

BIBLIOTECA NAZ.
150
E
20
NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
150
E
20

HISTORIAE BIBLIOTHECÆ FABRICIANAE

PARS IV.

Qua

Singuli eius libri, eorumque contenta, & si quae dantur variae editiones, augmenta, epitomae, apologiae siue defensiones, auctorum errores & vitae,

Doctorumque virorum de auctoribus illis, & eorum libris iudicia, atque alia ad rem librariam facientia recensentur, scriptoresque anonymi & pseudonymi, nec non scripta spuria indicantur,

AUCTORE
IOANNE FABRICIO.

WOLFENBVTTELII
Sumtibus Viduæ GODOFREDI FREYTAGII Bibliop.
ANNO MDCCXXI.

HELMSTADII LITTERIS SCHNORRIANIS.

SERENISSIMI DVCIS BRVNSVIC. AC LVNEBVRGENSIS A CONSILIIS SANCTIORIBVS,

VIRIS

PERILLVSTRIBVS ATQVE EXCELLENTISSIMIS,

VRBANO DIETERICO A LVEDECKE,

PRIMO STATVS MINISTRO, CANCELLARIO ET CONSISTORII DIRECTORI, HEREDITARIO IN NIEDERN SICKTE,

HIERONYMO A MVNCHHAVSEN,

CAMERAE PRAESIDI RERVMQVE METALLICARVM PRAEFECTO, HEREDITARIO IN APELERN, NIENFELD ET LINDA,

IOANNI FRIDERICO LIB. BARONI A STAIN,

RERVM MILITARIVM MODERATORI, HEREDITARIO IN MVHLHVSA AD ANISVM,

CONRADO DETLEFFO A DEHN,

COLLEGII RERVM COENOBIALIVM DIRECTORI, HEREDITARIO IN WENDHVSA, SCHENINGA, ET RIDDAGSHVSA,

IOACHIMO A BRAWE,

AD COMITIA IMPERII RATISBONENSIA LEGATO CVM PLENA POTESTATE

SALVTEM AC PROSPERITATEM PERPETVAM.

PERILLVSTRES ET EXCELLENTISSIMI VIRI,

PATRONI OMNI PIETATE HVMILLIMEQVE COLENDI,

Aepe cogitaui, qua ratione meam erga Vos obſeruantiam publico monumento declarare et comprobare poſſem; ſed occaſio defuit, qua conſilium iſthoc exſequi, & debitum meum bona fide ſolvere atque expungere

liceret,

liceret. Nunc autem ea ſeſe offert, dum Quartae *Hiſtoriae* meae *bibliothecariae* Parti, libro quidem in ſe exiguo, patroni ſunt quaerendi, ac diſpiciendi. Vos enim proximum a celſiſſimis Principibus, quibus priores tres Partes ſubiectiſſime conſecratae fuerunt, locum tenetis: Vos ſereniſſimi & clementiſſimi Ducis, in Guelphorum ſede regentis, oculi, cor, & manus eſtis: Vos res belli ac pacis, ciuitatem, fiſcum, rem publicam, leges, iudicia, & alia grauiora negotia adminiſtratis: per Vos loquitur Dominus noſter ad Reſpublicas, Principes, Reges, & Imperantium in terris ſummum, ac maieſtate inter homines maxima fulgentem: Vos ad Principatum ornandum quotidie & augendum cogitationes adhibetis, nec maiorem ſectamini gloriam, quam vt de patria bene mereatis, atque ut iuribus ciuium, ſubiectorum bonis, reli-

gionis ſacris, commerciorum uſui, ac populo uniuerſo ſua conſtet incolumitas: non priuatum Vos commodum publico anteponitis, neque corrumpi Vos ſinitis, ſed omnem curam adhibetis, ut iuſtitiae habeatur ratio, ac bene merentes promoueantur, criminoſi autem ac ſcelerati dignis modis puniantur: Vos tam praeclaris, tam ſanctis, tamque vtilibus operibus omni Vos modo dignos redditis, qui in primis *Euergetae* vocemini; hoc enim nomen Principum Miniſtris eminentioribus competere, grauiſſimus ſcriptor * obſeruauit, memoriaeque prodidit: Vos perpetui eſtis auguſti ſummeque venerandi Principis comites, atque in eius palatio, tabulario, ac tribunali, ut oracula iuris & iurisprudentiae, audimini; eoque feliciores eſtis, quo meliorem habetis Herum, qui non deglubit pecudes,

* Thom. *Reineſius* de Palatio lateran. p. 54. Confer *Luc.* 22, 25.

des, & tyrannice imperat, ſed temperata utitur poteſtate, meminitque, ſe a Deo conſtitutum eſſe paſtorem populorum, & patrem patriae, quem liberis conſulere decet, ſuaque illorum commodis poſtponere, & qui, quantum alienior eſt a bello aliis inferendo, tanto auguſtiores in toga triumphos agit. Permittite ergo, Patroni maximopere colendi, ut iam, ordine ſic poſtulante, ad Vos ea qua decet reuerentia accedam, perque illuſtribus Nominibus veſtris qualemcunque librum hunc inſcribam ac dedicem. Equidem maiora Vobis praeſtare pro veſtris in me meritis & cupio, & debeo; ſed nunc, quando praeſtantioribus officiis non poſſum, hoc ſaltem munuſculo maximum meum ac ſingulare erga Amplitudines atque Excellentias veſtras ſtudium declarandum eſſe exiſtimaui, beatum me reputaturus, ſi librum ipſum, in quo veſtri ordinis heroas

aliquot reperietis, lectione dignari, subactoque iudicio vestro pensitare, ac de erroribus me admonere velitis: per Vos enim proficere, atque melius informari, & suaue mihi erit, & honorificum. Certe hunc fauorem, ut omnia vestra, maximi aestimabo, tantoque beneficio serio affectu, & sincero ac sempiterno cultu, si nequiuero aliter, respondere allaborabo. Deus Vos seruet, Viri excellentissimi, & consiliis vestris prosperos euentus, operibus felices progressus, familiis aeternitatem, Vobis autem vitae longaevitatem, laeta cum sanitate coniunctam, fauentissime largiatur. Helmstadii in academia Iulia die XXI. Martii A. MDCCXXI.

BENE-

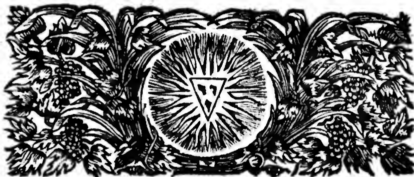

BENEVOLO LECTORI
S. P.

Nimus quidem erat, ſicut etiam in antecedentis Partis Praefatione expreſſi, hac IV. Parte opus meum bibliothecarium abſolvere, eique colophonem addere. Sed cum et illi, qui ſumtus in id faciunt, & multi ex eruditis me rogaverint, in cœpto ut pergerem, nec ullos, quos poſſideo, libros intactos, ac ſine recenſione relinquerem, iuſto eorum deſiderio, aegre quidem, ſi vires ac aetatem meam, ſatis iam provectam, libenter tamen, ſi ſperandam Dei gratiam, & amicorum favorem reſpicio, tandem locum dedi, cumque eo, ſine cuius auxilio nihil poſſumus, conſilium cepi

in propoſito pergendi, & abſtinendi a compendio faciendo. Atque ita iam habes in praeſenti volumine libros formae quadripartitae, partim grandioris, partim vulgaris, CXCVII. biblicos videlicet, iuridicos, rituales, dogmaticos & polemicos. Multi hoc in numero, fateor, ſunt germanici, & quidem illi, qui in titulo unam aut plures voculas germanicas, latine tamen redditas, prae ſe ferunt: qui, ut Germanis meis grati erunt, ita nec exteris, credo, diſplicebunt, quoniam & ipſi inde poterunt cognoſcere, quid apud nos his in ſtudiis ſcriptum ſit, ac peractum. Haec paucis praefari volui, Lector ſuaviſſime, te divinae clementiae, me tuo favori etiam atque etiam commendans.

I.

P. Dominici VIVA Trutina theologica Thesium Quesnellianarum. Beneventi 1717. Editio tertia, sedulo expolita, ac non nullis additionibus aucta: eamque biennii spatio secutæ sunt V. aliæ. Est Trutina hæc Tomi II. Trutinæ theologicæ, operis magni, quod auctor confectum edidit, Pars quarta. Ex hac demum (qualiscunque sit) liquido constare potest, quas ob causas Theses Quesnellianæ CI. a CLEMENTE Papa XI. sint confixæ: eas autem qui ignorant, & nihilominus condemnationem refutare sustinent, non possunt non in tenebris palpare, & Andabatarum more dimicare. Exempli gratia: Primam thesin, quæ hæc est, *Nihil aliud remanere animæ, quæ Deum atque ipsius gratiam amisit, nisi peccatum & peccati consecutiones, superbam paupertatem, & segnem indigentiam, hoc est, generalem impotentiam ad laborem, ad orationem, & ad omne opus bonum,* ait esse falsam, & hæreticam: ea enim liberum tolli arbitrium, & potentiam ad excercenda opera honesta: quod a lege naturali præcipitur, debere posse exsecutioni mandari, alias post primum peccatum non posse hominem amplius peccare, nec Deum vere ad præfractos posse dicere: *Vocavi, & renuistis:* immo nemini deesse auxilium requisitum ad orandum. Et sic in ceteris progreditur; adeoque lucem nobis præfert ad cognoscendas rationes,

ob quas visum fuit Sedi romanæ, Theses Quesnellianas, tanquam falsas & captiosas, (refero verba Constitutionis) male sonantes, piarum aurium offensivas, scandalosas, perniciosas, temerarias, ecclesiæ & eius praxi iniuriosas, in Potestates seculi contumeliosas, seditiosas, impias & hæreticas declararare, damnare, & reprobare. Præmittitur Procemium, in quo auctor disputat contra multorum Gallorum appellationem ad futurum Concilium; ac mirum, ipsum etiam typographum, ut olim in controversia ariana coquus aliquis, huic se se disputationi immiscere, typisque suis, tanquam armis, alienos a receptione Constitutionis pontificiæ *Unigenitus* Gallos petere & confodere conari, qui typos observare suos deberet, sicut ille pulmenta curare iussus fuit. Ceterum sicut Trutinæ ipsa prædicta Constitutio præfigitur, ita auctor in dedicatione ad eminentissimum ac reverendissimum Georgium S. R. E. Cardinalem CORNELIVM, Episcopum patavinum, Comitem saccensem, in laudes it magni huius præsulis, sed ob virtutem atque eruditionem nunquam satis laudandi.

Dominicus *Viva*, sacerdos Societatis Iesu, & S. theologiæ exprofessor in Collegio neapolitano eiusdem Societatis, adhuc vivit, floretque. Eius etiam, ut statim dicetur, Cursus exstat theologicus.

II.

Dominici VIVA Cursus theologicus. Patavii 1719. Ad usum tironum elucubratus, & in quotidianis prælectionibus auditoribus traditus, a D. Ignatio *Viva* autem, fratris auctoris filio, in lucem publicam editus. Sunt eius Partes IIX. quarum prima tractatur de Deo uno & trino; secunda de beatitudine, angelis, & actibus humanis; tertia de divina gratia; quarta de fide, spe, & caritate; quinta de iustitia & iure; sexta de divini Verbi incarnatione; septima de sacramentis in genere, ac de eucharistia; octava de pœnitentia, ut virtute, & ut sacramento. Dedicationem D. Ignatius *Viva* direxit ad excellentissimum Principem Bartholomæum V. *de Capua*, Magnum Altavillæ Comitem XIX. Principem Ariciæ, & reliqua; in eaque non tantum in illius laudes excurrit, sed illustrissimam eiusdem familiam recenset. Typographus promittit Cursum eiusdem auctoris theologico-moralem, IIX. itidem tractatibus comprehensum, eumque pariter in celeberrima Col-

legii

legii neapolitani academia, in publicum usum, discipulis traditum esse scribit.

III.

Istorici delle cose veneziane, i quali hanno scritto per publico decreto, Historici rerum venetarum, qui publico scripserunt decreto. Venetiis, A. 1718. volumina IIX. Vide *Giornale de' Letterati d' Italia* Tomo XXX. 447. Est opus pernobile ac splendidum, cui Vitæ & effigies auctorum accesserunt, cum Chronologia & Indicibus. Auctores vero sunt Marc. Ant. SABELLICVS, (qui proprio quidem motu historiam suam scripsit, at quam inclytus Senatus adprobavit, & auctore exstincto continuari iussit) Petrus BEMBVS, Paulus PARVTA, Andr. MAVROCENVS, Baptista NANI, Mich. FVSCARENVS. De *Sabellico* iam diximus Partis II. p. 514. 517. de *Bembo* P. III. 78. 438. de *Nanio* & *Fuscareno*, eiusdem Partis p. 439. & 440. Nunc hoc tantum addimus, *Sabellicum* historiam tradere ab anno Christi 450. sive ab origine Venetiarum usque ad annum 1486. *Bembum* ab hoc anno usque ad annum 1513. *Parutam* ab hoc anno usque ad annum 1573. *Maurocenum* ab anno 1521. usque ad annum 1615. *Nanium* ab anno 1613. usque ad annum 1671. & *Fuscarenum* ab anno 1669. usque ad annum 1690. Neque hoc prætereundum, Vitam Sabellici ab Apostolo *Zeno*, Bembi a Ioanne *Casa* cum notis prædicti *Zeni*, Parutæ ab eodem *Zeno*, Mauroceni a Nic. *Crasso* iuniore cum notis Petri Catharini *Zeni* descriptam hoc in opere exstare, in Præfatione generali de omnibus hisce & aliis rerum venetarum scriptoribus sermonem esse, voluminique Historiæ *Bembi*, quo ceteris æquale redderetur, adiunctum a nobis esse Ludovici Ellies DV PIN Tomum I. Bibliothecæ universalis historicorum, editum Amstelodami A. 1708. Vlterius autem hoc in opere eum progredi impedivit mors, ultima linea rerum.

Paulus *Paruta*, nobilis venetus, poëta, orator & historicus, cuius deliciæ erant lectiones *Thucydidis*, *Xenophontis*, T. *Livii* & *Taciti*, Eques & D. Marci procurator, Brixiæque aliquando Prætor, in gravissimis negotiis ad Papam CLEMENTEM IIX. atque ad componenda dissidia de confiniis Archiducis & Reip. venetæ missus, vir adspectu venerabilis, tardus in agendo, cautus in evitandis erroribus, circumspectus in sermone, sagax in augenda fama, &

 prudens

prudens in omni proposito, tantæque auctoritatis, cum Romæ legatus commoraretur, ut ceteri Ministri & Legati, in rebus Herorum suorum commodum & dignitatem respicientibus, ab ipsius ore & consiliis dependerent, scripsit de Perfectione vitæ politicæ, Discursus politicos, & Soliloquium, quo breve examen omnis vitæ suæ instituit, fimo, non fama exutus anno reparatæ salutis 1598. ætatis 58. Laur. *Crassus* Elogior. P. I. 97. *Ghilinus* l. c. Apost. *Zenus* in eius Vita. A *Baclero* Bibliograph. crit. p. 662. inter præcipuos dissertationum politicarum auctores numeratur, atque a *Crasso* alter Aristides, & Cato Romæ venetæ, a *Ghilino* compendium variæ & excellentis doctrinæ, ac speculum omnis honestæ ac nobilis operationis, a *Naudæo* denique Bibliograph. polit. (apud Crenium Meth. stud. T. I.) p. 513. flos venetæ nobilitatis, & subactæ decus eruditionis, immo p. 571. deus in hoc scribendi genere summanus appellatur.

Andreas *Maurocenus*, italice *Morosini*, Aloysii *Pisauri*, Fran. *Piccolomini* & *Zabarellæ* discipulus, distinguendus a duobus cognominibus, quorum alter scripsit Corsi di penna, e catena di materie sopra l' isola della Cessalonia, alter Historiam sui temporis versibus heroicis descripsisse fingitur a Leandro *Alberti*, Nobilis & Senator venetus, qui eruditione, eloquentia, prudentia, fide & vigilantia erga patriæ salutem meruit, ut per gradus honorum urbanorum ad summum fere fastigium ascenderet, (parum enim abfuit, quin serenissimo Duci, Ioanni *Bembo* surrogaretur) multa posteris reliquit ingenii sui monumenta, quorum tamen, qua erat modestia, nullum evulgari vivens passus est. Post eius vero obitum, qui contigit anno 1618. ætatis 60. ex illis in lucem missa sunt, præter Historiam venetam, quam quidem italice cœpit scribere, mox autem, mutata sententia, contra, quam fecerat *Paruta*, latino sermone usus est, Opusculorum, cum Epistolis, Pars I. Vita Leonardi *Donati*, Venetiarum Principis, ac L' imprese & espeditioni di Constantinopoli della sereniss. Rep. di Venetia. Nic. *Crassus* & Aloys. *Lollinus* in Vita magni huius Senatoris, cum Notis Pet. Catharini *Zeni*.

Ludovicus Ellies *Du Pin*, parisiensis, ex nobili Normanniæ familia, Doctor sorbonicus & professor regius, multis egregiis scriptis celebris, (eius enim sunt Bibliotheca scriptorum ecclesiasticorum, constans

conſtans XIX. Tomis in 4. maiori, Prolegomena in Scripturam ſacram, Notæ in Pſalmos, earumque Defenſio, Editiones *Optati* milevitani, cum Hiſtoria Donatiſtarum, & Io. *Gerſonii*, Defenſio Cenſuræ ſorbonicæ librorum de religione Sinenſium, Tractatus de doctrina chriſtiana, & alius de poteſtate eccleſiaſtica & temporali) laude quidem propter veritatis ac moderationis ſtudium dignus, ſed & ab auctore *Novæ Bibliothecæ* T. X. 118. ob nimiam feſtinationem, intermiſſionem curæ exactioris, varioſque errores commiſſos notatus, ante obitum, qui fuit A. 1719. ætatis 62. occupabatur in Conciliatione divini officii apud diverſas religiones chriſtianas. Vide *Acta erud.* A. 1703. 204. 254. 374. *Narrat. innoc.* A. 1703. 139. ipſum *Du Pin* T. XIX. de la Biblioth. eccleſiaſt. 176. Io. Alb. *Fabricium* Biblioth. lat. 725. *Neu* Acceſſion. ad Relection. Wheari 25. *Cave* Prolegom. in Hiſt. ſcriptor. eccleſ. p. 1. *Clericum* T. XXII. de la Biblioth. choiſie 451. & T. III. de la Biblioth. anci. & mod. 194. C. *Helvvich* Vindic. Diſcuſſionis 166. & *Mandelii* Spazirgang von der wahrheit 289. 296.

IV.

Thomæ POPE-BLOVNT Cenſura celebriorum auctorum, Genevæ 1694. & iterum ibidem A. 1699. ac tertium 1710. 4. Prius autem prodiverat Londini A. 1690. in fol. In hoc tractatu varia virorum doctorum de clariſſimis cuiusque ſæculi ſcriptoribus iudicia traduntur, unde facillimo negotio lector dignoſcere queat, quid in ſingulis maxime memorabile ſit, & quonam in pretio apud eruditos ſemper habiti fuerint. Non autem ei animus eſt, de omnibus in univerſum auctoribus dicere, ſed de iis ſolum, qui apud eruditos maxime æſtimantur. Et paucos ex Anglicis attigit, quia ſcriptores illi maximam partem vernacula ſua, quæ exteris ignota eſt, utuntur. Interim prope DC. alios adduxit, eosque iuxta ſeriem temporum collocavit. Et ſingulorum quædam quaſi imago exhibetur, unde cognoſcere poſſis, quando quisque floruerit, & obierit, quænam eius ſint ſcripta, quæque præcipua, qua valuerit auctoritate in orbe litterario, num plagiarius fuerit, & cuius ſcrinia compilaverit, an purgatorium ſubierit Indicis librorum prohibitorum, & quænam optima cuiusque auctoris ſit editio. Hoc etiam notandum de hac editione, iudicia e vernaculo

sermone, sive anglicus ille sit, sive gallicus, sive italicus, in latinum translata esse, Atque hoc libro uti poteris ad instar Locorum communium, in quos referas varia scriptorum iudicia de auctoribus, eumque CL. *Struvius* Introd. in notit. rei litter. pag. 385. aliquo modo praefert Tob. *Magiri* Eponymologio critico, quia *Magirus* encomiastica fere iudicia, noster autem quaevis, quae ad statum & scripta auctorum faciunt, selegerit. *Acta eruditor.* A. 1691. 24. De Hug. Grotio p. 947. loquens, D. I. E. in eo ait hoc taxasse, quod adductis aliquot locis, vel ex poëta vel ex historico, statim inde universale aliquod rectae rationis dictatum & gentium ius voluerit exstruere. Is autem est D. Ioannes *Eichel*, ICtus helmstadiensis. Et p. 657. per *Reginam Magnae Britanniae bene meritam*, in quam Buchananus tam virulentum calamum dolet se strinxisse, intelligitur MARIA.

Pag. 5. Aelianus scribit, *Agathonem*, pictorem quendam, Homerum pinxisse vomentem.	Aelianus *lib.* 13. *cap.* 22. scribit, *Galatonem* e. r.
7. Theognis *dorica* usus est dialecto.	*Ionica.* I. A. *Fabricius* Biblioth. gr. l. 2. c. 11. p. 440.
29. Platonis operum editio --- cum comment. *Marcellii* Ficini.	Cum comment. *Marsilii* Ficini.
82. Propertius ex *Mevania* oppido Vmbriae oriundus.	Ex *Hispello.* *Donnola* de patria Propertii p. 18.
135. *Decius* Iunius Iuvenalis.	*Decimus.* *Fabricius* Biblioth. lat. 451.
196. Dionis Cassii Histor. rom. libri XXV. --- editi sunt graece cum versione Guil. Xylandri in fol. apud H. Stephanum *anno* 1591.	*Anno* 1592.
304. Tiro Prosper, *Episcopus rhegiensis.*	*Non erat Episcopus.* *Cave* Histor. liter. 247. *Acta erud.* A. 1713. 245.
310. Hesychius alexandrinus, grammaticus, claruit *anno Domini* D.	Hoc verum sit de *Hesychio milesio*, non autem de alexandrino. I. A. *Fabricius* Biblioth. gr. lib.

	lib. IV. c. 35. p. 544.
P. 368. Suidas, *monachus* byzantinus.	Hoc *dicitur sine fundamento. Idem* ibidem.
405. Nicetæ Thesaurus fidei orthodoxæ prodiit *græce* & latine, interprete Petro Morello.	Græce prodierunt *tantum libri V. priores. Idem* Bibl. gr. lib. V. P. II. c. 5. p. 418.
451. *Ioannes Franciscus* Poggius.	Poggius *Bracciolinus*: nam Io. Franciscus est unus ex filiis. *Recanatus* in Vita Poggii.
Obiit anno 1459. *ætatis* 80.	Aetatis 78.
452. Poggius (Bracciolinus) *sepultus est Romæ.*	Non ille, sed *Io. Franciscus* Poggius.
495. Iul. Pompon. Lætus, alias *Petrus* Calaber dictus.	Dubium, an Petri nomen tulerit. Nomen eius baptismale fuit *Iulius*. Vide *Giornale* de' letter. d' Ital. T. XXII. 366. 372.
497. Ioannes Picus Mirandulæ Dominus & Concordiæ Comes *ac Princeps.*	Io. Picus Mirandulæ Dominus *seu Princeps*, & Concordiæ Comes. Ita Io. Fran. *Picus* in Vita Ioannis illius, sui patrui.
Scripta eius hæc sunt: ---- *Commentaria* in psalmum XV. *Regulæ* christianæ vitæ perutiles. *Explicatio* Orationis dominicæ.	Illa non sunt nisi *affecta*.
540. Io. Cuspinianus *magnum suo ævo historiæ lumen.* Voss. de Hist. lat. 428. (202.)	Non illa, sed hæc sunt verba: *solers antiquitatis indagator.*
P. 767. Hieron. Zanchius *Basileæ* docuit.	*Heidelbergæ.*
864. Paulus Sarpius Venetiis a sicariis *confossus est.*	*Vulneratus* quidem est a nebulonibus illis, sed sanatus supervixit usque ad annum ætatis LXXI. Io. Gottl. *Möller* in Additam. ad Mutuas Sarpii & Casauboni Epistolas, §. 3.
894. Iac. Aug. Thuanus a quibusdam Politico-catholicus appel-	Auctor anonymus est Io. Andr. *Bosius*, professor ienensis, idque habet

latur, ab aliis ut atheus & profanus traducitur. *Auctor anonymus* in Bibliotheca politica *curiosa*. | habet in Bibliotheca politica *contracta*, Bœcleri Bibliographiæ curiosæ subiuncta, §. 38. I. G. *Krause* Animadv. in Bœcleri Bibliograph. criticam, 858.

942. Henr. Spelmannus, Eques auratus, *composuit librum de non temerandis ecclesiis*. | Liber ille est *Clementis*, eius filii. *Acta erudit.* A. 1698. 448.

985. Casp. Scioppius obiit *anno* 1663. *octogenario maior*. | *Anno* 1649. *aetatis* 75.

Thomas *Pope-Blount*, Baronettus, anglo-britannus, iam sub finem sæculi XVII. floruit inter eruditos, & sicut litterarum caussa vitam privatam amavit coluitque, ita variorum collectione iudiciorum, quæ hoc libro comprehenditur, de publico bene ac præclare meritus est. *Acta erud.* 1691. 24. *Struve* Introd. 385.

V.

La coltiuatione di Luigi ALAMANNI, e le Api di Giouanni RVCELLAI, id est, Ludovici *Alamanni* Poëma de Cultione agrorum, & Ioannis *Oricellarii* Poëma de Apibus, cum Annotationibus Rob. *Titi* ad Poëma hoc posterius, & Epistola Ioan. *Checozzi* in defensionem Io. Georgii *Trissini*. Patavii 1718. Vtrumque poëma constat versibus solutis, (quorum tamen Alamannus non fuit inventor, sed, fatente Oricellarii fratre p. 230. *Trissinus*) & prius quidem expressum est ad editionem parisinam Rob. Stephani A. 1546. posterius ad venetam anni 1539. Præmittuntur etiam Notitiæ sive relationes de patria & scriptis tam Alamanni, quam Oricellarii, & in fine prioris illius adduntur Epigrammata, italico itidem idiomate. Liber est nitidus, & ratione elegantium characterum chartæque purissimæ spectabilis, mihi autem eo carior, quo excelsior est manus, a qua in hasce oras, atque ad me pervenit. Dedicatio directa est ad eminentissimum ac reverendissimum Cardinalem Georg. CORNELIVM, Episcopum patavinum, Comitem de Piove di Sauo, & reliqua, isque beatus prædicatur non tantum propter familiam illustrissimam, quæ a Corneliis descendit Scipionibus, & affinitate iuncta fuit cum augustissima stirpe Regum Cypri, & propter fratris exaltationem, qui fere-

serenissimus hodie Dux est sapientissimæ atque æternæ Reipublicæ venetæ, sed in primis propter favorem ac patrocinium erga bonas literas & omnis generis virtutes, quem cum alias, tum quotidie in florentissimo Seminario suo, cuiusvis optime constitutæ Academiæ pie laudabiliterque æmulo, abundantissime demonstret, & propter vigilantiam denique, ac solicitudinem pastoralem, qua Ecclesiæ suæ præsit, eiusque bonum se præbeat agricolam. In Præfatione, quæ auctorem habet G. A. V. id est, Io. Anton. *Vulpium*, sermo est de elegantia linguæ italicæ, de *Alamanno* & *Oricellario* eorumque scriptis & editionibus, qualitate huius editionis, & scaturigine bene scribendi: hanc videlicet esse multarum cognitionem rerum, & longum in mundo usum, neque has conditiones in iuvenibus dari, mediæve ætatis viris, sed in provectæ ætatis hominibus, in canis ac multum senibus, apud quos quo magis flaccescunt ac debilitantur membra corporis, eo maiores mens vires exserat, seque vivacem ac validam ostendat. Et hæc dicuntur occasione *Alamanni*, qui Agriculturam suam non iuvenis scripsit, sed senex. Io. *Checozzi* Epistola est sane doctissima, in qua laudat D. Io. Ant. *Vulpii* propositum novis typis exprimendi libros veterum bonos ac raros, *Alamannum* item & *Oricellarium* atque agriculturam celebrat, *Trissini* & *Oricellarii* versibus, qui portenti quid videantur continere, benigna interpretatione succurrit, reconditos fabularum & philosophiæ pythagoricæ sensus eruit, multaque naturalia fabulis involuta fuisse commonstrat.

Lud. *Alamannum*, ex nobili familia florentina, ob coniurationem contra novum patriæ suæ regimen, cui improvide locum dederat, profugus ac proscriptus, sedem ac gratiam invenit Parisiis apud maximos Reges FRANCISCVM I. eiusque filium HENRICVM II. eo quod felicissimus esset poëta in lingua italica, orator disertissimus, atque ad quævis negotia idoneus. Vnde & FRANCISCVS eum ad CAROLVM V. Imperatorem misit legatum, ubi in oratione a sapientissimo Imperatore civiliter exprobrandi caussa interpellatus, eam ex templo scivit adhibere prudentiam cum facundia coniunctam, seque ita purgare, (vide *Notitiarum* p. 13.) ut summus imperantium statim placaretur, surgensque, & ad prandium iturus, scapulam eius suavi mollique manu percuteret, dicens: *Non esse, quod doleat de exilio suo, qui tam magnum patronum re-*

poterit in Rege FRANCISCO: *homini virtuti dedito omnem locum esse patriam: dolendum autem esse Duci* Alexandro, *quod virum nobilem perdiderit tam prudentem, tamque dextrum, quantus ipse sit.* Quod sane elogium superat omnia alia, quæ collecta & posita sunt in principio huius operis; quantumlibet maximi sint momenti. Neque hoc silentio prætereundum, fuisse Alamannum magistrum domus, sive præfectum ac dispensatorem celeberrimæ Reginæ CATHARINAE, & alia scripsisse, in epicis videlicet Avarchidem, in tragica Antigonem, in lyricis Rhythmos, in comicis Eclogas, in romanis fabulis Gironem Cortesium, & in satiricis exquisitas Satiras, adeo ut de eo possit iure meritoque dici, ipsum, quantum scivit exaltare virtutem & opera gloriosa, tantundem potuisse prosternere vitium, & pravas actiones. In primis hoc in eo laudabile, quod a periculoso gravique morbo liberatus, vidensque, quid quid superesset temporis, pro lucro habendum esse, missis vanitatibus mundi, atque ad exemplum conversi iam Regis DAVIDIS, artem poëticam in exarandis VII. psalmis, quibus se dolenter accusat, cœlique gratiam & remissionem demississime petit, pie exercuerit, seque totum per Christum salvatorem Deo optimo maximo consecraverit. Atque in hoc conversionis statu obiit Amboisæ, ubi aula tunc erat regia, a.1556.æt. 61. Vide *Notitias* sive Relationes de Alamanno nostro p.6.& *Ghilinum* volum.I,156. Et nos cum Epitaphio eius dicimus:

Sparge rosas tumulo, violasque. Hic ille Alamannus,
Petrarcha versu proximus, ut patria.

Ioannes *Oricellarius*, sive *de Oricellariis*, italice *Rucellai*, nobilis itidem florentinus, LEONIS X. cognatus, ex amita quippe eius frater, atque ab eodem Pontifice missus Nuncius in Galliam, a Rep. autem florentina orator princeps ad HADRIANVM VI. inter sex illos, qui ei gratularentur de pontificatu, postea a CLEMENTE VII. præses Molis HADRIANI sive Castri S. angeli (Castellano di Castel S. Angelo in Roma) constitutus, non Romæ, sed Florentiæ, in aliquo suo prædio ad Quarachium, poëma de Apibus composuit, quod Abbas *Fontaninius* venustissimum vocat, primusque in fabulis tragicis Choros invexit rhythmis solutis. Condidit & alia ingenii sui monumenta, interque ea tragœdiam Rosimundam, qua fabula *Euripidis* Hecubam imitari studuit, & aliam, Orestem dictam, quæ nondum est edita, sed ab illustrissimo marchione Scip.

Maffeo

Maffeo MSta asservatur, dignissima publicatione. Tandem decessit, dum adhuc sedebat CLEMENS VII. qui necessitudinis & amplissimi muneris caussa, eum, si mansisset superstes, sine dubio ad dignitatem cardinalitiam evexisset. Vide *Notitias* sive Relationes de hoc viro, eiusque scrptis, p. 29.

Rob. *Titius*, italice *Titi*, burgensis, vixit in fine sæculi XVI. & plura scripsit, videlicet Locorum controversorum libros X. & Assertionem pro suis Locis controversis adversus Yvonem *Villiomarum*, id est, Ioseph. *Scaligerum*, (Placc. de pseudon. 620.) Commentarium in Bucolica M. Aur. *Olympii* nemesiani, & T. *Calpburnii*, Scholia in P. *Angelii* Syriada, Prælectiones IV. ad Georgica *Virgilii*, Prælectiones IV. ad *Cæsaris* Commentarium de bello gallico, Orationem & Carmen in CLEMENTEM IIX. Carmen ad Card. Cynthium *Aldobrandinum*, & Elegiam in mortem PHILIPPI II. Hisp. Regis. Vide *Hydeum* Catal. biblioth. Bodlei. T. II. 207.

Io. *Checozzius*, sacerdos vicetinus, nostris claret temporibus, atque, ut *Vulpius* dicit in Præfatione, in iuvenili ætate abditissimos sacrarum & profanarum litterarum thesauros possidet.

VI.

Paolo PARUTA della Perfettione della vita politica, Paulus Paruta de perfectione vitæ politicæ. Venetiis 1599. Sunt libri tres, continentes colloquium, inter illustres & doctissimos viros, Tridenti, tempore Concilii generalis, institutum, quod a *Molino* collectum, auctori nostro exornandum ac perficiendum quasi in manus datum est. Scopus igitur eorum est, vitam politicam, & administrationem rerum civilium, in patriæ sive Reip. commodum suscipiendam, ac beatam agnoscendam esse. Speciatim in libro I. traditur, linguam vulgarem seu italicam omnis ornatus capacem, aptamque esse ad quamvis materiam tractandam æque, ac latinam & græcam: virtutes morales soli convenire speciei humanæ: felicitatem civilem esse mixturam omnium tam animi, quam naturæ bonorum: prudentiam nunquam stare otiosam, sed omni tempore habere, quod operetur: prosperitatem humanam, tam activam, quam speculativam, esse imaginem felicitatis divinæ. In II. Philosophos nostrorum temporum, ad modum antiquorum, informare iuventutem debere in bonis moribus: cur virtus in de-

 finitione

finitione sua vocetur habitus, non vero actio: animis humanis insitam esse liberam facultatem operandi, ita ut se convertere possint sive ad bonum, sive ad malum faciendum: ad quamcunque actionem civilem requiri coniunctionem IV. virtutum principalium: de liberalitate, magnificentia, hospitalitate, magnanimitate, veracitate, affabilitate, & virtute heroica. In III. de longævitate, pulchritudine, sanitate, honore, gloria, nobilitate, divitiis, communione bonorum, prole, amicitia, libertate, regno, & tyrannide, de forma Reip. romanæ, spartanæ ac venetæ, & quod Resp. mixta sit excellentissimus & perfectissimus modus regiminis. Est ergo hoc opus inter moralia & politica longe præstantissimum, omnique laude maius. *Bosius* de Compar. prudent. civ. §. 46. Atque ideo *Naudæus* Bibliograph. polit. c. 5. n. 29. illud merito vocat præclarum, & *Ghilinus* T. I. Theatri viror. litterat. p. 189. tale, quod elegante stilo formatum complectitur, quid quid hoc in argumento unquam scribi ac doceri queat.

VII.

Io. Baptistæ MORGAGNI Adversaria anatomica omnia. Patavii 1719. Quorum tria priora, & * singula quidem seorsum, posteriora autem tria nunc primum prodeunt. Vt adeo opus nunc vere absolutum sit: idque pluribus æreis tabulis, & universali accuratissimo Indice ornatum, inventisque & innumeris observationibus ac monitis refertum est, quibus universa humani corporis anatome, & subinde etiam, quæ ab hac pendent, res medica & chirurgica admodum illustrantur. De Primis vide *Acta erudit.* A. 1708. 29. de Alteris, quæ, ut & sequentia, observationes complectuntur ad Theatrum anatomicum Io. Iac. Mangeti, *Supplementa* Actor. erudit. Tomo VII. 217. de Tertiis *Acta eruditorum* A. 1719. 442. de omnibus in universum *Acta erudit.* A. 1720. 143. & *Giornale de' Letterati d' Italia* Tomo XXI. 427. ac nota, Quintis additas esse II. Dissertationes doctissimi Io. Mariæ *Lancisii*, alteram de vena sine pari, alteram de Gangliis nervorum. Nobilissimus atque elegantissimus Io. Bapt. *Vulpius* Præfationem operi præmisit, qua rationem eius describit, & iustis Morgagnum laudibus celebrat.

Io. Bapt. *Morgagnus*, forolivienfis, antehac Bononiæ, iam nunc in Patavino gymnasio primarius Anatomes professor & præses, nec non

* Prima edita sunt Bononiæ A. 1716. 4. & Lugduni Batavorum 1715. 8.

non inclytæ Nationis germanicæ Artiſtarum protector, vivit, & quo longius vitam protrahet, eo maiori ſemper commodo ac præſidio futurus eſt rei medicæ atque anatomicæ. Pugnavit quidem cum *Mangeto* & *Blanchio*, ſed, quemadmodum opera ſummi viri, Io. Mariæ *Lancisii*, cum hoc pacem fecit, ita nec illud bellum æternum fore credendum eſt, ſed facta mutua declaratione facile componetur, præſertim cum Morgagnus a *Lancisio* non tantum celebretur præclariſſimus, verum etiam optimus. Idem edidit Novam inſtitutionum medicarum ideam, quam *Acta eruditorum* recenſent A. 1713. p. 35.

IIX.

Marquardi GVDII & Claudii SARRAVII Epiſtolæ, curante Petro *Burmanno*. Vltraiecti 1697. Dedicatio *Burmanni* directa eſt ad CL. V. Io. Georg. *Gravium*, quem laudat ob beneficia informationis & conſiliorum ſibi a puero collata, item ob doctrinæ excellentiam & ſummam humanitatem, cum pacis & concordiæ ſtudio coniunctam. In Præfatione autem laudat *Gudium* & *Sarravium*, & rationem inſtituti ſui exponit, quod nempe hoc editionis negotium ſibi impoſitum ac commendatum fuerit a celeberrimo Grævio, & ne unica quidem ſuppreſſa epiſtola ex omnibus illis, quæ ex bibliotheca Gudiana ad ſe pervenerint, Sarravianæ autem tertia hic parte auctiores compareant. Gudii Epiſtolis, quæ & eleganter ſcriptæ ſunt, & præclaras atque eruditas res continent, accedunt clariſſimorum & doctiſſimorum virorum, qui XVI. & XVII. ſæculo floruerunt, & inter quos ſunt *Alciatus*, *Maioragius*, *Bonamicus*, *Amasæus*, *Ciceraus*, *Camutius*, *Corradius*, *Merula*, *Minturnus*, *Nizolius*, *Parrhaſius*, Thomas *Phadrus*, *Theocrenus*, at quanta nomina! Epiſtolæ. In Sarravianis autem, iudice *Morhoſio* Polyh. T. I. 313. miſcentur hiſtorica, philoſophica, philologica, theologica, neque ulla illic epiſtola eſt, quæ rerum ſterilis ſit, & ſola mutua civilitate abſolvatur: iudicia illic habentur de viris doctis, de editionibus librorum, de locis auctorum corruptis, & plura alia; neque ſtilo inculto, ſed eleganti plane & terſo. In primis id laudandum eſt, quod plerumque ſubiiciantur virorum doctorum reſponſoriæ: obſervatur etiam ordo temporis, qui ab aliis negligitur. Viri autem, a quibus ad Sarravium, & ad quos ille ſcribit, ſunt *Salmaſius*, *Grotius*, *Heinſius*, Alex. *Morus*, Io. Frid. *Gronovius*, *Blondellus*, *Voſſii*,

 omnes

omnes celeberrimi, aliique plures. Vide etiam de Sarravianis Nic. *Heinsium* in Ovidii Artem amandi p. 617.

In Epp. Sarravii, Epist. XI. p. 17. Heinsii existimatio & honor a *Salmasio* in summum discrimen adducuntur. Sed heus tu *quid fustibus?*	*Somnium hoc erat Salmasii* de Heinsio, existimationem suam fustibus vindicaturo. *Burmann*, præfat. in hunc librum p. 10.
Epist. XXIII. p. 26. Nisi consilia sua ad exitum perducere festinat Heinsius cum suis Heinsianis, qui *de eo* (Salmasio) *mactando*, quoties περίπολια solus vel cum famulo perambulat, *& in fossas deiiciendo* cogitant.	En *alterum somnium* suspiciosi Salmasii. *Burmann*, l. c.

Marquardus *Gudius*, rensburgensis, Io. *Iensii* discipulus, a Senatu amstelodamensi dignus iudicatus est, cui Davidis *Blondelli* Animadversiones in Annales Baronii in ordinem redigendas commendaret; sed ille huic operi peregrinationem anteponens, cum Sam. *Sciassio* in Italiam abiit, eo fructu, ut hic ibi defunctus heredem ipsum ex asse constitueret. Acquisitis igitur hoc modo ingentibus divitiis nihil obstabat, quo minus rara MSS, librosque optimos ac pretiosissimos sibi compararet, & redux in patriam bibliothecam erigeret, quæ nulli privatæ facile cederet, immo quæ privatarum omnium regina iure meritoque vocari posset. Primum fuit bibliothecarius gottorpiensis, deinde sacratissimi Regis Daniæ a consiliis status, nec vivus quid edidit praeter *Hippolytum* de Antichristo; post obitum autem, qui contigit anno 1689, Petrus *Burmannus* notas eius cum in *Phædrum*, tum in opus Inscriptionum *Gruterianum* publicavit, atque ita de eo, immo etiam de bono publico, bene meritus est. Celeberrimi auctores *Actorum eruditorum* ad A. 1697. 133. vocant eum virum cum eruditionis fama, tum dignitate illustrem, & *Burmannus* in Præfat. p. 1. de eodem narrat, eum, a puero egregia litteris navata opera, adolescentiam exemplo sapientissimorum virorum peregrinationibus impendisse, & mira sagacitate & solertia, per celeberrimas Europæ regiones, cum tineis & blattis luctantia clarissimorum virorum scripta

ſcripta indagaſſe, ereptumque iniquis & imperitis poſſeſſoribus theſaurum ſibi vindicaſſe, & ad ſupellectilem ſuam ornandam & inſtruendam ad lares ſuos devexiſſe. Vide etiam *Lexic. univerſ. hiſtor.* Tom. II. p. 315.

Claud. *Sarravius*, nobili proſapia oriundus, in Aquitania natus, optimi patris cura litteris humanioribus & philoſophiæ iurisque prudentiæ ſtudiis optime excultus, in ipſa ſuprema rothomagenſi Curia purpuratus tirocinium Iuris exercuit. Inde in ampliſſimum Senatorum curiæ pariſienſis ordinem allectus, per XVI. annos ius dixit aſſidue, ubi & ingenii & morum ſpecimen egregium identidem exhibuit, leniſſima æquitate ſummi iuris auſteritatem ſæpiſſime temperans, malis artibus ſemper iratus, hominibus nunquam: ſi tamen Dan. *Hinſium* excipias, quippe quem eo, quod Salmaſio nimis addictus erat, odio plus quam vatiniano proſecutus eſt. Fuit certe vir egregie doctus, ſummus virorum eruditorum amator & cultor, & recta plerumque de eorum operibus & ſcriptis iudicia ferebat, ſed & ab illis valde æſtimatus, immo ab ipſa etiam sereniſſima CHRISTINA, Suedorum, Gothorum & Vandalorum regina, quæ virtute inſita, & acri quo pollebat iudicio de virtute ac eruditione aliena iuſtiſſimum ferre ſciebat iudicium. Acutiſſimo tandem morbo raptum luxere capita coronata, viri principes, cives & exteri, atque in eius funere A. 1651. Themis genas raſit, comasque laceravit, & IX. Muſæ leſſum cecinerunt. Iac. *Palmarius* in eius Epitaphio, Epiſtolis hiſce præmiſſo, *Burmannus* in præfat. p. 9. T. I. Operum *Bocharti*, in Recenſione alior. opuſculor. p. 34. & Vincent. *Fabricius* Poëmat. p. 718.

תרגום

LIBRI IN QVARTO VVLGARI.

I.

תרגום TARGVM, ſive Paraphraſis chaldaica in librum priorem & poſteriorem Chronicorum, e MS. cantabrigienſi deſcripta, ac cum verſione latina in lucem emiſſa a Davide *Wilckins*. Amſteledami 1715. In Præfatione Wilkinſius hoc agit, ut oſtendat, non Ionathanem, ſed *Ioſephum cæcum* (de quo tamen *Placcius* de anonym. p. 721. dubitat) auctorem huius eſſe Paraphraſeos; eamque nativa ornatam pulchritudine, non alienis egere coloribus fucisve; codicem, e quo deſcripſerit, e bibliotheca Erpeniana a Duce Buckinghamiæ emptum, & donatum academiæ cantabrigienſi, cuius ille erat cancellarius, ſcriptum eſſe, textu hebraico alternatim poſito, manu pereleganti in pergamena A. C. 1447. Matthiæ autem Friderici *Beckii* Targum, A. 1683. Auguſtæ Vindelicorum editum, mutilum eſſe ac plenum erroribus; in iisque indicandis nulli parcit operæ ac ſtudio. Et de hac Beckiana ſiniſtrum quoque fert iudicium Rich. *Simon* Hiſt. crit. V. T. p. 299. ſcribens, eam parvi eſſe momenti, valde aridam ratione ſenſus, & plenam ad voces alluſionibus.

Rabbi *Ioſeph*, cognomine *Cæcus* vel *Luſcus*, rector academiæ in Syria, uſus eſt ſtilo hieroſolymitano, vixitque circa trecenteſimum a templi ſecundi everſione annum. *Wilkins* in Præfat. a. *Wolf* Biblioth. hebr. 550. qui quidem remittit a p. 1161. ſed in hac nos lactat ſpe tractatus de anonymis, ad quem perficiendum otium & vires clariſſimo viro adprecamur.

Dav. *Wilkins*, presbyter eccleſiæ anglicanæ, linguarum orientalium peritiſſimus, dedit etiam Novum teſtamentum ægyptium, vulgo copticum, cum verſione latina: de qua vide *Novam bibliothecam* T. VII. 87.

II.

Rabbi SALOMONIS, filii Iſaaci, (vulgo, ſed falſo) dicti IARCHI, Commentarius in totam ſcripturam V. T. latine verſus, notiſque criticis ac philologicis illuſtratus a Io. Frid. *Breithaupt*. Gothæ 1713. volum. III. Quorum primo continetur commentarius in V. libros Moſis; ſecundo commentarius in Prophetas, Iobum, & Pſalmos; tertio commentarius in Ioſuam, & ceteros libros hiſto-

 ricos,

ricos, nec non in Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum canticorum. Quod tamen ad Hoseam, Ioëlem, Obadiam, & Ionam attinet, in iis retenta est versio *Merceriana*. Difficilis quidem intellectu est, præsertim in Pentateuchum Mosis, propter stilum concisum ac brevem, nec non propter voces ac nomina peregrini, in primis gallici, idiomatis; sed tanta præstantia, ut eum non immerito compendium talmudicum appellaveris, respectu explicationis dictorum S. scripturæ, quæ in opere talmudico hinc inde allegata sunt: ea enim auctor commentarii, maxima diligentia, summoque studio collegit, & explicandis sacrarum litterarum locis apte applicuit. Tribus Voluminibus totidem præmittuntur Præfationes, atque in earum prima agit de R. Salomone, *Iarchi* cognominato, eiusque commentario, stilo & auctoritate, de studio ac proposito suo circa versionem & notas, deque omissione, hac quidem in editione, textus ebraici: in secunda respondet ad duas obiectiones Io. *Clerici*, & Iosephi *Gorionidis* ingenuitatem vindicare nititur: in tertia hoc argumentum persequitur, ceterasque viri clarissimi obiectiones responsione excipit, & quantum potest diluit.

In Secunda & Tertia præfatione, *Iosephi Gorionidis ingenuitas vindicatur.*	Erudite, sed *minus solide.* I. C. *Wolfius* Biblioth. hebr. 514.
In Esa. 29, 1. Ariel est *altare holocausti*, vel *templum hierosolymitanum.*	Est *arx Zion*. Io. Dan. *Schrammius* Dissert. de Ariel & Pythone §. 4.
℣. 4. Sermo tuus mussitabit) Inquit *Deus.*	*Sennacherib* potius. *Idem* §. 5.

Io. Frid. *Breithaupt*, gothanus, venerabilis doctoris & abbatis Breithaupti agnatus, Ioannis, consiliarii Cameræ ducalis gothanæ ut fidelissimi, ita felicissimi, filius, S. Cæs. Maiest. & Ducis Saxon. consiliarius, studiorum sacrorum caussa multo tempore in secessu patrio vivens, post varios philologicos & iuridicos labores edidit, notisque illustravit utilissimum Phil. *Mornai*, Plessiaci domini, volumen de Veritate religionis christianæ, item *Gorionidem Iosippon* e rabbinicis structuris versum, & in versione Raschiana, utpote auctoris obscuri ac difficillimi, id præstitit, quod Iudæis vires humanas superare videbatur, atque iccirco laudatur a Collectoribus *Actor. erudit.* ad A. 1710. 337. Auctoribus *Relat. innoc.* A. 1713. 332.

& I. C. *Wolfio* Biblioth. hebr. 1064. Et hic ille eſt, quem ob ſtudiorum rabbinicorum in munere & negotiis plane diverſis tractationem admiratur ac laudat *Boneburgius* Epp. ad Dietericum p. 316. Deceſſit ſic ſatis ſenex anno 1713. quo tertiam Partem operis Raſchiani ediderat, excepto Indice, quem confecit vir induſtrius, Io. Conr. *Kalerus*, Gymnaſii gothani conrector, ſicut teſtatur ampliſſimus D. Ioach. Iuſtus *Breithauptus*, nunc Abbas bergenſis prope Magdeburgum, in Epiſtola ad illum ſcripta, editaque Halæ magdeburgicæ A. 1714. d. 17. Febr.

III.

IV. Euangeliorum Verſiones gothica & anglo-ſaxonica, edita per Fran. IVNIVM & Thomam MARESCHALLVM. Amſtelodami 1684. prius Dordrechti A. 1665. Gothicæ autem verſionis, (quæ a Io *Sauberto* Prolegom. in Varias lection. gr. textus euang. Matthæi p. 43. veteris linguæ germanicæ, ſive gothicæ, antiquiſſimum omnium, quotquot exſtant, ſtupendum & incomparabile monumentum adpellatur) auctor eſt VLPHILAS. Et hanc Fran. *Iunius* ex celeberrimo codice argenteo, de quo vide *Mareſchallum* Præfat in Obſervationes p. 389. & *Esbergium* in Vita Vlphilæ p. 75. primus depromſit; anglo-ſaxonicam autem *Mareſchallus* ex codicibus MSS. collatis emendatius recudendam curavit. Cuius etiam Obſervationes in utramque verſionem ſubnectuntur. Acceſſit & Gloſſarium gothicum, eique præmittitur Alphabetum gothicum, runicum, & alia, opera eiusdem Fran. *Iunii*. Hic ipſe in Epiſtola ad illuſtriſſimum Magnum Gabr. *De la Gardie* dedicatoria, veteris linguæ teutonicæ claritatem facunde prædicat, obſervans, francicam atque anglico-ſaxonicam ex vetere gothica promanaſſe; ipſam vero gothicam eandem, quam græcam, originem habuiſſe; argenteum codicem, ab excellentiſſimo illo Comite in Succiam revocatum, magnum quidem & inæſtimabilem eſſe theſaurum, ſed nuſquam totum apparere, immo ipſum codicem deſiderari in codice multis in locis vetuſtate exeſo, madore vitiato, fruſtatim quondam diſcerpto, ac ſolutarum diſſipatarumque philyrarum imperita compaginatione indigeſto, mutilo, fœdo; interim ex hiſce reliquiis orbi chriſtiano maximam utilitatem adferri, & lumen ingens affundi; denique nullum Gothis decus, nullum

florem

florem dicendi defuisse, quin sermonis græci proprietates, ubertatem, emphasin feliciter expressisse. In Præfatione autem Glossario præmissa difficultatem & molestiam plane singularem conficiendi Lexica graphice describit; rationem, cur huic libro *Glossarii* nomen indiderit, exponit; in etymologiarum indagatione persæpe se ait amplecti originationem, minus quidem probatam, at morale quid ad communis vitæ usum comprehendentem; veritatique magis videri consentaneum fatetur, veterem græcam scythicamque linguam, nec non ipsam gothicam ex vetere scythica provenientem, a communi aliqua origine promanasse.

Vlphilas, Philostorgio Vrphilas, aliis Vlfias, Gulfias, Vulfila, Wulfhila, Vlfhila, & Gudilla dictus, gothus, & Gothorum, qui Daciam primo, deinde Thraciam Mœsiamque incoluerunt, episcopus, omni doctrina & virtute ornatissimus, vixit sub VALENTE Imp. circa annum Christi 370. novas Gothis litteras tradidit, nec tantum IV. euangelia, sed totam Scripturam S. exceptis Regum libris, quod bellorum historiam contineant, gens autem gothica belli amans freno magis, quam incentivo ad pugnas opus haberet, in linguam patriam convertit, bis a popularibus suis ad VALENTEM missus, ut auxilia contra Hunnos Ostrogothosque rogaret, sed & hac occasione ab *Eudoxio* episcopo CPtano, Arianis cum Cæsare addicto, ad arianam sectam perductus est, cum ille non alia conditione opem latum iri, nec discrepantiam duarum religionum, quam in verborum diversitate consistere caussaretur fingeretque: unde & Gothi postea Ariani redditi. *Esberg* in Vita Vlphilæ.

Fran. *Iunius*, Francisci theologi filius, heidelbergensis, Lugduni autem Batavorum educatus, cum ætas ferret, animum ad mathematicas disciplinas applicuit, & bellicis se dedidit artibus, hoc consilio, ut cum se corroboraffet, stipendia faceret sub ductu arausionensis Principis; sed pace reddita collegit, digessit & publicavit patris sui scripta. Deinde in Galliam contendit, ex eaque traiecit in Britanniam, atque ibi, velut in beata insula, sedem fixit, receptus in familiam illustrissimi Arundelliæ & Surriæ Comitis, & ipsos XXX. annos in illa transegit. Qui olim mira assiduitate versatus erat in evolvendis græcis latinisque omnis generis scriptoribus, deinde teutonicarum linguarum studio totum se dedit,

atque in eo primus, immo solus excelluit. Vt autem illi recte vacare & impallescere posset, eam vitæ rationem tenuit, quæ labori faciendo sustinendoque esset idonea. Nimirum hora quarta matutina surgebat tam bruma, quam solstitio, stabatque ante pluteos in museo usque ad prandii horam, quæ erat prima pomeridiana. A prandio corpus exercebat, vel in area subdivali ambulando contentius, vel subsultim non nunquam currendo, aut, si id non ferret asperior tempestas, per omnes scalas in cœnaculum ascendendo, valetudinis tuendæ caussa. Hora tertia recipiebat se in museum, & non interrupte ad octavam vespertinam pensum suum texebat. Tum cœnabat, & tam in prandio, quam in cœna libenter vescebatur. A cœna cubitum ibat. Hoc modo quis miretur, eum & præstantissimos libros edidisse, & tot Vniversati oxoniensi hereditario iure reliquisse volumina, rerum adhuc ignotarum plena? Edidit enim Observationes in *Willerami* Paraphrasin francicam Cantici canticorum, & libros de Pictura veterum; eorum autem, quos iam possidet alma studiorum mater oxoniensis, catalogum Memoriæ iunianæ subiunctum reperies. Et quamvis in tanta assiduitate invitus a studiis avocaretur, nullam tamen in eo vidisses morositatem, nullam animi tristitiam, quæ solet esse propria iis, qui a luce hominum & celebritate alieniores omne tempus & operam domi suæ in doctrinæ & litterarum studiis consumunt, præcipue senes; sed nostro sene nihil erat suavius, nihil humanius: nec minus erat ingenuus, ac bene de aliis merendi cupidus. Tandemque non tam morbo, quam senio, cum cursum suum peregisset natura, Windsoriæ solutus est, anno salutis 1679. annos natus 88. In *Epitaphio*, quod ei Vniversitas oxoniensis in grati animi significationem posuit, vocatur nobilitate generis, integritate morum, & omnigena doctrina conspicuus vir, qui per omnem ætatem, sine querela & iniuriis cuiusquam, Musis tantum & sibi vacaverit, atque a *Gravio* in eius Memoria, (cuius verba hic multa retinuimus data opera) doctrina, virtute, morumque integritate vix ulli sui temporis secundus. Et hæc Memoria præfixa est libris de Pictura veterum, ac reperitur etiam inter Memorias Philosophorum, Oratorum ac Poëtarum, a Frid. Casp. *Hagenio* collectas, p. 42. Cui adde *Rollium* de nobilibus theologis p. 293. *Acta eruditorum* A. 1694. 384. *Iournal des Savans* A. 1695. 128.

Colome-

Colomesium 323. Phil. *Garoli* in Gellium 195. & *Benthemium* in P. II. Status eccles. & schol. holland. p. 272.

Thomas *Mareschallus*, anglus, *Gravio* in Memoria prædicta p. 47. doctissimus dictus, a Iunio rogatus & exoratus fuit, ut iuncta opera examen institueret euangeliorum gothicorum ad fontem græcum. Atque hinc ei natæ Observationes, quas & *Iunius* in Dedicatione huius operis vocat doctissimas.

IV.

Guil. ESTII Annotationes aureæ in præcipua sacræ scripturæ loca. Coloniæ 1622. Natæ sunt ex lectione scripturæ sacræ ad mensam in Seminario duacensi, auctioresque, in primis respectu veteris Testamenti, prodierunt Duaci A. 1629. Antverpiæ 1652. Parisiis 1663. & Moguntiæ 1667. in folio Non tamen hic Annotationes reperiuntur in Epistolas apostol. quoniam iustus in eas ac perpetuus exstat eiusdem auctoris commentarius. Neque mirum videatur, si non omnia æque limata sint, cum Annotationes istæ non ab ipso auctore, sed ab aliis, ex eius adversariis sive indicibus, collectæ sint & concinnatæ. Ceterum de scriptis Estii nostri sic iudicabis, ea ex eius mente esse, quæ posteriora: ut adeo Commentarii in Epistolas, quibus immortuus est, præferendi sint Meditationibus in Magistrum sententiarum, Aureæ vero Annotationes medium inter illa scripta locum teneant. D. Io. Frid. *Mayer* opus hoc Annotationum vocat præstantissimum, & multa eruditione refertum, Biblioth. biblicæ p. 67.

V.

Cornelii IANSENII Pentateuchus, sive Commentarius in V. libros Mosis. Lovanii 1641. Editus post obitum auctoris, prius autem discipulorum calamis exceptus. Quamvis vero ab auctore non ita formatus fuerit, ut ederetur, brevisque sit & succinctus; purum tamen putum, Iac. *Pontani* iudicio, Scripturæ sensum ex solidioribus sanæ doctrinæ principiis, ac potissimum SS. Patrum scriptis erutum exponit, tanta ubique veræ eruditionis luce, ut, licet mole sit exiguus, fructu tamen uberrimus amplissimusque merito censendus sit, quia, ut in Epist. dedicat. dicitur, ab eo viro profectus, in quo nec brevitas claritatis, nec extemporalitas limæ gra-

tiam unquam amifit. Ianfenii hoc inftitutum fecutus eft Claudius *Fraffen*, qui Difquifitiones dedit biblicas in Pentateuchum, Parifiis 1705. 4. de quibus vide *Acta erudit*. A. 1705. 413.

Corn. *Ianfenius*, natus Accoiæ, pago Bataviæ prope Leerdamum, patre fabro ferrario, Iacobi *Ianfenii* difcipulus, in academia lovanienfi, cuius nomine bis legatus ivit in Hifpaniam, D. & profeffor theologiae, tandemque, fed non diu, epifcopus iprenfis, diftinguendus a cognomini, epifcopo gandavenfi, atque prudentia in primis confpicuus, fatis ceffit, peftique manus dedit A. 1638. ætatis 53. reliquens librum de hærefi pelagiana, & gratia Dei, quem *Auguftinum* infcripfit; eumque in finem opera Auguftini decies & amplius, libros vero eiusdem de gratia & libero arbitrio contra Pelagium facile tricefies a capite ad calcem evolvit, ipfi autem libro componendo XX. annos impendit. Eiusdem funt Alexipharmacum pro ciuibus filvæducenfibus, Spongia notarum, quibus Alexipharmacum adfperfit Gisb. *Voetius*, &, fub fchemate Alexandri *Patritii* Armachani, Mars gallicus, feu de iuftitia armiorum & fœderum Regis Galliæ: de quo legendus *Placcius* in de anonym. p. 294. Ab hoc Ianfenio orti funt *Ianfenifta*, quibus adverfantur Moliniftæ. Libert. *Fromond* in Vita huius Ianfenii, eius Auguftino præmiffa, Valer. *Andreas* in Biblioth. belgica, *Lexicon univerf. hiftor*. T. III. 171. *Koenig* 423. Io. *Frick* in Inclementia Clementis 32. *Micralius* Syntagm. hiftor. p. 874. & 1005.

Rob. BELLARMINI Explanatio in Pfalmos. Coloniæ 1633. Scripta, quum iam effet Cardinalis; eiusque fcopus eft, brevitati & perfpicuitati ftudere, Vulgatam latinam verfionem pro viribus defendere, & fpirituali mentis refectioni ac piæ devotioni confulere. *Methodus*, uti Rich. *Simon* Hift. Crit. V. T. lib. 3. c. 12. indicat, *quam hic fecutus eft* Bellarminus, *bona eft*, *eoque digna. Hebraicum textum examinat*, *& duas verfiones veteres*, *quas authenticas declaravit Ecclefia romana.* E Genebrardo *transfumfit*, *quæ Grammaticam & Criticen fpectant. Difcedit alicubi a fenfu literali*, *ut Chriftianis*, *ceu videtur*, *utilior foret fuus Commentarius.* Sed ex hifce facile conftabit, quantum ei fit tribuendum.

Pf. 44, 1. p. 239. Deus in his verbis ita defcripfit emanationem huius verbi ex corde Da-

Hæc in tanta facrorum ftudiorum luce *homine docto funt indigna*. Ger. *Titius* Animadverf.

exeget.

vidis, ut *alluferit ad productionem Verbi æterni.*

Pf. 84, 8. Audiam, quid loquatur *in* me Dominus.

Iuxta illud Ofeæ 1. Principium loquendi Domino *in* Ofea & Zachar. 1. Et dixit ad me angelus, qui loquebatur *in* me.

exeget. G g. 3.

Vbique reddendum *ad. Idem* ibidem..

VI.

Cornelii IANSENII Tetrateuchus, five Commentarius in SS. Iefu Chrifti euangelia. Lovanii 1639. Opus hoc non quidem in typos ab auctore deftinatum, fed fcholafticis tantum dictatis concinnatum fuit: verum difcipulorum ardor, ut auctor praefationis fcribit, & incomparabilis viri eruditio expreffit, ut evulgaretur. Et Iac. *Pontanus* in Cenfura teftatur, Commentarium hunc genuinum fcripturæ S. fenfum exponere, & fummam eruditionem, doctrinamque folidiffimam, ex SS. Patrum fcriptis potiffimum hauftam, complecti. Neque Rich. *Simon* Hift. crit. de Commentatorib. N. T. c. 44. p. 664. diffitetur, eum, quamvis non immunem ab erroribus, fatis accurate explicare euangelia, nec illos obftare, quo minus inter eruditos commentatores locum occupet. Sed & hoc addit, eum videri plurimis in locis exfcribere *Maldonatum.*

Matth. I. 5. p. 11. זונה *Zonah femper meretricem fignificat:* & ita verterunt LXX. & apoftolus ad Hebr, 11, 31.

Lira tamen & R. *Salomon Ifaaci*, non ignorantes proprietatem linguæ ebraicæ, reddidere *hofpitam* five *cauponariam.* Rich. *Simon* Hift. crit. des Commentateurs du N. T. 665.

Cap. II. 6. Scribæ pofuerunt *in Principibus*, quia vox hebraica utrumque fignificat, inquit Ianfenius & Maldonatus. Sed *uterque fallitur: numquam* enim אלף *Eleph* i. e. Mille, *fignificat Principem*, fed אלוף Aluph.

Sed cum puncta tunc temporis textui non effent adpofita, *Iudaei potuerunt legere Alaphim & Aluphim*, & fic traducere *in millibus*, & *in Principibus. Id.* ib.

Vfus

Cap. IV. 10. Λατρεύειν, servire, *significat cultum soli Deo debitum*, si non significatione, *saltem usu* Scripturæ.

Vsus huius significationis potius venit *a theologis*, quam ab auctoribus sacris. Rich. *Simon* 665.

Io. VI. 37. p. 252. Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet, id est, re ipsa *indeclinabiliter* mihi cedit: quia quos *Deus ab æterno salvandos prædestinavit*, hos sine dubio secundum illud propositum suum vocabit.

An necessarium erat, arcessere gratiam efficacem & æternam prædestinationem ad eruendum sensum huius dicti? Idem 664.

v. 39. Hæc est enim voluntas eius, qui misit me, Patris, ut omne, quod dedit mihi, *ex decreto prædestinationis eius salvandum*, non perdam ex eo.

Adeo *abundabat cogitationibus de præstinatione*, ut ne hoc quidem dictum sine illa interpretandum arbitraretur. *Idem* ibidem.

Blasii VIEGAS in Apocalypsim Ioannis Commentarii exegetici. Coloniæ Agrippinæ 1617. Nunc secundo in Germania correctius & auctius excusi. Primum autem prodierant Eboræ A. 1601. f. deinde Lugduni, etiam 1617. 4. iique iam absoluti erant, & ad tectum, ut aiunt, fastigiumque perducti, ac pæne in prelo, cum auctor immatura morte terris eriperetur. *In huius operis commendatione*, ait Fernandus *Rebello* in Censura, *non est quod multus sim: qua sit ingenii subtilitate elaboratum, qua claritate conspicuum, quantum denique ex eo divini verbi præconibus extare possit emolumenti, lectorum facio indicium.*

Blasius *Viegas*, Ebora-lusitanus, Soc. Iesu, doctor theologus, & publicus sacrarum litterarum in eborensi academia professor, egregius etiam concionator, floruit sæculo XVI. & amplius, immatura autem morte terris ereptus fuit A. 1599. *vir plane admirabilis, neque religione tantum, sed omnibus christiani doctoris numeris*, (quæ *Rebellonis* verba sunt) *absolutissimus, iudicio quidem peracri, ingenio acuto, linguarum peritia insignis, & in divinis literis, ut qui maxime, versatus*, & præterea commentatus est in Ezechielem ac Prophetas minores, item in Epistolam ad Hebræos. *Alegambe* p. 66. Nec reticendum est *Archiepiscopi eborensis* elogium, quo auctorem nostrum mactat, scribens, *tam esse doctoris sapientissimi doctrinam, & christiani*

pectoris

pectoris pietatem, atque in eruendis difficillimis sacra prophetia sensibus felicitatem, atque ingenium, ad animosque in rerum supernaturalium, & cœlestis Hierusalem desiderium inflammandos vim & efficaciam, ut academia eborensi gratuletur, quod tam doctos, pios & insignes viros & aluerit, & consummatos viderit.

VII.

Casp. SANCTII Commentarii in Actus Apostolorum. Cum disputatione de S. *Iacobi* & *Pauli* apostolorum in Hispaniam adventu. Coloniæ Agrippinæ 1617. Ex bibliotheca Christoph. *Welhameri.* Est hæc prima editio, quæ curabatur in Germania. Laudatur hic commentarius cum ab aliis, tam etiam a Io. Fran. *a Iesu* de Xodar, qui regio iubente Senatu eum censuit, ita ut scribat: *In hoc genere commentationis, in quo nihil fere ab antiquis & recentioribus prætermissum, veteribus nova coniungens Sanctius, merito sui desiderium provocat, nec minus accendit rara animi modestia in pronunciandis sententiis, earundem mira cohærentia, summa interpretis dexteritate cum trilingui peritia, atque eruditione mirabili.* Nec ipse *Sanctius* in dedicatione ad principem Franciscum *de Mendoza*, Almirantem Aragoniæ, Marchionem de Guadaleste, cuius eruditionem singularem & magnos in sacris litteris interpretandis profectus multis laudibus effert, diffitetur, hoc in libro non esse nihil eruditionis. In Disputatione autem ostendere laborat, Paulum & Iacobum apostolos in Hispaniam venisse, atque ibi prædicasse.

Io. MALCOLMI Commentarius in Apostolorum Acta Middelburgi 1615. Studium & scopum suum auctor in Præfatione ipse his describit verbis: *Etsi fructus ex hac nostra tenui lucubratiuncula exiguus emergat, exsurgatque vitiligatori, censorique rigido, aliquem tamen percipere posse æqua lance trutinatorem per divinam gratiam, autumo. Studui brevitati, & perspicuitati, atque pro mensura doni Christi multa paucis complexus sum. Habes planam methodum analyticam, expositionem, ut res postulat, dilucidam, observationes succinctas, atque appositas, locorum Scripturæ instituto quadrantium veram citationem, historiarum inductionem, prout contextus exigit, denique applicationem brevem, cum exhortationibus ad veritatem amplectendam, nec non ad vitæ emendationem.*

Io. *Malcolmus*, ecclesiæ in Iernia Scotiæ minister, vixit floruitque sub Rege IACOBO VI.

IIX.

Emundi MERILLII Notæ philologicæ in passionem Christi. Helmstadii 1657. Venditatur hæc editio in titulo, Parisiensi longe correctior; sed falso, uti accuratissimus testatur *Crenius* in Præf. in Fascic. II. Differt. hist. philos. & P. II. Animadv. p. 234. *Neque enim* (sunt eius verba) *credentibus persuasero, quam fœdissimis mendis contaminatas susceperim, in quibus quodammodo emendandis maiorem indubitate laborem, quam laudem inveni.* Quamobrem laudatus vir labori noluit parcere, quin eas emendatas ederet in III. Fasciculo Dissertationum historico-philologicarum. Huius libri, quem Doctores Facultatis theolog. parisiensis vocant opus aureolum, dignissimumque, quod in lucem proferretur, tanquam Minerva illa Phidiæ, vestigia & verba non raro sequitur Iac. *Wissenbach* in Notis Nomico-philologicis in Passionem Iesu Christi. De quo *Crenius* l. c. & *Gundlingiana* T. II. 145. Et simile scriptum est Iac. *Lydii* Florum sparsio ad historiam passionis Iesu Christi, cum figuris æneis. Vltraiecti 1701.

Emund. *Merillius*, tricassinus, patris sui, egregii ICti, nec non Guil. *Marrani* discipulus, urisprudentiam 45. annos discendo docendoque tractavit, (fuit enim ICtus, consiliarius regius, & antecessor in academia Biturigum primicerius) scripsit ediditque Observationum libros X. Expositiones L. Decisionum, Orationem de tempore in studiis iuris, & Commentarium in Institutiones, laboribusque suis, maxime Variantium libris adversarium nactus Osium *Aurelium*, ob quos etiam *Feltmanno* de iure in re, & ad rem c. 10. ingratus *Cuiacii* discipulus vocatur; sed ab illustrissimo episcopo Gabriele *Albaspinæo* lib. I. Observationum ecclesiast. cap. sive Observat. 3. p. 7. elogio amici & doctissimi, quod a tanto viro profectum magnæ certe est laudis, cohonestatus, ad plures abiit nescio quo anno; hoc autem scio, eum natum esse anno 1578. & superasse annum ætatis octavum & quinquagesimum. *Lexicon univers. histor.* T. III. 515. & *Gundlingiana* T. II. 216. in quibus & Oratio de tempore in studiis iuris exhibetur, p. 147.

Danielis CLASENII Exercitationes sacræ ad Passionem dominicam. Magdeburgi 1657. Distinctæ sunt in III. libros, in quorum I. tractatur de festo azymorum, paschate, sanguinaria Scribarum ac Pharisæorum contra Christum conspiratione, unctione

ctione Christi in convivio bethaniensi, pacto Iudæ cum Iudæis proditorio, lotione pedum, cœna Domini, discipulo recumbente in sinu Iesu, hymno, & egressu Christi trans torrentem Cedron; in II. de horto Gethsemane, sanguineo Christi sudore, osculo Iudæ, Petri defensione, legione, angelo corroborante, adolescente qui fugit nudus in sindone, iis quæ Christo acciderunt in Pontificis palatio, dilaceratione vestimenti facta a Pontifice, lapsu Petri, Pilato, infelici exitu Iudæ, agro Hakeldama, calumniosa Iudæorum accusatione, abductione Christi ad Herodem, consuetudine dimittendi captivum in festo paschatos, incarcerati Barrabæ liberatione, coniugis Pilati ad maritum ablegatione, flagellatione Christi, corona spinea, lotione manuum Pilati, condemnatione Christi ab eodem facta Pilato, Christi crucifixione, latronibus cum Christo crucifixis, divisione vestimentorum, eclipsi solari, & morte Christi; in III. de ruptura veli in templo, terræ motu, scissione petrarum, apertis mortuorum monumentis, crurifragio crucifixorum, perfosso latere Christi, *Iosephi* & *Nicodemi* studio, pollinctura corporis Christi, loco ubi Christus fuit sepultus, & de custodia atque obsignatione sepulcri. In Præfatione ait auctor, deprehendisse se se, in textu sacro, qui de passione agit Domini nostri, multa latere, quæ vix absque antiquitatum & iurium notitia possint intelligi; subsicivis igitur horis paucas Exercitationibus suis pagellas adornare aggressum esse, ac scire, plurima ibi paucis, iisque perspicuis verbis esse declarata, quæ vel apud alios frustra, vel non sine magno labore fusissime, & haud raro satis obscure pertractata inveniantur. *Morillii* autem, qui ante ipsum in eodem laboravit argumento, nullam prorsus, quod mirum, facit mentionem, cum tamen ad multos alios provocet auctores. Tales vero sunt istæ Exercitationes, ut *Crenius*, iustus harum mercium æstimator, eas vocet eruditissimas, Animadversion. P. II. 239.

Dan. *Clasenius*, luneburgensis, primum conrector, mox rector scholæ magdeburgensis, deinde in equestri gymnasio luneburgensi iuris, ethices & politices professor, tandemque, impetratis prius honoribus doctoralibus professor iuris ordinarius in academia Iulia, oblatum magdeburgensis civitatis syndicatum adiisset, nisi fata aliam ei viam destinassent: nam quum longo iam tempore scorbuticis affectibus infestaretur, ac præterea violentior

tandem hydrops accederet, factum est, ut hinc migaret anno Christi 1678. ætatis 55. cum dimidio. Vir erat divinæ humanæque sapientiæ studiis haud proletarie, sed profunde eruditus: id quod præclara ingenii eius & variæ eruditionis monumenta philologica, philosophica, iuridica & theologica testantur. Ab eo enim habemus Commentarium in *Cebetis* Tabulam, & in *Plutarchi* librum de VII. Sapientum convivio, Tractatum de religione politica, & alium de Iure aggratiandi, de Oraculis gentilium libros III. Compendium doctrinæ politicæ, & Commentarium in Constitutiones criminales CAROLI V. Gebh. Theod. *Meier* in Memoria ICtorum helmstad. p. 193. *Morhof* Polyhist. Tom. III. 46. ubi *Clasenium* appellat auctorem diligentissimum.

Gabrielis REEHAANII Διασκεψις theologica, quæ sit harmonia Euangelistarum in historia mulierum paschali. Wittebergæ 1619. Nimirum sic statuit, primum accessum seu actum esse Magdalenæ & alterius Mariæ, descriptum a *Matthæo* c. 28, 1. & *Ioanne* c. 20, 1. secundum mulierum summo ad sepulcrum mane euntium, descriptum a *Marco* c. 16, 2. & *Luca* c. 24, 1. denique, quod ad abitum & antecedentia ac consequentia proxima attinet, a *Matthæo* c. 28, 5. tertium solius Magdalenæ reditus, descriptum a *Ioanne* c. 20, 9. dum *Marcus* c. 16, 9. abitum & consecuta commemoret: quartum ingredientium iam monumentum, descriptum a *Marco* c. 16, 5. quintum a *Luca* c. 24, 4. & *Matthæo* c. 28, 8. Vnde appareat, IV. distinctas angelorum apparitiones factas esse mulieribus, unam quidem Magdalenæ, tres ceteris omnibus sine Magdalena; duas quoque distinctas manifestationes Christi, unam Magdalenæ, alteram reliquis factam.

Gabr. *Reehaan*, pastor in pagis Werbigk & Græfendorf, vivens ac florens anno 19. sæculi XVII. inter alias rationes Disquisitionem istam propterea CHRISTIANO WILHELMO, Primatus & archiepiscopatus magdeburgensis Administratori, & Coadiutori episcopatus halberstadiensis, Marchioni brandenburgensi dicavit, ut videret, iniuriam fieri pastoribus in pagis, quando dicatur, eos otiando & vorando totam vitam transigere.

Io. Georg. HVTTENI Meditatio theologica de potu felleo & acetoso, Christo agonizanti porrecto. Gubenæ 1671. Ex *Matth.* c. 27. *Mar.* 15. & *Io.* 19. Cum Appendice de Statu exinanitionis

tionis Christi. Sentit autem scripti huius auctor, unam eandemque materiam utriusque potus fuisse, acetum nempe cum myrrha & felle mixtum, datumque priorem quidem e poculo aut vase a quodam ex militibus vel aliis, posteriorem autem in spongia, arundini ex hyssopo infixa, cruciatuum augendorum, contemtusque Christo infligendi caussa. In Epistola dedicatoria multis agit de familia electorali Saxonica, & vocabulum *Saxonum* derivat a germanico *Sassen*, quod incolas significet.

Io. Georg. *Huttenus*, qui medio & vergente saeculo XVII. vixit, generalis fuit Superintendens ecclesiarum in Marchionatu Lusatiae inferioris, consistorii ducalis assessor, & ecclesiae lubenensis pastor primarius.

Valentini Henrici VOGLERI Commentarius de Rebus naturalibus ac medicis, quarum in scripturis sacris fit mentio. Helmstadii 1682. Accessit eiusdem Physiologia historiae passionis Iesu Christi. Commentarius autem, quem Io. Iac. *Baierus*, medicinae D. & prof. altorfinus, elegantioribus adnumerandus Medicis, eruditum vocat in Programmate de Reb. medic. in N. T. contentis, p.16. addens, neminem non fateri, quod in hoc argumento vix aliquid praestantius lucem publicam aspexerit, non ab ipso auctore, sed post eius obitum editus fuit, ita quidem, ut nihil in eo mutatum, nihil additum vel detractum. Observationes autem, quae inferius in paginis conspiciuntur, ipsius etiam sunt auctoris, eo fine adscriptae, ut operi huic locupletando tandem aliquando inservirent. Praemissum est Programma, quo studiosorum desiderio satisfacturus, operam suam offert in tradendis ac docendis rebus cum naturalibus, tum medicis, quae ad intellectum faciunt sacri codicis, mentionem pariter iniiciens Doctorum, tam veterum, quam recentium, qui ex naturali medicave penu scriptis suis non nulla adiicere, aut similem laborem subire studuerunt, quales sunt *Theodoretus*, *Basilius* magnus, *Ambrosius*, *Epiphanius*, *Beda*, *Anselmus*, *Honorius*, *Vincentius* bellovacensis, Bened. *Pererius*, Andr. *Libavius*, Fran. *Rueus*, Levin. *Lemnius*, Wolfg. *Franzius*, Io. *Bustomantinus*, Fran. *Valesius*, Guil. *Ader*, & Io. *de Mey*. Quibus etiam addendus Thom. *Bartholinus* de Morbis biblicis. In Physiologia historiae passionis Iesu Christi declarat acerrimum Christi angorem animi, quem in horto, antequam caperetur, sensit: deinde

inde sudorem eius sanguineum, spineam coronam, aceti felle & vini myrrha conditi potum, solis eclipsin, sitim in cruce pendentis, acetum in hyssopo potui datum, clamorem Christi morientis, mortem repentinam illico secutam, terræ motum ingentes rupes dirumpentem, profluentes ex latere mortui perfosso humores, & conditurarn corporis monumento inferendi. Collectores *Actorum erudit.* A. 1683. 14. fatentur de Commentario hoc, multa in eo occurrere, quæ curiosum sacrarum historiarum studiosum oblectare, aut erudire possint.

P. 106. Affectus lepræ est *contagiosus*. P. 13. *Nec alia de causa* Deus videtur iussisse, ut leprosi seorsim extra castra, adeoque ab omni hominum consortio remoti degerent.	Leprosos hominum consortium evitare oportebat, *ne illos impuros redderent*. Sim. *Episcopius* T. I. Oper. a 83.
116. *Fortassis* etiam divini quippiam & a supernaturalibus caussis, lepræ ædificiorum & vestimentorum subfuit.	Immo *extra dubium*. Ienk. Thomasius de lepra Græcor. & Iudæor. p. 494.

Valent. Henr. *Vogler*, helmstadiensis, philos. & med. Doctor, primum physicus oppenheimensis, deinde medicinæ professor in academia Iulia & patria, vir non minus de studiis philologicis quam medicis bene meritus, sive, ut Henr. *Meibomii* iunioris verba ex eius Præfat. in avi Opuscula mutuer, cum artis medicæ, tum omnis ἐγκυκλοπαιδείας peritissimus, publicavit M. Aurel. *Severini* Chirurgiam, Institutiones physiologicas, Diæteticos commentarios, Dissertationes de naturali in bonarum doctrinarum studia propensione, delectu ingeniorum, studiorum hodiernorum corruptelis, earumque caussis, librum de valetudine hominis cognoscenda, Disputationes aliquot medicas, Dissertationem de testimonii humani, in negotio præcipue eruditionis, auctoritate, Introductionem universalem in notitiam cuiuscunque generis bonorum scriptorum, & scribere, docere, atque in his terris vivere desiit A. 1677. ætatis 55. Iust. Christoph. *Bœhmer* Memor. Medicor. helmstadiens. p. 46.

IX.

Pet. Dan. HVETII Demonstratio euangelica. Lipsiæ 1694. Quarta editio, ab auctore recognita, castigata, & amplificata: priores enim emissæ

emissæ sunt Parisiis 1679. & 1690. atque Amstelodami 1688. Accessit Tractatus de paradiso terrestri, nunc primum latine. Præfatio est apologetica, qua VII. argumentis contradicentium respondetur; eique duæ subiunguntur epistolæ, una Sam. *Pufendorfii* (qui in Præfat. (A) 3. per hominem longinquum & alienigenam intelligendus venit) ad fratrem Ezechielem, qua cupere se scribit, ut Huetius eandem artem mathematicam adhibeat ad dirimendas sacræ doctrinæ controversias, quibus tot iam annos christianus orbis quassetur; altera *Huetii* ad Marchionem de Feuquieres, christianissimi Regis Legatum extraordinarium in Suecia, qua respondet ad illud desiderium, significans, se quidem promtissimum esse ad iuvandum omnibus viribus suis tam sanctum propositum, sed methodo mathematica tale opus ut perscribatur, admodum difficile & fere insuperabile videri, tam ratione argumenti, quam ratione partium diffidentium. Ipsa autem Demonstratio euangelica, ad Matheseos regulas efformata, atheis & Iudæis convincendis destinata, eiusque summa hæc est: Libri Novi & Veteris Testamenti iis temporibus scripti sunt, quibus feruntur esse scripti; & ab iis scripti, quibus tribuuntur. Hinc sequitur, totam Iesu nazareni historiam in V. T. longe ante prædictam esse, quam evenerit in Novo. His porro concessis, libros nimirum novi & veteris testamenti iis temporibus esse scriptos, quibus feruntur esse scripti; & ab iis scriptos, quibus tribuuntur; & prophetias V. T. de Iesu nazareno completas esse in Novo, consequens est, veraces esse libros V. & N. Tti. Quodsi phrophetiæ V. T. de Iesu nazareno completæ sunt in Novo, & veraces sunt libri N. & V. Tti, ex eo efficitur, Iesum nazarenum esse Messiam. Posito autem, veraces nempe esse libros N. & V. Tti, & Iesum nazarenum esse Messiam, fatendum animo est, religionem christianam esse veram. De hoc opere testantur celeberrimi Collectores *Actorum erudit.* A. 1694. 282. iam diu illud ab eruditis cum summa auctoris deprædicatione evolvi; & Sam. *Pufendorfius* in prædicta ad fratrem Epistola: *Fateor*, inquit, *ita impense me istius operis lectione captum, ut magnopere seculo gratulandum iudicem, reperto tanto ingenio, cui infinitam eruditionis ac iudicii vim circa eiusmodi potissimum materiam occupare placuit, quam nobilitate ac utilitate sua nulla alia superat. Augusta hic omnia, ornata, ad gravitatem composita, qualia maximi Regum* (LV-

DOVICI

DOVICI XIV.) *filio offerri decebat.* Quibus addi possunt *Sluter* Propyl. hist. eccl. 193. *Scultetus* Præfat. in Antididagma 18. *Helvvich* Ration. select. 116. M. F. *Dyrvis* dans les Preuves & Prejugez pour la Religion chrétienne & catholique (in Actis erudit. A. 1683. 367.) *Morhof* Polyhist. T. III. lib. V. 42. Ioach. *Langius* in Medicina mentis p. 32. 112. & *Bibliothecarius n. p. addictus* 840. Iam quod ad Tractatum de situ paradisi terrestris attinet, quem Io Georg. *Pritius*, nunc D. theol. & Ministerii francofurtensis antistes, e gallico in latinum pura & nitida dictione transtulit, hæc fere eius sunt contenta: Vocem *Eden* esse nomen proprium regionis, Carrhis in Mesopotamia vicinæ, circa confluentem Euphratis & Tigris, usque ad locum, quo communis ille alveus in duo brachia divisus in mare persicum devolvi incipit, & provinciæ huius partem orientaliorem complecti Paradisum, hocque indicare Mosem voce מקדם *ab oriente.* Vocem יצא *egreditur* non originem fluvii, sed cursum duntaxat illius notare. Quatuor ראשים sive *capita* non esse fontes, sed terminos totius fluminis ex Euphrate & Tigri, in SS. litteris Chiddekel dicto, ante confluentibus, quam ingrediantur Paradisum, & Gichone ac Phisone, qui hæc nomina sortiantur, postquam ex alveo paradisi profluant, atque ita in duo se brachia dividant, quorum alterum sit orientale, nempe Gichon, prope Chus sive Susianam, alterum occidentale, ad Chavilah. Vide *Acta erudítor.* A. 1694. 282. & *Supplement.* T. II. 98. nec non *Colloquia menstrua* A. 1702. m. Ian. p. 39. *Conringiana epistol.* 96. *Morhof* Polyh. lib. V. 46. *Schurzfleisch* Epp. arcan. P. II. 228.

Pag. 83. Probatur *aliorum scriptorum testimoniis* γνησιότης librorum Mosis. Et quidem LXV.

Maior citatorum numerus de Mose ne cogitauit quidem. Io. *Tolandus* de Originib. iudaic. 105.

104. Memorabili testimonio Mosem Diodorus siculus prosequitur, quo & *virtutes eius prædicat*, & ait, *primum Ægyptiis leges posuisse.*

Diodorus de *Mneve* utrumque dicit, de Mose autem hoc tantum, eum apud Judæos Deum, qui *Iao* dicitur, legum suarum auctorem finxisse perhiberi. *Idem* 112. *Acta erud.* A. 1709. 252. *Nova biblioth.* T. I. 48.

Strabo

Pag. 106. *Strabo de Mose & Iudaïs summo candore disseruit.* Scribit enim, profanos Aegyptiorum mores exosum Mosem, collecta ingenti *piorum hominum* multitudine concessisse in Iudæam, illicque fixis sedibus, & *sanctis Dei colendi ritibus institutis*, abiectoque potissimum & eiurato idolorum cultu, non tam vi & armis, quam pietate imperium firmasse.

Strabo *Mosem cum Minoë, Lycurgo, Zamolxi, & id genus pluribus sine ullo discrimine comparat*; de religione iudaica, gentis origine, & ipso Mose *narrationem* ab illa, quæ habetur in Pentateucho, *omnino discrepantem* instituit; deque sacris nihil aliud quam hoc memorat, Mosem esse pollicitum, *se talem cultum ac sacrificandi modum traditurum, qui neque sumtibus, neque inspirationibus, neque ullis absurdis actionibus cultores perturbaret.* Atqui Strabonem ritus in Pentateucho præscriptos in animo tunc habuisse, quis dicere sustineat? *Tolandus* 104 163. *Acta erudit.* A. 1709. 252. *Nova biblioth.* T. I. 48.

213. *Tres* futurorum præscios vates simul commemorat Strabo, Orpheum, Musæum, & Mosem.

Amphiaraum etiam, & *Trophimum*, & *Tiresiam*, & *Zamolxim*, & assyrios, chaldæos & etruscos *aruspices, cum aliis* quibusdam. *Tolandus* 192.

318. Narratio Ios. 19, 17. de Danitarum expeditione adversus Lezem, est unum ex additamentis, quæ huc illuc in libros sacros *infarsit Esdras*.

Fecerit ne hoc Esdras, *incertum est*. Io. *Clericus* Dissert. de scriptoribus libror. histor. n. II.

423. Coniicere licet, *Ecclesiasticum librum Salomonis opus esse*.

Est *Iesu Siracidis*, sive filii Sirac. I. C. *Wolfius* Biblioth. hebr. 256.

427. Ille, *Ecclesia* demum *christiana* consensu ac decretis, auctoritatem (canonicam) adeptus est.

Non universæ, sed *particularis*. Non potest autem accenseri libris canonicis, quia *non habet Ecclesia iudaica testimonium*. Idem 257.

X.

Ioannis BVGENHAGII in librum Psalmorum Interpretatio. Argentorati 1524. Atque iterum typis subiecta A. 1526. & Wittebergæ 1544. 8. cum præfationibus *Lutheri* & Phil. *Melanchthonis* quorum ille audet dicere, a nemine (cuius exstent libri) esse Psalterium Davidis explicatum, esseque hunc Pomeranum primum, qui Psalterii interpres dici mereatur, hic autem ita laudat, ut ne quid nimis, scribens, Psalmis non mediocrem lucem hunc commentarium adferre. At Rich. *Simon* de Commentatoribus N. T. c. 47. p. 713. facile sibi videtur reperire, quod in eo taxet, videlicet ipsum præoccupatum esse sententiis sectæ suæ, atque iccirco nihil exacti proferre. *Bucerus* germanice reddidit Annotationes Bugenhagii, & Argentinæ vulgavit, sed ita, ut eas corrumperet, & suam Bugenhagio de S. cœna sententiam affingeret; de quo hic conqueritur, apud *Crenium* Animadv. P. IIX. 119.

ARNOBII in Psalmos commentarii. Cum *Erasmi* Roterodami Præfatione ad nuper electum Pontificem romanum ADRIANVM VI. eiusdemque ERASMI Commentario in Psalmum II. Argentorati 1522. Fallitur autem in eo *Erasmus*; quod putat, Commentarios illos in Psalmos esse Arnobii afri, qui libros VII. scripsit adversus gentes, cum sint *Arnobii iunioris*, hominis ut videtur galli, qui vixit A. 460. Vide *Placcium* de pseudon. p. 79 *Mollerum* de homon. 540. & Historiæ nostræ bibliothecar. P. I. 170.

XI.

Io. BVGENHAGII Commentarius in Ieremiam prophetam, & Threnos, p. 545. Wittebergæ 1546. Cui p. 450. interseritur Tractatus de blasphemia in Spiritum sanctum, in quo docet, peccatum ad mortem, pro quo non sit orandum, & blasphemiam in Spiritum S. esse unum & idem peccatum, idque esse impugnationem agnitæ veritatis, & dici non remitti; neque hoc iudicium de peccato quæstionis esse ecclesiæ, sed solius Christi, atque iccirco neminem mortalium circa hanc Christi sententiam iudicandum & condemnandum, sed Deo gratias agendas pro summo beneficio ecclesiæ dato, videlicet quod per solum Christum & propter solum Christum habeamus, credentes in Christum, remissionem omnium peccatorum, & vitam æternam, nec sit ullum peccatum, quod non remittatur pœnitenti, & in Christum credenti.

XII. Ioa-

XII.

Ioachimi CAMERARII Notatio figurarum sermonis in libris IV. Euangeliorum, & indicata verborum significatio, & orationis sententia, ad illorum scriptorum intelligentiam certiorem. Lipsiae, 1572. Ex bibliotheca Conr. *Hornei*, cuius etiam manum agnosces. Antea A. 1556. 8. ac postea A. 1642. Cantabrigiae cum N. Tto *Bezae* f. & Francofurti 1712. 4. sub titulo *Exegesis N. T.* edita. In Dedicatione, postquam in re eadem complurium elaborationem, & esse exercendo usitatam docuerat, & fructuosam effectu, atque hac ratione studii biblici Laur. *Vallae* ac Desiderii *Erasmi* meminerat, rogatum se ait superioribus annis, ut ea, quae huius generis, ad melius intelligendum fontem N. Tti, in commentariis haberet, colligeret & divulganda curaret, non quidem (uti modeste addit) vel ad erasmicum, vel ad alterius ullius exemplum, sed secundum suae professionis, quae grammatica sit, rationem ac modum; quamquam grammatico hoc studio, & verborum, quod exile & leve a plerisque ducatur, tanquam fundamento, omnis doctrina atque scientia veritatis nitatur. Ille autem, qui Camerarium ad tam utile, tanquam praeclarum opus rogaverat, immo hortatus erat, fuit laudabilis piae eruditionis vindex ac restaurator, Phil. *Melanchthon*.

Pag. 97. Iustiniano, Episcopo *Nebriensi.*	*Nebiensi*, in Corsica insula. *Du Saussay* Continuat. Bellarm. de Scriptor. eccles. p. 11.
150. In Lucae 1, 39. Εἰς τὴν ὀρεινὴν) ἐλλειπτικῶς, nimirum χώραν, in regionem montanam. Talis enim situs fuit urbis *Hierosolymarum*, quae nunc indicatur nomine urbis Iudae.	Indicatur urbs *Hebron*, Ios. 21, 11. Er. *Schmid.* in Luc. 1, 39.

Ioachimus *Camerarius*, germanice *Cammermeister*, pabebergensis, Georgii *Helti* & Petri *Mosellani* discipulus, *Lutheri*, Phil. *Melanchthonis*, Wilib. *Pirckheimeri* & Alb. *Dureri* amicus, docuit bonas litteras primum Noribergae, tantoque cum adplausu, ut etiam e senatorio eum ordine quidam audirent, deinde Tubingae, ac tandem Lipsiae: & quamvis a pluribus expeteretur, stationem tamen suam, vitamque scholasticam, ut poëta ait, vere vitalem noluit mutare.

Tanta erat, & postea perseveravit viri claritudo, ut a *Vossio* Germaniæ suæ phœnix, a *Turnebo* non suæ tantum Germaniæ, sed etiam totius Europæ decus & ornamentum, ab *Huetio* vir de politiori litteratura præclare meritus dicatur, variisque legatis ad Cæsaream Maiestatem aut Comitia Imperii euntibus adiungeretur, quo suo illis consilio præsto esset; quin & augustissimus MAXIMILIANVS II. Viennam Austriæ ad se evocatum, de doctrina ecclesiæ, & rituum sacrorum cum Saxonicis ineunda conformitate clementissime audiret. Ecquid de scriptis eius dicam? Tam multa sunt, ut face & viatico opus sit ad eorum recensionem; tamque præclara & utilia, ut satis landari nequeant: quid enim non exspectes ab eo, qui probatissimus utriusque linguæ erat magister, & prope dixerim rex, qui excellentissimus mathematicus, qui omnes poëtas, oratores, & historicos familiares sibi reddiderat, qui theologiæ studiis excultissimus, veraque pietate ornatissimus? Contigit etiam ei corporis species egregia, & magnum magni hospitis hospitium; sed hoc tandem δυσουρία seu urinæ difficultate afflictum, prostratum & divulsum fuit anno Christi 1574. quum celebratissimus vir exegisset annos 74. Melch. *Adam.* in Vitis philos. 258. *Colomesius* 497. *Beza* in Matth. 26, 15. *Casaubon.* Exercit. 568. *Magirus* 174. *Pope-Blount* 590. *Melanchthon* Epp. T. IV. 429. R. *Simon* Hist. crit. des Commentat. du N. T. c. 47. *Cren.* Animadvers. P. I. 77. P. V. 197. & Method. T. III. 2. 130. *Schurzfleisch* Differt. acad. 36. & Epp. select. 425. Guil. *Forbesius* 391. Iac. *Thomasius* in Præfationib. 487. *Caselius* Opp. polit. 217. Er. *Schmid* in Matth. 3, 10. *Raphel.* præfat. in Annot. ad N. T. ex Polyb. & Arriano p. 28. & *Catech. racov.* 97.

XIII.

Wolfgangi FRANZII Tractatus de interpretatione sacrarum scripturarum maxime legitima. Witebergæ 1634. Secunda vice editus, & postea tertia & quarta, A. 1654. & 1668. Constat autem duabus regulis: I. Eum, qui alios docere velit, iisque Scripturam interpretari, instructum esse debere notitia illarum linguarum, quibus locutus sit Spiritus sanctus. II. Debere attendere contextum. In Præfatione sequentia proponit capita: Verbum Dei satis facile intellectu esse diligentibus: menti Scripturæ nihil vel addendum, vel detrahendum: contextum plus prodesse, quam linguas sacras:

cras: qua via oracula sacra ab auctore explicentur, (explicat autem CLII.) eadem & fontes hebræos ac græcos alias in linguas transferendos esse: *Lutherum* in versione & explicatione Bibliorum magnam solertiam adhibuisse: scripturam sacram omnibus aliis libris sanctius tractandam, nec sensum in eam importandum, modumque hunc interpretandi Scripturam ducere nos in genuinam cuiusque loci mentem, pariterque armare contra quemvis hostem. Laudatur hic liber a *Glassio* Philol. S. lib. II. 494. & Mich. *Walthero* Offic. bibl. §. 263. & ille quidem ait, neminem, qui intelligat, librum hunc odisse & vilipendere, seque nullum tempus felicius & fructuosius, præsens negotium quod spectet, collocasse, quam quod in diligenti illius lectione & relectione, cum timore Domini, insumserit; hic vero appellat nobilem: & quamvis opus Scholæ sacrificialis divinum & rarum vocetur a prædicto *Walthero*, *Crenius* tamen Exercitat. I. de libris scriptor. opt. p. 29. sibi tractatum hunc amplioris usus & doctrinæ semper visum esse testatur. Cumque in illo Crenii loco de Franzii nostri Tractatu præsente, eum a Leon. *Huttero* certis de caussis aliquam diu subflaminatum fuisse dicatur, facile hinc colligi potest, cur in rubro libri ponatur, *cum post censuras aulicas & academicas, ex gratia serenissimi Electoris Saxoniæ singulari* prodire. Adde, sis, *Zitroldum* Histor. eccles. P. II. 118.

Pag. 19. Veterem versionem latinam Concilium Tridentinum *canonizavit*, adeoque *ipsis fontibus æquavit*.	*Longe aliter*, præter multos alios, utriusque religionis doctores, docet V. CL. Iacobus *Facciolatus* in Oratione ad Scripturam sacram, Patavii habita coram eminentissimo Cardinale, & excusa A. 1718.
32. Exod. 38, 8. In hebr. dicitur, Fecit concham & basin eius æneam, ut in ea se se contueri possent, scilicet *Levitæ*; non vero *e speculis mulierum*, quæ conveniebant ad ostium tabernaculi.	Illud *negat*, hoc *adfirmat* Gerh. *Titius* Animadv. exeget. G 2.
Pag. 216. Interea (Deus peccatori	Non possum hæc verba concili-

 are

contumaci) verbum suum relinquit, *num* adhuc istud audire, & diabolo per verbum resistere & valedicere *velit*. Et p. 221. in æternæ salutis impetratione, *etiam in ultimo mortis agone*, difficilem Deum nemo metuere necesse habet.

are cum illis, quæ idem theologus doctissimus habet in Disp. IX. in Aug. Confess. §. 112. & seqq. ubi dicit, *Deum non velle amplius adesse illis, aut convertere nova aliqua extraordinaria gratia & illuminatione eos, qui* ordinaria & regularia media contemnant pertinaciter. Ad. *Rechenberg* in Consensu orthodoxo de gratiæ div. termino p. 14. 47.

237. David 2. Sam. 12, 14. dicitur blasphemandi occasionem dedisse inimicis Dei, *dum arca fœderis ab hostibus victa & capta fuit*.

Arcæ fœderis hoc in proelio ab Ammonitis captæ *nusquam in textu exstat vestigium*. Sal. *Glassius* Philol. S. 770.

467. Vocabulum פלגשים *Pilaggeschim* 2. Sam. 5, 13. a *themate nullo derivare* possunt. Suntque quævis mulieres, *virgines etiam*.

Derivatur a פלג divisit, & אשה mulier; & maritatæ intelliguntur, quia coniunguntur cum נשים uxoribus, & dicuntur ab eo assumtæ, qui amori mulierum erat deditus, quique per eas a cultu vero se avocari passus est. *Hakspan* Miscellan. lib. I. c. 6. p. 17. 14.

598. Frondoso ornatui *locus prorsus nullus fuit* circa altare. Psalm. 118, 26.

Fuit in diebus festi tabernaculorum. Io. *Lundius* Iud. Heiligth. c. 33. p. 177.

662. Ierem. 34, 5. *Ab ethnica & populo Dei prohibita ceremonia* Deus historice sermonem mutuatur, dicens: In pace morieris, & secundum combustiones patrum tuorum, Regum priorum: *sic comburent tibi*.

Id est, Sicut populus in honorem antecessorum tuorum defunctorum combussit *aromata*, ita etiam comburet (*tui gratia*) *in honorem tuum*. *Rapp*. in d. l. & *Busmann* Observat sacr. §. 11.

675. Christus, asino vectus, *pueri-*

Ex gentis consuetudine, quæ viatoribus

li, stulto, & contemtissimo equita-tu usus est.

836. Si Michal fuit intermedio tempore toties (*quinquies*, 2. *Sam.* 21, 8.) *gravida facta*, cum a Davide absuit.

toribus ad iter felicius absolvendum asinos commodabat. Io. Bened *Carpzovius* disp. de asino Messiæ §. 20.

Sermo est de tot *filiis Merame*, sororis Micalæ. *Glass.* 94. *Hakspan* ad Lipmann. 424.

Wolfg. *Franzius*, Plavia-variscus, in academia witebergensi primum historiarum, deinde, quum intermedio tempore superintendens fuisset ecclesiæ kembergensis, theologiæ D. & professor, & præpositus templo arcis, tandem etiam academiæ senior, idemque studii biblici industrius vindex & stator, usque ad finem vitæ discendi cupidus, (de quo vide p. 41.) in *Epitaphio* magni nominis theologus, & ebrææ linguæ interpres felicissimus, a Io. Bened. *Carpzovio* Theol. exeget. pag. 20. interpres accuratus, atque a Sixtino *Amama* Orat. de barbarie e 2. theologus non minus pius, quam eruditus appellatus, eruditionis suæ thesauros cum in aliis scriptis, tum in Disputationibus in augustanam confessionem, earumque Vindiciis, in Assertione satisfactionis Christi, in Schola sacrificiorum patriarchalium, & in Historia animalium sacra exposuit, nec per convicia, sed defæcato animo cunctas controversias tractavit, nullique pepercit labori, donec apoplexia tactus quiescere, & quasi ante mortem mori iuberetur: hæc enim octennio demum post secuta est, quum paroxysmus priori similis, sed vehementior bonum virum invaderet, anno videlicet a Servatoris nostri nativitate 1628. ætatis 64. *Witte* Memor. theolog. 312. *Spizelius* Templ. honor. refer. 102. *Magirus* 361. *Fecht* præfat. in Comment. Dorschei in epistolam Iudæ a 4.

XIV.

Wolfg. FRANZII Commentarius in Leviticum. Lipsiæ 1696. In eo explicantur leges cærimoniales & rituales, usus earum typicus monstratur, variique casus difficiles enodantur. Valent. *Alberti* Præfationem addidit, in qua differit de utilitate & necessitate cognitionis legum & cærimonialium & forensium.

Io. Georgii DORSCHEI Discussio explicationis *Grotianæ* circa locum Actor. XV. 20. de sanguine & suffocato. Rostochii 1696.

Eam

Eam vero non ipse auctor edidit, sed filius eius e MS. excerptam.

Eiusdem Fragmentum commentarii in Epistolam Iudæ, & Brandani Henr. GEBHARDI Commentatio in eandem Epistolam, cum præfatione Io. *Fechtii*. Francofurti & Lipsiæ 1700. *Dorscheus* in animo quidem habuit perfectum componere commentarium, sed ultra quartum versiculum non pervenit: scripsit autem, ut Fechtio videtur, quidquid huius est, in professionis suæ initio. Et *Fechtius* in Præfat. improbat neglecta sacrarum litterarum studia, tandemque disserit de Dorscheo, & eius laboribus. Vide *Relat. innoc.* A. 1702. 494.

Io. Georg. *Dorscheus*, argentoratensis, *Wegelini*, *Thummii* & Io *Gerhardi* discipulus, S. theol D. & professor primum in patria, deinde Rostochii, ubi post sexennium languore senili & febre acuta consumtus decessit anno 1660. ætatis 62. *Witte* Memor. theolog. p. 1346. *Spizel.* Templ. hon. reser. 234. *Reiserus* in Epistola ad Spizelium, libro eius annexa, p. 411. Quæ singula ceteris non vulgarem parare solent nominis claritatem, ea dulci quadam coniuratione in unum Dorscheum coivere, nitor sermonis, linguarum eruditio, iudicium acerrimum, mens altiorum omnium indagatrix, quibus summam merito ad se traxit eruditorum admirationem. Plura encomia dabunt *Magirus* p. 289. *Höe* in Dorschei Latrone theologo 241. *Crenius* Fasce I. 93. C. S. *Schurzfleisch Epp. select.* 549. & Car. *Arnd* Continuat. Biblioth. bibl. Mayeri. Omnia autem illa superat *Wellerianum* hoc, si ei vis aures animumque præbere: *Dorscheo similem secula nulla dabunt*. Multa scripsit, multumque pugnavit: habemus enim eius Μυσαρίαν Missæ contra Io. Georg. *Herberum*, iesuitam molsheimensem, Vindicias Exodi contra *Bellarminum*, Hodegeticum catholicum contra Io. *Kircherum*. Anti-*Corneum*, Interventionem pro mysterio Trinitatis contra Wolfg. *Hermannum*, Anticrisin theologicam pro pace contra Ernestum *de Eusebiis*, *Thomam* aquinatem veritatis euangelicæ confessorem, Dissertationes de S. cœna contra Theod. *Zvvingerum*, Dissertationes de voluntate Dei contra Iac. *Triglandium*, Dissertationem epistolicam ad *Arisaum* de persona Christi & S. cœna, Pallium exulans, Collationes aliquot conciliorum. Ecquis omnia enumeret, in primis disputationes, quarum plena est magna satura? Indicantur autem cum a *Wittio*, tum a *Spizelio* in locis supra allegatis.

Branda-

Brandanus Henricus *Gebhardi*, natus Brunsvigæ anno 1657. SS. litterarum doctor & in academia gryphiswaldensi professor ordinarius, Consistorii assessor, & superintendens ecclesiarum istius districtus vice-generalis, linguarum orientalium peritissimus, & disputator eximius, præclara eruditionis suæ specimina edidit, ne quid de aliis dicam, Zephania a pseudhermenia *Abarbanelis* aliorumque vindicato, Exercitationibus antirabbinicis in Psalmos Davidis, & Vindiciis quorundam locorum hebræi textus, Paulo *Pezrono*, abbati de Charmoys & doctori theologiæ sorbonico oppositis, ac vivit agitque magno ecclesiæ & academiæ commodo atque ornamento, a Carolo *Arndio* in Continuat. Biblioth. bibl. Mayer. p. 100. laudatus prædicatusque theologus accuratissimus.

Christophori ZELLERI Historia scripturæ sacræ. Vlmæ 1701. Agitur in hoc libro de ortu, progressu & fine scriptionis sacræ, de scriptoribus sacris, eorumque impulsu & afflatu, de argumento, methodo, stilo, scopo, conservatione & interpretatione huius codicis; in specie de singulorum librorum scriptore, tempore, auctoritate, summa, divisione. Accessit Appendix variorum Speciminum legendi, intelligendi & applicandi S. scripturam; eorumque I. est Index omnium textuum scripturæ S. chronologico-harmonicus. II. Expositio prophetæ Hoseæ & Epistolæ ad Ebræos. III. Vsus & abusus dogmaticus potissimum dictorum de iustificatione coram Deo. IV. Dispositiones homileticæ textuum aliquot funebrium. V. Concordantiæ prædicati, quo Christus dicitur Redemtor noster. VI. Exempla excerptorum chrialium pro tractandis homiletice thematibus sacris. In Præfatione aperit auctor scopum suum, qui est, tironem SS. litterarum, eo tamen usque perductum, ut & hebræa veteris, & græca novi Testamenti non minus expedite legere & intelligere valeat, quam librum quendam latinum, ad accuratiorem sacri codicis lectionem instruere, & ordinem suscipiendarum illius lectionum commonstrat, ac denique, quod præcipuum est, praxin urget, ut nempe sacræ litteræ cordibus nostris inscriptæ & impressæ totos nos immutent, atque ex profanis sacros, ex carnalibus spirituales, ex humanis divinos faciant. E quibus facile patet, librum hunc esse unum ex optimis & utilissimis pro studiosis theologiæ, immo & pro aliis, qui solicite & cum fructu sacra volumina gestiunt cognoscere.

Christoph. *Zeller*, pastor maulbronnensis, e familia Christophori *Zelleri*, coadiutoris aulici wirtembergici, consiliarii consistorialis, & praepositi denckendorfensis, de quo *Serpilius* Epitaph. theologor. suev. p. 62. nominis claritatem sparsit in principio saeculi XIIX. perpetuo tamen duraturam.

XV.

Iac. ZEHNERI Adagia sacra. Lipsiae 1601. Tres illorum ordines constituit, in quorum primo ea collocat, de quibus ipse Spiritus S. expresse affirmat, quod in Proverbiorum consuetudinem venerint: in secundo illas Scripturae phrases, quae, etiamsi Proverbiorum titulum nequaquam adiectum habeant, hodie tamen formam atque usum proverbialem obtinuerunt: in tertio ea, quae ad litteram quidem in Bibliis nusquam reperiuntur, ex sacra tamen historia quadam, veluti ex fonte, promanarunt. Ceterum Adagia haec parallelismis cum Patrum, tum gentilium scriptorum, auctor illustravit, quae quidem, uti *Morhofius* Polyhist. lib. I. 276. scribit, prodesse magnopere possunt ad orationes sacras. In epistola dedicatoria loquitur auctor de adagiorum dignitate, de interitu multorum *Salomonis* proverbiorum, qui tamen partim a Siracide, partim a Christo abunde ac luculenter sit compensatus, deque instituto suo, quod nempe haec publice proposuerit auditoribus suis in gymnasio hennebergico, & primus quidem omnium, antequam Iani *Drusii* consimiles lucubrationes ad oculos suos pervenissent.

Iac. *Zehnerus*, Themara-francus, primum diaconus meiningensis, deinde pastor muhlfeldensis, postea decanus stulensis, novissime pastor schleusingensis, & superintendens generalis hennebergicus, dedit etiam Similitudines biblicas, harumque Paralipomena, & obiit A. 1612. aetatis 47. *Crenius* Animadv. P. II. 237.

XVI.

Io. TARNOVII Commentarius in psalmos poenitentiales VII. Rostochii 1627. Denuo editi Lipsiae 1706.

EIVSDEM Commentarius in psalmos passionales, h. e. IIX. XVI. XXII. XL. XLI. LXIX. CIX. CX. CXIIX. item in caput LIII. Esaiae. Rostochii 1628.

EIVSDEM Commentarius in Threnos Ieremiae 1628. De novo

novo editus Hamburgi A. 1707. cum præfatione D. Io. *Fechtii.* Vide *Arndium* in Continuat. Biblioth. bibl. *Mayeri* 79. In Præfatione docet auctor, Ecclesiam aptissime comparari vineæ bene plantatæ & excultæ, nec animum despondendum esse malis ingruentibus, sed vera, nec infucata pœnitentia iis occurrendum.

EIUSDEM Commentarius in XII. prophetas minores, cum Disputatione de certitudine gratiæ Dei, contra *Bellarminum*, & Tractatu de fœderibus, e quibus illa Commentario in Ioëlem, hic Commentario in Obadiam subiungitur. 1626 - 1634. Dantur hic plures Præfationes, e quibus quædam notanda: in ea enim, quæ præmittitur Hoseæ, ostendit, non esse aliam e malis emergendi rationem, quam veram pœnitentiam; in ea, quæ Ionæ, ad mitiora & æquiora Io. *Maioris*, Io. *Gerhardi*, Polyc. *Lyseri*, & Wolfg. *Franzii* de scriptis suis iudicia, contra hostes & obtrectatores suos provocat; in ea, quæ Michæ, in caussas inquirit, cur Prophetarum lectio nobis debeat esse commendata, & qui fiat, quod nihilo minus a plerisque illi negligantur; in ea, quæ Zachariæ, de optimo differit in omnibus malis remedio, quod sit fiducia in Deo posita, & meditatio vitæ æternæ. In singulis hisce Commentariis hoc est auctoris institutum, atque hæc, quam sibi elegit, via, ut textum ex fonte hebræo explicet, locis scripturæ sacræ parallelis confirmet, a pravis expositionibus vindicet, & usus in locis communibus ex ipsa Scriptura natis ac probatis indicet.

Ioannes *Tarnovius*, natus Grevismolæ in Ducatu meklenburgico, *Gualtperii* & Pauli *Tarnovii* patrui sui discipulus, philos. magister & S. theol. in academia rostochiana professor, ac post quinquennium honoribus mactatus doctoralibus, a quo etiam, præter multas disputationes, in quibus eminet illa de fœderibus, Num & quæ fœdera cum diversæ religionis hominibus, & præcipue cum Calvinianis, salva iniri possint conscientia, habemus Tres Elias, Exercitationes biblicas, II. Orationes, quarum altera agit de academiæ bono, altera de plurium religionum in Rep. tolerantia, Medullam euangeliorum dominicalium & festivalium, Nucleum Epistolarum itidem dominicalium & festivalium, & Commentarium in psalmos graduum XV. nec non in psalmum XXIII. ac XXIV. in Epp. ad Ephes. Philip. Coloss. ac Thessalon. vir optimæ vitæ ac morum, a præstantissimis nostratium pro optimo Scripturæ

 inter-

interprete agnitus, ab aliis ob declinationem a vulgaribus sententiis heterodoxiæ accusatus, & conviciis, ut fit, proscissus, febre acuta, ex mœrore fortassis nata, in virilis ætatis flore exstinctus est anno 1629. æt. 43. *Witte* Memor. theol. 317. *Von Seelen* Athen. lubec. P. II. 359. *Conringiana* 288. *Hackspan.* Syll dispp. 398. I. B. *Carpzov.* Theol. exeget. 98. *Amama* in Paræn. p. 122. qui eum clarissimum & felicissimum vocat Scripturæ interpretem.

XVII.

Io. GERHARDI Commentarius in Deuteronomium. Ienæ 1657. Editus ab eius filio *Ioanne Ernesto*, cum Epistola dedicatoria, qua disputat contra eos, qui in V. T. negant dari promissa vitæ æternæ, statuens, ea a Iudæis omni tempore fuisse credita.

EIVSDEM Explicatio ἐλεγκτικὴ euangeliorum dominicalium. Ienæ 1663. Editio secunda: prior autem prodiit A. 1619. In Epistola prioris editionis dedicatoria auctor sentit, Pericopas euangelicas, quæ annatim populo christiano in ecclesia præleguntur & explicantur, retinendas esse, ob earum antiquitatem, utilitatem, distributionis commoditatem, atque ob evidens testimonium conservatæ sub papatu ecclesiæ. Ibidem quoque commemorat, disputationes hasce non a se, sed prævia informatione sua ab eruditis quibusdam studiosis conscriptas esse.

XVIII.

EIVSDEM Commentarius in epistolam ad Ebræos. Ienæ 1641. Denuo editus A. 1661. In eo declaratur textus, quæstiones dubiæ solvuntur, observationes eruuntur, & loca in speciem pugnantia conciliantur. Neque tamen ille vel prima vice ab auctore ipso in lucem productus fuit, sed ab eius filio, *Ioanne Ernesto*; id quod non frustra monent Theologi ienenses in der Ausführlichen Erklærung p. 539. Præmissa est Io. *Gerhardi* Memoria, in publico renunciationis rectoralis actu culta & celebrata a Salomone *Glassio*.

Abr. SCVLTETI in epistolam ad Hebræos Concionum ideæ, confectæ studio & opera Nicolai *Eccii*. Francofurti 1616. Sculteti igitur sunt hi labores, quos in explicanda divina illa epistola L. concionibus exantlavit; *Eccius* autem stilum duntaxat suum accommodavit, idque egit, ut ideæ essent, quod dicuntur, hoc est, ut velut in typo singulæ conciones unum quasi sub aspectum collocarentur.

Nicol.

Nicol. *Eccius*, leobergensis silesius, Sculteti discipulus, ac postea in ministerio aulico sacro collega, (fuit enim Aulæ archipalatinæ ecclesiastes) eo floruit tempore, quo librum hunc in publicum emisit.

XIX.

Ioannis HVLSEMANNI Commentarius in Ieremiam & Threnos. Francofurti 1696. Editio secunda, curata a Ioanne Andrea *Gleichio*, eaque multum auctior, longeque correctior: cum Dissertatione de prophetia in genere, & Abrahami *Calovii* Præfatione, eiusdemque, sub nomine viduæ Hulsemannianæ, Epistola dedicatoria, in quarum illa de operis huius præstantia, suaque in eo edendo industria, & Commentario *Hulsemanni* in Ezechielem, cum non nullis aliis publicando verba facit, in hac de commentatoribus huius prophetæ, tam antiquis, quam recentioribus, eiusque dicendi genere minime rustico, & *Hülsemanni* instituto, præstitoque labore. Sciendum autem, commentarium hunc, ab ipso quidem auctore non fuisse absolutum, interim post eius obitum ea, quæ desunt, addita esse, atque, ut in fronte dicitur, analalysi accurata, cum logico - rhetorica, tum grammatica textum prophetæ, collatis variorum interpretum sententiis, e fonte ebræo luculenter exponere, & aphorismis theoreticis controversias theologicas, practicis commonefactiones entheas & efficacissimas, in usum homileticum, nervose amplecti. Addita & est Præfatio D. Valentini *Alberti*, in qua, occasione dicti 1. Cor. 12, 8. 10. *sermo sapientiæ ac scientiæ* theologis didactico - polemicis, *genera* autem *linguarum*, *earumque interpretatio* exegetis aptatur, & in utroque *Lutherum*, *Flacium* & *Hulsemannum* excelluisse dicitur. Cetera, quod ad studium *Calovii* commentarium hunc e tenebris in lucem producendi attinet, merito illud laudat *Fechtius* in Præfatione, Commentario in Iesaiam *Vareniano* præmissa. Huc etiam pertinet, quod Dorotheus *Sicurus*, sive Thomas *Crenius*, Prudentiæ theologicæ p. 49. scribit: *Io. Hulsemanni Commentarius in Ieremiam maximo Ecclesiæ bono in manus sui Generi Dn. D.* Calovii *incidit, qui & ipsum publicavit.* Sed & iudicium interponit suum: *Maiorem abs eruditis iniisset gratiam vir summus, si abs* Hulsemanno *prætermissa, de suis divitiis supplevisset, præcipue in Threnis.*

Io. *Hulsemannus* Esena-frisius, *Asselmanni*, *Balduini*, Balth. *Meisneri*, *Hopfneri* & Menonis *Hanneckenii* discipulus, primum Wittenbergæ, deinde Lipsiæ D. & professor theologiæ, & hoc in loco pariter pastor ecclesiæ ad S. Nicolai, & superintendens, Consistorii ecclesiastici assessor, & alumnorum electoralium ephorus, nec non præpositus cizensis, & canonicus misnensis ac naumburgensis, pluribus scriptis (e quibus tantum polemica narrabimus: Collegium *antipapisticum*, Manuale Conf. august. contra Balth. *Hageri* Collationem, Dissertationes de præscriptione contra *Walenburchios*, *Calvinismus* irreconciliabilis, Epistola syncretisticis *Duræi* phantasiis opposita, Dialysis apologetica problematis *calixtini* de Trinitate, & Vermis conscientiæ *calixtinus*) celebris, post multos, & pertinaces labores gravi lipothymia & hemiplexia spuria laboravit, quibus factum, ut vires decrescerent, & difficultas respirandi accederet, donec morbus ille insultus postea repetiit suos, virumque nunquam otiosum morti tradidit anno 1661. ætatis 58. cum dimidio. *Witte* Memor. theolog. 1371. *Spizelius* Templo honor. reserato p. 259. *Micralius* Syntagm. histor. 760. *Calovius* & *Albertii* hic in Præfationibus, *Crenius* Fasce I. 94. 197. G. *Calixtus* Append. ad Refutat. *Welleri* c. auctor *Querela* caussæ moralis p. 45. 47. *Vossius* Epp. p. 156. *Iablonski* Præfat. in *Burneti* Tractatum de Prædestinatione n. XIII. & L. B. *de Boineburg* in *Struvii* Actis literar. T. I. Fasc. III. 17.

XX.

Matthiæ HOE Commentarius in Apocalypsin Lipsiæ 1610. Tomi III. Editus quoque est in folio, Lipsiæ & Francofurti A. 1671. In Epistola dedicatoria scribit auctor, se vix unum inter plurimos commentatores reperisse, qui in id totus incubuerit, ut variis sententiis & expositionibus adductis maxime propriam deinde elegerit, electam confirmarit, & usum doctrinalem luculenter tractaverit; se igitur præsente in opere defectum illum supplere, & quæ ad intellectum Apocalypseos ioanniticæ faciunt, ex variis auctoribus comportare, adversariorum corruptelas refellere, & usum didascalicum plenius tradere, totis laborasse viribus. Commentarium hunc Balth. *Meisner* in Dedicat. II. Decadis dispp. Anthrophol. S.)(4. vocat nervosissimum, deque auctoris recondita eruditione theologica, & interpretandi dexteritate luculentissime te-

me testantem, & *Spizelius* Templo honor. refer. p. 168. compendium quasi theologicæ tum theoreticæ, tum practicæ.

XXI.

Dieterici REINKINGKII Biblische Policey, sive Politica biblica. Francofurti 1653. Talis hic traditur Politica biblica, qualem sacratissimus desideraverat Rex Daniæ, & in primo eius libro agitur de statu ecclesiastico, in secundo de politico, in tertio de œconomico, hisque Statibus certa quædam e SS. scripturis deducta axiomata applicantur. Similia scripta, quibus Politica non ex ratione status, sed ex christianismi principiis deducitur, sunt Politicæ christianæ Lamb. *Danæi*, Io. Steph. *Menochii* & Sam. *Sturmii*; præferendus tamen, iudice *Struvio* Biblioth. philosoph. p. 144. & illis & nostro *Reinkingkio* Christoph. *Besoldus* de Consilio politico, qui per certa axiomata politicum ex fundamentis theologicis formare studet. Commendatur etiam, ut elegantissima, Didaci *Saavedra* Idea Principis christiano-politici. Qui liber, ut *Struvius* pergit, si quis alius, plane egregius est: Principem enim non ad rationem Status corruptam, quam plane reiicit, sed veritatem christianam instruit in omni regiminis parte, atque singula historicis illustrat exemplis.

Dietericus *Reinkingk*, curlandus, Iurium doctor, & professor in academia giessensi, protodicasterii hassiaci assessor, Landgravii Hasso-Darmstadiani procancellarius, porro Ducis meklenburgici, ac tandem Regis Danorum in Ducatibus slesvicensi atque holsatico cancellarius, ab Imp. FERDINAND. III. nobilitatis hereditariæ privilegiis ornatus, scripsit etiam de Retractu consanguinitatis, de Processu iuris contra sagas, deque Regimine sæculari & ecclesiastico, atque honores & labores deposuit Tychopoli, anno Christi 1664. ætatis 75. *Witte* Memor. ICtor. 397. *Moller* Hypomnem. ad Bartholinum de scriptis Danorum 413. *Magirus* 705. *Bilderbeck* Biblioth. Iur. publ. german. 33. *Zschackwitz* Prolegom. Orat. auspical.)(2.

XXII.

Georgii CALIXTI ad quorundam V. T. librorum intelligentiam facientes Lucubrationes, editæ ab eius filio, Friderico Vlrico. Helmstadii 1665. Videlicet 1) Expositio litteralis IV. priorum

rum capitum Geneseos. 2) XIV. posteriorum capitum Geneseos, quibus historia Iosephi continetur. 3) Exodi XX. priorum capitum. 4) Lex Dei mosaica in classes iuxta Decalogum digesta, & una cum cærimonialibus & iudicialibus eo pertinentibus legibus exposita. 5) in Prophetas Procemium. 6) Expositio oraculi de LXX. hebdomadibus Danielis, quarum initium ponit in anno II. DARII nothi, finem in LXXmo æræ christianæ, quo sacrificia sublata, exustum templum, urbs eversa, & iudaica politia deleta est. Additur Appendix, exhibens capitis V. Geneseos usque ad caput XXXVI. Expositionem litteralem. Comparent autem in hisce, ut filius in Præfat. fatetur, aliqua incompleta, & satis amplum eruditumque in Prophetas Proœmium textus expositione destituitur. Nimirum, quæ hic communicantur, ex ore dictantis, reliqua, quæ desiderantur, ex magistri sermone ab auditoribus sunt excepta.

EIVSDEM Historia magorum, e cap. II. Matthæi die *ἐπιφανιῶν* A. 1628. publice exposita. Helmstadii 1641. Editio secunda. In Ep. dedicatoria morem suum commemorat auctor, consuevisse se diebus non nunquam dominicis, præcipue vero sollemnibus & festis, cum de origine & institutione festorum ipsorum non nulla dicere, tum doctrinas vel historias sacras, quæ in istos dies competunt, iuventuti academicæ publice exponere: nec solam iuventutem, sed ipsos quoque collegas suos hæc interdum audire dignari.

EIVSDEM IV. euangelicorum scriptorum Concordia. Helmstadii 1663. Ante complures annos ex ore dictantis excepta, deinde ab auditoribus, inconsulto quidem auctore, plus vice simplici edita, nunc vero a filio recognita, & ex auctoris MSS. passim locupletata. Nihilo tamen minus pro suo illam scripto agnovit; eoque magis nunc agnosceret, postquam illa a filio typis fuit repetita, & pluribus in locis ex commentariis ipsius aucta. *Theologi helmstadienses* P. II. Refutat. *Buscheri* p. 24. & *Nibus.* Apologet. 81. Interim est illa, ac manet scriptum iuvenile, non ab ipso auctore ad publicationem concinnatum, sed tumultuarie dictatum studiosis, eorumque usibus destinatum. Esto igitur, eam talem esse, quam, uti *Calovius* Pædiæ theolog. p. 154. scribit, vix ipse auctor probet, nihilque, Rich. *Simonis* de Commentatorib. N. Ti p. 722. iudicio, continere critices & exquisiti; in totum tamen mi-

nime

nime est improbanda, quin potius utiliter consuli atque adhiberi potest; ideoque & commendatur ab *Hülsemanno* Methodi stud. theol. p. 288. & I. M. *Langio* Præfat. in Clerici Harmoniam euangel.

Pag. 28. Non est igitur, quod hinc *iustitiam omnibus numeris absolutam, & legi ac iustitia divina satisfacientem* exsculpant cum Pelagianis Pontificii.	*Talem non statuimus.* P. *Dionysius Werlensis* in Via pacis p. 375.
30. Hoc unum supererit disputandum: an sint peccata aliqua *secundum se & naturam suam venialia.*	*Neque hoc docet* Ecclesia romana. *Idem* 380.
291. חמור significat *asinum*, & *masculinum* est, nec aliter invenitur in sacris, nisi quod 2. Sam. 19, 34. in feminino poni videtur.	חמור est *generis communis*, & significat tam *asinam*, quam *asinum*. Io. Wilh. *Hilliger* disp. de Bileamo, eiusque asino loquente, B.

Georgius *Calixtus*, Medeloboea-holsatus, Io. *Caselii* & Corn. *Martini* discipulus, visis plerisque Germaniæ academiis, confectoque per Belgium, Britanniam & Galliam itinere, atque in eo acquisita sibi magnorum virorum, exquisitiorumque librorum notitia, S. theol. D. & professor in academia Iulia ordinarius, tandemque primus, immo & auctiori propter merita stipendio, Regiæque Luteræ abbatia, tanquam insigni honoris accessione, a sereniss. Principibus mactatus, atque ut doctrina & scriptis suis magnam famam, ita etiam multos adversarios nactus, nominatim *Buscherum, Mislentam, Derschenum, Scharfium, Hulsemannum, Wellerum, Calovium, Nihusium, Erbermannum, Colonienses, Moguntinos*, aliosque, vir pius, doctus, in officio fidelis & industrius, comis & benignus, moderatus, pacisque & concordiæ ecclesiasticæ amans ac studiosus, ut qui maxime, unde & sub finem vitæ in pia hæc verba erupit: *Ego cupio mori sub capite Christo, & in fide vere catholica ecclesiæ, & amore omnium, qui Deum Patrem, Filium & Spiritum sanctum sincere colunt & diligunt. Non condemnabo errantem in quæstionibus non necessariis, & mihi quoque Deum veniam daturum confido, si in talibus, ut fieri potuit,*

aberraverim; tandemque ſenio & febriculis per intervalla recurrentibus attritus placidam animam placide ac leniter Deo reddidi A. 1656. 19. die Martii, cum annum ætatis ſeptuageſimum, profeſſionis publicæ quadrageſimum & ſecundum ageret. *Witte* Memor. theologor. 1132. nec non Gerh. *Titius*, & Chriſtoph. *Schraderus*, qui in laudem excellentiſſimi huius theologi orationes panegyricas in magno Iuleo habuerunt, atque iterum *Titius* in Refutatione calumniæ de morte G. *Calixti*. Elogia eius, ut ut notetur in *Crenii* Animadverſ. T. V. 86. T. VII. 161. T. IIX. 188. T. XVI. 79. in *Conringianis* p. 394. atque a *Nihuſio* Apologet. p. 29. 64. 65. 72. 82. 97. 98. 103. 104. & in Scholio poſt Apologeticum L. 5. 6. 7. in Irnerio 64. & in Suſcitabulo (im Wecker) 12. 15. 18. 19. 20. 26. 47. 53. 57. 61. 63. 64. 68. 72. 73. 80. 82. 86. 95. 101. 106. 112. collecta reperies in *Magiro* p. 164. *Wittio* 1145. & *Memoria Friderici Vlrici Calixti*, quam peculiari oratione, etiam in Memoriis theologorum *Pippingianis* p. 881. exſtante, celebrare anniſus ſum. Poſſunt autem illis & ſequentia adiungi: nam *Voluſius* (a) eum vocat a calumniandi libidine remotum, (quamquam *Erbermannus* in Præfatione Animadverſionis in *Titii* Oſtenſionem ſummariam aliter canat) & ſtudium pacis abunde oſtendentem; *Le Févre* (b) eruditum ac præſtantem lutheranum; P. Dionyſius *Werlenſis* (c) eum, quo maiorem non habuerit illuſtris Iulia; *Reſevvizius* (d) virum celebrem; *Boineburgius* (e) virum maximum, pietate, doctrina ac iudicio plane eximium, & dignum, quo cum & modeſti & prudentiores congrediantur; *Ruarus* (f) virum magnum, incomparabilem, quem inter præcipua ævi ſui lumina veneretur; *Curcellaeus* (g) præſtantiſſimum theologum; *Comenius* (h) inſigniter in certaminibus theologicis verſatum, ſolide pium, veritatis euangelicæ propugnatorem ſtrenuum, dirigendis, non diſturbandis conſiliis idoneum, cui undique tuto fidi, & a cuius præſentia auxilii multum ſperari poſſit; Lud *Crocius* (i) in concordiæ ſtudio ſibi conſtantem adverſus exſerta capita orci, galea quan-

(a) In Aurora pacis religioſæ p. 30. 115. (b) dans les Motifs invincibles 29. 51. (c) Philanthon. 206. 243. (d) Delineat. eccl. cathol. 809. (e) Epp. ad Dietericum p. 22. 184. 190. & T. I. Actor. litterar. Struvii. (f) Epp. P. I. 295. 299. (g) Opp. p. 817. (h) in Iudicio duplici de Regula fidei p. 615. (i) In Epp. Voſſii p. 346.

quantumvis munita sycophantarum; Io. Lud. *Fabricius* (k) incomparabilem inter Lutheranos theologum; Ger. Io. *Vossius* (l) veteris ecclesiæ amantissimum, & ut veritatis, ita pacis studiosum; item virum egregium & ad concordiam pronum; *Strimesius* (m) filium pacis; *Pruschenck* (n) inter præcipua seculi sui ornamenta numerandum, quique res utiles docuerit, & quadam moderatione ecclesiæ concordiam promovere allaboraverit; Io. *Musæus* (o) acutissimum theologum; *Schurtzfleisch* (p) virum de antiquitate meritissimum, & Io. *Moller* (q) theologorum non Cimbriæ tantum suæ, & academiæ Iuliæ, sed Germaniæ etiam universæ sua ætate facile eruditissimum ac iudiciosissimum.

S. BARNABÆ Epistola catholica, denuo edita cura Ioach. Io. *Maderi*. Helmstadii 1655. Priùs enim edita fuerat ab Hugone *Menardo*, & correctior ab Isaaco *Vossio*. Præmittuntur (1) *Maderi* Præfatio, qua disserit de persona *Barnabæ*, eiusque Epistola, dubitans, an sit *Barnabæ* apostoli, sive unius e LXX. discipulis Christi. 2) Excerptum Critici S. Andr. *Riveti*, eandem cum *Madero* de præsente Epistola sententiam tenentis. 3) Hugonis *Menardi* de S. Barnaba, & eius Epistola Iudicium. Qui & ipse statuit, Epistolam hanc non haberi inter scripturas canonicas, ac dubium esse, an Barnabas eius sit auctor. Subiunguntur autem prædicti Notæ *Vossii*. Vide *Historiæ* huius *bibliothecar*. P. I. 44.

Ioach. Ioannes *Mader*, hanoveranus, scholæ scheningensis rector, de re litteraria optime meritus, dum non tantum veterum monumenta in lucem protulit, verum etiam sua scripta, multa cura elaborata, cum orbe litterato communicavit, a *Conringio* Præfat. in Antiqq. academ. amicus non e multis, atque a *Mollero* P. I. Isag. ad histor. cimbr. p. 87. vindex antiquitatum Germaniæ eximius vocatus, in amœniorem ac cælestem scholam translatus fuit anno Christi 1680. ætatis 54. Epitaphium eius in vestibulo conspicitur ædis sacræ scheningensis, atque ita habet:

 D.O.M.S.

(k) Opp. p. 295. (l) In Epp. p. 149. 271. 385. (m) In Paræncsi ad union. Euangelicor. 94. (n) in Struvii Actor. litterar. T. I. fasc. V. 46. & T. II. 261. (o) de Viu principior. rat. 16. (p) Epp. select. p. 356. (q) de homon. 659. & Isag. in Histor. cimbr. P. II. 107. 176.

D. O. M. S.
Memoriæque perpetuæ
Ioachimi Iohannis Maderi
plurima & varia doctrina
clarissimi viri
qui honorato Rectoris
in principali & celebri Schöningensi schola
functus loco
sed longe maiori dignus
cum docendo scribendoque
domi forisque inclaruisset
in patriis antiquitatibus
eruendis illustrandisque
singulari industria
pari felicitate
raro exemplo versatus
ipsos inter labores
maioresque conatus
immatura morte obiit
Nat. A. CIↃ IↃ CXXVI. VII. Aug.
Denat. A. CIↃ IↃ C LXXX. XVII. Aug.
uxor mœstissima
Regina Stisseria
Marito opt. de se merito
H. M. P. C.

CLEMENTIS ad Corinthios Epistola prior, cum Fragmento Epistolæ, ut vocant, secundæ, edita notisque illustrata a Patricio *Iunio*, nunc denuo edita & asserta a Ioach. Ioan. *Madero*. Helmstadii 1654. Vide P. I. *Historia* nostræ *bibliothecaria* p. 45. ac nota, per *mundos*, *qui trans oceanum sunt*, Christophorum *Frankium*, pereruditum & principem apud Kilonienses theologum, Exercitation. antiwendelian. p. 300. intelligere Americam & Terram australem; sicut *laicus*, *qui praeceptis laicis constringitur*, p. 53. illustri ICto, I. H. *Böhmero* Dissert. ad Plin. & Tertull. p. 327. 330. est laicus iudaicus.

Pag. 75. Missos a nobis *Claudium*, *Ephebum*, & *Valerium*, | Interpunctio sive distinctio sic est facienda: *Claudium Ephebum*,

Bitonem cum Fortunato. | *bum*, & *Valerium Bitonem*, cum Fortunato. Ita tres duntaxat habemus homines, cum secundum alteram distinctionem essent quinque. *Ittig* Dissert. de Patribus apostol. §. 77.

XXIII.

Georgii CALIXTI in Acta Apostolorum, & Epistolas ad Romanos, Corinthios, Galatas, Ephesios, Philippenses, Colossenses, Thessalonicenses, (non quidem posteriorem integram, sed caput eius primum, & secundi versum 1. usque ad octavum) & Titum. Helmstadii 1663-1666.

In Epist. ad Philip. II, 7. p. 27. Forma servi non significat servitutem superadditam humanæ naturæ, sed ipsam *naturam humanam*. | Significat *habitum & speciem vilem*, quod nempe incesserit, ut homo vilis & abiectus, sive servus; quippe qui non venerat, ut sibi ministraretur, sed ut ipse aliis ministraret. *Glossatores Bibliorum vinariensium*.

Cap. III, 9. Non habens meam iustitiam, quæ est ex lege, sed eam, quæ est per fidem Christi, ex Deo) Quam videlicet Deus nobis donat & *imputat per fidem*, ita scilicet, ut oblatam fide, quæ etiam ipsa Dei donum est, nos apprehendamus & recipiamus. | In hac antithesi *iustitia legis* propriam iustitiam declarat, quam unusquisque suis ipsius viribus sibi comparat, quæque opinionem meriti, quod tamen nullum in nobis est, adiunctam sibi habet. *Iustitia* vero *fidei* eam significat, quæ fide in Christum obtinetur, & partim regenerationem, seu conversionem ad Deum, partim remissionem peccatorum in se continet. C. *Vorstius* in h. l. *Dietel* Opp. 996.

In Epist. II. ad Thessal. II, 8. *Hodiernum* etiam *Pontificem* ego | Puta VRBANVM IIX. *Helmstadienses* in Refut. Buscheri P. I. 110.

nolim dicere antichristum.

In Epist. ad Titum v. 9. p. 35. Scriptura contenta est, quod ad salutem cognitu necessarium est, simpliciter proposuisse, ut quod unus sit Deus ---- quod *in eucharistia corpus suum manducandum nobis praebeat.*

Dogma Lutheranum illud *de praecepta cuivis a Christo sumtione calicis* omittit. *Nihusius* Apologet. 111.

Conradi HORNEII in epistolas ad Hebraeos, Iacobi, II. Petri, III. Ioannis, & I. Iudae Expositio litteralis. Brunsvigae 1654.

In epist. ad Hebr. XII, 18. p. 26. Montem Sinai opponit Sioni, & Hierosolymam terrestrem Hierosolymae coelesti, per illa synagogam, per haec ecclesiam Christi, tum militantem, *tum maxime triumphantem* inintelligens.

Non tantum ex verbo praeteriti temporis, *Accessistis*, verum etiam ex omnibus circumstantiis apparet, apostolum loqui *de statu fidelium in terris.* Nec obstat *Ierusalem coelestis* appellatio: ea enim ecclesia militans intelligitur. Phil. 3. 20. *Curellaus* 659.

In I. Ioh. V, 16. Per peccatum ad mortem intelligitur *peccatum in Spiritum S.* quatenus illud vel nunquam, vel *raro remittitur.* --- Ad mortem autem vocatur, quod non mortiferum tantum est, sed ita mortem inducit, ut ex ea *nunquam* quis reviviscat.

Intelligitur illud peccatum, quod mors certo certius ex decreto divino subsecutura est. *Episcop.* in h. l. T. II. 416. Sev. Walth. *Sluter* in Catech. 172.

Conradus *Horneius*, brunsvicensis, *Caselii* & Corn. *Martini* discipulus, singularibus ingenii dotibus, & bonarum litterarum, praesertim graecarum, notitia praeditus, ethicen & logicam primum, deinde etiam theologiam, honoribus eius susceptis, magna industria & perspicuitate docuit, pleraque ad omne aevum perennaturis scriptis illustravit, pietatem ab adversariis oppressam strenue adseruit, sanctimonia & innocentia vitae cunctis praeivit, tandem, omnibus bonis immortali sui desiderio relicto, obiit A. 1649.

1649. ætatis 52. *Witte* Memor. theolog. 728. Inter scriptae ius laudat *Micralius* Syntagmatis histor. eccles. p. 759. Tractatum de scriptura, Locos communes, & Disputationes theologicas; sed addit, ob phrases, quibus schisma de necessitate bonorum operum ad salutem videretur renovari, censuris D. *Rothmaleri*, (sic enim est corrigendum) D. *Maioris*, D. *Hülsemanni*, & D. *Calovii* notatum fuisse. Manes autem optimi ac beati viri dixerint, eum quoque se mascule defendisse, nec verbi divini normam excessisse. Ceterum, qualis & quantus aliis visus sit, accipe. P. Dionysio *Werlensi* in Pseudopœnit. correcto p. 276. audit celeberrimus in universitate helmstad. D. & professor publicus; *Velusio* in Aur. pacis relig. p. 30. is; quem calumniandi libido non omni sensu veritatis & pietatis privavit; *Boineburgio* Epist. ad *Pruschenckium* (Actor. litterar. *Struvii* Fasc. V. p. 29.) vir probus, simplex, doctus, sincerus, pacis utriusque peramans; & G. I. *Vossio* Epp. p. 368. summus vir. Quibus adde *Magirum* p. 459.

XXIV.

Gerhardi TITII Animadversiones exegeticæ ad Scripturæ S. insigniora loca. Helmstadii 1715. Et loca quidem utriusque foederis, veteris ac novi, D. Christoph. Henr. *Ritmeier* eas XVIII. disputationibus proposuit, atque ita medium edendi invenit, pluresque sine dubio disputationes instituisset, nisi morte fuisset præventus. Non tamen Animadversiones istæ eo consilio fuerunt conscriptæ, ut publici fierent usus, sed ut auditoribus ac discipulis suis traderentur, prælectionumque locum occuparent. Non mirum igitur, si non eam ubique ἀκρίβειαν sentias, cuius alioquin in scriptis suis, quæ ipse edidit, præclarus auctor valde studiosus fuisse deprehenditur. Nunc quædam, quæ corrigenda videntur, annotabimus, adscriptis paginarum numeris, qui in hac editione, more quidem hodie multis usitato, sed minime laudabili, lectoribusque oppido molesto, omissi sunt.

Disquisit. I. pag. 12. Ad verum Dei cultum vel maxime pertinet, *ad mentem Dei revelantis sentire ac credere.*	At *Cornelius*, de quo hic agitur, *erat ethnicus.*
Disquis. V. p. 54. *Vetustissimus Patrum* Irenæus.	Benigne hoc accipiendum: cum *vetustiores* sint Egesippus, Theophilus,

Disquis. V. p. 60. Codex corbeiensis: *Ac* sicut *singulis annis*, *bini* &c.

ophilus, Athenagoras, Melito, Iustinus martyr, & Patres apostolici. *Gerhard.* Patrol. p. 1. & seqq.
Ac singulis annis &c.

Gerhardus *Titius*, natus Quedlinburgi, Io. Mich. *Dilherri* & Dan. *Stahlii* in academia ienensi, in alma vero Iulia G. *Calixti* discipulus, ac Frid. Vlr. *Calixti* in studiis philosophicis theologicisque socius ac comes, primum hebraicæ linguæ prædicta in Iulia docendæ extra ordinem præfuit, deinde laurea philosophica a *Schraderi* manu accepta, summis autem in theologia honoribus a præceptore & hospite suo, D. Georg. *Calixto* ornatus, & theologiæ professor ordinarius constitutus, eam laudem consecutus est, ut, quicunque docentem audiverunt, insignem eius dexteritatem, cum brevitate, perspicuitate, & suavitate coniunctam, non satis possent prædicare. Ceterum vir erat prudens, moderatus, pacis amans, nemini gravis, amicus omnibus, conversationis iucundissimæ, pietatis & sanctitatis exemplum, de studiis sacris inter primos bene meritus, huiusque scholæ suo tempore decus, immo perpetuum atque æternum ornamentum; paucis, sui vir nominis: nam *Gerhardus Titius* per anagramma est *Gratus eruditis*. Etiamsi pruritu scribendi non laboraret, pro commodo tamen studiosæ iuventutis, & veritatis defendendæ caussa, variis se scriptis conspicuum reddidit, quæ omnia enumerantur in *Wittii* Memoriis theologorum p. 2090. Atque inde patebit, eum pugnasse non tantum cum *Socinianis*, & inter Pontificios cum *Bellarmino*, Erhardo S. R. I. Comite *Truchses* de Wetzhausen, *Walenburgiis*, *Keddio*, *Erbermanno*, Conr. *Hennio*, M. O. *Sonnemanno*, sed etiam inter Reformatos cum *Maresio*, & Io. *Vorstio*, atque inter nostrates cum Matth. *Flacio*. Magna erga eum vel in hoc erat gratia Dei, quod sanitate semper frueretur integra, & laboribus sustinendis par esset, donec tempus adveniret mortis, quæ febriculam viriumque prostrationem secuta est, ex voto ægroti plane suavis ac placida, d. VII. Iunii anno Christi 1681. ætatis 61. *Wittius* l. c. p. 2080. Et Christoph. Tob. *Wideburgius* in Program. A. 1710. affixo, superioribus convenienter scribit pag. 8.

Titii

Titii insignem & solidam doctrinam, cum admirabili perspicuitate coniunctam venerari omnes, qui illud academiae huius decus secum audiverint.

Brand. Henr. GEBHARDI Exercitationes antirabbinicae in Psalmos Davidis. Gryphiswaldiae 1704. Sunt explicatio VII. primorum Psalmorum, qua potissimum falsae Rabbinorum interpretationes exploduntur.

Adriani COCQVII Observationes critico-sacrae in sacrum Novi testamenti codicem. Lugduni Batavorum 1678. Sunt enim vero Ethica sacra, ubi praeter etyma & significationes verborum graecorum, hominis beatitudo, affectus, virtutes & vitia, ex sacris eruta, philologice & practice III. libris pertractantur. Et in primo quidem libro agit de philosophia, ethica sacra, beatitudine, voluptate, pulchritudine, sanitate, honore & gloria, divitiis, nobilitate, invito & spontaneo: in secundo de affectibus animi in genere, speciatim autem de ira, verecundia, metu ac timore, ecstasi, amore & caritate, odio, invidia, zelo, & acedia, sive animi stupore & deiectione: in tertio de virtute in genere, tum de virtutibus dianoëticis, arte, habitu, sapientia, intelligentia, prudendia, & animi moderatione. Hae Observationes commendantur a *Schurzfleischio* Epp. arcan. T. I. 21. Lectu etiam digna est Epistola ad Guilielmum III. Principem arausionensem & nassovium dedicatoria, qua philosophiam, sive sapientiae ac litterarum studium Principi commendat: nam sapientem litterisque excultum esse debere, qui in alios habeat imperium.

Adr. *Cocquius*, S. theol. Doctor, & in ecclesia flissingana verbi divini minister, scripsit etiam Physiologiam sacram, floruitque medio saeculi XVII. atque ulterius.

Frid. Ernesti KETTNERI Historia dicti Iohannei de S. Trinitate, 1. Io. V, 7. Francofurti & Lipsiae, 1713. In Praefatione narrat auctor, se se anno 1696. Vindicias huius dicti, anno autem 1702. Supplementa quaedam prelo subiecisse, cumque postea variis in bibliothecis multa observaverit, quae huic materiae lumen afferre queant, visum sibi operae pretium esse, ut omissi & inserti illius historia evidentior proponeretur: indagasse igitur caussas, cur per multa saecula omissum, saeculo autem V. restitutum, & exeunte saeculo XVI. in versionem vernaculam receptum sit. In-

terim ea eſt modeſtia, ut roget viros doctos, velint in timore Domini rationes ſuas expendere, occaſiones expungendi inſerendique dicti ponderare, & quid quid deficit, favore benevolo ſupplere & perficere. Vide *Acta erudit.* A. 1713. 379. *Narrat. innoc.* A. 1715. 167. *Germanicor. Actorum eruditorum* T. II. 284. *Muſeum novum* T. III. 377. quibus omnibus diligentia ab auctore adhibita laudatur. Conſtat etiam nobis, reverendiſſimum Archiepiſcopum cantuarienſem Hiſtoriam iſtam approbaſſe, & novis commendaſſe Arianis.

Frid. Erneſt. *Kettner*, natus Stolbergæ in Miſnia, A. 1671. *Pfeifferi*, *Carpzovii*, *Ittigii*, *Rechenbergii*, *Olearii* Doctorum diſcipulus, iam S. theol. doctor, paſtor primarius & ſuperintendens quedlinburgenſis, conſiliarius conſiſtorialis, & Gymnaſii inſpector, pluribus ſcriptis celebris, inter quæ ſunt Diſputationes de Gemitu columbæ, de *Spinoſa*, & *Bekkero*, de Vnitariis, de erroribus Pontificum, de Studio novitatis, Diſſertatio de religione prudentum, Iudicium de religione eclectica, Diſcuſſio quæſtionis, an liceat in uxorem ducere defunctæ ſororem uxoris, Commentarius in caput XVIII. & aliquam partem I. capitis Levitici, Dehortatio a Quackerorum & Böhmiſtarum ſeparatiſmo, & intermiſſione contemtuque S. cœnæ, Hiſtoria eccleſiæ & reformationis imperialis, liberi & ſæcularis Collegii quedlinburgenſis, nec non Antiquitates & diplomata quedlinburgenſia; (vide iterum *Germ. Acta erud.*) & Apologia contra Programma *Wideburgianum*, atque adhuc vivit, & quantum poteſt otii habere a laboribus ordinariis, illud lectioni bonorum auctorum, & conſignationi ſuarum impendit meditationum, quarum quidem ad prelum aliquot habet maturas, a celeberrimo D. Io. Frid. *Mayero* Hiſt. verſion. german. Biblior. Luth. p. 53. encomio viri longe doctiſſimi ornatus.

XXV.

Iac. RAVPPII Bibliotheca portatilis, ſive totius theologiæ theoreticæ ſyſtema integrum. Erffurti 1659. volumina IIX. Digeſta in III. libros, quorum primo auctor agit de principio theologiæ, ſeu ſcriptura ſacra, eique ſubiungit Obſervationes ſive Regulas theologicas, grammaticas, ſyntacticas, logicas, rhetoricas, & Lexicon theologicum; quod quidem correctius & auctius promittit

mittit in Nota ad *Ioan.* 12, 3. p. 968. ſecundo exhibet Locos theologicos per theſin & antitheſin: tertio Commentarium in univerſa biblia ſynopticum: vocatque ſyſtema hoc *theologia theoretica*, ad differentiam Bibliothecæ portatilis practicæ, qua de locuti ſumus in Parte II. *Hiſtoria* huius *bibliothecaria* p. 239. Nec minus hoc, quam illo opere de pauperibus ſtudioſis ac paſtoribus præclare meritus eſt auctor, quippe quibus hi libri ad inſtar magnæ & inſtructæ bibliothecæ eſſe poſſunt: quid quid enim in vaſtis *Chemnitii*, *Hunnii*, *Balduini*, *Gerhardi*, *Calixti*, aliorumque noſtratium exſtat voluminibus, id heic quaſi in compendio traditur.

De S. Scriptura p. 51. Vnum ex mediis interpretandi Scripturam eſt cuiuscunque dicti obſcuri *ex analogia fidei* & loco claſſico examinatio. *Rom.* 12, 6. | Confeſſio cum doctrina fidei, hoc eſt, euangelii, poteſt quidem analogia fidei vocari; ſed hic loci apoſtolus per fidei analogiam ſeu proportionem nihil aliud intelligit, quam id, quod verſu 3. vocaverat *μέτρον πίστεως menſuram fidei*: quomodo etiam ſyrus interpres reddidit. Senſus enim eſt: Qui prophetiæ munus accepit, prophetet *iuxta eius ſcientiam, quæ a Deo donatus eſt, menſuram.* C. *Verſtius* Comment. in h. l. p. 87.

In Lexico theol. p. 316. FACERE notat equidem aliquando ſacrificium, *non* autem *ſimpliciter poſitum*, ſed cum additamento. | Immo *etiam ſimpliciter poſitum*, ut *Levit.* 22, 24. *Num.* 28, 4. 8. 15. 24. 2. *Reg.* 17, 32.

457. Mingere ad parietes, *canis* Hebræis dicitur, 1. *Sam.* 25, 22. 1. *Reg.* 14, 10. | Eſt *deſcriptio maris aut viri*, ac ſenſus eſt, domum illam prorſus eſſe delendam, adeo ut nullus marium eius ſuperfuturus ſit. *Bochartus* Hierozoici Parte I. 675.

491. *Galat.* 2, 16. Non iuſtifi- | ἐὰν μὴ ſignificat *niſi*, non au-

catur homo ex operibus legis, nisi (*sed tantum*) per fidem Iesu Christi.

tem sed tantum. Ita quidem videtur Christiano *Helvvichio* in Vindic. Discussion. 35.

L. de Imag. Dei p. 221. *Eccles.* 7, 30. Deus creavit hominem *rectum*, ὀρθὸν, id est, sanctum & iustum.

Rectitudo illa fuit *perfectio naturalis*, & significat, nihil defuisse ipsi, quod ad Deum colendum, & beatitudinem status sui conservandam, maioremque adhuc obtinendam requireretur. *Curcellaeus* 110.

L. de Peccato p. 420. *De peccato in Spiritum sanctum* agunt etiam *hi duo loci*, 1. *Io.* 5, 16. & *Heb.* 6, 4. 5.

Id quidem *dubium est*. Neque enim sequitur ita simpliciter: Datur peccatum ad mortem, item peccatum, unde non est reditus ad gratiam per pœnitentiam; ergo hoc ipsum est, de quo Christus loquitur Matth. 12. *Foertsch* Disp. de peccato in Spiritum S. p. 3.

Pag. 421. Peccatum in Sp. S. dicitur *irremissibile*, quia salutis medium impugnat, & cum finali impœnitentia coniunctum est.

Non dicitur irremissibile, quanquam sano sensu admitti possit, sed *non remissum iri*. Idem p. 49. 54.

L. de Lib. arbitrio pag. 446. Homo ψυχικὸς *animalis* 1. *Corinth.* 2, 14. vocatur, qui non est a Spiritu S. illuminatus, sed *solam innatam & humanam συνεσιν* sive notitiam *habet*.

Intelligitur is, qui *carnalis* est, seu desideriis carnis indulgens, & opera carnis perpetrans. Confer *Iuda* ℣. 19. *Rom.* 8, 7. C. *Vorst.* in locum illum 1. ad Corinth.

L. de Magistratu polit. p. 114. Fures iuste capitali supplicio afficiuntur, quia 1) Deus ipse constituit, furem, in quo animus grassandi præsumitur, *posse* etiam extra iudicium occidi. 2) propter frequentiam furtorum, tempore Salomonis iam

Non quidem facile quis furum patrocinium in se receperit; at *rationes* tamen *allatas nec firmas, nec sufficientes esse*, eruditi & perspicaces censent viri, Sim. *Episcopius* Opp. T. I. a 107. *Curcellaeus* 636. & *Franzius* de Interpr. Scr. S. orac. LIIX. p. 507.

Sed

tum *exasperata fuit eorum pœna*, Proverb. 6, 31. 3) *Furta non sunt absque homicidio.* Sir. 34, 25. 26. 4) *Furi pœnam dictitat David*, 2. *Sam.* 12, 5.

L. de Pœnitentia, p. 2. Græcis *duo* sunt *vocabula*, pœnitentiam significantia, μετάνοια & μεταμέλεια.

Sed *idem significantia*. *Le Cene* 703.

Pag. 11. *Augustana Confessio* pœnitentiam vocat sacramentum.

Apologia Augustanæ confessionis Absolutionem vocat sacramentum pœnitentiæ. p. 167. 200. (Concordiæ a Rechenbergio editæ.)

Pag. 50. Deus nec *semper*, nec omnibus, quibus peccata remittit, singulares pœnas imponit.

Neque vero *id credendum* proponit Ecclesia romana. *Concil. trid.* Sess. XIV. de Pœnit. c. 8. & can. 12. & *Kunckel* 396.

L. de Morte, p. 20. *Orationem pro defunctis* Augustanæ Confessionis Apologia (p. 274.) concedit.

Sed in L. de Inferno p. 251. ipse auctor *talibus orationibus est adversus*.

Pag. 44. *Complures ex veteribus Ecclesiæ Doctoribus* videntur quandam ψυχοπαννυχίαν amplexi, h. e. statuisse videntur, animas hominum defunctorum *somno sopitas* in loco quodam inter cœlum & terram intermedio delitescere ac quiescere.

Ita tamen, ut discrimen facerent inter somnum huius & illius vitæ; sicut & *Lutherus* facit in Comment. in Genes. caput XXV. p. 351. Vide & *Grabium* ad Rhegii Form. c. l. 208. nec non illustrem *Thomasium* in Annotat ad *Pufendorfii* Monarch. spiritual. 279.

L. de Resurrect. mort. p. 65. Resurrectio mortuorum probatur *veteris* & novi *testamenti testimoniis*, ut Gen. 3, 15. 4, 10. Ex. 3, 6. 1. Sam. 2, 6. Iob. 19, 25.

Quæstio est, *an* resurrectio mortuorum in illis veteris testamenti dictis *tam clare*, *& terminis adeo præcisis proponatur*, *ut negari nequeat* Et hoc est, quod negant *Chrysostomus* apud

Sixtum *senensem* p. 613. *Sainjore* Biblioth. crit. T. II. 504. & T. III. 461. & Io. *Piscator* Apolog. pro Bibliis herbornens. 272.

P. 82. Resurrectionis subiectum est *corpus hominis*, & quidem *mortuum*.

Sed & *animatum*. Sebast. *Schmidt* disp. de baptismo mortuorum §. 34.

83. Photiniani moderni contendunt, *corpora resuscitatorum sine carne & sanguine fore*.

Catechismus racoviensis nihil hac de re definit; docet autem p. 337. fideles Christi similia corpori eius glorioso corpora habituros, videlicet incorruptibilia, gloriosa, potentia, spiritualia. Et *Crellius* Opp. T. IV. 513. disputat, eundem esse hominem, licet materia eius prior alteretur aut absumatur.

93. Photiniani de impiorum resurrectione obscure & ambigue loquuntur. Videntur autem sentire, totum hominem, quando moritur, *corpore & anima extingui*, *impiosque* vel *non resuscitandos*, vel suscitatos *in nihilum redigendos*.

Non sunt singulis imputanda, quae non nulli statuunt. *Ruarus* Epp. P. I. 218. Nec bonos tantum, sed *& malos homines resurgere* ad iudicium, *annihilationem* autem *nec Scripturam asserere, nec rationem evincere ullam*, docet Io. *Crellius* T. IV. Opp. Vnitariorum p. 533. Et *Slichting* in Vindiciis confess. christianae 210. nomine omnium scribit: Credimus, & spem habemus in Deo, resurrectionem futuram non iustorum tantum, *sed etiam iniustorum*, ut quisque factis operibusque suis congrua reportet.

L. de Inferno p. 223. Origeni, quod poenarum infernalium perpetuitatem negaverit, &

Ex iis, quae hodie exstant, Origenicis scriptis, opinio ea *certo colligi non potest*, Georg. *Calixtus*

plurimi Patres tribuunt, & *ex multis eius scriptis colligi posse* videtur.

lixtus de Bono perfecte summo p. 63.

XXVI.

Augusti VARENII Commentarius in Isaiam. Rostochii & Lipsiae 1708. Editio secunda, cum Praefatione Io. *Fechtii* de vita, fama, & scriptis *Varenii*. Praemittuntur duae Dedicationes, quarum altera sermo fit de praestantia prophetae Iesaiae, altera de academiis, eo illas fine esse conditas, ut doctrinae caelestis, omniumque ingenuarum scientiarum & virtutum sint theatra, honorum templa, ecclesiae & reip. seminaria. In Commentario autem institutum auctoris hoc est, ut sensum litteralem ex consilio fontium ostendat & vindicet, quid quid illius veritati obest confutet, deque variis argumentis theologice & critice contra Iudaeos, haereticos, & exorbitantes criticos disserat.

Aug. *Varenius*, natus Hitzigeri ad Albim in Ducatu luneburgensi, Georg. *Krukii*, Mich. *Waltheri*, Io. *Mulleri* & Ger. *Grawii* discipulus, confecto in Prussiam, ubi etiam *Behmium*, *Mislentam* & *Calovium* audivit, & Poloniam itinere, primum hebraeae linguae, deinde theologiae in academia rostochiensi professor & doctor, nec non Consistorii meklenburgici provincialis adsessor, non tantum praeclarus interpres, sed etiam insignis orator, & felix poëta, annotationibus suis alios etiam libros illustravit, ut, Mosis Pentateuchum, Danielem, Hagg. Zachar. Malach. epist. ad Rom. & quaedam Davidis ac Salomonis, praeterea dedit Breviarium theologicum, Rationarium theologicum de scriptoribus ecclesiasticis saeculi I. & II. item Antipapismum, Anticalvinismum & Antisocinianismum orthodoxum, & multas disputationes, & consummato per XLII. annos academicorum, aliorumque laborum cursu, dicere, scribere, ac laborare desiit A. 1684. aetatis 64. In Programmate funebri, nomine *Senatus academici rostochiensis* scripto, & in *Wittii* Memoriis theologorum p. 2138. exstante, vocatur ecclesiarum meklenburgicarum decus & praesidium, ac vir, si quis alius, dignus, quem nemo nisi invidus & ingratus subticeat, nemo nisi a fide orthodoxa alienus ex SS. diptychis & publica ecclesiarum commemoratione expungat; atque a Ioanne *Fechtio* in Memoria Schomeriana (quae inter theologorum Pippingianas exhibetur) p. 488. immortalis memoriae

moriæ theologus: & in præfat. in Commentarium Iesaiæ p.3. vir, *cuius labores, præcipue exegetici, ita sint comparati, ut in simili scriptorum genere nihil unquam conferri cum iis potuerit, & ne quidem suo* (Fechtii) *tempore, ubi seculum acutius longe subtiliusque factum esse sibi videatur, possit ullo modo comparari.* Idque ut probet, hæc subiungit: Primus omnium fuit, qui libros V. T. biblicos ex ipsa intima hebraicæ linguæ indole, & accentuum præcipue dispositione, quorum naturam, nexum, & distinguendi munus ita imbiberat, ut universam eorum œconomiam quasi in numerato haberet, & vix inspecto textu de singularum vocum ordine, virtute, cohærentia, nullo negotio, expeditissime iudicaret, interpretaretur. *Crenius* autem in Exercit. SS. priora Mosis tractantibus p. 174. censet, *Varenii* Commentarios, si tam perspicue scripti essent, quam erudite, plures habituros lectores, maiore cum emolumento. Vide Carolum *Arndium* Continuat. Biblioth. bibl. Mayer. p. 38.

XXVII.

Sebastiani SCHMIDTII Annotationes in Genesin. Argentorati 1697. Editæ a Io. *Vllmanno*, pastore illkirchensi, qui in Dedicat. testatur, auctorem hoc in libro rationem voluisse reddere versionis suæ. Faciendum autem est discrimen inter libros ab ipso *Schmidtio* typis traditos, & eos, quorum curam alii in se receperunt, prout recte monetur in Tomo III. des *Neuen Bucher-saals* p. 627. Hic & reliqui Commentarii auctoris nostri tanti æstimantur a plurimis nostratium, ut ceteris omnibus præferantur: hinc *Fechtius* eum scribit præ ceteris nostratium omnibus eminere; Io. Bened. *Carpzovius*, commentarios eius esse accuratissimos; G. H. *Gœtzius*, omnibus ferme scripturæ S. interpretibus videri palmam reddere dubiam; Io. Ioach. *Zentgravius*, sacrarum litterarum sensum profunde esse meditatum, & quasi alterum Hieronymum ad salutare hoc opus omni ex parte instructum fuisse; & Io. Henr. *Hartschmidt* solidum profundumque istum interpretem ipsam etiam invidiam admiratam esse. Vide Car. *Arndium* l. c. p. 43.

In Gen. II, 17. p. 31. *Arborem* seu *lignum scientiæ boni & mali* h. l. Deus vocat, non quod hic primum ipse sic vocaverit, sed *Postea* a serpente sic vocata fuit. Cap. 3, 5.

Dota-

quod a serpente *paulo ante* sic vocata, hoc nomine iam nota homini esset.

In cap. 30, 20. p. 452. Dotavit me Deus; *mecum* (*enim*) est dos bona.

Dotavit me Deus, *me*, *inquam*, dote bona. Henr. Bened. *Starck* in Notis selectior. in loca dubia ac difficil. scripturæ sacræ p. 51.

Cap. 31, 32. p. 490. (Sed) cum quo inveneris deos tuos, *non vivet coram fratribus nostris*: (id est, *iudicio fratrum nostrorum*, si illis ita visum fuerit, me non repugnante, occidatur) *lustra* (*itaque*) tibi, quicquid (fuerit tecum.)

Apud quem invenies deos tuos, non vivet; *coram fratribus nostris* (ut arbitris) *fac cognoscere* (lass erkennen) *tibi* (deiner wegen, dir zu gut) quid sit penes me (de tuo) *Idem* p. 53.

Cap. 32, 23. p. 516. Surrexit tamen in nocte *ipse* (Iacobus.)

Et surrexit in nocte *illa*. c. 30, 15. *Idem* p. 516.

In caput 47, 12. p. 747. Pane etiam eo, qui ori infantis est, seu convenit.

Repetatur verbum *sustentavit*, hoc modo; *Sustentavit*, *inquam*, eos pane *usque ad os ipsorum parvulorum*, i. e. a maximo ad minimum. *Idem* p. 60.

In caput 48, 22. Quam accepit manu Emoræi, (*quasi*) gladio meo & arcu meo.

Quam *recepi* seu *recuperavi* proprio Marte. *Idem* p. 61.

Seb. SCHMIDTII Commentarius in Iesaiam, eiusdemque Annotationes in IIX. priora capita Iosuæ. Hamburgi 1695. Editio secunda. Esaias quidem ab auctore in collegio privato fuit expositus. In libro autem Iosuæ quamvis in IIX. tantum priora capita dederit annotationes, eas tamen uberrimas & longe doctissimas confecit, in quibus tum cohærentiam unius versiculi cum altero, tum omnium sensum accurato studio explicaret, ac difficultates textuales, quales in libris historicis V. T. innumeræ habentur, examinatis præcipuorum interpretum, ut *Masii*, *Serarii*, *Abulensis*, *Deodati* sententiis, dexterrime enodaret. *Acta erudit.* A. 1693. 493.

XXIIX.

Seb. SCHMIDTII in libros Regum Annotationes. Argentorati 1697. Editæ a Io. *Vlmanno*.

EIUSDEM in prophetam Hoseam commentarius. Francofurti ad Mœnum 1687. In Præfatione prophetam hunc dicit, ob stilum partim & phrasin, partim ob res, de quibus suo tempore posteritati longæ prophetaverit, semper eruditis difficilem visum esse; se se autem eius expositionem aggressum rogatu discentium, neque sibi de labore hoc quidquam in publicum edendi animum fuisse, nisi amicorum & fautorum precibus parendum esse iudicasset. *Hoseas*, aiunt Collectores *Actorum erudit.* ad A. 1687. p. 430. *stilo adeo conciso ardua mysteriisque referta vaticinia eloquitur, ut meras parabolas aut ænigmata narrasse videri queat, quale quid* Ezechieli *obiectum fuisse, ipsemet testis est. At multam ei lucem* Schmidium *nostrum affudisse nemo diffitebitur, qui vel levi oculo perstrinxerit* versionem *literalem*, analysin *logicam*, annotationes *locupletissimas*, locosque communes *quam plurimos, sed paucissimis verbis enunciatos; quæ universa ad singula capita reperias. Modeste ac candide dissensum suum ab interpretibus iudæis christianisque sæpissime indicat, ac ad singulos pene versus aliqua monet, quæ tot clarissimos viros fugisse merito mireris.*

Michaëlis BECKII Disquisitiones hermeneuticæ, sive Vindiciæ versionis Lutheri a censura M. A. H. F. auctoris Observationum biblicarum, cum Stricturis ad promachum halensem, M. I. H. M. & Zachariæ *Grapii* Dissertatione inaugurali, pro baccalaureatu in theologia, de controversiis quibusdam recentioribus. Vlmæ 1700. M. A. H. F. auctor Observationum biblicarum est M. Aug. Herm. *Francke*, celebris professor ac pastor halensis; promachus autem halensis, M. Io. Henr. *Michaëlis*, tunc temporis Facultatis philos. adiunctus, postea & adhuc professor & doctor halensis, fama meritisque clarus. Vtriusque partis scripta iam sunt in medio posita, de quibus eruditus & candidus lector iudicet. *Beckius*, uti in Præfatione declarat, Lutheri versionem pro rostris sacris parcius vult & cautius carpi, eosque qui nudum litteræ ebræum sonum exponunt, non accedere sensui litterali propius, nec Lutherum interpretem iure merito carpere autumat; sed in hisce nec *Franckium*, nec eius promachum habebit contrarios, dicturos potius, se se libertate interpretandi, non in versionis rece-

ptæ

ptæ detrimentum, ſed in fontium honorem uſos, nec ſibi ingratum fore, ſi quis ſua ſic reiiciat, ut adducat meliora, modo id placide fiat & amice, ac ſine acerbitate & conviciis. Notabis etiam, *anonymum*, qui ſcripſit Vnterſuchung etlicher Oerter des N. T. cuiusque in Præfat. mentionem facit *Beckius*, eſſe Caſp. Ern. *Trillerum*, & *Kraftium* in Emendat. Hiſt. verſion. bibl. germ. Mayerianæ p. 38. ſcribere, *Franckium* nimis duriter a non nullis traduci, De *Beckii* autem hoc labore vide *Schelgvigium* Synopſ. controverſ. p. 41. & *Sideralti* Sendſchreiben p. 15.

1. Reg. 21, 20. p. 150. Nunquid inveniſti me (*ut*) *inimicum meum?*	Num inveniſti me (*talem*, tantaque ultione dignum?) *inimice mi*. Henr. Bened. *Starck* in ſelectior. p. 158.
2. Reg. 8, 16. p. 164. B. Lutherus verba initialia huius capitis, *Et Iosaphat rex Iuda*, noluit ad literam reddere, *ne ſcrupulus chronologicus inde oriretur*.	*Hoc non ſufficit:* non enim integrum eſt interpreti, ob hunc alterumve ſcrupulum verba fontium omittere aut reformare. *Idem* p. 167.
Pſ. 118, 27. p. 261. Saubertus latinam paraphraſtæ verſionem ex opere anglicano, non inſpecto textu, oſcitanter exſcripſit, quæ hæc eſt: Ligate *puerum* ad ſacrificium ſolennitatis catenis. *Quaſi* ſcilicet *Molochi ſacra* in his Davidis commendarentur.	Satis patet, intelligi animal ad ſacrificium aptum, nimirum *agnum maſculum tenellum*. *Buxtorf*. Lex mai. v. טלה p. 874.

Mich. *Beckius*, in ſummo Vlmenſium templo eccleſiaſtes, & S. linguæ in eorum Gymnaſio profeſſor publicus, utraque de cathedra præclare optimeque meritus eſt.

XXIX.

Seb. SCHMIDTII in Iobum Commentarius. Argentorati 1670, atque iterum editus A. 1690. Dorotheus *Sicurus*, ſive Thomas *Crenius* de Prud. theolog. p. 48. Commentarium iſtum vocat ſolidiſſimum, & Exercit. I. de libris ſcript. opt. p. 31. maximum ſtudium & diligentiam in eum contuliſſe ait. In Dedicatione oſtendit *Schmidius* ex apoſtoli *Iacobi* dicto cap. 5, 11. Iobi hiſtoriam eſſe veriſſi-

 mam,

mam, librumque eius commendari, tanquam lectu & auditu non indignum, immo in ipsum sacræ scripturæ canonem referri, & sancti viri patientiam, tanquam insignem plane & admirabilem, dilaudari. Ad Iobi explicationem in primis facit usus linguæ arabicæ, testibus Sam. *Bochարto*, Lud. *Capello*, Lud. *de Dieu*, *Hottingero*, & C. *Cellario*: bene igitur fecerunt Io. Abr. *Kromayer*, & Alb. *Schultens*, quorum ille dedit Filiam matri obstetricantem, qua agitur de usu linguæ arabicæ in addiscenda hebræa & explicanda scriptura S. cum applicatione ad librum Iobi, hic Animadversiones philologicas in Iobum, in quibus utitur adminiculo linguæ arabicæ & affinium.

XXX.

Seb. SCHMIDTII Resolutio brevis ac Notæ in psalmos propheticos de Christo. Argentorati 1688. Sunt autem illi 2. 8. 19. 23. 29. 31. 35. 40. 41. 45. 47. 48. 50. 67. 68. 69. 70. 72. 78. 87. 88. 89. 93. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 102. 109. 110. 117. 118. 126. & in Appendice, 14. 53. 16. 18. 20. 21. 22. 24. 132. Vide *Acta erudit.* A. 1688. 397. Commentarius in Ecclesiasten. 1691. In quo sæpe a trita via multum recedit. *Acta erud.* A. 1691. 378. in Epistolam ad Galatas. Kilonii 1690. Vide *Acta erud.* A. 1690. 491. Fasciculus disputationum super Epistolam Iacobi, Epistolam Pauli ad Ephesios, Concionem Christi Matth. V. VI. VII. & Canticum Zachariæ Luc. I. Argentorati 1685. Commentatio in Epistolam ad Colossenses, cum Paraphrasi capitis VII. IIX. IX. & XI. epistolæ ad Romanos, prioris ad Corinthios, duarum ad Thessalonicenses, prioris ad Timotheum, epistolæ ad Philemonem, & Cantici Mariæ. Hamburgi 1696. De qua rursus *Acta erudit.* A. 1691. 90.

XXXI.

EIVSDEM Collegium biblicum prius & posterius. Argentorati 1689. Editio tertia. In illo auctor LXVI. dicta scripturæ V. T. in hoc XLVI. N. Tti iuxta seriem Locorum theologicorum explicat; & sicut in illius Præfatione ex Martino *Chemnitio* ostendit, Locorum theologicorum scripta ecclesiæ Christi summe necessaria, in iis autem hæc duo præcipua esse, 1. ut orthodoxa thesis nervose proponatur, 2. ut Scripturæ loci probe notentur, sensusque & usus eorum in fundanda thesi cognoscatur,

falsus

fassus pariter, se a receptis veterum recentiorumque expositorum interpretationibus, vel in totum, vel in tantum dissentire, sed tamen sine novitatis culpa; ita in huius Præfatione morem laudat veterum Ebræorum, liberos suos in primis teneræ ætatis annis ad Scripturarum notitiam deducentium, eorumque exemplum christianis commendat parentibus, & dictum apostoli 2. ad Timoth. 3, 15. explicat.

EIVSDEM Resolutio brevis cum paraphrasi verborum euangelii Iohannis apostoli. Argentorati 1685. Animus quidem erat auctori fingendi amphoram, hoc est, iustum Commentarium adornare; sed cum opus hoc nimis et amplum, suisque forte viribus præarduum videretur, urceum elaboravit, seu Resolutionem brevem, persuasus tamen, breviores eiusmodi resolutiones & paraphrases textuum scripturæ sacræ, tanquam compendia, commentariorum vicem explentia, & quædam laborum lectionisque breviaria, doctissimis etiam acutissimisque viris magnopere commendari.

EIVSDEM in primam Ioannis epistolam Commentarius. Francofurti & Lipsiæ 1687. In Præfatione fatetur quidem auctor, commentatione ista ecclesiam non tantopere indiguisse; si quis tamen aliquid ad meliorem verborum intellectum, & ampliorem in Ecclesia usum utilitatemque conferre conetur, aut conferre possit, eum, si id faciat, adeo reprehendendum non esse, ut laudandum saltem conatum docti existimaturi sint. Ceterum ostendit, interpretes huius epistolæ non omnes eadem incedere via: non nullos enim omnem fere negligere cohærentiam, alios vero omnia, quæ in ea continentur, & res & verba, conari ita connectere, ut inter se optime cohæreant, eoque ipso cohærentiam facere coactiorem atque incommodam. Vide *Acta erud*, A. 1687.

XXXII.

Philippi ZEISOLDI Logica sacra, cum præfatione isagogica & augmento Aug. *Pfeiffer*. Francofurti & Lipsiæ 1689. ac postea Ienæ, 1704. volumina II. Logicam sacram inter inchoata Sal. *Glassii* opera numerat Facultas theologica ienensis in Rescripto eiusdem Philologiæ sacræ præfixo, estque illa recentiori eius editioni, uti Parte III. 349. recensuimus, subiuncta; sed cum

non nisi levis sit maioris operis delineatio, eam provinciam in se suscepit auctor noster, ita quidem, ut Io. Christfridi *Sagittarii* instinctu operi, quod incendio perierat, secundam admoveret manum, nec prius, quam absolutum esset, eam retraheret. Dispescitur autem in III. Partes, e quibus Prima continet Observationes selectiores XIII. de subiecto, prædicato, copula, & non nullis signis, sub logici & theologici considerationem cadentibus; Secunda Observationes XXXIX. de orationibus & enunciationibus sacris, præsertim novi testamenti; Tertia Observationes XVI. de particulis rationalibus & syllogismis, quos eædem formandos notant. *Occasione illarum Observationum* (sunt verba *Pfeifferi* in Præfatione) *vir diligentissimus* loca quam plurima, & ferme innumera Scripturæ *egregie illustravit, verbis interpretum formalibus in medium productis, ut adeo sacrarum litterarum scrutatores hac* Zeisoldi *Logica sacra non minus, quam* Glassii *Grammatica & Rhetorica sacra mirum in modum sublevari queant.* Nec minus *Crenius* utilitatem huius operis commendat, quando Animadvers. P. I. 109. scribit: *Sane qui Thesaurum Linguæ Sanctæ Hebrææ cum Lexico* Iohannis Buxtorfii, *Philologiam Sacram* Sal. Glassii, *Logicam Sacram in N. T. comprehensam* Phil. Zeisoldi, cum *Grammatica & Lexico N. T.* Pasoris *diligenter cognovit, addiditque* Christiani Noldii *Concordantias Particularum Ebræo-Chaldaicarum, non facile dicti alicuius in Biblico sensu indagando hærebit, minimeque de intelligendo sacris in Scripturis Spiritu ambiget.* Ceterum in Præfatione *Pfeifferus* id agit, ut Logicæ usum in explicatione sacrarum litterarum prædicet, & aliquot indicet viros claros, qui de concinnanda Logica sacra cogitarunt, aut opellæ quid ad eam contulerunt. Argumentum vero eius consistit in Canonibus Logicæ sacræ XX. olim in collegio hermeneutico sub manu ipsi natis. Ipsi autem operi duæ subiunguntur eiusdem *Zeisoldi* disputationes: prior de Christi cum Sadducæis disputatione, *Matth.* 22, 23. posterior de syllogismo Salvatoris, *Io.* 8, 47.

Phil. *Zeisoldus*, altenburgensis, Ioannis frater, pastor golnizensis prope Altenburgum, scripsit etiam tractatum de Solvendis sophismatibus, claruitque medio sæculo XVII.

XXXIII.

Io. Henr. MAII Oeconomia temporum V. T. Francofurti ad

ad Mœnum 1706. Qua exhibetur gubernatio Dei inde a mundo condito usque ad Messiæ adventum, per omnes antiqui hebræi codicis libros, secundum seriem seculorum & similitudinem rerum; adeoque hic liber est quasi commentarius in totum V. T. Docetur enim in eo de creatione, protoplastorum innocentia & lapsu, de fœdere gratiæ, deque ecclesia sub Patriarchis, in Aegypto & deserto, sub Iudicibus, sub Regibus, in captivitate babylonica, sub Monarchia medo-persica, & sub Monarchia græca. A. 1708. secuta etiam est Oeconomia temporum N. T. Præsenti operi, quod Collectores *Narrat. innocent.* ad A. 1706. 314. vocant valde laudabile & doctum, & D. *Ieger* Præfat. in tract. de Fœdere gratiæ, pulchrum, auctor gravem, piam, omnique tempore necessariam præfixit Præfationem, qua studii biblici tractationem, præcipue in academiis faciendam, non tantum commendat, sed exigit ac postulat, monstrans, theologiam exegeticam primas sibi præcipuasque partes vindicare; &, *Franzii* consilio, admonendos esse futuros animarum pastores, ut statim a primo ingressu in academiam, sacrarum paginarum explicationes, una cum artium liberalium declarationibus, audiant, & sic diversis horis toto academicæ vitæ curriculo in utrisque proficiant.

Io. Henr. *Maius*, Pforzhemio-durlacensis, Capnionis sive *Reuchlini* civis, *Fechtii*, *Schurzfleischii*, *Stolbergii*, *Calovii*, Esdræ *Edzardi*, *Wandalini* & *Witsiobii* (nam & in Daniam excurrit) item Seb. *Schmidii* & *Bebelii* discipulus, primum ser. Principis Palatino-veldentiani a concionibus aulicis, deinde præco sacrorum & professor Durlaci, tandem theol. D. & professor in academia giessena, pariterque ecclesiarum superintendens generalis, Consistorii principalis assessor, stipendiariorum ephorus, & pædagogiarcha, pluribus est scriptis celebris, eorumque catalogus datur in Tomo I. des *Neuen Bucher-Saals* p. 153. Nos tantum aliquorum faciemus mentionem. Eius nimirum sunt Synopsis theologiæ moralis, Vita *Reuchlini*, Theologia prophetica, quæ prius sub titulo Dissertationum sacrarum prodierat, Examen Historiæ N. T. *Simonianæ*, Præfatio isagogica in *Poli* Synopsin Criticorum, Dialogus de fide, additus Dialogis Seb. *Castellionis*, Notæ in Hier. *Welleri* Methodum concionandi, Animadversiones & Supplementa ad *Coccei* Lexicon, Epistola ad D. Io. Fr. *Mayerum*, qua calumniæ crimen sibi imputatum abstergit, & *Lutheri*

theri Theologia. In primis notandum, eum discendo & docendo, ore scriptisque nervos omnes intendisse, ut se atque alios, ut urbem & orbem viva fide & Christi cognitione bearet, ut nullum non studiorum vitæque genus ad voluntatem & honorem Dei componeret, ut denique viam cunctis monstraret, Deo puro corde, salva conscientia, minimeque fucata fide serviendi. Hanc bene vivendi artem excepit ars bene moriendi; pie enim placideque animam e vinculis suis dimisit A. 1619. postquam vivendo annos 66. & dimidium explevisset. Vide *Acta erud.* A. 1688. 14. *Bibliothecarium* nulli parti addictum T. I. 656. *Parrhasiana* T. I. 369. 374. Iren. *Philalethen* (id est, Rhenferdium) im Ersten orsprung der Broedertwisten p. 99. & *Programma* in eius funere publicatum A. 1719. die 6. Septembris.

XXXIV.

Io. Henr. MAII Examen Criticæ N. T. Rich. *Simonii*. Gissæ 1694. In quo presso pede Simonium sequitur, singulisque capitibus epicrisin suam vel censuram addit. Præliminaris autem Dissertatio generalius de Critica sacra agit, usum eius, regulas & cautelas in emendando S. codice suscipiendas proponit, & celebriores aliquot, cum antiquos, tum recentiores huius studii cultores commemorat. Accesserunt Appendices, videlicet Dissertatio de inspiratione librorum sacrorum, quæ quidem dudum iam publicata fuerat, quaque pertendit, Spiritum S. amanuenses suos non tantum interiore impulsu atque afflatu ad scribendum instigasse, sed eisdem & res & verba & litteras suggessisse; altera Thomæ *Smithi* de loco 1. Ioh. 5, 7. eiusque Defensio, qua integritas illius loci a suppositionis nota vindicatur. Quid autem circa priorem *Parrhasiana* notent, in ipsis legi potest P. I. 369. Interim opus hoc a Collectoribus *Actor. erudit.* ad A. 1695. 343. vocatur limatissimum.

Io. Conr. DANNHAVERI Politica biblica, & duæ Orationes pentecostales de Spiritus sancti poësi, & pictura. Helmstadii 1701. Edidit I. A. S. D. id est Io. Andr. *Schmidt* D. Et auctor quidem proponit nobis Politiam antediluvianam, anteexodicam hebræam, antebasilicam, basilicam, Hebræorum senio infirmam, captivam, & servam sub quadruplo iugo, chaldæo videlicet, persico, græco, romano.

Io. Conr.

Io. Conr. *Dannhauer*, natus Kindringæ Brisgoiorum, oriundus Argentina, poëta laureatus, & philosophiæ magister non statim se se theologiæ dedit; sed philologiæ per triennium, in hebraicis usus privata informatione Mennonis *Hannekenii*, postea theol. doctoris, & superintendentis lubecensis, operam navavit. Varias salutavit academias Germaniæ, & præceptores sibi elegit in argentinensi *Wegelinum*, Io. *Schmidium*, in marburgensi *Winckelmannum*, *Menzerum*, *Feurbornium*, *Steuberum*, in altorfina Georg. *Kœnigium*, in ienensi Io. *Maiorem* & Io. *Gerhardum*. Argentinam reversus factus est inspector Collegii prædicatorum, & mox professor eloquentiæ, postea autem, sumtis honoribus doctoralibus, theologiam docuit: cui muneri accessit etiam pastoratus in summo, ut vocant, templo. Neque intra hasce permansit functiones, sed etiam constitutus est præses Conventus ecclesiastici, & Capituli thomani decanus. Vbivis autem ita se præstitit, ut cunctis muneribus par esset, magnoque & decori & commodo: unde factum, ut a pluribus aliis Magistratibus expeteretur; sed ille sorte sua contentus, omnes illas vocationes modeste deprecatus est, maluitque eo in loco, quem doctrina & scriptis animaverat, vitam ponere, idque factum anno 1666. ætatis 63. Mortuum laudarunt Iac. *Schaller*, (in *Wittii* Memoriis theologor. p. 1538.) & D. Balth. *Bebelius*. Vide etiam *Spizelii* Templum honor. reserat. p. 284. *Reiserum* in Epist. illi annexa p. 413. *Spenerum* Præfat. in Tabb. hodosophicas i 3. qui famam doctoris in nostra ecclesia illis ait innotuisse meritis, ut ne hostes quidem elogium viri doctissimi, & ingeniosissimi, atque disputatoris incomparabilis denegare ei potuerint. Hoc tamen in eo notatur, quod obscuriore usus sit stilo, & in sacris poëtarum more scripserit. De quo *Boineburgius* in litteris ad *Pruschenckium* (Tomo I. Fasce V. Actor. litterar. *Struvii* p. 28.) & *Bibliotheca Schrader*. P. I. F. 7. Vide tamen *Crenium* de Singularib. scriptor. p. 105. qui cum *Schallero* obscuritati illi aliam induit faciem, scribens, *Dannhauerum* non aures permulsisse blandiori sono, sed stilum eius habere suæ maiestatis pondus, & plus indigitasse, quam dicebat. Quod autem ad scripta viri attinet, eorum catalogi exstant apud *Wittium* & *Spizelium*, interque ea eminent Idea boni interpretis & malitiosi calumniatoris, Idea boni interpretis & malitiosi sophistæ, Oratio panegyrica de GVSTA-

VI ADOLPHI Suec. Regis victoria ad Lipsiam, Christeis, Hodosophia christiana, Gorgias leontinus sophista in Valeriano *Magno* redivivus, Onirocritarum batavorum (Hadriani & Petri *de Walenburch*) Deliquia, cum Barth. *Nihusii* Anoëtica, Hodomoria spiritus papæi, Hodomoria spiritus calviniani, Vale triumphale Melch. *Cornao* dictum, Hyæna freiburgica ab ovili Christi depulsa, seu Irenici catholici Thomæ *Henrici* elenchus, Nuntius nuntio britannico Io. *Duræo* missus, & Lac catecheticum: quod tamen non fuit absolutum.

G. CALIXTI Exegetica recensio psalmi I. cum Præfatione & Postscripto Christoph. Henr. *Ritmeieri*. Helmstadii 1713.

Christoph. Henr. *Ritmeier*, helmstadiensis, primum græcæ linguæ, deinde theologiæ, sumta eius laurea professor in academia Iulia, emisit Disputationes de Armatura spirituali, Analysi apostolo desiderata, Nominibus divinis stilo Scripturæ rem amplificantibus, Signo frontis bonorum Israëlitarum, Quotidiana christianorum morte & resurrectione, Orationes de reconcilianda græca LXX. interpretum versione cum fonte hebræo, de palingenesia studii philologici, de recto studii theologici scopo, de bono academiæ, item Gerh. *Titii* Animadversiones exegeticas ad scripturæ S. loca insigniora, & Conringiana epistolica, sive excerpta ex ineditis *Conringii* epistolis, animamque efflavit A. 1719. cum vixisset annos 48. cum dimidio. Vide *Programma* funebre, positum d. 4. Augusti anni prædicti, auctore D. Iusto Christ. *Bœhmero*.

Io. Frid. HOMBERGKII Parerga sacra, sive Obseruationes ad N. T. Traiecti ad Rhenum 1712. In quibus ea præcipue in medium adducuntur, quæ ex græcæ linguæ usu, vel ex ipsius contextus serie, ad intellectum quorundam locorum quid conferre posse videbantur, atque ita auctor media incedit via inter reiectionem usus scriptorum ethnicorum sive profanorum, & opinionem de hebraismorum in N. T. dominio perpetuo. Recensentur in *Actis erudit.* A. 1712. 385. *Nova biblioth.* T IV. 360. & dans le *Iournal des Savans* A. 1713. 243.

Io. Frid. *Hombergk* zu Vach, natus Marburgi Cattorum A. 1673. ICtus & philologus, uti auctores *Actor. erudit.* loquuntur, consummatissimus, magno cum adplausu docet in academia patria, eamque & doctrina & scriptis condecorare studet. Et scripta qui-

dem

dem eius sunt Hypomnemata iuris naturæ in usum Collegiorum, Compendium iuris publici, Nova versio Novellarum IVSTINIANI Imp. omnium cum Notis, Tractatus curiosus de iure naturæ, & Disputationes de iure hominis in res creatas, de iure quod ex iniuria oritur, de principio iuris naturæ, ac de veritate iuris naturæ.

XXXV.

Renati Andr. KORTVMII Versio & paraphrasis libri Iob. Lipsiæ 1708. Germanice. Et in Paraphrasi quasi id dedit operam, ut non tantum verum monstraret sensum litteralem, & allegoricas locutiones enodaret, sed & emphasin cuiusvis locutionis, ac nervum argumenti ostenderet. Quæ omnia pluribus indicavit in Præfatione. Ipsi autem operi singulare præmittit scrutinium loci cap. 19, 25. 26. 27. qui vulgo de resurrectione corporis explicatur; auctor vero ostendere satagit, eum loqui de restitutione Iobi in pristinam sanitatem, adeoque esse testimonium de constantia ac spe firma Iobi, qua ille credat, Deum se defensurum contra hostes suos, eiusque auxilium oculis se suis procedente tempore visurum: interim articulum de resurrectione mortuorum firmo stare talo, nec vim aut detrimentum pati, etiamsi hic locus eum proponere negetur.

Renatus Andr. *Kortum*, pastor antehac ascherslebiensis sive ascaniensis, nunc hattingensis in Marchia Westphaliæ, versione & expositione hac incidit in adversarium, qui sibi eam deberi contendebat, deinde in alium, videlicet M. Thomam *Haverum*, pastorem dortmundanum, qui eius conscripsit ediditque refutationem. Vide *Relat. innoc.* A. 1716. 553. Neque D. *Zeltnero* Differt. de novis Biblior. versionibus german. p. 128. hæc opera videtur immunis esse ab oppositionibus & suspicionibus, saltem ab aliis movendis, quamvis non proletariam litteraturæ hebraicæ notitiam in auctore laudandam esse, plane & expressis verbis fateatur.

EIVSDEM Versio & paraphrasis vaticiniorum Iesaiæ. Lipsiæ 1704. Cum brevibus Annotationibus, & Tabula nova Palæstinæ. Itidem germanice. Subiungitur Appendix, in qua hominum, urbium, provinciarum, montium & fluviorum nomina peregrina explicantur. Præfatio autem est ampla, variique argumenti, ut, de præstantia libri Iesaiæ, de utilitate paraphraseos continuæ, e-

iusque a commentariis discrimine, de duplici sensu Scripturæ, literali videlicet & mystico, eorumque usu in interpretatione, de requisitis ad recte faciendam explicationem prophetarum, & certis regulis, ad quas interpres subinde oculos suos dirigere obligatus sit: denique negat, se in hoc opere respectus humanos habuisse, rationem autem habuisse celebrandæ gloriæ nominis divini, & promovendæ sanctæ veritatis.

XXXVI.

I. L. (id est, Iobi LVDOLFI, teste *Placcio* de Anonymis p. 131.) מחקק יהודה איננו Dux Iudæorum sublatus. *Gen.* XLIX, 10. Ienæ 1674. Examinatis & reiectis aliis interpretationibus auctor hanc adfert c. V. §. 13. p. 29. *Non decedet* (auferetur) *sceptrum* (principatus) *de Iuda, neque dux belli de* (inter, e medio) *vexillis eius*, inter quæ scilicet versari solet, donec venerit Schiloh. Vel affirmate: *Manebit principatus penes Iudam, & dux militaris inter vexilla eius*, seu ordines militares Iudæorum, *donec venerit Schiloh*, h. e. Tribus Iuda tamdiu habebit suos Principes ac Duces, sive iura pacis & belli, donec venerit Messias. Hæc interpretatio inde nata est viro doctissimo, quod in codice hebræo samaritanis litteris descripto, cum quo & alii Samaritanorum codices conspirant, loco רגליו legitur דגליו id est, vexilla eius. Præterea notandum esse ait, non hic annum vel diem designari, quo finis sit futurus imperii & potestatis Iudæ, sed tantum dici, futurum ante Messiæ adventum. Perpulchra a *Wagenseilio* in Confut. Carminis lipmanniani p. 274. vocatur hæc Dissertatio, etiamsi eam non per omnia adprobet.

Iobus *Ludolf*, erfurtensis, primum medico, deinde iurium, potissimum autem linguarum, cum omnium in Europa, tum orientalium & æthiopicæ studio operam dedit, Barthol. *Elsneri*, Constantini *l'Empereur*, Iac. *Golii*, *Nathanielis* hieromonachi, *Meletii*, *Hierothei*, *Gregorii* abbatis, *Bocharti* (quem tamen ipse vicissim, ut & *Hottingerum*, informabat in æthiopicis) discipulus, & quamvis peragrata Germania, Hollandia, Gallia, Italia, Britannia, Dania & Suecia, (ubi innotescere & æstimari cœpit magnis nominibus, *Puteanis*, *Sarravio*, *Drelincourtio*, *Capello*, *Voetio*, *Schurmannia*, CHRISTINAE reginæ, Card. *Mazarino*, *Freinshemio*, Nic. *Heinsio*, Is. *Vossio*, *Boeclero*, *Bartholino*, *Seavenio*, *Wormio*, Comiti a *Windischgratz*,

gratz, Herm. *Nunnesio* legato Regis Lusitaniæ, Magno *de la Gardie*, Sam. *Pufendorfio*, Esdræ *Edzardi*, Gisb. *Cupero*, Mar. *Meibomio*, Io. Georg. *Gravio*, *Boylio*, *Castello*, *Instello*, *Evremontio*, Thomæ *Hyde*, Ed. *Bernardo*, *Pocokio*, *Blondello*, *Vaillantio*, *Sirio*, Petro *Allix*, Lud. *Piques*, *Mabillonio*, *Huetio*, abbati *Renaudot*, Comiti a *Villa Maior*, itidem Legato lusitanico, & pluribus aliis) variis admotus esset muneribus, (fuit enim gubernator Principum iuventutis serenissimi *Ernesti* Pii, inde consiliarius eiusdem aulicus, postea sub *Friderico* successore director Cameræ principatus altenburgensis, tandem consiliarius cæsareus, & Ducum Saxoniæ a consiliis intimis, nec non reditibus Electorum palatinorum præfectus) continuo tamen & impigre linguis excolendis, cum primis abissinicæ vacabat, multo magis autem in otio francofurtensi ad Mœnum, quod dimissione clementissima impetrata, in nobili illo mercium ac litterarum emporio sibi elegit, ubi etiam post exantlatos labores quievit A. 1704. ætatis fere 80. Scripta eius semper victura sunt sequentia: Schola latinitatis usui pædagogico in gymnasio gothano accommodata, Historia æthiopica cum commentario, Epistola æthiopice scripta ad universam Habessinorum gentem, Versio & notæ ad epistolam Sichemitarum ipsi transmissam, Dissertatio de locustis, Grammatica & Lexicon cum æthiopicæ, tum amharicæ linguæ, quæ Habessinorum est vernacula, Versio latina psalterii Davidis æthiopici, & Theatrum historicum rerum sæculo XVII. per omnem Europam gestarum. Plura videantur apud Christianum *Iunckerum* in Vita Ludolfi, eique iunge *Bibliothecam novam* T. I. 302. *Acta erud* A. 1710. p. 263. A. 1713. 101. & *Sagittarium* Introduct. in Hist. eccles. 392. In Epitaphio marmoreo, quod Francofurti in æde S. Catharinæ spectatur, audit fama immortalis, & qui litteris atque historiæ Habessinorum tantum lucis attulerit, quantum in Europa nemo; apud *Colomesium* p. 236. non Germanorum modo, sed & Europæorum omnium æthiopica in lingua longe eruditissimus; in *Felleri* Monumentis variis ineditis, iudice abbate *de Longue rue*, solus in Europa homo, qui perfecte calleat linguam æthiopicam. Ne dicam de *Actis erudit.* A. 1682. 64. *Wagenseilio* l. c. & p. 264. *Busmanno* Observat. SS. §. 36. & *Bocharto* Præfat. in Hierozoicon.

Notitia Karæorum, sive Tractatus MARDOCHAEI, cum versione latina & notis Ioannis Christoph. *Wolfii*, & Iacobi *Triglandii* de Karæis dissertatione. Hamburgi 1714. Per *Karæos* intelliguntur illi inter Iudæos, qui, spretis Patrum sive Rabbanitarum traditionibus, Scripturæ sacræ unice adhærent, eiusque simplicem sensum litteralem sequuntur & admittunt. Eorum historiam & fata enarrat CL. V. Io. Christoph. *Wolfius* in longa & erudita Præfatione, qua tres Karæismi epochas constituit, dicens, etsi non Karæorum nomen, rem tamen ipsam sive homines, qui Karæi appellari possent, omni tempore fuisse, quo non nulli legem scriptam sive libros sacros veteris pacti, tanquam unicam & fidei & vitæ normam, acceptaverint: & primam quidem, seu exiliorem & adolescentem epocham poni posse in traditionum pharisaicarum initio, h. e. in termino 150. annorum ante natum Christum; secundam, eamque robustiorem & firmiorem, in sæculo IIX. usque ad XV. tertiam, quam languidam & senescentem vocat, inde a sæculo XV. quo tempore Karæi sive Schammæani a Rabbanitis seu Hillelianis, traditionum patronis, afflicti, suppressi, ac pæne ad incitas redacti sint. Ceterum dicit de scriptis Karæorum, sive editis, sive manu exaratis, de scriptoribus, qui vel tralatitia, vel maiore opera Karæorum res persecuti sunt, deque præsentis instituto editionis, nimirum interpretationem latinam, quoad fieri potuit, se se hebræo textui accommodasse, Notas ad illustrandum aut confirmandum textum adornasse, & triglandianæ dissertationi Indicem subiunxisse. Recensetur hoc opus non tantum in *Actis eruditorum* A. 1714. p. 398. sed etiam in *Narrat. innoc.* ad eundem annum p. 841. in *Nova biblioth.* T. IV. 912. & in *Conclavi libror. nov.* T. IV. 613. Et triglandiana quidem Dissertatio, iudice *Wolfio* in Præfat. p. 18. eo, quod multa antiquitatis sacræ capita nunc in transcursu tangit, nunc fusius persequitur, commendari suo quasi iure debet.

R. *Mordechai* ben Nisan, iudæus polonus, vivens in Crosni Ostro, haud procul Lemberga, excitatus a Triglandio tractatum hunc scripsit, atque ad eum transmisit anno Christi 1699. ita ut, antequam ad scribendum accederet, non tantum præcipuos suæ sectæ doctores consuluerit, sed libros etiam maiorum suorum diligenter evolverit. Periisset autem, cel certe in obscuro latuisset, egre-

egregius tractatus hic, nisi ex bibliotheca triglandiana sub hasta divendita ad manus pervenisset litteratissimi viri Io. Frid. *Winckleri*, nunc ad S. Nicolai apud Hamburgenses pastoris vigilantissimi, ab eoque in usum boni publici communicatus fuisset cum celeberrimo VVolfio.

Io. Christoph. *Wolfius*, in lucem editus VVernigerodæ A. 1683. *Anckelmanni*, *Edzardorum*, Io. Alb. *Fabricii*, Io. Frid. *Mayeri*, *Læscheri*, *Neumanni*, *Wernsdorfii*, *Schurzfleischii*, *Wichmanshausii* discipulus, primum conrector lycei flensburgensis, & confectis itineribus in Belgium, Angliam & Daniam professor philosophiæ extraordinarius in academia vitembergensi, inde orientalium linguarum in hamburgensi gymnasio professor, & nunc pastor ad S. Catharinæ ibidem primarius, multis præclaris ingenii monumentis perquam est celebris. Sunt autem illa: Index scriptorum, ab *Eustathio* in commentariis ad Homerum citatorum, Dispp. II. de mythica Moralia tradendi ratione nov-antiqua, Historia lexicorum hebraicorum, Philosophumena quæ sub Origenis nomine circumferuntur, Visio crucis CONSTANTINO M. in cælo oblatæ, adversus recentiores quosdam vindicata, Vsus talmudicæ rabbinicæque lectionis elencticus assertus contra *Gussetum*, *Spenceri* de Zabiis hypothesis excussa & reiecta, Manichæismus ante Manichæos & in christianismo redivivus, Oratio de præcocibus eruditis, Absurda *ballensia*, Notæ ad *Phædri* fabulas, Programma de scepticismo, eiusque caussis, Carcer eruditorum museum, Vindiciæ atheismi falso suspectorum, Casauboniana, Dissertatio epistolica qua *Hieroclis* commentarius partim illustratur, partim emendatur, Dissertatio de apparatu Philistæorum bellico, ut vindicetur locus 1. Sam. 13, 5. Dissertatio de iuvencis labiorum Hos. 14, 3. *Libanii* Sophistæ epistolarum ineditarum Centuria selecta, Stricturæ in *Gregorii* Naz. Carmina a Muratorio edita, Historia Bogomilorum, Dissertatio de Catenis Patrum græcorum, Dissertatio qua phrasis, *Dies postteri*, veræ suæ notioni vindicatur, Dissertatio qua methodus hebraismi nova, ab erudito gallo nuper proposita, examinatur. Vide Io. Henrici *Von Seelen* Commentationem de *Wolfii* nostri vita, scriptis & meritis in remp. litterariam, qui & p. 48. & seqq. aliquot præconia adfert a viris doctis ei tributa. Quibus nos addimus egregium illud celeberrimi Severini *Lintrupii*, Præfat. in Borrichii

Disser-

Dissertationes pag. 11. quo eum vocat virum ingenii, eruditionis atque industriæ singularis gloria florentissimum, sibique amicissimum.

Iacobus *Triglandius*, Iacobi filius, Iacobi nepos, eorumque, si præcellentem (verba sunt eorum, qui *Acta eruditorum* colligunt, ad A. 1703. p. 63.) spectare eruditionem velis, heres ex asse, in academia Lugduno-batava S. theol. D. & antiquitatum hebraicarum professor, primus omnium ex scriptoribus christianis, certiora de Karæorum conditione attulit, atque ita celebre gentis suæ nomen adhuc reddidit celebrius.

Pentaphyllum rabbinicum, seu Commentiones V. præcipuorum Rabbinorum, nempe *Raschi*, *Abben Esra*, *Baal Hatturim*, *Chaskuni* & *Raschbam* in caput 49. Geneseos, in latinum conversæ sermonem a Io Frid. LOSCANO. Francofurti ad Viadrum 1710. *Chaskuni*, sive, ut alii, *Chasecuni*, quod idem est ac Confortate me, est commentarius litteralis & mysticus in Pentateuchum, collectus ex Rabboth, Mechilta, Siphra & aliis libris, eo consilio, ut supplementi loco esset in commentarium Raschi, habetque auctorem *Chiskiiam* filium Manoach. Vide *Placc.* de anon. p. 692. & *Wolfii* Bibl. hebr. 364. *Raschbam* autem est R. *Schlomo ben Melech*, qui scripsit Michlal Iophi, id est, perpetuum & litteralem in totam scripturam sacram commentarium ex præstantissimis Iudæorum interpretibus, præcipue autem Commentario, Grammatica & Lexico R. Davidis *Kimchii*. De quo plura apud CL. *Wolfium* l. c. p. 1075.

Io. Frid. *Loscanus*, natus Custrini in Nova Marchia A. 1696. tunc, cum ista verteret, adolescens, nunc philos. & opt. artium magister, ea excultus est linguarum ac scientiarum peritia, ut utilem sive academiæ sive ecclesiasticæ cathedræ operam præstare valeat, in præsenti autem bene meretur de nova editione sacri codicis ebraici, quæ Halæ Saxonum paratur.

Gustavi Georgii ZELTNERI Dissertatio de novis Bibliorum versionibus germanicis non temere vulgandis, contra C. E. *Trillerum* & I. H. *Reizium*. Altorfii, anno, qui quidem non adscriptus est, 1711. Editio altera, (prior enim exhibuit disputationem inauguralem, habitam A. 1707. die 12. Aprilis) cui accessere Io. *Wigandi* Oratio de caussis, cur Catechismus Lutheri in ecclesia sit retinendus, & suppositii fugiendi, & Abr. *Calovii* Iudicium de

Versione

Versione nova Bibliorum helmstadiensi. At quaenam haec? Nimirum est versio illa, quam iussu serenissimi sapientissimique Brunsvicens. ac Luneburg. Ducis Augusti auspicatus est Io. *Sanbertus*, tunc temporis professor orientalium linguarum in academia Iulia; sed quis locus impressionis in fronte libri nominandus fuisset, incertum est, quia de rubro operis, non nisi ad XVII. caput prioris libri Samuelis perducti, ne cogitatum quidem illo fuit tempore. Perscriptum fuit iudicium isthoc ad principem tunc temporis theologorum electoralium saxonicorum, D. Mart. *Geierum*, in eoque dissuadetur publicatio novellae versionis. Recensionem autem Zeltnerianae huius Dissertationis vide, si placet, in Tomo V. *Supplement. Actor. erudit.* p. 395.

G. G. *Zeltner*, natus Hilpoltsteinii in ditione noribergensi A. 1627. S. theol. D. eiusque & graecae linguae professor, ecclesiaeque antistes, praeclaris disputationibus & tractatibus magnum sibi eruditionis nomen acquisivit ac tuetur, quarum illae sunt de Cruce Pauli 2. Cor. 12, 7. Eloquentia haeresium obstetrice, Vita & fatis Leonh. *Culmanni*, de Schilo Gen. 49, 10. Initiis baptismi initiationis Iudaeorum, *Alexandra* Iudaeorum regina, Euangelio tetragrammato e N. Tto exulante, Dei praeceptis non bonis Ezech. 20, 25. 26. de Imagine diaboli loco divinae Gen. 3, 22-24. de Munimento capitis foeminei contra angelos, de Gad & Meri Iudaeorum hodiernorum diis Esa. 65, 11. Subiectione Iesu Christi gloriosa 1. Cor. 15, 23. 28. Chiliasmo praesente Apoc. 20, 4. de erudita Virgine iudaea per transennam docente, Genuino coniugiorum prohibitorum fundamento, Iustificatione particulari, Periodeutis veteris ecclesiae restituendis, *Rebecca* polonica, & Typo polygamiae in N. Tto abolito; ex hisce, Schediasma de Pauli *Lautenfackii* fatis & placitis, ac Breviarium controversiarum cum Remonstrantibus.

Abr. *Calovius*, Marunga-prussus, S. theol D. & in academia vitembergensi professor publ. primarius, Electoratus saxon. superintendens generalis, Ordinis theologici & Consistorii ecclesiastici senior, interfuit Colloquio caritativo thorunienfi, & multa ac perpetua bella gessit contra varios dissentientes, (consignavit enim Examen aetiologiae Io. *Kircheri*, Mataeologiam *papisticam*, Examen novae, ut vocat, theologiae G. *Calixti*, Io *Behmii*, Christiani *Dreieri*, & Io. *Latermanni*, Syncretismum *calixtinum*, Summariam

confutationem pseudostereomatis *Bergiani* de verbis institutionis sacræ cœnæ, Præmonitionem de scripto calumnioso Ioannis *Böttichers*, Vindicias arminianismi Henrico *Nicolai* oppositas, Examen publicæ *Reformatorum*, & *syncretismi* in articulo de persona Christi doctrinæ, Δοκιμασιαν spiritus syncretistici contra Dissertationem Io. *Hoornbeeckii* de consociatione Reformatorum & Aug. confessioni addictorum, Syntagma *antisyncretisticum*, Historiam *syncretisticam*, Discussionem infallibilitatis novæ chronologiæ biblicæ Christiani *Ravii*, Considerationem *Arminianismi*, Biblia V. T. illustrata adversus corruptelas *Iudæorum*, *Hæreticorum*, maxime modernorum, & depravationes *Grotianas*, Dissensum theologorum *ienensium* ab orthodoxis electóralibus, *Scripta antisociniana*, in quibus & *Anticrellius*, in unum corpus collecta) atque in sexto coniugio exspiravit, anno Christi 1686. ætatis 74. comparatus a D. Io. Frid. *Mayero* in sollemni panegyri cum S. Athanasio, τω πολυαθλω, omnibusque Patribus, uti *Baronius* ad A. 407. n. 35. iudicat, sine invidia præferendo: si nempe, ut idem ad A. 372. n. 65. se se explicat, acerbiora diuturnioraque, quæ subiit, proelia lubeat respicere. Vide *Pippingii* Memorias theologor. p. 108. C. S. *Schurzfleischii* Orat. in eius funere habitam, *Wittium* Diar. biograph. Yyyy 3. *Carpzovium* ad Schickardi Ius regium p. 44. *Schurzfleischium* apud *Gottvvalt* in Defensione *Buddei* contra Seb. *Edzardum*, *Boineburgium* Epp. ad Dietericum p. 318. Bibliothecam *Schraderianam* P. I. E. 8. & *Cenium* Præfat. in Fascem V. & Exercitatatione III. delibris scriptor. optimis p. 20.

Ionæ Conradi SCHRAMMII Synopsis corporis doctrinæ Iulii, cum Præfatione de primis Corporis doctrinæ Iulii initiis, & Timoth. KIRCHNERI libello de disciplina ecclesiastica. Helmstadii 1712.

Vrbani Godofredi SIBERI Tractatus de aquæ benedictæ potu brutis non denegando. Lipsiæ 1712. Occasio huius tractatus scribendi data est auctori, uti ferebatur, a facto, quo hircus in celebritate versans, ad sacellum quoddam accessit, foetidumque os suum in vasculum aquæ benedictæ immisit, atque inde bibit, quantum ad sitim levandam satis erat. Inquirit igitur ille in antiquitatem aquæ benedictæ, atque suspicatur, originem ducere ex eo tempore, quo cærimoniæ fuerunt multiplicatæ, consecrationem autem sæculo demum IX. esse imperatam. EIVS-

EIVSDEM Ostensio, canem e templis esse exterminandum, iuxta leges ecclesiasticas. Lipsiæ 1712. Canem docet omnium animantium & laudatissimum & vilissimum esse, e sacristam Iudæorum, quam Christianorum fuisse profligatum, probabiliter autem abactum per ostiarios, sicut nostris in ecclesiis propellitur a lorariis; qui tamen pluribus in locis vel non conducantur, vel desides suo se præbeant in officio.

Vrban. Godofr. *Siberus*, A. 1669. natus Scandæ ad Albim, *Schurtzfleischii*, Seb. *Edzardi*, Christ. *Kortholti*, *Deutschmanni*, *Loescheri*, *Neumanni* & *Hanneckenii* discipulus, primum scholæ schneebergensis rector, deinde eiusdem urbis ecclesiastes, iam S. theologiæ licentiatus, Antiquitatum sacrarum in academia lipsiensi professor, atque ad S. Thomæ sacerdos, variæ atque amœnæ vir doctrinæ, condidit varios & elegantes tractatus ac dissertationes, nimirum in academia vitembergensi de σκληροκαρδία, de Ancæo ad Plauti Rudentem: Schneebergæ de Moly *Hermetis* herba, Ducenariis, Statua *Memnonis*, Die cinerum, Collaribus clericorum tubulatis & planis, atque illustribus *Alemannis*: Lipsiæ de Martyribus, testibus divinitatis Christi, Prolegomena ad Historiam *Melodorum* græcorum, de Sanctis columnaribus, Albatis, Moris & salis propter Christum, S. *Spyridione* episcopo trimithuntino, qui vixit sæculo III. & IV. vir non stupidus, sed sanctæ simplicitatis, de Episcopis gazensibus, *Godeschalcis*, & Templorum dedicationibus; atque ad prelum parata habet *Cyriacum* confictum a R. Pontifice, Vitas *Macariorum*, Historiam *Melodorum* græcorum & latinorum, Dissertationem de usu florum in ecclesia, Historiam episcoporum antiochensium, Supplementum hæresium & hæreticorum, Historiam *Danielis* Stylitæ ex MSS. græcis lipsiensibus, ad supplendum scriptores Historiæ byzantinæ, Vitas episcoporum cæsariensium, & Supplementum ad *Gallonium* de cruciatibus martyrum.

XXXVII.

Io. Wilh. PETERSENII Explicatio psalmorum Davidis. Francofurti & Lipsiæ, 1719. Germanice. Plenus titulus ita sonat: Psalmi Davidis, secundum mensuram datæ a Christo gratiæ, in prædivite sensu prophetico, clave Davidis reserati atque aperti per D. Io. Wilh. *Petersen*. Rationem instituti sui indicat auctor in

Præfatione, scribens: Sacrorum bibliorum quasi epitomen esse librum psalmorum, complectentem omnes articulos fidei, multa etiam vaticinia nec dum impleta, ut Ps. 8, 22. 45. 72. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 110. curandum tibi autem, ut sacrum hunc librum cum utilitate legas; idque fieri posse, si viis istis, quibus theologus fieri dicitur, utaris, nimirum, ut 1. ores Deum pro erudiendo per Spiritum sanctum intellectu tuo, 2. ut rem ipsam in psalmis propositam sancta meditatione & consideratione in te sentias, 3. ut cruce & calamitate pressus, sanctos illos, qui psalmos composuerunt, imiteris, atque ex fonte solatia petas, iisque animum afflictum erigas atque reficias, cetera vero in summa erga Deum reverentia constanter persistas, omnemque ei gloriam tribuas in sæcula sæculorum.

EIVSDEM Mystica domus piæ Chloës corinthiæ. Francofurti & Lipsiæ 1719. Etiam germanice. Est explicatio 1. *Cor.* 1, 10-13. qua describitur christianismus a sectis alienus; in pudefactionem eorum, qui sectis delectantur, perque tristes divisiones se se a fratribus separant, aut fratres a se, quantum in ipsis est, expulsum eunt. Præfatio accessit Christiani *Anonymi*, id est, D. Io. Phil. *Odelemii*, qua propositum auctoris laudat, animumque suum a schismatibus alienum declarat, cum illustri Christiano *Thomasio* sentiens, neque pietatem, neque sapientiam sectæ studiosam esse.

XXXVIII.

Io. Henr. ALSTEDII Trifolium propheticum, seu Explicatio Cantici canticorum, Danielis & Apocalypseos Ioannis. Herbornæ 1640. Explicatio hæc ita instituitur, ut series textus & series temporis prophetici e regione positæ lucem menti, & consolationem cordi ingerant. Et *tres hæ prophetiæ*, (uti *auctor* in Præfatione loquitur, pro certo assumens, tres illos libros esse prophetiarum de Christo & Ecclesia quoddam breviarium) *iisdem prorsus vestigiis insistunt. Communibus enim temporibus eosdem prædicunt eventus, & omnes sibi finem in eadem meta statuunt: initiis tantum distant, quantum Salomon Danielem, & Daniel Ioannem ætate præcedit. Itaque Salomon a Davide patre suo, Daniel a Nebucadnezare, Ioannes a Christo incipit, & inde statum Ecclesiæ usque ad finem mundi, suis quisque intervallis & periodis, depingunt.* Secutus est auctor commentarios Io. *Brigtmanni*, & in serie Apocalypseos prophetica *Graserum* filium. Ale-

Alexandri MORI Causa Dei, seu de scriptura sacra Exercitationes. Medioburgi 1653. Sunt primitiæ auctoris genevenses, sive prælectiones de Scripturæ auctoritate, canone ac integritate, & perfectione, non ab ipsomet scriptæ, sed a Fran. *Turretino*, auditore tunc maximæ spei, postea spem istam non modo implente, sed etiam superante, ac præstantissimo theologo, calamo exceptæ, eidemque postea, ut rivus ad fontem suum reduceretur, donatæ, cum hac petitione, ne auctor eas publico invideret, sed aliquando typis committeret. Huic igitur desiderio ut responderet auctor, pariterque typographo roganti, num quid imprimendum haberet, suamque ad id operam offerenti, satisfaceret, Dissertationes hasce publicandas curavit, neque in iis quidquam nisi, fervente prelo, paucula quædam correxit, addidit, aut mutavit.

Pag. 148. Dirarum consuetudo non erat apud Græcos Romanosque, *nisi cum extrema inciderant*, usitata.	*Etiam aliis temporibus*: nam & libris apponi sunt solitæ, non modo a Iudæis, eorumque exemplo a Christianis, sed & *a Romanis, Græcis & Barbaris*. I. A. *Fabricius* Biblioth. gr. l. 5. c. I. p. 75.

Alexander *Morus*, natus in Castro, Occitaniæ oppido, primum apud Genevenses professor græcæ linguæ, quam, tanquam lauream, inter plures candidatos legitimo in certamine, (laudabili certe exemplo, quod omnes omnino Magistratus, ne fungi irreperent, sequi deberent) quum eius peritissimus omnium iudicaretur, reportavit, deinde Friderico *Spanhemio* Leydam vocato in cathedra tam academica, quam ecclesiastica successor datus, inde utroque illo munere functus Middelburgi, postea, loco *Vossii*, historiarum professor apud Amstelædamenses, (unde tamen sine Magistratus præscitu & consensu iter suscepit, in Italiam, parumque absuit, ne moreretur Florentiæ) denique, quum multorum criminum accusatus esset, & suggestus ei ecclesiasticus præclusus in Hollandia, ecclesiastes parisiensis, sed mox, productis variis turpissimæ accusationis capitibus, ab officio hoc remotus, ibidem animam exhalavit ann 1670. ætatis 54. Dicitur quidem superbus & mulierosus fuisse, qui tamen perpetuo cœlebs mansit, atque a Rich. *Simonio* l. 3. Crit. V. T. c. 19. taxatur, quod rabbinica intel-

lexiſſe videri velit, & *Caietanum* peritis hebrææ linguæ, cuius tamen ille ex propria confeſſione imperitus erat, accenſeat, notatque ex Colomeſio *Crenius* Diſſert. I. de furib. librar. p. 107. eum p. 50. tacite Origenem exſcripſiſſe; (ubi certe inſpectione & collatione S. patris opus eſt) negari autem nequit, virum fuiſſe varia & magna eruditione præſtantem, nec male a *Colomeſio* p. 638. appellari ignei virum ingenii. Atque ut tandem de ſcriptis eius dicamus, ſciendum, ſcripſiſſe eum de Gratia & libero arbitrio contra *Petavium*, Fidem publicam contra *Miltonum*, Commentarium in cap. 53. Eſaiæ, Notas in loca quædam N.T. Orationes ac Poëmata latina, & alia. *Witte* Diar. biograph. E e e e. *Lexic. univ. hiſtor.* T. III. 564. I. A. *Fabricius* præfat. in Obſervationes ſelect. in varia loca N. T. *Chevræus* in Opuſculis miſcellan. p. 49. (*Acta erud.* A. 235.) & *Sarravius* in Epp. p. 208. 212.

Sixtini AMAMA Antibarbarus biblicus, libro IV. auctus. Franequeræ 1656. Nam prior editio, quæ Amſtelodami prodierat A. 1628. 8. tribus duntaxat conſtabat libris. I. libro (cui præmittitur auctoris Oratio de barbarie, Speculum SS. miniſterii candidatorum, qui minus digne euangelio vivunt, Oratio altera de barbarie morum, Programma academiæ *rinthelienſis* contra vitia iuventutis academicæ, Excerpta *alſtediana* contra eadem, & Commentariolus de decimis) proponit VII. errores generales, quaſi totidem omnis, quæ ſuperioribus ſæculis ſacras litteras fœdavit, barbariei fontes: 1. Græcam interpretationem V. T. quæ LXX. inrerpretibus adſcribitur, eſſe θεόπνευστον. 2. Vulgatam verſionem latinam, quæ vulgo B. *Hieronymo* tribuitur, mentem Spiritus S. ubique examuſſim expreſſiſſe, eamque eſſe authenticam, & nullo prætextu a Chriſtianis reiici poſſe ac debere. 3. Fontes ſeu originariam Scripturam Hæreticorum & Iudæorum malitia ita eſſe corruptam, ut non amplius norma chriſtianorum dogmatum eſſe poſſit. Hoc igitur loco auctor defendit hebraicam & græcam veritatem, detegitque bonam ſcilicet fidem, infallibilitatem & concordiam romanorum Pontificum circa Vulgatam editionem: communicat quoque ſuperbam SIXTI V. Bullam, qua ſuæ editionis auctoritatem conſtabilire molitus eſt, eique ſubnectit modeſtius Breve, quod CLEMENS IIX. biennio poſt ſuæ editioni præmiſit, nec non Præfationem in CLEMENTIS illius Biblia. 4. Linguarum iſta-

rum

rum, hebrææ puta & græcæ, totiusque adeo politioris litteraturæ studia hodie esse supervacanea. Hic tertiam suam exhibet, eamque auctiorem Parænesin, qua omnes euangelicarum ecclesiarum Synodos, Episcopos & Superintendentes ad excitanda SS. linguarum studia hortatur. 5. Versiones latinas, e. g. *Pagnini*, *Iunii*, *Erasmi*, *Bezæ*, nec non germanicam *Lutheri*, &, quæ ex ea expressa est, *belgicam* ubique mentem Spiritus sancti ita expressisse, nullius ut correctionis amplius indigæ sint. 6. Bibliorum lectionem theologiæ studioso non esse admodum necessariam. 7. Omni Scripturæ textui, singulisque locis, aut saltem plerisque, duplicem inesse sensum, litteralem & mysticum: quin & uno loco plures posse dari sensus litterales. Libris II. & III. varia V. T. loca ad Prophetas usque, contra aliorum errores, explicantur, eisque inperguntur 1) Responsio ad excursus Marini *Mersenni*, quibus censuram Vulgatæ versionis ad VI. priora capita Geneseos suam defendere ausus est. 2) Commentatio de nomine tetragrammato contra Nic. *Fullerum*, qui vulgatam lectionem *Iehova* adstruere laborat. 3) Dissertationes de fundamentis allegoricæ interpretationis, qua omnia ista, quæ Iobi capite 40. de Behemoth & Leviathan dicuntur, ad diabolum vulgo transferunt: de Keri & Ketibh: de crassioribus quibusdam interpretum erroribus, in quos vel per librariorum sphalmata, vel vocum ambiguitate, dum ad originalem non recurrerunt textum, delati sunt: de Prov. 8, 22. Κύριος ἔκτισέ με, ubi explicatur & vindicatur sententia Io. *Drusii*. IV. libro loca quædam ex Esaia & Ieremia, eiusque Threnis explicantur. Animus quoque erat auctori, V. & VItum subiungere, iisque loca quædam ex reliquis Prophetarum & N. T. libris, adversus aliorum interpretum corruptelas, interpretari; sed hoc consilium effectu caruit. Sicut autem illa, quæ recensuimus, iuvenibus scripsit, ita primarius eius scopus fuit *Sixti* senensis exemplo ostendere, quantos errores linguarum originalium ignorantia beatissimis Patribus & acutissimis Scholasticis attulerit in scripturarum interpretatione, atque ut illi sibi caveant, ne illotis eam manibus aggrediantur. Vide *ipsummet* in Epistola & Præfat. ad Comment. Drusii in Prophetas minores (in Præmissis T. I. Criticor. sacror. f 4.) Egregiam huic operi laudem tribuit Abr. *Scultetus* in Dedicat. Excitat. suarum euangelicarum, dum ait, propositum suum fuisse

studiosos

ſtudioſos deducere ad ſcrutationem biblicam, ſed Deum excitaſſe alios, qui id ipſum longe melius eruditiusque præſtiterint, viros clariſſimos, Sixtinum *Amama* & Io. *Tarnovium*, quorum ille ante annos animumque gerens curasque viriles non ſolum Cenſuram vulgatæ verſionis V. librorum Moſis eruditam ediderit, ſed etiam univerſi V. T. verſionem belgicam ſtupendo labore cum textu authentico, pluribusque aliis translationibus contulerit.

P. 36. 37. Non immerito quæſierit aliquis, quæ cauſæ Concilium tridentinum impulerint, ut vulgatam verſionem, *deturbato de ſolio textu originali*, eccleſiæ Dei tanquam authenticas tabulos obtruſerint.	Authentica, id eſt, valida fuit declarata, non *reſpectu* textus originalis, ſed *aliarum editionum ſeu verſionum latinarum*. Matth. *Petitdidier* Diſſert. hiſt. p. 86.
174. *Primus omnium* Petrus *Lombardus* lib. I. Sentent. diſtinct. 2. ex nominis pluralis cum verbo ſingulari conſtructione (ut ברא אלהים creavit Dii) pro perſonarum in div. eſſentia pluralitate argumentum exſtruxit.	Ante eum *Theodoretus* Quæſt. xix. in Geneſ. caput I. com. 26. *Crenius* in Not. ad Epiſtolam Hottingeri (in Faſce I. p. 232.)
303. Nomen Iehovah *tantum a ſacerdotibus, in benedictione illa ſolenni*, de qua Num. 6. verſibus ultimis, & quidem cum illam in ipſo templo recitabant, pronuntiabatur. Confer p. 305.	*Etiam ab aliis*, ad iurandum, in maledictionibus, & in laudationibus. *Hackſpan* in Levit. 24, 16. *Lundius* 656.
305. *Scaliger* in Notis ad Fragmenta ſelecta p. 34. ſcribit: Quomodo efferendum erat, (nomen יהוה) nemini licebat concipere, *præterquam Pontifici maximo*, idque *decima Tbisri*, & quidem *εν αγιοις*.	*Quotidie* pronuntiatum fuit, non tantum a Pontifice max. ſed *etiam a ſacerdotibus gregariis*; immo & extra ſacra ab aliis, ut modo dictum. *Lund.* l. c. At *falſo* tamen. *Lundius* p. 656.
Pag. 319. *Galatinus primus* vocem Iehova uſurpaſſe putatur.	

Io. VORSTII Facilis & expedita SS. apostolorum Pauli & Iacobi de iustificatione conciliandorum ratio. Coloniæ brandenburgicæ 1666. Qua proponuntur atque excutiuntur variæ, cum veterum tum recentium doctorum, de conciliandis apostolis sententiæ, & auctoris sententia simul in medium profertur atque exponitur. Ea vero hæc est: 1. Verbum δικαιοῦσθαι æque S. Iacobo ac S. Paulo significare iustum reputari, seu pro iusto haberi. 2. ad verba utriusque apostoli subaudiendum ὑπὸ θεοῦ, *a Deo*. 3. Per opera legis intelligi opera legis moralis. 4. Fidem in Christum ad iustitiam perfectam imputari, non merito atque ex debito, sed mera gratia. 5. Notionem δικαίου *iusti*, quam verbum δικαιοῦσθαι involvit, utrique non esse eandem, nimirum Paulo quidem esse, perfecte iustum reputari, at Iacobo, certo modo iustum reputari; adeoque Paulum velle, ex operibus hominem non reputari a Deo perfecte iustum; Iacobum autem, ex operibus hominem reputari a Deo pium & probum. Non igitur eos prorsus idem negare de eodem ac affirmare; sed unum eorum negare, ex operibus hominem perfecte iustum reputari, alterum affirmare, ex operibus hominem reputari pium ac probum: & quod ad fidem attinet, ex qua homo dicitur iustificari, id est, iustus reputari, id neutrum illorum negare, sed utrumque affirmare; neque tamen utrumque idem dicere, sed Paulum quidem velle, Ex fide hominem perfecte iustum reputari, omniaque ei peccata condonari, Iacobum vero profiteri, Ex fide hominem pium ac probum christianum censeri. In Dedicatione ad perillustrem Christoph. Casp. Lib. Baronem a Blumenthal, *Aurelium Augustinum* ait, ut varias sacrarum litterarum conciliationes aggressum; ita etiam Paulum & Iacobum super doctrina de iustificatione conciliare conatum esse, sed a recta tamen via non parum discessisse; si vero ipse rem acu minus tetigisse videatur, saltem nihil alienum a fide christiana prodidisse censendum esse.

Io. *Vorstius*, Wesselburgio-dithmarsus, initio scholæ flensburgensis, deinde, cum ad sacra Reformatorum transiisset, berolinensis gymnasii rector, & electorali bibliothecæ præfectus, philologus πολυμαθέστατος, πολυγράφος, deque sacris & profanis scriptoribus egregie meritus, (dedit enim Exercitationes academicas, Dissertationes sacras, Libros de latinitate falso & merito suspecta, E-

pistolas ad *Freundium*, *Titium*, *Chemnitium*, & *Reinerum*, Dissertationem de divinæ gratiæ in hominibus convertendis & in fide conservandis efficacia, Indicem in Corn. *Nepotem*, & germanice Animadversiones in D. Christiani *Dreieri* Conciones de S. cœna, atque obdormivit A. 1676. ætatis 53. *Witte* Diar. biograph. Mmmm, Io. *Moller* Hypomnem. ad Bartholini librum de Scriptis Danorum p. 318. *Crenius* Animadverſ. P. I. 104. P. II. 255. P. XIV. 45. & *Kriegk* Constit. rei scholast. ilfeld. 131.

XXXIX.

Danielis HEINSII Exercitationes sacræ ad Novum testamentum. Cantabrigiæ 1640. Editio secunda, priore, quæ Lugduni Batavorum cum eiusdem Aristarcho sacro A. 1639. in fol. prodierat, non parum emendatior, græco in super Indice locupletata. In illis contextus sacer illustratur, SS. Patrum, aliorumque sententiæ examinantur, interpretationes denique antiquæ, aliæque ad eum expenduntur. Epistola dedicatoria ad illustrissimos potentissimosque Hollandiæ & Westfrisiæ Ordines, quorum laudes cantat a belli rebus ac pacis, gravis pariter est atque elegans. In ipso autem opere auctor sæpius excitat, notatque *Recentiorem*, id est, Theod. *Bezam*, inque Prolegomenis de conservanda contextus novi Fœderis integritate, de SS. Patrum auctoritate, quantumque in eo adducendo aut citando sibi permiserint, de instituto denique auctoris, aliisque agitur. Quæ autem fata expertum est hoc opus, & quænam eruditorum de eo sunt iudicia? Io. *Croius* ad examen revocavit in SS. Observationibus in N. T. quibus innumera auctoris σφάλματα animadvertisse, & Bezam defendisse sibi visus est; sed *Calovii* (fatentis pariter, *Heinsium* in criticis minutiis, iisque haud raro inutilibus hæsisse) iudicio apud *Crenium* P. XII. Animadverſ. p. 46. magis procaciter, quam feliciter id præstitit; immo *Cartwrightum* Præfat. in Annot. in Geneſ. (T. VII. criticor. sacr. d 2) *Heinsio* illum se nimis iniquum præbuisse ait. Deinde & *Salmasium*, quem toties perstrinxerat atque lacessiverat, nactus est antagonistam, quippe qui scribere cœpit Annotationes in N. T. easque magnam partem absolvit, comprobaturus inter cetera, *nihil Heinsio dictum boni, quod aliis fuerit indictum, & quid quid de suo attulerit, esse falsum, sæpe etiam ridiculum.* Vide *Vossii* Epistolas p. 298.

275.

275. *Epp. præstant. viror.* p. 800. 801. 813. & *Sarravii* Epp p. 16. 18 *Ruarus* Cent. I. Epp. p. 243. *Grotii* Annotationes Heinsianis quidem longe præfert, non tamen eas plane contemnit reiicitque, p. 250. scribens; *Heinsium quidem eo* (Grotio) *longe videmus inferiorem, non tamen inutilem: & ingratos dixerim, qui stipem quantulamcunque sibi erogatam manu grata non accipiant. Ego vel obolum in Dei templum allatum, a quocunque tandem, ut thesaurum excipio.* Et *Boxhornius* in Epp. p. 106. opus hoc vocat *ingens & eruditum.* Notandum etiam, *Heinsium Croio* Apologiam opposuisse.

In 1. Cor. XI, 10. p. 369. Mulier in suo capite (nempe *viro*) *non in se*, potestatem suam habeat & gerat.	Nemo dicitur *potestatem habere in alio*, qui alienæ subiectus est potestati. Ad. *Rechenberg* Exercitat. in N. T. p. 85.
In Eph. V, 3. πλεονεξία *est venerea libido ac impuritas.*	Immo *significat avaritiam.* Io. *Clericus* Tomo II. de la Biblioth. ancienne & mod. p. 47.
In 2. Pet. I, 21. ἰδίας ἐπιλύσεως. Apostolum ἐπιλύσεως scripsisse quis existimet, ut *proprius instinctus* innuatur.	Sensus est: Prophetia *ex se & sua natura, aut pro cuiusque cerebro non est eliminanda ac delenda.* Herm. *Von der Hardt* in Nodo Petri soluto, sive Præfat. in Nervosum Lutheri in totam scripturam S. commentarium p. 69.

XL.

Thomæ CARTWRIGHTI Commentarius in Proverbia Salomonis. Amstelodami 1638. Cum Præfatione Io. *Polyandri* de commentariorum utilitate, huiusque præstantia, de auctoris muneribus & perversa studiorum theologiæ, qui illo tempore Lugduni vivebant, ratione tractandi studia. Indici operis subiungitur Tabula duplex, mutuam relationem inter Decalogum & Proverbia Salomonis indicans. Commentarium hunc *Polyander* dilucidum vocat & succinctum, in quo auctor admirabili artificio veram methodum exhibeat verbum Dei recte secandi, atque ad usum omnis generis hominum apte applicandi: 1. enim, una cum capitum & versuum analysi, verba & formam loquendi Spiritui S. familiarem, ubi latet aliqua obscuritas, accurate exponit. 2. sacri

 textus

textus summam & scopum auctoris lectori singulis in locis ob oculos ponit. 3. dubia, quæ rerum propositarum respectu in non nullis locis occurrunt, oblata occasione diligenter expendit. 4. porismata dogmatica, hortativa & consolatoria, quæ ex contextu rite colligi possunt, optimo ordine recenset.

EIVSDEM Paraphrasis & Homiliæ libri, qui dicitur Ecclesiastes. Amstelodami 1632. Illa brevior, hæ longiores sunt.

Thomas *Cartvvright*, Warwico-anglus, ab anglicis mercatoribus, cum Antverpiæ, tum Middelburgi negotiantibus ad munus pastoris vocatus, abunde utrisque satis fecit; sed & in academiam cantabrigiensem ad professionem theologicam capessendam se se transtulisset, nisi hoc pastoratus vinculo, ut ipse in Epist. dedicatoria ad IACOBVM, quem Regem vocat nobilissimum, narrat, constrictus & impeditus fuisset: postea in Angliam reversus, gargesenienſi præfuit ecclesiæ, tandemque senio & lucubrationibus confectus, impetrata prius a Gargesenienſibus venia, Warwicum repetiit, ut reliquam vitæ suæ particulam fideli civium suorum institutioni consecraret, & ossa terræ patriæ condenda traderet: id quod factum A. 1603. Scripsit præterea Harmoniam euangelicam, & Commentaria practica in totam historiam euangelicam, anglice autem Commentarium in epistolam ad Colossenses, Confutationem Remensis translationis N. Tti, Replicas II. contra *Whitgiftum*, Apologiam contra *Sutcliffium*, Admonitionem ad populum anglicanum, & Papas letaliter vulneratos, atque a Io. *Pearsonio* in Vindiciis Epp. Ignatii c. 2. p. 249. Schismaticorum anglicanorum vocatur coryphæus. *Polyander* in prædicta Præfat. & *Hyde* in Catal. biblioth. Bodlei. P. I. 143.

Io. *Polyander*, metensis, ex patricia Gandavensium familia Vanden Kerckhoven, *Pezelii*, Dan. *Tossani*, *Iunii*, *Sohnii*, Fort. *Crellii*, *Bezæ*, *Faii*, & *Sadeelis* discipulus, Leidæ & Dordraci munere pastorali functus, tandemque theologiæ in academia leidensi, cuius regimen octies gessit, professor, & hostis Remonstrantium egregius, dedit Harmoniam locorum S. scripturæ prima fronte invicem pugnantium, Responsionem ad interpolata Anastasii *Cocheletii*, doctoris sorbonici ac monachi carmelitæ, sophismata, Syntagma exercitationum theologicarum, & cum *Riveto*, *Walæo*, *Thysio* tam Synopsin disputationum theologicarum, quam Censuram Con-

fessionis

fessionis Remonstrantium belgicorum, obiitque A. 1646. ætatis 78. Mortuo parentavit Frid. *Spanhemius*, sicut ipse Ludovico *de Dieu* idem antea officium præstiterat. *Kœnig* 652. *Academia Leidensis* 65. *Witte* Diar. biograph. V u. *Sorberiana* 169. *Episcopius* T. II. 6. 19.

Io. COCHII Coheleth, sive Ecclesiastes Salomonis. Bremæ 1636. Divinum hunc librum auctor, illo tempore professor bremensis, posteaque usus nomine *Coccejï*, harmonica dispositione, & brevi verborum ac rerum expositione, ad faciliorem textus intelligentiam, ac feliciorem meditationem, firmioremque sententiæ memoriam illustravit, atque sic discentibus prodesse studuit. In Præfatione autem disserit de duobus genuini sensus reperiundi instrumentis, de concinnitate analyseos, de notis suis Analysi intertextis, deque nova sua versione.

XLI.

Amandi POLANI Commentarius in Ezechielem. Basileæ 1608. In eo logica analysi & theologica ἐκθέσει tradita, totius libri genuinus sensus, & multiplex usus ostenditur. In Præfatione autem sermo est de caussis efficientibus, difficultate, & summa ac partitione libri huius prophetici.

XLII.

Ioannis BRAVNII Commentarius in Epistolam ad Hebræos. Amstelædami 1705. Quem L. Salomon *Deylingius* Observat. sacrar. P. I. 432. luculentum vocat & eruditum. In fine addita est Appendix de Aeterna generatione filii Dei, quam Collectores *Relationum innoxiarum* A. 1705. 669. *Deusingio* aliisque cryptosocinianis oppositam esse affirmant. Fatetur quidem auctor, paucos esse Scripturæ libros, in quos stilum magis exercuerint interpretes, quam in Epistolam ad Hebræos; quia tamen illa totam continet veteris & novi testamenti theologiam, & materiam præbet exponendi antiquitates, ritus, mores, observationes atque cærimonias sacras, non deesse sibi campum putavit, in quo sua etiam decurreret industria: & sicut omnes illas partes observare, ita in primis nexum inter veritates revelatas enodare & ostendere studuit. In Dedicatione ad illustres & potentes Omlandiæ Ordines, (contra quam calamum stringunt D. Thom. *Ittigius* in Præfatione

 Disser-

Dissertationis de Synodi carentonensis, a reformatis in Gallia ecclesiis A. 1631. celebratæ indulgentia erga Lutheranos, & auctor *Novorum de rebus politicis atque eruditis* A. 1716. 153.) id agit, ut commendet Lutheranorum cum Reformatis conciliationem, quandoquidem sint fratres, consentientes in doctrinis fundamentalibus, quin unam eandemque fidem tenentes; neque hanc concordiam impediri debere dissensu opinionum quarundam, quum nulla sit religio, in qua ille non reperiatur. Expositioni epistolæ præmittit Prolegomena, in quibus docet, eam iure haberi pro canonica, auctorem agnoscere *Paulum*, a quo scripta sit, cum Romæ sub imperio NERONIS captivus detineretur, ad Iudæos in dispersione, atque in scopum scriptoris inquirens, eum esse contendit avocationem Hebræorum ab observantia legis mosaicæ, & adductionem eorundem ad Christum servatorem. *Acta eruditor.* A. 1705. 360. & *Relat. innoc.* A. 1705. 668.

In Dedicat. ** 2. Celsissimus *Electtor Saxoniæ*, ut ab ipsis fratribus Lutheranis audivi, ante non multos annos, *aliquot centena ex magni Coccii operibus coëmi iussit exempla*, ut quælibet Ecclesia suum haberet.

Illi *el falsa narrarunt*. Thom. *Ittigius* in Præfat. supra dicta.

In c. 9, 4. p. 501. Cum Vrna & Virga tam prope fuerint ad latus arcæ, nemini mirum videbitur, si dicantur in arca fuisse: *Ev* namque sæpe significat *prope*, *ad*.

Sed *nego*, *ac pernego*, particulam *Ev hoc in loco* per *iuxta*, *ad*, *prope* exponi posse: nam Vrna & Virga iunguntur cum Tabulis legis, et vere eodemque sensu dicuntur fuisse in arca, qua Tabulæ in ea illæ fuerunt. *Deyling* Observat. sacr. P. II. 458.

P. 508. *Me refutari* a Io. Nicolai, quod docuerim, *summum Pontificem non nisi unico die per annum intrasse in sanctum sanctorum*, nempe X. mensis Tisri, quo peragendum fuit mini-

In puncto rei Nicolaus cum Braunio *consentit*: nam Braunius loquitur de introitu ad suffitum faciendum coram Domino, & inferendum sanguinem iuvenci & hirci, & expiationem

sterium solennis expiationis.

In Addendis ait iuvenis, quem Braunius doctissimum vocat, se observasse in Io. Nicolai Cunæo, *illum integras paginas* ex Braunii opere de Vestitu sacerdotum hebr. *exscripsisse.*

nem faciendam; Nicolaus de casu extraordinario, & necessitatis. *Auctor Prafationis* in librum Io.Schefferi de antiquorum torquibus.

Sed & *Braunium nominavit. Idem* ibidem.

Io. *Braunius*, palatinus, vir parvus statura, sed magnus eruditione, ac fama, primum verbi divini minister apud Neomagenses, deinde doctor & professor theologiæ & linguæ hebrææ in academia groningana, cartesianæ & cocceianæ scholæ addictus, atque ideo adversarium nactus Ioannem *a Mark*, collegam suum, stilo usus est simplici atque a terminis scholasticis remoto, multumque nominis sibi acquisivit libris, quos scripsit, doctissimis, videlicet Apologia pro Religione præpotentium Ordinum generalium provinciarum unitarum contra *Stoupium* & *Taverneriu*m, Systemate theologico, Selectis sacris, & opere de Vestitu sacerdotum hebræorum; ne quid dicam de Disputationibus & Orationibus, quæ commemorantur in *Benthemii* Statu eccles. & scholar. holland. P. II. 278. *Lundius* Præfat. in Antiqq. iudaicas n. 39. opus eius de vestitu sacerdotum ebræor. magno effert encomio, atque auctorem laude mactat doctissimi & in scriptis iudaicis versatissimi viri. Sed nec mors laudati viri prætereunda est silentio: hæc enim, quæ nemini parcit, abripuit eum anno Christi 1709.

XLIIII.

Iohannis LIGHTFOOTI Horæ hebraicæ & talmudicæ in IV. euangelistas. Lipsiæ 1684. Cum Tractatibus chorographicis, quos *Hottingerus* Bibliothecarii p. 173. laboriosos appellat, singulis suo euangelistæ præmissis. Est hæc secunda editio, qua Horæ istæ, quæ Londini per partes editæ fuerant, in Germania iunctim prodierunt, & quidem e museo D.Io.Bened.*Carpzovii*. Scopus auctoris unicus est, euangelistarum, & in his commemorata Christi

sti verba e vastis Talmudistarum pandectis, & difficillimis Rabbinorum monumentis illustrare. In immensum hoc pelagus se demittens, omnia curate legit, diligenter excerpsit, ingeniose digessit, erudite ad Christi & SS. euangelistarum verba applicuit; & quamvis humani quid passus sit, dum lectione Talmudis, cui se totum immerserat, abreptus, ea Christum hinc mutuatum statuit, quæ Rabbini Christo surripuerint, dumque in Calvini schola eruditus, ad præceptoris mentem Scripturæ sensum accommodavit, *laudare* tamen, (ait *Carpzovius* in Epist. dedicatoria) *quin & mirari satis nequeo has eruditissimi* Lightfooti *lucubrationes, in quibus plus eruditionis, doctrinæ, ingenii, diligentiæ observo, quam in prægrandibus non nullorum voluminibus, sine pondere, sine fundamento, sine linguarum cognitione, in historiam euangelicam, solo scripturientis calami, geniique luxuriantis, & prodeuntium hinc scholasticarum dicam? an barbararum quæstionum, cum scandalo sæpius motarum decisarumque, atque similium nullius fructus materiarum adminiculo compilatis.* Omnia eius opera anglice Londini emissa sunt A. 1684. II. voluminibus in fol. & latine Roterodami anno 1686. de quibus vide *Acta erud.* illius & huius anni, p. 120. 281. & Rich. *Simonium* lib. III. Hist. crit. N. T. c. 53. p. 797. Quibus autem debeatur versio latina, non liquet; nisi quod varii fuerint viri eruditi, interque eos Iof. *Hill*, & Richard. *Kitter*. Nec cessavit industria clarissimi Io. *Strypii*, quin postea etiam colligeret imperfectos & mutilos *Lightfooti* tractatus, qui quidem prodierunt Vltraiecti A. 1699. in fol. & recensentur in *Actis erudit.* ad illum ipsum annum p. 104. Ceterum notabis, Lightfootum, iudicio Rich. *Simonii* l. c. p. 793. in Commentario in Matthæum & accuratiorem, & verbosiorem esse, quam in reliquis; verbis autem Carpzovii, quæ in eius Epistola dedicatoria b 3. leguntur, *Supprimant, quantum possunt, qui famam aucupaturi, suam cum aliorum contemptu gloriam quærunt, & conscientia licet obloquente, nugarum tamen convicio irrideant egregia aliorum scripta*, e. r. pungi & confodi D. Io. Ad. *Scherzerum*, indice *Spenero* in Append. der Vbereinstimmung mit der Augsp. confess. §. 11.

Centur. chorogr. in Matth. c. 22. p. 46. Nos Sionem ab Aquilone (urbis hierosolymitanæ) statuimus. *In australi parte*. Herm. *Witsius* Dissert. acad. X. §. 15. *Spanhem.* Geograph. S. p. 90. *Relandus* Palæst. 626.

Dua

Cap. 34. p. 67. Altare fuit quaquaversum 32. cubitorum: deinde coarctabatur *pluribus vicibus*, ita ut modo esset 30. modo 28. modo 26. tandem 24. cubitorum.

Duo tantum in altari fuerunt prominentiæ. *Cramer* de Ara exteriore templi.

Cap. 54. p. 99. 100. Cum emitterent hircum Azazel, die expiationis, *versus Bethhoronem*, erecta erant antea *tentoria decem*, milliari uno a se invicem distantia. *Egressi* cum eo ex Hierosolyma sunt generosiores, *comitatique sunt ad tentorium primum*. E rupe צוק Tsok *deiiciebatur* hircus, qui medium præcipitii vix attingens, *in frusta collisus & diffectus est*.

Hæc omnia sunt *fabula rabbinica*. Io. Philip. *Heinius* Observat. sacr. lib. 2. c. 3. (in Conlect. libror. rar. T. II. Fasc. II. p. 44.)

In Matth. 2, 1. p. 202. Magi, id est, *venefici*, vel *malis artibus deditі*.

Eruditi, sapientes quidam. Christ. *Arnold* Spicileg. ad I. H. *Ursini* Zoroastrem 47. *Crenius* Animadv. P. X. 255.

In caput 4, 23. p. 248. Ex X. otiosis *tres magistratum gesserunt*, & vocabantur ב״ד של שלשה Consessus triumviralis; quartus erat *publicus ecclesiæ minister*, qui oravit publice, & curavit lectionem legis, legentique adstitit, inde שליח ציבור *angelus ecclesiæ*, item חזן *episcopus* seu inspector dictus: tres quoque erant *diaconi* sive eleemosynarii, quorum duo priores eleemosynam exigebant, tertius distribuebat; octavus ex hoc ordine erat

X. Otiosi nullam apud Hebræos dignitatem præfecturamve gesserunt, sed quotidie in Synagoga præsentes erant, ut quicunque, etiam singuli, illam ingrederentur ad precandum, semper מנין i. e. numerum, sive legitimum cœtum denarium invenirent, cum quo preces suas ad Deum funderent. Iac. *Rhenferd* Dissert. de X. otiosis p. 5. & in Specim. animadversion. *Wagenseil* de Noribergæ reb. notabilib. 132.

תורגמן *interpres*, qui prælecta vernacule reddebat; nonus & decimus, *scholarcha theologicus*, eiusque *interpres*. Conf. p. 332.

In Matth. 5, 31. p. 274. Dixit schola Sammæana: Non dimittenda est uxor, nisi ob turpitudinem (hoc est, *adulterium*) solum. Confer p. 400.

Inter sententias de divortiorum iure tunc temporis varias *nulla habebatur, ob adulterium tantum illud admitti debere.* Io. *Seldenus* de Vxore ebr. lib. 3. cap. 23. p. 350.

In cap. 15, 36. p. 373. Tres, qui convescuntur, debent iunctim gratias *agere*, hoc est, unus pro reliquis gratias egit.

Gratias *indicere*; uti redditum vult *Guisius* P. I. Mischnæ p. 25. At *Lightfoot* tamen defenditur ibidem a *Surenhusio*.

In cap. 16, 19. p. 381. אסור ומותר Ligare & Solvere adhibentur in doctrina & iudiciis de rebus licitis, aut non licitis in lege. Ligare igitur idem hic est ac *prohibere*, sive prohibitum declarare; & solvere idem, ac *permittere*, seu declarare licitum.

Hæc interpretatio & *scopo Christi*, & communi *sententiæ Doctorum*, & *Apologia aug. conf.* artic. VI. de confess. p. 199. est adversa. *Scherzer* & *Calovius* apud Spenerum in Append. ad Consonantiam cum Aug. conf. §. 11. p. 8. *Grapius* disp. de Controvers. exoter. H. & G. *Olearius* Observat. in Matth. p. 454.

In cap. 23, 2. p. 424. De *cathedra legislativa* hoc intelligendum potius, quam de mere doctrinali.

Sententiam illam *contextus* manifeste refutat. Laur. *Odhelius* in Synagoga bifronte p. 47.

In cap. 26, 3. p. 455. Iudicia de rebus capitalibus 40. *annis ante excidium templi*, adeoque paullo ante mortem Christi ablata sunt ab Israële. Confer p. 1123.

Immo eo tempore, *quo Iudæa in formam provinciæ redacta.* I. C. *Wagenseil* in Confut. Carm. Lipmann. 318.

In Chorograph. Marco præmissa c. VII. p. 564. 565. Vrbes decapolitanæ, Scythopoli excepta, *omnes trans Iordanem.*

Pars earum etiam cis Iordanem. Fr. *Spanhemius* Geograph. S. 78.

Ab

In Marci cap. 13, 32. p. 644. Praescientia futurorum in Christo, quum esset in statu exinanitionis, inter ea numeranda est, quae *ab unctione Spiritus sancti* fluxerunt, *atque ab immediata revelatione*.

Ab hypostatica naturarum unione. G. G. *Goez* in Sylloge Observat. contra Lightfootum §. 2.

In Chorographia Lucae praemissa cap. 1. Sect. III. p. 684. *Batanaa vel Basan*. Et p. 686. Tota ista regio uno & generali nomine *Basan* audiebat: quae vox in *Bathan* vel Batanaeam transiit.

Basan erat regio *Amorraeorum*, eaque fertilis; Batanaea *Arabia*, & sterilis. *Hiller* Onomastici sacri p. 761.

Cap. 2. Sect. II. p. 693. Si coniecturae sit locus nostrae, quaesiverim ego Sepharad *in Idumaea* potius, quam in Hispania.

Aut potius *in Babylonia*. Herm. *Von der Hardt* de Sipphara Babyloniae p. 29.

Cap. 5. p. 490. Ab ortu (templi erat *platea orientalis*, cuius porta erat Porta aquarum.

Non videtur probabile: nam Iosephus nullam ponit plateam inter templum & portam aquarum. *Lundius* Iud. heiligthum. c. 28. p. 372.

Pag. 542. Situs fontis Siloam erat post murum urbis *occidentalem*.

Ad austrum. *Spanhem*. Geograph. S. 108.

EIVSDEM Horae hebraicae & talmudicae in Acta Apostolorum, partem aliquam Epistolae ad Romanos, & priorem ad Corinthios. Lipsiae 1679. Etiam e museo Io. Bened. *Carpzovii*: quum antea singulae partes seorsum prodiissent, & Annotationes quidem in Acta apost. Londini, anno 1645.

In Acta Apostol. c. 13, 3. Quod imponunt manus, *recedunt a more usitato*. Hoc probat ex Maimonide, qui Sanhedr. c. 4. scribat, ordinationem presbyterorum *non* fieri, *ut imponant manum* super caput presbyteri,

At verba Maimonidis ita sunt reddenda: Non *tantum* ut imponant manus, sed *etiam* ut vocent eum Rabbi. Campeg. *Vitringa* de Synagog. 836.

sed ut vocent eum Rabbi.
In prioris ad Corinth. 1, 12. p. 157. *Pars gentilitia* forte Pauli nomen afferebat, & Apollo: *iudaica* Cephæ & Christi.

Hoc *facilius scribitur*, quam probatur. I. W. *Peterson* in Domo Chloës mystica p. 15.

Io. *Lightfoot*, anglus, e comitatu Staffordiensi, primum informator iuventutis apud Raptonienses, deinde æmulatione illustris equitis Rolandi *Cottoni*, hospitis ac benefactoris sui, in ebraicis & rabbinicis exercitatissimi, studiis hisce noctes diesque deditus, tantos in iis, plurimum sine magistro, fecit profectus, ut & patrono & aliis esset admirationi. Inde cogitationem suscepit itineris ad exteros instituendi, atque illam exsecutus esset, nisi vocatio ad pastoratum stoniensem in Comitatu staffordiensi remoram iniecisset. Post hæc, assumtis doctoris theologiæ honoribus, præfecturam Collegii S. Catharinæ, in cantabrigiensi academia, omni fide ac diligentia administravit, aliquando etiam vicecancellarii munus in prædicta academia sustinuit, neque tamen vocationi ad verbum Dei Mundoniæ docendum dubitavit pariter morem gerere, ac tandem eliensi in civitate, ubi canonici dignitate gaudebat, in Domino exspiravit, anno 1675. ætatis 73. Interfuit etiam conventui Clericorum westmonasteriensi, tanta cum auctoritate, ut multa ad eius sententiam, qua & pædobaptismum propugnavit, & sacram eucharistiam promiscue omnibus, etiam impiis, iudicavit porrigendam esse, definita fuerint. In lectione Talmudis & Rabbinorum id operam dedit, ut observaret ea, quæ ad intelligendas phrases & historiam N. T. atque ad notitiam urbium Palæstinæ, & historiæ iudaicæ facere videbantur. Vide eius *Vitam*, Operibus ipsius præmissam, *Wittium* Diar. biograph. L III. *Acta erudit.* A. 1686. 121. *Lexicon univ. histor.* T. III. 324. I. F. *Mayer*. Biblioth. bibl. 112. *Pope-Blount* p. 1041. & *Bibliothecar.* nulli parti addictum 280. 451. Præter illa autem encomia, quibus apud *Pope-Blountium* ornatur, & alia virorum huius artis ac scientiæ peritissimorum suppetunt. Nam *Wagenseilius* in Confutat. libri Toldos Ieschu p. 22. eum vocat virum insignem, quique primus ostenderit, quantum utilitatis Talmud præbeat, si quis eo recte uti sciat, & Præfat. in Tela ignea satanæ p. 66. hebraicæ literaturæ callentissimum; I. F. *Mayerus* Biblioth. bibl. virum consummatissimæ

in

In litteratura rabbinica & talmudica eruditionis; Io. *Saubertus* Praefat. in R. Iehudam Leonem de Templo hierosolymitano b 2. virum in lectione Talmudis versatissimum, ut vix alii illa aetate hac in re comparari possit; I. B. *Carpzovius* in Dedicat. Horarum *Lightfooti* in IV. euangelistas)a(2. virum reconditae eruditionis, & exquisiti non minus ingenii, quam infinitae in talmudicis rabbinicisque lectionis; atque in altera dedicat. Quae Commentario in Acta apostol. & 1. ad Corinth. praemissa est, virum in hoc genere studiorum sine pari; & praestantissimi *Actorum eruditorum* editores ad A. 1686. p. 120. celeberrimum auctorem, cuius opera tanto magis merito sint aestimanda, quo pauciores, in talmudica maxime ac rabbinica literatura, qua haec passim scateant, sibi habuerit aequales. Quid? Io. Lud. *Fabricius*, vir sapiens, scripta eius, teste Heideggero in eius Vita p. 138. summis laudibus extulit. Neque tamen ita perfectus fuit, ut non haec & illa notarent in eo, atque desiderarent alii viri eruditi, ut *Crenius* Animadvers. P. II. 102. P. III. 181. P. XV. 102. *Kettner* in Relig. eclect. 31. Auctores der *Monatlich. Unterred.* de A. 1689. p. 645. *Guisius* in Ordinis primi Zeraim titulos VII. (in Actis erud. A. 1691. 253.) G. H. *Goetzius* in Disp. seu Sylloge Observat. theol. Lightfooto oppositarum, Io. *Edwardus* (Edwards) in Free discourse (Act. erudit. A. 1701. 404.) Rich. *Simon* lib. III. Hist. crit. N. T. c. 53. p. 795. Io. *Clericus* Crit. P. III. 217. & *Calovius*, Seb. *Schmidius*, atque Aug. *Pfeiffer* apud Bibliothecar. nulli parti addictum p. 282.

XLIV.

Ioannis CLERICI Harmonia euangelica. Lugduni, seu potius Altorfii, A. 1700. Quae prodierat primum Amstelodami A. 1699. f. Subiuncta est Historia Iesu Christi ex IV. euangeliis concinnata: & accesserunt III. Dissertationes, I. de Annis vitae Christi; qua auctor statuit quatuor paschata, in tempore ministerii Christi numeranda, & Christum ait pascha ultimum suo celebrasse tempore, una cum ceteris Iudaeis, mortuumque anno aerae vulgaris 29. auctore *Extracti Ephemeridum* lectionem vocis *Clementis* alex. πεντεκαιδεκατω, de qua p. 14. vel secundum veteres numeros 512. sermo est, approbante: II. de Canonibus harmonicis, quos in concinnanda Harmonia ipse secutus est: III. de conditoribus euangeliorum,

deque consilio, quo scripta, & tempore, quo edita sunt ac lecta in ecclesiis christianis. Denique subiiciuntur Notulæ in aliquot loca Harmoniæ euangelicæ. Præfatio, de qua Io. Frid. *Mayer* in Dehortat. a prof. Franckii Observat. biblicis p. 34. est D. Io. Mich. *Langii*, agitque de potioribus scriptoribus Harmoniarum euangelicarum: qui quidem sunt, *Tatianus*, *Ammonius* alexandrinus, *Eusebius* cæsariensis, *Epiphanius*, *Augustinus*, *Victor* episcopus capuanus, *Marianus* fuldensis, *Petrus* comestor, *Thomas* aquinas, *Zacharias* chrysopolitanus, *Landulphus*, Io. *Gerson*, *Bugenhagius*, Paul. *Crellius*, Andr. *Osiander*, Io. *Calvinus*, Car. *Molinæus*, Laur. *Codomannus*, Corn. *Iansenius* episcopus gandavensis, (cuius lucubrationes altera vice A. 1577. Venetiis, tertia Lugduni A. 1582. editæ sunt) Henr. *Buntingius*, (qui non duas tantum, sed, teste *Leuckfeldio* in eius Vita B iij, tres operis partes confecit) Mart. *Chemnitius* cum Polyc. *Lysero* & Io. *Gerhardo*, Seb. *Barradius*, Andr. *Selmatterus*, Georg. *Calixtus*, Io. *Cluverus*, Christoph. *Althoferus*, Abr. *Calovius*, Casp. Herm. *Sandhagen*, *anonymus* anglus germanice editus Halæ, (qui quidem, indice *Struvio* in Actis litterar. Fasc. VII. p. 79. est Christianus *Knorr* de Rosenroth) Thom. *Cartwright*, Io. *Lightfoot*, Paul. *Pezron*, Bernh. *Lamy*, Ger. Io. *Vossius*, Florentinus *de Bruin*, & Io. *Clericus*. Quibus addendus est Abr. *Cevet* du Vivier, cuius Harmonia euangelica primum gallice, deinde germanice prodiit, & reliquis omnibus præfertur in *Fama erudita* Tomo I. 424. *Clerici* præsens opus laudatur a *Lockio* in ipsius Reliquiis, quæ recensentur Tomo VI. *Supplement. Actor. erudit.* p. 345. sed collectores eorundem *Actorum* ad A. 1699. p. 273. auctores *Relation. innoc.* A. 1701. p. 164. quorum verba adducit *Bibliothecarius* nulli parti addictus p. 456. plura in eo putant esse emendanda.

Antonii GRELLOTI Prodromus in Ioannis Apocalypsin. Lugduni Batavorum 1675. In eo adhuc minus bene intellecta explicantur, dum opus integrum paratur. Et quidem ex Hebræorum libris maximam verborum, phrasium & rerum partem auctor eruit, sicut ipse indicat Præfat. p. 87. Ceterum in hac Præfatione agit de Apocalypseos scriptore, sublimitate, sensu mystico, difficultate, hieroglyphicis, variis lectionibus, facilitate, interpretibus, harmonia cum V. T ti prophetis, allusionibus ad V. T ti sacra, lingua in qua illa exarata, cabbalismis, talmudismis, chaldæismis, rabbi-

rabbinismis, arabismis, philosophicis, (ut physica, metaphysica, mathematica, arithmetica, geometria, architectonica, astrologia, chronologia, geographia) scopo, impletis & implendis, & singulis denique capitibus, quorum non modo argumenta dantur, sed & ratio elucidationum, tam in præsenti datarum, quam olim in pleniore commentario dandarum. Hoc specimen interpretationis Apocalypseos, uti auctor Præfat. p. 28. & 76. sine iactantia se ait dicere, est novum.

Antonius *Grellotus*, pastor ecclesiæ reformatæ, florens anno 76. sæculi XVII. in Præfat. præsentis libri promittit Babyloniam & Hierosolymam p. 39. nec non Latinam translationem commentariorum aliquot rabbinicorum p. 63. sed fortassis eandem circa eas fortunam expertus esset, quam in edendo maiori Commentario in Apocalypsin Ioannis, ubi, quod *Spenerus* testatur Iudicior. latinor. P. III. 128. nemo inventus est Francofurti ad Mœnum, qui in librum mole maiorem excudendum sumtus faceret. Interim egregio auctorem elogio ornat ab adulatione ac falsitate alienissimus vir, *Spenerus*, loco dicto & p. 137. scribens, eruditissimum hominem, quod nullum commentatorem apocalypticum tentasse constet, præstitisse, cum sancta illa vaticinia, eorumque symbola ex iudaicis, talmudicis atque cabbalisticis scriptis elegantissime illustraverit, &, quibus hypothesin suæ religionis hominibus frequenter usitatam de regno Christi glorioso in his terris sequatur, ostendisse, pleraque, quæ Iudæi de suo Messia fabulosa produnt, aliquid veritatis habere, & ex veris maiorum traditionibus hausta esse, sed quæ excæcata gens hodie non intelligat, dum primum eius adventum sitiunt, qui alia ratione, & alio adventus genere exspectari debeat. Eundem D. Io. Guil. *Peterson* in Nube testium veritatis, lib. III. p. 146. vocat virum in veterum Hebræorum scriptis versatissimum. His adde *Struvii* Acta litteraria Tom. I. Fascic. VII. 78. & *Monatliche Unterredungen* A. 1689. 647.

XLV.

Io. Henr. HOTTINGERI Thesaurus philologicus, seu Clavis Scripturæ. Tiguri 1659. Editio secunda; novissima autem prodiit anno 1696. Clave ista, quid quid fere Orientalium, Hebræorum maxime, & Arabum, habent monumenta de religione, eiusque

iusque variis speciebus, iudaismo, samaritanismo, christianismo, muhammedismo, gentilismo: de theologia & theologis, verbo Dei scripto & non-scripto, variis Bibliorum exemplaribus, fontium hebræorum integritate, scripturæ accidentibus, partibus, distinctionibus, sensu & commentariis: de Targumim seu paraphrasibus chaldaicis, syriacis, arabicis, persicis, samaritanis, græcis & latinis: de Masora & Kabbala: de singulorum V. T. librorum, canonicorum & apocryphorum, auctoritate in genere, & de lege, prophetis & prophetiis in specie, ita reseratur & aperitur, ut multiplex inde ad philologiæ & theologiæ studiosos fructus redundare possit. In Dedicatione disserit auctor de resuscitatione linguarum orientalium, facta in Synodo Galliæ viennensi circa annum Christi 1312, in qua decretum, hebraicam, syriacam, chaldæam & arabicam in scholis publicis docendam, & sacra Biblia in easdem convertenda esse, quo Saraceni, qui nullis belli machinis domari possint, lectione sacrarum litterarum ad viam salutis vocati Christo lucrifierent. Sed non observasse Patres illos, cum linguarum orientalium ignorantia ipsius quoque purioris doctrinæ paulatim factam esse iacturam: immo variis monachorum technis linguarum studium in scholis publicis sufflaminatum; per Gregor. *Tiphernatem* sæculo declinante XV, quamquam ægre, invectam in academiam parisiensem linguæ græcæ professionem; nihilominus barbariem mansisse inter monachos, eosque contra studiosos linguarum usque adeo desæviviſſe, ut græce nosse suspectum fuerit, ebraice prope hæreticum; cum tamen trita hæc apophthegmata sint verissima: Homine grammaticæ hebrææ perito doctius nihil est; Optimus grammaticus hebræus, optimus theologus; Scriptura non potest intelligi theologice, nisi prius intelligatur grammatice. Et hac occasione laudat Wolfg. *Musculum*, & Corn. *Bertramum*, qui cum græca & hebræa lingua arabicæ studiis operam dederint, Hierosolymamque & Arabiam in Helvetiæ meditullium invexerint. In Præfatione autem promittit Lexicon theologicum, quod 1. varias vocum significationes aperiat. 2. origines historiarum, rituum, cærimoniarum, dogmatum & controversiarum tradat. 3. usum ostendat in theologia vel dogmaticum, vel exegeticum, vel elencticum, vel historicum. Huic optat ab aliis adiungi duo alia, videlicet Lexicon biblicum, & Lexicon collationis

lationis variarum, præsertim orientalium, versionum, pariterque usuum practicorum; horumque Lexicorum specimen aliquod statim subiicit. In altera Præfatione laudat typographos, qui nobilissimam artem suam ad exprimendas etiam linguas orientales, magno eruditionis emolumento, transtulerunt. Ceterum de Iudæorum מדות sive argumentandi modis, quos promittit, sed sine loci indicio, hoc ipso in libro agit p. 560.

Pag. 532. ספר קנת Liber seu scheda zelotypiæ; quam sacerdos *conicicbat in poculum redargutionis* fœminæ de adulterio suspectæ. | *Abluebat* aqua illius poculi. *Wagenseil* in Sota 424.

EIVSDEM Historia orientalis. Tiguri 1660. Editio posterior & auctior, cum prior in lucem exiisset anno 1651. Historia hæc, ex variis Orientalium monumentis collecta, agit 1) de Muhammedismo, eiusque caussis, cum procreantibus, tum conservantibus; inprimis de *Muhamedis* ortu, pseudoprophetia, æmulis, dogmatibus, hegira, prœliis, successoribus, morte: 2) de saracenismo, seu religione veterum Arabum. 3) de chaldaismo, seu superstitione Chaldæorum, Nabatæorum, e. r. 4) de statu Christianorum & Iudæorum tempore orti & nati muhammedismi. 5) de variis inter ipsos Muhammedanos circa religionis dogmata & administrationem sententiis, schismatis & hæresibus excitatis. Quibus 6) accedit Illustratio *Târich Bene Adam*, qua ex ipsis Arabum scriptis vita & res gestæ Prophetarum, Patriarcharum, quorundam & Apostolorum, Regum Persiæ, aliorumque ab Adamo ad Muhammedis usque natales in orbe degentium & regentium, explicantur. Historia hac orientali, & Smegmate orientali, omnia saracenica abunde explicari posse, *Voetius* confidit Dispp. select. Tomo II. 683.

Io. Henr. *Hottinger*, tigurinus, *Spanhemii*, *Altingii*, Matth. *Pasoris*, & *Golii* discipulus, confectis ad exteros itineribus theologiæ & linguar. oriental. professor primum in academia patria; deinde permissu inclyti Magistratus sui, & impetratis prius honoribus doctoralibus, in heidelbergensi, ac denuo in patria; retinens tamen dignitatem consiliarii ecclesiastici electoralis, sæpe in rebus magni momenti a superioribus suis ad Principes & Respublicas ablegatus, tandem vero ad professionem leydensem vocatus & di-

missus, dum prædium cui suum locaturus Limago fluvio se committebat, cum uxore & tribus liberis naufragium passus est; e quo licet ipse artificio natandi liberatus esset, atque in vado consisteret, tamen, cum uxorem & tres liberos in periculo versari cerneret, eosque inde extracturus undas repeteret, illis quidem salutem, sibimet autem ipsi interitum attulit: dolosis enim aquis mersus misere periit anno 1667. ætatis 47. Inter præcipua eius scripta sunt Historiæ ecclesiasticæ N. T. Tomi IX. Iuris Hebræorum leges, Smegma orientale, Cippi hebraici, Primitiæ heidelbergenses, Exercitationes contra *Morinum* de pentateucho samaritano, & Dissertationes miscellaneæ. Io. Henr. *Heidegger* in eius Vita, *Witte* Diar. biograph. Z z z. *Lexicon univ. hist.* Tom. III. 129. & *Sagittarius* Introduct. p. 347. Ceterum Richardus quidem *Simon* Hist. Crit. V. T. lib. 3. c. 19. accusat eum, quod modum in suis operibus non servaverit, minutiis inhæserit, partium studio indulserit, nimisque præcipitanter libros suos composuerit; sed benignius de eo iudicant alii viri docti apud *Magirum* 464. & *Pope-Blount* 1055. Quibus adde *Conringium* Epist. gratulator. ad Ducem Augustum p. 59. *Boineburgium* in Epp. ad Dietericum p. 261. *Morhofium* Polyhist. T. I. 204. Io. Frid. *Mayerum* Biblioth. bibl. 33. *Crenium* Animadvers. P. VI. 143. & *L' Empereur* in Epp. celeberrimorum virorum Brantianis p. 164. quorum primus eum vocat meritis in rem omnem sacram profanamque celeberrimum; secundus virum universo cœtui erudito longe charissimum, doctissimum, orientalium doctrinarum, & præcipue arabicarum litterarum callentissimum interpretem, cuius funus secuturum mox funus sit eruditionis intimioris, certe in Helvetia cum ipso sepultum iri arabismum; tertius theologum Reformatorum πολυμαθέστατον quartus litteraturæ omnis, præcipue orientalis, callentissimum; & quintus, ipse orientalium linguarum magister excellentissimus, iuvenem ita in orientalibus, in primis in arabicis, versatum, ut sæpius ad ipsius sermones obstupuerit. Et sane de eo memoratur, tantam in linguis illis facultatem adeptum esse, ut non hebraice modo, sed & chaldaice, syriace, arabice, coptice, turcice & persice loqueretur.

XLVI.

Io. BVXTORFII filii Dissertationes philologico-theologicæ. Cum

Cum Dissertationibus aliquot R. Isaaci *Abarbenelis*. Basileæ 1662. Buxtorfianarum sunt IIX. 1) de linguæ hebrææ origine & antiquitate. 2) de eius confusione, & plurium linguarum origine. 3) de illius conservatione & propagatione. 4) de litterarum hebraicarum genuina antiquitate. 5) de nominibus Dei hebraicis. 6) de cœnæ dominicæ primæ ritibus & forma. 7) Vindiciæ præcedentis dissertationis contra Ludov. *Capellum*. 8) de lotione manuum iudaica, ante & post cibum. *Abarbenelis* etiam sunt totidem, in latinum versæ ab editore: 1) de longævitate primorum patrum. 2) de statu & iure regio. 3) de Iudicum & Regum in V. T. convenientiis & differentiis. 4) de miraculosa statione solis, tempore Iosuæ. 5) de peccato DAVIDIS numerantis populum. 6) de nomine *Mosis*. 7) de idololatriæ speciebus, quarum in SS. litteris mentio. 8) de librorum biblicorum divisione. In Dedicatione *Buxtorfius* scopum editionis ait esse eum, ut antiquitates hebræas h. e. sacras e tenebris producat; deinde de necessitate studii hebræo-philologici differit, ostendens, illud ad verbi Dei per utrumque testamentum illustrationem perquam esse necessarium: res Hebræorum patrias non aliunde, quam ex Hebræorum dictis scriptisque repetendas, & aurum in sterquilinio rabbinicorum scriptorum colligendum.

Io. Henr. HOTTINGERI Enneas Dissertationum philologico-theologicarum heidelbergensium. Tiguri 1662. 1) de libris V. T. suppostitiis; prophetia præsertim *Enochi*, & Samaritanorum libro *Iosue*, indeque deducto Compendio theologiæ samariticæ. 2) de probatione *Abrahami*, ex Gen. 22. 3) de paradiso. 4) de ministerii ecclesiastici necessitate. 5) de baptismo. 6) de *Melchisedeco*: annexa brevi Apologia contra *Labbeum* iesuitam. 7) de caussis cœnæ dominicæ. Cui subiungitur Specimen analyseos sacræ de sensu verborum: *Hoc est corpus meum*. 8) de Leone *Allatio*, nimiæ temeritatis convicto, & perpetuo Ecclesiarum latinæ & græcæ dissensu. 9) Compendium theologiæ iudaicæ. Quibus accedunt varia Programmata & Carmina, ab eodem vel rectore vel decano Facultatis theologicæ conscripta.

R. MOSIS Ben Maiemon Tractatus de ieiuniis Hebræorum, cum interpretatione latina Ioan. Benedicti *Carpzovii*. Lipsiæ 1662.

XLVII.

ALCORANVM mahummedanum, germanice, cum refutatione. Norībergæ, 1664. Præmittitur narratio de Mahummedis adventu, doctrina, eiusque propagatione, & subiungitur alia de statu & religione hodiernorum Christianorum in Græcia. Hæc autem posterior Narratio translata est ex Christophoro *Angelo*, a Georgio *Fehlavio* latine verso; id quod hic ipse indicat in Epistola dedicatoria, Annotatis præfixa, a 3. Sed & idem ægre fert, quod translator germanicus ne verbulo quidem meminerit sive auctoris, sive interpretis, Fehlaviana mutilate proposuerit, dedicatoriam omiserit, sæpe in versione aberraverit, nec raro male in vertendis Annotationibus fide processerit.

XLVIII.

GREGORII neocæsariensis Opera omnia, interprete & scholiaste Gerardo *Vossio*. Moguntiæ 1604. Hanc editionem melius plenius que expresserunt Parisienses A. 1622. in folio; latine autem prodierunt Venetiis A. 1574. in 8. Et *Vossius* quidem præmittit 1. Dedicationem ad B. Mariam virginem & Gregorium neocæsariensem. 2. Præfationem, in qua editionis ratio redditur, & contenta describuntur. 3. SS. antiquorum Patrum de Gregorio thaumaturgo elogia & testimonia. Ipsa autem opera, ex *Vossii* sententia, hæc sunt: 1) Expositio fidei, quam per revelationem a S. Ioanne euangelista, mediante B. Maria virgine, accepit. 2) Alia Expositio fidei, quæ ἡ κατὰ μέρος appellata est. Tantum latine, ex interpretatione Fran. *Torrensis* seu *Turriani*. 3) Capita XII. de fide, seu Anathematismi, contra hæreticos & Iudæos, cum addita singulis hermenia. Quibus subiungitur *Vossii* Probatio, quod Expositio fidei κατὰ μέρος, secundum partem, & XII. Capita de fide sint *Gregorii* thaumaturgi. 4) Sermones III. in Annunciationem B. Mariæ. 5) Sermo in sancta Theophania, sive de Christi baptismo. Sed omnia hæc scripta aliis aut spuria videntur, aut dubia. *Placcius* de pseudon. 323. *Rivetus* Crit. S. I. 2. c. 16. *Cave* 68. *Olearius* T. I. 296. *Bellarm.* de scriptor. eccles. p. 45. *Labbe* T. I. 373. 6) Epistola canonica de iis, qui in barbarorum incursione idolothyta comederunt; aut qui in captivitate idolis sacrificaverunt; interprete Gentiano *Herveto*; cumque commentariis Theodori

Balsa-

Balsamonis. Continet XI. canones; quorum tamen ultimum plerique reiiciunt, & Gregorio nostro abiudicant. 7) Disputatio de anima: an existat; substantia ne sit, an accidens; corporea, an incorporea; simplex, an composita; mortalis, an immortalis. Sed *Cave* p. 68. eam annumerat suppositis. Et *Bellarminus* p. 46. non audet quidquam certi in alterutram partem pronunciare. 8.) Metaphrasis in Ecclesiasten Salomonis, interprete Iacobo *Billio*. Quæ versio sine textu græco hic exhibetur; cum censura tamen *Vossii*, quod Metaphrasis illa non sit alterius, quam Gregorii thaumaturgi. Vide etiam *Heinsium* Aristarchi p. 235. 9) Prosphonetica & panegyrica in Origenem oratio, Cæsareæ Palæstinæ, cum in patriam reditum pararet, grati pro informatione animi testandi caussa dicta, interprete Iac. *Sirmondo*, ut *Labbe* indicat. 10) Vita S. Gregorii thaumaturgi, a *Gregorio nysseno* conscripta. Atque hæc opuscula fere omnia Notis Vossii illustrantur. Post ea sequuntur Miscellanea SS. aliquot Patrum græcorum & latinorum antehac non edita, videlicet 1) *Ioannis* chrysostomi de Ascensione Domini Sermones IX. 2) Homilia, quod Deus sit unus & trinus, & de mysterio incarnationis Domini. 3. *Basilii* M. Epistola de frequenti communione. 4) *Eiusdem* Encomium in SS. XL. martyres. 5) Passio SS. XL. martyrum. 6) *Samonæ* de veritate sacramenti eucharistiæ Dialogus. Habitus cum Achmed saraceno, quem ille fidem christianam docere nititur. 7) *Nicolai* de eadem Assertio. 8) *Antonii* abbatis Sermo de vanitate mundi, & resurrectione mortuorum. 9) Monita *Pachomii* abbatis. Brevicula quidem, sed, iudice *Cavio*, vere aurea. 10) Interrogationes cuiusdam fratris ad abbatem Pastorem. 11) de muliere, quæ peccata sua in charta perscripserat, & pro venia suorum peccatorum ad S. Basilium & ad S. Ephræm recurrebat. 12) Passio S. Thomæ cantuariensis. 13) Epistola *Leonis* magni, pontif. romani, ad Flavianum. 14) *Eiusdem* ad LEONEM Imp. augustum Epistola: in qua & Symbolum nicenum continetur. 15) Testimonia catholicorum Patrum de Iesu Christo, quod verus Deus sit, & verus homo, excerpta a papa LEONE I. 16) *Petri chrysologi* Epistola contra Eutychen. 17) Tractatus LEONIS papæ adversus errores Eutychis & aliorum hæreticorum, nunc primum editus. 18) *Eiusdem* Edictum sive decretum de bonis ecclesiæ non alienandis. 19) *Eiusdem* Epistola de auctoritate

Concilii nicæni, & non ambiendis pluribus ecclesiis. 20) Sermo incerti auctoris de SS. martyribus. Qui, iudice *Vossio* nostro, non est Leonis Papæ, sed alicuius fortasse monachi, si non Augustini; sicut etiam inter Sermones eius de Sanctis reperitur. 21) Alius sermo de Absalone, patrem suum Davidem persequente. De quo ambigit *Vossius*, an Petro Chrysologo adscribendus sit, interea fassus, pulchrum esse & lectu dignissimum. 22) *Patricii* Legatio, sive Epistola, qua refert, se in Hiberniam missum fuisse a Papa CAELESTINO, atque inde in Britanniam reversum, vitam eremiticam regalibus prætulisse curiis, ac visionem habuisse domini Jesu, dicentis: *Patrici, serve meus, scias, me elegisse locum istum* (erat videlicet oratorium in cacumine montis antiquum, ac fere dirutum) *ad honorem nominis mei, & Michaëlis archangeli mei; & hoc tibi signum: Brachium tuum sinistrum arescet, donec, qua vidisti, annunciaveris fratribus tuis, & denuo huc redieris.* Sed nos mittamus somniantem, eiusque Epistolam spuriam, & pergamus in recensione, ut eam absolvamus: immo iam finem attingimus. 23) Cantuariensium archiepiscoporum omnium Catalogus, ab Augustino usque ad Reginaldum cardinalem Polum, per Marianum *Victorium*, ex tabulis atque scripturis Ecclesiæ cantuariensis collectus.

Gregorius, alias *Theodorus*, nobilibus & opulentis parentibus natus Neocæsareæ Ponti, per quinquennium, si non amplius, Origenis discipulus, sed non ingratus, (memorando enim exemplo in laudem optimi doctoris panegyricum scripsit Cæsareæ Palæstinæ, ibidemque ante, quam discederet, eo præsente coram erudita civitatis multitudine recitavit) neque solum in philosophia, sed etiam in fide christiana ab eo informatus, a *Phadimo* autem, episcopo amaseno, absens, ad episcopatum neocæsariensem, cum vix XVII. essent in urbe christiani, tanto cum fructu spartæ demandatæ præfuit, ut moriens vix XVII. ibi relinqueret ethnicos, tantaque miraculorum gloria fulsit, ut *Thaumaturgi* nomen ferret, sicut a virtute & doctrinæ præstantia magnus appellabatur. Eundem ut martyrem celebrant Martyrologia & Menologia; sed non nisi late accepto vocabulo. Anno Christi 265. cum fratre *Athenodoro* interfuit Synodo antiochenæ contra Paulum samosatenum, vitaque excessit imperante AVRELIANO, hoc est, non ante annum 270. Vitam eius descripserunt inter recentiores Nicol. Maria *Pallavicinus*,

nus, & Io. Lud. *Boye*, ille Romæ 1649. hic Ienæ 1709. Plura autem de eodem dabunt Io. Alb. *Fabricius* Biblioth. gr. lib. V. c. 1. p. 247. *Cave* 67. *Olearius* T. I. 296. *Bellarminus* de scriptor. ecclef. p. 44. *Labbe* T. I. 371. *Oudinus* 21. *Magirus* 402. *Pope-Blount* 204. & *Lexicon univ. histor. T. I.* 295.

Samonas archiepiſcopus Gazæ, floruit ſæculo XI. circa annum 1072. *Olearius* T. II. 150. *Cave* p. 432. & Ger. *Vossius* in Notis p. 119.

Nicolaus, metropolita ſive epiſcopus methonenſis, claruiſſe videtur properante ad finem ſæculo XI. quamquam alii eum referant ad exitum ſæculi XII. ſcripſitque Tractatus III. de proceſſione Spiritus S. contra Latinos, (de tertio tamen dubitat Leo *Allatius*, an non iuniori alicui Nicolao methonenſi tribuendus ſit) &, quæ manu ſcripta in bibliotheca Electoris Bavarici aſſervetur, Diſcuſſionem theologicæ inſtitutionis *Procli*, platonici philoſophi, ne quis probabilitate deceptus a fide deficiat. *Cave* 437. *Olearius* P. II. 24. *Oudinus* 468.

Antonius, Comæ, qui vicus eſt iuxta Heracleam Aegypti, claro atque ſplendido genere ortus, primus eremi incola, manſuetus tamen & humanus, prudens ac fortis, atque in converſatione ſuavis & iucundus, contentionis patientiſſimus, & in defendendis iis, qui iniuria affecti eſſent, quorumque cauſſa ſæpius ad urbes veniebat, diligentiſſimus, litterarum fere rudis, quippe quibus bonam mentem, litteris antiquiorem, longe præferebat, in Thebaide obiit A. 357. ætatis 105. Tribuuntur tamen ei Epiſtolæ XX. Regula ad monachos, Adhortatio ad monachos, Sermones XX. ad monachos, Admonitiones & documenta varia ad monachos, Sententiarum quarundam expoſitio, atque ad varia interrogata Reſponſiones: quæ omnia Abr. *Ecchellensis* ex arabico in latinum idioma convertit. *Athanasius* in eius vita, I. A. *Fabricius* Biblioth. gr. lib. IIX. 345. *Cave* P. I. 107. *Olearius* T. I. 63.

Pachomius, Thebaide in Aegypto parentibus gentilibus natus, ſed chriſtianam religionem amplexus, in Tabbeneſim, Thebaidis vicum ſeceſſit, ibique tabbeneſenſium monachorum auctor & abbas factus, monachos ſui ordinis late propagari, immo ſuo monaſterio 1400. contineri non ſine voluptate vidit. Claruit ſub CONSTANTINO M. obiitque medio ſæculi IV. Eius ſunt Epiſtolæ V. ad collegas præpoſituræ ſuæ ſcriptæ, & Regula monachorum,

chorum, eaque brevis: quae a successoribus fortasse aucta & locupletata fuit. *Simeon* metaphrastes in eius Vita, *Cave* P. I. 114. *Olearius* T. II. 51.

Patricius, nomine baptismali *Succat*, natus in oppido Britanniae Nemthur, hodie Kirckpatrick dicto, inter fretum Dunbrittonae & urbem Glascuensem sito, a Germano antissiodorensi Romam missus, ibique a CÆLESTINO papa Hibernorum apostolus & archiepiscopus constitutus est. In patriam reversus ad Hiberniam convertendam se accinxit, omnesque fere insulae regulos ad fidem Christi conversos sacro baptismate lustravit. Religionem christianam longe lateque disseminavit, ecclesias seu sacras domos condidit, sedes episcopales instituit, synodos celebravit, miracula, ut aiunt, patravit, tandemque dierum, laborum ac gloriae satur mortis legibus paruit A. C. 493. aetatis 122. Jac. *Waraeus* opera eius collegit, & cum notis edidit Londini A. 1656. 8. e quibus pro genuinis agnoscuntur Confessio in epistola ad Hibernos explicata, Epistola ad Coroticum, regulum Cambro-britannicum, Synodus Patricii canones XXXI. complectens, Synodus episcoporum hibernicorum Auxilii & Acernini, canones XXXIV. comprehendens, Canones alii aliquot, & Proverbia non nulla. *Cave* P. I. 236. *Olearius* T. II. 58.

XLIX.

THEODORI Libellus adversus haereses, quibus iam olim hypostatica duarum in Christo naturarum unio oppugnata est. Genevae 1576. Haereses, puta, *Manetis*, *Apollinarii*, *Theodori* mopsvesteni, *Nestorii*, *Eutychis*, *Iuliani* halicarnassei, *Severi* & aliorum. Libellus nunc primum graece editus, & latinus factus est a Theodoro *Beza*, prius autem latinitate donatus a Gothofrido *Tilemanno*, Carthusiae parisiensis monacho. Exstat etiam inter Bezae opera volumine III. item ad calcem *Gelasii* cyzizeni, graece & latine editi Parisiis A. 1599. 8. & in Auct. *Ducaani* Tomo I. Eundem cum *Turriani* versione reperies in I. Tomo Additionum ad Bibliothecam SS. Patrum.

Theodorus, presbyter monasterii, non rhaethensis, quasi in Rhaetia, sed raithuensis, vixit tempore S. Maximi, quo familiariter utebatur, circa annum Christi 646. *Baronius* ad A. C. 657. n. 34.

Labbe

Labbe de Scriptor. eccles. T. II. 400. *Du Pin* T. VI. 28. *Olearius* Biblioth. scriptor. ecclesiast. T. II. 197. *Cave* 324. *Moller* de Homon. 521.

S. Cæcilii CYPRIANI Epistolæ 83. seorsum editæ studio Lucæ Friderici *Reinharti*. Altdorfii 1681. Ordine Pameliano locatæ, ex editione Goulartiana in sectiones divisæ, & cum S. *Augustini* ad Cypriani argumenta de baptismo hæreticorum responsionibus suo loco subiunctis, Variis etiam *Pamelii*, *Rigaltii* aliorumque lectionibus & coniecturis, ut & *Gratiani* in Decreto, *Lombardi* in libris Sententiarum, ac *Thomæ* aquinatis in Summa theologiæ allegationibus in margine notatis, & aliquot denique Indicibus. Quam editionem *Du Pinius* quidem Tom. I. Biblioth. eccles. p. 175. negat magni quid continere præter magnam MSS. copiam, (in quo tamen errat bonus vir, cum *Reinhartus*, ut ipse in Præfat. fatetur, nulla habuerit MSS. fortasse autem dicere voluit, *Variarum lectionum*) ad quæ fuerit revisa & correcta; at *Crenius*, laudis certe neutiquam prodigus, Animadvers. Parte XVI. 293. eam laudat, dicitque esse optimam.

Lucas Frid. *Reinhart*, noribergensis, G. *Calixti*, quem ad Colloquium torunienſe euntem, iussu Superiorum suorum secutus est, ut, quæ ibi agerentur, in patriam perscriberet, Conr. *Horneii* & Io. *Musæi* discipulus, Altdorfii docuit tam in ambone ecclesiastico, quam in cathedra academica, per plures annos, ea facilitate, *ἀκριβείᾳ*, assiduitate ac religione, ut satis laudari nequeat; præluxit etiam auditoribus suis tanta vitæ sanctitate ac temperantia, tanta caritate item, mansuetudine, & comitate, ut omnes eum non modo amarent, sed & maximo venerarentur opere. Ego quoque eum habui olim magistrum, deinde autem X. annos collegam suavissimum, donec atrophia scorbutica laborare inciperet, & febre marasmode exstingueretur anno Christi 1688. in festo ascensionis Domini, cum annum ætatis ageret sextum & sexagesimum. Inter scripta eius sunt Synopsis theologiæ christianæ dogmaticæ, Primitivæ ecclesiæ arma victricia, Monita euangelica & epistolica, & Gemmulæ theologicæ iuris canonici. Vide *Programma*, quod ipse composui, in funere eius ab Academiæ altorfinæ rectore positum, & *Wittium* Diar. biograph. T. II. 152. Neque ignotus fuit præstantissimo doctori regiomontano, Mart. Silvestro *Grabio*, qui in Appendice apologet. ad Regii Formulas caute loquendi p. 150. elogio

eum ornat theologi altdorfini famigeratissimi. Et Conr. *Hornejus* in litteris ad Dan. Wülferum, Helmstadii A. 1649. prid. Kal. Maii exaratis, hunc in modum scribit: M. Reinhartum *hic plane retenturi eramus; iamque ei oblatus erat in oppido provincia Gottingensis locus; sed eum magnificus & nobilissimus Senatus vester eum dimittere nollet, in patriam redit. Hunc ut vobis commendem, non est opus: notus enim est. Id tantum dico, dignum esse pra ceteris, ut ratio eius accurata habeatur: hoc enim doctrina, virtus & pietas eius insignis meretur.*

Aurelii AVGVSTINI de Doctrina christiana libri IV. eiusdemque de Fide & Symbolo liber I. & VINCENTII Lerinensis Commonitorium. Helmestadii 1655. iterum recensente atque edente Georgio *Calixto*. Prior enim editio prodierat A. 1629. in 8. Si vero Præfationi oxoniensis editionis Vincentii A. 1631. in 12. credimus, puriorem ea & emendatiorem non licebit reperire. Cui tamen non cedit, si non prævalet, *Baluziana*, quæ Parisiis lucem adspexit A. 1669. in 8. & Cantabrigiæ 1687. 12. Et *Crenius* quidem P. I. Animadvers. p. 113. coniunctionem istam *Vincentii* cum *Augustino*, a Calixto factam, minus aptam eo putat, quod ille semipelagianismi suspectus sit; sed P. IV. 208. faventior scribit, libros Augustini de Doctrina christiana aliquoties in usum ecclesiæ a magnis viris seorsum recensitos & editos esse, olim quidem a D. Sal. *Gesnero*, postea a D. Georg. *Calixto*, qui & librum de Fide & Symbolo eiusdem Aurelii addiderit, & *prolixa præfatione adauxerit, in qua summam horum librorum nervose proponat, & de Traditione ecclesiastica, occasione* Vincentii Lerinensis *simul editi, disserat*. Eodem in proœmio, (quod ad Papæ romani usurpatam in spiritualibus ac temporalibus potestatem, nec non omnes pontificias novitates, superstitiones & errores evertendos, ut in Refutatione Buscheri P. II. 26. dicitur, præcipue tendit) *Calixtus* etiam loquitur de ambobus istis ecclesiæ doctoribus, *Augustino* & *Vincentio*, atque his eorum scriptis, Admonitionem subiungens, in qua de occasione agit editi a se Commonitorii, & Symbolo apostolico, tanquam summa fidei christianæ. P. 271. dum adfert Excerpta ex *Paciani* Epistolis, ut pateat, & quanti genuinam antiquitatem prisci doctores fecerint, & quod in rebus fidei genuinam non putaverint, quæ posterioribus temporibus cœpit, & ad Christum atque Apostolos referri nequit. In Dedicatione autem ad D. Petrum *Tuckermannum*, Aulæ & ditionis brunsvic. protecclesiasten & abba-

tem riddageshusanum de necessitate consensus inter theologos aulicos & academicos, nec non de discrimine studiosorum theologiæ pie & graviter disserit. Ceterum de libris Doctrinæ christianæ vide *Hildebrandum* de Precib. veterum Christianor. p. 71. *Titium* Ostens. summar. 28. & *Breithauptum* Program. IIX. 101. De Traditione autem ecclesiæ catholicæ, quam Vincentius, ad fidei munimen contra hæreticorum fraudes, divinæ legis seu scripturarum auctoritati adiungit, sciendum, eum illam sumere significatu speciali, videlicet pro testimonio ecclesiæ, quod de doctrina ab Apostolis & primis eius præconibus & mystis accepta perhibet.

Vincentius, Tulli Leucorum natus, ex milite monachus, & quidem presbyter, in monasterio insulæ Lerinæ, ad litus inter Liguriam & Massiliam in Italiæ & Galliæ confinio sitæ, unde & Lerinensis appellatus, neque confundendus cum Vincentio Galliarum præfecto, vixit sæculo V. Aur. Augustino aliqua parte æqualis, obiitque ante annum 450. & scripsit nitido satis, uti *Gennadius* iudicat, & aperto sermone Commonitorium suum, sub nomine *Peregrini* latitans, (quod eius modestiæ tribuendum) tertio, ut ipse ait, post Concilium ephesinum anno, æræ videlicet christianæ 434. hoc est, quarto post obitum Augustini. Duo equidem composuit Commonitoria; sed cum posterius maximam partem intercideritt, quid opus est eius rationem habere? Hoc potius notamus, sicut Io. *Costerius* & Barthol. *Petrus* Lintrensis, nec non Steph. *Baluzius* breves in eum Notas scripserunt, ita Dominicum *Gravinam* commentario eundem illustrasse, & Seraph. *Piccinardum* studuisse, pelagianismi maculam ab eo ut abstergeret, denique sub iudice litem esse, an Obiectiones adversus Augustini scripta, & doctrinam de Prædestinatione ac libero arbitrio nostri sint Vincentii, Prædestinati vero auctorem esse *Vincentium Victorem*, cui libros IV. de origine animæ Augustinus opposuit. Vide G. *Calixtum* in Prooem. p. 20. qui & pag. 24. subiungit veterum & recentiorum de Vincentio, eiusque scripto testimonia & iudicia, *Magirum* 795. *Pope-Blount* p. 298. *Placcium* de pseudon. 490. *Mollerum* de homon. 640. *Norisium* in Dissert. hist. III. *Sainjore* Biblioth. crit. T. III. 474. *Baluzium* in Dedicat. Salviani & Vincentii nostri ad illustriss. abbatem Iac. Nicol. Colbertum, *Rastvvitzium* Delineat. cathol. eccl. 24. F. V. *Calixtum* disp. de Vniverſ. primitivæ eccleſ. au-

 ctorit.

ctorit. §. 2. 23 *Cavium* 239. *Olearium* P. II. 229. *Cronium* Animadv. P. XIX. 47. & *Bergerum* Dissert. acad. 400.

Pacianus, hispanus, episcopus barcinonensis, castigatæ eloquentiæ, & tam vita, quam sermone clarus, scripsit varia opuscula, videlicet contra Novatianos Epistolas III. (quas librum contra Novatianos vocat Hieronymus) Parӕneticum ad pœnitentiam, libellum de baptismo, & κέρβον, Cervum sive Cervulum, i. e. librum contra ludicri cuiusdam genus, quod apud Paganos & Christianos in Gallia, forsan & in Hispania, usitatum erat, (qui quidem liber interiit) subque THEODOSIO Imp. admodum senex est mortuus præter propter anno Christi 389. Paciani editio omnium optima, romana est, a Petro *Galesinio* & Paulo *Manutio* curata. Neque hoc prætereundum, *Fl. Dextrum* eius fuisse filium. *Hieronymus* de scriptorib. eccles. c. 106. *Cave* 132. *Colomesius* 705. *Olearius* P. II. 52.

Ioachim Iusti BREITHAVPTII Institutio hermeneutico-homiletica, Kilonii 1685. Hoc in opusculo præcepta interpretandi Scripturam sacram & concionandi ex *Augustini* de doctrina christiana libris IV. conquiruntur, illustrantur, atque ad usum accommodantur. Et in Præfatione loquitur auctor de præstantia & scopo illorum sancti patris librorum, ostendens, nihil ei aliud propositum fuisse, quam monstrare viam & adminicula scripturam sacram tractandi, intelligendi videlicet ac docendi doctrinam christianam, id est, hermeneuticæ sacræ & homileticæ fontes aperire, ut antea nemo fecerit; non igitur res ipsas, sed modum inveniendi eas atque eloquendi præcipue tradere: se autem, ne discentes tanto thesauro carerent, libros illos, verbis auctoris plerumque retentis, in nucleum quasi contraxisse. Iam hæc Institutio hermeneutico-homiletica, sed fine Dedicatione ad *Christianum Albertum*, heredem Norvagiæ, postulatum coadiutorem episcopatus lubecensis, Ducem Slesvici & Holsatiæ, est appendix Institutionum eius theologicarum, ut discentes compendium haberent theologiæ non modo dogmaticæ & moralis, sed etiam homileticæ. Vide *Acta erudit.* A. 1695. 82.

Ioachim Iustus *Breithaupt*, northemus, natus anno 1657. primo conrector scholæ wolfenbuttelensis, deinde homileticus in academia kiloniensi professor, postea ecclesiastes aulicus meiningensis, mox assumtis Doctoris honoribus, professor, ac Ministerii euangelici

gelici senior in civitate erfurtensi, nunc autem princeps in academia halensi theologus, pariterque superintendens generalis ecclesiarum in Ducatu magdeburgensi, consiliarius consistorialis, abbas bergensis magdeburgicus, & Seminarii theologici sacrorumque hildeslebiensium director, pietatis studio, eximia doctrina, elegantiorum litterarum ac poëseos cultu, & praeclaris scriptis, quorum catalogus typis impressus exstat, inclytus, sicut ipse stilo usus est contra unum & alterum, ita adversarios expertus est Io. Frid. *Mayerum*, Seb. *Edzardum*, Io. *Fechtium*, Val. Ern. *Loescherum*, directorem Relationum, ut vocantur, innocuarum, & Io. Christoph. *Wolfium*. Scripta autem eius absolvuntur Systematicis, Homileticis, Disputationibus, Programmatibus, Praefationibus, Apologiis, Epistolis, Orationibus & Carminibus.

L.

Aurelii AVGVSTINI & aliorum quorundam ad ipsum scriptae Epistolae CCLXXIIX. cura Lucae Frid. *Reinharti* seorsum editae. Altdorfii 1668. Alii illi sunt *Volusianus*, *Marcellinus*, *Hieronymus*, *Longinianus*, *Paulinus*, *Severus*, *Maximus*, *Macedonius*, *Dioscorus*, *Clerici Hippone catholici*, *Nebridius*, *Hesychius*, *Patres Concilii carthaginensis*, (tempore Innocentii I. Papae) INNOCENTIVS, *Euodius*, *Audax*, *Publicola*, *Pascentius*, *Bonifacius*, *Consentius*, *Alipius*, *Therasia*, *Nectarius*, *Valentinus*, *Theodorus*. In Praefatione loquitur auctor de modestia Augustini, qua sua scripta aliorum censurae exponit, de praestantia Epistolarum Augustini, utpote de quibus *Erasmus* in Praefat. scribat, *non alio in opere magis elucescere sanctissimi viri pietatem, caritatem, studium crediti gregis, amorem concordiae, & zelum domus Dei*. Paucis: *ex aliis Augustini libris perspicere licere, qualis fuerit adhuc infans in Christo; ex aliis, qualis fuerit iuvenis, qualis senex; ex hoc uno volumine semel totum Augustinum te reguiturum*. His rationibus se impulsum ait *Reinhartus*, opus hoc ut seorsum, in gratiam studiosae iuventutis, prodire iuberet; neque tantum dedisse Epistolas ab Erasmo olim editas, sed & eas, quae ex vaticana bibliotheca accesserunt, & alias, a nemine adhuc inter Augustini epistolas relatas, in ceteris tamen operum eius Tomis, pro rerum similitudine, relictas. Ea, quae in margine conspiciuntur, continent allegationes S. scripturae, Iuris canonici, Lombardi, Codicis

Theodosiani, & Thomæ aquinatis, quibus alii multas implerent paginas. Denique sub finem voluminis exhibentur IV. Indices, quorum ultimus ita est theologicus, ut Historico-gnomologici titulo simul dignum facile sis deprehensurus. Ad Epistolam XC. quæ est Patrum concilii carthaginensis, & ad Epistolam XCII. quæ est Augustini & ceterorum episcoporum Concilii milevitani, legenda est Henrici *de Noris* Censura in Notas Garnerii ad Epistolas synodales.

Ep. XIX. p. 68. Solis eis Scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam --- alios autem ita lego, ut, quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt: sed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel *probabili* ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt.	Per probabilem rationem S. pater *probam & firmam* seu *validam* intelligit; sicut explicant F. V. *Calixtus* in Append. responsion. ad Theses antisyncretisticas Y, & *Grabe* ad Regii Form. caute loq. 149.
Ep. XLIIX. p. 171. Putas, neminem debere cogi ad iustitiam, cum legas (Luc. 14, 23) patrem familias dixisse servis, Quoscunque inveneritis, *cogite* intrare? Et p. 177. Vides iam, ut opinor, non esse considerandum, quod quisque cogitur; sed quale sit illud, quo cogitur, utrum bonum, an malum. --- Mea primitus sententia erat, neminem ad unitatem Christi esse cogen-	Cogite, non vi, sed *per civilitatem, precibus, ac rationibus* ad persuadendum idoneis. *Le Cene* dans le Projet d'une nouvelle version Françoise de la Bible 94.

Imme

dum; sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis.

Ep. LVII. p. 279. & p. 452. *Non facile alicubi scripturarum* inferorum nomen positum invenitur in bono.

Immo *Gen.* 37, 35. *Ps.* 6, 9. 16, 10. Act. 2, 27. *Grabe* Append. apol. ad Regii Form. c. I. p. 182.

LI.

Aurelii AVGVSTINI libri II. de adulterinis coniugiis ad Pollentium, cum notis celeberrimi ICti, Ienæ 1698. ICtus hic dicitur esse Io. *Schilterus*. Controversia autem inter Augustinum & Pollentium, quæ hic tractatur, reduci potest ad duo capita, quorum prius est de iure diuortiorum, alterum de iure iterum nubendi post diuortium. In priori, Augustinus negat ius diuortiorum, regulariter, excepta caussa adulterii: Pollentius affirmat, regulariter. In posteriori, Augustinus ius iterum nubendi, viuente altera parte, nullo modo admittit, neque in caussa adulterii: Pollentius vero in hac caussa admittit. Denique sicut Augustinus in priori quæstione facundia disputandi, quippe in caussa meliori, optime utitur; ita Pollentii scripta in posteriori quæstione non immerito desiderantur.

Io. *Schilter*, Pegavio-saxo, ICtus, primum Ser. Ducis Saxoniæ Bernhardi a consiliis aulicis & consistorialibus Ienæ, dein consiliarus Reip. argentoratensis, & professor honorarius, in Præfatione huius tractatus encomio viri celebris, & diuinarum litterarum, omnisque iuris & humanioris doctrinæ cultu excellentis honoratus, secundum Conradum *Sincerum*, siue Io. Georg. *Kulpisium* in Differtat. epistol. de German. legum veterum, ac rom. iuris in Rep. nostra origine autoritateque præsenti p. 122. singulari elogio appellandus, &, iudice *Schurzfleischio* Epp. selectar. p. 171. ordinis sui & Aulæ (saxonicæ) ornamentum, immo summus vir, & omni cura pro republica, & amplificandis bonis litteris nitens, edidit Institutiones iuris canonici, Responsionem ad Dissertationem Conradi *Sinceri*, de quo iam diximus, Praxin iuris romani in foro germanico, Institutiones iuris ex principiis iuris naturæ, gentium

tium & civilis, Commentarium in Herennii *Modestini* Fragmenta libri περι ευρηματικων sive de cautelis, Introductionem ad ius feudale utrumque, germanicum & langobardicum, Codicem iuris alemannici feudalis cum commentario & dissertationibus, Observationes historicas in Chronicon Iacobi *de Konigshofen*, Elementa iurisprudentiæ totius, tam romanæ quam germanicæ privatæ, Librum de pace religiosa, Tractatum variorum de renunciatione cum præfatione & notis, Institutiones iuris publici romano-germanici, Επινικιον rhythmo teutonico LVDOVICO regi acclamatum, cum versione latina & commentatione historica, Diatriben de S. R. I. Comitum prærogativa ac iure inter ipsos & Ordinem equestrem immediatum controverso, Notas ad G. A. *Struvii* Syntagma iuris feudalis, & plura, quæ recensentur in Tomo II. Novæ bibliothecæ p. 868. laboribusque hisce ac pluribus aliis defunctus eo abiit, ubi quies atque otium est ab omni labore, idque contigit A. 1705. quum annum ætatis ageret 73. Vide etiam *de Conduite* der corresponder. Rycks-Vorsten p. 30. G. W. *Wedelium* in fun. Georgii Schubarti, A. 3. *Schurzfleischium* Epp. select. p. 175. 607. B. G. *Struvium* Disp. de Synodo francica p. 39. & Io. Guil. *Bergerum* Program. A. 1715. Non Mart. p. 22.

Aurelii AVGVSTINI liber de Hæresibus, emendatus & commentariis illustratus a Lamberto *Danæo*. Helmstadii 1673. edente Gebh. Theod. *Meiero*, sed vitiose admodum. Prior editio est genevensis A. 1576. cui pii cuiusdam viri tractatus de Ecclesia erat additus. In præsenti opere adiunxit *Danæus* hæreses ab Augustino omissas, usque ad institutum papismum & mahumedismum: arborem etiam confecit hæreseon, ex qua, quo modo aliæ ex aliis natæ ac propagatæ sint, perspicue licet perspicere.

Lamb. *Danæus*, aurelianensis, viso tristi spectaculo, quo Anna *Burgius*, ICtus doctissimus & senator sanctissimus, præceptor ipsius, Lutetiæ propter euangelii doctrinam strangulatus cremabatur, ita commotus est, ut in veritatem illius doctrinæ quam diligentissime sibi inquirendum iudicaret: quo facto nullus dubitavit, sicut studium iuris theologico, ita patriam religionem reformata permutare. Calvinum igitur & Bezam audivit, seque totum sacris litteris tradens, summa industria, nocturna diurnaque auctorum lectione, & stupenda memoria id consecutus est, ut theologorum

logorum sui temporis præstantissimis accenseretur, variaque loca eius doctrina gaudere & illustrari possent: docuit enim Genevæ, Lugduni Batavorum, Gandavi, atque Orthesii in regno navarreno: quo ultimo in loco, vel potius in eius vicinia, finem vivendi in his terris fecit anno 1596. ætatis 66. postquam non minus calamo, quam ore magnam sibi famam acquisiverat: multa enim scripsit ediditque, videlicet Elenchum hæreticorum, Ethicam, Politicam & Physicam christianam, Aphorismos politicos, Geographiam poëticam, de Amicitia christiana, ludo aleæ, & veneficis, Explicationem orationis dominicæ, in Salomonis Proverbia & Ecclesiasten, in euangelium Matthæi, Marci, & Ioannis, in I. ad Timotheum, epistolam ad Philemonem, atque in epistolam Iudæ, Polemica denique adversus Guilielm. *Genebrardum*, Martin. *Chemnitium*, quem vindicavit Frid. *Petri*, Iac. *Andream*, Luc. *Osiandrum*, Stephan. *Gerlachium*, Nicol. *Selneccerum*, ac Robert. *Bellarminum*, defensum quidem ab Andrea *Eudæmon-Ioanne.* Vide, si lubet, *Academiam leidensem*, p. 13. Melch. *Adamum* in Vitis theologor. exteror. p. 177. *Koenig.* 235. & *Crenium* P. XI. Animadv. p. 93. 101. ac P. XIX. 101. A *Thuano* ad A. 1596. vocatur magnæ eruditionis inter Protestantes theologus.

Christoph. PELARGI Epitome universæ theologiæ, sive explicatio IV. librorum *Damasceni* de orthodoxa fide. Francofurti ad Viadrum 1607. Io. Christ. *Beemannus* in Notitia Vniversit. francofurt. p. 126. Explicationem hanc vocat egregiam, *Crenius* Exercitat. III. de Libris scriptor. optimis p. 37. optimam, & Wittebergæ ea a D. Frid. *Balduino* defensa est per Castigationem Censuræ calvinisticæ, A. 1612. 8. sicut ipse auctor in præfatione huius operis se & locutiones ab ipso adhibitas tuetur contra anonymum quendam calvinisticum.

Christoph. *Pelargus*, germanice *Storch*, (quidam enim ex eius maioribus, vir magnæ staturæ, & in cuius domus cacumine quotannis ciconia nidificabat, *der lange Storch* i. e. Procerus cicogna fuit dictus) in academia francofurtana primum Organi aristotelici, deinde græcæ linguæ, ac postea, quum honores doctorales consecutus esset, theologiæ professor, præterea generalis superintendens marchicarum ecclesiarum, nec non pastor francofurtanus & specialis inspector illius dioeceseos, in hoc honorum culmine, quamvis

a multis variisque Principibus & Magistratibus expeteretur, totos XXXVII. annos ad finem usque vitæ stetit; nec tamen fuit sine fastidiis & adversis, atque calamitatibus, præsertim; quum ad partes Reformatorum, quos non amplius condemnare audebat, transiisset, iccirco passim proclamatus apostata, ut qui fidem Christi abnegasset. Vidit etiam luctuosum illum diem, quo urbs Francofurtum expugnata in manus hostis incidit, & supellex ipsi a milite rapta; hoc tamen beneficii a præpotente accepit victore, ut bibliothecæ suæ, quæ postea Vniversitati cessit, custodes adderentur, atque ita hic thesaurus ab interitu liberaretur. Scripsit bene multa, Exegetica videlicet, (in Pentateuchum, Matthæum & Ioannem) Didactica, e quibus est Compendium theologiæ A. 1616. Polemica contra Catholicos, Lutheranos, (ut Conr. *Schlusselburgium*, Dan. *Cramerum*, qui & sub nomine Dan. *Candidi* latuerit, & Frid. *Balduinum*) & Arianos, denique Particularia, in quibus sunt Orationes, Conciones, Poëmata, & Bibliotheca theologica, laborumque & vitæ finem, quum rediisset a visitatione scholæ Vallis ioachimicæ, fecit anno 1633. ætatis 68. Laurus ei, tanquam insigni poetæ, domum missa est; sed ille, qua erat modestia, honorem istum recusavit, gratulationibus pariter missis ex tempore subscribens:

Non ego vel fatui, vel vatis nomen habebo,
Nec laudem cygni posco, Pelargus *ero.*

Idem in domo sua adscriptum habuit:

Hospitium breve quaque domus: peregrinus in illa
Quisque est. Cœlum qui tenet, in patria est.

Plura de eo tradunt Io. Christoph. *Becmannus* Notitiæ Vniversit. francofurt. p. 56. 122. & in Catalogo libror. biblioth. francofurt. 220. atque *Kœnigius* p. 616. Vide etiam *Müllerum* in Atheismo p. 39. & *Bibliothecam Schrader*. P. I. A 2.

LII.

Hugonis GROTII de Iure belli ac pacis libri III. Cum Annotatis auctoris & Excerptis annotationum variorum virorum insignium in totum opus, edente illud Io. Christoph. *Becmanno*. Francofurti ad Viadrum. 1691. Editio hæc denuo impressa fuit A. 1699. & prima ipsius *Grotii* Parisiis A. 1625. postquam summus vir *Peirescius* doctissimum *Grotium* ad opus hoc scribendum excitaverat

rat atque expugnaverat, de bono publico hac ratione immortaliter meritus. Viri autem illi insignes, unde *Becmannus* excerpta sua petit, sunt Io. Ad. *Osiander*, Casp *Zieglerus*, Io. Henr. *Boeclerus*, Io. Frid. *Gronovius*, Io. Georg. *Simon*, Henricus *Hennigius*: cernimus namque, ait ille in Præfatione, in *Gronovio* elegantem periphrasin verborum auctoris, & adiuncta ex aliis scriptoribus verba & facta parallela; in *Osiandro* sacrorum sedulum examen, variorumque, quæ circa quæstiones motas disputari possint, collectanea; in *Boeclero* altiorem ex iure naturæ & factis veterum doctrinæ & exemplorum *Grotii* indaginem, cautelasque ad id necessarias; in *Zieglero* ex iure civili pariter ac iure naturæ rationum augmenta; in *Simone*, præter stricturas ex iure civili & publico, diligentem locorum Scripturæ collationem; in *Hennigio* conatum cum aliis principiis confirmandi, sæpe & defendendi Grotium. Neque intermisit, *versionem gallicam* (Antonii *Courtini*) in subsidium vocare, & quædam ex ea inserere, quoniam enixo studio accurata verborum auctoris paraphrasi mentem eius exprimendi commendare se se videbatur; suorum autem aliqua ut adiungeret, religioni sibi duxit. Hunc igitur clarissimi viri laborem, ut egregium & utilem, laudat exquisiti iudicii candidique animi philosophus ac theologus, Io Fran. *Buddeus* in Selectis iuris naturæ & gentium p. 59. Quamquam CL. *Struvius* Biblioth. philosoph. c. 8. §. 2. haud dubitet scribere, eum in contrahendis excerpendisque aliorum notis haud æquum ubivis iudicium exhibuisse. *Eiusdem* in eadem pagina iudicio, inter commodiores ac meliores editiones habenda est *Gronovii*, quæ prodiit A. 1688. idemque de hagensi A. 1680. sentit *Crenius* Differt. I. de libris scriptorum optimis p. 54. Perillustri Lib. Bar. *a Lyncker* in Felleri Monum. var. ineditis p. 447. optima videtur esse Io. *Tesmari*, excusa Francofurti A. 1696. f. sed ei palmam reddere dubiam videtur nova illa, quam curavit Io. *Barbeyrac*, notasque suas addens publicavit hoc ipso anno (1720.) Amstelodami in 8. maiori, proxime etiam in lucem producturus versionem suam Grotiani operis gallicam, quæ superatura est, ut aiunt, Curtinianam. Sunt & alii, præter supra dictos, commentatores, nominatim Io Georg. *Kulpisius*, Vlricus *Obrecht*, Gerhardus *Van der Muelen*, Io. Wolfg. *Iager*, & ipse etiam Sam. *Pufendorf*, quippe qui in suo opere *Grotium* illustrat & supplet; minime vero

Conringius, ut ipse fatetur in Conringianis p. 64. atque ad epitomatores pertinent Iac. *Thomasius* & Io Phil. *Müllerus*, qui doctrinam *Grotii* in tabulas redegerunt, & Ianus *Klenckius*, Io. Georg. *Simon*, Io. Henr. *Sincerus*, Phil. Reinh. *Vitriarius*, quorum duo priores auctorem nostrum per quæstiones contraxerunt. Atque ut nihil est, quod omnibus placeat, ita nec Grotiani libri sine adversariis fuerunt, sed nec sine defensoribus etiam; & ante paucos annos, videlicet A. 1712. Io. *Arndius* dantiscanus Rostochii emisit Specimen, tanquam prodromum maioris tractatus, de *Hugone Grotio*, a commentatoribus Iuris belli & pacis, aliisque immerito vapulante. Immo observatum est a viris sagacibus, *Grotium* a turba commentatorum non tam illustratum, quam obscuratum esse; neque continere se potuit celeberrimus in Batavia ICtus, atque in scriptis grotianis versatissimus, *Vitriarius*, quin grotiani nominis cultori ac vindici, Io. *Arndio*, prout hic fatetur in Specimine suo p. 11. libere atque ingenue diceret: *Commentatores sive interpretes Grotium non recte intellexisse, scriptosque ab iis esse commentarios non in, sed circa Grotium, ab eoque errore ne* Boeclerum *quidem, quem alioquin ut praeceptorem veneretur, immunem esse.* Pufendorfium *suo opere palmam omnibus praerepturum fuisse, nisi ob rationes saepe infirmas a Grotio dissensisset. Commentatorem igitur in Grotium non habere nos ipso Grotio meliorem.* Id quod clarissimus *Becmannus* in præsente præfatione timidius expressit his verbis: *Forsan & sufficiens a Grotio dissentiendi caussa non semper exstitit: fortassis idem Grotius cum parte adversa saepe sensit, sed non satis ab eo expressum, vel ab aliis quaesitum. Ne dicam, multum differre, in Grotium scribere, & occasione eiusdem scribere; multa quoque in theoria disputari, quae in praxi vita humana locum non inveniunt.* Interim apud solide eruditos, æquos ac prudentes semper constabit operi huic Grotiano, quod inter omnes eius libros caput effert, quod & consultissimus *Schützius* germanica versione servatum ivit, suum pretium, nec nisi cum fine mundi desinet esse admirandum atque incomparabile. Vide, si lubet, *Acta eruditorum* A. 1692. 456. & A. 1707. 34. I. G. *Bergerum* Differt acad. 151. *Biblioth. Schrader.* P. I. K 3. I. C. *Boehmerum* Program. A. 1709. A 2. *Boeclerum* Bibliograph. crit. 225. 352. 6 9. 772. 898. *Boineburgium* Epp. ad Dietericum p. 126. *Bosium* de compar. prudentia civili §. 105. *Clericum* T. IX. de la Bibliotheque choisie 388. *Cloppenburg.* de Vsuris

p. 48.

p. 48 *Colomesium* 459. *Conringiana* 61. 347. *Crenium* de libris scriptor. opt. p. 53. Differt. I. de furib. librar. 78. & Differt. II. 27. nec non T. II. Methodorum 345. 399. 459. ipsum etiam *Grotium* Epp. præst. viror. p. 764. *Pufendorf.* præf. in libb. suos, Car. Ott. *Rechenberg* Program. A. 1701. *Schurzfleischium* Epp. felect. p. 564. & Epp. arcan. P. I. 58. 464. 614. P. II. 344. *Sorberiana* 132. *Struvium* Hist. philosoph. 187. & Christian. *Thomasium* in Scriptis parvis german. 398. Et quod ad stilum celeberrimi auctoris nostri, quo usus est hoc opere, attinet, de eo peritissimus artifex, *Boeclerus*, in Crenii Methodorum Tomo I. 382. scribit, esse gravem, & maiestati rerum convenientem: optandumque esset, ut falsas sive erroneas Rabbinorum allegationes, quas se in *Grotio* animadvertisse asseverabat *Wagenseilius*, tam longo tempore, quo professioni iuris & orientalium linguarum præfuit, correxisset, indicasset, ac fidem olim datam vindicasset, aut omnino tacuisset: ad quid enim nobis tam diu salivam movit? Sed missis aliis, agedum, eamus propius ad elegantissimum corpus, & nævos, quos in eo viri docti sibi observasse videntur, spectemus atque annotemus.

In Prolegomenis §. 8. p. 9. *Societatis custodia* humani intellectui conveniens, fons est iuris naturæ.	*Dei voluntas* est iuris naturalis causa, quam efficientem, itemque principium essendi in scholis barbare vocare solent. *Buddeus* Select. I. N. & G. 66. *Kestner* de I. N. & G. 8. Vide tamen etiam I. W. *Jägerum* Comment. in *Grotium*.
Lib. I. c. 1. §. 10. pag. 69. Ius naturale *est dictatum rectæ rationis.*	Hæc sententia maxime dubium & suspectum reddit ius naturæ, cum non constet, cui præ altero rectior sit ratio. *Kestner* 21.
§. 12. p. 77. A posteriori, iuris naturalis esse colligitur id, quod *apud* omnes *gentes*, aut *moratiores* omnes, tale esse creditur.	Principum hoc est *valde lubricum & incertum.* Alia gens alia est moratior; sed quid sit bene moratum esse, in eo non conveniunt. *Conringiana* 315.

Cap. 3. §. 20. p. 222. Reges hebræi quin in rebus *plerisque* summo iure imperaverint, dubitari nefas arbitror.	In rebus *omnibus*; ut patet ex Ecclesiastæ cap. 8, 2. *Wagenseil* Confutat. Carminis Lipman. 278.
Pag. 223. Video, *consentire Hebraeos, Regi* in eas leges, quæ de officio Regis scriptæ exstabant, *peccanti inflicta verbera.*	*Minime omnium* id factum; *neq. Hebræi consentiunt. Wagenseil* l. c.
In Annotat. ad libri I. c. 3. §. 8. p. 240. A Carolo *Quinto* Imperatore *Augusta* civitas petiit, ne Senatus urbis suæ placita valerent, nisi assensissent curiarum magistri.	A Carolo *Quarto* id petiit *Argentina* civitas. *Wagenseil* de Notabilib. civit. Noriberg. c. 23. p. 179.
Cap. IV. p. 248. de *Bello subditorum in superiores.*	Caput 5. & 6. *libri de Antiq. Reip. batavicæ* videntur istis adversari. *Crenius* Animadv. P. V. 204.
Lib. II. c. I. §. 12. p. 324. Mihi legum conditores videntur hoc voluisse potius, *directe rerum causa interfici neminem debere.*	Nos id ex istis legibus perspicere non possumus, quæ *de furibus loquuntur, qui, ut clanculum subducant, in ædes irrepunt. Pufendorf* de Iib. N. & G. I. 2. c 5. §. 18.
§. 17. p. 332. Illud *minime ferendum est*, quod quidam tradiderunt, iure gentium arma recte sumi ad imminuendam potentiam crescentem, quæ nimium aucta nocere posset.	*Contrarium* defendere nititur celeberrimus *Gundlingius*, Gundlingianorum Tomo I. 382.
Cap. IV. §. 1. p. 442. *Generatione* parentibus ius acquiritur in liberos.	*Negatur*, quia parentes domini viscerum esse nequeunt: quin nemo sui ipsius dominus est: dominium hominibus non in homines, sed in res datum. *Kestner* de I. N. & G. 63.
Cap. V. §. 29. p. 486. In servi-	Illud Iuris romani principium, rectæ

lis conditionis hominibus partus matrem sequitur; quod tamen *iuri naturali non satis congruit*, ubi pater aliqua ratione sufficiente cognosci potest.

rectæ rationi maxime conforme, *censuram Grotii non meretur*. D. Augustinus *Leyser*, IC. academiæ Iuliæ, Meditation. ad Pandectas, Specim. XIIX. p. 182.

In Annot. ad c. VII. §. 1. p. 564. Quid in mentem venit *Bodino*, *ut talia* (bona naufragorum, fisco esse addicenda) *defenderet?*

At Bodinum non defendere, sed *acriter reprehendere*, eius verba docent. *Crenius* Animadv. P. V. p. 205.

C. IX. §. 11. p. 609. *Approbatio* populi rom. circa electum Germaniæ regem, per Episcopum (romanum) edici & solemniter testata *fieri peculiari coronatione* solebat. Ex approbatione vero populi romani fit idem Rex aut Imperator romanus, aut, ut historici sæpe loquuntur, *rex regni Italiæ*. Iure *Episcopus romanus, vacante imperio, investituras tribuit feudorum Rom. Imperii.*

Tres hic *magni erroris* committuntur. *Conring* de Germanorum Imperio romano, c. 12. §. 10. & c. 13. §. 15. 16.

Cap. XI. §. 7. p. 644. 645. Seposita lege civili, is, *qui metu promisit* aliquid, *obligatur*. Alter autem *tenetur ad liberandum promissorem*, si promissor velit.

Non obligatur, quia omnis obligatio oritur ex voluntate Dei. Quis autem dicat, Deum vim facienti tribuere ius in alterum? C. *Thomasius* Introduct. ad doctrinam moralem p. 221.

Cap. XV. §. 12. p. 750. *Fœdus* (universale) *inter Christianos ineatur* contra impium hostem.

Pium quidem, omnique laude plenissimum hoc est consilium, sed *eius impletio vix speranda*. *Kestner* de I. N. & G. 191.

Cap. XVI. §. 12. p. 765. 766. *In favorabilioribus verba laxius sunt sumenda. In odiosis* vero *sermo figuratus aliquantulum* admittitur.

Hæc regula, ut nasus cereus, *quaqua versum flecti & torqueri potest*. C. *Thomasius* in Ausubung der Vernunft-lehre p. 211.

Potius

Cap. XVII. §. 21. p. 798. Vt mancipium, aut animal, quod damnum aut pauperiem fecit, noxæ dedatur, itidem *ex iure civili est*.	Potius *ex iure naturali*. Gottl. Gerhard *Titius* Observat. 169. in Pufendorfium de Officio hom, & civis p. 234.
Cap. XIIX. §. 4. p. 805. Censeo, placuisse gentibus, ut communis mos, qui quemvis in alieno territorio existentem eius loci territorio subiicit, *exceptionem pateretur in legatis*.	Putamus nos, *legatum in loco, ubi deliquit, & conveniri & puniri posse ex omni causa*. H. E. *Kestner* de I. N. & G. 187.
Cap. XX. §. 1. p. 832. Pœna generali significatu est malum passionis, quod infligitur ob malum *actionis*.	*Definitio ista definito suo est angustior*. F. V. *Calixtus* Tract. de hæresi p. 249. At illustris *Thomasius* Institut. Iurisprud. div. l. 3. c. 7. n. 29. facilem ad id putat esse responsionem, & omne dubium tolli, si dicatur, pœnam esse dolorem, illatum *ob delictum*.
Cap. XXV. §. 8. p. 1024. *Si manifesta sit iniuria* (erga subditos alienos) *si quis Busiris, Phalaris, Thrax Diomedes ea in subditos exerceat, quæ æquo nulli probentur, non ideo præclusum erit ius humanæ societatis*, sed poterit contra eum bellum suscipi ab alio imperante.	*Verba illa ex infami Amphitheatro Car. Scribanii* desumta esse, scribit Andr. *Rivetus*. Sed *Crenius*, diligentissimus indagator, *negat se reperisse*. Dissert. II. de furib. librar. §. 53.
Cap. XXVI. §. 4. n. 2. Et illud *Taciti*: Principi summum rerum imperium Dii dederunt, *subditis* obsequii gloria relicta est.	Taciti *Annal.* VI. 8. 6. *nobis* obsequii gloria relicta est. C. *Cellarius* Antibarb. p. 202.
Lib. III. c. 2. §. 2. p. 1071. (Repressaliæ) *iure gentium voluntario* induci potuerunt.	Eas exercendi facultas *naturaliter* competit, modo iusta caussa, a parte iis utentium, subsit. G. G. *Titius* Observ. 697. in Pufendorf.

Cap. IV. §. 11. p. 1102. *Augustinus* laudans Gothos, qui supplicibus, & in templa perfugientibus pepercerunt: *Quod belli iure fieri licuisset*, ait, *illicitum sibi esse iudicarunt.*

dorf. de Offic. hom. & civis, p. 610.

Verba illa exstant *libro* II. de Civitate Dei *cap.* 2. *Crenius* Animadv. P. V. 201.

LIII.

Io. SELDENI de Iure naturali & gentium, iuxta disciplinam Ebræorum, libri VII. Lipsiæ & Francofurti. 1695. Prodierant quoque Argentorati A. 1665. Libro primo agitur de ebraicæ philologiæ dignitate, & iure naturali, eiusque ortu ac sedibus; secundo de interdictis Noachidarum, & speciatim de idololatria & blasphemia, item proselytis & libertinis; tertio de cultu divino, ad quem alligati erant proselyti domicilii, seu gentiles, & sabbato; quarto de homicidio, excommunicatione, iure asyli, & vindicationis sanguinis; quinto de concubitu, adeoque matrimonio, concubinatu & divortio; sexto de furto, adquisitione & translatione dominii, rerum occupatione, iure egenorum, servitute, usuris, bonis alea lucrifactis, iure bellico, numismate, & captivis; septimo de membro animalis viventis, carnis & sanguinis esu, honore parentum, iudiciis, & an vestigia præceptorum VII. noachicorum insint non tantum in sacra Iobi historia, verum etiam in synodo apostolorum hierosolymitana. Præfixa etiam est *Boecleri* ad Io. *Capellanum* epistola dedicatoria, in qua, præterquam quod ostendit, sublato divini iudicii metu & remota reverentia iuris naturalis, ipsa reip. munimenta ac præsidia everti, in laudes it LVDOVICI XIV. Gall. regis, *Colberti*, & *Capellani*, nec non *Seldeni*. Hoc opere *Seldenus Grotium* de I. B. ac P. æmulari studuit, sed ordinis & perspicuitatis negligens, & digressiones captans adeo remotas, atque interdum iusto longiores, sæpe non parum tædii lectoribus creat, ut præter alios *Buddeus* in Selectis Iuris nat. & gentium p. 32. bene observavit. Plura de *Seldeno* huiusque opere tradunt *Morhof* Polyhist. T. III. 74. *Struve* Biblioth. philosoph. 191. *Colomesius* 494. 814. *Reinesius* Var. lect. 209. *Boeclerus* in Epist. dedicat. huic Operi

præfixa, *Boineburg.* Epp. p. 126. *Spizelius* Infel. literati p. 910. Collectores *Actor. erud.* A. 1707. 34. auctor *Præfat.* in Laur. Odhelii Synag. bifront. p. 4. Iust. Christoph. *Böhmer* Progr. A. 1709. d. 4. Maii A 3. & *Feller* Monum. ined. T. I. 571.

Io. SELDENI Vxor ebraica, item de Successionibus, ad leges Ebræorum, in bona defunctorum liber, & de Successione in pontificatum Ebræorum, libri II. Francofurti ad Oderam 1695. Prius editi fuerant libri isti Londini A. 1646. 4. In libris Vxoris ebraicæ ex iure divino & talmudico tractat auctor de nuptiis & divortiis. In Prolegomenis autem in librum de Succession. de opusculi utilitate de verpi iuramento per Anchialum, apud *Martialem* lib. XI. epigr. 95. de Talmudis utriusque auctoritate, partibus, compositione, ævo, deque scholarum legi publice Hierosolymis prælegendæ ante excidium sub *Vespasiano* frequentia. *Schurtzfleischius* in Biblioth. Schrader. P. I. K 6. hæc habet: *Seldeni* Vxor ebraica, *liber eruditionis & antiquitatis plenissimus. Ad fontes biblicos & rabbinicos maxime spectat. In antiquitate enim & Ebræorum historia eminet* Seldenus, *& in eis versatissimus est.* De libro autem Successionum in bona defunctorum *Clericus* in Comment. in Num. 27, 11. Seldenum Iurisprudentiam talmudicam, hisce de rebus, iudicat copiose tradere. Et nota, *virum summum*, qui notatur p. 61. quod Epiphanii de nuptiis Iosephi & Mariæ virginis non recte verterit, esse Is. *Casaubonum*, Exercit. I. sect. XIII.

Pag. 292. *Sacerdos* mulieri ob adulterium suspectæ partem ephi farinæ hordeaceæ, ex mariti apothecis petitam *tradidit.*	Non sacerdos, sed *maritus.* I. C. *Wagenseil* in Sota p. 419.
Lib. II. c. 9. de Success. in pontif. p. 244. Ex interdicto divino Ex. 30. 33. *nefas fuit oleum aliud præter illud ipsum*, quod tum ex præscripto conficiebatur, *componere.*	Non omnis simpliciter confectio, si prior defecerit, prohibetur, sed ea duntaxat, quæ *in privatum & profanum* fit *usum. Cartvvright* in Electis targum. rabbin. in l. c.

LIV.

Samuelis PUFENDORFII de Iure naturæ & gentium libri

bri IIX. Francofurti ad Mœnum. 1684. Editio secunda, auctior multo & emendatior, post primam, quæ emissa fuit Lundini Scanorum A. 1672. 4. Primo libro agit auctor de origine & varietate entium moralium, certitudine disciplinarum, quæ circa moralia versantur, intellectu & voluntate hominis, prout concurrunt ad rationes morales, actionibus moralibus in genere, earumque norma, qualitatibus, quantitate, imputatione: secundo, hominis naturæ non congruere, ut vivat exlex, de statu hominum naturali, lege naturali in genere, præstationibus hominis adversus se ipsum, defensione sui, & iure ac favore necessitatis: tertio de vitanda læsione alterius, omnium hominum æqualitate, officiis humanitatis, servanda fide, promissis & pactis: quarto, de sermone, eumque comitante obligatione, iureiurando, facultate humani generis, dominio, occupatione, testamentis, successionibus ab intestato, usucapione, & obligatione, quæ ex dominio rerum per se oritur: quinto, de pretio, contractibus, interpretatione, & modo litigandi libertate naturali: sexto, de matrimonio, & potestate patria, atque herili: septimo, de civitate & imperio: octavo, de potestate imperantium, modis, quibus quis desinat esse civis, deque mutatione & interitu civitatum. In Præfatione primæ editionis narrat occasionem suscepti huius operis, iudicium profert de *Grotii*, *Hobbesii* & *Seldeni* similibus laboribus, gratulatur sibi de adprobatione Regiæ Maiestatis suedicæ, eamque omnibus aliorum censuris anteponit; denique caussam aperit, ob quam fundamentum universi iuris naturalis posuerit socialitatem hominis, atque ea, quæ sententiæ huic opponuntur, solvere ac diluere studet. Nimirum, ut verbis utar doctissimorum virorum, quibus *Acta eruditorum* debemus, & quidem ad A. 1707. p. 35. illustris hic auctor, litterarum humaniorum, & philosophiæ, ac in primis matheseos singulari scientia, iudicio solido, exquisito, & a praiudiciis aliorum libero, sedula optimorum auctorum lectione, eruditorumque suæ ætatis familiari opera adiutus, inclyta in primis *Grotii* vestigia sequi, & quæ imperfecta in iuris naturæ ac gentium doctrina videbat, heroico conatu, successu felicissimo, frendentibus licet plurimis, tantique gloriam operis ipsi invidentibus, supplere ac perficere cœpit. Adversarios autem na-

ctus est Iosuam *Schvvarzium* & Nicol. *Becmannum*, qui heterodoxiae labem ei affricare conati sunt; contra quos tamen seque & libros suos defendit. Secuti hosce sunt *Scherzerus*, *Lyser*, *Velthem*, *Gesenius*, *Warenbergius*, *Alberti*, *Strimesius*, *Zentgravius*, quibus ille in Dissertationibus academicis, Specimine controversiarum, & Eride scandica ita respondit, ut Apollo faveret, & plurimi eruditorum adprobationem suam adferrent. Quin & in varias linguas translatum fuit hoc opus, a *Kenneto* quidem in anglicam, a Io. *Barbeyraco* in gallicam, cuius editio altera, quae A. 1712. prodiit, priori de A. 1706. longe praeferenda est, atque a *Wibero*, professore giessensi, in germanicam, cum notis Io. Nic. *Hertii*, *Barbeyraci* & aliorum. Datur etiam *Pufendorfius contractus*, & aphorismis illustratus, Marpurgi 1698. 8. immo liber eius *de Officio hominis & civis* nihil aliud est, quam compendium magni operis de Iure naturae & gentium. Et iuvat coniungere cum illo excellentissimi *Thomasii* Fundamenta iuris naturae & gentium, edita Halae A. 1705. in quibus, depositis praeiudiciis, quibus & *Grotius* & *Pufendorfius* hic & illic laborarunt, altius atque accuratius doctrinam huc pertinentem consideravit, perpendit, candideque elocutus est. Nec reticendum, fuisse virum illustrem, miraculum sui temporis, eccui ignotum? qui, ut clari nominis Iust. Christoph. *Boehmerus* in Program. A. 1709. m. Maii A 4. refert, Pufendorfium hoc in opere nec finem obiectumque, nec caussam efficientem iuris naturae recte constituisse adfirmavit. Plura iudicia de auctore nostro, eiusque praesente labore qui desiderat, consulat *Acta erudit.* A. 1707. 35. *Beclerum* Bibliogr. crit. 894 900. *Boehmerum* l. c. *Buddeum* in Selectis iuris nat. & gent. p. 32. 53. & in Elementis philos. instrument. 92. *Clericum* T. IX. de la Biblioth. choisie 387. *Schurzfleischium* Epp. Select. p. 234. C. *Thomasium* Dissert. procem. in Institutiones Iurisprud. div. p. 18.

Lib. VI. cap. 2. §. 4. p. 908. Parentum imperium ipsorum quoque *liberorum praesumto consensu*, adeoque pacto tacito niti videtur.	Sententia illa *ex falso* hoc *principio* resultat, quod bellum omnium in omnes detur. *Kestner* de I. N. & G. 63.
§. 11. p. 919. Pater in familia segrege *ius vitae & necis habet in liberos.*	*Contrarium* verius mihi videtur. *Idem* 66.

Doctrina

Lib. VII. c. 7. §. 11. p. 1088. ubi agitur de *Successione in regno.* | Doctrina illa *non satis plene & distincte* hic traditur. *Idem* disput. de Successione sororis prae filio sororis defunctae.

Sam. *Pufendorf*, Flöha-misnicus, Erh. *Weigelii*, celebris mathematici ienensis discipulus, primum in academia heidelbergensi, deinde in lundiensi Scanorum professor, tum regius Holmiae secretarius & historiographus, tandem Electoris brandenburgici consiliarius intimus, pariterque historiographus, atque in Baronum ordinem evectus, vir tam illustris per totam Europam nominis, ut satius sit de eo silere, quam pauca dicere. Felicis ingenii sui dotes explicuit praestantissimis, ac per omnem aetatem victuris scriptis, quae sunt, Elementa iurisprudentiae universalis, (cui multa inserta sunt ex *Weigelii* Ethica euclidea) Liber de statu Reip. germanicae sub ficto Severini *de Monzambano* nomine, Eris scandica, Specimen controversiarum ipsi circa ius naturale motarum, Historia de rebus suecicis sub GVSTAVO ADOLPHO usque ad abdicationem CHRISTINAE, de Rebus a CAROLO GVSTAVO gestis, Ius feciale divinum, Introductio in historiam & Liber de habitu religionis christianae ad rempublicam, atque ex improvida subsectione unguis in pede, quam insecuta est inflammatio, immaturam, si fas ita loqui, mortem obiit Berolini anno 1694. aetatis 63. *Buddeus* in Selectis iur. nat. A 3. *Lexicon univers. histor.* T. IV. 241. Io. *Moller* Hypomnem. ad Schefferi Sueciam litteratam 468. *Magirus* 695. *Titius* praefat. in Pufendorfium de Officio hom. & civis, ac *Bibliothecarius nulli parti addictus* 514.

LV.

Theodori REINKINGKII Tractatus de regimine seculari & ecclesiastico S. Imperii romano-germanici. Augustae Vindelicorum, 1717. Septima editio. Ter enim typis Hampelianis Gissae ac Marpurgi, & semel Genathianis Basileae prodiit: tertia autem illarum editionum sine auctoris praescitu & consensu, sub fallace auctoris titulo, A. 1641. in publicum protrusa, typis mutilatis, charta immunda, innumerisque vitiis neutiquam se commendat. In quo de praedicti Imperii agitur maiestate & potentia, de Imperatoris, Electorum, Principum & Magistratuum iure & superio-

ritate, de Imperii fundamentis, constitutionibus & legibus pragmaticis, de potestate ecclesiastica: & quidquid scitu dignum & necessarium est ad pleniorem eiusdem status cognitionem & instructionem, adducitur. Accedunt non nulla, quæ durantibus belli motibus circa publicum Imperii statum, ac per novam Pacis monasterio-osnabrugensis compositionem innovata, vel confirmata fuerunt, solide ac fuse ex antiquis recentioribusque Historicis, Politicis, Iurisconsultis, aliisque versatissimis simul & probatissimis auctoribus proponuntur. In Præfatione de prioribus editionibus loquitur, longamque & gravem disputationem contra Hippolithum *a Lapide* instituit, non suum ipsius duntaxat, sed augustiss. etiam Imperatoris, Electorum & Principum S. R. Imperii adversarium, & hostem maledicum. Interim *Conringius* de Negot. convent. Imper. th. 65. non dubitat scribere, eum strenuum, forte nimium cæsareæ potestatis assertorem fuisse; *Bilderbeckius* autem in Bibliotheca Iuris publ. german. p. 33. apertius rem eloquitur, dicens, confundere ius privatum cum publico, sententiam de pure monarchica Imperii romano-germanici forma non satis firmis probare argumentis, & denique ignorantiam politices atque historiæ germanicæ prodere. Quibus adde *Zschackvvizium* Prolegom. in ius publ. p. 42. D. Augustinum *Leyserum* disp. de Assentat. ICtorum §. 37. & D. *Rinckium* Program. Orationi auspicali præmisso)(2.

LVI.

CAROLI IV. Rom. Imperatoris Aurea bulla, ex autographo francofurtano descripta, & edita ab Henr. Gunthero *Thulemario*. Francofurti & Lipsiæ 1706. Confecta fuit ab ipsis Procerum Germaniæ ministris, & quidem XXIII. priora capita Norimbergæ IV. Idus Ianuarii A. 1356. in ædibus ad insigne aurei clypei, reliqua eodem anno in curia Metensi, & promulgata ipso sacri natalis festo; latino autem usi sunt idiomate, ut Romano pontifici aliisque germanicæ linguæ ignaris posset innotescere. Sed & variæ eius dantur versiones atque editiones germanicæ; inter quas antiquissima est illa, quam WENCESLAVS Imp. faciendam curavit, quæque in hodiernum diem in Bibliotheca cæsarea ostenditur. Plura de his, & aliis huc pertinentibus, vide apud *Thulemarium* in Tractatione de Bulla aurea, edita Heidelbergæ A. 1683. 4. &

4. & recensita in *Actis eruditorum* eiusdem anni p. 559. & nota, Capitula ex editione moguntina, quæ in francofurtano exemplari desiderantur, adiecta esse.

Henr. Guntherus *Thulemarius*, I. V. & Philos. doctor, & Academiæ heidelbergensis professor publicus ordinarius, scripsit Tractationem de Bullis, & speciatim de Aurea bulla CAROLI VI. Imperatoris, Heidelbergæ 1682. aliamque de Octoviratu, ibidem 1684. laudatus ab egregiis viris, Henr. *Meibomio* Rerum german. T. I. 466. *Wagenseilio* de Noribergæ Rebus notabilibus p. 233. & *Thomanno* in Struvii Actorum litterariorum T. I. 91.

Heinrici VFFELMANNI Liber de iure, quo homo homini in sermone obligatur. Helmstadii 1676. In quo præter quam plurima alia, Iesuitarum novorumque Casuistarum portentosa de æquivocationibus, amphiboliis, & mentalibus reservationibus doctrina refellitur. *Conringius* in Epistola ad auctorem, quæ huic libro præmissa est, laudat eum cum ob præstantiam huius opusculi & plenam argumenti tractationem, tum ob candorem atque integritatem, qua ingenue monuerit, nec primis aut solis Iesuitis hanc artem deberi, nec etiam illorum omnibus, etsi quam plures, ipsique adeo summates illius sodalitii, foede hic sese gesserint. Idemque scriptum laudatur a *Strimesio* in Examine responsionis Casp. *Calvoerii* p. 4. & Christ. *Thomasio* Dissertat. prooemiali in Institutiones iurisprud. divinæ p. 21. Capita operis sunt XIIII. quorum 1. agit de homine sociali. 2. de sono, voce, & sermone. 3. de obligatione. 4. de iuribus sermonis, & insignite de veracitate. 5. de veracitate iudiciaria. 6. de fide. 7. de fide latroni, hosti & hæretico data. 8. de iureiurando. 9. de mendacio. 10. de perfidia, proditione & periurio. 11. de maledicentia. 12. de retorsionibus iniuriarum verbalium. 13. de æquivocationibus & mentalibus reservationibus.

Henricus *Vffelmann*, vehrdensis, *Hoberkornii*, *Misleri*, *Siricii* & *Ebelii* discipulus, in academia Iulia tradidit publice doctrinam moralium, & extra ordinem per breve tempus theologiam, deinde autem ad pastoratum & professionem theologiæ luneburgensem vocatus, eo quidem ivit, sed hisce muneribus diu præesse non potuit; degenerante enim tussi & sanguinis profluvio in febrem hecticam, anno 1680. exstinctus est, quum in flore ætatis esset, h. e. vir

vir annorum 40. Habemus ab eo varias Disputationes, de principiis actionum moralium, de iure talionis, de homagio, de mensura pretii rerum, de sanctimonia Principum, de legatis, de duellis, de imperfecta perfectione fidelium in hac vita, de centitudine gratiæ & remissionis peccatorum, Orationem adversus exercitationes paradoxas Petri *Gassendi*, & alia. Vide Io. Georg. *Bertrami* Luneburgum euangel. P. I. 676.

Casp. ZIEGLERI Diatribe canonica de dote ecclesiæ, eiusque iuribus & privilegiis. Wittebergæ 1676. In qua tractatur 1. de vocabulo *ecclesia*, & eius usu 2. initio nascentis ecclesiæ templa Christianis nulla fuisse. 3. ignotam fuisse primis Christianis dotationem ecclesiarum. 4. de sententia *Canonistarum*, necessario ecclesias dotari debere statuentium. 5. de extensione dotationis usque ad oratoria, & singula altaria. 6. cui incumbat onus dotandi ecclesias. 7. de quantitate dotis. 8. in quibus rebus constitui debeat dos ecclesiæ. 9. de familia ecclesiastica. 10. de forma & modo constituendi dotem ecclesiæ. 11. de fine dotis ecclesiasticæ. 12. de eius privilegiis. 13. de eorundem violatione & ademtione.

Casp. *Ziegler*, lipsiensis, iis descendens maioribus, qui nobilitate & egregiis facinoribus non tantum in Europa, verum etiam in Asia, Persiæque regno gentem nomenque suum extulerunt, postquam patris voto morem gerens sacris studiis sub *Hoepfnero*, *Hulsemanno*, *Carpzovio* operam dedisset, iura didicit patre duce, comitibusque Polyc. *Wirthio* & Amadeo *Eccolto*, tanto cum successu, ut post triennium cum applausu lauream in academia salana acciperet, & mox professioni iurium in academia wittebergensi, admoveretur. Hæc videns Eusebie, non poterat amplius moleste ferre *Ziegleri* apostasiam, eiusque nomine Themidi invidere: eventus enim docebat, non potuisse illum ad summa pervenire, nisi utramque coluisset. Ceterum sicut ille singularem in docendo industriam, felicissimam in respondendo de iure promtitudinem, in tuenda asserendaque iustitia incorruptum studium, in consiliis dexteritatem haud vulgarem demonstrans, omnium in se ora oculosque convertebat, ita honores ac dignitates, una post alteram, virum optime merentem excipiebant; mox enim factus est Facultatis suæ, ut vocant, ordinarius sive præses, & summo Saxoniæ

Saxoniæ tribunali, quod Dresdæ est, adscriptus. In omnibus autem rebus ita se gessit, ut non tantum doctus, non tantum prudens, sed etiam bonus & videretur, & esset, atque nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam referret, recteque facti, non ex populi sermone, sed ex ipso facto peteret mercedem; si tamen mercedem is petere dicendus est, cui propitius Deus, & bona conscientia erant instar omnium. Fatales optimo ICto nostro, qui muneris ratione tot casus resolvere debuit, resolvitque, fuere casus: puer enim ex lapsu cranium fregit, et senex tibiam cum fibula dextri cruris. Sed hic alter casus mortis erat præambulo: nam ex somno quasi experrectis calculis, exquisitissima tormenta patiebatur, cumque etiam letalis febris accederet, defecit anno 1690. cum absolvisset, ut putant, ætatem hominum, videlicet annos 70. D. Casp. Henr. *Hornius* in Oratione parentali, apud Pippingium in Append. Memoriar. theologor. p. 1042. *Witte* Diar. biograph. T. II. 178. Apud eosdem videri potest, quid scripserit. Nos hic tantum observamus, scripsisse Dicasticen, Regicidium Anglorum, Tractatum de iuribus maiestatis, Rabulisticam, multas Disputationes, & germanice Libellum de conficiendo carmine, quod Madrigale vocatur: in quo ille Germanis primus facem prætulit. Hic ille est *Zieglerus*, quem *Schurzfleischius* Epp. arcan. T. II. 6. decus patriæ; Christianus *Thomasius* Dissert. prooemiali in Institut. iurisprud. divinæ p. 3. ICtum divinarum pariter & humanarum rerum scientia instructissimum; & Io. Guil. *Bergerus* Dissertationum academicar. p. 320. gravissimum iuris antistitem, interque cetera severioris doctrinæ ornamenta, elegantissimum omnis leporis magistrum, ac plane Gratiarum manibus factum appellat.

Io. SCHILTERI Dissertatio de condominio circa sacra. Argentorati 1704. In qua docetur, condominium circa sacra fundari in condominio territoriali pro indiviso, atque nihil aliud esse, quam ius circa sacra inter duos vel plures dominos territoriales: Statusque Imperii, etiam post Concordata nationis germanicæ, & tempore pacis religiosæ ac westphalicæ, gavisos esse iure superioritatis territorialis; huius autem naturam, velut analogam maiestatem, in primis consistere in iure etiam circa sacra & ecclesiastica intra territorium. Quare si Status reformantes iure suo usi, vindicias egerint iuris circa sacra adversus Sedem romanam,

invito forte etiam ab initio Imperatore & Edicto wormatiensi, postea tamen, re penitus considerata, Imperatorem & Imperium, atque in primis Episcopos etiam, vindicias istas, saltem respectu occupatæ possessionis per Pacem religiosam, ratas habuisse, & ut partem superioritatis territorialis agnovisse, & confirmasse.

Ioachimi MEIERI Dissertatio gamica de iure connubii cum sponsa extranea, Gottingæ 1703. Absolvitur V. capitibus, quorum 1. tractatur de iure sponsarum extranearum antiquo apud Iudæos, Græcos & alios. 2. de iure sponsarum antiquo apud Romanos. 3. de iure sponsarum extranearum antiquo apud Germanos. 4. de iure sponsarum extranearum hodierno in detractione.. 5. de sponsarum extranearum hodierno reliquo in contractibus vel quasi, & delictis. Et dicata est nuptiis summe reverendi Phil. Lud. *Boehmeri*, ecclesiarum Principatus & urbis gœttingensis superintendentis generalis, professoris theologiæ in Gymnasio primarii, & protecclesiastæ ad S. Ioannis, cum Catharina Elisabetha Stillenia.

Io. Wilh. ENGELBRECHTII Commentatio iuris gentium de militantium officio in expeditionibus bellicis, vulgo in Feldzugen und bataillen. Helmstadii 1705. In qua delineantur officia, quibus supremi bellorum duces inferioribus, & inferiores vicissim milites illis obstricti sunt, eo potissimum tempore, quo cum hoste confligendum, aut eius aggressus exspectandus est.

Io. Wilh. *Engelbrecht*, natus Hanoveræ anno 1674. d. 15. Ianuarii, primum caussarum patronus in urbe patria, deinde in academia Iulia professor moralium, porro D. & professor iuris, & nunc Ordinis sui princeps ac senior, nec infelix poëta, quod viri severioribus studiis addicti singulare decus est, varias partim scripsit, partim moderatus est Disputationes, ut, de iusto naturali Iudorum in pecuniam, de iure poenarum capitalium in homicidio doloso, de legitima, per quam separantur liberi, de iure peregrinantium, de casibus quibusdam practicis, de renovatione investituræ, universitatis nomine regulariter non in casu mortis unius ex pluribus feudi curatoribus, sed demum cunctis iis deficientibus, petenda, de casibus aliquot iuris selectioribus, de advocato electorali saxonico.

Adami CORTREII Repræsentatio iuris primariarum precum,

cum, sacratissimis Imperatoribus romano-germanicis sine prævio Pontificum assensu competentis. Magdeburgi 1716. Postea primo eius Tomo Corporis iuris publici annexa.. Qua 1) exhibentur Litteræ papalis internuncii coloniensis, Archiepiscopi rhodiensis, & tenor velaminis papalis. 2) Responsio *Cortreii.* 3) FERDINANDI III. & LEOPOLDI Diplomata: e quibus patet, preces primarias ultra longissimum tempus præscriptum, absque requisitione & indulto Pontificis esse impertitas. 4) Imperatorem in orbe christiano esse caput omnium supremum, nullaque obedientia Pontifici subiectum.

Adamus *Cortreius*, syndicus provincialis magdeburgicus, vir consultissimus, qui per plurima lustra illustrandæ iurisprudentiæ publicæ non minore gloria, quam labore, incubuit, aliis etiam scriptis studuit prodesse, nimirum Observatis ad articulum IV. Pacificationis ryswicensis, & Corpore iuris publici, cuius IV. iam prodierunt Tomi, & II. alii exspectantur. Rebus autem humanis ereptus est clarissimus vir annno 1707. ætatis fere 70. *Acta eruditorum* A. 1706. 348. & 30. A. 1708. 23. A. 1710. 511.

Henr. Ern. KESTNERI Conspectus prudentiæ legislatoriæ. Rintelii 1710. In quo vera iurisprudentiæ principia ex nativis suis fontibus deducuntur. Prohibitionem autem Creatoris, fundamentum iuris naturæ esse docetur, cuius voluntas aut verbis declaretur, aut factis: si illud fiat, vocari ius divinum revelatum; si hoc, naturale. Ad facta autem pertinere motus & instinctus a natura hominibus insitos & implantatos, itemque actiones ipsius Creatoris, rerum videlicet creationem & conservationem: actionum quoque finem, tum necessarium, tum probabilem: nec non medii necessitatem: & denique naturam ipsius sanctissimi Creatoris, qui perfectissimus sit, & nihil frustra fecisse intelligatur, huc pertinere. *Acta erudit.* A. 1698. 485.

Henr. Ern. *Kestner*, natus Detmoldiæ in Comitatu lippiaco A. 1671. in academia rinteliensi ICtus & professor publicus, serenissimique Hassiæ Landgravii consiliarius, non tantum publice privatimque docendo, verum etiam plurimis scriptis, quorum catalogus exstat, industriam, ingeniique sui foecunditatem comprobavit, eaque in sententiis promendis libertate utitur, ut fateri necesse sit, eum veritatem sectari, non autem aliorum auctoritatis mancipium esse.

SCABINATVS IENENSIS Vockerodtischer unfug, Indecentia Vockerodtiana, sive Apologia contra maledicum Godofredi Vockerodtii libellum. Jenæ 1710. Illustre illud Collegium dederat ad præcedentem requisitionem responsum in caussa discipuli contra prædictum Gymnasiii rectorem in puncto excessivæ castigationis: quod ille acerbo, & contumelioso excepit scripto. Contra hoc igitur consultissimus ordo se tuetur, ostendens, se secundum acta & probata iudicasse, citra cuiusquam favorem aut odium, statumque controversiæ in hoc versari: An deceat ludi moderatorem sævitia uti erga discipulum delinquentem, eumque infamem reddere, atque exsecrari ac diris devovere? Alias certe notum est, *Vockerodtium* eruditione atque informandi dexteritate præstantissimum, sed & pietate ornatissimum fuisse scholæ Gothanæ rectorem: quem quidem valde commendant *Struvius* Introduct. in notit. rei litterar. c. 10. p. 484. & D. Ioach. *Langius* Antibarb. P. I. 646. P. II. 53. 508.

LVII.

Christiani THOMASII Dissertationes iuridicæ varii argumenti. Lipsiæ & Halæ 1695. Sunt disputationes, habitæ ab auctore in academia lipsiensi, & tractant de sequentibus materiis, 1) de iniusto *Pontii Pilati* iudicio. Cum Io. *Stelleri* Pilato defenso. 2) de vagabundo. 3) de obligationibus & actionibus. Cum appendice Vindiciarum pro dominio contra servitutem. Additur Christfr. *Wachtleri* Dissertatio de iure in re, comparata ad Io. Ferd. *Bebambi* Argutias iuris civilis, eiusdemque *Wachtleri* Epistola de numero iurium in re. 4) de iure circa colores. 5) de prioritate ac posterioritate temporis dubia atque incerta. 6) de sponsione Romanorum caudina. Confer *Struvii* Biblioth. philos. p. 190. 7) de crimine bigamiæ. 8) de præscriptione bigamiæ. 9) de actione fideiussoris adversus debitorem, antequam solvit. 10) de filio sub conditione, si se filium probaverit herede instituto. 11) de iure circa somnum & somnia. 12) de feudis oblatis. 13) de abigeatu. 14) de sponsione Romanorum numantina. 15) de servitute stillicidii. 16) de iure asyli, Legatorum ædibus competente. 17. de validitate coniugii, invitis Parentibus contracti, & per benedictionem sacerdotis depositi consummati. Cum IV. Responsis ad hanc disputationem pertinentibus, JCtorum videlicet *Rostochiensium*, *Kiloniensium*, & *Lipsiensium*.

Christi-

Christianus *Thomasius*, lipsiensis, Iacobi polyhistoris filius, in lucem editus A. 1655. primus fuit, qui Halæ magdeburgicæ philosophiam & ius doceret, ac fundamentum Academiæ Fridericianæ, iam florentissimæ, poneret; eamque gloriam, quam initio comparavit sibi, incredibili studio atque industria & conservavit, & mirum in modum auxit atque amplificavit, ita ut augustissimus Rex, meritorum eius rationem habens, summis, quæ in virum academicum cadere possunt, dignitatibus, non sine invidorum ac malevolorum ægritudine, eum ornaverit, atque in numerum consiliariorum intimorum receperit, & Vniversitatis suæ directorem constituerit, qui præterea, ordine sic poscente, primarius est antecessor, & Facultatis iuridicæ ordinarius. Scripta eius, neque tamen omnia, sed potiora tantum, recensentur im *Neuen Bucher-saal*, T. IV. 178. omnia vero in *Catalogo* scriptorum Thomasianorum, sæpius typis excuso. Adversarios, uti fit inter eruditos, præsertim si a vulgaribus Doctorum sententiis discedas, atque ulcera sive errores & vitia aliorum tangas, nactus est plurimos, quos nominare superfluum foret; tantumque abest, ut famam celeberrimi viri offuscarint illi, ut clariorem reddiderint. Iuvat potius, ex multis encomiis aliqua adferre: nam Iustus Christoph. *Bœhmer* in Program. Disputationibus XII. Pufendorfianis A. 1709. d. 4. Maii præmisso A 3. vocat excellentis virum eruditionis, & acerrimi ingenii, Fridericianæ academiæ gloriam; *Bilderbeckius* Biblioth. Iuris publ. germ. p. 8. acutissimum, & propter excellentem iudicandi facultatem magni æstimandum; *Zschackvvizius* Prolegom. in Ius publ. p. 45. virum, cuius eruditio ac merita non satis possunt laudari; *Buddeus* in Selectis I. N. & G. p. 53. virum ingenii acutissimi; & auctor *Nova Bibliotheca* T. VI. 317. restauratorem sanioris philosophiæ in Germania nostra, & virum incomparabilem. Nec minus de eo adhuc iuvene optime sperabat Conr. Sam. *Schurzfleischius* Epp. arcan. T. I. 619. eiusque studiorum rationem habendam putabat. *Ingenio solerti, doctrinaque eleganti*, (sic ille pergit) *& vita consuetudine delectatus est* Grævius, *vir clarissimus, qui de eo apud Batavos retinendo cogitabat. Sed patria amor eum ad ornandam Saxoniam reduxit, ut tanto magis eius causam suscipiendam esse existimem, quanto propius animum moresque perspexi.*

EIVSDEM Nævorum iurisprudentiæ romanæ anteiustinianeæ libri II. Halæ 1695. Accedunt 1) Disputatio academica de

nævis iurisprudentiæ romanæ sub Regibus ad tempora Legis XII. tabularum. 2) Programma de caussis inutilium doctrinarum in studio iurisprudentiæ. 3) Vindiciæ Corollarii de exiguo Pandectarum usu in foris Germaniæ, adversus Programma wittebergense. Præfatio autem indicat summam nævorum iurisprudentiæ iustinianeæ, & hodiernæ romano-germanicæ.

EIUSDEM Quæstiones promiscuæ historico-philosophico-iuridicæ. Halæ 1693. Sunt numero XII. & 1. quidem ostendit, non dari iustam substantiæ definitionem. 2. WENCESLAUM Imp. non esse legaliter depositum. 3. iam tempore Socratis sutores fuisse philosophos, adeoque eos, qui *Bœhmium* impugnant, parum apte argumentum inde sumere, quod sutor fuerit. 4. tentat definire actionem vanam, & monstrare, quo differat modo a turpi. 5. quæstiones paradoxas publice proponere, nec illicitum esse, nec sine nota iniustitiæ prohibendum. 6. Doctrinam Iuris romani de servis non magnum habere usum in servis nostris, a Turcis captis. 7. Respondetur obiectionibus *Placcii*, dimicantis pro Regula interpretationis hac: Favorabilia extendenda, & Odiosa restringenda esse. 8. an detur manumissio Turcarum captorum, per baptismum? 9. WENCESLAUM Imp. prope inter martyres referendum esse. 10. dispositionem FRIDERICI III. Imp. de anno 1441. contra Doctores iuris & Ius romanum, non ita iniquam esse. Contra *Conringium*. 11. *Philosophiam* vulgarem *peripateticam*, *& cartesianam* esse plusquam scepticas. 12. refutat communem definitionem accidentis prædicamentalis, & inquirit in definitiones Modi & Attributi *Cartesianorum*. In Programmate hisce Disputationibus præmisso perstringit auctor vitia, quæ in disputationes publicas, ipsorum potissimum Doctorum ambitione, avaritia, & adulatione irrepserunt. Post hæc iam dicerem de illustris auctoris Institutionibus iurisprudentiæ divinæ, nisi compactæ essent cum aliquot eius disputationibus. Disputationum autem volumina, quorum multa habeo ad IV. Facultates academicas pertinentia, iam nunc excutere non vacat.

LIIX.

Christiani THOMASII Notæ ad singulos Institutionum & Pandectarum titulos. Halæ magdeburgicæ 1713. Complectuntur varias

varias Iuris romani antiquitates, atque in primis usum eorum hodiernum in foris Germaniæ ostendunt. Præmissa est Præfatio de cautelis circa emendationem administrationis iustitiæ adhibendis, & de officio professorum ad eum finem obtinendum: nam ut protelationes litium ex academiis, tanquam fonte, derivatæ sunt, ita, ut malo obviam eatur, professoribus incumbere docet, iuris iustinianei nævos ingenue ut ostendant, & quam illud patriis constitutionibus minime anteferendum sit, inculcent, detegant etiam fucos iuris canonici, larvamque ei sanctitatis & utilitatis falso creditæ detrahant. In fine annectitur Conradi SINCERI (id est, Io. Georgii *Kulpisii*, de quo vide *Placcium* de pseudon. p. 569.) de germanicarum legum veterum, ac romani iuris in rep. nostra origine auctoritateque præsenti Dissertatio epistolaris. Quæ separatim prodiit Lipsiæ A. 1682. 12. postea Kulpisianarum dissertationum collectioni inserta a doctissimo *Schiltero*. Præsens autem editio id præcipui habet, quod in paragraphos distincta, & summariis, quibus antea carebat, instructa, notisque *Thomasianis*, quibus ea, quæ Schilterus sententiæ Kulpisianæ opponit, diluuntur, illustrata est. *Acta erudit.* A. 1682. 366. & A. 1714. 157.

Io. Georgius *de Kulpis*, Vlrici *Obrechti* discipulus, postea ICtus, primumque professor, modo giessensis, modo argentoratensis, deinde serenissimi Ducis wurtenbergici a consiliis sanctioribus, atque ad pacificationem rysvicensem legatus, optime quidem de iuris studiis, & patria meritus est, sed brevem lucis huius usuram habuit, exstinctus anno 1698. ætatis 46. Scripsit Collegium Grotianum super iure belli & pacis, de quo *Acta eruditorum* A. 1683. 187. atque a *Thomasio* in Notis in Monzambanum p. 5. commendatur a rariore iudicio, rerum germanicarum notitia, & libera modestia. Cui adde *Bilderbeckium* Biblioth. iuris publ. germanici p. 29.

Christiani THOMASII Cautelæ circa præcognita iurisprudentiæ. Halæ magdeburgicæ 1709. Comprehenduntur XIX. capitibus, quorum 1. traduntur cautelæ circa conceptum veræ eruditionis & sapientiæ in genere. 2. circa media perveniendi ad sapientiam. 3. circa conceptum iurisprudentiæ in specie. 4. circa doctrinam de officio doctoris iurisprudentiæ. 5. de historia & philosophia in genere. 6. circa studium historiæ philosophicæ. 7-19. circa studium grammaticum, poëticum, rhetoricum, logicum, mathemati-

themathicum, methaphysicum, physicum, ethicum, decori, politicum, oeconomicum, medicum & theologicum.

EIUSDEM Cautelæ circa præcognita iuris prudentiæ ecclesiasticæ. 1712. In quibus differitur de iurisprudentia ecclesiastica in genere, historiæ ecclesiasticæ neglectu, usu, & scopo peculiari studiosi iuris circa illud studium, de cautelis circa historiam ecclesiasticam cum generalibus, tum specialibus a tempore creationis usque ad nostram ætatem, de origine, progressu, auctoritate & utilitate iuris canonici. Vterque liber utilissimus est non tantum iuris, sed etiam theologiæ studiosis, ut sapere, & præiudicia deponere discant.

LIX.

Henr. Ernesti KESTNERI Ius naturæ & gentium. Rintelii 1705. Editio hæc altera illa, quæ ante sexennium comparuit, est auctior & emendatior. Derivatum autem est illud ex ipsis fontibus, ad ductum *Grotii, Pufendorfii* & *Coccei*, atque in usum studiosæ iuventutis in compendium redactum. Accedunt etiam Positiones illustris viri, Henr. *Cocceii*. Tractatio constat XIII. capitibus, & 1. agit de principio iuris naturalis. 2. de eo, quod humano generi competit. 3. de cultura corporis. 4. de iure connubiali. 5. de contractibus. 6. de iuramentis, interpretatione, & damnis. 7. de summa potestate. 8. de contractibus summarum potestatum. 9. de iure belli. 10. de processu belli. 11. de pace. 12. de poenis. 13. de interitu facultatum. Præmittuntur iudicia quædam, de hoc opusculo lata, ut, excellentissimi L. Baronis *a Fuchs, Lipsiensium*, qui Acta eruditorum edunt, & auctoris *Relationum francofurtensium*. Vide *Buddeum* Selectis I. N. & G. p. 64.

Augustini LEYSERI Meditationes ad Pandectas. Lipsiæ & Guelpherbyti 1717. Sunt numero LXVI. quibus præcipua iuris capita ex antiquitate explicantur, cum iuribus recentioribus conferuntur, atque variis celebrium Collegiorum responsis & rebus iudicatis illustrantur. Et in hoc argumento pergit auctor doctissimus, ita ut post aliquod temporis spatium novum volumen habituri simus.

Aug. *Leyserus*, Vitembergæ A. 1683. natus, antehac in academia patria professor iuris extraordinarius, nunc in alma Iulia Iureconsultus ordinarius, & in tribunali wolffenbuttelano assessor, politioris vir litteraturæ, nec minus facundiæ dotibus, quam stili elegantia

gantia præstans, edidit Disputationes de variationibus & retractationibus ICtorum, de logomachiis in iure, collationem prisci iuris saxonici cum iure romano & moribus hodiernis, de liberalitate necessaria, de iniusta in homicidas indulgentia, de iuribus singularibus Equitum saxonicorum, de iuribus singularibus prædiorum Nobilium, de falsis quæ vulgus ignorat, de morte absentis probanda, de veris & falsis delictis Ministrorum Principis, de contemtu iurisprudentiæ & ICtorum apud Romanos, de iure litigandi sumtibus alienis, de immoderato peregrinandi studio.

LX.

Henr. Ernesti KESTNERI Dissertationes de defectibus Iuris communis in Rep. germanica. Rintelii 1708. Continetur iis prodromus conclusionum, ad reformandam Iurisprudentiam, & accedit Phil. *Burchardi* de hodiernæ iurisprudentiæ nævis & remediis Discursus. p. 169. Cum Iudiciis & elogiis summorum virorum de hoc *Burchardi* opere p. 217. Speciatim vero in Dissertationibus illis agitur 1. de reformanda iurisprudentia. 2. ostenditur, Ius romanum, deficiente Iure statutario aut provinciali, non esse attendendum in casibus, ubi aut rationi, aut æquitati repugnat. 3. de auctoritate Speculi saxonici & suevici. 4. de auctoritate & receptione Iuris romani. 5. Controversias summorum Imperii Principum non ex Iure romano, sed ex legibus naturæ, divinis, & observantia Imperii esse decidendas. 6. Brocardicum hoc, *Bonus institutista, bonus iurista*, non prorsus verum esse. 7. Omne ius esse reale. 8. de mysteriis quibusdam iuris romani. 9. de eius nævis quibusdam circa materiam testamentariam. 10. de mysteriis quibusdam circa materiam de delictis, & de processu. *Acta erudit.* A. 1709. 13.

EIVSDEM Discursus præliminaris de principiis Iurisprudentiæ modernæ in paucula capita redigendis. Rintelii 1710. Scopus auctoris est, leviculum duntaxat indicem & generalissimam sciagraphiam tradere, quomodo amplissimus iurisprudentiæ campus, multaque iuris placita contrahi, atque in compendium redigi possint: & hunc in finem docet 1. de norma agendorum. 2. de diversis hominum, in Rep. viventium, iuribus. 3. de iuribus in rem competentibus. 4. de testamentis & successionibus. 5. de contractibus. 6. de iure ecclesiastico. 7. de varietate iurium in Rep. occurren-

currentium. Annectitur 1) anonymi *ICti* Gerichts-und Proceſsordnung, ſeu Conſtitutio iudiciorum & proceſſuum, in qua oſtenditur, quomodo actus iuſtitiæ formari, & ſinguli proceſſus tam in prima, quam in ſecunda inſtantia, intra ſpatium unius anni, finiri queant. 2) G. G. *Leibnitii* Epiſtola ſimilis argumenti de reformando ordine proceſſus. Recenſio huius Diſcurſus fit Tomo V, *Supplementorum* Actor. erudit. p. 270.

EIVSDEM Diſcurſus de iurisprudentia papizante. Rintelii 1711. Qui IV. capitibus abſolvitur, quorum 1. agitur de generali iurisprudentiæ papizantis conceptu. 2. de iurisprudentia papizante circa iura perſonarum. 3. de iurisprudentia papizante circa ius in re, & ad rem. 4. de iurisprudentia papizante circa materiam de delictis. Vide Tomum V. *Supplement.* Actor. erudit. p. 271.

LXI.

Georgii ENGELBRECHTI Compendium iurisprudentiæ. Helmſt. 1697. Ex genuinis Iuris naturæ, ethices ac politices principiis, Pandectarum, Codicis, Novellarum, Iuris canonici, Receſſuum Imperii, Conſtitutionum tum criminalium, tum provincialium textibus, ſecundum ordinem Digeſtorum concinnatum, hodierno uſui ac decidendis controverſiis, tum publicis, tum privatis inſerviens. Eundem videlicet ſcopum auctor in Compendio hoc concinnando ſibi præfixit, quem in ſimili commentandi genere *Eckoldus*, *Lauterbachius* & *Struvius* obſervarunt. Et Collectores *Actorum eruditor.* ad A. 1698. p. 103. iſtud ſingulare in eo advertendum indicant, quod ea, quæ Iure provinciali per Ducatus Brunsvico-luneburgenſes ſpecialiter ſancita ſunt, ſedula cura ſub tabulis congruis notata reperiantur.

Georg. *Engelbrecht*, hildeſienſis, Arnoldi, hereditarii in Voldagſen, Gronau & Riedeburg, & ſereniſſ. Georgii Ducis Brunsvic. ac Luneburg. conſiliarii intimi atque cancellarii filius, Henr. *Toilenii*, *Schraderi*, *Eichelii*, *Conringii*, *Habnii*, *Werneri* & *Glaeſeri* diſcipulus, confecto itinere gallico & belgico, & impetratis honoribus doctoralibus conſtitutus in academia Iulia profeſſor, ſuo in ordine eo uſque aſcendit, ut tandem fieret Codicis profeſſor, anteceſſor primarius, ac totius Academiæ ſenior, præterque ea a ſereniſſimo Duce Georgio Wilhelmo dignitate conſiliarii mactaretur. In Programmate funebri, quod Academia in honorem eius poſuit, vo-

catur

catur iureconsultus magnus, senator cordatus, & multo usu pollens, professor dexterrimus, virque bonus, pacis amans, gravis nemini, omnibus carus acceptusque, cui insignem Iulia gloriæ conservatæ partem se debere grata semper professura sit. Non multa & operosa emisit volumina, ea tamen, quæ scripsit, aut correxit, præmorsos sapiunt ungues, multaque cum diligentia composita sunt. Tandem tumore in pedibus, & calculi doloribus vehementissime afflictus, debito ad mortem se modo præparavit, placidissimeque acquievit anno 1705. ætatis 67. cum dimidio fere.

EIVSDEM Exercitatio iuridica de Principum in dispensando potestate. Helmstadii A. 1695. Auctor tamen eius est Herm. Dieter. *Meibomius*, natus Helmstadii A. 1671. postea Historiarum professor in academia Iulia, nunc serenissimi Ducis Brunsvic. ac Luneburg. consiliarius aulicus & consistorialis.

EIVSDEM alia de Consulibus. Helmstadii 1699. auctore, uti rubrum indicat, Leonhardo *Von Dassel*.

EVSDEM Collatio Iuris communis & brunsvico-luneburgici. Helmstadii 1703. auctore Henr. Dieterico *Conerdingro*.

LXII.

Melchioris *ab* OSSE Testamentum: cum Christiani *Thomasii* annotationibus, præfatione, & appendice tentaminis Annalium, ad statum aulicum & academiarum illius temporis delineandum. Germanice. Halæ Magdeburgicæ 1717. Vocatur *Testamentum*, quoniam auctor hoc iudicio testamentum quasi suum condere voluit; idque ad potentissimum Saxoniæ Electorem, eiusque Consiliarios & Provinciales directum: & nunc demum integrum est editum. In eo auctor tractat de pia, sapiente, prudente & legitima gubernatione, & administratione iustitiæ, atque in primis, desiderio Electoris ut satisfaceret, iudicium suum exponit de corrigendis processuum abusibus; & Christophorus *a Carlowitz* iudicat, esse bonum & utilem librum.

Melchior *ab Osse*, *Kemigio* dictus *ab Ossa*, hereditarius in Frauenfels, iurium doctor, & antecessor lipsiensis, præcipuam quidem lectionem iuris habuit cæsarei, sed pro more illius sæculi exiguo stipendio contentum ipsum esse oportuit. Servivit præterea consiliis, Cancellariæ directione atque in legationibus, V. Prin-

cipibus Saxoniæ, videlicet Duci *Georgio*, Duci *Henrico*, & Electoribus IOANNI FRIDERICO, MAVRITIO & AVGVSTO, cumque huic Testamentum suum anno 1556. inscripserit, eoque iam tempore senex fuerit, inde haud vane colligitur, eum non multo post ad plures abiisse. Vide Præfationem *Thomasii*.

LXIII.

Christoph. Philippi RICHTERI Expositio Authenticæ Cod. *Ne filius pro patre*. Jenæ 1655. Editio altera, multis in locis aucta. In qua de statu, iure ac privilegiis litteratorum agitur, & variæ quæstiones atque materiæ illustrantur.

Christoph. Phil. *Richter*, Eisfelda-francus, I. V. doctor, Comes palatinus cæsareus, consiliarius saxonicus, Decretalium in alma ienensi professor, Facultatis iuridicæ ordinarius, Curiæque provincialis & Scabinatus primarius assessor, atque Academiæ senior, concinnavit Commentarium de significatione adverbiorum in Iure civili & canonico usitatorum, Commentarium ad legem ultimam Codicis *de Edicto Adriani tollendo*, Librum de transactionibus & erroribus calculi, Volumen velitationum academicarum, Expositionem omnium Authenticarum Codici insertarum, Centuriam variarum iuris decisionum, Tomos II. consiliorum, Tractatum de successione ab intestato, aliosque de contractibus, de pactis, de iure & privilegiis creditorum, de testamentis, ne quid de Disputationibus ab ipso scriptis habitisque dicam, naturæque debitum solvit anno 1673. cum vixisset annos 71. *Witte* Diar. biograph. Hhhh 3.

Io. STRAVCHII Dissertationes theorico-practicæ ad universum Ius iustinianeum privatum. Francofurti ad Viadrum 1682. Sunt dissertationes XXIX. prioribus longe auctiores, summoque studio revisæ, & in ienensi academia iterum publice ventilatæ a Io. Iac. *Avlano*. Consilium auctoris in scribendo hoc opere fuit, ut in qualibet materia haberent discentes in promtu certas indubitatasque definitiones seu regulas, adeoque Epitomen iuris iustinianei. Non secutus est ordinem Pandectarum, postea tamen ei animus erat vestigia illius legere. Et hoc scriptum primum est e Strauchianis, atque olim dictatum discipulis in academia lipsiensi.

Io.

Io. *Strauch*, Coldicio-misnensis, præter iurisprudentiam assidue coluit philosophiam & humaniora, atque adeo factus est ICtus elegantissimus. Sæpe mutavit sedem: nam Lipsiæ post impetratum magisterii honorem fuit professor eloquentiæ & historiarum; inde iura docuit Ienæ, & quidem bis, (postquam interea Syndici munus gesserat Brunsvigæ) ac tandem Gissæ, ubi rebus humanis ac mutabilibus exemtus est anno 1679. ætatis 67. Nec deerant egregiæ dignitates, quibus præter professoris spartam ornaretur: nam Ienæ cooptatus est in numerum consiliariorum intimorum saxonicorum, & assessorum in Iudicio aulico, & Gissæ constitutus procancellarius. Quid quid scripsit, pereruditum erat magnoque in pretio positum, sicut adhuc ponitur, apud eruditos. Eius autem sunt sequentia: Dissertationes ad tit. *de diversis regulis Iuris antiqui*, Disputatio inauguralis de accessionum quibusdam maxime controversis speciebus, Dissertatio de imperio maris, & alia de hostenditiis, *Irnerius* non errans, Exercitationes in L. Decisiones, (modo eas potuisset ad finem perducere) Oratio de Beryto, sede studii iuridici, Kalendæ Ianuariæ, sive annotationes in titulum utriusque Codicis, theodosiani & iustinianei, *de oblatione votorum*, Lexicon particularum Iuris, Amœnitates iuris canonici, & *Gratianus* conciliator. Vnde & magnam nominis celebritatem, & insignia plane elogia consecutus est: nam a *Conringio* c. 20. de Orig. Iuris germ. salutatur ICtus nemini hodie secundus; ab *Eyben*io, de tit. Nob. §. 12. philologus non minus, quam ICtus doctissimus; a *Schurzfleischio* Epp. select. p. 171. summus vir & omni cura pro Rep. & amplificandis bonis litteris nitens. Vide *Novam bibliothecam* Tomo IV. 700. Neque tamen sine adversario fuit: Dominicus enim *Bassus* haud ita pridem adversus Exercitationes eius in L. decisiones, quas imperfectum esse scriptum diximus, calamum stringere ausus est.

Dan. KEYSERI Historia iuris civilis, feudalis, canonici, & novissimi sive publici, cum regulis XXXVI. theoretico-practicis, Coburgi 1663.

Dan. *Keyser*, I.V. doctor, Coburgi fuit professor publicus, & advocatus aulicus, florens medio sæculo XVII. & ultra.

Methodica tractatio de iure Imperii germanici S. Cæsareæ Maiestati, Electoribus, Principibusque viris singulari, & hoc ma-

xime sæculo controverso, exhibita in acad. Iulia, & denuo (utinam emendate) edita ab Henr. *Hahnio*. Helmstadii 1660. Sunt inaugurales sectiones, ad disputandum propositæ ab Antonio COLERO A. 1613. die 29. Iulii, præside D. Eberhardo *Speckhanio*.

Ant. *Colerus*, lubecensis, Antonii, qui *Alberti* I. Borussorum Ducis consiliarius & vicecancellarius fuit, postea autem, cum Andreæ *Osiandri* sententiam de iustificatione, in Principis sui gratiam probare nollet, relictis aulæ lubricis, Lubecæ privatus vixit, filius, Lubecæ Ott. *Gualtperii*, in academia Iulia *Caselii*, Corn. *Martini*, Henr. *Meibomii*, atque in Salana Io. *Suevi*, *Hartlederi* & Andr. *Gerhardi* discipulus, primum Capituli brunsvicensis canonicus, deinde I. V. doctor & Canonicorum cathedralis ecclesiæ halberstadiensis, Augustanæ confessionis sociorum, consiliarius intimus, & supremi Dicasterii assessor, inde *Augusti* Saxoniæ Ducis consiliarius, præses Senatus & Iudicii raceburgensis, & mox vicecancellarius, immo etiam, ne quid honorum prætermitteretur, supremus in aula minister, tandemque senator, sed et eadem hora consul lubecensis, per omnem vitam, atque apud omnes Heros suos præclarissime meritus, gestisque in gravissimis negotiis XXX. ad Imperatorem, Reges ac Principes legationibus, ab augustissimo Imp. FERDINANDO III. proprio motu, cum suis liberis ac posteris, in numerum Nobilium S. R. Imperii susceptus & adscriptus, ingenii monumenta præstantissima reliquit, videlicet Catalogum summorum Pontificum a reditu ex Babylone usque ad Hierosolymorum excidium, Genealogiam Iesu Christi ex utriusque foederis libris, & suppresso quidem nomine, scriptum de conservandis Canonicorum collegiis: ceterum theologos, ICtos, politicos, historicos diurna nocturnaque versavit manu, & qui omni vita discendi ardore flagraverat, ne ultimis quidem ætatis annis desiderium discendi explere potuit, atque ita inter curas publicas consenuit, & inter studia mortuus est anno 1658. ætatis 73. Ioanne *Strauchio* in Epistola Commentationi de *Colero* nostro *Bangertina* præfixa iudicante, in summo hoc viro alterum Pomponium Atticum, in Bangerto alterum Nepotem exhiberi. Io. Henr. *von Seelen* P. I. Athen. lubecens. p. 142. & *Witte* Diar. biograph. LII.

Iacobi RAEVARDI ad Leges XII. tabularum liber singularis, denuo editus ab Henr. *Hahnio*. Helmstadii 1662. Antea

Veneriis

Venetiis 1584. Auctoris intentio, ut in fine scribitur, fuit, leges aliquot depravatas restituere, & restitutas, aliasque ab interpretibus non recte intellectas, brevi quadam & perspicua interpretatione illustrare; non autem, quæ ab aliis accurate & erudite tradita sunt, iterum hic inculcare, & singula XII. Tabb. verba, quæ sine aliqua legis sententia passim apud auctores obvia sunt, explicare.

Iac. *Ravardus*, in duacena academia iura professus, reliquit V. libros Variorum, librum I. de Auctoritate prudentum, II. Pro tribunalium, & de præiudiciis, Commentarium de regulis iuris, obiitque an. 1568. a *Lipsio* magni Belgicæ Papiniani titulo cohonestatus. Opera eius omnia impressa sunt Lugduni A. 1623. 8. *Koenig* p. 675. *Hyde* Catal. Biblioth. Bodlei. P. II. 92.

Barnabæ BRISSONII Selectæ ex iure antiquitates, denuo editæ ab Henr. *Hahnio*, Helmstadii 1663. Cum Vita, obitu, & elogiis auctoris. De ipsis illius Antiquitatibus iam diximus P. III. 313. Vita autem, quæ hic describitur, contexta est ex *Thuani* Historia, Rud. *Boteri* opere historico-politico, *Sammarthani* Elogiis Gallorum doctrina illustrium, & *Tollii* Appendice ad Io. Pierii Valeriani librum de Litterarorum infelicitate.

Marquardi FREHERI Decisiones areopagiticæ. Francofurti ad Viadrum 1672. In queis controversiarum apud veteres pro inexplicabilibus habitarum resolutiones nova ratione tentantur. Editio secunda, priore correctior & auctior. Cui accedit eiusdem auctoris Oratio de constitutionum principalium excellentia.

Consalvi Briuntis MENANDRII Discursus iuridico-politicus de servitute in rep. romana iterum introducenda. Francofurti 1626. Nimirum auctor suadet, ut validi mendicantes servituti mancipentur, atque ex otiosis & reip. onerosis laborantes, reique publicæ utiles reddantur. Quis autem sub fictis istis nominibus lateat, fateor me ignorare, neque ab aliis, ad quorum forum hæc pertinent, rescifcere potui.

Io. EICHELII liber de iure, quo naturaliter liberi & parentes sibi invicem sunt obstricti. Helmstadii 1655. In quo illud ex sacro codice, consensu cultiorum gentium, rationibus veterum sapientum, & sanctionibus variorum populorum depromitur atque ostenditur. In Dedicatione docet, certitudinem & eviden-

tiam

tiam, sicut omnium scientiarum, quas quidem humana mens capere potest, præcipuæ sunt dotes, ita in legum disciplina præcipue requiri, & iuris naturalis cognitionem, eamque paullo accuratiorem, iuris prudenti & utilem & necessariam esse. Quo nomine etiam hic liber laudatur a *Struvio* Biblioth. philosoph. p. 127. & *Boeclero* in Comment. ad Grotii lib. II. de I. B. & P. c. 5. §. 10. n. 1.

Io *Eichel*, Heldburgo-francus, nobilis de Rautenkron, hereditarius in Netliz, Bornum, & Hoensleben, Ducum Brunsvico-luneburgensium, & Ducis Saxoniæ inferioris sive lauenburgici a consiliis sanctioribus, & huius, concedentibus id illis ex ratione politica, vicecancellarius, in academia Iulia Iurium antecessor primarius, Facultatis iuridicæ senior, Dicasterii wolfenbuttelensis assessor, ac senior, nec non Capituli walbeciani canonicus, qui in athenæo helmstadiensi theologicas olim, ac philosophicas & iuridicas lectiones sedulo audivit, inque omnibus mascule se se exercuit, dedit nobis Animadversiones in *Procopii* Arcanam historiam, Commentarium in regulas iuris, & præter alias Disputationem de interpretatione legum, & cardialgia oppressus obdormivit anno 1688. cum annos vixisset fere 67. Vir fuit, cuius virtutem & doctrinam nostra, ut prior, ætas reveretur, posteri admirabuntur, deque eo videtur usurpari posse *Tullianum* illud de Sulpitio: *Semper illius gravitatem, constantiam, fidem, præstantiam, in Rep. tuenda curam atque prudentiam omnium mortalium fama celebrabit. Nec vero silebitur admirabilis quadam, & incredibilis, & pene divina eius in legibus interpretandis, & æquitate explicanda scientia.* Vide Programma *Acad. Iulia* in eius funere positum, & *Magirum* p. 304.

LXIV.

Iacobi Friderici LVDOVICI Einleitung, Introductio ad civilem processum. Halæ 1714. In qua dilucide monstratur, quomodo accusator in caussæ suæ initio & progressu, accusatus in defensione sui, & iudex in decretis & aliis iustitiæ actibus se se gerere debeat: in quovis etiam capite saxonicus & communis, nec non singularis in multis provinciis procedendi modus inter se conferuntur; additurque appendix de modo formandi Acta & registraturas, ut & eadem excerpendi ac referendi; cum instructione iustitiarii, sive actuarii iudicii in pago. Laudatur ab excellentissimo Christ. *Thomasio* in Relatione de bienni cursu iuris p. 48.

Iac.

Iac. Frid. *Ludovici*, germanice *Ludovvig*, pomeranus, I. V. Doctor & prof. in academia Fridericiana ordinarius, Regisque Borussorum consiliarius aulicus, Historiam iuris scripsit, Compendium Pandectarum, ac Disputationes de Præsumtione bonitatis, Conditionibus sponsaliorum impossibilibus, & Genuino intellectu brocardici vulgaris, *Omne iuramentum servandum esse, quod salva salute aterna servari potest*, clarissimumque, quod inter eruditos obtinuit, nomen cum maiore in dies laude tuetur. Vide Christ. *Thomasium* in epistola, disputationi inaugurali de Præsumtione bonitatis, subiuncta.

EIVSDEM Introductio ad Processum criminalem. Halæ 1714. Editio IV, eaque emendatior. Docetur in ea, quid iudex in inquisitione, & inquisitus, eiusque defensor in defensione observare debeat. Præterea collatio fit inter Processum saxonicum & communem, modusque ostenditur, quo Acta & registraturæ criminalibus in rebus sint instituenda, nec non excerpenda, atque in iudiciis referenda. Commendatur & hoc scriptum a laudato *Thomasio* l. c. p. 59.

EIVSDEM Introductio ad processum concursus. Halæ 1713. Qua ostenditur, quo modo creditor in liquidatione debiti, debitor aut curator bonorum in examine partium debiti, & exceptionibus suis, nec minus iudex in decretis faciendis progredi debeat: Cum collatione processus saxonici, communis, atque in multis provinciis singularis. Huius introductionis Dedicatio est commendatio auctoris ad perillustrem *Thomasium*, cuius sibi collata beneficia prædicat, nec satis digne prædicare posse fatetur.

EIVSDEM Introductio ad processum cambii. Halæ 1713. secunda editio. Agitur in ea de illis casibus, in quibus, vi iuris cambiatorii potest accusatio institui, &, qui processus cambii a modo procedendi aliis in rebus usitato differat, perspicue ostenditur, ipsaque verba variarum Constitutionum cambiatoriarum adducuntur.

EIVSDEM Introductio ad processum consistorialem. Halæ 1713. Qua etiam demonstratur, processum hunc a modo procedendi alias usitato recedere, ac præterea de origine sic dictæ ecclesiasticæ iurisdictionis apud Euangelicos, eiusque constitutione differitur.

EIVSDEM Introductio ad processum militarem. Halæ. 1715. In qua tractatur de iurisdictione militari, & cui illa competat, de personis & rebus ad eam pertinentibus, de iudiciis superioribus & inferioribus, de processu in civilibus & criminalibus in prima & secunda instantia, deque poenis militaribus. Cui, instar appendicis, accedunt Articuli bellici novissimi, a Regia Maiestate borussica præscripti militibus gregariis, & officialibus inferioribus, nec non Formulæ variæ, auditori sive syndico militari cognitu necessariæ.

LXV.

Io. SYLVERII Germani Teutscher Reichsstaat, Germanicus status Imperii, revisus, auctus, & annotationibus illustratus a Christoph. Laur. *Bilderbeckio.* Lipsiæ & Francofurti 1709. Tomi II. Est accurata descriptio S. R. Imperii Nationis germanicæ, secundum eius originem, ætatem ac præsentem conditionem & oeconomiam, anteriores ac hodiernas nationes, earumque mores & naturale; porro secundum eius Caput supremum, atque illustrissima Membra, horumque ortum, incrementum, præsentem celsitudinem, & conventus sollemnes, Imperii leges fundamentales, & excelsa iudicia, item decrementum, defectus & nævos, religionem, universitates, & reliqua. Præmittitur *Bilderbeckii* Bibliotheca iuris publici germanici, sive instructio & sermo de scriptoribus & libris ad ius publicum pertinentibus, & Tomo II. *eiusdem* Præfatio, qua Sylverium defendit contra Burch. Gotth. *Struvii* Bibliothecam iuris, editionis novissimæ. Præterea Tomo II. subiunguntur Additiones ab eodem *Bilderbeckio*, quibus varia in isto Tomo breviter allata puncta latius explicantur, multæque ad ius publicum spectantes controversiæ accurate describuntur. Nota etiam, in Tomo I. columnas post p. 475. usque ad 480. incuria typographi esse transpositas.

Io. *Sylverius* Germanus est nomen fictum, sub quo latet Christianus Henricus *Krebs*, supremi appellationum in Electoratu brunsvico-luneburgico Iudicii secretarius.

Christoph. Laurentius *Bilderbeck*, ICtus, eruditione & dexteritate sua id consecutus est, ut Ordinum provincialium luneburgensium Syndicus, atque in Dicasterio Ducatus saxo-lauenburgici

burgici raceburgensi adsessor fieret, utroque munere praeclare magnaque cum laude meritus.

LXVI.

Io. Henr. HERTII Tractatio synoptica, de iactitata vulgo Ordinis cisterciensis libertate & exemtione a superioritate territoriali, & advocatia. Francof. & Lipsiae 1718. Olim ad disputandum proposita in academia gissensi: quae & in IV. volumine Opusculorum Hertianorum reperitur. Tertia autem haec nostra editio & emendatior est, & auctior. Opposita est Rob. *Kolbii*, abbatis arnsburgensis Certanti & triumphanti aquilae, in qua ille, corrasis undique, quae sibi proficua intelligebat, veterum Scholasticorum, & iuris, maxime canonici, interpretum de ecclesiastica libertate testimoniis, civilis autem iurisprudentiae & iuris publici solidiori doctrina, ut & historiarum monumentis, quae hic utramque paginam facere debebant, insuper habitis, id solum egit, ut Ordinis sui praerogativam & immunitates ad caelum usque eveheret, iura vero territorialia Statuum Imperii in monasteriis fundata, & ab ipsa eorum origine in exercitium deducta, legumque praeterea sacratissimarum robore ac fulcro sustentata, quantum in se est, deprimeret, ac pro nihilo reputaret. Iusto igitur zelo inflammatus illustris noster ICtus, in fundamenta iactatae libertatis curatius inquirere, & veritatem suppressam e puris ac limpidis publicarum legum fontibus, formulis item pragmaticis veterum chartarum, haurire ac proponere, ipsiusque huius Ordinis scriptoribus melioribus & veri studiosioribus illustrare constituit: cum vero negotiorum mole obrutus, propositum suum exsequi non posset, spartam hanc uni ex auditoribus suis commisit, eique modum & ordinem tractationis delineans, subsidia librorum diplomatumque satis ampla suppeditavit.

Io. Nicol. *Hertius*, in alma Ludoviciana, quae Gissae est, professor primarius, ac postea serenissimi Landgravii cancellarius, de studiis iurisprudentiae optime meritus, edidit Specimen prudentiae civilis, Dissertationes de collisione legum & matrimonio putativo, ac Praefationem in Erici *Mauritii* Dissertationes & opuscula, mortaliumque oculis se subduxit paucis abhinc annis.

Christoph. Frid. PLATHNERI Quæstionum centuriæ III. Goslariæ 1711. 1713. 1718. In quibus variæ iuridico-politicæ, nec non ioco-feriæ ad praxin accommodatæ materiæ mediæ pertractantur, atque ad usum quotidianum decisionibus & observationibus non nullis, non passim obviis, decenter illustrantur. De duabus prioribus Centuriis vide auctores *Actorum eruditorum* A. 1711. 520. & A. 1713. 554. qui ICtum nostrum unum ex iis esse autumant, qui utile dulci miscere, adeoque prodesse & delectare sciunt. Contra primam tamen quæstionem de imperio mariti in uxorem nactus est adversarium D. Io. Phil. *Odelem*, ICtum & advocatum ordinarium brunsvicensem: cui ille in Præfat. in III. Centuriam modeste respondet, seque dissentientes facile tolerare posse adfirmat.

EIVSDEM Oeconomia iuris consistorialis. Goslariæ 1715. Ex sanæ philosophiæ & iurisprudentiæ universalis, non minus romanæ ac germanicæ, principiis, pro idea consistorii formanda, derivata. Vide *Acta erudit.* A. 1715. 367. Adiuncta est Decas quæstionum de officio pastoris, occasione litis cum Andr. *Frölingio*, pastore antehac goslariensi.

EIVSDEM Der verkappte und ertappte pharisæische bußprediger, Larvatus ac deprehensus pharisaicus pœnitentiæ præco. A. 1711. Contra eundem *Frölingium*, eiusque scriptum, cui rubrum imposuit, Schuldige amtspflicht an das ruchlose Goslar.

LXVII.

Io. Pauli LANCELOTTI Institutiones iuris canonici, cum notis variorum. Halæ magdeburgicæ A. 1717. Partes IV. volumina III. Ziegleri Lancelottus prodiit Vitembergæ A. 1669. & Io. Henr. *Bergeri*, tunc ICti vitembergensis, iam illustri dignitate conspicui, Annotationes A. 1710. Præmittuntur 1) Casp. *Ziegleri* Dissertatio de origine & incrementis iuris canonici. 2) *Lancelotti* Commentarium iuris canonici, quo 1. refertur historia impedimentorum, cur hactenus Institutiones suas edere non potuerit. 2. exhibetur Epitome Institutionum & ratio methodi. 3 respondetur obiectionibus adversariorum. 3) Dedicatio operis. 4) Prooemium *Lancelotti* ad studiosos, cum notis *Ziegleri*. 5) Index titulorum. Et Præfatio auctorem habet illustrem virum, Christianum *Thomasium*, qui

qui in ea occasionem & scopum Notarum præsentium aperit, curque *Lancelotti* Institutiones præ illis, quæ *Duareni*, *Cucchi* & *Corvini* sunt, elegerit; præterea auctores nominat, quorum sententiæ, vel integri etiam tractatus in suis notis adferuntur; exhibet etiam indicem observationum contra Pontificios, in notis suis contentarum; negat se esse osorem iurisdictionis episcopalis & ordinis hierarchici, aut sacri ministerii; caussas amoris odiive humani se procul habuisse, quin venerari Pontificem, ut magnum Italiæ Principem, nec non Episcopos & Abbates romanæ religioni addictos, atque universo Clero ad omnia iustitiæ & humanitatis officia obstrictum esse; credere etiam, si non omnes, plerosque tamen, bona fide errare; rogare igitur, idem ut de se, si alicubi erraverit, sibi persuasum habeant; nec plus se dicere adversusPapam & Clerum romanum, quam quod dixerit Casp. *Zieglerus*, & ante eum Petrus *de Ferrariis*, ICtus catholicus, & anno 1413. florens; terminis quidem *dominatus*, *tyrannidis*, *hypocriseos*, *pharisaismi*, *ambitionis*, *avaritiæ*, *luxuriæ*, *libidinis*, *gulæ*, *invidiæ* & *antichristi* se uti, sed molliore sensu, ac sine intentione convicia iis faciendi, atque iniurias inferendi; denique *Zieglerum* primum fuisse inter ICtos protestantes, qui antiquitates historiæ ecclesiasticæ cum studio iuris diligentius coniunxerit, & cum explicatione iuris canonici examen eiusdem ad regulas principiorum politicorum. Sed cum dictum sit, variorum hic Notas exhiberi ad *Lancelottum*, eorum quoque nomina a nobis sunt exprimenda: sunt vero Casp. *Zieglerus*, Io. *Brunnemannus*, Sam. *Stryckius*, Sam. *Maresius*, Iustus Henning *Bœhmerus*, & *Thomasius* ipse. Notabis etiam, *Lancelotti* Institutiones, etsi a Pontifice non fuerint confirmatæ, eius tamen iussu a præstantibus commissariis examinatas, maximamque partem adprobatas, postea etiam in scholis expositas, & glossis adornatas, tandemque Corpori canonico, non sine præscitu summi Præsulis romani, adiunctas esse. Denique, si varia de *Lancelotti* & *Ziegleri* hoc labore iudicia nosse cupis, adi, sis, perillustrem & excellentissimum L. B. *de Lyncker* (in Felleri Monumentis ineditis p.450. *Giornale de' Letter. d' Italia* T. IIX. 428. I. A. *Fabricium* Biblioth. lat. 847. C. *Thomasium* in Parvis scriptis german. p. 265. & in Cautelis circa præcogn. Iurisprud. eccles. p. 302. *Titium* Præfat. in Ius eccles. p. 2. & Theodor. *Crusium* Annot. ad Sarckmasii Iudicia p. 16.

In *Ziegleri* Dissertatione de orig. & increm. Iuris canonici, §. 67. p. 66. Prævalent in plerisque Germaniæ provinciis speciales circa processum a Principibus promulgatæ *ordinationes, quæ tam perfecta hodie & absolute, in Saxonia inprimis* nostra, inveniuntur, ut ex Decretalibus istum nunc addiscere nulla amplius cogat necessitas.

At illæ etiam Ordinationes processuales, si non totæ, saltem maximam partem *desumta ac derivata sunt ex Iure canonico, eove incrustata.* Christ. *Thomasius* Cautel. circa præcognita Iurisprud. ecclesiast. c. 23. §. 4. p. 299.

LXIIX.

Ioannis BRUNNEMANNI Tractatus de Iure ecclesiastico, cum Supplementis Sam. *Strykii*, Francofurti ad Viadrum 1686. Iterumque prodiit Vitembergæ A. 1699. Constat III. libris, quorum primo agitur de iure personarum ecclesiasticarum, secundo de iure rerum ecclesiasticarum, tertio de processu consistoriali. Sub finem adduntur eiusdem *Brunnemanni* ad Regulas iuris canonici Prælectiones publicæ, anno 1669. & 1670. habitæ, quarum utilitatem insignem ipsa inspectio, uti *Strykius* indicat, ad oculum demonstrabit. Præfatio est *Strykii*, qui auctoris in scribendo hoc Tractatu intentionem exponit, seque a moribundo, ut eum publici iuris faceret, rogatum esse ait, & primo quidem ipsi textui suas inserere Additiones voluisse, quod & in prioribus capitibus factum; deinde vero mutasse consilium, & separatim eas cuivis capiti subiunxisse. Iac. Gabriel *Wolfius* Institutiones iurisprudentiæ ecclesiasticæ edidit Lipsiæ A. 1713. in usum huius Tractatus Brunnemanniani, & Iac. *Brunnemannus* Castigationem Trutinæ doctrinarum Io. *Brunnemanni*, quibus a Bened. Carpzovio dissentit; cui *Schmidius* aliud scriptum Ienæ opposuit. Hoc opus *Brunnemanni* laudatur in *Actis eruditorum* A. 1682. p. 254. a C. *Thomasio* in Parvis scriptis germanicis p. 264. in Program. de duobus collegiis A. 1701. p. 13. & in Cautelis circa præcognita iurisprudent. ecclesiast. p. 302. a *Struvio* in Biblioth. iur. c. 13. §. 24. & c. 16. §. 20. a perillustri L. B. *Von Lyncker* in Felleri Monum. var. ineditis p. 450. & Ger. *Von Mastricht* in Catal. biblioth. p. 296. qui Brunnemannum hac in materia statuit esse ex optimis.

Pag.

Pag. 185. Contemtor S. cœnæ, sive qui per longum temporis spatium, quamvis admonitus, ab eius usu abstinet, *a sacro cœtu, immo & ab honestis conventibus excludendus est.*

Verum *& in hac exclusione coactionem offendo*; omnis autem coactio, papalis & iniusta est; nihilque aliud ministro ecclesiæ hic agendum, quam ut *diligenter morosum adhortetur*, eventum autem Deo relinquat. *Kestner* Iurisprud. papiz. 53. *Titius* German. iurisprud. ecclesiast. 451.

785. Theologi etiam præficiendi sunt Consistoriis, quoniam *ad illa etiam casus conscientiæ explicandi pertinent.*

Hæc ratio non est sufficiens, quia *omnes res in iudiciis occurrentes ad forum conscientiæ pertinent*, quas tamen Politici dirimere valent. Interim bene agunt Magistratus, si in Consistoriis more antiquo Theologos Politicis adiungunt. Iac. Frid. *Ludovici* Introduct. in processum consistor. c. 3. p. 31.

Io. *Brunnemannus*, natus Coloniæ ad Spream, a theologiæ studiis, ob vocis & pectoris imbecillitatem, quam in concionibus habendis expertus erat, ad cultum iurisprudentiæ transgressus, in academia viadrina primum fuit Logices, deinde Iurium professor, immo & Ordinarius constitutus, potentissimique Electoris consiliarius, edidit Enchiridion logicum, tanti ab eruditis æstimatum, ut non nemo iudicaverit, *vidisse Brunnemannum in logicis, quod multi hactenus ignoraverint*, Tractatum de pace politica, alium de cessione actionum, Commentarium in Codicem, Tractatum de processu inquisitionis, Repetitionem Paratitlorum *Wesenbecii*, Commentarium ad leges præcipuas Digestorum, Iudicium de exemtione clericorum euangelicorum, (quod tamen non ipse, sed alius, cum quo illud communicaverat, ipso inscio in lucem emisit) Sacras meditationes in euangelia dominicalia, latinas partim, partim germanicas, quas præter alia exercitia quotidiana sedulo exposuit familiæ suæ, & Commentarium in Pandectas, in quo recognoscendo cum pervenisset ad titulum de Mortuo inferendo,

vivis exemtus, atque in ſtatum mortuorum translatus eſt anno 1672. poſt exactos in his terris annos 64. menſes 8. totidemque dies. A puero pietatis exercitio fuit deditus, a mundi ſtrepitu & fumorum venditione alienus, nemini moleſtus, erga omnes facilis & humanus, iniuriarum patiens, & hoſtis retorſionum æque ac proceſſuum in foro ſine cauſſa, perque meram rabularum malitiam, iudicumque conniventiam, prolatorum, atque æternorum, ubique conſcientiæ habens rationem, ac verus iuſtitiæ ſacerdos, iccirco paſſim dictus, perpetuoque dicendus ICtus religioſus. *Becmannus* in Notitia Vniverſit. francofurt. p. 213. *Pipping* Memor. theol. p. 1031. *Lexicon univerſ. hiſtor.* T. I. 456. *Magirus* 150. *Bibliothecarius nulli parti addictus* 876. Chriſt. *Thomaſius* Program. de 2. Collegiis A. 1701. p. 14.

Samuel *Strykius*, vitam ingreſſus in arce Lenzenſi, cuius oppidum in Prignitia Marchia ſitum, animo quidem excolendi ſtudia theologica in academiam vitembergenſem ſe contulit, ſed amicorum ſuaſu poſtea eum mutavit, & iurisprudentiam didicit ſub *Zieglero*, Wilh. *Lyſero*, & *Brunnemanno*, atque e Belgio & Anglia redux profeſſionem Novellarum extraordinariam obtinuit in academia viadrina, donec ſumto doctoris gradu ad docendas ordinarie Inſtitutiones, Pandectas & Codicem ſucceſſive vocaretur. Neque quidquam erat dignitatis, quod non conſequeretur: conſtitutus namque eſt etiam ordinarius Ordinis iuridici præſes, conſiliarius electoralis, & auguſtiſſimi Imperatoris gratia Comes palatinus. Wittebergam dimiſſus quidem fuit in locum Brunnemanni, ſed ea lege, ut, ſi Regia Maieſtas pruſſica ipſum revocaret, obediens ſe ſiſteret; & hinc, ne penitus atque omnino dimiſſus videretur, ipſo in abitu conſiliarii aulici axiomate non minus conſtrictus, quam cohoneſtatus fuit. Neque conditio illa non fuit impleta: nam cum potentiſſimus Rex conſilium de erigenda Halæ academia ſuſcepiſſet, Strykiumque ſuum a ſer. Saxoniæ Electore Io. GEORGIO IV. repeteret, neque hic potuit obſtare, neque ille abnuere. Et Halæ quidem in maiore, quam unquam, vixit ſplendore, creatus a Regia Maieſtate conſiliarius intimus, & director academiæ, præterquam quod eſſet ordinarius Facultatis iuridicæ. Quantum applauſum habuerint eius lectiones ac diſputationes inter ſtudioſos, quantique æſtimata ſint eius ſcripta apud eruditos,

eruditos, non opus est verbis exprimere, cum neminem id lateat, qui virum, eiusque præstantiam novit. Eminent autem, inter eius lucubrationes, Dissertationum volumina, Commentationes de iure sensuum, successionibus ab intestato, & cautelis circa contractus, ultimas voluntates & iuramenta adhibendis, de consensu sponsalitio, & usu Pandectarum, Compendiumque *Schuzianum*. Tandem mortuus est anno 1710. cum vixisset annos 70. *Beckmannus* Notit. universit. viadrinæ p. 224. G. *Schubart* in Epist. dedicat. Diatribes isagog. I. A Bosii de Prudentia & eloq. civili, *Pipping* Memor. theol. 1057. & *Acta erudit.* A. 1711. 139. in quibus vocatur ICtus non Germaniæ solum nostræ, sed totius Europæ præstantissimis accensendus.

LXIX.

Christoph. Io. Conr. ENGELBRECHTI de Servitutibus iuris publici Commentatio. Helmstadii 1715. In qua agitur de iuribus, præcipue in Imperio romano-germanico, Imperanti in alterius territorio competentibus, ex genuinis Iuris publici atque privati, quin & historiæ germanicæ fontibus petita.

Christophorus Ioannes Conradus *Engelbrecht*, Georgii ICti filius, natus Helmstadii A. 1690. in academia patria per aliquod temporis spatium extra ordinem ius docuit, nuper autem, ut qui paternam famam conservare, si non augere valeret, ordinariis antecessoribus adscriptus, in lucem publicam produxit Programmata de causis impediti hactenus felicis successus tentatæ in Germania emendationis administrationis iustitiæ, deque fatis iurisprudentiæ, iustitiæque administrationis in Germania, ac Disputationes de genuinis decisionum iuris fontibus in terris brunsvico-luneburgicis, deque iniusta asylorum, immunitatisque ecclesiarum ad crimina dolosa extensione, & potestate Principis vel abusum asylorum tollendi, vel asyla plane abolendi.

LXX.

Iusti Henningi BOEHMERI Ius ecclesiasticum Protestantium. Halæ 1714. Usum modernum Iuris canonici iuxta seriem Decretalium ostendens. Opus insigne, multaque laude dignum. Sunt II. Partes, totidemque volumina, quæ III. libros Decretalium illustrant, non tamen integrum librum tertium: coactus enim

est auctor subsistere ad Titulum eius XXXnm: XXIX. vero, qui agit de parochiis & alienis parochianis, levi tantum brachio attingit, quia materiam illam fuse & ex professo tractavit in libro de Iure parochiali, quem ideo Parti II. suadet addi, sive cum ea compingi. Sicut autem in prima de legibus & personis ecclesiasticis, deque processu in foro ecclesiastico usitato, ita in secunda præcipue recensentur iura capitulorum. Multa quidem emendarunt in Iure ecclesiastico celeberrimi viri *Brunnemannus*, *Ziegler*, Io. *Strauchius* & G. G. *Titius*, sed non pauca doctissimi auctoris nostri studio atque industriæ relicta sunt: sicut præsens opus demonstrat. De quo vide *Acta erudit.* A. 1715. III. *Germanicor. Actor. eruditor.* Tomum III. 404. *Büchersaal*, sive Museum novum T. IV. 256. & *Novam Bibliothec.* T. VII. p. 232. in qua opus appellatur bene elaboratum.

Iustus Henningus *Bœhmer*, natus Hanoveræ anno 1674. ICtus halensis, Comes palatinus cæsareus, & augustissimi Regis Prussiæ a consiliis aulicis, ea inter eruditos est celebritate, ut supervacaneum esset, multis eius merita verbis describere. Iuvat potius commemorare scripta eius, quæ sunt: Tractatus de iure parochiali, Manuductio ad methodum disputandi, & conscribendi dispp. iuridicas, Introductio ad ius digestorum, Annotationes ad Petri *de Marca* Concordiam sacerdotii & imperii, Introductio in Ius publicum universale, Delineatio doctrinarum de actionibus, gradibus matrimonialibus, & successione ab intestato, *Schilterus* inlustratus sive Emendationes & additamenta ad Schilteri Ius canonicum, Tractatus de iniquitate & iniustitia actionum iniuriarum, & multæ Disputationes: quarum bonus numerus exhibetur in Musei novi Tomo IV. p. 258.

EIVSDEM Ius parochiale. Halæ magdeburgicæ 1716. Editio secunda, auctior & emendatior. Prior in lucem emissa fuit anno1701. sed & in manus incidit infelicis correctoris. Ipsum autem Ius parachiole ad fundamenta genuina ab auctore revocatur, a spuriis principiis repurgatur, atque ita adornatur, ut Ius ecclesiasticum Protestantium illustrare, & usum modernum libri III. Decretalium, secundum præcipuas materias, ostendere queat. Et constat IIX. Sectionibus, quarum prima agitur de fundamentis genuinis Iuris parochialis, secunda de eius natura & origine, tertia de

tia de parochis, parochianis, ut & parochiis, quarta de iure parochiali circa administrationem sacrorum, quinta de bonis parochialibus, sexta de administratoribus bonorum parochialium, septimo de commodis & oneribus parochialibus, octava de ecclesia parochiali vacante. Ei autem præmittuntur 1) Dedicatio ad excellentissimum Paulum L. B. *de Fuchs*, cuius spem in disertissima oratione de incremento novæ Academiæ Fridericianæ factam, lætissime, ait, & in dies magis impleri. 2) Sam. *Stryckii* ad auctorem Epistola, qui non tantum adprobat eius propositum, verum etiam de vitiis prætensi iuris episcopalis, & officio pastoris graviter disputat. 3) Præfatio auctoris, primæ editioni præmissa. In qua verba facit de principiis iuris civilis, cum privati, tum feudalis, de principiis iuris ecclesiastici, prout in terris Protestantium id ipsum observatur, de tribus veritatis in hac materia criteriis, quæ sint S. scriptura, Historia ecclesiastica & sana Ratio, de Benedicto *Carpzovio*, Io. *Brunnemanno*, & Sam. *Strykio*, quod hi duumviri plures veritates, quas ille, alioqui magnus laudatissimusque ICtus, non vidit, vindicarint, aliisque facem prætulerint, de consilio & scopo suo in præsente tractatu, de scriptoribus & pontificiis, & protestantibus, qui hac de materia, aut circa eam scripto quid consignarunt; fatetur autem, neminem fuisse, qui integro Iuri parochiali formando, atque edendo operam impenderit. Iure igitur meritoque ei adplaudit celeberrimus *Stryckius*, scribens, delicatum ipsum thema aggressum, sed utile pariter ac scitu necessarium, adeoque de ecclesia bene meruisse, qui in originem, fundamentum, ac legitimum usum iuris parochialis docte inquisiverit, abusum modeste reprehenderit, usum autem genuinum, qui merito in ecclesia retinendus, demonstraverit: ipsum quidem non effugiturum iniquorum censuras, sed nec defuturos æquos rerum æstimatores, qui veritate convicti, remoto præiudicio, defectus huius iuris agnituri, operamque impensuri sint, ut non amplius ob lucrum temporale scindatur vinea Christi, sed, coniuncta ministrantium opera, salus auditorum omnium, in unitate Spiritus sancti promoveatur.

LXXI.

(Sam. STRYKII) Tractatus iuridicus de dardanariis, von Korniuden, ad L. Annonam VI. ff. de extraordin. criminib. Li-

psiæ 1712. Est disputatio, olim sub præsidio Io. *Brunnemanni* habita Francofurti ad Viadrum, quam *Becmannus* in Notitia univerſit. francofurt. p. 225. elegantem vocat, qua primum se Vniverſitati maxime commendaverit. Absolvitur IIX. capitibus, quorum primo agitur de dardanariorum origine & descriptione, itemque annona; secundo de dardanariorum generibus; tertio de dardanarii ad vendendum coactione; quarto de his, qui dardanariatum non incurrant; quinto de pœna dardanariorum iure civili statuta; sexto de pœna propolarum ex iure novissimo; septimo de dardanariatu, qui circa stateras & mensuras adulterinas committitur; octavo de dardanariorum, circa pondera ac mensuras delinquentium, pœna.

Casp. ZIEGLERI de Diaconis & diaconissis veteris ecclesiæ liber commentarius. Wittebergæ 1678. In quo capitibus XIX. docetur de distinctione clericorum & laicorum, & distinctione clericorum inter se, eorumque ordinibus, de nomine *diaconus*, & vocabuli eius usu, de diaconorum origine & primo eorum officio, de eorum electione, numero, ordinatione, ætate ad diaconatum apta, officio ac ministerio, & statu in conciliis & synodis, observantia & aliis officiis, quæ Episcopis & presbyteris debuerunt, de officio erga parochianos & alios, vestitu, statu domestico & vita privata, coniugio, vitiis & delictis, ac foro competente, de archidiacono, subdiaconis, & diaconissis. In Præfatione disputat auctor contra Arnoldum *Corvinum*, distinguendum a patre Io. Arnoldo, atque ostendit, hierarchiam ecclesiasticam, quæ per multa iam sæcula obtinet in ecclesia tam græca, quam latina, originem suam trahere, non a iure divino, sed instituto humano.

EIVSDEM Superintendens. Vitembergæ 1712. Editio secunda. In quo auctor XXXI. capitibus tractat de ministerii ecclesiastici necessitate, hierarchia & ordine ministrorum ecclesiæ, nomine *Superintendens*, de Superintendentis auctoritate, locis, ad quæ eius se extendit inspectio, difficultate muneris Superintendentis, reverentia ipsi debita, de eius potestate ecclesiastica, munere præcipuo, potestate administrandi sacramenta, admittendi ad concionem δοκιμαστικὴν, auditum & adprobatum a patrono præsentandi, ordinandi & investiendi, de potestate iurisdictionis & clavium, non autem propria auctoritate excommunicandi, depre-

 cationem

cationem publicam vel iniungendi, vel remittendi, nec in caussis matrimonialibus contra matrimonium quidquam faciendi, aut dispensandi circa leges ecclesiasticas, de aliis partibus officii eius, videlicet visitatione ecclesiarum, scholarum inspectione, cura ædium parochialium, hospitalium & aliorum locorum piorum, viduarum & orphanorum, redituum, & ærarii ecclesiastici, iurium & privilegiorum pastorum, & cogendæ synodi ex pastoribus subiectis, (non quidem propria auctoritate, sed si præscriptum ipsi sit a Superiore) deque officio eius, si pastor aliquis sit defunctus, aut morbo vel senectute confectus, de fructibus & reditibus inter pastorem novum & defuncti heredes iuste dispertiendis denique de emolumentis, quibus fruatur superintendentis vidua anno gratiæ dimidio. Atque hæc omnia sic docet auctor ad normam Constitutionum ecclesiasticarum in Electoratu Saxoniæ. In Præfatione autem vocabulum *Ecclesia* evolvit, ac præterea ostendit, bono consilio & maximo cum ecclesiæ commodo in ipso ministerio ecclesiastico diversos esse ordines constitutos, ut alii videlicet regerent, alii regerentur, & sicut hi interdum cornua sumunt, & præpositis suis, male quidem, resistunt; ita ex illis quosdam vel calide nimis, & extra sphæram quandoque suam, vel oscitanter ac languide officio suo fungi; abstinere igitur se non potuisse, quin ea, quæ ad munus Superintendentis laudabiliter gerendum pertinent, uno quasi contextu delinearet, & quæ sparsim leguntur, ad certa capita redigeret; simul tamen ad antiquioris ecclesiæ placita revocaret. Ex Dedicatione autem patet, eum hæc scripsisse senem, atque eo tempore, quo sensim deficiebant & corporis & animi vires, & bonus vir calculo vesicæ, ut olim in pueritia contusione cranii, & ante quadriennium luxatione ligamentorum in pede dextro, misere affligebatur.

Io. Henr. BERGERI de matrimoniis comprivignorum Disquisitio. Lipsiæ 1708. IV. recitat diversas sententias Theologorum & ICtorum: alii enim tale matrimonium iure divino aiunt esse prohibitum, ut Daniel *Cramer*, Wolfg. *Franzius*, & Ant. *Matthæi*, alii negant: alii eo tantum casu interdictum statuunt, si infans natus sit ex novo parentum coniugio, qui comprivignos utrosque sanguinis cognatione coniungat, ut Sam. *Bohlius*, Io. *Fabricius* minister verbi divini dantiscanus, & Aug. *Varenius*: alii

 denique

denique existimant, tale matrimonium non quidem conceptis verbis & speciatim sacris in paginis vetitum esse, pertinere tamen, si quidem parentum partus adsit, ad nuptias, quas Deus generaliori lege summatim interdixit, quando amplissimis sancivit verbis, ne quis ad proximam carnem accedere ullo modo audeat. Tres hasce posteriores sententias, missa prima, earumque argumenta, & quae ad singula excipiuntur, fideliter adfert atque enumerat vir consultissimus, ita tamen, ut litem non decidat, sed eius arbitrium lectori modeste ac prudenter relinquat.

Io. Henr. *de Berger*, Gera-variscus, ICtus, primumque potentissimi Regis Polon. in summo Appellationum Senatu consiliarius, atque ordinarius in academia vitembergensi, nunc in Aula S.R. Imperii consiliarius, non iurium tantum, sed humaniorum etiam & sapientiae studiorum magnum decus, plurimis felicis ingenii monumentis conspicuum se reddidit in orbe litterato. Eius enim, ut praecipua nominemus, sunt Philocalia fori, seu Miscellanea iuris, Commentatio ad ius transilvanicum, alia de iure fisci, Resolutiones LL. obstantium, quae in Compendio iuris *Lauterbachiano* allegantur, quarum editio novissima est de anno 1716. Oeconomia iuris, Responsa iuris, Dissertationes iurisprudentiae criminalis; Commentatio de usu actionum, Electa disceptationum forensium ad ordinem processus saxonici, cum supplementis, volumina III. Disquisitio de surdis ac mutis, an feudorum sint capaces? Annotationes ad *Lancellottum*, Disquisitio de utilitate usucapionis in probando dominio, Annotationes ad *Brunnemanni* Repetitionem Paratitlorum *Wesenbecii*, Electa processus executivi, possessorii, provocatorii, & matrimonialis, cum supplementis: & Consilia sub prelo iam gemunt, proxime in lucem proditura. Vide de aliquibus istorum scriptorum *Acta eruditorum* ad A. 1692. 219. A. 1696. 518. & A. 1705. 433. Laudes viri, cum iuvenis adhuc esset, immo etiam, cum primum & secundum dignitatis gradum teneret, cantavit *Schurzfleischius* Epp. arcan. T. I. 365. 403. quid iam facturus esset, si eum videret tot meritis ornatum, tantoque splendore circumdatum?

ACADEMIAE IVLIAE Constitutio de eo, quod agendum, si forte incendium in urbe ortum sit. Helmstadii 1711. Altera editio: prior autem lucem vidit A. 1668.

LXXII.

LXXII.

Casp. ZIEGLERI de Episcopis, eorumque iuribus, privilegiis, & vivendi ratione liber commentarius. Norimbergæ 1686. Constat IV. libris, quorum primo tractatur de vocabuli *Episcopus* origine, episcopalis officii institutione, differentia inter episcopos & presbyteros, distinctione dioecesium & provinciarum, patriarchis in genere, & primatu romani Pontificis; secundo de electione, confirmatione & consecratione episcoporum; tertio de iuribus episcopalibus; quarto de vita & moribus episcoporum, quales ipsos esse decet, & non decet: ac postremo episcopatus in terrarum orbe sub Papa romano existentes quasi in tabula exhibet. Præmittitur 1) longa Praefatio, in qua loquitur de miro christianæ religionis incremento, de paucitate Christianorum, si eos compares cum Muhammedanis, & Paganis idololatris, de romani & constantinopolitani episcopi arrogantia, & inde secuto schismate, deque occasione scribendi hunc commentarium. 2) Elogia, quæ auctori nostro canunt D. Io. Frider. *Mayer*, & Conr. Sam. *Schurzfleisch*, ille quidem carmine, hic epistola, eaque nec mentiente, nec adulante. Celeberrimi collectores *Actorum eruditorum* commentarium hunc vocant opus diu votis expetitum, & a multis etiam doctrina & usu peritis flagitatum, A. 1686. 568. & opus egregium, A. 1687. 199. atque illustris *Thomasius* in Scriptis parvis germanicis p. 265. hunc tractatum fatis ait cum aliis prodidisse, haud facile reperiri quempiam, qui excellentior sit in hoc genere iuris prudentiæ.

Lib. III. c. 30. p. 815. Sed *qui notionem* habet, *non propterea etiam habet iurisdictionem*.

Notio tamen, *palliata est iurisdictio*, quia Magistratus civilis sententiam episcopi exsequi debet. C. *Thomasius* in Annotat. ad *Pufendorfii* Monarchiam spiritualem p. 72.

LXXIII.

Henrici LINCKII Commentarius in Decretales. Norimbergæ 1697. Quo universum fere ius canonicum, & quidquid eius maxime in usu, foroque tam Pontificiorum, quam Protestantium obtinet, secundum titulorum seriem explicatur, & novissimo Iuri

ri canonico romano-germanico sive publico applicatur. Praemittitur Vita auctoris, a M. D. *Omeisio* descripta.

Henr. *Linckius*, natus Sorbigae in Misnia, *Weigelii*, & *Zapfii* philosophorum, nec non *Struvii*, *Schroeteri*, *Strauchii*, *Bechmanni*, *Richteri*, ICtorum ienensium, ac praecipue Io. Christoph. *Falkneri* discipulus, iurium doctor, ac primum advocatus ienensis, deinde ICtus altorfinus, & serenissimi Comitis palatini solisbacensis, inclytae Reip. noribergensis consiliarius, obiit A. 1696. aetatis 41. vir longiore lucis usura, si Deo placuisset, dignissimus, deque iuventute studiosa & iurisprudentiae sacris optime meritus; sed qui adhuc vivit in memoria eruditorum, & scriptis suis: inter quae sunt Tractatus de iuribus templorum, de rubro, nigro & albo, deque iure episcopali, & variae Dissertationes seu disputationes. De quibus vide *Omeisium* in eius Vita.

EIVSDEM Tractatus de iure episcopali. Francofurti & Lipsiae 1697. Ab auctore ante obitum revisus, multis in locis auctus, & altera iam vice (prima anno 1694. prodiit) editus. Quo iuris episcopalis diversae functiones ex genuinis divini pariter ac canonici iuris principiis, cum perpetua ad Protestantium ecclesias applicatione considerantur, novissimisque Imperii germanici sanctionibus declarantur, & potiores iuris canonici atque ecclesiastici materiae, in gratiam praxi consistoriali operam navantium, proponuntur. Habuit quidem auctor praeeuntem in hac semita doctissimum *Zieglerum*; sed quia nonnullae suarum dissertationum illius tractatum antecesserunt, ille etiam non omnia & singula episcoporum iura in specie evolvit, ideo non dubitavit coepta persequi, nec desinere, donec ad umbilicum perduxisset. Vide interim de eo C. *Thomasium* in Cautelis circa praecogn. iurisprud. eccles. 302. & L. B. *de Lyncker* in Felleri monumentis var. ined. 450.

In Prooemio p. 1. Proposuimus *iuris canonici vim & valorem in foro Protestantium.*	*Satius esset, ut omnino tolleretur* apud Protestantes ius canonicum. G. G. *Titius* Probe des deutschen geistl. Rechtes p. 52. & *Ludovici* Introduct. ad processum consistor. c. 7. p. 114.
2. *Ius pontificium* distinctum a *Iure canonico.*	Etiam *Gratianus fuit* mancipium Aulae pontificiae. *Titius* 45.

Ante

Cap. XIV. p. 412. Tituli & insignia episcopi varia supponunt iura & privilegia. Sunt autem fere hæc: *liberatio a patria potestatis vinculo.* &c. Ante omnia *proedria* præ sæcularibus Principibus protestantibus. *Boehmer* Iuris ecclesiast. p. 772.

LXXIV.

MANVALE parochorum, & aliorum curam animarum habentium, pro Provincia salisburgensi. Ingolstadii 1682. Ex bibliotheca Georgii *Calixti.* Complectitur omnium sacramentorum rationem, naturam, & administrationem, cum instructione temporibus illis conveniente, ac pluraque alia christianis hominibus necessaria, ex sacris canonibus deprompta, & ad Concilii tridentini decreta diligenter accommodata. Auctor eius est P. Felicianus *Ninguarda*: huic enim hoc onus impositum fuit a reverendissimo atque illustrissimo archiepiscopo, Ioanne Iacobo. Et huius quidem operis altera pars, Enchiridium inscripta, agit de censuris & irregularitate, ac seorsum edita est, ne liber in nimiam molem excresceret, & molestus esset parochis; anteambulo autem eius erat Agendarium, ex pluribus Agendis ab eodem doctore collectum. In præsente Manuali cemmendatur Mart. *Eysengreinii* Confessionale. p. 175. patrini monentur, ut, si parentes, vel consanguinei, aut tutores hoc ipsum facere neglexerint, operam ac diligentiam adhibeant, quo baptizatus in catechesi erudiatur, atque omni virtutum genere, vitæque christianæ officiis informetur, p. 80. Forma hæc absolutionis, *Dominus noster Iesus Christus te absolvat: & ego autoritate ipsius te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris, Filii & Spiritus sancti, Amen:* dicitur fieri ad significandum, peccatorum absolutionem a Deo solo propria potestate præcipue fieri, & a confessario, tanquam Christi vicario ac ministro, proximam a Christo auctoritatem habente, secundario loco. p. 106. Si res cogat, nec sacerdos confessarius in promtu esse queat, fideli laico permittitur moribundi confessionem audire, & deprecatoria hac uti forma: *Misereatur tui omnipotens Deus.* p. 110. Moribundus iubetur in primis ad merita servatoris sui Iesu Christi confugere, in hoc benignissimo ac misericorde Deo omnem spem ac fiduciam suam collocare, in ipsius clementia magno & erecto animo esse. p. 330. Credere, quod non propriis meritis, sed pas-

sionis domini Iesu Christi virtute ac merito ad gloriam perveniat; item quod Iesus Christus pro salute nostra mortuus sit, & quod ex propriis meritis, vel alio modo nullus salvari possit, nisi in merito passionis eius. p. 333. Et dicere: Domine Deus, ego pono mortem domini Iesu Christi inter me & iudicium tuum; & quamvis æternam mortem meruerim propter peccata mea, interpono tamen meritum passionis eiusdem loco meriti, quod ego miser habere deberem, & non habeo. p. 334.

Felicianus *Ninguarda*, doctor theologus salisburgensis, fertur & scripsisse contra fidem & falsum martyrium *Annæ* burgensis, Venetiis A. 1563. & floruit medio sæculo XVI.

LXXV.

COLLECTARIVM Benedictino-monasticum. Neuhusii 1709. Concinnatum est iuxta Breviarium romano-monasticum, PAVLI V. Pontif. max. auctoritate recognitum, auspiciis reverendissimi ac celsissimi Principis *Florentii*, liberæ & imperialis ecclesiæ corbeiensis Abbatis, a duobus idoneis Religiosis, non solum in Vnionis bursfeldensis, verum etiam in totius sacri Benedictinorum Ordinis usum & commoditatem. In eo soli Deo tribuitur honor & gloria. P. I. p. 1. Christus agnoscitur redemtor. p. 36. & P. II. 42. 184. Auxilium a Domino petitur. p. 87. 92. Remissio peccatorum a Deo rogatur. p. 3. 77. 79. 85. 91. P. II. 42. 43. Illuminatio & illustratio principaliter a Deo. p. 86. 87. 143. Impletio boni operis a Domino. p. 90. Non confidendum in nostra actione. p. 75. sed in sola spe gratiæ cælestis innitendum. p. 72. Alenda fiducia impetrandæ remissionis. p. 90. Lætitia in Dei benedictione ponenda. p. 91. 143. Mereri, pro consequi. p. 62. Ieiunium devote celebrandum. p. 81. 87. 91. 92. Protectio Sancti est sub protectione Christi. p. 63. 73. sitque intercessione seu deprecatione. p. 202.

LXXVI.

CHRISTIANI Constitutio ecclesiastica pro ecclesiis brunsvico-luneburgicis Cellensis & Grubenhagensis partis. Cellis 1619. Germanice. XX. absolvitur capitibus, in quibus agitur de norma sive corpore doctrinæ, vocatione & ordinatione, atque officio pastorum, synodo annua, consistorio & visitatione, concionibus &

praxi

praxi catechetica, sacramentis, visitatione ægrotorum, sepultura, censura ecclesiastica, scholis, præceptoribus, & æditiuis, auditoribus, sustentatione pastorum & æditiuorum, bonis ecclesiasticis, hospitalibus, ædibus sacris, & ærario pauperum, rebus matrimonialibus, cærimoniis & ordine: quibus accedunt Agenda, & Constitutio cœnobialis.

Christianus, cognomine Senior, *Wilhelmi* & *Dorotheæ* Principis danicæ filius, electus Episcopus mindensis, Dux brunsvic. ac luneburgensis, in regimine fratri suo natu maiori successit, Grubenhagensem principatum secundum Imperatoris sententiam obtinuit, eiusque partes cum *Friderico* Duce Holsatiæ solus ex Circulo Saxoniæ inferioris contra Regem Daniæ secutus est, & inito cum Suecis post prælium lipsiense pacto, cœlebs naturæ debitum solvit A. 1633. ætatis 67. eique successit frater *Georgius*, a quo surculi Cellensis & Hanoveranus inclytæ Familiæ brunsvico-luneburgensis originem trahunt. *Lexicon univ. histor.* T. I. 648.

EIVSDEM Policey-Ordnung, sive Constitutio politiæ. Cellis 1618. Ad quam occasio fuit data in variis conventibus Ordinum provincialium Cellensis & Grubenhagensis partis, in eaque sermo fit de cultu divino, ædium sacrarum, & præceptorum scholasticorum conservatione, blasphemiis, periurio, & aliis vitiis, eorumque pœnis, de pauperibus ac mendicis extraneis, de accusationibus a præfecturis non temere ad Aulam transferendis, de modo in processibus tenendo, viis publicis, incendiis, fraudibus quæ mensura & pondere committuntur, annonæ flagellatione, mercatibus hebdomadalibus, & variis generibus, quibus subditorum facultates imminuuntur, denique qui silvæ sint colendæ & conservandæ.

LXXVII.

Civitatis brunsvicensis Constitutio ecclesiastica, per Io. BVGENHAGIVM. 1531. Ab eodem formata idiomate Saxoniæ inferioris anno 1528. postque ea, iussu inclyti Senatus in germanicum conversa, atque ab eodem 1563. reverendo Ministerio & civibus commendata. Nimirum hic habes 1) ipsam Civitatis constitutionem ecclesiasticam. 2) Augustanam confessionem 3) Apologiam augustanæ confessionis, translatam in germanicum per Iustum *Ionam*, 4) Articulos smalcaldicos. 5) *Saxonicorum theo-*

logorum Explicationem doctrinæ, propositam in conventu luneburgensi A. 1561. quæ tres potissimum articulos respicit, 1. de Corpore doctrinæ, cui constanter inhærere cogitant. 2. de condemnatione erronearum doctrinarum, punctorum & sectarum. Quo referunt Osiandristas, Maioristas, Sacramentarios, Adiaphoristas, & Synergistas, eorumque doctrinas, ut horribiles, periculosas, & exitiales agnoscunt, ita easdem improbant & condemnant. 3. de iurisdictione papali. Quam erga se & ecclesias suas neutiquam concedentes, vocationi eius ad Concilium morem gerere detrectant; comparituros autem affirmant, si concilium institueretur christianum & liberum in Natione germanica; quin profiteri nulli dubitant, eum esse antichristum. Hæc etiam recenset magnæ vir industriæ, Phi. Iul. *Rehtmeier* Hist. eccles. brunsvic. P. III. 67. 253. & venerabilis abbas *Schmidius* de Ordinat. ecclesiast. brunsvicens. guelpherbyt. a reformatione ad præsens tempus, B 2. Adde *Seckendorfii* Historiam luther. versam a Frickio, ad A. 1543. p. 2241.

LXXIIX.

PHILIPPI Ordinatio ecclesiastica. 1537. In qua præscribitur de Superintendentibus, eorumque officio, & alimentatione in visitationibus ecclesiarum, de vocatione & remotione pastorum, de eorum sustentatione, de agris & bonis ecclesiasticis, de disciplina ecclesiastica, annuis synodis, scholis, altaristis, ærariis publicis, hospitalibus & domibus leprosorum.

Philippus, Landgravius Hassiæ, natus A. 1504. regimen ab Imperatore adeptus, cum ageret annum ætatis quartum & decimum, cognominatusque Magnanimus, rusticis rebellibus restitit, coenobia in scholas & hospitalia transformavit, colloquium Marpurgi inter theologos instituit, in numero eorum fuit, qui *Protestantes* appellati sunt, Augustanæ confessioni subscripsit, academiam marpurgensem condidit, Electoris saxonici auxilio Ducem brunsvicensem *Henricum* e terris suis expulit; sed cum eodem socia arma contra Cæsarem ferens in eum redactus est statum, ut deprecari, & quinquennium in carcere transigere cogeretur. Libertati autem restitutus quiete vixit, & vivente uxore, quæ decem ipsi liberos pepererat, certas ob caussas, consentientibus pastoribus, nobilem virginem Margaretham *de Sala*, quæ sorori suæ serviverat, matri-

matrimonio ad lævam fibi copulavit, fex liberos ex ea tulit, vitæque & geftorum finem fecit anno 1567. cum mundi inconftantiam expertus effet per annos 62. & menfes 4. Vide iterum *Lexicon univerf. hiftor.* T. IV. 187.

EIVSDEM alia & amplior ordinatio ecclefiaftica. Marpurgi 1566. Conftat III. partibus, quarum prima agit de miniftris ecclefiæ, fecunda de eorum officio, & doctrina, tertia de facramentis. Pagina quidem 2. promittitur & quarta pars, eaque de omni eo, quod ad confervationem minifterii ecclefiaftici, fanam doctrinam & rectam facramentorum difpofitionem facit, tractare debebat; verum hic deeft.

Ordinatio ecclefiaftica OLDENBVRGENSIS. Ienæ 1573. Quid obfervandum in doctrina, facramentis, chriftianis cærimoniis, rebus ad Minifterium ecclefiafticum pertinentibus, atque in fcholis. In multis fobrie ac moderate iudicat, e. g. de propofitione hac, *Bona opera funt neceffaria ad falutem:* dicens, eos quidem, qui illa ufi funt contra epicureos, non propterea erroris accufandos effe, bene tamen fieri, fi ab ea abftineas, quia feminarium videatur effe fcandalorum five offenfionum & litium.

Ordinatio ecclefiaftica PALATINA. Heidelbergæ 1685. Obfervanda tam in principali, quam electorali Palatinatu. In ea tractatur de doctrina & concionibus, baptifmo, (& huic loco inferitur catechifmus ipfe, tam maior, quam minor) officio diverforum ftatuum, S. cœna, precibus ecclefiafticis, copulatione coniugum, vifitatione ægrotorum, & fepultura.

Ordinatio Confiftorii IENENSIS. 1574. Iuffu & aufpiciis trium S. R. Imperii Electorum, FRIDERICI palatini AVGVSTI faxonici, IO. GEORGII brandenburgici, qui tutores erant Pupillorum principalium faxonicorum, confcripta. Qui in Præfatione occafionem & fcopum huius fcripti exponunt, dicentes, propter fufpiciones, lites & condemnationes, quibus fe mutuo ac præter meritum laceffant onerentque theologi proteftantes, fe fe vifitationem ecclefiarum inftituiffe, atque nunc velle, ut ea, quæ ibi notata funt, a Confiftorio obferventur; ideoque novam hanc Ordinationem, cum priftina non fatis apta videatur, condendam curaffe, cui affeffores & fubditi, quantum ipfos tangit, morem in omnibus gerere debeant.

LXXIX.

Agenda MINDENSIA. Lipsiæ, characteribus vetustis, quibus monachi uti solebant. 1522. Ex bibliotheca G. *Calixti.* Præscribitur exorcismus salis & aquæ, introductio sponsæ & puerperæ, ordo baptizandi infantes & pueros, (qui fol. 14. *trina mersione* in modum crucis fieri iubetur) modus absolvendi, ratio sacræ unctionis, (in qua fol. 23. dicitur: Tunc ora Sanctos hos, ut orent, quatenus merearis digne suscipere, *in absolutionem omnium peccatorum tuorum.* Fol. 30. *Accipe sanitatem: surge & ambula in pace. --- Fiatque ei olei sacri perunctio morbi præsentis expulsio.* Fol. 34. *Credis, quod propter te mortuus est Christus, & quod salvari non potes, nisi per meritum passionis domini nostri Iesu Christi, qui se pro nobis obtulit in cruce Deo patri? ---* Resiste tentationibus fortiter, *recurrendo in corde tuo ad crucem & vulnera Christi, in nullo alio fiduciam habens*) ordo sepeliendi, benedictio cereorum, palmarum, ramorum, florum & frondium, ignis novi, fontis, herbarum, salis & aquæ, novorum fructuum, avenæ, vini, panis, turis & myrrhæ, domorum, areæ, granarii, camini, putei, novique & vini & panis.

Viti DIETERICI Agenda pro pastoribus in pagis. Norībergæ 1545. Cui hic labor commendatus & impositus fuit ab illustri Senatu noribergensi. In præfatione explicat dictum *Pauli* 1. Tim. 3, 1. *Si quis episcopatum desiderat, præclarum opus desiderat,* ostendens, pastorem animorum, etiamsi a mundanis hominibus vili pendatur, in præclaro tamen munere versari, Deoque, proximo & sibimet ipsi servire, atque in eorum gratiam, qui vel libris vel prudentia carent, se se hunc ait concinnasse librum, ut certam de doctrina & officio suo instructionem ex eo haurire, atque in usum suum transferre possent. Hic ergo proponuntur causa, cur abrogata sit missa pontificia, ordinatio missæ, ubi scholæ sunt, vel non sunt, ratio cultus divini cum in diebus dominicis ac festis, tum in aliis, quid agendum, si infans ab alio quam ministro ecclesiæ baptizatus est, modus porrigendi sacramentum ægrotis, eosque erigendi, cura moribundorum, de excommunicatione, sepultura, & confessione, quomodo agendum cum maleficis atque ad mortem damnatis, copulatio coniugum, de feriis extra dies dominicas, & potiora doctrinæ christianæ capita, in quibus ministros ecclesiæ probe instructos esse oportet.

Agenda

Agenda HALENSIA in Suevia. Halæ suevicæ 1543. Verba hæc orationis baptismo præmitti solitæ, *Vnd er selb darzu gethan hat*, *Et qua ipse addidit*, scilicet peccata, p. 9. parenthesi sunt inclusa, eum in finem, ne baptizator iis utatur, nisi apud adultos. Pag. 14. inseritur catechismus: p. 20. est concio sive admonitio, absolutioni publicæ præmittenda; ad quam nihil aliud requiritur, quam ut accessuri ad S. cœnam pœnitentiam agant, desideriumque suum pastoribus prius indicent, &, sicubi opus est, informationem ab ipsis petant, atque acceptent.

HENRICI Ducis Saxoniæ Ordinatio ecclesiastica. Wittenbergæ 1539. Est brevis, at in ea tamen agitur de baptismo, etiam de eo, qui a laico in casu necessitatis administratus est, de confessione peccatorum & absolutione, visitatione infirmorum, ratione cultus divini in civitatibus & pagis, litaniæ, copulatione coniugum, & sepultura. Quibus adiunguntur Collectæ. Ordinationem hanc, iussu serenissimi Ducis statim post reformationem conscripserunt Iustus *Ionas*, Georg. *Spalatinus*, Casp. *Cruciger*, Frid. *Myconius*, Iustus *Menius*, & Io. *Weller*, iidemque auctores sunt Præfationis, in qua sermo est de præstantia muneris pastoralis: pontificii autem sacerdotes, qui quidem ignavi & impii sunt, reprehenduntur.

Henricus, cognomine Pius, Alberti Animosi filius, Dux Saxoniæ, confecto itinere in terram sanctam Vice-gubernator Frisiæ, sed a rebellibus Frisiis captus, magnaque & valida catena, nisi pater ipsius illico advolasset, ac rebelles forti manu fudisset, suspendendus, (pro quo beneficio ut gratum se exhiberet, Compostellam abiit, sanctoque Iacobo dona obtulit: erat enim adhuc superstitione obvolutus) A. 1525. renuntiavit romano-catholicæ religioni, & fratri Georgio A. 1539. 17. Aprilis ab intestato mortuo succedens, eodem, uti supra indicavimus, anno reformationem religionis in terris suis instituit, atque his peractis e scena mundi discessit anno 1541. ætatis 68. *Seckendorf* Histor. lutheran. l. 2. p. 740. *Lexicon univ. histor.* T. III. 64. I. W. *Imhof* Notit. S. rom. germ. Imperii Procerum. lib. IV. c. 2. §. 8. p. 136.

OTTONIS HENRICI, Electoris palatini, Ordinatio ecclesiastica. Neuburgi ad Danubium 1556. In qua præscribitur modus baptizandi, (p. 6. omissus in eo est exorcismus. p. 7. marginale

ginale hoc additur: Nota, si homo rationis compos baptizatur, hæc verba, *Et qua ipse addidit*, addenda sunt) catechizandi, confessionis, S. cœnæ, communium precum & litaniæ, festorum, copulationis, visitationis ægrotorum, & sepulturæ. Subiungitur Christiana informatio ministrorum ecclesiæ, Instructio de rebus matrimonialibus, & Ordinatio scholarum. Hæc ordinatio doctrinam, sacramenta, & cærimonias spectans, priori plenior, iussu serenissimi Electoris a theologis & consiliariis quibusdam, ex variis aliorum Principum, præcipue Ducis wurtenbergici *Christophori* Constitutionibus ecclesiasticis collecta & condita fuit. Eorum, quæ in Catechismi heidelbergensis Quæstione LXXX. exstant, semina hic sparguntur p. 92. 93.

Otto Henricus, cognomine Magnanimus, filius Ruperti probi, post reditum ex Terra sancta, A. 1542. religioni se addixit euangelicæ, & fœderi smalcaldico subscripsit, sed tanto cum damno, ut mox iacturam faceret provinciæ suæ, nec nisi auxilio MAVRITII Electoris saxonici A. 1552. restitueretur. *Melanchthonis* consilio academiam heidelbergensem in meliorem redegit statum, bibliothecæ, postea celeberrimæ, fundamenta iecit, & sine prole (cuius in socerum suum, Albertum IV. bavaricum, qui suo etiam calculo innocentis Husi supplicium promovisset, contulit) defunctus est A. 1559. *Seckendorf* p. 1841. 2105. & *Lexicon univers. histor.* T. IV. 90.

Articuli der Vergleichung, ARTICVLI CONVENTIONIS sive pacti inter tres Status regni Bohemiæ, pro inferiori Consistorio pragensi, constitutione ecclesiastica, & exercitio religionis: item instructio, ad cuius normam deputati defensores in erigenda & conservanda academia, apud consistorium & alibi se se gerere debent. A. 1610. Tres illi Status, *Sub utraque* dicti, erant Viri illustres, Nobiles & Cives, qui ab augustissimo Imperatore RVDOLPHO II. libertatem religionis, & constituendi peculiare consistorium, ad ipsorum supplices preces, & Potentium quorundam commendationes, impetraverant.

Ordinatio ecclesiastica ROTHENBVRGENSIS. Francofurti ad Mœnum 1611. Multa huc derivata sunt ex Constitutione ecclesiastica palatina Electoris OTTONIS HENRICI, de qua supra diximus. Pag. 42. præscribitur, ne plures uno patrini ad bapti-

baptiſmum unius hominis vocentur, item ne plura quam duo nomina baptizando imponantur: p. 46. in margine dicitur, verba hæc exorciſmi, *Exi impure ſpiritus, & locum da Spiritui ſancto*, etiam omitti poſſe; quippe qui mox ſequatur poſt orationem. Item, præteriri poſſe ſignum crucis, cum magis in conſuetudine, quam in SS. literis fundatum ſit: p. 48. verba, *Et qua ipſe addidit*, orationi ſine parentheſi inſerta ſunt.

LXXX.

ANTONII VLRICI, Ducis brunſvic. ac luneburg. Renovata ordinatio eccleſiaſtica. Brunſvigæ 1709. Parte I. pag. 10. iubetur, ut Corpori doctrinæ Iulio ſive libris normalibus ſubſcribatur non *quatenus*, ſed *quia* conſentiunt Scripturæ ſacræ. Quo ipſo ſacræ ſcripturæ auctoritatem neutiquam imminutum eunt, illive libros normales æquare ſtudent: eſt enim ac manet in æternum infinita divinos inter atque humanos libros differentia, ita ut ne quidem antiquiſſimorum Conciliorum decreta, aut SS. Patrum ſcripta pari cum illa paſſu incedere queant. De illis ait theologicus ICtus Caſp. *Zieglerus* in Annotat. ad Prolegomena librorum H. *Grotii* de I. B. ac P. §. 51. *Neque recipiendi aliter ſunt canones cuiusquam concilii, niſi* quatenus *ſacra ſcriptura non fuerint adverſi*. De hiſce Patrum latinorum acutiſſimus iuxta & religioſiſſimus *Auguſtinus*, in epiſtola XIX. ad doctiſſimum Hieronymum: *Ego fateor charitati tuæ, ſolis eis ſcripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorum ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſime credam, ac, ſi aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud, quam vel mendoſum eſſe codicem, vel interpretem non aſſecutum eſſe, quod dictum eſt, vel me minime intellexiſſe non ambigam: alios autem ita lego, ut, quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia mihi per illos auctores canonicos, vel probabili* (id eſt, * proba ac firma) *ratione, quod a vero non abhorreat, perſuadere potuerunt. Nec te, mi frater, ſentire aliud exiſtimo: prorſus, inquam, non te arbitror ſic legi tuos libros velle*, tanquam prophetarum vel apoſtolorum; *de quorum ſcriptis, quod omni errore careant, dubitare, ne-*

* F. V. *Calixtus* in Append. Reſponſion. ad Theſes antiſyncretiſt. Y. & *Grabe* in Annotat. ad Regii Form. caute loq. p. 107.

farium est. ---- *Porro si quaeras vel recolas, quid hinc senserit noster* Ambrosius, *quid noster itidem* Cyprianus; *invenies fortasse, nec nobis defuisse, quos in eo quod asserimus sequeremur: quanquam, sicut paulo ante dixi*, tantummodo scripturis canonicis *hanc ingenuam debeam servitutem, qua eas* solas ita sequar, *ut conscriptores earum nihil in eis omnino errasse, nihil fallaciter posuisse, non dubitem.* Et ipsum *Corpus doctrinae Iulium* in Praefatione §. *Vnd setzen.* ita profitetur: *Ponimus quae fundamenti loco, & tanquam solidum lapidem angularem sacram propheticam & apostolicam scripturam veteris & novi testamenti, quae* sola *est unica vera forma & norma, typus, regula & amussis sanae doctrinae, e qua, veluti ex puro & limpido Israëlis fonte, sincera & sana doctrina haurienda, &* ad quam omnes doctores & doctrinae iudicandi sunt: *atque iccirco vocatur scriptura canonica.* Neque etiam voluerunt contradicere, aut improbare, reiicere & condemnare ea, quae pii maiores nostri, (1) *Calixti*, (2) *Horneius*, & tota (3) *Academia Iulia*, aliique (4) *doctores orthodoxi* hac de re sincere & cordate docuerunt. Pag. 34. sermo est de confirmatione, a Superintendentibus generalibus & specialibus olim fieri solita. Huic conformia sunt, quae leguntur apud *Erasmum* praefat. in Paraphrasin ** 3. *Benthemium* de Statu eccles. & scholar. anglic. 159. & I. H. *Boehmerum* ad Plinium Secund. & Tertull. dissert. X. p. 484. Cum eo, quod p. 77. de non copulanda denuo vidua ante absolutum annum viduitatis integrum, si conferetur observatio *Gundlingii* Gundlingianorum Tomo II. 229. deprehendes, annum viduitatis, secundum Iuris civilis supputationem, non XII. sed X. tantum mensium esse. Decretum, cuius p. 78. mentio fit, inferius in fasciculo sive appendice Decretorum non reperitur. Parte II. p. 39. in medio, pro *Vnd dabey*, legendum: *Vnd David.* Pag. 148. Collecta,

(1) Georg. *Calixtus* in Refutat. Welleri Dd. F. V. *Calixtus* Demonstrat. liquidiss. p. 326. Respons. ad Theses antisyncretist. 20. & in Addendis ✠. (2) In Pietate academiae Iuliae p. 30. (3) In Pietate sua p. 28. (4) *Formula concord.* in Epit. articulor. p. 570. Apologia Form. concord. c. 8. p. 163. Auctores des *Hauptvertheidigung* des evangel. augapfels c. 8. p. 27. *Mylius* Prolegom. in Aug. confess. p. 7. *Hutterus* Irenici p. 126. & Prolegom. in librum Concordiae, c. 3. p. 15. Io. Val. *Andreae* Menippi p. 31. *Glassius* in Struvii Actis literar. Fascic. V. p. 39. *Grabe* Append. apolog. ad Regii Form. c. I. 112. Io. *Musaeus* de Syncretismo & Script. S. p. 342. & *Spenerus* Praefat. in Koepkenii Theologiam mystic. d 3. Aufricht. übereinstim. 91. in Consiliis & iudic. theol. latinis P. I. 331. P. III. 704.

lecta, *Allmaechtiger ewviger Gott*, præponenda est antecedenti de passione Christi.

Antonius Vlricus, Augusti filius, Rudolphi Augusti frater germanus, Dux brunsvicensis ac luneburgensis, natus A. 1633. d. 4. Octobris, Princeps augustæ formæ, sapiens, prudens, litteratus ac litteratos æstimans, magnanimus, pacis & concordiæ amans, turbarum vero & contentionum osor, magnificus, gravitatem humanitate & clementia temperans, subditorum amor ac deliciæ, sanctissimisque moribus præditus: quid multis? in tantum laudandus, quantum Musarum & virtutum chori æstimari possunt. Verum hoc ego aliis relinquo, qui me sunt disertiores, & tantum hoc dico, nos optime meriti Principis discessum insolabiliter defleturos fuisse, nisi optimum reliquisset successorem, suarum & avitarum virtutum heredem felicissimum. Obiit autem supremum diem A. 1714. 27. Martii, cum annos vixisset 81. XIII. liberorum Principum factus pater. In illustrissimo Ordine palmato frugiferæ societatis, cognomen habuit *Victoriosi*, eoque se dignum exhibuit præstantissimis, atque ad ultimam ætatem victuris libris, qui sunt, Christiani principis psalterium, & fabulæ Aramenæ atque Octaviæ, dolendumque, ultimam huic manum ipsum non potuisse imponere. Interim iustis eos laudibus efferunt religiosi *Actorum eruditorum* scriptores ad A. 1706. p. 334. Ecquid illi, aliique insignes, atque ab adulatione remoti auctores de hoc Principum Apolline? quæ nam de eo iudicia ferunt? *Prædicti* in eadem pagina, vocant ingeniosissimum & optimum Principem: *Heckelius* Annotat. ad Cluverii Geograph. p. 224. Ducem & heroa, ipsius Apollinis atque Musarum Charitumque mansuetiorum genio eminenter præditum atque exornatum: Christian. Gottl. *Schwvarzius* in Genethliaco ad Antonium Vlricum, perillustri viro, Christoph. Furero ab Haimendorf, hereditario Wolckersdorfii, A. 1713. natum, & a Serenissimo nostro, qui tunc Noribergæ erat, ex sacro fonte levatum: *Scilicet* Antoni Vlrici *venerabile nomen Mente tua flammas nutriet usque novas. O quantus Princeps! Guelphorum gloria gentis, Imperii Nestor, Teutoniæque decus:* Herman. *Conringius* de Antiquiss. statu Helmstadii p. 10. Augusti Ducis ut filium, ita & virtutum æmulum, insignium rerum cogendarum studio præditum, & φιλοκαλον (elegantiæ atque honesti studiosum :)

Deckherrus de Scriptis adespotis p. 248. Ducem ter inclutum: Iustus Henning. *Bœhmer* Epist. dedicator. Schiltero illustrato præmissa, Principem ad immortalem gloriam natum: Christianus *Thomasius* Annotat. ad Monzambanum p. 195. Principem clementissimum: & Iac. Guil. *Imhof* in Notitia Procerum S. R. Imperii lib. IV. cap. 4. §. 24. Principem non huius tantum seculi, sed omnis ævi optimum, vita innocentissimum, ingenio florentissimum, proposito sanctissimum, arte regnandi maximum, comitate atque oris suavitate præstantissimum, tantis denique adornatum virtutibus, quantas perfecta & natura & industria, & mortalis conditio recipit. Ne quid dicam de variis Orationibus Iusti Christoph. *Bœhmeri*, & Io. Wilh. *Petersenii*, excellentissimique * *Fureri* carminibus, quibus divinum Principem laudare studuerunt; neque tamen eius laudes exhausisse sibi videntur, etiamsi ille bonus sit orator, hi poëtæ felicissimi.

LXXXI.

Michaëlis (SIDONII, sive potius HELDINGI) Explicatio canonis Missæ, cum declaratione cærimoniarum, & ad populum exhortatione, inter ipsum sacrum habenda. Augustæ Vindelicorum, (anno ut in Epitome Bibliothecæ gesnerianæ p. 609. indicatur) 1548. Ex bibliotheca G. *Calixti*. Et hæc versa sunt in latinum a Laurentio *Surio*. In Exhortatione ad populum L iiij occurrit phrasis, Deo Patri Filii passionem pro nobis toleratam, & fusum pro nobis sanguinem *ingerere*: quæ idem significat, ac in memoriam illa Patri revocare, seu, ut in germanico legimus, Seines unschuldigen Sohnes *erinnern*.

In Explicat. canonis Missæ, E iij. Cum Ioanne) Qui *supra Apostoli & Euangelistæ dignitatem*, etiam virginitatis privilegio præfulgens, *iam denuo* merito castitatis protomartyri connumeratur.

Verior mihi videtur *Walafridi* sententia c. 22. qui Ioannem, qui hoc loco nominatur, non euangelistam, sed *baptistam* esse dicit; qui martyr etiam Domini fuit, & aliquo modo apostolus. *Bellarminus* lib. II. de Missa c. 26. Michaël

* Qui in lesso numisma condidit, effigiem defuncti Ducis exhibens, in altera parte eundem amœno in colle sedentem, & glorificatum, cum inscriptione: *Musarum, terræ, & cæli Princeps*. Exterius autem ponendum curavit: *Flebilis occidit, nulli flebilior, quam mihi*. Horatius.

Michaël *Helding*, Eslinga-suevus, vinitoris filius, per multos gradus ad honores ascendit: fuit enim successive ludi magister & ecclesiastes moguntinus, doctor theologiæ, suffraganeus moguntinus, episcopus sidonius titularis, ecclesiæ augustanæ cathedralis a sacratissimo Imperatore CAROLO V. constitutus concionator, episcopus merseburgensis, ac tandem Iudicii cameralis S. Rom. Imperii assessor, idemque unus fuit ex collocutoribus in Colloquio wormatiensi A. 1550. habito, atque ita præfuit episcopatui merseburgensi, ut Protestantes nullo modo premeret atque affligeret, sed ut illi moderationem, æquitatem & clementiam eius singularibus laudibus extollere necesse haberent. Atque hic etiam ille est, qui Formulam doctrinæ, cærimoniarum, atque emendationis ecclesiasticæ, *Interim* dictam, cum Iulio *Pflugio* episcopo naumburgensi, & Io. *Agricola*, Electoris brandenburgici concionatore aulico, quum A. 1548. Principes Imperii, confecto bello germanico, religionis caussam Cæsari victori commisissent, iussu & auspiciis CAROLI V. procudit. Scripsit quoque Catechismum, Postillam dominicalium euangeliorum, & Commentarium germanicum in Proverbia Salomonis, postque tot & tam varios casus & labores mortuus est anno 1561. ætatis 55. ossaque eius sepulta iacent Viennæ Austriæ, in æde S. Stephani. *Lexicon univers. histor.* T. III. 41. Melch. *Adamus* in Vitis theol. p. 380. 410. *Chytraeus* Saxon. p. 591. *Hahn* Append. ad Brotuffii Chronicon merseburg. & *Seckendorf.* Lutheran. Elogia eius exspectas? Sufficit unum hoc integerrimi, magnoque prædit iudicio, G. *Cassandri* in Consultat. art. XXIIII. (Operum p. 992.) qui eum vocat insignis virum eruditionis.

EIUSDEM XV. Predige von der heil. Messe, XV. Conciones de S. missa. Cui accessit una de S. eucharistia, in 1. Cor. X. 16. 17. Ingolstadii 1548. Conciones hæ habitæ sunt Augustæ Vindelicorum eodem anno, quum auctor adhuc esset episcopus sidonius, & suffraganeus moguntinus, atque ab Imperatore iussus docere in ecclesia cathedrali augustana, a Laurentio autem *Surio*, sicut G. *Calixtus* suo adscripsit exemplari, latine versæ, editæque Coloniæ A. 1552. Atque hæ conciones non tantum laudantur a G. *Cassandro* in loco antea allegato, & Mich. *Buchingero* de Sacrificio missæ p. 207. sed etiam e nostratibus a Dav. *Chytraeo*, qui lib. XVII.

Saxoniæ p. 497. magna eum cum doctrinæ, eloquentiæ & moderationis laude de missa conciones habuisse scribit: sicut hoc ex illo bene observavit diligentissimus scriptorum scrutator *Crenius* Exercit. V. de Libris scriptor. optimis p. 48. Nec poenituit P. *Dionysium* werlensem, quædam exinde excerpere, suoque Missæ doctori (quem vocat den Meſsberichter) p. 33. inserere, e. g. *Incruentum sacrificium in Ecclesia peragimus, non ea mente, quod sacrificio illo quotidiano remissionem peccatorum & redemtionem nostram de novo acquirere debeamus, sed ut eo memoriam cruenti, atque in cruce peracti sacrificii, quo nobis remissio peccatorum & salus procurata est, recolamus.* Si vero speciatim nosse velis contenta harum concionum, cum non sint vulgares, sed habitæ in celeberrimis S. Rom. Imperii comitiis, coram augustissimo Imperatore & Rege Romanorum, illustrissimisque Electoribus, Principibus & Statibus, dicam, agi in illis 1. de necessitate salutis per Christum partæ. 2. de celebratione missæ, Apostolis usitatæ. 3. In ecclesia christiana dari peculiare sacerdotium, & externum sacrificium. 4. Christum in cœna corpus & sanguinem suum obtulisse sive sacrificasse Patri. 5. Christum in missa non offerri cruente, nec per eam imminui meritum passionis eius. 6. de significatione cærimoniarum missæ. 7. de introitu. 8. de diversitate officii mediatorii in Christo & actionis sacerdotis, atque intercessionis cuiusvis christiani pro altero. 9. de epistola, & quæ sequuntur in missa usque ad *Sanctus*. 10. de canone, & deprecationibus. 11. de consecratione & sacrificio corporis & sanguinis Christi. 12. de oratione pro defunctis. 13. de oratione sacerdotis pro se & cooperantibus, atque adstantibus. 14. de caussis contemtus missæ, eiusque usu. 15. de officio christiani in celebratione missæ. Refutatæ tamen sunt a Bernhardo *Zieglero*, & Matthia *Flacio*.

Francisci SONNII Demonstrationum religionis christianæ ex verbo Dei libri II. Lovanii 1555. In priori disserit auctor de verbo Dei & traditionibus, de iure præscriptionis adversus contentiosos utendo, de impotentia argumenti negativi ab auctoritate Scripturarum: in posteriori de diversis mensuris fidei, de IV. symbolis fidei christianæ, de significatione verbi *Credo*, de differentia inter *Credo Deo*, *Credo Deum*, & *Credo in Deum*, deque unitate & potentia Dei. In Præfatione pie docet auctor, quo propius doctrinam

ctrinam salutis ex suo fonte imbiberis, qui est verbum Dei nativum, purum, integrum, eo magis afficere eam, magisque rapere in amorem Numinis; sed nec diffitetur, ab annis plus minus ducentis plerosque rerum sacrarum tractatores proposuisse dominico gregi partim libris, partim vivis concionibus, aquam procul nimis a fonte suo haustam, nimiumque respersam alieno succo, aut naturalis philosophiæ, aut humanæ inventionis, aut inanium ac sine pondere & nervis narrationum.

Fran. *Sonnius*, brabantus, primum parochus ad S. Iacobi in urbe Lovaniensium, deinde doctor theologiæ & canonicus ultraiectinus, sicut a Ruardo *Tappero* suggestum CAROLO V. Cæsari consilium perfecit, & episcopos plures per Belgicam provinciam constituendi auctor exstitit, ita ipse primus Antverpiensium episcopali dignitate coruscavit, eo quidem dignior, quo maiori doctrina, & præstantiore sacrarum rerum scientia, & inusitata erat præditus eloquentia: celebris enim nominis orator fuit, quique suavi quadam & ornata, eademque gravi orationis copia, & ad movendum in primis apta, non modo vulgus & rudem plebeculam teneret, atque expugnaret, sed doctissimorum quoque aures mirifice impleret, raperetque. Tandem vero naturæ concessit anno 1576. Aub. *Miræus* Elog. belg. p. 5, qui & Demonstrationes eius religionis christianæ vocat aureas, quibus nihil eo genere doctius aut perfectius ætas sua viderit.

Fabiani FIOGHI Dialogo della fede frà il catecumeno & il Padre catechizante, Dialogus de fide inter catechumenum & Patrem catechisantem. Romæ 1601. Editio altera. Isto in Dialogo, si rubro credimus, resolvuntur multa dubia Ebræorum rationibus efficacissimis per sanctos Prophetas & doctos Rabbinos. Verum *Wagenseilius* tamen in Telis Ign. Satanæ & quidem Refut. Carminis R. Lipmanni p. 413. observat, Fioghium esse ex numero eorum, qui tam sint audaces, ut humani ingenii curta brevique decempeda, divina ac sublimia mysteria metiri sustineant, atque id Iudæis persuadere satagant, rerum creatarum ordini conveniens omnino fuisse, ut aliquando virgo partum ederet, & prolis sine marito fieret parens: atque has nugas reperiri apud nostrum c. 42. p. 231.

Fabianus

Fabianus *de Fioghis*, italice *Fioghi*, a Monte S. Savino, fuit conversus iudæus, laicus aretinensis diœceseos, & lector sive professor linguæ ebrææ in Collegio neophytorum romano, claruitque initio sæculi XVII. laudatus a D. Mich. *Ghislerio* in libri huius principio.

LXXXII.

WESSELI Tractatus de oratione, & modo orandi, cum dominicæ orationis explanatione. E bibliotheca G. *Calixti*. Videtur impressus esse Basileæ: locus enim impressionis non est adscriptus. Opera vero eius prodierunt Groningæ A. 1614. 4. & Marpurgi A. 1617. studio Theodori *Straeksi*.

Ioannes, cognomine *Hermanni* a patre, *Wesselus* sive *Basilius* ab avo, & *Gansfortius* sive *Gœsfortius* a gente seu familia sua, quæ Gansforto vico Westphaliæ oriunda erat, natus Groningæ, & distinguendus a *Ioanne de* Vesalia, in pueritia parentibus orbatus, & extrema paupertate pressus, admirabilem Dei providentiam sensit, dum mulier quædam eius miserta, una cum filiolo suo educandum assumsit, atque in scholam postea swollensem utrumque misit, ubi noster vitia corporis (erat enim strabo, & uno pede claudicans) ingenii præstantia & discendi alacritate ostendit se se compensare & quasi corrigere posse: tantum namque brevi tempore in litteris profecit, ut pueros & adolescentes ipse informare sustineret. Deinde, cum hic adversarios nactus esset, ita ut cogeretur Apologiam edere, Coloniam Vbiorum se recepit, atque in Collegio, quod *Bursa Laurentii* vocatur, studia sua persecutus est, ita ut cognitis theologiæ scholasticæ nugis, & ineptiis aristotelicis, totum se traderet philosophiæ platonicæ, & assiduæ bonorum librorum, atque in primis eorum, qui auctorem habebant *Rupertum* abbatem tuitiensem, immo & sacrorum bibliorum, Patrumque ecclesiæ lectioni, ac discendis linguis græcæ & ebraicæ. Quibus subsidiis instructus agere cum laude potuisset professorem theologiæ. Neque ad hoc deerat occasio: nam PHILIPPVS, Elector palatinus, Heidelbergam eum vocavit ad docendam theologiam. Sed theologi illius loci resistebant eo, quod Wesselus careret gradu Doctoris, atque ad præstanda se se offerenti, magistraliter scilicet, respondebant, honores doctorales non esse pro laico. Sic ergo ille a theologis dominantibus exclusus, non nisi lectiones philosophicas

sophicas habere potuit. Relicta autem Heidelberga abiit Lovanium, ac Lutetiam Parisiorum, atque auditis utroque in loco præstantioribus doctoribus, cum Generali Fratrum Minorum, *Francisco a Ruvere*, qui postea Papa factus, SIXTI IV. nomen assumsit, ad Concilium missus est basileense, in eoque eruditionis ac prudentiæ suæ merces ita explicuit, ut Patribus conscriptis admirationi esset. SIXTVS IV. episcopatum, aliudve egregium ei destinaverat beneficium, ideoque præsenti aliquando dixit: *Fili, iam a nobis pete, quod vis; nihil tibi negabimus, quod & nostram æstimationem, & tuam conditionem decebit. Tum ille hortatus est Papam, ita administraret magnam suam functionem, quo, cum venerit magnus ovium Pastor, dicere posset: Euge, serve bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui.* Reponente autem Pontifice: *Hæc nobis cura erunt, tu pro te aliquid pete:* nihil aliud rogavit, quam ut sibi ex bibliotheca vaticana darentur Biblia ebraica & græca. Quæ & facile impetravit. Sic ille binos istos codices lautissimis & amplissimis beneficiis ac dignitatibus, raro, immo rarissimo exemplo, longe anteposuit. Erat & osor superstitionum atque corruptelarum, & quasi præambulo ac propheta reformationis ecclesiæ atque academiarum, vindex autem & propagator purioris doctrinæ, & sine qua illa sordet, sanctæ studiosus vitæ. Summa igitur eruditione, zelo spiritus, nobilissimisque virtutibus quum coruscaret, mirum non est, *Lucem mundi* appellatum esse. Sed lux hæc, si præsentem respicias vitam, non fuit, nec esse potuit perpetua, quippe quæ exstincta est in patria anno 1489. ætatis præter propter 70. Scripta eius, adhuc exstantia, sunt fere illa, quæ hunc iam sequentur Tractatum, atque a nobis recensebuntur: cetera enim disparuere, aut a Monachis mendicantibus combusta sunt. In libro ecclesiastico monasterii spiritualium virginum civitatis Groningensis, ubi exuviæ eius depositæ sunt, hæc leguntur: *Anno Domini* 1489. *obiit venerabilis magister* Wesselus Hermanni, *egregius doctor sacræ theologiæ, & in latina, & græca & hebræa lingua multum eruditus, & in tota philosophia quasi universalis.* Idem a *Luthero* Præfat. in eius Epistolas vocatur vir admirabilis ingenii, rari & magni spiritus, quem & ipsum appareat esse vere theodidactum, quales prophetaverit fore Christianos Esaias, & ab Vbb. *Emmio* lib. 30. Rer. fris. primus Germanorum, qui ex litteris excellens

nomen usque ad admirationem & invidiam ceterarum gentium adeptus sit. *Olearius* Biblioth. scriptor. ecclesiast. T. II. 241. *Bentheim* de Statu eccles. & scholar. holland. P. II. 175. *Lexic. univ. histor.* T. IV. 675. *Placc.* de pseudon. 616. Io. *Moller* de homon. 881. *Narrat. innoc.* A. 1707. 213. Mart. *Beer* Fortpflanzung der euangelischen wahrheit 68. *Magirus* 793.

Io. WESSELI, & aliorum ad ipsum Epistolæ. Cum Præfatione Mart. *Lutheri*, qui de eo ac se ipso testatur, utriusque spiritum adeo conspirare in unum, ut, si antea sibi fuisset lectus, hostibus suis videri potuisset, se se omnia ex illo hausisse. In illis autem Epistolis multa disputat contra vulgarem de indulgentiis & purgatorio sententiam, docens, Indulgentias esse pias fraudes, quibus populus in officio contineatur: Clavem perfectæ caritatis esse ministerium, non imperium: Solum christum dare indulgentias a pœna & culpa: Ministrum Christi solvere & ligare soluta & ligata in cælis: Purgationem animarum optimam, esse pietatem ad omnia valentem; Revelationes, spirituumque apparitiones, nisi grano salis temperentur, periculosas & illusorias esse: Salubre esse pro mortuis orare, si tamen in gratia decesserint: Missam nihil aliud esse, nisi commemorationem passionis Christi, & commemorantis compassionem, &, sive celebretur, sive non, animas in purgatorio, quanto compatiendo profecerint, tanto citius eniti ad regnum illud cœleste, ac beatum: denique de Magistro Ioanne *de Vesalia* ait, sæpe se veritum, ne periculum incurreret temeraria sua locutione, quæ, licet scholasticæ subtilitatis, & fortassis etiam catholicæ quid veritatis haberet, ad vulgus tamen indoctum & plebem incapacem, non sine scandalo proferri potuerit. Neque prætereundum nobis est, quod *Lutheri* Præfationi subiungitur, vaticinium *Wesseli*, quo M. Ioanni *Ostendorpio*, canonico templi S. Lebuini dauentriensis, ipsum ad illum victurum diem, quo doctrina recentiorum & contentiosorum istorum theologorum, *Thomæ* & *Bonaventuræ*, & aliorum eiusdem farinæ, ab omnibus vere Christianis explodenda sit.

EIVSDEM Farrago. In qua tractatur 1) de Dei providentia. 2) de caussis, mysteriis & effectibus dominicæ incarnationis. 3) de dignitate & potestate ecclesiastica. 4) de sacramento pœni-

pœnitentiæ, ac potestate ligandi & solvendi. 5) de vera communione sanctorum, thesauro ecclesiæ, fraternitatibus, meritis alienis, fundationibus missarum, aureolis, & potestate Papæ in remissione culpæ & pœnæ. 6) de purgatorio. In omnibus fere hisce capitibus purior & exactior eius est doctrina, quam quæ publice in scholis & ecclesiis sonabat.

IDEM de Sacramento eucharistiæ & audienda missa. In hoc tractatu docet, dum Missa celebratur, neque legendum tibi neque orandum quid aliud, sed commemorationem faciendam mortis Domini: etiam calicem Domini iuberi nos accipere commemoratione, magnumque ex commemoratione fructum oriri: corpus & sanguinem Christi, si corporaliter tantum sumantur, occidere; spiritualiter autem accepta, vivificare; fide etiam accepta spiritualem vitam operari: omnem sapientiam nostram, iustificationem, redemtionem, in passione Domini, neque hæc, nisi digne percipiendo, nos consequi, non autem digne percipi, nisi commemorando, conservando, conferendo, diiudicando, ruminando, atque amando: nullis nostris iustitiis nos dignos effici tanto sacramento, & tamen iuberi manducare: vere probare se ipsum, & corpus dominicum diiudicare, qui imbecillitatem & insipientiam suam agnoscens, remedii impetrandi caussa accedit, & hunc fructus reddi participem. Hisce subiunguntur 1) Collectanea quædam ex SS. litteris de magnitudine passionis domini Iesu Christi. 2) Tractatio de incarnatione Verbi. Præmittitur autem Epistola ad Sororem sanctimonialem, in qua scribit: ne putet, sua se munditie posse mundam inveniri in conspectu Dei: neminem suis meritis, neminem sua iustitia salvari: si cum pia intentione recogitet amatorem & sponsum suum, pro ipsa servanda traditum, non iam præsentem complexuram, sed inhabitantem in triclinio cordis, immo manducare & bibere carnem & sanguinem eius: non hic proelio & certamine, non exacto ieiunio aut horrido cilicio, non corporali labore opus esse ad fructus passionis ac mortis Domini sibi adplicandos, sed quieto desiderio, dulcibus lacrimis, fidis osculis, placida assessione ad pedes Iesu, & sedulo pietatis exercitio, in quo etiam dignus pœnitentiæ fructus consistat.

HERMANNI Einfeltigs bedencken von der Reformation, Simplex iudicium de reformatione ecclesiarum Electoratus coloniensis. Marpurgi 1545. In principio quidem libri legitur annus 1544. sed in fine alter ille, quo liber prelo exiit, expressus est. Prima editio in lucem prodiit Busschovii, secunda Bonnæ A. 1543. tertia ibidem A. 1544. latina eius translatio etiam Bonnæ A. 1545. Sed germanica tamen clarior est, & amplior. In præfatione narrat reverendissimus Archiepiscopus, se se cum conscientiæ ratione, atque ut Ecclesiis succurreret suis, tum ex obedientia erga sacratissimum Imperatorem, qui cum Nuntio apostolico in nuperis Comitiis ratisbonensibus omnes Episcopos christianam & ecclesiis salutarem reformationem iusserit suscipere, item consentientibus & approbantibus, immo flagitantibus terrarum suarum Statibus, adhibitis etiam in consilium & subsidium viris quibusdam piis, prudentibus & doctis, (qui erant Mart. *Bucerus*, Phil. *Melanchthon*, & Io. *Pistorius*,) utilissimum ac necessarium reformationis opus aggressum esse, ac præsentem librum (factum autem hoc per *Bucerum*) conscribendum curasse. Sed ille displicuit Canonicis templi cathedralis coloniensis, qui ei per Ioannem *Gropperum*, ut aiunt, opposuere Antididagma, (eine Gegenberichtung) in cuius præfatione, post magnam vim conviciorum in Lutheranos, claris verbis affirmant, sub imperio Turcarum malle se se vivere, quam sub Magistratu, qui Reformationem illam sequatur, atque defendat; multo magis autem Papæ romano, qui non cessavit fulmina sua vibrare contra pium Electorem, cuius auspiciis partus ille erat editus. Neque etiam approbationem invenit sive *Electoris saxonici*, sive *Lutheri*: ille enim putabat, doctrinam non plane puram hic fluere, multasque cærimonias, quæ tamen minime tolerandæ, speciose incrustari; hic autem, eius auctores nimis molliter, præcipue in articulo de S. cœna, ubi non satis clare exposuissent realem Christi præsentiam, & oralem manducationem, incedere. Quod vero ad contenta huius Reformationis attinet, sciendum, in ea disseri de doctrina, usu sacramentorum, & cærimoniarum, cura animarum, & cultu divino, usque ad Concilium liberum & christianum, vel emendationem Ordinum S. Imperii romano-germanici. Vide *Seckendorfii* Lutheranismum germanice redditum p. 2208.

Herman-

Hermannus, Comes *de Wyda*, Archiepiſcopus colonienſis, S. R. I. per Italiam Archicancellarius, & Elector, Weſtphaliæ & Angriæ Dux, Epiſcopus paderbornenſis, vir, uti *Thuanus* lib. XI. 224. teſtatur, miti ingenio, ad hæc pius & verbi divini ſedulus lector, & devotus pro divina illuminatione invocator, a Pontifice tamen propter cœptum reformationis opus excommunicatus, ſuorum periculo potius, quam rei familiaris ac dignitatis diſpendio territus, ultro colonienſi archiepiſcopatu, eique adhærentibus honoribus ceſſit anno 1547. & privatam vixit vitam uſque ad annum 1552. quo ætate gravis Biverini, pago diœceſeos colonienſis, obiit. Melch. *Adam.* in Vitis theol. 217. *Seckendorf* Lutheran. 2201. *Sleidanus* p. 471. 503. 556. 785. *Sarpius* Hiſt. concil. trid. 202. 441. *Luther*, Colloq. menſal. 613. *Melanchthon* Epp. P. I. 271. & in Conſiliis theol. latin. 535. *Chytræus* Hiſt. aug. conf. 333. *Du Pin* T. XIII. de la biblioth. eccleſiaſt. 194. G. *Arnold* Hiſt. eccleſ. & hæret. P. II. 324. *Pfanner* Hiſt. pac. weſtphal. 11. P. *Dionyſius* werlenſis Meſsbericht. P. II. 34. *Acta erudit.* A. 1684. 65.

Ludovici Ellies DV PIN Diſſertationes hiſtoricæ de antiqua eccleſiæ diſciplina. Coloniæ Agrippinæ (ſi non Pariſiis, aut Amſtelædami) 1691. Antea prodierant Pariſiis anno 1686. & recenſentur in Tomo I. *Supplem. Actor. erudit.* p. 25. Agitur in iis de forma & diſtributione eccleſiarum, forma iudiciorum eccleſiaſticorum, excommunicationis antiqua ratione, & primatu romani Pontificis. Et in I. quidem Diſſertatione docet, Metropolitarum aut Patriarcharum dignitatem nec a Chriſto, nec ab Apoſtolis inſtitutam, ſed ex ſola Imperii diſtributione & urbium ipſarum prærogativa repetendam eſſe. In II. contra Chriſtianum *Lupum*, a Metropolitani & Synodi provinciæ iudicio provocationem ad rom. Pontificem, nec canonibus veteris eccleſiæ congruere, nec exemplis in hanc rem adduci ſolitis ſtabiliri poſſe. In III. Primis eccleſiæ ſæculis non ſolos Epiſcopos, ſed cum eis Presbyteros, accedente non nunquam fidelium laicorum conſenſu, excommunicationis iudicium in noxios exercuiſſe; poſtea vero obtinuiſſe morem, ut Epiſcopus & Clerus ſoli, ſine conſilio plebis, excommunicationis ſententiam ferrent; Epiſcopum autem vix unquam ſine Clero ab eccleſiæ communione aliquem excluſiſſe: laicum vel clericum peccantem ad proprii epiſcopi tribunal deferri opor-

tuisse: laicum vel clericum recursum habuisse ad Synodum provinciæ, ratamque esse habitam talis Synodi sententiam: non consultum esse, Reges, etiamsi queant excommunicari, ecclesiæ communione privare, nec regna integra, provincias, urbes, ob Regis aut Magistratus peccatum, sacris officiis interdici licere; in mortuos autem analogam tantum & impropriam excommunicationem cadere. In IV. B. Petri primatum non posse ex dictis *Matth.* 16, 18. 19. & *Io.* 21, 15. colligi, ecclesiæ autem romanæ primatum supra ceteras orbis ecclesias traditione niti. In V. Pontifices romanos non esse in iudicando infallibiles. In VI. Potestatis ecclesiasticæ immediatum subiectum esse universam ecclesiam: ipsos Pontifices ultro concilia convocasse, tanquam ad dirimendas controversias necessaria: concilia pisanum, constantiense & basileense, a tribus legitimis Pontificibus approbata, definivisse, Papam Conciliis generalibus inferiorem esse, & contraria *Schelstratii* argumenta vim ac valorem habere nullum. In VII. Pontificem aut Ecclesiam nullam habere in Reges, eorumque bona auctoritatem directam, vel indirectam: nec posse Reges ab ipsis ullo deponi modo, aut eorum subditos a fide & obedientia eximi.

LXXXIII.

Conradi TREV Von Friedesleven de Bonis ecclesiasticis. Freybergæ 1540. Germanice. Exponitur hoc libro, 1) cuius eorum sit possessio & dominium. 2) quis illa spoliet, aut recte administret. 3) Quo modo ad vere christianam, omnibusque Statibus utilem possessionem & usumfructum reduci queant.

Conr. *Trev* Von Friedesleven (sive hoc nomen sit verum, sive fictum) floruit A. 1540. quo librum istum scripsit Delmenhorstii, sicut ex epistola patet dedicatoria, in qua defendit Protestantes, aitque, animos eorum a seditione esse alienos, pronos autem ad pacem & concordiam, multumque iniusti variis passos modis. Vt adeo hinc constet, & ipsum ab eorum fuisse partibus.

Georgii WICELII Dialogorum de rebus religionis libri tres. Lipsiæ 1539. Etiam germanice. Colloquuntur *Teuto*, civis euangelicus, *Core*, pastor euangelicus, *Ausonius*, defensor ecclesiæ romanæ, *Orthodoxus*, neutri parti addictus, pacis autem & concilia-

conciliationis cupidus, & *Palemon*, quasi iudex, eorumque, quæ orthodoxe dicta sunt, confirmator. Atque in Præfatione, monstratis pacis ecclesiasticæ commodis, contentionum autem & rixarum damnis, auctor censet, utramque partem aliquid cedere debere; & huc ipsa etiam colloquia directa sunt. Ad faciendam autem concordiam, tria putat deliberanda esse, 1. de missæ sacrificio. 2. de distributione sacræ cœnæ, sub una ne, an sub duabus speciebus. 3. de multitudine missarum, quæ quotidie in ecclesiis & privatis locis celebrantur.

Ioannis FISHERI, episcopi roffensis, Refutatio articulorum XLI. Lutheri, in linguam teutonicam translata a Casp. *Meckenlorio* Lipsiæ 1536. Articuli illi agunt de effectu sacramentorum, peccato originis, metu moribundi, pœnitentia, confessione peccatorum, absolutione, communione sub una, indulgentiis, excommunicatione, potestate Papæ, auctoritate Conciliorum, condemnatione Io. *Hussi*, bonis operibus, hæreticorum supplicio, bello contra Turcas, libero arbitrio, purgatorio, & ordine Mendicantium.

Io. *Fischer*, qui anglice *Fisher* scribitur, anglus, ex diœcesi eboracensi, primum doctor & cancellarius universitatis cantabrigiensis, deinde episcopus roffensis & informator Principis regii, qui rex factus nomen adeptus est HENRICI IIX. magna eius floruit gratia: sed & eadem excidit, quum expulsionem reginæ CATHARINAE, & abrogationem auctoritatis pontificiæ adprobare nollet. Atque odium & ira Regis vires acquisiverunt, cum PAVLVS III. papa pileum captivo cardinalitium misisset: hinc enim commotior Rex factus est, magisque exstimulatus ad propositum suum exsequendum, ita ut A. 1535. securi eum percutiendum curarit. Quod supplicium patiente tulit animo, nec imprecatus est persecutori suo. Trium fuit linguarum peritus, vigilans in episcopatu, ita ut quotannis omnes sibi commissas ecclesias visitaret, in iisque sermones ad populum ederet, admirabili vitæ sanctitate ornatus, summeque beneficus & liberalis erga pauperes & egenos, non quod tam opimum haberet episcopatum, sed quia frugaliter vivebat, geniumque defraudabat suum, ut haberet, quo miserorum egestati atque inopiæ succurreret. Sed & ingenii monumenta, quæ reliquit, commemoranda nobis sunt: scripsit enim

enim Assertionis *Lutheri* de variis doctrinis papisticis Confutationem, Defensionem Assertionis HENRICI IIX. Regis Angliæ de VII. sacramentis contra *Lutheri* Captivitatem babylonicam, Librum de veritate corporis & sanguinis christi in eucharistia contra *Oecolampadium*, & alium de unica Magdalena contra Iod. *Clichtoveum*, & Iac. *Fabrum* stapulensem; omniaque eius opera edita sunt Wirceburgi A. 1595. *Kœnig* 306. *Bellarminus* de scriptoribus ecclesiast. 252. *Sauffay* 17. *Meckenlor* in Præfatione, *Lexicon univers. histor.* T. II. 126. *Hyde* Catal. Biblioth. bodlei. T. I. 253. *Du Pin* T. XIV. Biblioth. eccles. 145. Val. *Alberti* Exam. profess. fidei tridentinæ 475. *Korthol*t de Variis scripturæ sacræ editionibus 371.

LXXXIV.

S. CAES. MAIESTATIS Declaratio, quid religionis ratione in S. Imperio, donec in generali concilio concordia ineatur, observandum sit, publicata A. 1548. d. 15. Maii. Francofurti ad Viadrum, apud Nicol. *Wolrabium*; sed sine anni expressione. Germanice. Atque hæc Declaratio vocatur *Interim*, quam multæ secutæ sunt dissensiones ac turbæ; eiusque auctores fuerunt Iulius *Pflugius* episcopus naumburgicus, Michaël *Sidonius* suffraganeus moguntinus ac postea episcopus merseburgensis, & Io. *Agricola* islebius.

Frid. FORNERI Historia colloquii wormatiensis. Ingolstadii 1624. Colloquium isthoc habitum est A. 1557. inter Romano-catholicos, & Confessioni augustanæ addictos, in quorum numero ab utraque parte principes erant Pet. *Canisius* & Phil. *Melanchthon*. Auctor historiam istam vocat hactenus sepultam, a se autem ex MSto ait integra fide transscriptam, notisque exegeticis tam præcedaneis, quam marginalibus esse illustratam. Præfatio agit de origine & scopo huius Colloquii.

Fridericus *Fornerus*, episcopus hebronensis, suffraganeus bambergensis, S. theol. doctor, claruit anno 24. sæculi XVII. & plura edidit, nominatim Panopliam armaturæ Dei adversus omnem excantationem, magorumque & sagarum insidias, Sermones de custodia angelorum, Rosam pentaphyllatam, seu devotionem augustissimorum vulnerum domini Iesu, IV. libros de malo temulentiæ, Palmam miraculorum ecclesiæ catholicæ, & in primis

B. Ma-

B. Mariæ virginis, ac Sermones de eiusdem beato transitu, assumtione, & cultu.

Ioan. BVSAEI Apologeticus disputationis theologicæ de persona Christi, in moguntina academia adversus *Vbiquitarios* editæ, oppositus Steph. *Gerlachio*. Moguntiæ 1588.

Io. *Busæus*, noviomagus, Societatis Iesu theologus, dedit Instructionem de modo recte meditandi divina, Paralipomena *Petri* blesensis, Io. *Trithemii* aliorumque nuper in typographeo moguntino editorum, Enchiridion piarum meditationum in omnes dominicas, Sanctorum festa, Christi passionem &c. Viridarium christianarum virtutum ex S. scripturæ Patrumque sententiis constructum, Paradoxa *Schwenckfeldii*, & Panarium adversus animi morbos, mundoque valedixit anno 1611. cum vixisset annos 64. *Alegambe* Hist. scriptor. Soc. Iesu p. 374. & *Witte* Diar. biograph. H. 4.

Nicolai VIGNERII Dissertatio de Venetorum excommunicatione, adversus Cæs. *Baronium*, E. R. Cardinalem. Francofurti 1617. In qua vera excommunicationis ratio, tum ex S. scriptura, tum ex antiquis Ecclesiæ christianæ monumentis breviter & dilucide demonstratur. Cui propter affinitatem argumenti adiuncta est Christianorum Reip. venetæ civium & amicorum ad antichristianam Card. *Baronii* Parænesin Responsio. In utroque scripto fortissime negatur, Pontifici romano competere iurisdictionem in Summas potestates.

Nicol. *Vignerius*, gallice *Vignier*, natus Barro ad Sequanam in Campania, familia non quidem obscura, attritis tamen opibus, ob bella civilia solum vertere coactus, in Germaniæ Principum aulis aliquandiu medicinam fecit, donec ab HENRICO IV. honorifico stipendio invitatus Lutetiam venit. Inter philosophiæ & medicinæ studia magnam quoque historiæ omnis & temporum sibi acquisivit cognitionem, unde enata Commentarius de fastis, Opus chronologicum, Chronicon burgundicarum rerum, & Historia ecclesiastica; cui tamen ultimam ipse manum non potuit adhibere: ei enim immortuus est anno 1596. ætatis 66. *Thuanus* lib. 117. p. 771. *Zeillerus* P. II. de histor. p. 238. *Becler* Bibliograph. crit. 377.

Aurea monita SOCIETATIS IESV, edita a Theophilo

Eulalio. Placentiæ, sine anni expressione. Quæ in tractationis initio vocantur *Monita privata* Societatis Iesu, & eum in finem scripta sunt, ut Societas ista conservetur, & augeatur. In Præfatione continetur quasi panegyricus, in laudem Iesuitarum. Sed, quæ adduntur, Italorum & Polonorum quorundam de Iesuitis Testimonia, & Prosa in eorum laudem, minime promovent eorum laudem & gloriam, sed artes & vitia ipsorum detegunt. Placet autem mihi, immo perplacet *Placcii* æquitas & modestia, qua in libro de Scriptoribus anonymis, cum Iesuitica & Antiiesuitica recensuisset, p. 370. probe distinguit inter Ordinem & singula eius Membra, dicens, si aliqui, aut multi, plurimive, in illo ordine exorbitant, id tamen toti Societati non temere tribuendum, sed pietatem, virtutem, industriam, aliasque insignes dotes, & de Rep. christiana ac litteraria contracta merita, quibus Societas illa fulget, grato animo agnoscenda, debitisque laudibus celebranda esse, cum nullus sit ordo, qui non suos habeat fucos, suaque carcinomata; propterea autem totos Ordines non esse culpandos, damnandos, ac reiiciendos.

Iesuitica per unitas Belgii Provincias negotiatio. Ex Franekerano exemplari recusa A. 1616. Videbis hic, ait auctor Præfatiunculæ, quibus artibus, quantoque studio, ex R. P. Bernardi *Oliverii*, provincialis S. I. per Belgium, præscripto, suam, quam vocant negotiationem in unitis Provinciis Iesuitæ exerceant, id est, pontificiam religionem cum dominatione iesuitica, in Ecclesiæ & Reip. reformatæ perniciem, propagare conentur.

Petrus *Suavis* Polanus, contra Sfortiam *Pallavicinum*, & Scipionem *Henrici* defensus ab AMELOTIO de la Houssaie. Curiæ Nariscorum 1686. Amelotius, sive larvatus *De la Mothe Iosseval*, versioni suæ gallicanæ Historiæ Concilii tridentini Sarpianæ Præfationem præmisit, in qua ad pleraque *Pallavicini* & *Henrici* argumenta, contra Sarpium allata, respondet. Atque hanc Præfationem in latinum convertit Io. Christoph. *Layriz*, eamque hic exhibet.

Amelot de la Houssaie, gallus, Regis christianissimi in amplissima ad sereniss. Remp. venetam legatione secretarius, floruit medio sæculo XVII. & ultra, scripsitque etiam idiomate suo, h. e. gallicano, Tiberium, sive Discursus politicos super Tacitum. *Acta erudit.* A. 1684. 60. & *Placcius* de pseudon. p. 455.

Io. Christoph.

Io. Christoph. *Layriz*, Ioannis Georgii, antistitis quondam vinariensis, ut videtur, frater, postea pastor & superintendens wonfidelienfis, iam anno 1686. ingenii sui monumentum erigere, studiique litterarum fructum edere valuit.

PAVLI IOSEPHI Scala vera Ierusalem. Viennæ 1626. ac prius, ut *Wolfius* Biblioth. hebr. p. 964. indicat, 1612. 8. Qua ex veteri & novo testamento, præcipue autem ex revelatione Ioannis & Danielis monstratur, V. T. esse sublatum, & quo modo vera fides christiana sit cognoscenda. Speciatim tractatur de Messia, ecclesia Dei, *Mahommede*, antichristo *Dan*. 8. Apocalypsi Iohannis, revelatione IV. libri Esdræ, divinitate Christi, divinitate Spiritus sancti, & Trinitate. In Præfatione, sive dedicatione ad FERDINANDVM II. Imp. extollit Ecclesiam romanam, *Lutherum* & *Calvinum* ut hæreticos traducit, narratque, se Noribergæ audivisse Io. *Saubertum* (quem *Sanpartbum* appellat) Ioannis Apocalypsin pro concione explicantem, & aliquot dies, in præsentia Senatorum scholarcharum, collocutum esse cum Pastoribus aliquibus, atque etiam tum, sicut nunc, cum scriberet ederetque hunc tractatum, fuisse cœcum, in eoque se exponere caussam, cur romanam sibi delegerit ecclesiam.

Paulus Ioseph, rabbi antehac posnaniensis, conversus & baptizatus iudæus, vixit initio atque in adolescentia sæculi XVII. & scripsit, indicante id *Wolfio* Biblioth. hebr. p. 964. ex V. T. & Talmude, Christum esse verum Messiam, A. 1612. 8. Nisi forte hic liber idem est, qui prior.

LXXXV.

Scripta varia de necessitate reformationis Ecclesiæ romanæ, & Trident. concilii iniquitate, ab Herm. CONRINGIO collecta. Helmstadii 1650. Atque illa sunt 1) Georgii WICELII Via regia, sive de controversis religionis capitibus conciliandis sententia, iussu FERDINANDI I. Cæsaris A. 1564. ab auctore iam sene conscripta. Percurrit auctor omnes Articulos Augustanæ confessionis, atque de iis candide ac libere iudicat, suorumque, ubi opus est, ulcus etiam tangit. Non enim tunc, cum hæc scriberet, lutheranus erat, sed romano-catholicus, neque affectibus indulsit, aut simulatorem egit, sed ex animi sententia locutus est. Atque ideo p. 11. his utitur verbis: *Dogma utriusque*

partis novum ac falsum neque probamus, neque propugnandum suscipimus, quicquid garriant male suspicaces Magistri. Stamus immoti in professione Ecclesiae Dei, quam catholicam & apostolicam credimus, nec discedimus a scriptis didacticis, quae nostro nomine divulgarunt typographi, nisi solidiora doceamur, primum e Scripturis sanctis, deinde ex Patribus ecclesiae vetustissimis, postremo argumentis probabilibus, non sophisticis, nec haereticis. Et de eius (in dogmatibus Ecclesiae romanae) orthodoxia testatur *Sainjore* Biblioth. crit. T. II. 257. 263. De Regia vero hac via vide Luc. *Osiandrum* Hist. eccl. cent. XVI. 203. Io. Frid. *Mayerum* in Sylloge scriptor. de Roma reconcil. 63. *Boineburg.* Epp. p. 123. & in Struvii Actis liter. T. I. fasc. III. 14. *Sainjore* Biblioth. crit. T. II. 242. & *Conringium* in Dedicat. epistola praesentis scripti, qui in eadem pluribus disserit de corruptione morum & doctrinae in Ecclesia romana, adeoque necessaria eius reformatione, ab Imperatore, Regibus & Principibus expetita, sed a Concilio tridentino non, uti fas erat, instituta; hinc CAROLVM V. Caesarem, etiam post definitionum tridentinarum de peccato, iustificatione, sacramentis in genere, baptismo & confirmatione publicationem, in suo Interim, improbatis illis, alia, nec leviter diversa sancivisse; eius autem fratrem FERDINANDVM, huiusque filium, Bohemiae tum regem, *Maximilianum*, iam finita & conclusa omni illa tridentina Synodo, de reconciliandis religionis dissidiis alia plane consilia agitasse, G. *Cassandri* & G. *Wicelii*, doctrinae & moderationis laude celebrium ea tempestate hominum, sententiis exquisitis: nihil minuisse Ecclesiae romanae mala per tridentinum Concilium, sed in universum potius aucta, nec eius reformationem sperandam, nisi pia Regum cura intercedat; nostrum autem esse, bono exemplo emendationem istam provocare, sopitis intestinis nostris dissidiis, omnemque dare operam, nostra ut moderatio innotescat omnibus, nec promiscue omnia illius membra, quorum simplicitati de indulgentia Domini venia concedi potest, condemnare. In Praefatione idem *Conringius* agit de *Wicelii* & binis hisce eius scriptis, eaque genuina esse, contra *Erbermanni* obiectiones evincit, hoc etiam addens, non illa in id scripta esse, ut vulgarentur, sed pro scriniis caesareis, ideoque nunquam edita, nisi inter Centurias lectionum memorabilium Ioan. *Wolfii*; esse autem libellorum horum eam dignitatem, eamque erudi-

eruditionem & pietatem, ut omnino debeant a quam plurimis legi, quibus Ecclesiæ & Rei publicæ salus cordi sit. 2) Appendix de abusibus ac incommodis quibusdam Ecclesiæ romanæ, in caussa propria deprehensis. Et post eam ostendit, superbum fastidium concordiæ quærendæ in caussa fuisse, cur opera inanis sumpta sit in Colloquio wormatiensi, & cur Concilium quoque tridentinum citra bonam frugem dissolutum sit. 3) EIVSDEM Elenchus abusuum, corruptelarum, deformitatum, vitiorum & deliquiorum præcipuorum in Ecclesia romana. Scriptus ad MAXIMILIANVM II. Imperatorem romanum, anno, quo auctor iam septuagenarius vita decessit, 1573. 4) EIVSDEM Via pacis inter discordias ecclesiæ. Iudices inter utramque partem esse debere Patres ecclesiæ, tam græcos, quam latinos. 5) G. CASSANDRI Epistola ad Wicelium. Scripta A. 1565. in eaque continetur laus *Wicelii*, ut viri eruditi, & pacificandæ ecclesiæ idonei, & promissio Consultationis ab ipso scriptæ. 6) Pars ultima libri Desid. ERASMI de amabili Ecclesiæ concordia. Scripta A. 1533. ad Psalmum 83. *Conringii* iudicio libellus hic est dignissimus lectu, elegans nimirum, doctus, disertus, uno verbo, totus erasmianus. 7) Consilium de emendanda Ecclesia romana, iussu PAVLI III. Papæ conscriptus. A quibus? A quatuor Cardinalibus, duobus Archiepiscopis, uno Episcopo, uno Abbate, & uno Magistro S. palatii, videlicet Casp. *Contareno*, Io. Petro *Carafa*, Iac. *Sadoleto*, Reginaldo *Polo*; Frid. *Fregoso*, Hieron. *Aleandro*, Matthæo *Giberto*, Greg. *Cortesio*, & Thoma *Badio*. Qui sane aperte & candide abusus tollendos indicarunt. Vide *Gerhardum* Confess. cathol. p. 44. *Ittigium* in Dedicat. Histor. Synod. nation. inter Reformatos in Gallia, 5. & *Acta erudit*. A. 1691. 137. 8) CAROLI V. Imperat. Epistola ad Collegium Cardinalium, ut, negante seu differente Pontifice generalis Concilii indictionem, ipsi indicant. Scripta A. 1526. eo tempore, quo Imperator propter duo aculeata & acerba Brevia iratus erat Papæ, CLEMENTI VII. nominisque pontificii auctoritatem per omnem Hispaniam aboluerat. Et *Goldastus* eam primo Constitutionum imperialium volumini inseruit. 9) EIVSDEM Protestatio adversus Concilium Tridento frivolo prætextu Bononiam translatum, per Iac. *Mendozam* Romæ instituta. Altera Protestatio, Bononiæ instituta, eadem pæne atque

hæc est. 10) Fragmentum epistolæ ecclesiasticorum Germaniæ Principum ad PAVLVM III. Papam in conventu augustano scriptæ A. 1543. Qua petunt, Concilium in pristinum locum & statum ut restituat, eademque opera efficiat, ut expulsis errorum tenebris, omnique dissidio procul ab ecclesiastica doctrina, atque animis hominum profligato, reddatur lux pristina Ecclesiis Germaniæ. 11) Petitiones Oratorum FERDINANDI Cæsaris, Legatis pontificiis in Concilio tridentino anno 1562. 7. Iunii exhibitæ. Sed non erant ad palatum Papæ, sicut nec paria Regis Galliarum Postulata; ideoque obtineri non potuit, ut in deliberationem Patribus proponerentur. 12) Augustini BAVMGARTNERI Oratio, nomine *Alberti* Bavariæ Ducis habita in Concilio tridentino, 27. Iunii A. 1562. Qua petit, ut turpes Cleri mores repurgentur, coniugium clericis permittatur, & prohibitio tollatur utriusque speciei. 13) Scriptum FERDINANDI Cæsaris Oratorum, Tridentini Concilii Legatis A. 1562. d. 27. Iunii exhibitum. Quo petunt calicis benedicti usum non tantum pro Bohemis, sed etiam pro incolis aliorum regnorum & provinciarum Imperatoris: plurimos enim esse, qui illum sibi postulent; rogant etiam, Archiepiscopo pragensi ut liceat sacerdotes ordinare Calixtinorum: eos enim illi, & Papæ romano submittere se velle. 14) Andr. DVDITHII oratiuncula, habita Tridenti A. 1562. Itidem de calicis restitutione. 15) Admonitio Oratorum gallicorum ad Legatos pontificios, exhibita 3. Iulii 1562. Et ipsi urgent calicis distributionem, commemorantes pariter, Galliæ Reges inde iam a M amplius annis eo die, quo coronantur & consecrantur, eucharistiam sub utraque accipere, similiter etiam monachos non conficientes statis quibusdam anni diebus. 16) FERDINANDI Cæsaris Epistola ad PIVM IV. pont. max. de rectius instituendo Concilio tridentino. Qua vitia, quibus laborabat Synodus, haud pauca attinguntur: eiusque meminit non tantum Pet. *Suavis*, sed etiam *Thuanus* lib. 35. 17) Alia *eiusdem* ad PIVM IV. de calicis communione, & connubio sacerdotum. Illam quidem Papa concessit, hoc denegavit. 18) ALBERTI, Bavariæ Ducis, Epistola ad Pium IV. Qua rogat, ut saltem illis indulgeatur sacri calicis usus, qui ita persuasi aliam saniorem admonitionem non admittunt. 19) Considerationes super matri-

monio

monio sacerdotum, Romæ exhibitæ. 20) PII IV. Breve ad *Henricum* iuniorem, Ducem brunsvicensem. Scriptum 1. Septemb. A. 1564. & narrans, ipsum, ad instantiam Imperatoris, consilio delectorum aliquot Cardinalium & aliorum piorum virorum, maioris mali declinandi caussa, Prælatorum quorundam Germaniæ arbitrio commisisse, ut, si ita visum esset, facultatem sacerdotibus darent communionis sub utraque faciendæ, ita tamen, ut sumentes sint contriti & confessi, catholicam religionem ac fidem teneant, atque Ecclesiam romanam, sub una celebrantem, profiteantur nec errasse, nec errare, denique admoneantur, Christum integrum tam sub una, quam sub utraque specie sumi. Huc refer Litteras secretiores FERDINANDI I. Rom. Imp. pro obtinenda eucharistia sub utraque, in gratiam MAXIMILIANI II. Boh. Regis, A. 1560. missas, atque a venerabili Abbate Io. Andr. *Schmidio* editas Helmstadii A. 1719. 4. 21) EIVSDEM Breve ad Ludolfum *Halverinum*, Henrici iunioris Ducis cancellarium. Anno & die eodem. Et huic significat Papa, se se Heri ipsius desiderio satisfacere, suique de sacri calicis concessione consilii certiorem facere voluisse, ut sciret, quemadmodum ea res se se habeat, & quod Romæ actum fuit, non sine gravissima caussa, & maturo admodum, pioque consilio actum fuisse intelligeret. 22) G. CASSANDRI ad Guil. *Kettelarium* Epistola, scripta anno 1565. In qua refertur, Pontificem summum non tantum FERDINANDI Imper. hereditariis ditionibus ius utendi dominici calicis in communione laicorum permisisse, sed etiam ad Electores ecclesiasticos litteras misisse, quibus facultas data, eligendi & deputandi catholicos sacerdotes, qui sacram cœnam tam sub utraque, quam sub una, dispensarent; FERDINANDVM doctos & prudentes viros convocasse, qui deliberarent, quo modo ex Pontificis præscripto quam decentissime sacrum epulum administraretur, eiusque deliberationis formam ad Archiepiscopos Electores transmisisse, ut eam expenderent, &, si quid addendum videretur, libere candideque adderent: atque ita factum, ut & ipse rogatus sententiam suam ad illam deliberationem adiunxerit; sed nescire se, cur hoc negotium huc usque quasi suppressum & occultum lateat. 23) FERDINANDI I. Edictum, per Episcopum gurcensem Viennæ in templo S. Stephani 29. Iul. A. 1564. promul-

promulgatum. Huius argumenti: Pontificem summum ex singulari & paterno affectu, ad petitionem & instantiam Cæsareæ Maiestatis, concessisse, ut in posterum cœna domini sub utraque celebraretur atque exhiberetur specie. 24) MAXIMILIANI II. Imp. Epistola ad PIVM IV. de connubio sacerdotum. Rogat Pontificem, ut resarciendæ pacis & concordiæ caussa, ac ne amplius Ecclesiæ sacerdotibus destituantur, illud indulgeat. 25) CAROLI, Archiducis Austriæ, ad PIVM IV. Epistola. Eiusdem est argumenti, atque remedium isthoc ocissime adhibendum esse monet. 26) MAXIMILIANI II. Epistola ad Lazarum a Schwendi. Scripta A. 1574. 22. Febr. Qua improbat atque exsecratur factum lanienæ parisiensis, resque pietatis gladio diiudicandas aut tractandas esse negat. Et *Conringius* p. 276. fatetur, nihil se caussæ habere, cur dubitet, num illa Cæsaris manu sit exarata, multo minus, num sit ab illo profecta: notum enim esse, Monarcham illum mediam emendationis viam tota vita consectatum, nullumque peccatum gravius duxisse, quam (o sanctam summi Imperantium cogitationem!) conscientiis velle dominari. 27), Valentini (a TETELEBEN) Episcopi hildesheimensis. Instrumentum publicum de sententia papali, per CAROLVM V. Cæsarem contemta. Quoniam hæc quidem res non pertinebat ad forum Pontificis, cum *Ioannis*, tanquam perduellis & proscripti, bona pleraque, auctoritate Cæsaris, Brunsvic. Duces *Henricus* atque *Ericus* occupassent. 28) FRANCISCI Regis Gall. de Protestantium placitis sententia, per oratorem Guil. *Bellaium* Langæum exposita. Quæ quidem descripta est a Io. *Sleidano* lib. IX. Commentar. Cui adiunguntur eiusdem FRANCISCI ad Phil. *Melanchthonem* Epistola, & huius Responsio, (quæ etiam exstant in Melanchth. operum Parte IV. 823.) nec non *Langei* ad *Melanchthonem*, huiusque ad Iacobum *Sturmium* Epistola. In illa rogat Episcopus parisiensis, occasionem rei gerendæ inter mortales omnium pulcherrimæ (h. e. pacificationis) ne differat; in hac scribit *Melanchthon*, summam se contentionem adhibuisse, ut sereniss. Herus suus concederet in Galliam ad colloquium abeundi potestatem, verum impetrare non potuisse eo, quod metuant præiudicia, seque putent aliquanto minus vehementem, minusque pertinacem. Fatetur, se non putare, contendendum esse, nisi de magnis

& ne-

& necessariis rebus, nec se velle tueri omnes ἀκριβολογίας & ψυχρολογίας · nunc autem esse democratiam aut tyrannidem indoctorum in utraque parte, qui rixentur de nonnullis leviculis rebus, & interdum suis affectibus serviant; nec dissimulare, evectos etiam nostros interdum ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα: magno in periculo propter hanc moderationem se versari, ut soleant in civilibus discordiis moderati cives utrinque male accipi, planeque sibi fatum Theramenis impendere vereri. 29) CATHARINÆ Mediceæ Epistola ad Papam PIVM IV. de Protestantium placitis. Depromta est ex *Thuani* lib. XXIIX. in eaque illa æque, ut Protestantes, multos abusus in Ecclesia tollendos esse iudicat. 30) Postulata (CAROLI IX.) Regis Galliæ, in Concilio tridentino pridie Non. Ianuarii A. 1563. oblata. Comprehensa sunt capitibus XXXIV. inter quæ in primis urgetur usus calicis & integræ cœnæ restitutio: iisque cæsareorum Oratorum mandata quoque consentiebant. Quem vero ad modum sint a Papa & aliis accepta & discussa, Petrus *Suavis* refert Histor. libro VII. p. 1006. 31) CAROLI, Card. lotharingii, Oratio, habita in Concilio trident. 23. Nov. 1562. Qua petit, ut nova dissidia per novas & infructuosas quæstiones vitentur, atque ut de reformatione & morum, & ecclesiasticæ disciplinæ omnino decernatur. 32) Arn. FERRERII, CAROLI IX. R. Galliæ legati, Oratio, habita eodem tempore Tridenti. Qui confirmat Cardinalis lotharingii dicta, & postulata Regis contineri ait aut SS. Bibliis, aut vetustis ecclesiæ catholicæ Conciliis, aut antiquis Pontificum & Patrum Constitutionibus, decretis & canonibus, eorumque restitutionem in integrum Regem omnino petere. 33) Protestatio CAROLI IX. regis Gall. oratorum (*Ferrerii* & *Fabri*) contra PIVM IV. Papam, in Concilio trident. A. 1562. mense Septembri. In causa præcedentiæ, quam ille Hispanicis oratoribus præ Gallicanis concesserat. Quamvis autem hæc res ceterorum Oratorum interventu fuerit composita, ac dubium sit, utrum hæc Oratio a *Ferrerio* conscripta, in Synodo sit recitata; docet tamen illa, quid de tridentinis negotiis viri longe prudentissimi & summæ auctoritatis tum iudicaverint, nempe *non Tridenti, sed Romæ illa geri*, ac *decreta in publicum missa magis* PII IV. *quam Concilii tridentini esse, in Concilio nullo libertatis antiquorum Conciliorum vestigio, nullo legibus loco relicto.* 34) Eiusdem FERRERII Oratio,

habita in Concilio trident. 10. Kal. Octobr. 1563. In qua contendit, ne quid contra maiorum Regis leges, contra eius auctoritatem, gallicanæque ecclesiæ libertatem decernant; si contra fecerint, se se eorum decretis *intercedere*. Hoc ultimum verbum cum quidam ex episcopis, qui aderant, non intelligerent, a proxime sedentibus quærebant, quisnam ille esset, pro quo Rex intercederet christianissimus. Ad quod Ferrerius, eos exauctorandos esse, respondit, sicuti olim factum ab HONORIO III. qui episcopum calviniensem propterea tantum, quod Grammaticam non didicisset, dignitate privaverit. 35) PHILIPPI IV. Hispan. regis oratorum Replica, VRBANO IIX. A. 1635. Romæ data, contra ea, quæ Ministri eiusdem Capitibus reformationis, ex parte Regis catholici oblatis, responderunt. Est quidem hic libellus in fine mutilus, minusque elegans, nobilissimi tamen argumenti, quippe qui testatur, potentissimum Hispaniæ Regem serio tunc egisse, ut in ordinem cogeretur romanæ Curiæ tyrannis immensa. Refertur etiam de episcopo bracarensi, Fr. Bartholomæo *de Martyribus*, eum in ipso concilio trident. dixisse, pestiferum hoc verbum esse, *Papam esse dominum, & non dispensatorem beneficiorum*. 36) Pars Instructionis, quam HADRIANVS VI. Papa commisit Fran. *Cheregato*, suo ad norimbergensia Comitia nuncio, A. 1522. mense Novembri. In qua optimus Papa confitetur, Deum hanc persecutionem ecclesiæ suæ inferri permisisse, propter hominum peccata, Sacerdotum maxime ac Prælatorum, a quorum peccatis peccata populi deriventur, atque ideo Curiam papalem, unde hoc malum processerit, primum reformandam esse. 37) S. Rom. Imperii PRINCIPVM ac PROCERVM C. Gravamina, quæ adversus Sedem romanam ac totum ecclesiasticum Ordinem, Nuncio apostolico in Comitiis noribergensibus proposuerunt.

Herm. *Conringius*, natus Nordæ, Frisiorum urbe, hereditarius in maiori Twulbstett & Sirbeck, Medicinæ D. eiusque & Politices professor in academia Iulia, Regum Sueciæ & Daniæ, Principumque diversorum consiliarius, atque a LVDOVICO Magno, propter doctrinæ claritatem, usque ad initia belli contra Belgas suscepti, annuo stipendio mactatus, vir statura vix mediocri, sed vastissimo ingenio, memoria fidissima, & iudicio limpidissimo, immo Iuris naturalis, gentium, publici, ac philosophiæ omnis pe-

tissimus,

tissimus, præterea philologus insignis, orator, poëta, historicus, theologus, editis multis scriptis præstantissimis, iisque theologicis, medicis, physicis & philosophicis, item historicis, politicis, & iuris publici, nec non philologicis & varii argumenti, quorum omnium catalogus eius Epistolis præfixus est, pie placidissimeque acquievit A. 1681. ætatis 75. Vide beati viri Vitam, quæ Catalogum scriptorum præcedit, Epp. clarorum virorum, editas a Io. *Brant*, & quidem Ep. 55. *Bailletum* in Anti T. II. 124. *Fellerum* Monum. inedit. p. 404. *Magirum* 233. atque doctorum virorum de ipso iudicia & testimonia, quæ prædicto Catalogo subiunguntur. *Boin burgius* in Epp. p. 294. eum vocat totum suum; *Gravius* Epp. p. 202. plurimis in omni doctrinarum genere scriptis nemini paullo humaniori ignotum; *Schurzfleischius* Epp. select. p. 60. virum admirandi ingenii, iudicii singularis, & immensæ lectionis. Quid? usque adeo illum solum ait in historia germanica excellere, & nostris perinde, atque ceteris, lumen accendere, dignum, cui posteritas statuat illustratæ Germaniæ monumentum. Quin & hoc addit: Mihi satis erit sequi vestigia viri, & agnoscere merita, ac referre posteris magnum nomen; & disp. de Henrico Leone (quæ est XXXII.) p. 9. virum sua laude maiorem; denique Io. *Brunnemannus* Præfat. in Comment. de episcopis p. 21. virum æterna laude dignum, & unicum seculi sui ornamentum. Notatur tamen a *Sarckmasio* (qui ipse est Schurzfleischius) in Actis Sarckmas. p. 4. *Morhofio* Polyh. T. II. 175. *Lintrupio* Præfat. in Borrichii Dissertationes, & Dan. Guil. *Mollero* disp. de Panvinio p. 23. Sed sciendum, Dissertationis illius, quam *Mollerus* tangit, respondentem, non ipsum Conringium, auctorem fuisse. Et cur a scriptis theologicis condendis atque edendis non abstinuerit, ipse prodit in *Conringianis* p. 157. Latitavit etiam sub larva modo *Irenai Eubuli*, modo *Cyriaci Thrasymachi.* Adversarii, quos vel ipse oppugnavit, vel qui eum oppugnarunt, sunt sequentes: Io. *Mulmannus*, Valerianus *Magnus*, Christophorus *Haunold*, Vitus *Erbermannus*, Fratres *Walenburchii*, Dionysius *Werlensis*, Aeg. *Strauchius*, Io. Otto *Tabor*, Ol. *Borrichius*, *Coloniensis* quidam, sive Anticonringii auctor, & Matthias *Wasmuth.*

Herm. CONRINGII de purgatorio Animadversiones in Io. *Mulmannum*, & Programmata sacra, circa dies festos publice

proposita. Cum ipsius *Mulmanni* Assertionibus de purgatorio. Helmstadii 1651.

Ioannes (an Hieronymus?) *Mulmannus*, Lipsia-misenensis, ex lutherano factus iesuita, in Collegio ordinis sui monasteriensi philosophiæ & theologiæ lector, huiusque licentiatus, & Principis hadamariensis a confessionibus, scripsit de Missis privatis, Calice eucharistico, & Purgatorio contra G. *Calixtum*, de libris Maccabæorum contra Christoph. *Scheiblerum*, & ex hispanico latine vertit Didaci *Saavedra* Ideam Principis christiano-politici, denatus A. 1651. ætatis 51. *Witte* Diar. biograph. B b b. & Henr. Iul. *Blume* apud Crenium de Furib. librar. p. 277. qui ei obprobrat, omnia de Missis solitariis totidem verbis ex Pet. *Cottoni* Institutione catholica, & singula propemodum verba ex *Bellarmino* transcripsisse.

COMMENTARII historici de electione VRBANI IIX. & INNOCENTII X. Pontificum, cum Proœmio Herm. *Conringii*. Helmstadii 1651. Subiunguntur 1) GREGORII XV. Bulla de electione Pontificis, in qua ille sedulam curandis eiusmodi electionum morbis operam impendit. 2) Io. Fran. *Lottini* Dissertatio de Sacris Cardinalium comitiis, sive de Conclavi. Edita primum italice cum aliis Dissertationibus politicis, in volumine, cui Tesoro politico est nomen; a Casp. *Ens* autem latine reddita. Et hæc, iudice *Conringio* in Præfatione, legi cum primis meretur, quoniam breviter, etsi non nihil confusius, & cum quadam obscuritate, omnes omnino artes sacri Conclavis nos docet, idque post multa facta experimenta. 3) Dissertatio *Anonymi* de creatione Pontificum. Scripta est circiter annum 1585. & partim illa confirmat, quæ a *Lottino* sunt dicta, partim & alia habet non contemnenda: quamquam & non nulla post mutaverint, ut quod de Gallorum circa electionem Papæ studiis narrat. 4) Excerpta ex Onuphrii *Panvinii* Notis ad Platinæ GREGORIVM X. & CLEMENTEM V. 5) PII IV. & GREGORII XV. Bullæ de Conclavi, eiusque cærimoniis. In Proœmio *Conringius* pluribus disputat contra nimiam potestatem in spiritualibus & civilibus, quam Curia romana eiusque gnathones tribuunt Papæ, ostenditque, quo modo vetus illa & genuina Pontificis electio inde iam a multis temporibus degeneraverit; in Præfatione autem de singulis fere scriptis verba facit, suumque indicat propositum, quod sit, clarissimis

mis documentis ostendere, Conclave Cardinalium antiquis moribus & morbis hodieque agitari, quantumlibet illis curandis post alios GREGORIVS XV. medicam adhibere manum sustinuerit. At nec fidem omnium tamen, quæ in hisce scriptis dicuntur, præstare audet.

Herm. CONRINGII Defensio ecclesiæ Protestantium adversum duo Pontificiorum argumenta, petita a successione episcoporum ac presbyterorum ab Apostolis usque derivata. 1654. Primum argumentum hoc est: Vbicunque datur successio perpetua episcoporum ab Apostolis usque, ibi est vera & catholica Ecclesia. Atqui Romæ datur talis successio. Ergo. Secundum: Vbicunque non reperiuntur episcopi & presbyteri, ordinati ab iis, quibus, perpetua ab Apostolis legitime facta successione, ius est ordinandi, ibi non est vera ecclesia. Atqui apud Protestantes non reperiuntur eiusmodi episcopi & presbyteri. Ergo.

Pag. 58. 59. Ecclesia Alexandrina episcopos suos per Presbyteros ordinari & consecrari fecit, teste Hieronymo ep. ad Euagrium: Alexandriæ a Marco euangelista, usque ad Heraclam & Dionysium episcopos, *Presbyteri* semper unum ex se electum in excelsiore gradu collocatum *Episcopum nominabant.*

Addenda etiam sunt, quæ ibidem sequuntur: Quid enim facit *excepta ordinatione* episcopus, quod non faciat presbyter? Christ. *Helvvich* de Ordinat. presbyter. 176.

EISVDEM Fundamentorum fidei pontificiæ Discussio, 1654. Summa huius disputationis in eo versatur: nec Papam nec romanæ ecclesiæ Episcopos, qui in conciliis, quæ œcumenica vocantur, sedent, divinis indubitatæ fidei tabellis posse ostendere, se eos esse, quos volunt se credi, & quales a vulgo misere decepto creduntur, sanctissimi videlicet Numinis in hisce terris circa fidem & mores infallibiles vicarios.

EIVSDEM Responsio ad Valerianum Magnum pro sua Concussione Fundamentorum fidei: Cum *Valeriani Magni* libello, quem vocat Concussionem examinatam & retortam in Acatholicos. Helmstadii 1654.

Valerianus *Magnus*, ex nobili Mediolanensium familia, nomen *Valeriani* assumsit, cum in ordinem intraret Capucinorum, fuitque apud eos philosophiæ & theologiæ lector, postea a Papa VRBANO IIX. factus missionarius per totam Germaniam, Poloniam, Bohemiam & Vngariam. Et quamvis parum abesset a Cardinalis dignitate, præsentem tamen vitæ statum, & labores missionis ei præferendos duxit. *Peripateticis* eo invisus erat, quod plures Aristotelis errores indicasset. Neque tantum cum *Conringio* pugnavit, sed etiam cum *Haberkornio*, Georg. *Calixto*, & aliis. Tandem post varios casus, post tot discrimina rerum, (nam ut novitatum sectator accusatus, atque in terribilem coniectus est carcerem, donec suo cum honore, & singulari gratia sacratissimi Rom. Imp. FERDINANDI III. inde liberaretur) recepit se Salisburgum, ibique diem suum obiit, cum annos ætatis explevisset 75. *Kœnig* 495. 827. & *Baillet* in Anti T. I. 259.

Herm. CONRINGII Animadversiones in Christoph. *Haunoldi* libellum Concussioni fundamentorum fidei pontificiæ oppositorum. 1654. Adiectus est sub finem libellus ipse, hoc titulo: Pro infallibilitate ecclesiæ romanæ Notæ responsoriæ.

P. Christoph. *Haunold*, e Societate Iesu, theol. D. & professor in Vniversitate ingolstadiensi, floruit anno 1654. & laudatur a *Conringio* in Epist. sive Præfatione ad ipsum scripta, quod disputatoris officio rectius functus sit, atque *Valerianus*.

Herm. CONRINGII Examen libelli, a Vito *Erbermanno* Concussioni fundamentorum fidei pontificiæ oppositi. Helmstadii 1654. Sub finem additus est libellus ipse, quem auctor inscribit: Interrogationes apologeticæ ad Herm. *Conringium*. In Epistola sive Præfatione ad Erbermannum conqueritur *Conringius* de eius conviciis, mendaciis & sycophantiis, neque a medico alienum ostendit esse, etiam sacra tractare, atque in campum excurrere controversiarum theologicarum.

Vitus *Erbermann*, francus, Societatis Iesu, primum humaniorum, deinde philosophiæ, tandem theologiæ professor, & Seminarii fuldensis per septennium superior sive rector, publicavit Vindicias pro *Bellarmino* contra *Amesium*, Parallela veræ & falsæ ecclesiæ, Antarcticum contra Mart. *Becrium*, vitamque terrenam clausit A. 1675. ætatis 45. *Kœnig* 278. *Baillet* d'Anti T. II. 46.

Herm.

Herm. CONRINGII Responsio altera pro sua Concussione fundamentorum fidei pontificiæ, ad *Valeriani Magni* Epistolam nuperrimam: quæ calci opusculi subiungitur. Helmstadii 1655.

EIVSDEM Epistola de electione ALEXANDRI VII. Papæ. Helmstadii 1655. Opponitur illa Appendici Examinis *Erbermanni*: & ipsa huius Appendix accessit.

Petitiones CARDINALIVM XXXIII. principalium pro obtinendo pontificatu ad Christum dominum, cum Domini responsione ad singulos. Iuxta exemplar romanum. 1655.

Archiepiscopi mechliniensis (Iacobi BOONEN) Rationes, ob quas a promulgatione Bullæ, qua proscribitur Cornel. *Iansenii* Augustinus, abstinuit. 1649. Rationes illæ ex mandato regio fuerunt ab auctore congestæ, Catholicæque Maiestati exhibitæ; & hic quidem e gallico in latinum translatæ comparent. Per Bullam autem intelligitur VRBANI IIX. Bulla, non prior A. 1641. ipsis Kal. Aug. sed posterior A. 1642. pridie Nonas Martii edita. Vide Casp. *Sagittarii* Introduct. in Histor. ecclesiast. T. I. 996. & l' Histoire du Iansenisme, Tome I. 203. 269. Tome II. 88. 178. 247.

LXXXVI.

Michaëlis VEHE Assertio sacrorum quorundam axiomatum, quæ a quibusdam sæculi nostri pseudoprophetis (sic Protestantes vocat) in periculosam rapiuntur controversiam. Lipsiæ 1535. Ex bibliotheca G. *Calixti*. Occasionem librum hunc scribendi dedit auctori eius frater, rogans, ut sibi aliquid componeret e penu scripturæ divinæ, quo posset uti, si quando opus foret, adversus pietatis temeratores. Disserit igitur de ecclesia, concilio, magistratus ecclesiastici potestate, & humanarum legum utilitate, atque obligatione: de lege cœlibatus clericalis, communione sub una, confessione auriculari, necessitate satisfactionis, iugi ecclesiæ sacrificio, vera & substantiali præsentia corporis & sanguinis Christi in altaris sacramento, Sanctorum invocatione, veneratione & cultu, eorumque beatitudinis acceleratione, baptismo parvulorum, exorcismo earum rerum, quæ passim in usum hominis veniunt, votis monasticis, fide & operibus, ac iustitia christiana.

Michaël

Michaël *Vehe*, dominicanus, theol. doctor, atque halensi in Saxonia ecclesiæ præpositus, vixit anno 1535. & scripsit librum pro Missa contra Lutheranos, & condemnatorum sacrilegii Vindicationem de novo Bugenhagico patibulo. *Frisius* Epit. Bibliothec. Gesner. p. 610. Et laudanda est auctoris modestia, qua utitur in præsente libro, rem ipsam tractans, sine enormibus conviciis.

Arnaldi ALBERTINI Tractatus de agnoscendis assertionibus catholicis & hæreticis. Venetiis 1571. Ita iam emendatus, ut, si priori comparatur editioni, e tenebris in lucem prodiisse videatur. Quæstiones tractantur XXXVI. ad locum de hæresi & hæreticis spectantes, ut, quis dicatur propriissime hæreticus, quid sit pertinacia, de veritate catholica, de intentione scriptorum dicentium, se non intendere aliquid dicere contra fidem, an sit hæreticum, proponere aliquid contra sententiam ecclesiæ Patrum, vel dicere, virginem Mariam in peccato conceptam esse originali, nec subiisse mortem temporalem: infantes sine baptismo in uteris decedentes precibus, fide & benedictione parentum expiari: Historiam alicuius sancti ab ecclesia receptam maioris esse auctoritatis, quam dicta Euangelistarum: strigos strigasve, nec non lamios lamiasve rapi a dæmone corporaliter, & deduci in certa loca: de confessione mulieris, quæ ait, se infantem suffocasse, de iuramento per membra (si ita loqui fas est) Dei, de libris hæreticis, de christiano ex iudæis descendente, & vesperam sextæ feriæ, non tamen sabbatum celebrante. Atque hæ Quæstiones sunt reliquiæ Speculi inquisitorum, e naufragio servatæ: cum enim illud adferretur impressoribus tradendum, triremes autem naufragium paterentur, totusque pæne tractatus fluctibus marinis abreptus esset, pauca chartarum folia salva manserunt; unde postea, ne labor auctoris penitus periret, Quæstiones illæ, quæ hic exhibentur, collectæ, & in publicum productæ sunt. Nec reticendum, Tractatum ab *Albertino* indigestum relictum, a *Bartholomeo* autem *Sebastiano*, illius in episcopatu & inquisitione hæreticæ pravitatis successore, revisum, emendatum & expolitum: septimam & decimam quæstionem, quæ agit de B. Maria virgine, an in peccato concepta sit originali, de mandato Superiorum fuisse correctam & moderatam, & iuxta illorum correctionem & moderationem impressam, p. 54. per SIXTI IV. Extravagantem, quæ incipit *Grave nimis*, non censeri hæreticos, qui Mariam

Mariam cum peccato originali conceptam esse statuunt, sed silentium imponi prædicatoribus, qui se se invicem hæreseos accusaverint. p. 55. Hæresin esse opinionem vel assertionem, seu dogma falsum catholicæ veritati contrarium, in eo, qui christianam fidem professus est. p. 3. Mirum, quod in lectionibus matutini officii de assumtione virginis Mariæ legatur hodie sermo B. *Hieronymi*, cum tamen ille de ea dubitet: & ideo convenientiorem esse Sermonem B. *Augustini*, qui hanc sententiam teneat ac defendat. p. 57. Paucos hodie apparere Episcopos, qui curam legendi libros hæreticorum, ad eorum confutationem habeant, partim ob defectum scientiæ, partim ob multiplices occupationes. p. 177. *Barthol. Sebastianus*, episcopus pactensis, in Præfatione, quam ipse composuit, opus hoc vocat aureum, & Damianus *Zenarus*, eius editor, in Dedicatione ait, se innectenda curasse eiusdem argumenti (Ioannis) *Calderini* librum, & *Formam* procedendi contra hæreticos, ex Rochi *Catanei* instructissima bibliotheca depromtam; sed illa in hoc codice non adsunt.

Arnoldus *Albertinus*, maioricensis, utriusque censuræ doctor, episcopus pactensis, atque in Sicilia citeriore inquisitor olim apostolicus, floruit medio sæculi XVI. atque inter eos, qui de Assertionibus catholicis & hæreticis scripserunt, *Zenaro* iudice, excelluit, primasque sibi vindicavit, & iurisconsultus fuit celeberrimus. Apud *Frisium* in Epitome Biblioth. Gesner. p. 80. legimus, invenire se, eundem scripsisse super SextumDecretalium, *de hæreticis*; sed statim addit, arbitrari, eundem esse librum, atque nostrum, quem paullo ante recensuimus.

Ioannis PISTORII Epistolæ III. ad Io. Pappum. Coloniæ 1594. In prima hortatur Pappum ad studiosius servandum suum iusiurandum, Emetingæ factum, cum se ostensurum promitteret, S. *Augustinum* cum omnibus Augustanæ confessionis articulis consentire; in secunda refutat Parallela Pappi, & in primis Præfationem in illa ipsa: in tertia demonstrare prætendit, neminem mortalium per sæcula XV. catholicum vel orthodoxum, virum vel feminam, senem vel iuvenem sensisse de fide Christi, ac credidisse æque, ac *Lutherum*. Quibus adduntur Parallela nova de *Hussi* & *Lutheri* in omnibus controversiis dissensione.

Ep. III. cap. 3. p. 193. Recentiores Græci *dissident a nobis in articulis sex:* processione Spiritus sancti; usurpatione fermentati panis in S. cœna; medio consecrationis in Missa; primatu rom. ecclesiæ; usu veteris, & ante sacerdotium initi matrimonii in clericis; & exhibitione duarum specierum in sacramento altaris. *In reliquis omnibus sentiunt nobiscum.*

Græci non celebrant Missam sine communicantibus. Hæc verba suo adscripsit *Calixtus* exemplari, iam meo.

Io. *Pistorius*, niddanus hassus, primum medicus, deinde ICtus & consiliarius Marchionis badensis, postea secessu a Lutheranis facto, & perducto in suas partes serenissimo Marchione *Iacobo*, theol. doctor, protonotarius apostolicus, canonicus constantiensis, & Austriæ ac Bavariæ Principum consiliarius, ad extremum Cæsareæ Maiestatis RVDOLPHI II. a consiliis & confessionibus, & cathedralis ecclesiæ wratislaviensis præpositus, ubi tamen invidiam ac repugnantiam Canonicorum expertus est, publicavit Librum de vera curandæ pestis ratione, Tomos illustrium veterum scriptorum de rebus germanicis, qui commendantur a *Morhofio* Polyhist. Tom. III. 109. Chronicon rerum belgicarum, Tractatum de arte cabbalistica, Anatomiam *Lutheri*, Analysin Thesium Iac. *Heerbrandi* de visibili ecclesia & iustificatione, de Scriptura, an sola sit norma fidei, nec non de sacramentis, contra Iac. *Grynaeum*, Historiam colloquii inter Theod. *Busaeum* & Io. *Pistorium* ab una, & Iac. *Andreæ* atque Iac. *Heerbrandum* ab altera parte, Retorsionem contra *Osiandri* calumnias, Falsitates Aeg. *Hunnii*, & Deductionem, quod ecclesia lutherano-calviniana non sit vera ecclesia, vitaque excessit Friburgi in Brisgovia A. 1607. ætatis 63. *Baillet* in Anti, ac *Witte* in Append. Diarii biograph. ad annum 1607.

LXXXVII.

Henrici MARCELLII Sapientia pacifica filiorum Dei. Coloniæ Agrippinæ 1661. Constat III. libris, quorum primus agit de mediis exaltandi Ecclesiam (romano-) catholicam, adversarios

rios reconciliandi, & hoc pacto unionem ſtabiliendi univerſalem, eique accedunt Conſiderationes pacificæ, & Canones benignæ cum Catholicis reconciliationis adverſariorum omnium, qui chriſtiano nomine gloriantur; ſecundus de arte interpretandi ſcripturas divinas, & canonibus eas interpretandi; tertius de regno Chriſti glorioſo, hoc eſt, eminentia, infallibilitate, ac firmitate perpetua eccleſiæ & religionis chriſtianæ, ceteriſque illuſtribus utriuſque prærogativis. In Præfat. in I. Partem. nec non Epiſt. dedicat. III. Partis p. 187. de hæreticis diſſerit, diſtinguens inter ſimpliciter errantes ac pertinaces, & conteſtans, ſe ſe id non de errantibus & incautis, ſed de formalibus ſive proprie acceptis hæreticis intellectum velle, & hac de cauſſa ſemper, quoad fieri potuerit. vim diſputationis omnem in ipſum hæreſeos vitium, quod deteſtari ſe fareatur, non in perſonas Chriſti ſanguine redemptas, quas eo quo par eſt amore proſequatur, convertere ſtuduiſſe. Quis vero huius operis ſcopus ſit, exponit auctor in epiſtola ad Spindlerum, profeſſorem coburgenſem, in lucem producta ab auctoribus *Relationum. innoc.* A. 1712. p. 366. videlicet hic, ut Deus pacis & concordiæ, qui ſumma ſapientia eſt, animos uniat, & reducat omnes, qui chriſtiano cenſentur nomine, ad eam fidei & religionis unitatem, quam Chriſtus magiſter noſter tam graviter nobis, quam frequenter inculcaverit. Medium autem ei videtur præſtantiſſimum, ſi procedatur ſecundum conſiderationes pacificas, & canones benignæ reconciliationis his Partibus propoſitos, ſi videlicet, remoto omni contentionis ſtudio, modeſta collatio utriuſque partis humanitate benevolentiaque ſublevetur; ſi veritati inquirendæ, ſublatis interpellationibus, candide, placide, conſtanter ad plenam uſque ſatisfactionem inſiſtatur, propoſita ut fine gloria Dei, & concordia ac ſalute eccleſiæ; ſi propoſitiones congruo ordine, cardinales præſertim & principales, ad divinæ ſcripturæ libram, iuxta communes interpretandi leges, expendantur; ſi denique progreſſus non fiat ad poſteriora, niſi prioribus rite ponderatis.

P. II. p. 293. Editio (Bibliorum) *hebraa corrigenda eſt ex latina potius*, quam contra: hæc enim authentica & *infallibilis fidei eſt* non	Concilium trident. *Seſſ.* 4. neutrum dicit, ſed hoc duntaxat, Vulgatam *ex omnibus latinis editionibus* pro autheutica habendam

solum quoad dogmata & mores, verum etiam quoad rerum gestarum historiam, ut recte *Tridentinum Seß.* 24. de editione Bibliorum.

P.III. 261. 267. Vel hodierni novatores (*Protestantes*) *haeretici sunt*, vel nullus unquam sub christiani nominis professione fuit haereticus. Perspicuum sit, Sectarios huius aevi omnes *vere esse & proprie dictos censendos haereticos.*

bendam esse, *in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus, & expositionibus.* Vide *Canum* Locor. theol. lib. II. c. 13. p. 58.

Sed *mitius iudicat* p. 276. Io. Conr. *Dürrius* disputat. de Haereticis p. 44.

Henr. *Marcellius* sive *Marcelli*, Sommorii in dioecesi silvaeducensi natus, Soc. Iesu, Moguntiae docuit philosophiam & mathematica, Rhemis autem, Molshemii & Bambergae, ubi mitram doctoralem accepit, theologiam, in publicum emisit Protestationem christianam & aeternae salutis in sola religione catholica assecurationem, Dissertationem de augustissimo corporis & sanguinis dominici sacramento, Artem bene vivendi, & Commentarium in librum Iosuae, obiitque anno 1664. aetatis 71. *Baillet* in Anti p. 213. Theologus coburgensis, D. Io. Christoph. *Seldius* opposuit ei Anti-Marcellium, seu Refutationem Protestationis christianae & salutaris, Exercitationes de iustificatione, Theologiae marcellianae & haereticae parallelismum geminum. Interim a *Walenburchiis* T. III. Operum p. 135. vocatur doctus theologus, & ipsorum amicus, atque a *Durrio* disp. de Heret. laudatur ob modestiam & candorem, tam ex colloquiis aliquando cum eo habitis, quam ex scriptis perspectum.

Adolphi Godefridi VOLVSII Aurora pacis religiosae, divinae veritati amica. Moguntiae 1665. Hoc scriptum auctori videtur esse diciturque demonstratio evidens & solida, quod Coetum invariatam confessionem augustanam sincere amplectentium reconciliatio & unio cum S. catholica Ecclesia romana, salvis eorundem Protestantium hypothesibus, & illaesa veritate divina, nec sit impossibilis, nec inconsulta; opposita disputationibus, quas in contrarium habuere Sam. *Maresius*, Fran. *Turretinus*, Sebast. *Curtius*,

Ger.

Ger. *Titius*, & Meno *Hanneknius*, aliique recentiores. Atque in Epiſtola dedicatoria putat, nihil magis huic pacificationi accommodum, quam ſi Proteſtantibus fidei catholicæ doctrina ſincere proponatur, & quam inique a multis doctoribus hæreſeos in doctrina, idolomaniæ in cultu, tyrannidis in eccleſiaſtico poſtuletur regimine, in ſpiritu manſuetudinis ad oculum demonſtretur, & hunc ad ſcopum ſuam credit collineare ſcriptionem. In Præfatione autem, poſtquam faſſus erat, pleriſque exoſum eſſe religioſæ pacificationis conſilium, atque ideo multos bonos viros inde retrahi, ſuadet, intemperantiores tam catholicæ, quam Proteſtantium communionis zelotas, Imperatoris, Regum ac Principum auctoritate in ordinem redigendos, pios autem, doctos & prudentes viros, qui amice inter ſe conferant, congregandos eſſe, ut pacem atque concordiam ineant.

Pag. 63. Audet (Ger. *Titius* Oſtenſ. ſummar. p. 89.) verba adſcribere eximii theologi, Matthæi Galeni, (quaſi poſt tridentinum Concilium *novitatem & difficultatem ſacrificii Miſſæ veri ac proprii* perviderit & prodiderit) *quorum ne quidem apex in tota illa Catecheſi* 143. apparet.	Exſtant in *Catecheſi* 134.
Vt mihi perſuadere nequeam, D. Titium hunc Galenum legiſſe.	*Legit* in eodem, quod habuit G. *Calixtus*, quodque ego iam poſſideo, exemplo.
Editio (Galeni illius) mea, qua utor, anno 1593. Lugduni apud Thomam *Soveron* impreſſa eſt.	Apud Thomam *Soubron*.
77. In oppido auſtriaco *Steinach* ad Danubium.	*Stein*, latine Steina.

Adolphus Godefridus *Volufius*, S. theol. doctor, ſummæ ædis moguntinæ paſtor & eccleſiaſtes, Electoris & Archiepiſcopi moguntini ſigillifer maior, eccleſiæque collegiatæ B. Mariæ virginis in gradibus decanus, qui vitam & miracula S. *Willigiſi* literis com-

plexus est, hisce pacis cogitationibus hostes sibi excitavit Io. *Nifanium*, Wilh. *Verpoortenium*, & Sam. *Maresium*, cui quidem Defensionem Aurorae opposuit, floruitque anno 1665.

LXXXIIX.

Augustini GIBBON de Burgo Luthero-Calvinismus, schismaticus quidem, sed reconciliabilis. Erfurti 1663. Absolvitur IV. Disputationibus, quarum prima de necessitate agit unius verae ecclesiae amplectendae; secunda de verae ecclesiae visibilitate & indefectibilitate; tertia de iniusta ac insufficienti causa schismatis adversariorum; quarta, eaque irenica, de Luthero-Calvinismi reconciliabilitate: ubi conditiones pacis, a Georg. *Calixto* propositae, expenduntur. Iosephum quidem *Hallum*, ait in Praefatione, Romam scripsisse irreconciliabilem, & Io. *Hülsemannum* Calvinismum irreconciliabilem; sed aliam sibi sedere mentem.

Aug. *Gibbon* de Burgo, hibernus, ordinis Eremit. Augustini, theol. doctor, in academia erfurtensi professor, in plerisque *Erbermannum* secutus, in Primam Secundae *Thomae* commentatus est, nec vidit quenquam, qui suo se opponeret libro irenico. Eccur vero? quia, ut I. F. *Mayero* in Syllabo scriptor. praecipuorum, qui Romam reconciliabilem voluerunt, p. 26. placuit ludere, canis ovium dixerit, dentes suos lupo esse servandos: latratus enim ac vellicationes caniculorum parum sibi damni afferre posse. Cui adde *Relat. innoc.* A. 1704. 338. Sed alii melius de eo iudicant: & *censores* quidem opus eius vocant docte, modeste & solide conscriptum; Quir. *Kunckelius* Lilii inter spinas p. 402. exquisitum, ac praestantissimum; sicut idem auctorem salutat doctissimum, & Io. Lud. *Fabricius* Operum p. 430. subtilissimum & candidum.

F. DIONYSII Werlensis Via pacis inter homines per Germaniam in fide diffidentes. Hildesii Saxonum 1686. Est, uti auctor in rubro interpretatur, tractatus irenicus, in quo, auspice Deo, pacis principe, gravissima religionis (Romano-catholicos inter, & Protestantes) dissidia, rempublicam christianam, & cumprimis germanicam, affligentia, pacifice componuntur. *Neque enim*, sunt verba prioris Praefationis, *via pacis est, praefervide & temere de rebus fidei controversis disputare, clamitare & scriptitare; sed cum cura, & usitato apud Germanos candore disquirere, utrum illa,*

qua

qua in adversariis impugnas, quaque in tua duntaxat partis scriptoribus legisti, absurda re vera doceat pars adversa. Hoc si observetur, in pluribus, hactenus zelo amaro controversis, eo ipso composita lis est, & pax amica refulget. Errores autem corrigantur in spiritu lenitatis. In altera Præfatione dolet auctor, multa tribui parti suæ aliena, sed nec inter Catholicos fatetur deesse, qui simili modo peccent, & sinistra falsaque persuasione decepti clament, Lutheranos docere, fidem *solitariam* iustificare atque salvare; bona opera nec esse meritoria, *nec necessaria*: iustificatos non habere veram, intrinsecam & inhærentem iustitiam, sed *tantum extrinsecam & imputatam*; aliaque huius modi plura. Operam igitur dat, ut utramque partem sinistris ac falsis, quas in materia de fide & iustitia fidei de se invicem conceperint, opinionibus liberet, atque ostendat, præiudiciis amputatis non esse, quod amplius de sequentibus, omnium gravissimis, fidei controversiis litigent, nimirum de Fide iustificante, Iustificatione, Iustitia imputata & inhærente, Possibilitate legis implendæ, Peccato veniali, Bonorum operum necessitate & merito, ac Fiducia in iis locanda. Atque hoc opus ita tractat, ut multa doctorum utriusque partis dicta ac testimonia in medium afferat, iisque propositiones suas probet ac confirmet. Liber certe non est lectu indignus.

EIUSDEM Catholischer Ehrenretter, id est, Vindex honoris Catholicorum. Hildeshemii 1698. In quo, productis per XXII. capita imputationibus, ostenditur, catholicam & publicam doctrinam nunquam fuisse aliam, quam de pretioso Christi merito, per quod homines iustificentur, neque ab hac doctrina maiores unquam recessisse, adeoque nec iure condemnandos, & orco addicendos esse. Suorum igitur testimonia, quibus unicus salvator Iesus Christus agnoscitur, magno numero adducit; & quia illi libri, unde excerpta depromta sunt, in paucissimorum sunt manibus, immo paucissimorum oculis usurpati, ideo compendium hoc iis legendum est, qui veritatis & æquitatis rationem habent, atque ab iniuriis abstinere volunt. Neque tamen offendantur, si quando vident, auctorem interdum commotiorem esse, & accusationes, quas ipse pro falsis habet, acriori, quam par est, sale excipere: in hoc enim humani quid passus est.

P. *Dionysius*, a loco nativitatis *Werlensis*, dictus, Provinciæ colonien-

coloniensis capucinus, & concionator ædis monasterii sui ordinis in civitate hildesiensi, vir pius, & multæ lectionis, pacisque & concordiæ perquam studiosus, edidit Pseudopœnitentem correctum, Libellum de IV. novissimis, Doctorem missæ, & Tractatum de unico mediatore ac redemtore Iesu Christo, pro tali semper a Catholicis agnito, cursumque vitæ suæ consummavit Hildesiæ A. 1709. ætatis 70.

Dan. LOSSII Apologia veritatis, contra M. Vlrici *Hardingi* Anti-Lossium. Germanice. Hildeshemii 1697. Tribus constat Partibus, quarum prima auctor Testimonium veritatis suum pro fide romano-catholica vindicare prætendit: in secunda S. *Vincentii* lerinensis doctrina & honor defenditur: in tertia *Hardingi* dogmata ex fundamento, uti scriptor loquitur, confutantur.

Dan. *Loßius*, natus Stadæ, Episcopi hildesiensis, & S. R. Imperii Principis a consiliis aulicis & regiminis, obiit valde senex, & oculis captus, A. 1718. Eiusdem sunt sequentia scripta: Authenticum pro fide romano-catholica veritatis testimonium SS. Patrum, qui primis IV. aut V. vixerunt sæculis, 1690. Victoria & triumphus contra Vlrici *Hardingi* Anti-Lossium, 1698. Confirmatio victoriæ & triumphi, 1699. &, sub ficto nomine Pacifici *Lugenfeindii*, Discussio Exercitationis Sam. *Pufendorfii* de consensu & dissensu Protestantium, 1696.

LXXXIX.

Gerardi HAGEMANNI Defensio Professionis fidei catholicæ, & Expositionis eiusdem doctrinæ Iacobi Benigni *Bossueti*, contra D. Valentinum *Alberti*. Neuhusii 1695. D. Valentinus *Alberti*, professor lipsiensis, ediderat Examen Professionis fidei tridentinæ, nec non Expositionis doctrinæ catholicæ Iac. Ben. *Bossueti*, Lipsiæ 1692. 12. Contra hoc Examen & Professionem fidei catholicæ, & Expositionem Bossueti defendere nititur Hagemannus, cumque illæ sint simplices, probationibusque destitutæ, ipse probationibus & argumentis conquirendis atque adducendis operam navat. Adiecit auctor 1) Præfationem, in qua id agit, ut ostendat, capita Professionis suæ ecclesiæ non abhorrere a placitis veteris ecclesiæ, nec vel *Bossuetum* tridentino fucum concilio allevisse, quoniam erubescat super doctrinis maiorum suorum, vel hoc esse

esse Romano-catholicorum principium: *Papa dixit:* 2) Dissertationem de infallibili fidei traditione, p. 1. 3) Additiunculam de Programmate D. Io. *Simonis* adversus Programma Albertinum. p. 274. 4) Responsum ad *Alberti* scriptum, & quidem ad eius paragraphum secundum. p. 284. Nimirum cum nondum edita esset *Hagemanni* Defensio, placuit Doctori *Alberti* eam excipere tractatulo germanico, inscripto, Bescheidentliche Abschüttelung der Zuckerrœsgen, h. e. Modesta Decussio rosularum, quæ saccharo condiuntur, eumque accusat calumniæ, qua *Conringium* oneraverit, commissi erroris de Io. Christoph. *Becmanno*, quem Lutheranis adscripserit, nimis longæ tractationis doctrinæ de animæ origine, calumniarum, conviciorum atque impertinentium, quæ ex eius Defensione præsumantur. Quæ omnia *Hagemannus* a se removet, & de Becmanno ignorantiam fatetur suam. Editæ autem Defensioni idem *Alberti* opposuit Epistolam apologeticam A. 1696. 4. de qua vide vener. abbatis I. A. *Schmidii* Tomum II. Introduct. Sagittar. p. 14. 49.

Pag. 285. Fuit Dn. *Conringius* mire doctus, & decus illustris atque insignioris academiæ Iuliæ, *Iuris publici* ac politicæ professor excellens, Fuit Prof. *Medicinæ, & Prudentiæ civilis*, sive politices, Sub qua quidem, secundum Statuta academica, etiam Ius publ. comprehenditur. Vide *Vitam* eius.

Gerardus *Hagemann*, natus Horstmariæ in diœcesi monasteriensi, ordinis Benedicti, imperialiumque, liberorum & exemtorum werthinensis & helmstadiensis Monasteriorum professus, scripsit etiam de Omnigena hominis nobilitate libros IV. & mortem cum vita commutavit A. 1702. ætatis 63. *Maurus*, illustris abbas Lambspringensis, Defensionem eius catholico putat spiritu scriptam esse, & Mart. *Stiefken*, Prior werdinensis, multa in ea inveniri, quæ sint aptissima ad fidem catholicam in fidelibus augendam & confirmandam.

Iacobi GRETSERI de Cruce Christi Tomi III. Ingolstadii 1608. Volumina II. In quibus, quidquid de ipsa Cruce Christi, eiusque signo dici potest, solicite congeritur & adponitur. Editio tertia, eaque auctior, ac melior illa in folio, teste *Crenio* Animadvers. P. XV. 36. Primo Tomo accesserunt 1) Iacobi *de Vitriaco* liber III. Historiæ orientalis, seu de expeditionibus cruciatis.

2) Oratio *Callisti* in exaltationem S. crucis. 3) Oratio *Georgii* mitylenæi in salutiferam Christi passionem. In secundo Tomo, præter laborem tot & tam diversos auctores colligendi, Latioque donandi, nihil est auctoris: qui tamen fatetur, se se hac in opera præclare adiutum fuisse ab illustri & eruditissimo viro, Marco *Velsero:* hic enim apparent de Inventione S. crucis, *Alexander* monachus, *Georgius* hamartolus, S. *Ambrosius*, S. *Paulinus*, *Sulpitius* Severus, *Rufinus*, *Theodoretus*, *Socrates*, *Sozomenus*, *Nicephorus*, LEO Imperator, Petrus *Damiani*; de Exaltatione S. crucis, Typicum S. *Sabæ*, *Curopalata*, *Sophronius* patriarcha hierosolymitanus, *Andreas* archiepiscopus cretensis, *Iosephus* archiepisc. thessalonicensis, *Theophanes* Cerameus archiep. Tauromeniæ in Sicilia, LEO Imperator, *Pantaleon* presbyter, *Germanus* patriarcha CPtanus, duo incerti auctores, *Macarius* archiep. philadelphiensis: de Adoratione S. crucis, ex Typico S. *Sabæ*, ex Triodio *Græcorum*, *Curopalata*, S. *Chrysostomus*, *Sophronius*, *Theodorus* Studites, *Germanus*, Ioannes *Xiphilinus* patriarcha CPtanus, *Philotheus*, incertus auctor, *Theophylactus*: de Festo S. crucis, ex Typico S. *Sabæ*, *Timotheus* presbyter antiochenus: de Parasceve, *Gregorius* M. *Athanasius*, *Chrysostomus*: In crucem absolute, S. *Ephram*, *Chrysostomus*, *Methodius*, *Damascenus*, *Severianus* Gabalorum episcopus: de Apparitionibus S. crucis, *Gelasius*, *Cyrillus*, *Procopius*, Theophylactus *Simocattus*, Pet. *Damiani*; & Oratio *Germani* de restitutione imaginum. Tertius Tomus V. libris comprehenditur, quorum primus est de nummis crucigeris, secundus de cruciatis expeditionibus, cum apologia pro iisdem contra *Dresserum* & *Reineccium*, tertius de usu & cultu crucis contra *Danaum* & *Marbachium*, quartus hymnos & encomia, quibus Græci pariter ac Latini S. crucem celebrarunt, & quintus Paralipomena ad Tomum I. continet. Appendix huius operis, si *Du Pinium* Tomo XVII. Biblioth. scriptor. eccles. audimus, agit de potu duplici, Christo in extremis propinato, de lotione pedum, de peregrinationibus, de processionibus, disciplina flagellorum, festis christianorum, funere, & iure prohibendi libros noxios. Mich. Frid. *Lochnerus*, archiater cæsareus, de Nerio p. 92. opus hoc vocat aureum. Notabiles quoque sunt Præfationes *Gretseri* tres: nam in prima, quæ primo præfigitur Tomo, indicat auctores, qui de prima cruce, item de imagine & signo crucis scripserunt; produ-

producit insignia Lutheri & Melanchthonis, in quibus signum crucis conspiciatur; & exponit proverbia germanica, *Sterben sine crux, & sine lux*, item, *Zum Creutz kriechen*: in secunda loquitur de sua interpretatione, quam certo consilio adiunxerit magis fidam & verbis adstrictam, quam liberam & laxam; de distributione huius in Tomo II. contenti operis, facta in VII. partes; de additione relationum quarundam de inventione S. crucis, sed fabulis adspersarum, quæ si non sint illæ, seu relationes, seu revelationes, de inventione S. crucis, quas GELASIVS Pontifex damnavit, certe iis non sint absimiles; quamvis in codice reip. Augustanæ, in quo cælitum quorundam res gestæ describuntur, longe adhuc exstet fabulosior: in tertia eundem sibi ait esse finem, qui in Tomis præcedentibus, gloriam nimirum Crucis, eiusque ab adversariorum calumniis, criminationibus & ludibriis vindicationem; secutum se potissimum veterum annales, quorum conditores vel pares ætate, vel suppares expeditionibus cruciatis fuerint: non itaque mirum videri debere, si forte a recentiorum narrationibus discrepet; ANDREAM Regem Hungariæ tres duntaxat menses in Palæstina mansisse; LADISLAO Regi oblatum a cruce signatis Principibus fuisse imperium & principatum in universas copias Hierosolymam profecturas, sed salutare eius consilium turbasse postea exortos motus bohemicos, COLOMANNO autem, ad quem deinde nuncii missi, longe aliam mentem fuisse, quam LADISLAO; denique præcipuam sibi in scribendo curam fuisse, sensum animi quam apertissime exprimere, vitatis sententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, & reconditorum verborum fœtoribus. Antecedit & librum I. Præfatio, in qua caussam scrutatur, cur antiqui numismati ab una parte Iani bifrontis imaginem, ab altera navem aut puppim impresserint: indeque transit ad numos crucigeros, & *Antiquarios* reprehendit, quod, cum ad ethnica ventum est, vix quidquam intactum relinquant, cum vero christiana & Crucis tropæo insignita occurrunt, paucis rem transigant, aut etiam totam silentio contegant, atque prætervolent. Per *Amandum* autem, doctorem basiliensem, cuius mentionem facit, intelligendus est Amandus *Polanus* a Polansdorf.

XC.

Georgii Christophori Ferdinandi a RAESEWIZ Abdan-

 ckung

ckung, Sermo in funere generosissimi Henrici IV. Comitis Rutheni, senioris lineæ, Comitis & Domini in Plauen, dictus anno 1675.

Georg. Christoph. *a Resevvitz*, alias *Passel*, natus Wratislaviæ A. 1643. d. 18. Dec. primum ephorus filiorum illustrissimi Comitis rutheni prædicti, deinde præfectus aulæ *Io. Henrici* ab Hohberg, Dynastæ in Furstenstein, postea *Io. Alberti* Comitis a Ronow & Bieberstein, mox *Henrici* Comitis & Domini in Plauen, ac denique *Henrici* XII. Comitis & Domini in Plauen consiliarius aulicus, & consistorialis in Graiz. In hac tamen statione per novennium permansit, quamvis ex lectione *Thomæ* aquinatis, *Suaresii*, *Bellarmini* & *Becani*, nec non SS. *Patrum*, animum mutasset, atque a nostra transiisset ad ecclesiam romano-catholicam. Non obstante autem hac mutatione, res consistoriales ita moderatus est, & suum cuique tam fideliter tribuit, ut Protestantes alium sibi directorem iudicemque ne cogitarent quidem, nedum optarent. Ipse vero, ut suæ religionis sacris posset esse vicinior, iustamque iis operam dare, dimissionem tandem petiit, eaque impetrata Mogelhofii in Landgraviatu leuchtenbergensi Circuli bavarici sedem fixit, factusque ita est Hereditarius in Mogelhof, donec mortem obiret anno hoc 1720. die 24. Aprilis, inter horam IX. & X. antemeridianam, cum in horto, animi recreandi caussa, deambularet. Neque vero illa inopinato venit: iam diu enim vir pius ad eam se paraverat; atque ideo, missis omnibus reliquis libris, quorum magnam & selectam habebat copiam, sola sibi seravit SS. biblia cum duobus opusculis devotionem excitantibus atque alentibus. Scilicet ei, qui per omnem vitam litteris, & variorum lectioni librorum immersus erat, tandem, ubi de æternitate cogitandum, & hinc migrandum esse prævidebat, omnia illa sordebant, quæ cum vanitate coniuncta sunt; neque dulcius solatium, sapidiusve pabulum erat animæ excessuræ, quam verbum Domini, quod manet in æternum. Vir erat multæ eruditionis, magnæque in iure, politicis, humanioribus, philosophicis & theologicis notitiæ, recti & iusti amans, candidus & sine fraude, corruptelarum ac vitiorum osor & taxator, antiqua virtute ac fide, luxuriæ & ambitionis inimicus, amator autem & cultor pietatis, probitatis & honestatis, & singulari prudentiæ laude conspicuus. Has dotes cum in eo cerneret serenissimus ac perspicacissimus Dux brunsvicensis

& Iu-

& luneburgensis ANTONIVS VLRICVS, mirum non est, dignum ab ipso iudicatum esse, quem sibi consiliarium faceret, & cui, inito litterarum commercio, unum & alterum scriptum componendum iniungeret. Quemadmodum autem clementissimus Princeps Ræsewizio suo delectabatur, ita hic maximo sibi honori duxit, placere & servire tanto Principi, cuius divinas dotes nemo nisi livor & invidia, aut falsitas & calumnia atterere & contemnere poterat. Quod ad opera eius, sive ingenii monumenta attinet, in eo iam sumus, ut ea, quæ edita sunt, recenseamus; inedita autem sunt sequentia: Antiquo-christianarum cogitationum Pars secunda, Dorotheus, seu de persona Christi, & Cælestes adspectus æternitatis.

EIVSDEM Lebenslauff, Descriptio vitæ illustris matronæ, Mariæ Sophiæ, ipsius dulcissimæ coniugis, natæ nobilis a Planiz, A. 1680. defunctæ.

(EIVSDEM) Gründliche vorstellung, Solida ostensio, tentatum in electorali Bavaria contra S. Cæsaream Maiestatem, eiusque terrarum bavaricarum Administrationem tumultum atque rebellionem, illegitimum, conscientiæ adversum, gravissimaque pœna vindicandum esse. 1706. Eaque VII. capitibus absolvitur. 1. An in certis, & in quibus casibus liceat parentibus contra legitimum Magistratum suum insurgere? 2. S. Cæs. Maiestatem subditorum in terris bavaricis legitimum iam esse dominum. 3. Bavaros non habere, quod credant, bellum contra Dominum suum illegitime geri, illum autem iure suo niti, ipsosque ideo, in eius favorem, Cæsari resistere posse. 4. Non esse putandum, cœcam fortunam, non vero Deum opt. max. victoriam Imperatori largitam esse. 5. Neque etiam vel belli contra priorem Dominum continuationem favere ipsorum rebellioni. 6. Vel quorundam e clero suggestionem & tribunicios clamores. 7. Vel infractionem privilegiorum, & exactiones gravissimas. Ceterum accurate hic firmissimisque rationibus docetur, quid requiratur ad hæreticum, Protestantes non esse, neque dicendos hæreticos, confœderationem cum Principibus diversæ religionis esse licitam, & a quibus rebus clerici abstinere debeant. Est exiguus libellus, sed ita scriptus, ut bonam eo caussam præclarissime defensam agnoscere, summamque auctoris eruditionem, pietatem singularem, prudentiam exqui-

exquisitam, & moderationem summopere laudandam admirari cogaris. Neque etiam propria scriptus fuit auctoritate, sed iussu & auspiciis eius, cui terras bavaricas augustissimus Cæsar illo tempore gubernandas tradiderat.

EIVSDEM, sub nomine ZEPHYRINI DE PACE, Altchristliche Gedancken (sic enim titulum per omnes paginas formavit, cui libri editio fuit commissa) sive potius Necessaria restitutio primævæ ecclesiæ christianæ, repræsentata per antiquo-christianas cogitationes super Propositionibus, ante multos annos in scripto circumlatis, tandemque A. 1700. per typos evulgatis de conciliatione catholicæ & protestanticæ religionis facienda. Brunsvigæ 1709 Pars I. Nam altera nondum est impressa. In qua ante omnia ostenditur, improbabile esse, quod hæc instructio ab eminentissimo profecta sit Electore moguntino: ceterum differitur de qualitatibus personarum, quibus concordiæ negotium tractandum iniungeretur; de formulis loquendi in S. scriptura non exstantibus; de examine Augustanæ confessionis & Breviarii; de lectione missæ, eiusque sacrificio; de futura Euangelicorum denominatione; de Papa, & pro quo sit agnoscendus; de intermissione scriptorum & conviciorum contra partes dissentientes; de administratione S. cœnæ sub utraque; de confessione auriculari; de cultu Sanctorum; & purgatorio. Immo etiam sermo interspergitur de titulorum vanitate. p. 487. de ieiunio. p. 532. de Patrum argumentis. p. 551. de merito ex gratia Dei. 586. & peregrinationibus. p. 695.

XCI.

EIVSDEM Vorstellung, Manifestatio considerationum & motivorum, quibus serenissimus Princeps A. V. a Protestantium ad romano-catholicam discessit ecclesiam. 1710. Quarum nam, amabo? Harum scilicet: quia 1) Romano-catholica ecclesia inde ab Apostolorum tempore ad hoc præsens duraverit, atque adeo fundamentum salutis penes eam permanserit. 2. in ea veri sint sacerdotes, a quibus peccatorum absolutio peti possit. 3. in christiana ecclesia visibile debeat esse caput, quod unitatem conservet. 4. a principio mundi omnibus in religionibus fuerit sacrificium. 5. insigniores corruptelæ & abusus, occasionem suppeditante reformatione, sint sublatæ. 6. quod in Concilio continetur tridentino,

tino, id per allegata in margine, five ex SS. litteris, five ex Conciliis, five ex ecclefiæ Patribus probetur. 7. in religione rom. catholica plus fit devotionis, plufque probationis, veram in ea dari ecclefiam, & modum Deo ferviendi ampliffimum. 8. cuivis liceat, Sanctorum, fi velit, deprecationem petere, aut recta ad Deum accedere, eumque in anguftiis invocare. Hæç auctor poftea pluribus perfequitur & exponit, ftatimque præoccupat obiectionem, quæ fieri poffit, dicens, etiamfi talia fæpius a Proteftantibus fint refutata, fe tamen & religionis fuæ focios non agnofcere, quod illa probo innitantur fundamento, fuaque ecclefia non fit vera & catholica, in cuius fide nequeant falvari æternum. Inter libros recentes fimilis præfenti eft L'herefie des Proteftans & la verité de l' Eglife catholique mifes en evidence, à Lyon, par Claude *Andri.* 1714. 12. cui Sam. *Pictetus* duo magna oppofuit volumina, quæ *Andrius* brevi Replica, fi id nondum factum, excepturus eft; prout legitur dans le *Iournal des Sçavans* A. 1715. P. I. 192. & P. II. 359. De cauffis vero mutationis religionis Principum agit Chrift. *Thomafius* in Annotat. ad Pufendorfii Monarchiam fpiritualem, p. 325.

EIVSDEM Aufrichtiger Abrifs, Ingenua delineatio veræ & totius ecclefiæ catholicæ. Coloniæ 1714. Qua & ecclefiam romano-catholicam tueri, & probare nititur, haud imprudenter eum agere, qui ab alia ad eam tranfeat. Ceterum hic liber conftat Prologo, in quo fcripti huius occafionem exponit, (videlicet diras & condemnationes, quibus illi graventur, qui e cœtu Proteftantium fe fe recipiunt in focietatem Romanenfium) & VII. capitibus, quorum primo agitur de catholicæ ecclefiæ plantatione, diftributione, & regimine: fecundo de fide catholicæ ecclefiæ: tertio de ingreffu in eam, cuivis prudenti & falutis fuæ cupido plane neceffario: quarto, quod ingreffus ille fere non aliter, quam per ianuam in ecclefiam romano-catholicam fieri queat: quinto de Curia romana, eiufque variis modis regiminis & iurifdictionis: fexto de Papa romano, quod ei, ut capiti non tantum occidentalis, fed etiam certo modo totius catholicæ ecclefiæ, competat, immo certa ratione neceffe fit, ftatum fuum fplendore aliquo ornare, adque fui defenfionem milites fcribere & alere; feptimo de odio & conviciis, quibus lutherani præcipue doctores infectentur

tur ecclesiam romanam. Ceterum refutat D. *Kuhnii* Discretum catholicum autocatacritum p. 751. D. *Iegeri* Tractatum de ecclesia, p. 595. *Schvverdtneri* scriptum de mutatione religionis. p. 670. D. *Guntheri* Apostasiam ecclesiæ romanæ, 795. tangitque D. *Læscheri* Arcana Dei iudicia, p. 854. & *Frickii* atque *Montgalli* ultima scripta contra Pontificios. p. 855. Vide *Narrat. innoc.* A. 1714. 997. Huic libro opposuit studiosus quidam, præside D. Io. Fran. *Buddeo*, disputationem de iudicio Lutheri de ecclesia romana, Ienæ 1717. 4.

Pag. 610. Cum autore (probabiliter, celeberrimo *Antonio Arnaldo*) libri La Defense de l' Eglise contre le liure de Monf. Claude.	Non Antonio *Arnaldo*, sed *d' Antecourt*. Vide *Acta erudit.* A. 1692. 240.
756. D. *Ioh.* Valentin Læscher.	D. Valentinus *Ernestus* Læscher.

EIVSDEM Bericht, Narratio de occasione scribendi Antiquo-christianas cogitationes, deque correctione & emendatione Primæ earum Partis. Brunsvigæ 1713. In qua memorat, eo tempore, cum consilium de facienda inter ecclesiam Protestantium & Romano-catholicam concordia spargeretur, vixisse ANSELMVM CASIMIRVM Electorem moguntinum, & AVGVSTVM Ducem Brunsvic. ac Luneb. cumque ab hoc illi negotium conciliationis quam maxime commendatum, neque ille ab eo alienus fuerit, inde vulgo tunc creditum, eminentissimum Electorem illius auctorem esse, idque romano Pontifici proponendum curasse. Fuisse & alios, qui id perillustri tribuerent Baroni *a Boineburg*, qui ea ætate ad Romanensium castra transiverat; sed & hos a vero aberrasse. Auctorem videri esse catholicum; qui tamen non semper observet modos loquendi, Romano-catholicis usitatos. Quicunque vero tandem ille fuerit, ipsum (Ræsewizium) eius propositiones commentario illustrare voluisse, ut amicis moderati animi & sedatorum affectuum ostenderet, conciliationem isthanc, si Deus adspirare velit, sibimet non videri esse ex iis, quæ fieri nequeant. Ceterum de vitiosa libri impressione, quæ ipso absente facta est, gravissime conqueritur.

XCII. An-

XCII.

Andreæ KVHNII Discretus catholicus autocatacritus. (Ienæ) 1680. In quo id agitur, ut demonstretur, auctorem, qui se *Verum Sincerum*, item *Discretum catholicum* vocat, (qui quidem est serenissimus *Ernestus*, Hassiæ Landgravius) in suo A. 1666. edito Tractatu sive Discursu de hodierno religionis statu, nec non in eius A. 1673. insecuto Extracto, non tam sincere, uti se iactet, esse pontificio-catholicum, sed Romanæ ecclesiæ multis in articulis præiudicare. Capita autem, de quibus hic tractatur, sunt XXXVII. nimirum de ecclesia, romano Pontifice, Conciliis, concil. tridentino, schismate, Scriptura sacra, invocatione sanctorum, reliquiis, imaginibus earumque cultu, purgatorio, indulgentiis, peregrinationibus, processionibus, flagellationibus, Deo & Christo, peccato, baptismo, confirmatione, eucharistia, pœnitentia & confessione, sacramento ordinis, extrema unctione, cœlibatu, ieiuniis, festis, cultu externo, ministerio verbi, catechismo, miraculis, monachis & religiosis, clericis & episcopis, Magistratu politico, bonis ecclesiasticis, disciplina ecclesiastica, pontificia religione in genere, Pace religionis, & reformatione. Post hæc XIII. auctor Motiva expendit, ob quæ *Discretus catholicus* neminem ait pium ac prudentem sive ad aliquam religionem Protestantium se recipere, sive in ea permanere posse. Ecquænam illa? quia sint 1. schismaticæ. 2. sibimet invicem contrariæ in rebus fidei, dogmatum & cultus divini. 3. repugnantes antiquæ illi ecclesiæ, quæ ab ascensione Christi per quinque floruit secula. 4. principia religionis sib elegerint infirma & inania. 5. inter se discordes & irreconciliabiles. 6. careant vocatione ministrorum ecclesiæ. 7. testimoniis suis quædam Rom. ecclesiæ dogmata confirment. 8. totam visibilem ecclesiam inde ab eius principio usque ad hodierna tempora, factamque ab ea ethnicorum conversionem ludibrio exponant. 9. afflictæ a rom. ecclesia, par pari retulerint, & violentia erga eius socios usæ sint. 10. primi reformationis auctores non ita se gesserint, ut pro apostolicis, atque ad tantum opus divinitus electis viris sint agnoscendi. 11. non sint conformes uni, sanctæ & œcumenicæ ecclesiæ, sed, moribus præcipue, difformes. 12. nihil singulare divinum & spirituale habeant. 13. atque ab una & œcumenica ecclesia prorsus dissentiant. Bene autem se habet,

habet, quod hic non tantum refutatio Discreti catholici, sed etiam excerpta libri, quem scripsit, omni tempore rarissimi, cum pauca duntaxat exemplaria impressa sint, exhibeantur. Notabis etiam, serenissimum Principem Discretum suum catholicum, sub titulo Extracti, in compendium redegisse, atque, ut diximus, anno 1673. publicasse. *Placcius* de anon. 420.

Andreas *Kühn*, S. theol. D. & superintendens annabergensis, scripsit etiam Vindicias contra Ch. Frid. *Crellium*, & Refutationem Defensionis Discreti catholici, deque eo relatum est Petro *de Walenburch*, episcopo mysiensi, & suffraganeo moguntino, moderatius ipsum de rebus cum ecclesia catholica controversis sentire. Vnde non dubitavit epistolam, quae hic p. 249. legitur, ad eum scribere, ut, quantum in ipso erat, ostenderet, ecclesiam lutheranam esse schismaticam, nec Lutherum caussam habuisse discedendi ab ecclesia romano-catholica. *Rasevvizius* autem, uti iam iam audiemus, varia in eo taxanda esse autumat.

Pag. 4. Io. Musæus in Præfat. ad Ser. Ernestum, Hass. Landgravium: *Quanta enim Serenit. vestra de religionis controversiis peritia --- quod ex animo desidero & opto.*	*Truncata* allegatio. *Rasevvitz* Delineat. 747.
240. Non potest vere nomen gerere Sinceri *romano-catholici*, sive veri *papista.*	*Non statim est papista*, qui romano-catholicus.
230. Excitat auctorem anglicanum *in Germania inauditum*, *& nusquam parabilem*, nomine *Brerleum.*	Est Io. *Brereley*, qui edidit Apologiam Protestantium pro ecclesia romana, anno 1608.

EIVSDEM Tractatus germanicus de appropinquatione Discreti catholici ad Catholicum lutheranum, ut & Cuneus contra cuneum. 1679. In eo respondet auctor ad obiectiones, contra Discretum catholicum autocatacritum allatas. Quis autem *Kühnii* refutator sit, Princeps ne ipse, ut fere apud *Placcium* de anon. p. 420. suspicatur *Diecmannus*, an alius, non liquet.

M. I. F. M. A. S. M. (Vernunftlose Schlusskunst) Irrationalis logica D. Io. Frid. *Mayeri*, Glacii 1700. In qua pluribus osten-

ostenditur, *Mayerum* non esse bonum logicum. Atque hoc scriptum oppositum est illius libro, Hamburgi edito A. 1696. & inscripto, Pontificia irrationalis logica novae iesuiticae & blasphemae Academiae (sic enim appellat Academiam amoris wratislaviensem) in Silesia: in quo probare nitebatur, Romano-catholicos scriptores miseros esse logicos.

ANONYMI Euangelica doctrina de bonis operibus. Wratislaviae 1700. Est schediasma hominis romano-catholici, qui probandum sibi sumit, doctrinam Romanensium de merito bonorum operum non obscurare meritum Christi, sed fundari in gratuita Dei promissione, & infinito Christi domini nostri merito, ita ut opera hominum bona non aliunde, quam ex hoc ipso, vim, valorem ac pretium suum petant, atque habeant.

Io. Dieter. Godofr. SONNEMANNI Discussio Examinis Innocentii Deodati *Sinceri*. Hildesiae 1708. Sincerus hic erat D. Io. David *Schwerdtner*, superintendens pirnensis, qui Examen emiserat professionis tridentinae, & regiam Sponsam, Professionem illam edentem, maximique Principem nominis irreligiose atque insolentius tractaverat: quos tamen excessus postea, potentissimi Heri sui iussu, agnovit, poenitentiam egit, conceptis verbis deprecatus est, offensique Principis veniam & gratiam humillime imploravit. In Discussione autem Examinis ipsa excutitur Professio fidei romano-catholicae, prout in Concilio tridentino praescripta est, idque secundum sensum Ecclesiae romanae, & multa, quae a dissentientibus sinistre intelliguntur, dextre & moderate, nec tamen subdole, & contra rei veritatem, evolvuntur atque explicantur.

Pag. 42. Chemnitius in Examine Concilii trid. eiusque Decreto de Invocat. & veneratione Sanctorum, *truncavit* haec verba: *Per filium eius Iesum Christum dominum nostrum, qui solus noster redemptor & salvator est.*	*In meo quidem exemplari*, quod prodiit Francofurti anno 1609. in folio, *illa leguntur* p. 575.

1. Io. Dietericus Godofredus *Sonnemann*, ecclesiae ad S. Andreae in urbe hildesiensi canonicus & sacerdos, nec non theologiae iuriumque

riumque D. & consil. laudatus a *Rasewvitzio* in Delineat. p. 729. & 861. duo etiam alia scripta publicavit, videlicet Apologiam veritatis catholicæ contra I. R. & Depulsionem imputati sibi ab illo syncretismi: quæ hic statim sequentur.

EIVSDEM Apologia veritatis catholicæ. Hildesiæ 1708. In qua articulos fidei romano-catholicæ ordine recitat & exponit, falsasque imputationes removere studet. Commendatur a *Rasewvitzio* Delineat. eccles. cathol. p. 666.

EIVSDEM Kurze und beständige Ablehnung, Brevis & perpetua depulsio imputati sibi a I. R. syncretismi: cum Iudicio de denegata a binis ecclesiæ ministris a Principe, ipsorum hero, præscripta gratiarum actione propter feliciter finitum longinquum & periculosum iter augustæ Sponsæ. Hildesiæ 1709. Argumentum eius est ostendere, quid in ecclesia romana de merito doceatur bonorum operum, etiam a Cardinale *de Lugo*, *Bellarmino* & Adamo *Burghabero*, quodque, præter meritum de condigno & congruo, non doceatur, sive a prædictis, sive ab aliis doctoribus, meritum puræ conditionis.

XCIII.

Loci communes doctrinæ ac fidei christianæ, ex *Lutheri* operibus excerpti a Io. CORVINO. Germanice. Vrsellis 1564. Sunt autem loci sequentes: De verbo Dei, Deo & S. Trinitate, peccato, libero arbitrio, lege, differentia legis & euangelii, vera fide christiana, pœnitentia, fidem solam salvare sine operibus, de bonis operibus, oratione, certitudine fidei, falsis doctoribus, (quod acerbe sint redarguendi) reliquiis peccati in christiano hærentibus, officio pastorum in taxandis vitiis, cruce, mundo euangelii inimico, scandalo & discordia in ecclesia, æterna prædestinatione, cognominatione *Lutherani*, de ecclesia, excommunicatione, adiaphoris sive cærimoniis, obedientia erga Magistratum, Principes lutheranos non esse seditiosos, & denique de coniugio. Tales libri quoque sunt Lutheri Schatz und gulden Klemod, sive Aurea dicta ex Luthero excerpta per Andr. *Musculum*, denuo edita & aucta a Ioach. *Morgenvveck*, Erasmi *Gruberi* Lutherus redivivus, & D. Eliæ *Veielii* Grundlicher Vnterricht, seu Fundamentalis doctrina de christiana religione, in devotis meditationibus, e scriptis Lutheri petita. Vide *Acta erudit.* A. 1701. 143.

Io. Cor-

Io. *Corvinus*, philos. magister, & sacro muneri addictus, flaciani dogmatis de peccato originis amicus, hostis autem theologiae philosophicae, & acer Lutheri vindex, eique plane deditus, vixit medio saeculi XVI. & ultra.

XCIIII.

Conradi PORTAE Pastorale *Lutheri*. Lipsiae 1615. Est utilis & necessaria instructio de potioribus sacri ministerii partibus, collecta ex S. litteris, & *Lutheri* operibus. Editio altera, multis in locis aucta & emendata. Prior autem exiit A. 1582. Et hic quidem tractatur de dignitate sacri ministerii, vocatione ministrorum, eorumque studiis, & modo docendi, de doctrina, reprehensione, consolatione, adhortatione & dehortatione, precibus, coniugio clericorum, & regimine eorum familiae, de baptismi & sacrae coenae administratione, de melancholicis, tentatis & obsessis, de aegrotis & maleficis, de sepultura, salariis & cruce ministrorum ecclesiae. Hoc opus *Micralius* Syntagm. hist. ecclesiast. p. 777. vocat egregium, & Hieron. *Mencelius* in Praefat. veteri librum utilem & necessarium: cetera vero encomia, videlicet Mich. *Neandri*, Petri *Streuberi*, & Noae *Freudemani* legi possunt in eiusdem Praefatione nova.

Conradus *Porta*, islebiensis, verbi divini in patria minister, vir excellentibus & praeclaris dotibus praeditus, boni iudicii, & indefessi studii in legendo, scribendo, concionando, aliisque laboribus, quos munus sacrum imponit ac postulat; nec inflatus, ambitiosus & superbus, sed humanus, modestus, atque ad officia paratissimus, & ideo omnibus carus & gratus, plura etiam germanice scripsit & vulgavit, Libellum, puta, de utilitate scholarum, Orationem adhortatoriam ad assiduam lectionem scriptorum D. Mart. *Lutheri*, Quaestiones de utilitate catechismi, & Speculum virginum secundum ordinem Decalogi, mundoque valedixit anno 1585. *Mencelius* in praedicta Praefatione, *Frisius* in Epit. Biblioth. Gesner. 171. & *Micralius* l. c.

XCV.

Philippi MELANCHTHONIS Hauptartickel christlicher lehre, sive Loci communes theologici a Iusto IONA in lin-

guam germanicam conversi, atque a *Melanchthone* A. 1555. revisi. Noribergæ 1559. Cum dedicatione ipsius *Melanchthonis* ad Annam, Ioach. *Camerarii* uxorem, qua docet, omnibus Christianis quotidie meditandam esse divinam revelationem & doctrinam, sacris litteris & symbolis comprehensam, multitudinem autem librorum ac litium ortam ex diversa explicatione verborum & phrasium S. scripturæ, quatenus in fontibus suis legitur; officium igitur esse doctorum & pastorum ecclesiæ, prælectionibus illorum subiungere Grammaticam, h. e. verum sensum linguarum fundamentalium proponere atque ostendere; cumque in finem, atque ut constet, quæ nam doctrina sit Ecclesiarum protestantium, se se composuisse Locos istos theologicos, & quamvis nactus sit multos adversarios, in primis *Cochlaeum*, *Alphonsum*, *Perionium*, *Osiandrum*, se ipsum tamen & libros suos subiicere iudicio ecclesiarum & academiarum verbum Dei recte intelligentium.

Iustus (sive, ut alii efferunt, etiam Erasmus, Iodocus) *Ionas*, nordhusanus, initio se dedit studio iuris, deinde autem theologiæ, eiusque doctor renunciatus, ac præpositus ecclesiæ omnium Sanctorum Wittebergæ constitutus, sacra ibi utraque in cathedra magno cum adplausu docuit: erat enim vir doctrina, eloquentia, animi magnitudine ac prudentia excellens, magnique æstimatus non tantum a *Luthero* & *Melanchthone*, sed ab *Erasmo* etiam, ut qui eum in Epist. 431. p. 447. agnoscit pro organo quodam Dei electo ad illustrandam filii sui Iesu gloriam, atque ideo adhibitus ad opus reformationis in Comitiis augustanis, quando Confessio Protestantium edebatur, ad Colloquium marpurgense, atque ad reformandas ecclesias in Misnia & Thuringia. Non tamen per omnem vitam Wittebergæ sedem habuit, verum Halam Saxonum abiit ad Inspectionem ecclesiarum obeundam, indeque exul concessit Ienam, perque aliquod temporis spatium professione functus est, ac denique hoc etiam loco relicto superintendentiam eisfeldiensem in Principatu coburgensi sibi passus est imponi, ibique vitæ suæ curriculum, non sine tentationibus, absolvit anno 1555. quum nondum absolvisset annum climactericum 63. Semel atque iterum singulari Dei providentia servatus fuit in vita, nimirum quando cepe, quod parens eius peste infectus modo ab abscessu revulsum in scamno deposuerat, imperitus puerulus a-

vido

vide abripuit atque devoravit, & cum centurio, cui domus ipsius Halæ magdeburgicæ pro hospitio assignata erat, in mandatis haberet eum occidendi, ingenue fassus, se se non posse id exsequi, cum videat, virum esse probum, multaque virtute præditum. Sic Deus suos scit servare. Sed & scripta eius ad extremum sunt indicanda. Nimirum, præter Versionem quorundam *Lutheri* scriptorum germanicam, ab eo habemus Defensionem pro coniugio sacerdotali, adversus Io. *Fabrum*, Annotationes in Acta apostolorum, & Narrationem de morte *Lutheri*, cui ipse adfuit, contra Georg. *Wicelium*. Melch. *Adamus* in Vitis theol. p. 258. *Kindervater* in Nordhusa illustri p. 119. *Seckendorf* Lutheranismi p. 344. & seqq.

Iidem Loci communes, ex versione Iusti IONAE. Noribergæ 1601. Iterum ad antiquum exemplar, quod anno 1536. prodiit Witteburgæ, editi: cum dedicatione *Ione* ad Sereniss. Electorem Saxoniæ IO. FRIDERICVM, qua summe necessarium & utile ait esse, ut exstet clara & perspicua summa articulorum fidei, atque ideo hunc librum a *Melanchthone* scriptum, eumque oppido utilem esse ad recte intelligendas S. litteras in præcipuis dogmatibus fidei. De aliorum elogiis, quibus hos Locos prosequuntur, vide *Bibliothecarium* nulli parti addictum T. I. p. 37.

XCVI.

CHARITATIS, abbatissæ monasterii noribergensis S. Claræ, Missive seu Epistola ad D. Hieron. *Emserum*. Wittebergæ 1523. Ipsa Epistola scripta fuit anno 1522. d. VI. Iunii, qua gubernatrix illa, pro superstitione sua, dolet, totam civitatem hæreticis erroribus esse infectam, laudat vero libellos *Emseri*, eumque elogio mactat strenui defensoris christianæ fidei & columnæ ecclesiæ. Additæ sunt annotationes seu refutationes marginales, sæpe autem sarcasticæ.

Hieron. EMSER An den stier zu Wittenberg, Ad taurum wittebergensem. Sine die & consule. Conqueritur de Epistola aliisque *Lutheri* contra se editis scriptis, quod acerbissime scripserit, seque & stultum & asinum vocaverit, negat se invidia odiove contra *Lutherum* laborare, libellive Thomæ *Radini* auctorem esse, adversarium hortatur, ut desistat ab impugnatione fidei romanæ,

manæ, auxiliumque suum in exstirpandis abusibus, qui in clerum cum Romæ, tum in Germania se se insinuarunt, pollicetur.

Hieron. *Emser*, suevus, licentiatus Iuris canonici, & professor lipsiensis, nec non sereniss. *Georgii* Ducis Saxoniæ secretarius & consiliarius, primum amicus, deinde hostis Lutheri, (qui & acerbius contra eum scripsit, & Aegoceratem sive Capricornum, ob insignia, in quibus caper exsiliens repræsentatur, vocavit) in publicum emisit Responsionem ad Epistolam Lutheri, Annotationes in illius versionem biblicam, Novam versionem germanicam N. T. Historiam de vita & miraculis Bennonis, & subito mortuus est anno 1527. die 8. Novembris. *Olearius* Biblioth. scriptor. ecclesiast. T. I. 220. & *Lexicon univers. histor.* T. II. 32.

EIVSDEM Antwort Responsum ad Dehortationem sive libellum famosum, insulsis rhythmis, sine nomine auctoris editum. Sunt etiam rhythmi, illis, quos vocat insulsos, oppositi, quibus exprobrat antagonistæ, quod ex rebus fidei faciat Bacchanalia; seque non sitire ait sanguinem Lutheri, sed pacis & concordiæ esse cupidum, & Patrum traditioni addictum.

Andr. OSIANDRI Verantwortung, Defensio Catechismi noribergensis, contra Io. *Eckium*. Noribergæ 1539. Io. *Mayr*, alias *Eckius*, in fine sui de X. præceptis libri confutavit Catechismum noribergensem, præcipue IX. & X. præcepti explicationem; adeoque hic disputatur de concupiscentia, observatione præceptorum divinorum, peccato originis infantum, & pravis cogitationibus, quas consensus non excipit.

Andreas *Osiander* germanice *Hofmann*, unde & pater eius *Hosen-Aenderle* dictus, Gunzenhusa-francus, ob ingenii acrimoniam ac studium, industriam & facundiam carus eruditis, præcipue Bilibaldo *Pirckheimero*, quem tamen postea moribus suis agrestibus & fastuosis, sicut & alios, offendit, lector fuit ebrææ linguæ, postque ea pastor ædis Laurentianæ in urbe noribergensi, sed ob librum *Interim* sedem mutavit, & Regiomontum in Borussiam ad Albertum Marchionem brandenburgicum, suum catechumenum, abiit, ab eoque constitutus est primarius in nova academia professor theologiæ, pastor veteris oppidi, & post obitum Georgii *a Polentis* episcopus sambiensis. Mox autem, cum doceret,

ceret, iustitiam nostram coram Deo esse ipsam essentialem iustitiam Dei, communem Patri, Filio & Spiritui sancto, in magnas incidit turbas, sibique plurimos adtraxit adversarios, & inter eos *Staphylum, Morlinum, Melanchthonem*; *Funccius* tamen eum defendere nititur in Commentario in suam Chronologiam lib. X. Miram secutus est diætam: nam studiis operam dabat circa horam noctis nonam, eaque continuabat ad primam vel secundam usque. Mane surgebat, quando cibus ad mensam ferebatur; & tunc hilariter prandebat ac bibebat. Postea ibat deambulatum unam vel alteram horam: tertia vel quarta hora legebat aut scribebat aliquid, postea cœnabat, & circa horam noctis nonam iterum ad studia redibat. Et huic consuetudini tribuitur, quod factus est hydropicus. Memoratur etiam, auream eum catenam collo gestasse, ne lepra inficeretur: sed mortem illa non poterat avertere, quippe quæ secuta est anno 1552. cum annum ætatis ageret 54. Melch. *Adamus* in Vitis theologor. 226. *Camerarius* in Vita Melanchthonis 300. *Thuanus* lib. XI. p. 224. *Seckendorf* in Lutheran. Rich. *Simon.* Hist. crit. N. T. Parte III. c. 48. & *Lexicon. univers. histor.* T. IV. 83.

Iac. ANDREAE Klare und helle antvvort, Clarum & perspicuum responsum ad Frid. *Staphylum*, eiusque Gegenbericht. Tubingæ 1561. In quo agitur 1. de vero sensu verbi divini. 2. de versione SS. bibliorum germanica. 3. de concordia pastorum seu prædicatorum lutheranorum. Estque hoc tertium Responsum contra eundem.

EIVSDEM Bericht, Relatio de christiana concordia theologorum & pastorum Saxoniæ superioris & inferioris, nec non suevicarum & aliarum ecclesiarum superioris Germaniæ. Wolfenbuttelii 1570. Concordia hæc mutuo declarata fuit Servestæ in Synodo per aliquot Electorum, Principum, Civitatum legatos A. 1570. die 10. Maii. Multa hic ad historiam illius ætatis pertinentia inseruntur, atque in fine adfert Victorini *Strigelii* Declaratio die articulo de Libero arbitrio; neque etiam nihil de eius sententia de definitione euangelii, propositione, *Bona opera sunt necessaria ad salutem*, & adiaphoris.

EIVSDEM Abfertigung, Refutatio Responsionis Henr. *Bullingeri*, & pastorum tigurinorum, contra Defensionem Testamenti

menti Io. *Brentii*. Tubingæ 1575. Qua rudioribus, quos laicos vocat, indicatur, cum Zvinglianis non esse amplius disputandum de S. cœna, sed eos iudicio Dei relinquendos.

Iac. ANDREAE Gewißheit, Certitudo christianæ doctrinæ, & omnium sincerorum theologorum atque ecclesiastarum Augustanæ confessionis de peccato originis, contra Flacianos. Tubingæ 1581. Status præsentis controversiæ, ut ipse quidem auctor refert, in hoc consistit, An natura humana sine ullo discrimine sit peccatum originis, ita ut inter naturam corruptam, & corruptionem, atque adeo inter hominem corruptum, &, quod eum ita corrupit, peccatum originis nulla sit differentia? Negare id Flacianos, se autem cum aliis affirmare.

EIUSDEM Abfertigung des Vortrabs, Confutatio anteambulonis Io. *Sturmii*. Tubingæ 1581. Tractatur in ea de ubiquitate corporis Christi, præsentia Christi essentiali in S. coena, Phil. *Melanchthonis* variatione, & *Sturmius* vocatur matæologus, rerum theologicarum imperitus, & hæreticus.

EIUSDEM Kurze antwort, Breve responsum ad Io. *Sturmii* Antipappum quartum. Dresdæ 1581. Breve illud vocat, quia tantum ea excutit, quæ ipsum tangunt, reliquis illius libri argumentis D. Lucæ *Osiandro* & D. Io. *Pappo* relictis. Ac præter alia *Sturmium* ait hanc litem movere ex odio Formulæ concordiæ, in qua Calvinianorum dogmata damnentur, quamvis ipse fateatur, se illum librum nondum legisse. Sub finem syllabum exhibet ingentium errorum Calvinistarum, nec ullum eorum ab illis negari posse existimat.

EIUSDEM Gründlicher bericht, Fundamentalis Deductio contra Io. *Sturmii* Brevem apologiam. Tubingæ 1581. In qua pluribus agitur de Formula concordiæ, & rebus ad eam pertinentibus, atque ita accusationes *Sturmii*, quibus auctorem petit, refelluntur, & p. 104. 105. convicia, quibus ille eum proscinderit, censentur.

EIUSDEM Kurze erinnerung, Brevis admonitio de aliquibus scriptis & libris, qui partim Ambrosii *Wolfii*, & Christophori *Hesshusii*, partim sine nomine in publicum emissi sunt. Tubingæ 1584. Sed cur, ut quidam ad exemplar annotavit meum, præteritur Germanus *Beyer*? Nam sub huius etiam nomine Christoph.

Herde-

Herdesianus se occultavit. Hoc itaque scriptum oppositum est Christoph. *Herdesiano*, inclyti Senatus noribergensis ICto principi; reformatæ addicto religioni, eiusque defensori valde industrio, cui & Consensus orthodoxus S. scripturæ & Veteris ecclesiæ de sententia & veritate verborum S. cœnæ attribuitur. Multas hic reperies invectivas in Zwinglianos & Calvinistas, & auctor illos increpat, qui, cum theologi non sint, ut Herdesianus, theologica tamen tractare, & scribere, ac diiudicare audeant.

Iac. ANDREAE Kurzer begriff, Brevis epitome Colloquii montbelgardensis, inter Iacobum *Andreæ* & Theodorum *Bezam*. Tubingæ 1588. Qua Christi Ecclesia fideliter commonefit, ut sibi caveat ab horrendis erroribus Calvinistarum, quos teneant & propagatum eant in articulis de cœna Domini, persona Christi, S. baptismo, christiana libertate in reformatione templorum seu ædium sacrarum, de prædestinatione, promissionibus euangelii, & merito Christi. Cum Refutatione Responsi *Bezæ* ad Acta prædicti Colloquii. Ceterum hoc in scripto de 4. capitibus tractatur: 1. quis ansam & causam suppeditaverit ad hoc colloquium. 2. de Præfatione Comitis wirtenbergensis *Friderici*. 3. de refutatione annotationum marginalium *Bezianæ*. 4. de castratis *Lutheri* testimoniis de prædestinatione.

EIVSDEM Christliche, treuherzige erinnerung, vermahnung und warnung, Christiana & fidelis Admonitio ac dehortatio a *Lutheri* Bibliis Neopoli Nemetum, sive Neustadii ad Hartam editis, corruptis, & calvinistica blasphema doctrina (hæc enim sunt verba rubri) contaminatis. Tubingæ 1588. Errores autem, uti auctor scribit in Præfatione, intrusi sunt de baptismo, de Dei arcano & inevitabili consilio contra homines, de certitudine beatitudinis, de gratiæ, fidei, & Spiritus sancti inamissibilitate, de potestate Christi, de omnipotentia Dei, de adoratione & passione Christi, & promissionibus euangelii.

EIVSDEM Spiegel, Speculum manifestorum & impudentium mendaciorum calvinisticorum contra orthodoxos doctores Augustanæ confessionis, & exsecrandarum blasphemiarum contra divinam maiestatem hominis Iesu Christi. Tubingæ 1588. Illorum numerantur XXXIII. & pag. 111. adduntur XIII. ex *Anhabinorum*

 scriptis,

ſcriptis, ut vocat, conviciosis & iniurioſis. In Præfatione ſeu Dedicatione ad illuſtrem Senatum noribergenſem declamat contra Chriſtoph. *Herdeſianum*, ac denuo recitat errores Calvinianis adſcriptos, atque in Præfatione Dehortationis a Bibliis Lutheri neuſtadianis, ut paullo ante audivimus, adductos. Ad finem autem huius libri non nemo hæc adſcripſit: *Hoc Speculum miſit D. Iacobus cum epiſtola ad illuſtrem Senatum noribergenſem, eaque obtulit conſuli* N. Volckheimero *&* Bar. Behaimio *per* M. Georgium Othonem, *Behaimii ſtipendiatum, die VII. Octobris A.* 1588. *Epiſtola accepta fuit, ſed liber perlatori redditus.*

Io. PAPPI Bericht und warnung, Inſtructio & Dehortatio ad Civitatem argentoratenſem de Confeſſione argentinenſi & Formula concordiæ. Tubingæ 1581. Qua ad Io. *Sturmii* præfationem & Poſtſcripta Commonefactionis breviter reſpondetur. Scriptum hoc eſt trium tantum philyrarum cum dimidia, & tradit hiſtoriam litis & contentionis *Sturmium* inter & *Pappum*, dehortarurque ab illius libris & ſcriptis, ut conviciorum copia turgidis.

Io. *Pappus*, lindavienſis, Mart. *Bremii* & Io. *Marbachii* diſcipulus, philoſ. & theol. doctor, primum eccleſiæ Reichovillanæ præfectus, deinde apud Argentinenſes modo hebrææ linguæ, modo hiſtoriarum, ac tandem theologiæ profeſſor, & paſtor ſummi templi, eccleſiaſticique conventus præſes, eam nominis celebritatem adeptus eſt, ut ad colloquium cum Pontificiis Emmendingæ habendum, & Auguſtam Vindelicorum ad componenda diſſidia vocaretur. Scripta edidit plurima, tam didactica, quam polemica, ut Scholas propheticas, Synodicum libellum, Synopſin biblicam, Hypotypoſin doctrinæ chriſtianæ, Epitomen hiſt. eccleſiaſticæ, tamque felici polluit memoria, ut quamvis pagellam, etſi longiuſculam, ter vel a ſe lectam, vel ab alio prælectam, poſſet ad verbum recitare memoriter, & poſt multos labores, plurimaque tam ore, quam ſtilo geſta bella ac prœlia vitam clauſit anno 1610. (quem ipſe hoc verſu ſibi in inſcriptionibus familiari expreſſit: *aD fIneM* s1 qVIs ſe parat, lLLe ſapIt) ætatis 61. Melch. *Adamus* in Vitis theologor. 803. *Micrælius* Syntagm. hiſt. eccleſ. 774. *Sagittarius* Introduct. in Hiſtor. eccleſ. 325. *Witte* Diar. biograph. H. & *Serpilius* in Epitaph. theologor. ſuevor. 115. qui etiam multa eius elogia congeſſit.

XCVII. Io.

XCVII.

Io. FVNCKII Conciones VI. in psalmum IX. Cum Procatione christianæ ecclesiæ in præsente miseria, ex psalmo illo pie formata. Regiomonti 1551. In Præfatione Confessio brevis traditur de nostri iustificatione coram Deo. De auctore autem diximus *Partis* II. p. 512.

EIVSDEM Wahrhafftiger und gründlicher bericht, Vera & solida demonstratio, quo modo infelix dissidium de iustitia fidei in Borussia ortum traxerit, & quid proprie de iustificatione secundum SS. litteras, & doctores antiquos atque recentiores sentiendum sit. Regiomonti 1553. Multa hic inseruntur de *Staphylo* auctore litis, & *Morlino*, qui ex pacificatore mutatus fuerit in hostem sævissimum.

Viti DIETERICI Grundlicher unterricht, Fundamentalis instructio de sacramento altaris. Norobergæ 1543. Non aliter, quam sub utraque specie dandum esse ac sumendum. Contra II. conciones pontificias (D. *Pauli* & *Widmanni*) in templo cathedrali & parochiali, ad ædem cathedralem pertinente, Ratisbonæ habitas. De hoc Dieterico vide *Partem* I. p. 29.

PASTORVM NORIBERGENSIVM Gut unterricht und getreuer rahtschlag, Bona instructio & fidele consilium, quomodo hisce in dissidiis, ratione christianæ doctrinæ, quis se gerere debeat. Regiomonti 1553. Quæ est altera editio. Et hoc consilium perscriptum est a tribus pastoribus, Dominico *Sleupnero* Sebaldino, Andrea *Osiandro* laurentiano, & Thoma *Venatorio* xenodochiano, A. 1524. Quod quidem illi, uti *Osiander* in Præfatione edisserit, non eo scripserunt animo, ut typis imprimeretur, imprimendum tamen iudicarunt, postquam nonnulli, in quorum manus pervenit, publicam eius editionem, quæ fortassis hiulca & corrupta futura fuisset, cominati sunt. Tractatur autem in eo, & quidem in priore parte, de verbo Dei, lege & euangelio, fide ac spe; in posteriore, de traditionibus sive doctrinis humanis, & antichristo.

SENATVS NORIBERGENSIS Handlung, Collatio cum ipsius Prædicantibus, A. 1525. Regiomonti 1553. Nimirum auditi sunt Prædicantes utriusque partis, & pontificii & euangelici

gelici, super XII. Articulis, videlicet de peccato eiusque pœna, lege, iustificatione, euangelio, baptismo, mortificatione veteris Adami, sacramento altaris, bonis operibus, traditionibus humanis, Magistratu politico, scandalo, & coniugio sacerdotum.

Andreæ OSIANDRI Sermo sive concio in precationem dominicam *Matth.* 6, 9-13. Regiomonti 1552.

EIVSDEM Concio de telonio solvendo, *Matth.* 17, 24-27. Regiomonti 1553. Habita autem est Noribergæ anno 1525. in eaque tractatur de obedientia erga Magistratum politicum, usu christianæ & politicæ libertatis, & divina providentia.

EIVSDEM II. Conciones in initio passionis habitæ, in epistolam ad *Philippenses* cap. 2, 5-10. Regiomonti 1553. Habitæ autem sunt anno 1552.

EIVSDEM Concio in *Rom.* VI, 3.4. Regiomonti 1533. Habita die 28. Decembris, anno 1551.

Superintendentium & Pastorum civitatum LVBECAE, HAMBVRGI, LVNEBVRGI &c. Confessio & Declaratio ad Interim. Magdeburgi 1549. In qua agitur de homine ante & post lapsum, redemtione per Christum, iustificatione, caritate & bonis operibus, spe remissionis peccatorum, ecclesia, eiusque ministris, & summo Pontifice, sacramentis, sacrificio missæ, memoria Sanctorum & defunctorum, communione, cærimoniis, cantionibus & festis, imaginibus, ieiunio, coniugio sacerdotum, & communione sub utraque.

Iac. RVNGII Concio de iustificatione, quod videlicet homo in conversione ad Deum hac in vita coram Deo iustificetur propter obedientiam Mediatoris per fidem, non per essentialem iustitiam. Wittebergæ 1555. Scripta eodem anno Noribergæ a Pastoribus, inter quos & abavus meus, Diaconis & aliis, qui tunc erant Noribergæ, item ab Alex. *Alesio*, *Melanchthone*, & Ioach. *Camerario*. Subiungitur Ostensio ex *Rom.* 3. quo modo homo in conversione coram Deo iustificetur, & Adhortatio ad eos, qui docent in ecclesia noribergensi.

Iac. *Rungius*, stargardiensis, superintendens Pomeraniæ citerioris, & theologiæ professor gryphiswaldensis, Andreæ *Osiandri* acerbus antagonista, scripsit Confessionem ecclesiarum Pomeraniæ

de

de vera præsentia corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi in sacramento S. cœnæ, editam Vitembergæ, obiitque A. 1595. ætatis 78. professionis 47. *Simlerus* in Epitome Biblioth. Gesner. 338. & *Micralius* Syntagm. histor. eccles. lib. III. 779.

Dialogus miseri peccatoris cum Mose & Christo, de iustificatione fidei, per Matthæum VOGELIVM. 1557. Cum eiusdem Iudicio de dissidio in hoc articulo, & Responsione ad D. Ioach. *Mœrlini* impetuosam Epistolam. Atque in hac iudicat, D. *Mœrlinum* maiori cum consilio & modestia hoc in negotio agere debuisse: quamvis enim recte docuerit, Christi passionem & resurrectionem cum remissione peccatorum, quam fide accipimus, nostram esse iustitiam coram Deo, non tamen essentialem iustitiam, quam *Osiander* docuit, sine ullo discrimine reiicere & condemnare debuisse, cum *Osiander* illam divino iudicio non prætulerit, sed docuerit tantum, quod, accepta propter Christi obedientiam remissione peccatorum, hæc etiam essentialis iustitia, id est, Deus ipse per fidem, ex gratia, in cordibus nostris habitet, atque ita in nobis habitans iustitia sit nostra, non quæ demum nos Deo reconciliet & gratos reddat, sed quæ reconciliatos gratosque redditos ulterius excitet, moveat & instiget ad recte faciendum, & pie coram Deo tam benigno vivendum. Et hoc sensu (ut *Vogelio* videtur) essentialem iustitiam tolerari posse, quoniam ea nihil aliud doceatur, quam quod Deus in nobis, sicut apostolus Paulus ad Philip. 2, 13. scribit, efficiat ipsum velle & ipsum agere, pro gratuita sua benevolentia. Neque etiam Philip. *Melanchthonem* essentialem iustitiam simpliciter improbasse. Confer cum hisce, quæ de Philippo Melchior refert *Adamus* in Vita Osiandri pag. 239. 240.

Matth. *Vogel*, noribergensis, in urbe patria ad D. Iacobi munere concionatoris functus est; sed ob librum Interim ea relicta in Borussiam abiit, & Regiomonti docuit. Inde ob dissidia osiandrica eiectus, & in Ducatu wurtenbergico abbas albersbachensis factus, Thesaurum theologicum, opus prægrande, septemque tomis constans absolvit, & mundi inconstantiæ valedixit anno 1591. *Micralius* p. 778. *Kœnig* 854.

Der

Der Barfüser-münche, Francifcanorum Eulenfpiegel & Alcoranus. Wittebergæ 1542. Prodiit etiam fequente anno, in 8. & latine Daventriæ, in 12. Cum Præfatione *Lutheri*, qui teftatur, fabulas hic contentas etiam in fuggeftum ecclefiafticum allatas, & vulgo creditas effe, feque poffidere Librum conformitatum, e quo maximam partem fint hauftæ, & diligenter illum affervaturum, ut, fi forte relationes iftas adverfa pars negatura effet, ex eo convinci poffit. Gratias igitur abs te agendas effe Deo, qui ex denfis iftis tenebris te eripuerit, eumque orandum, ut in luce te fua confervet: mirari fe, *Francifcum* & *Benedictum*, viros tam fanctos, uftiones fenfiffe carnales, quas tamen honefto coniugio potius, quam nive & fpinis reftinguere potuerint: interim eos Chriftum, eiufque regnum fabulis & ineptiis fuis obfcuraffe, nec nobis defperandum, fi illi, de quo non dubitet, ad falutem pervenerint. Huic Præfationi additur alia, & quidem Erafmi ALBERI, qui Librum conformitatum reperit in Conventu Francifcanorum, & præfentes narrationes ex Legendis, ac præcipue ex libro illo prædicto collegit, lucique expofuit publicæ, fingulis narrationibus annotationes feu documentum aliquod fubiungens.

Erafmus *Alberus*, varifcus, paftor magdeburgenfis, poëfi facra & profana clarus, atque ab *Erafmo* roterodamo in Hyperafpiftæ diatribe aduerfus Lutherum de fervo arbitrio, Tomo IX. pag. 1255. e fchola Lutheri θεοδίδακτος vocatus, plures tractatus pro religione edidit contra *Carolftadii* & *Ofiandri* errores, nec non Harmoniam euangeliorum, & Iudicium de Spongia *Erafmi*, tandemque Novi Brandenburgi in terra meklenburgenfi pie obdormivit, hoc epicedio a Nathane *Erythræo* condecoratus:

Hic fitus Alberus, *magni collega* Lutheri
Qui fuit, & verbi buccina clara facri. *Micrælius* p. 753.

XCVIII.

Erafmi SARCERII Dialogus de Synodis. A. 1539. Inter paftorem & fuperintendentem inftitutus. In quo evincitur, I. neque *Guilielmum*, Comitem naffovienfem, neque ipfum (*Sarcerium*) in reftauranda Synodo & Vifitatione quidquam, aut contra S. fcripturam, aut contra veteris ecclefiæ decreta peccaffe. 2. Principi

cipi ex officio convenisse, Synodum una cum Visitatione reparare. 3. eundem egregie atque pie fecisse, qui ad veterum Cæsarum, Regum, Principum & Heroum exempla, rerum ecclesiasticarum, pro subditorum suorum salute, curam gesserit. Et sic tandem ea, quæ circa instaurationem & synodi & visitationis, item quæ in synodo & visitatione acta & gesta sunt, perspicue ac fideliter proponit. Examen autem Superintendentis cum singulis pastoribus institutum fuit super articulis de Deo, Trinitate, angelis tam bonis, quam malis, creatione hominis & eius lapsu, libero arbitrio, promissione, ecclesia, lege & eius speciebus, euangelio & eius revelatione, fide, iustificatione & vita æterna, bonis operibus, cruce, sacramentis, oratione, magistratu, & ministris ecclesiæ. Est liber utilis Superintendentibus, quorum officium est synodos celebrare, & visitationes ecclesiarum obire: immo & suo modo pastoribus ipsis, ut inde cognoscant, quo instructi debeant esse modo, si ad examina forte ipsos accedere oporteat.

EIVSDEM Loci theologici. Francofurti 1538. Amico responso, ad Præsulis cuiusdam romano-catholici orationem, in gratiam amici, pro aperienda & tuenda veritate methodice explicati. Sunt autem sequentes: de iustificatione, bonis operibus, sacramentis, præparatione ad sacramenta, missa euangelica seu publica, missa privata, utraque & una specie, poenitentia, confessione auriculari, satisfactione, indulgentiis, humanis traditionibus in ecclesia, matrimonio, delectu ciborum, memoria mortuorum, votis, invocatione Sanctorum, & eorum imaginibus. Cum Præsule, ait auctor in Præfatione, nihil sibi esse negotii, quem nec de nomine, nec de facie noverit; se accepisse orationem eius scriptam, & ad illam respondisse ab amico rogatum, exemplar amico missum ad multorum manus venisse, seque iam illud edere voluisse, ne forte ab alio corrupte publicetur.

Io. WIGANDI contra Neministas & neministica scripta Commonefactio. Regiomonti 1576. Per *Neministas* autem intelligit tales scriptores, qui libros in caussis religionis, vel soli, vel cum aliis edunt, idque in fraudem. Hinc facile est intelligere, quid hoc loco *Neministica scripta* appellet. Et XII. argumenta adfert, cur eiusmodi scripta edere sit peccatum. In numerum

autem eorum refert *Consensum orthodoxum* de sententia verborum cœnæ Domini, eique insertam *Cantionem germanicam*, *Exegesin sacramentariam*, *Scholasticorum* Responsionem siue Apologiam, & Carmen *Bullingeri* contra Iacobum Andreæ, libro additum.

EIVSDEM IV. Scripta. Regiomonti 1578. Videlicet 1. de abstracto theologico Methodus. 2. Collatio de nova controversia. 3. Synodus hac de re prutenica. 4. Caussæ, cur locutiones & doctrinæ D. Tilem. *Heshusii*, cui & priora opposita sunt, sint scandalosæ & falsæ per se. In Præfatione profert auctor X. caussas editionis suæ.

Iacobi ANDREAE usus calicis in synaxi Defensio, contra Barthol. *Latomum*, Tubingæ 1560. Scripserat *Latomus* adversus *Bucerum*: *Cum adhuc rudis esset prima ecclesia, ritum a Christo traditum religiose tenuit, donec docta a Patribus intellexit, utramque speciem convenire sacerdotibus, laicos solo pane contentos esse posse.* Hic ergo iam inter *Latomum* & Iac. *Andrea* controvertitur: an primitiva ecclesia, per Christum & Apostolos instituta, rudis adhuc in eo fuerit, quod utraque parte sacramenti usa est; an vero illa, quæ longe post per Patres docta, quod calix sacerdotibus conveniat, laicos autem solo pane posse contentos esse?

Martini ROLANDI Testimonia SS. Patrum de malis & indignis, quod & ipsi accipiant verum corpus & sanguinem Christi in eucharistia. Tubingæ 1561. Patrum autem nomine veniunt ei sequentes: *Andronicus* abbas, *Augustinus*, *Bernhardus*, *Basilius*, *Cassianus*, *Cyprianus*, *Cyrillus*, *Crysostomus*, *Damascenus*, *Euthymius*, *Gratianus*, *Gregorius*, *Hieronymus*, *Hilarius*, *Isidorus*, *Lanfrancus*, *Lombardus*, *Origenes*, *Paulus* apostolus, & *Serenus* abbas. Et illis additur 1. Confutatio argumentorum, quibus ad suos defendendos errores utuntur dissentientes. 2. Formula precandi ad eucharistiam accedentium, collecta ex *Hieronymo*, *Ambrosio* & *Augustino*.

Nic. MENII Confessio de vera præsentia utriusque in Christo naturæ apud ecclesiam. Berlini 1582. Opposita iis, qui eam portentosæ ubiquitatis titulo oppugnant. Et in fine additur Theologicæ facultatis academiæ francofordianæ de præmissa Confessione Censura, qua ipsum de tota hac doctrina recte sentire, docere & scribere profitentur, non dubitantes, libellum istum

istum, cum in amicorum manus venerit, multis gratum & utilem fore.

Nicolaus *Menius* pastor primum grunebergensis, deinde custrinensis, obiit anno 1611. septuagenarius. *Micralius* Syntagm. hist. eccles. lib. III. 769. & *Witte* Diar. biograph. I 2.

Cyr. SPANGENBERGII Historia Manichaeorum. Vrsellis 1578. In qua de sectae huius origine & propagatione, doctoribus, discipulis & propugnatoribus, eorumque actis & scriptis, vita & doctrina, flagitiis & erroribus, varietate & inconstantia agitur, eum quidem in finem, ut auctor imputationem seu culpam manichaei a se avertat. Librum dicavit dedicavitque non tantum Regi Daniae, sed etiam V. Electoribus, & XVII. Principibus S. R. Imperii, Protestantium religioni addictis.

Φιλοφιλιππων seu *Melanchthonis* AMICORVM Defensio Phil. *Melanchthonis.* Hanoviae 1601. Contra *Wittebergensium theologorum* Refutationem historici tractatus D. *Peuceri* de Phil. *Melanchthonis* sententia in controversia coenae Domini. Negant, *Melanchthonem* varium, inconstantem & versipellem fuisse, nec rem, sed verba duntaxat in aliquibus locis Augustanae confessionis mutasse, & opusculum inscribunt Ioachimo *a Berge*, nobili silesio, *Melanchthonis* olim discipulo, deinde amico non e multis, ut qui de eius fide, constantia, sinceritate & innocentia prae aliis testari possit: & hac occasione *Academiae vitembergensis* & *Melanchthonis* Testimonia de eruditione & virtute Bergii illius lata, nec non scriptam ad eundem *Melanchthonis* de turbis ab hostibus contra se excitatis Epistolam in medium adferunt.

XCIX.

Victorini STRIGELII Loci theologici, quibus Loci communes Phil. *Melanchthonis* illustrantur, & velut corpus doctrinae christianae integrum proponitur. Neapoli Nemetum 1581. II. volumina. Non tamen ipse eos auctor edidit, sed Christophorus *Pezelius*, qui Commentariolos hosce, partim in ienensi academia ex ore ipsius exceptos, partim ab amicis, qui praelectionibus eius lipsiensibus interfuere, acceptos collegit & contexuit, nec minus Dedicationem praefixit, in qua encomia Locorum Philippi

depromit, eundemque contra hostium accusationes defendere nititur. Post Dedicationem sequitur 1) Præfatio seu Programma *Strigelii*, quo studiosos ad audiendas prælectiones suas Lipsiæ invitat, & Locos Philippi, non tantum *Lutheri*, sed etiam Io. *Stigelii* encomiis, quam potest, maxime commendat. 2) Oratio de studiis doctrinæ christianæ.

Victorinus *Strigelius*, Kaufbeira-suevus, *Lutheri* & *Melanchthonis* discipulus, professor ienensis, lipsiensis, & heidelbergensis, cum *Menio* Isenaci, cumque *Flacio* Vinariæ collocutus, variisque adversis & calamitatibus expositus, quæ quidem ipsi *Melanchthon* ex themate genethliaco prædixerat, (nam Ienæ, quod non vellet subscribere Vinariensium libro contra Wittebergenses, in carcerem fuit aliquandiu coniectus, & Lipsiæ, cum in explicatione Locorum theologicorum usque ad doctrinam de cœna Domini pervenisset, Rectoris academici mandato, & instinctu theologi cuiusdam, videlicet *Pfeffingeri*, lectionem habituro clausum fuit auditorium in collegio Petrino) eo mortis genere, quod sæpe in votis habuerat, (dicens, *Ach Herr, gib mir einen reuterischen tod*) cito videlicet & placido, exstinctus est Heidelbergæ anno 1569. cum vixisset annos 44. cum dimidio. Fuit theologus & philosophus excellens & facundus, atque ad docendam iuventutem a natura ipsa fictus factusque, & felicissimus *Melanchthonis* in docendo & scribendo imitator. Habemus autem ab eo scripta & philologica, & philosophica, & theologica, atque in hisce primæ debentur Hypomnematis in utriusque Testamenti libros. Melch. *Adamus* in Vitis theol. p. 417. *Zeumer* in Vitis professor. ienens. p. 16. *Kœnig* 781. Luc. *Osiander* Hist. eccl. Cent. XVI. 814. *Micralius* 785. *Arnoldus* T. II. 362. *Spener* Consil. theol. lat. P. III. 187. *Serpilius* Epitaph. theol. suevor. 107. & *Gataker* in Crenii Methodor. Tomo III. 189. *Pezelius* in Epist. dedicatoria b 2 eum vocat γνησιον *Philippi* discipulum, virum clarissimum, quem multi meminerint excellentibus donis ingenii, doctrinæ & eloquentiæ divinitus ornatum fuisse, & ultra annos XXIV. pluribus in locis, magna cum laude sua & fructu discentium, erudiisse iuventutem scholasticam.

Christoph. *Pezelius*, plauensis, theol. doctor, & prof. witteberg. deinde, cum dogma de ubiquitate adprobare non posset, bremensis, pariterque ecclesiæ antistes, vir disertissimus, (uti laudatur

datur in Epitome Bibliothecæ Gesner. p. 147.) qui quotidie docte aliquid meditetur & scribat. Eius autem sunt Oratio de generatione hominis, Argumenta & obiectiones de præcipuis articulis doctrinæ christianæ cum Responsionibus Phil. *Melanchthonis*, Apologia doctrinæ de definitione Euangelii, opposita thrasonicis præstigiis Io. *Wigandi*, Instructio de emendatis exemplaribus Aug. confessionis, & scripta polemica contra Aeg. *Hunnium*, Nic. *Selneccerum*, Dan. *Hofmannum* & Iac. *Fabrum*, ubiquitarium; idemque Opera *Georgii*, Principis anhaltini, e germanico in latinum vertit, & exspiravit anno 1604 ætatis 65. *Witte* Diar. biograph. C 3. *Frisius* in Epit. Biblioth. Gesner. 146. & I. C. *Becmannus* in Exception-Schrift auf die Allerunterthænigste Addresse p. 26.

C.

THEOLOGORVM LIPSIENSIVM & WITTEBERGENSIVM, nec non superintendentium in territorio electorali saxonico Endlicher Bericht und Erklærung, Finalis narratio & Declaratio de doctrina, quam Augustanæ confessioni, inde ab eius initio, conformiter proposuerunt, ac posituri sunt. Wittebergæ 1570. Scriptum hoc oppositum est *Flacio* eiusque sequacibus, qui usque ad præsens in articulis quibusdam turbas excitarint, iisque Dei ecclesias in Germania maximopere contristarint & concusserint. Et potest dispesci in III. Partes, quarum prima agitur de origine Reformationis, Augustana confessione eiusque Apologia, scriptis *Lutheri*, Locis *Melanchthonis*, libro Interim, actionibus *Flacii*, & Colloquio wormatiensi, libro confutationum *Flaciano*, & Colloquio aldenburgensi: secunda proponitur confessio Electoralium de iustificatione, libero arbitrio & adiaphoris, & respondetur ad obiectiones Ienensium, cum indicio multorum peccatorum *Flacii*: tertia afferuntur querelæ contra *Staphylum* & *Flacium*, huiusque monstrantur errores de peccato originis, conversione hominis & aliis articulis; declamatur contra *Mansfeldicos* theologos, quorum caput tunc erat M. Cyr. *Spangenberg*; disquiritur, an Filius Dei dicendus sit Patri similis, agiturque de communicatione idiomatum, definitione euangelii, prædestinatione, & *Nordhusianis*, quod sint antinomi.

Theologorum MANSFELDICORVM Antwort und gegenbericht, Responsio & Refutatio ad Lipsiensium & Wittenbergensium Finalem narrationem & declarationem: cum Cyr. SPANGENBERGII singulari Responsione ad illorum theologorum de se latum finale iudicium. Islebiæ 1570. Qua satis modeste se purgant ab imputatis erroribus, sicut & *Spangenbergius* facit peculiariter, & in fine additur explicatio vocis *Similis*.

WITTEBERGENSIVM theologorum Grundvest, Solidum fundamentum veræ christianæ ecclesiæ contra novos Marcionitas, Samosatenianos, Sabellianos, Arianos, Nestorianos, Eutychianos & Monothelitas in cœtu *Flaciano*. Wittebergæ 1571. Sunt eius quasi III. Partes, quarum prima traditur confessio veræ doctrinæ de persona & incarnatione Christi, cum dictis Scripturæ probantibus, & testimoniis veteris ecclesiæ christianæ: secunda proponitur doctrina contraria, veterum videlicet hæreticorum, & recentium, item errores *Schwvenckfeldii*, Io. *Wigandi*, (sic enim illi pergunt) in libro de Communicat. idiomatum, Mart. *Chemnitii* in libro de II. naturis Christi, nec non Iac. *Andreæ*, Wilh. *Bidembachii*, & *Mœrlini*: tertia defenditur Catechismus latinus wittebergensis adversus Sebast. *Boëtium*, & Mart. *Chemnitium*, ac physica seu essentialis communicatio idiomatum in Christo reiicitur.

WITTEBERGENSIVM theologorum Christliche fragstücke, Christianæ quæstiones de discrimine duorum Symboli apostolici articulorum, videlicet de ascensione Christi in cælum, & sessione ad dextram Dei patris omnipotentis. 1571. Contra novas falsitates, quæ sub specie scriptorum *Lutheri* & *Corporis doctrinæ* a nonnullis sparguntur.

Repetitio & brevis & simplex orthodoxæ confessionis ECCLESIARVM, quæ sub ditione sunt Ducis ELECTORIS SAXONIAE, de cœna Domini, deque horum temporum controversis articulis, videlicet de persona & incarnatione Christi, eiusque maiestate, ascensione & sessione ad dextram Dei. Wittebergæ 1572. Conscripta in Synodo dresdensi, die 10. Octobris A. 1571. comprobata unanimi consensu Academiarum lipsiensis & vitembergensis, trium Consistoriorum, & Superintendentium universorum & singulorum, atque ex germanico conversa in lati-

in latinum sermonem. Et hic etiam ipsum sequitur *Originale germanicum*, A. 1572. itidem editum.

Pastorum FRANCOFVRTENSIVM Kurze und christliche prob, Breve & christianum examen dicti Sacramentariorum, qui iactant, se plane consentire cum Confessione praecedente Saxonicarum ecclesiarum electoralium. 1571. Francofurtenses autem hic intelliguntur, qui ad Mœnum habitant.

Petri DATHENI Beständige antwort, Constans responsio ad non nullas quæstiones, quas Pastores francofurtenses super Confessione Saxonicorum electoralium, speciminis sive examinis instar, nuper ediderunt. Heidelbergæ 1572. Nimirum ostendere satagit, se & peregrinos Christianos Francofurti degentes, qui per calumniam Sacramentarii vocentur, idem illud tenere, credere, confiteri & docere, quod Electorales theologi saxonici in ipsorum Repetitione confessionis, aliisque eorundem scriptis doceant atque confiteantur. Et quia Francofurtenses pastores Confessionem Saxonicorum misere corrumpant ac mutilent, ideo & ipse illis quæstiones quasdam proponit, ut appareat, an & ipsi consonent cum Saxonicis, aut novam atque inauditam doctrinam adferant.

Petrus *Dathenus* in ecclesia docuit primum Francofurti ad Mœnum, deinde Heidelbergæ, postquam a Magistratu francofurtano honorifice dimissus fuerat, & scripsit A. 1563. Depulsionem Narrationis contrariæ Francofurtensium pastorum, itemque ad *Latomi* criminationes & maledicta duas Responsiones, floruitque anno 1572.

CI.

Iodoci Kinthisii FREINSHEIMERI Miscellanea, & vera delineatio liturgiæ sive missæ Romanæ ecclesiæ. Francofurti ad Mœnum 1545. Describitur hic Missa secundum III. suas partes, Introitum videlicet, Canonem & Complendam, & istarum partes explicantur, atque ostenditur, singulas diversis temporibus ortas, atque in unum tandem corpus compactas: sed melius esse, si S. cœnam, missis operosis cærimoniis, ad formam institutionis Christi peragamus.

Iodocus

Iodocus Kinthiſius *Freinsheimer* ſcripſit etiam Collectanea in epiſtolam S. Pauli ad Philippenſes, & floruit anno 1545.

Ioach. MOERLINI Refutatio contra impudens mendacium Theologor. heidelbergenſ. Islebiæ 1565. Hoc ſcriptum exſtat etiam in Hiſtoria de Auguſtana confeſſione contra Ambr. *Wolfium* p. 504. Mendacium vero ait hoc eſſe, quod in ſua de maulbrunnenſi colcolloquio Wirtenbergenſibus oppoſita Relatione, quaternione I i i, ſcribere non vereantur, *Lutherum* ante obitum ſuum, & quidem cum accinctus eſſet ad ultimum iter islebienſe ſuſcipiendum, in ſententiam Reformatorum de S. cœna abiviſſe. Contrarium autem probat 1) inde, quod ille, confecto itinere islebienſi, ad menſam dixerit, tria ſe ante deceſſum ſuum peracturum, videlicet ſcripturum contra Lovanienſes, contra Iuriſtas, qui lites ſerant inter Principes, & contra Sacramentarios: 2) ex epiſtola eius, A. 1546. die 17. Ianuarii ad Iacobum præpoſitum bremenſem ſcripta, qua hiſce utatur verbis: *Mihi ſatis eſt infœliciſsimo omnium hominum iſta beatitudo pſalmi: Beatus vir, qui non abiit in conſilio Sacramentariorum, nec ſtetit in via Cinglianorum, nec ſedet in cathedra Tigurinorum.* Vide *Rehtmeyer.* Hiſtor. eccleſ. urbis Brunſvic. P. III. 255.

Ioach. *Moerlinus*, vitembergenſis, profeſſoris philoſ. filius, ad figulinum opificium a conſanguineis & tutoribus deſtinatus, ſed divina providentia ſtudiis litterarum admotus, Lutheri auditor, deinde & eiusdem capellanus, S. theol. in iuventute creatus doctor, eccleſiæ præfuit Arnſtadii, Gottingæ, Regiomonti, & Brunsvigæ, ſed revocatus in Boruſſiam, atque in ſede epiſcopali ſambienſi collocatus, per triennium duntaxat hoc fruitus eſt honore: nam calculi doloribus, aliisque morbis & calamitatibus confectus atque attritus, cum ſectionem fruſtra paſſus eſſet, (nam loco calculi reperta eſt materia ſpiſſa, lenta, & mordax) exſpiravit anno 1571. cum vixiſſet annos 57. & 7. hebdomadas. Dives fuit ſpiritu, fortis & conſtans in periculis, vigilans in officio, liberalis erga pauperes, zelo religionis ardens, & diſputator vehemens contra *Maioriſtas*, *Oſiandriſtas*, *Synergiſtas*, *Calviniſtas*, Henning. *Clodium*, Matth *Vogelium*, iuveneſque concionatores, qui munus ſacrum aggrediuntur, ſolitus eſt hunc in modum adhortari: *Arbeite redlich, meyne es treulich, und bete fleißig, ſo gibt Gott ſeinen ſegen reichlich,* i. e. *Labora ſtrenue, ſervi fideliter, & ora aſsidue: ſic benedictionem Dei ſenties*

uberrimam. Scripta eius sunt Psalmorum Davidis enarratio, Catechismus germanicus, Postilla euangeliorum dominicalium, de Vocatione ministrorum, & quatenus Magistratui fas sit ab officio removere, Defensio adversus accusationem novorum Wittebergensium theologorum in libro, qui inscribitur Στερέωμα, de Peccato originis contra Manichæorum deliria, & Epistola ad Osiandrum. M. *Adamus* in Vitis theologor. p. 455. *Rehtmeyer* Hist. eccles. brunsvic. P. III. c. 7. p. 207. *Lexicon univers. histor.* T. III. 563. *Kœnig* 555. *Micralius* 771.

Tilem. HESHVSII Kurze und einfæltige anleitung, Brevis & simplex Instructio, quomodo vera præsentia corporis & sanguinis Christi in S. cœna, ex irrefragabili fundamento verbi divini probanda sit. Ratisbonæ 1578. Hæ autem eius sunt probationes: quia 1. Christus de pane benedicto dixerit, eum esse suum corpus, quod in mortem tradatur, & 2. de vino benedicto, esse suum sanguinem, qui effundatur pro peccatis hominum. 3. panis, qui frangitur, dicatur communicatio sive communio corporis Christi, qua videlicet corpus Christi commune reddatur tam impiis, quam piis ac fidelibus. 4. etiam impii & impœnitentes corpus & sanguinem Domini, secundum apostoli Pauli 1. Cor. 11, 27. doctrinam, accipiant. Hisce subiungit refutationem argumentorum, quæ in contrarium proferuntur: in Præfatione autem ad Pastores ecclesiarum euangelicarum exponit verba Davidis in *Psalmo* 17, 4. In libri huius fronte conspicitur manus ipsius auctoris.

Tilemannus *Heshusius*, vesaliensis, præcocis ingenii, absoluto itinere per Galliam, Angliam, Daniam, & Germaniam, & sumto gradu magisterii in academia wittebergensi, habitisque ex permissione theologorum eius loci pluribus collegiis privatis, creatus Wittebergæ, cum nondum explevisset annum ætatis sextum & vicesimum, doctor theologiæ, mira expertus est fata ratione munerum, quibus admovebatur: fuit enim Goslariæ pastor primarius & superintendens, Rostochii pastor ad S. Iacobi & professor theologiæ, Heidelbergæ superintendens generalis, professor theologiæ princeps, & director Senatus ecclesiastici, Magdeburgi pastor ædis S. Ioannis & superintendens, Neuburgi concionator aulicus, Ienæ professor theologiæ, in Borussia episco-

pus fambienfis, & Helmftadii profeffor theologiæ primarius, philofophus (ut in epitaphio dicitur) & theologus excellentiffimus, cum zelo, conftantia & eloquentia fui temporis theologos fuperaffet, militante ecclefia, in qua multa bella contra Pontificios, Calvinianos, Manichæos, Pelagianos, Synergiftas, & nominatim *Melanchthonem*, *Flacium*, *Sturmium*, *Kebitium*, *Hardenbergerum* & *Pezelium* gefferat, variofque commentarios in fcripturam utriufque teftamenti, cum aliis pluribus libris, reliquerat, exceffit anno 1588. ætatis 61. Melch. *Adamus* p. 621. *Leuckfeld* in Hiftoria *Habufii*, qui & omnia eius fcripta p. 231. fideliter recenfet, *Kœnig* 399. *Lexicon univ. hift.* T. III. 88. *Hutter.* Concord. concord. 280. *Hoë* Hauptvertheidigung 507. *Acta erudit.* A. 1716. 535. *Aeplinus* difp. de Meritis Weftphalorum p. 16. *Eberus* in Epift. dedicat. Explicationi epiftolæ ad Corinth. in IV. Parte operum *Philippi* præfixa, p. 215. *Wigandus* in Epift. dedicat. libri de Communicatione idiomatum, & Gottfr. *Arnoldus* Hift. hæret. & ecclef. lib. XVI. c. 30. §. 15.

IDEM Vom vermeynten freyen willen, De prætenfo libero arbitrio, contra Synergiftas. Magdeburgi 1562. Conftat IV. Partibus, quarum prima agit de fplendido nomine Liberi arbitrii, & ftatu huius controverfiæ, converfione, regeneratione, & renovatione; fecunda, quod liberum arbitrium nihil agat, aut cooperetur ad hominis converfionem; tertia de falfis in hoc articulo, a quibus tibi cavere debeas; quarta refpondetur ad obiectiones Synergiftarum. Negat vero auctor, hominem fuis ipfius viribus ad converfionem concurrere: id quod ne Synergeftis quidem adverfum fuerit.

IOANNIS FRIDERICI medii, IOANNIS WILHELMI, & IO. FRIDERICI iunioris, Ducum Saxoniæ Confeffio fidei. Ienæ 1563. Scripta a Statibus provincialibus, paftoribus & fubditis, cum auguftiffimus Imperator denuo poftulaffet, ut prædicti Principes librum Interim reciperent. Hoc igitur libro omnes catechifmi partes evolvuntur atque explicantur.

Petri PATIENTIS Warnung, Dehortatio a pontificio iubilæo & indulgentia. Francofurti ad Mœnum 1576. Docet igitur, Iubilæum illud effe traditionem humanam, nec nos obftringere. 2. non præceptum a Deo, atque ideo negligendum. 3. non neceffariam

cessariam indulgentiam papalem: nec magis 4. necessarium iubilæum. 5. de tempore. 6. de loco iubilæi. 7. de peregrinationibus, iubilæi & indulgentiarum caussa institutis. 8. de lucro, quod Papa ex iubilæo & indulgentiis facit. 9. de falsationibus aliquot articulorum, quæ fiunt per indulgentias & iubilæum pontificium.

Petrus *Patiens*, superintendens in Palatinatu, scripsit etiam Resolutionem aliquot locorum S. scripturæ, vitamque finiit anno 1580. *Micrelius* Syntagm. histor. eccles. 775.

Nicolai SELNECCERI Kurze erinnerung, Brevis commonefactio de christiano Libro concordiæ. Lipsiæ 1581. Recitata coram ecclesia eodem anno. Dicit autem, librum nullam aliam ob caussam fuisse meditatum, scriptum, censuris subiectum, tandemque publici factum iuris, quam ut Magistratus & subditi, docentes ac discentes, patres familias eorumque liberi verbo Dei & bibliis parvis h. e. catechismo minori inhærerent.

EIUSDEM Provocatio ad Germanum *Beyerum*, & Ieremiæ VIETORIS Bedencken, Iudicium de intempestivis novationibus, quas aliquot vicini Zwingliani & importuni concionatores, magna cum offensione, circa fractionem panis in S.cœna, in ecclesias augustanæ confessionis invexerunt. Lipsiæ 1583. Provocat autem *Selneccerus Beyerum*, quem se non nosse simulat, & tamen nomen eius indicat sub litteris *C. H.* easque interpretatur per *Christi hostem*, ad colloquium Heidelbergæ, Lipsiæ, Wittenbergæ, Francofurti ad Viadrum, Tubingæ, Rostochii, Gryphiswaldæ, Regiomonti in Borussia, Ienæ, Helmstadii, aut alia in urbe, quæcunque adversario placuerit, instituendum; interim vero in Examine theologico eius se argumenta ait excussurum, atque ex verbo Dei responsurum esse. Ecquid *Victor* adfert? Is differit de necessariis sive essentialibus S. cœnæ, specie sive forma panis, fractione panis, abrogatione altarium, baptisterii & calicis, eversione imaginum & picturarum, intermissione pericoparum euangelicarum & epistolicarum, quæ singulis dominicis explicari solent, & genuflexionis aut apertionis capitis ad pronuntiationem nominis Iesu.

Ieremias *Victor*, marpurgensis, theol D. ac primum in patria, deinde gissensis professor & superintendens darmstadianus, formavit

mavit orationem de vita & obitu M. Io. *Angeli*, Probationem, quod Calviniani non sint augustanæ confessionis socii, item quod Papa non sit caput ecclesiæ, nec Petri successor, Homilias de precatione, Articulum de providentia Dei & æterna prædestinatione, Conciones in Apocalypsin Ioannis, & alia, obiitque anno 1609. ætatis 53. *Witte* Diar. biograph. G 3.

Treue warnung, Fidelis dehortatio a libello, cui titulus, Brevis & solida declaratio, quibus in punctis D. Lutherus & sic dicti Calviniani, in doctrina de S. cœna conveniant, & discrepent, ex Lutheri scriptis excerpta. Anno 1577. Et quia auctor libelli hunc ordinem tenet, ut 1. triplices enumeret cærimonias, in quibus Lutherus cum Calvinianis conveniat, 2. VII. capita doctrinæ, in quibus itidem consentiat, 3. duo puncta doctrinæ, de quibus adhuc controvertatur, 4. tres indicet caussas, propter quas Calviniani non possint cedere; ideo & refutator noster eum sequitur, ut idiotæ de omnibus punctis sive capitibus eo melius informari possint.

Casp. MELISSANDRI Klarer bericht, Perspicua instructio de peccato originis, substantia ne sit, an accidens, & qualenam proprie accidens. Wittebergæ 1581. Eum in finem scripta, ut rudes fundamentum controversiæ cognoscere, & devia tam pelagiani & synergistici accidentis, quam manichææ blasphemæ substantiæ evitare, & in regia via secundum Dei verbum ambulare possent.

Casp. *Melissander*, germanice *Bienemann*, noribergensis, Sim. *Musæi* & Matth. *Flacii* discipulus, eam sibi theologiæ, & linguarum, ac præcipue græcæ notitiam comparavit, ut fama eius ad summum in orbe imperantium perveniret, ita ut hic, qui tunc erat MAXIMILIANVS, eum in Græciam interpretem ablegaret. Reversus in Germaniam non usque adeo propitiam sensit fortunam, donec, impetratis honoribus doctoralibus, ecclesiis Ducatus altenburgensis præsul sive superintendens daretur: in qua functione decessit anno 1591. Vide *Gotteri* Elogia altenburgensium p. 13. Scripsit libellum Communionis, & alium de Coniugio, de quo memorabile quid narratur in *Bibliotheca Schraderiana* P. I. O 4. & *Potterus* testatur, scripta eius adeo placuisse *Gerhardo*, *Glaßio* & *Dilherro*, ut Precationes eius suas pæne fecerint, & cetera amaverint, lauda-

laudaverint, aliisque commendaverint. Hisce addatur *Wigandus* Orat. in promotione III. Doctorum, E 2.

Aegidii HVNNII Wolgegründete widerlegung, Bene fundata refutatio Præfationis Sam. *Huberi* in Responsionem ad Io. *Pistorii* VII. diabolos. Francofurti ad Mœnum 1596. In qua ille Wittebergenses theologos easdem ait tibias inflare cum calvinianis, *Grynæo*, *Kimedontio* & *Pareo*, in doctrina de Prædestinatione, cumque suæ (*Huberi*) doctrinæ suppressione eversum ire salutarem Christi passionem & mortem, immo & fundamentum regenerationis; eorundemque doctrinam per se gignere absolutum decretum, & quod Deus ex mero beneplacito, sine ulla alia caussa, thesaurum suæ gratiæ erga paucos homines in Christo aperuerit. In fine additur eorundem WITTENBERGENSIVM THEOLOGORVM Confessio de Christi descensu ad inferos; ut ostendatur, eos non, ut *Huberus* criminabatur, recessisse hoc in articulo a Formula concordiæ.

Lucæ OSIANDRI Gründlicher bericht, Fundamentalis narratio contra Sam. *Huberi* Necessariam relationem, in qua ex ipso (*Osiandro*) calvinistamvult facere. Cum eiusdem Concione in *Genes.* 25, 23. de prædestinatione, qua *Huberus* calumniam suam probare audet. Tubingæ 1596. In hoc, & priore *Hunnii* scripto multa referuntur, præcipue in initio, quæ ad historiam huberianam faciunt. Pag. 79. annectitur doctrina de æterna Dei prædestinatione & electione, prout illa in libro Concordiæ continetur. Lucas ille *Osiander* est senior, Andreæ senioris filius, tunc temporis ecclesiastes ædis cathedralis in urbe stutgartiensi.

CII.

ELECTORIS SAXONICI ECCLESIARVM Wiederholung, Repetitio confessionis de S. cœna, nec non de persona & incarnatione, maiestate, ascensione & sessione Christi ad dextram Dei patris. Dresdæ 1571. Prout illa edita est in Conventu dresdensi. Refutatio autem eius, per theologos ienenses facta, inferius sequetur.

Aliquot theologorum Iudicia, consilia, & monita de novo samaritico Interim D. Iacobi *Andreæ*, & quomodo ad christianam ac perpetuam concordiam, in ecclesiis euangelicis, per Dei

gratiam perveniri queat. Ienæ 1578. Per samariticum Interim intelligunt Librum concordiæ, quem D. *Andreæ* formaverat & commendabat. Præfatio sive dedicatio est M. Marci *Volmari*, directa contra Iacobum *Andreæ*: eum enim lectoribus persuadere conari, contentiones & controversias post Lutheri obitum inter Euangelicos ortas non tanti esse momenti, nec fundamentum fidei attingere, sed esse logomachias, & *Osiandrum*, *Maiorem*, *Strigelium*, & reliquos omnes, qui dissentire videantur, rectum tenere, modo dextre intelligantur; *Andreæ* autem propositum cum suo libro ecclesiæ non esse salutare, sed perniciosum, atque a diabolo inspiratum.. Traduntur autem hic 1) *Theologorum ienensium* Iudicium, consilium & monita contra D. Iac. *Andreæ* conciliationem in controversiis religionis. A. 1569. Vbi agunt de recta & falsa conciliatione theologicarum controversiarum; deinde exponunt, quid in genere de viri illius molimine iudicent; denique in specie librum eius examinant, & particulatim monstrant, quid ipsis falsum & reiectaneum videatur. 2) Excerptum ex Iudicio theologorum saxonicorum, quod in Præfatione Colloquii altenburgici continetur, contra D. Iac. *Andreæ* propositum. 3) Tilem. *Heshusii* de cruce ac passione Christi, eiusque dilectorum christianorum, & quod cum errantibus ac defensoribus corruptelarum non possit pax iniri vera ac perpetua. 4) Nic. *Galli* Iudicium de Iac. *Andreæ*. 5) Christoph. *Irenæi* Dehortatio & caussæ, cur non sit admittenda amnestia & silentium circa errores & corruptelas, neque intrandum in ordinem novorum Fratrum iacobiticorum. 1569. 6) Marci *Volmari* Propositiones contra Iac. *Andreæ*. 7) Epistolæ quædam & scripta de conciliationibus iacobandricis.

Mercklich partickel, Sensibilis particula diu quæsitæ Formulæ concordiæ, & conciliationis D. Iac. *Andreæ* in rebus religionis, & quid de illo, secundum suum de se ipso latum iudicium, iudicandum sit. 1580. Auctor huius scripti est flacianus, pertendens, peccatum originis non esse accidens, sed ipsam hominis substantiam. Quid multis? M. Christoph. IRENAEVS, exul Christi; sicut in fine legimus.

Christoph. *Irenæus* Vinariæ concionator aulicus, propter flacianismum dimissus ab Hero suo, diu in exilio oberravit, & fabricavit Speculum æternæ vitæ atque inferni, & Tractatum de apostasia.

Wieder-

Wiederholte erzehlung, Repetita narratio, quid actum sit de remotis Wittebergensibus theologis A. 1574. cum eorum adversarii novos articulos torgavienses de S. cœna condidissent. Bremæ 1589. Ex Christoph. *Pezelii* Apologia contra Herm. *Hamelmannum*: nunc autem de novo edita adversus D. Dan. *Hofmanni*, aliorumque ipsi similium convicia & calumnias. In fine tabella aperitur & porrigitur de vero & salutari usu S. cœnæ.

Christophori PEZELII Wahrhaftiger bericht, Vera narratio de correcto exemplari Augustanæ confessionis, & quis sit status controversiæ de S. cœna, & quod Phil. *Melanchthoni* iniuria fiat, si dicatur, eum post mortem *Lutheri* novam de S. cœna doctrinam invexisse. Bremæ 1591. Opposita D. Nic. *Selnecceri* Vltimæ confessioni & testamento.

Christoph. PELARGI Nothwendige Verantwortung, Necessaria Apologia ad Conr. *Schlusselburgii* horribilem calumniam, Rostochium nuper emissam. Francofurti ad Viadrum 1616. Nimirum ab hoc vocatus fuerat apostata, ecebolista, hypocrita, calvinista, sacramentarius, qui cærimonias in S. cœna mutaverit, & veram negaverit præsentiam corporis & sanguinis Christi in S. cœna. Sed hæc omnia esse falsa ait ille, & meras atque impudentes calumnias, summasque iniurias.

THEOLOGORVM LIPSIENSIVM & WITTEBERGENSIVM Wahrhaftiger bericht, Vera narratio & brevis dehortatio ab Actis Colloquii altenburgensis, nuper Ienæ editis. 1570. Aiunt enim vero, Ienenses, quos Flacianos appellant theologos, temere Acta edidisse, quædam truncasse, alia addidisse, venenatam præfixisse præfationem, collocutores falsis accusationibus onerasse, eorumque Acta calumniose interpretatos esse.

THEOLOGORVM IENENSIVM Erinnerung und warnung, Admonitio & dehortatio a laqueis dolosis aliquot Sacramentariorum vvittebergensium, in ipsorum Confessione de S. cœna occultatis, ad corrumpendum mundum. Ienæ 1572. Confessio illa prodiit Dresdæ anno 1571. atque a nobis supra recensita fuit. Si autem scire desideras, qui nam sint laquei dolosi, sic habeto: eos 1. doctrinam de sacra cœna non iuste proponere. 2. in speciem

ciem tantum excitare Lutherum. 3. non ingenue provocare ad scripta sive libros aliquos. 4. lusum facere cum reiectione aliquot sacramentariorum. 5. fraudulenter allegare Patres. 6. ordinem rerum invertere. 7. falso iactare unam doctrinæ formam. Et huius scripti, sicut ex subscriptione patet, auctores erant Io. WIGANDVS, Tilem. HESHVSIVS, Timoth. KIRCHNERVS, theol. doctores ac professores.

ECCLESIARVM SAXONICO-ELECTORALIVM Kurz bekentnis, Brevis confessio de S. cœna, tradita in comitiis torgaviensibus. Wittebergæ 1574. Comprehensa articulis affirmantibus & negantibus, & opposita Cryptocalvinianis. Adduntur etiam articuli de S. cœna, quos acceptare, & suo chirographo confirmare debebant Stipendiati.

Ioannis WIGANDI Christl. erinnerung, Christiana commonefactio de Confessione theologorum misnensium nuper edita de S. cœnæ. Regiomonti 1574. Huic Commonefactioni subscripserunt, ut in fine legitur, Tilem. *Heshusius*, Bened. *Morgenstern*, Phil. *Cæsar*, Hieron. *Mœrlinus*, & Io. *Wedman*. Improbatur autem Confessio illa Misnensium, quod 1. doctrinam de S. cœna ex libris non tantum Scripturæ sacræ & *Lutheri*, verum etiam Philippi *Melanchthonis*, qui tamen Sacramentariorum sententiam suam fecerit, tradi velit. 2. D. Pauli *Eberi* librum de S. cœna pro orthodoxo alleget. 3. ubiquitatem carnis Christi, sine necessaria explicatione, a se removeat. 4. Corpus doctrinæ *Philippi* Sacramentariorum errores refutasse fingat. 5. *Repetitionem dresdensem* laudet & adprobet. 6. fundamenta Sacramentariorum non evertere studeat.

EIVSDEM Erinnerung und Bericht, Commonefactio & instructio, an novi Wittebergenses perpetuo ad præsens usque tempus conformiter veteribus docuerint, & num *Lutheri* & *Philippi* scripta per omnia consonent. Regiomonti 1575. Negat utrumque. Per novos autem Wittebergenses intelligit, & ipse indicat, Casp. *Crucigerum* iuniorem, Henr. *Mollerum*, Christoph. *Pezelium*, & Frid. *Widebrandum*.

THEOLOGORVM LIPSIENSIVM, WITTEBERGENSIVM & IENENSIVM Fragstücke und Antwort,

wort, Quæstiones & responsiones, sive declaratio de Wittebergensium Stereomate, Novo catechismo, Exegesi, Consensu dresdensi, cum aliis eius modi scriptis sacramentariis. Dresdæ 1581. Ex Lipsiensibus, qui subscripsere, erant Zach. *Schilter*, Wolfg. *Harder*, Nic. *Selneccer*: ex Wittebergensibus, Paul. *Crell*, Io. *Bugenhagius*, Mart. *Oberndorffer*: ex Ienensibus Dav. *Voyt*, & Balthas. *Sartorius*.

THEOLOGORVM WVRTEMBERGENSIVM Bericht, Informatio de controversia super S. cœna, & persona Christi, Orthodoxas ecclesias inter & Sacramentarios. Tubingæ 1575. Hic monstratur, in quo nam istæ controversiæ consistant, in quantum partes conveniant ac distent, quam perniciosus sit Sacramentariorum error, & quid pius christianus de duobus illis articulis in simplicitate credere ac iudicare debeat.

CONSVLIS & SENATVS AMBERGENSIS Wahrhafftiger bericht, Vera narratio, in ipsius ecclesia & schola christianam & puram doctrinam, secundum amussim Verbi divini & Augustanæ confessionis proponi, & sacramenta porrigi, omnesque alios actus ecclesiasticos peragi: contra frivolam accusationem Dan. *Tossani*. Lipsiæ 1576. Liber Tossani ita inscribitur: Christliche erinnerung, seu Admonitio ad Senatum populumque ambergensem de nuper instituta actione, propagandæ & conservandæ in ecclesia & schola piæ concordiæ caussa.

Nicolai CANCERINI Rettung, Vindiciæ augustanæ confessionis, contra falsam interpretationem Dan. *Tossani*, qua eam in peregrinum & zwinglianum sensum pervertere ausus est. Tubingæ 1579. Liber autem *Tossani* est Trostschrifft, sive Consolatorius ad omnes pios Christianos, qui propter puram atque a fermento pontificio repurgatam doctrinam de sacramentis, atque in primis de S. cœna, affliguntur.

Nic. *Cancerinus*, superintendens ecclesiarum in Comitatu harburgensi, & ditione Reichenweiler, vixit inclinante sæculo XVI. ediditque Concionem germanicam de antiqua fide & iustificatione hominis.

Ioannis MAGIRI Grundliche widerlegung, Solida refutatio libri zwingliani, quem M. Ambros. *Wolfius* sub titulo Historiæ augustanæ confessionis edidit. Tubingæ 1580. Recusa anno 1582.

1582. additis aliquot Epistolis *Buceri*, *Capitonis* & *Musculi* antea ineditis. In qua agitur 1. de origine litis *Lutherum* inter & *Carolstadium*. 2. de marpurgensi colloquio. 3. de X. articulo Augustanæ confessionis: eum non ita formatum anno 1530. fuisse, ut postea emendandus fuerit. 4. de Confessione IV. civitatum. 5. de actis ab anno 1535. usque ad sequentem. 6. de Concordia wittebergensi anni 1536. quæ & ipsa adfertur. 7. de actis inter *Lutherum* & *Helvetios* post illam Concordiam. 8. de dissolutione concordiæ inter *Lutherum* & *Helvetios*. 9. de argumentis *Wolfii*, quibus probare conatur, Lutheranos a prima Confessione augustana recessisse, correctam vero secundum *zvvinglianum* sensum recepisse & adprobasse.

Ioannes *Magirus*, philos. magister, & præpositus stutgartianus, mira providentiæ divinæ beneficia expertus, obiit A. 1614. ætatis 77. *Serpilius* Epitaph. theol. suev. 46.

Sam. HVBERI Gegensaz, Antithesis doctrinæ lutheranæ & calvinianæ seu zwinglianæ in aliquot controversis articulis. Tubingæ 1591. Et illi quidem sunt de Deo, persona & officio Christi, homine, verbo Dei & ministerio ecclesiastico, sacramentis, & speciatim baptismo & S. cœna.

Sam. *Huber*, Berna-helvetius, primum pastor burgdorfiensis prope Bernam, deinde derendingensis haud procul a Tubinga, post hæc doctor theologiæ & professor wittebergensis, sed propter sententiam de universali hominum electione ab æterno a Deo facta remotus, in exilio vagatus est, usque dum tandem Ostervicum ad generum se conferret suum, ibique anno 1624. ætatis 77. obdormisceret. Vide *Acta Huberiana*, *Lexicon univ. histor.* Tomo III. 135. *Sagittarium* Introduct. in histor. eccles. T. I. 981. & vener. abbatem *Schmidium* disput. de Sam. Huberi vita, fatis & doctrina. Scripta eius sunt Compendium thesium de universali redemtione, Invicta veritas de facta in Christo prædestinatione universi generis humani ad salutem, Declaratio propositionis, *Deum omnes in Christo elegisse*, Continuatio Explicationis Iobi *Schnepfiana*, Commentarius in Apocalypsin, Tractatus contra Iac. *Kimedoncium*, Responsio ad Io. *Pistorii* convicia & calumnias contra Lutherum, *Antibellarminus*, & alia: adversarii autem ac refutatores eius, Aeg. *Hunnius*, Polyc. *Lyser*, Sam. *Gesner*, Steph. *Gerlach*, Phil. *Nicolai*, & Hoë.

CIII.

MANSFELDICORUM theologorum Abfertigung, Refutatio erroris *Spangenbergii* de peccato originis. Halæ magdeburgicæ 1576. Cum vero intra unius anni ſpatium X. libelli a Cyr. *Spangenbergio*, eiuſque ſociis editi ſint, in præſenti tamen refutatur duntaxat eius de peccato originis Catecheſis: ſimul etiam narratur, quo modo hæc lis in Comitatum irrepſerit mansfeldicum: præterea vindicantur dicta *Lutheri*: & denique paſtores mansfeldici brevem & claram edunt confeſſionem de peccato originis. In Dedicatione ad duos Electores, & tres Principes exponunt verba Cantici *Salomonis* c.2,15. *Prehendite nobis vulpes, vulpeculas corrumpentes vineas*, idque adplicant ad *Spangenbergium* eiuſque ſocios, atque ad eorum exceptionem, vim ſibi fieri, & inauditos condemnari, reſpondent, dicentes, 1. Multa eorum ſcripta, tam germanica, quam latina, edita, atque in medio poſita eſſe. 2. Illuſtriſſimum Comitem, finito Islebiæ colloquio, utriuſque partis tractatus ad vicinas transmiſiſſe eccleſias, earumque ſententiam requiſiviſſe, quæ hæc fuerit: *Spangenbergium* a veritate aberraſſe, monendumque, ut errorem miſſum faceret. 3. Eundem Comitem, præſentibus vicinis paſtoribus, *Spangenbergium*, quamvis fruſtra, admonuiſſe, ne eccleſias perturbare pergeret; ſed illos ei contemtui fuiſſe, neque voluiſſe eos audire. 4. Publicam quoque & ſollemnem audientiam in arce islebienſi datam, & utramque partem admonitam, ut paci & concordiæ darent operam; cumque *Spangenbergius* renueret, ei & aſſeclis eius ex abundanti indultum hoc beneficium, ut, ſi putent ſe iudiciis exterorum gravatos eſſe, neque ſuam ſententiam illis ſatis cognitam ac perſpectam, eam clarius exponerent; atque tunc utraque ſcripta ad illas eccleſias, quæ utrique placerent parti, transmittenda, earumque iudicium exſpectandum eſſe: ſed nec hanc eos conditionem acceptaſſe.

Aliquot ECCLESIARUM, Auguſtanæ confeſſioni addictarum, Cenſuræ de lite inter Paſtores mansfeldicos, circa peccatum originis. Halæ 1577. Sunt enim vero theologi halenſes, magdeburgenſes, brunſvicenſes, roſtochienſes, grubenhagenſes, eimbecenſes, & anhaltini: cum Comitum mansfeldicorum litteris petitoriis ad eorum Principes, horumque reſponſoriis, videli-

cet *Ioachimi Friderici* Marchionis brandenburgici & postulati Administratoris primatus & archiepiscopatus magdeburgici, *Iulii* Ducis brunsvic. & luneburg. *Ioannis Alberti* & *Vlrici*, fratrum, Ducum mecklenburgicorum, *Wolfgangi* Ducis brunsvic. & luneburgensis, & *Ioachimi Ernesti* Principis anhaltini.

D. Mart. LVTHERI Klare und helle zeugnissen, Clara & perspicua testimonia de peccato originis, quod non sit substantia hominis, collecta per Tilemannum HESHVSIVM. Ienæ 1572. Opposita illis Testimoniis, quæ *Spangenbergius* pro sua sententia ex illo, sed perverse, collegerat, & paullo ante ediderat. Iubet autem *Heshusius* in illis attendere ad hæc puncta, quod *Lutherus* clare testetur, peccatum originis 1. intime hærere in natura hominis. 2. vocare malum, impuritatem, vulnus, corruptionem, luem, sordem, lepram, & venenum, quod satanas immiserit in naturam. 3. expurgandum atque eiiciendum esse ex natura, ab eaque separandum, hominem vero a peccatis abluendum, & mundandum. 4. naturam & creaturam Dei distinguendam esse a sorde, & immunditie eius, quæ originem suam trahat a diabolo.

Iacobi ANDREAE Sendbrief, Epistola ad Matthiam *Flacium* de peccato originis. Tubingæ 1574. In qua tota controversia clare proponitur, & in gratiam idiotarum explicatur, pariterque via ostenditur, qua illa sine dispendio veritatis divinæ sopiri queat. Via autem hæc est, ut *Flacius* publice profiteatur, se se in explicando peccato originis *Lutherum* esse secutum, qui illud vocarit *peccatum naturæ* & *peccatum personæ*, non quod peccatum hoc sit essentia, sed quod hæreat in natura & essentia hominis.

De *Flacii* eiusque sectæ dimissione ex universitate ienensi. 1561. Quas ob caussas? Quia 1. non permanserint in pura explicatione verbi divini secundum *Lutheri* doctrinam, ad quam præcipue fuerint vocati, sed Dei caussam suam fecerint, sectas formarint, novumque papatum erexerint, cum arbitraria excommunicatione & exclusione certorum hominum, qui ab ipsis dissentiebant, a baptismo & sacramento altaris. 2. Non tantum in scriptis

scriptis suis polemicis, sed etiam in lectionibus scholasticis sophistice docuerint, & multa praeclari solatii dicta sacra perverterint, atque ad suum adplicaverint propositum, spargentes interim varios libellos famosos, plenosque conviciorum contra superiores & inferiores Status, quibus amicitia inter eos solveretur, conscientiae turbarentur, pax publica laederetur, nec parva ad turbas & seditiones causa porrigeretur. 3. Christianis ac necessariis Principum suorum constitutionibus, per Consistorium & Ministerium ecclesiasticum ienense promulgatis, restiterint, easque iniqua notaverint censura. 4. Superintendentem ienensem calumniati sint, atque ecclesiam hanc, a sophistica ipsorum tyrannide liberatam, de novo contristaverint, gravarint, & sine caussa corrumpere conati sint. 5. Principum suorum mandata & edicta de non edendis sine praevia censura scriptis, ex mera inobedientia saepius contempserint, temereque violaverint. Hisce ex ore Commissariorum principalium, in praesentia professorum & trium oppidi ienensis senatorum auditis, *Flacius* eiusque complices acceptarunt dimissionem, seque (hoc erat verbum eorum) Deo commendarunt.

CIIII.

THEOLOGORUM WITTEBERGENSIUM Refutatio Tractatus historici Casp. *Peuceri* de Phil. Melanchthonis sententia de controversia coenae Domini. Wittebergae 1597. Haec Refutatio constat exordio & IIX. capitibus, in quorum illo afferuntur rationes, cur *Peucero* contra *Lutherum*, eiusque doctrinam & fideles παραςατας nulla omnino fides tribuenda sit; in hisce autem dicitur 1. de divina *Lutheri* excitatione & vocatione ad opus refutationis. 2. de iniqua *Lutheri* & *Philippi* comparatione. 3. de *Philippi* clandestina mutatione, *Luthero* ignota. 4. de sententia *Philippi* in negotio sacrae coenae, quam publicis scriptis & monumentis edidit. 5. de *Philippi* clancularia ad partes Sacramentariorum defectione. 6. de inconstantia & varietate *Philippi* tempore Interim. 7. de calumniis, quae *Luthero* eiusque sociis, in primis *Pirckheimero*, *Amsdorfio*, *Westphalo*, *Brentio*, suevis doctoribus & *Crellio* illinuntur. 8. de polypragmosyne calvinianorum medicorum.

Petri EBERTZII Synopsis analytica Syngrammatis anticingliani. Ienæ 1603. Hæc Synopsis, ut in fronte libri dicitur, debet esse epitome & anteambulo secuturæ theologicæ, iuridicæ & historicæ Deductionis & demonstrationis, tam in possessorio, quam in petitorio, Zvinglianos & Calvinistas Augustanæ confessioni nunquam addictos fuisse, neque in pace religionis comprehensos, sed eam haud ita pridem per sub- & obreptionem falso & immerito sibi arrogasse. In Præliminari Admonitione sive Præloquio, quod verbosum & instar libri est, multis disputat contra Reformatorum sententiam de sacra cœna, ubique autem singularem prodit zelum erga suæ sententias ecclesiæ, & e contrario implacabile odium erga dissentientes.

Petrus *Ebertz*, Iurium doctor, & Cameræ imperialis, quæ Spiræ erat, advocatus ordinarius, vixit & pugnavit in sæculi XVII. principio, sed & ira atque impetu suo persecutionem adversariorum, de qua ipse in fine libri testatur, sibimet contraxit.

§. V.

DODECAS scriptorum theologicorum, tum veterum, tum recentium, recensita pro studiosa iuventute & candidatis Ministerii. Noribergæ 1646. Ecquænam ista? 1) Tria symbola oecumenica, apostolicum, nicænum, idque auctum, & *Athanasii*. 2) *Lutheri* Catechismus, maior & minor, germanice. Ex tomo V. Lutheri operum ienensium germanicorum. 3) Augustana confessio, latine & germanice. Et germanica quidem ex tomo VI. operum Lutheri germanicorum ienensium. De latina autem vide *Chytræum* Hist. august. confess. 77. 4) Apologia Augustanæ confessionis. 5) Articuli smalcaldici, germanice. Vide *Hauptvertheidigung* 740. *Gerhardum* Confess. cathol. 792. & *Arnoldum* Hist. ecclef. & hæret. P. II. 213. Hæc V. scripta continentur etiam in Form. concordiæ. 6) Repetitio augustanæ confessionis, seu Confessio doctrinæ saxonicarum ecclesiarum, scripta A. 1551. ut Concilio tridentino exhiberetur. Vide *Hauptvertheidigung* 269. *Historiam august. confess.* oppositam Ambrosio *Wolfio* 463. & *Calovium* Crit. sacri p. 155. 7) Loci communes Phil. *Melanchthonis*. Ex editione argentoratensi A. 1523. 8. Vide *Hutterum* L.L. theol. p. 9. & in Concordia concorde p. 95. 8. *Eiusdem* Examen theologicum. Secundum editionem

ditionem wittebergensem A. 1556. Vide *Pezelium* Explicat. Examinis huius P. I. 4. & *Hutterum* Concord. concord. 95. 9) Definitiones theologicæ. 10) Responsio ad Articulos bavaricos. 11) Responsio de contoversiis *Stancari*. 12) Constitutio ecclesiastica noribergensis, & Conciones catecheticæ. Germanice. Vide *Historiam nostra bibliotheca* P. II. 342. De auctoritate librorum normalium legi possunt *Lutherus* in Postilla ecclesiastica, dominica IIX, post Trinitatis p. 434. & in Colloquiis mensal. 476. I. B. *Carpzovius* Isag. in libros symbol. p. 2. G. *Calixtus* in Refutat. Welleri Dd David *Chytraus* ad Iacobum Andreæ, Epp. p. 1132. Io. Val. *Andrea* in Menippo 31. *Academia Iulia* Schuzrede 68. *Spener* Præfat. in Koepkenii Theologiam mysticam d 3. Aufrichtig. ubereinstimmung 91. & Iudicior. theolog. latin. P. III. 276. 277. Io. Georg. *Neumann* de auctoritate librorum symbolicorum, *Saubertus* Operum posthum. p. 153. *Schützius* ad Chytræi Orationem de studio theol. 33. *Wideburg* Program. de auctoritate librorum symbolicorum A. 1708. *Formula concordia* 570. eiusque *Apologia* c. IIX. 163. *Hutterus* Irenici p. 126. *Glassius* in Struvii Actis litterariis, Fasc. V. 59. F. V. *Calixtus* Respons. ad *Calovii* Theses antisyncretist. p. 20. auctor *Lutheri redivivi* 135. 156. S. *Hieronymus* epist. 3. *Grabe* Append. ad Regii Formulas caute loq. 112. Io. *Musæus* de Syncretismo & scriptura S. 342. Casp. *Ziegler* ad *Grotii* Prolegom. in libros de I. B. ac P. §. 51. Christian. *Thomasius* in Programmate, Halæ A. 1697. d. X. Decembr. publicato, Io. Mich. *Lang* Addresse contra *Storrium* 34 *Calvoer* Rit. ecclesiast. P. II. 458. Io. Frid. *Wallisor* in Vindiciis libror. ecclesiæ luther. symbolicorum, *Freylinghausen* Entdeckung der falschen theologie 41. 611. 275. *Anonymus* in II. Vnterredungen zwischen einem Politico und Theologo vom zustand der kirchen p. 13. *alius*-*que* in Clerici Bibliotheque choisie T. VII. 402. *Bibliothecarius* nulli parti addictus 458. *Petersen* Præfat. in T. I. P. II. Mysterii restitut. omnium p. 3. in Tomum II. n. 30. & in Apologia contra *Fechtium*, 14. 24. Polyc. Iac. *Bauer* Resp. ad Q q. 120. C. A. *Ræmeling* Herausfuhrung aus Babel 96. 135. 136. 144. auctor des *Bedenckens* von der Freyheit des glaubens B v iij: &, si diversæ religionis homines audire placet, *Palatini* in Christiana admonitione de Formula concordiæ 195. Io. *Bergius* in Dedicat. Regulæ apostol. *Strimesius* Inquisit. in Armenianismum 96. *Roell* de generat. Filii Dei 12.

Comenius

Comenius in Vno necessario 59. 63. *Remonstrantes* Præfat. in Confess. eiusque Apologiam, *Præstantium virorum* Epistolæ p. 221. *Episcopius* Operum P. I. 2. *Poelenburgh* Præfat. in II. Partem illorum operum * 3. & in Epistolis præstant. virorum 250. b. *Curcellaeus* 34. Hadr. *Saravia* in Epp. præstant. viror. 295. quæ Epistola etiam legitur in *Gesselii* Hist. N. Tti P. II. 561. De omnibus autem *Dodecadis* huius scriptis lectu digna est Io. Conr. *Dürrii* Commentatio, quam Isagogen vocat in libros normales seu symbolicos Ecclesiæ noribergensis.

CVI.

Ioannis Benedicti CARPZOVII Isagoge in libros symbolicos ecclesiarum lutheranarum, cum Continuatione Io. *Olearii* in Partem Formulæ concordiæ. p. 1191. Lipsiæ 1699. Editio tertia & correctior. Ac sciendum, *Io. Benedictum*, theologum itidem lipsiensem, Oleario ad Continuationem suppetias tulisse, & non neminem, cuius mentio fit p. 916. esse Georg. *Calixtum* commentantem in 2. ad Thessalon. 2, 8. *Facultas theologica lipsiensis* in Præfatione scriptum hoc valde commendat, idque inæstimabilis in studio theologico utilitatis esse perhibet, & a studiosa iuventute diligenter vult lectitari, deque *Oleario* testatur, eum Venerem illam, a *Carpzovio* cœptam, pari dexteritate ad finem perduxisse, & in Ecclesiæ proscenio stitisse nitidissimam. Vide *Relat. innoc.* A. 1703. 286.

Pag. 44. *Descendit* ad inferna.	*Abiit* ad inferna. *Historia Symboli apostol.* 180.
122. Syntagma Confession. calvinianis. publice mentitur, (Præfat. in Aug. confess.) in Conventu Naumburg. A. 1561. *Confessionem A.* 1540. *a Philippo recognitam fuisse subscriptam a Statibus*, & Ferdinando Cæsari exhibitam.	Verba Syntagmatis in Præfat. in Augustan. confessionem §. 1. hæc sunt: Recognita, rursus exhibita fuit FERDINANDO Imperatori, in Comitiis Imperii, anno 1558. & anno 1561. Illa vero *editio, quæ Wittebergæ edita fuit anno* 1540. hic (nempe in Syntagmate) *exhibetur*.

A Ne-

Pag. 378. Novatiani dicti *a Novato.*	*A Novatiano.* Io. *Fabricius* System. theol. 544.
409. Recentiores (Pontificii) revera ab efficientia sacramentorum, *devotionem mentis excludunt.*	*Non* tamen *simpliciter*, *& a salutari usu sacramentorum*, sicut *Bellarminus* explicat in verbis ibi adductis. *Cassander* 934. 950. 991. *Kunckelius* 569. *Estius* in librum IV. Sentent. distinct. I. T. IV. p. 7.
557. *Becanus* in libr. de Invocat. Sanctorum p. 113. (1229.) incertum esse scribit, *an re ipsa Christophorus fuerit.*	An re ipsa *in gigantea mole* Christophorus fuerit.
792. In gratiam Pontificiorum, præter propitiatorium sacrificium & eucharisticum, *non potest concedi* tertium aliquod, *commemorativum:* quemadmodum *Calixtus* Apol. contra Buscher. P. II. 248. & in Exercit. de missa th. 47. & seqq. disputavit.	Sed *ita, præter Ecclesiæ patres* Chrysostomum, Augustinum, Theophylactum, *docuerunt nostrates* Regius, Chemnitius, Hieron. Kromayer, Iod. Schlaff, & ipse Lutherus. F. V. *Calixtus* Demonstrat. liquidiss. contra Calovii Consensum repetitum 307.
1174. Epilogus (orationis dominicæ,) nempe hic, *οτι σου εστιν η βασιλεια, και η δυναμις και η δοξα εις τους αιωνας*, *apud Matthæum* (c. 6, 13.) *in omnibus græcis exemplaribus constanter legitur.*	*Deest in quibusdam exemplaribus*, uti testantur *Curcellæus* in Variis lectionib. & illustris Ger. *a Mastricht* in editione N. T. græci Wetsteniana A. 1711.
1079. In Orationis dominicæ exordio *recte dicitur Vater unser* pro Vnser Vater.	*Brentius* Concionum catechet. p. 174. *præfert alterum*, non respectu Dei, qui etiam corruptam intelligat linguam, sed idiomatis germanici. Quem sequitur Timoth. *Friedlieben*, i. e. Iustus *Gesenius*, in Erœrt. der frage P. I. 35. 61. 82. 104. &c. & G. *Rittero* Dispp. catechet.

Pag. 1085. Quod H. Grotius in Voto pro pace p. 37. scribit, *proprie* per βαπτίζειν *immersionem significari*; ab Ecclesia autem aspersionem fuisse ordinatam, *id absque fundamento est*.

1140. Apologia Aug. confess. a Statibus *antea* approbata fuit.

1737. Ambrosii Wolfii verum nomen est *Cyriacus* Herdesianus.

p. 230. perinde est, utrovis dicatur modo.

Lutherus in Sermone de baptismo eiusdem est sententiæ, baptismum videlicet *significare immersionem*; eiusque verba adducuntur p. 1125. huius libri.

Etiam post, in Conventu naumburgensi.

Christophorus Herdesianus. *Kœnig* 393. *Zeltner* in Vita Helingi.

Io. Bened. *Carpzovius*, natus in arce Rochlitzensi, quum pater ipsius, Benedictus Carpzovius, ICtus consummatissimus, propter pestis contagium eo se contulisset, Iac. *Martini*, Io. *Scharfii*, Er. *Schmidii*, *Balduini*, *Rœberi*, Wilh. *Lyseri*, *Hœpfneri* & *Hülsemanni* sedulus auditor, primum diaconus lipsiensis in æde Thomana, porro S. theol. D. & ibidem professor, Consistorii ecclesiastici designatus assessor, electus canonicus cizensis, præter disputationes quasdam, & conciones funebres, atque emblemata natalitia edidit Tractatum germanicum de clavis solventis apostolico-lutheranæ sinceritate contra Hieron. *Mülmannum*, Systema theologicum, Specimen theologiæ chemnitianæ, Partem I. Collegii antipapistici, Vindicias doctrinæ de Sacramentis adversus *Concilium tridentinum* ac *Bellarminum*, & sicut per naturam constitutionis fuit infirmioris, atque ideo ægritudinum insultus ex spleneticis præsertim doloribus frequenter sensit, ita ante, quam occumberet, catarrho & tussi enormi, tum & κεφαλαλγίᾳ auriumque tinnitu laborare cœpit, cumque vim mortis ex vehementi calore hectico, sensim carnes & viscera depascente, satis animadverteret, nihil aliud, quam cœlum se desiderare, cœlum meditari professus, atque ita eius particeps redditus est anno 1657. ætatis 50. *Witte* Memor. theol. 1247, & Diar. biograph. LlI, *Spizelius* Templ. honor. reser. 227, Iac. *Thomasius* Præfationum p. 130. A *Spizelio* laudatur ut concionator rarissimis donis instructus, & Deum vere, non plausum popularis auræ quærens; non opes, sed opus, non dignationem, sed ratio-

nem,

nem, non solum, sed polum in consilio habens, probeque intelligens, non ad pompam & dignitates se assumtum esse, sed ad gravissimas curas, ad maximam sollicitudinem, ad molestam, plenamque periculis functionem.

CVII.

Wilh. BIDENBACHII & Lucæ OSIANDRI ad Iesuitarum dillingensium Assertiones Responsio. Tubingæ 1566. Theses illæ, quibus totum papatum stabilire conati sunt, ex priori ad Timotheum epistola depromtæ, insertæ sunt refutationi. In Præfatione Refutatores enumerant corruptelas, quas Iesuitæ in formandis scriptoris Thesibus commiserint, nam 1. ubi argumentum epistolæ recitant, ne minimam quidem Christi & beneficiorum eius mentionem facere. 2. totam Epistolam, quæ decenti ordine conscripta est, fœde ac misere discerpere & lacerare. 3. interpretationem eorum longe a veritate discedere. 4. ad margines suarum Positionum non Scripturæ modo testimonia, sed sexcentas etiam Patrum auctoritates allinere. 5. etiam in his locis, ubi nulla sit inter partes controversia, ingentem acervum ex Patribus citare, quæ ad rem prorsus nihil faciant. Denique monent, Scripturis utendum esse, ut iudicibus; Patribus, tanquam consiliariis.

Wilh. *Bidenbachius*, theol. D. Ducisque wurtenbergici consiliarius, & pastor stutgardiensis, Felicis pater, sed qui filium vix septennem deseruit, medio floruit sæculo XVI. atque *Vielandio* in Wittii Memoriis theologor. p. 845. vir dicitur dignitate ecclesiastica & eruditione varia inclutus.

Alphonsi DE VARGAS Relatio de Strategematis & sophismatis politicis Societatis Iesu, ad monarchiam orbis terrarum sibi conficiendam. (Helmstadii) A. 1665. & antea 1641. In qua, uti præ se fert titulus, Iesuitarum erga Reges ac populos optime de ipsis meritos infidelitas, ergaque ipsum Pontificem perfidia, contumacia, & in fidei rebus novandi libido illustribus documentis comprobatur. Verus autem huius scripti auctor creditur esse Caspar *Scioppius*, teste *Placcio* de pseudon. 601, quamquam *Conringius* in Defensione ecclesiæ Protestantium adhuc fluctuet. p. 20.

Additur Lucii CORNELII Monarchia Solipsorum, sive Iesuitarum, iuxta exemplar venetum (anni videlicet 1645. 12.) A. 1665. Sæpius etiam recusa est, atque in germanicam linguam translata, & Iesuitarum artes, mores, & studia, totiusque Societatis arcana & statum recludit; & in hac præsente editione, cuilibet fere nomini occulto significatio in parenthesi additur. Vulgo, & hic quidem ipso in rubro traditur, auctorem eius esse Casp. *Scioppium*; sunt tamen, qui Melchiori, alii, qui Nic. *Inchofero* eam adscribunt, alii N. *Contareno*, Nobili veneto, atque inter Iesuitas theologiam docenti, sed postea ob duriores erga superiorem sermones degradato. Vide *Placcium* de pseudon. p. 199. *Bosium* de Compar. prud. civili n. 82. *Deckherrum* de scriptis adespotis p. 18. I. G. *Eccardum* Extract. menstr. A. 1700. m. Mart. p. 5.

Io. Bapt. DE LA BARRE ad Sam. *Bochartum* de Negotio unionis cum Lutheranis Epistola. 1667. E gallico sermone in latinum translata. Cum Reformati in Synodo carentoniensi Lutheranos, non obstante eorum fide de corporali præsentia Christi in S. cœna, & orali corporis & sanguinis benedicti sumtione, receperint ad suam communionem, IV. ei proponit quæstiones, totidemque consequentias. Quæstiones sunt sequentes: 1. an non admittat, *Vincentium* pastorem rupellanum, & *Mestrezatium* parisiensem, præsides, ad petitionem, a provincia Burgundica factam, consensu omnium ecclesiarum in Gallia reformatarum, A. 1631. suscepisse Lutheranos in communionem, ita ut cum ipsis participent de S. cœna, contrahant matrimonia, & infantes tollant de sacro fonte? 2. an non ad hoc, ut quis sit in ecclesia, necesse sit habere veram fidem? 3. an ignoret, quod Lutherani credant realem I. Christi præsentiam in pane & vino S. cœnæ, & oralem manducationem? 4. an credat, fidem, quam Ecclesia romana docet, alienam esse ab illa sententia Lutheranorum. Et hinc putat sequi, 1. fidem de corporali præsentia Christi in S. cœna, & reali manducatione ipsius carnis non tantopere labefactare cultum divinum, ut fides, caritas & gloria æterna tollatur. 2. I. Christum posse simul realiter præsentem esse tam ad dextram Patris, quam in symbolis S. cœnæ, adeoque eodem tempore in duobus locis distinctis. 3. Reformatos mutasse suam religionem, atque id concedere,

cedere, quod alias maxime horrendum summeque exsecrabile iudicaverint. 4. non debuisse cogere concilia, & postulare civitates obsides contra fidem, qua creditur realitas corporis I. Christi, & oralis manducatio in sacramento altaris.

Georgii HOENII munimentum sacrum pro licito Sacerdotum coniugio. Altorfii 1649. Propositum eius est, ex scripturis disputare, atque illa loca, quæ contra Sacerdotum coniugium produci solent, vindicare.

Georg. *Hœn*, noribergensis, philosoph. magister, ac primum collega ludi lauffensis, deinde pastor endenbergensis, medio floruit sæculo XVII. eiusque hoc schediasma adprobationem tulit Io. Mich. *Dilherri*, ita ut perbene opus suum egisse dicatur.

Pauli ALBVTII Ad Societatem Iesu Epistola. 1611. In qua de rebus gravissimis, & lectu dignissimis agitur, videlicet de nimia potestate pontificia, & coniugio clericorum: & initio laudantur Iesuitæ ab opera, quam præstant in reducendis studiis litterarum, & pietate ac bonis moribus in aliorum mentibus implantandis. Quicunque autem sit *Albutius*, satis ex lectione patet, eum esse unum e Lutheranis

Historia IOANNIS VIII. romani Pontificis, virum primum simulantis, postea, sexum suum partu in publica via edito prodentis, a Iesuitarum in primis technis vindicata. Helmstadii 1662. Continet hæc Historia testimonia scriptorum quorundam, factum illud commemorantium, interque eos primi sunt *Radulphus* flaviacensis, *Marianus* scotus, *Sigebertus* & *Martinus* polonus, fuitque iterum edita a Io. *Sauberto*, cum adhuc doceret in academia Iulia. Adduntur viri clarissimi *M. B.* historici ac critici perquam celebris, in eandem materiam Collectanea, quippe quæ etiam constant collectione testium, pro veritate huius historiæ scribentium. Cum quibus confer, quæ leguntur in *Berneggeri* (atque hic est ille M. B.) Demolit. idoli lauretani p. 48.

GLOSSA ordinaria ad litteras circulares ALEXANDRI papæ VII. 1655. Quæ pacis inter catholicos Principes procurandæ prætextu, ad Patriarchas, Archiepiscopos, cleros, religiosos viros, & omnes ecclesiæ catholicæ fideles scriptæ fuerant.

Io. THOMAE Confessio fidei orthodoxa, Confessioni P. Iacobi *Masenii* opposita. Ratisbonae 1666. Et haec a latere illius ponitur, ut una cum altera conferri possit. P. Arnoldi *Engels* sive *Angeli* Gut euangelisch-catholisches glaubensbekenntnis nihil est aliud, quam translatio huius Confessionis Masenianae in linguam germanicam. *Placcius* de scriptorib. anonymis p. 422.

Iacobus *Masenius*, Societatis Iesu sacerdos, obiit versus finem saeculi XVI. & varios in theologicis & humanioribus libros edidit. Exstant enim eius Concionator, sive conciones in dominicis, ac festis diebus habitae, Meditata concordia Protestantium cum Catholicis in una confessione, Praxis orthodoxae fidei intra octidui exercitationem sacram discernendae & amplectendae, *Gretserus* reviviscens contra Aurea monita Societatis Iesu, S. *Augustinus* controversiarum fidei ex sola S. scriptura decisor optimus, Dux viae ad vitam piam per exercitia spiritualia, Palaestra rhetorica, Palaestra stili, Palaestra eloquentiae ligatae. Vide *Morhofium* Polyh. T. I. lib. V. 228. lib. VI. 248. 295.

Io. *Thoma*, lipsiensis, Iacobi Thomae sive Thomasii frater, I. V. Doctor, & primum antecessor ienensis, deinde seren. Ducis Saxo-altenburgici consiliarius aulicus, legatus ad Comitia Imperii ratisbonensia, tandemque consiliarius intimus & cancellarius, maximorum vir meritorum, qui & Principibus ac Monarchis placuit, condidit tractatum de Noxa animalium, & varias Disputationes, defunctus anno 1679. aetatis 48. Casp. *Sagittarius* eius Vita, *Witte* Diar. biograph. Pppp. *Gotter* in Elogiis Altenburgensium p. 54. *Zeumer* in Vitis ICtorum ienens. 154. *Placcius* de Anonymis p. 422. Ab Augusto *Pfeiffero* Praefat. in Lutheranismum ante Lutherum p. 48. vocatur doctus & vere theologicus ICtus.

Matthiae BERNEGGERI Idolum lauretanum, eversis *Baronii*, *Canisii*, *Turriani* ac *Tursellini* fulcimentis deiectum. Argentorati 1619. Occasionem ad scribendum hunc librum dedit Pet. *Roestius* iesuita molsheimensis Pseudoiubilaeo, quod edidit contra celebratum a Lutheranis primum reformationis iubilaeum, eumque secutus *anonymus* cum Ignitabulo, qui Berneggerum ob habitam in Iubilaeo orationem de fraudibus ac tyrannide regni pontificii, totum a calumniis mendaciisque consutum dixit. Hisce

igitur

igitur ex infinito latifundio papisticarum fraudium opponere voluit unam, velut in antecessum, lauretanam fabulam, magnis autoribus asseveratam, & summorum Pontificum Bullis confirmatam, ostendens, translationem illius cameræ B. Mariæ virginis vere ac dilucide probari non posse. Nec tamen cessavit *Ræstius*, quin Apologiam contra Berneggerum emitteret pro deiparæ Virginis camera & historia, Augustæ Trevirorum A. 1625. Legendam similem de transportata ædicula nazarethana reperies apud *Lightfootum* in Io. 1, 45. p. 917. Memorabile est, quod legitur apud CL. *Benthemium* in Statu holland. eccles. & scholar. P.II. 404. eruditissimum & integerrimum *Sirmondum*, fidem illius historiæ data aliquando opera examinantem observasse, ædiculam lauretanam non ad formam orientalium domorum exstructam, sed forma & materia vicinis in lauretano territorio domibus respondere, lapidesque e vicina lapicidina translatos esse, idque mox *Baronio* amico suo narrasse: & hunc quidem promisisse, se fabulam ex Annalibus suis expuncturum, sed promissis non stetisse.

Matth. *Bernegger*, natus Halis austriacis, eos in humaniorum litterarum & eloquentiæ studiis progressus fecit, ut rectissime ei professio historiarum in academia demandaretur argentoratensi, nec minus feliciter mathematica excoluit, immo & pro religione pugnavit: non enim tantum *Tacitum* & *Iustinum* emendatissime, & cum selectissimis annotationibus, magnoque studio confectis indicibus edidit, sed etiam Observationes historico-politicas, Versionem latinam Systematis *copernicani*, Tubam pacis contra *Scioppii* Classicum sacrum sub nomine Theodosii *Berenici*, & alia, artem bene vivendi solicite observans, & livoris venenatos morsus pietatis, mansuetudinis & patientiæ christianæ antidoto superans, neque unquam a candore & integritate recedens. Vitam igitur laudabilem degens, nec minus calamo, quam ore, scriptis & consiliis cuivis prodesse studens, non potuit non piis atque eruditis magnum dolorem inferre, quando res humanas reliquit, atque in beatam se recepit quietem: id quod factum anno 1640. ipso eius natali octavo & quinquagesimo. *Bœcler* in Orat. funebri, quæ exstat in Wittii Memor. philosophor. P. I. 486. *Spizelius* Templ. honor. refer. 350. *Magirus* 121. A *Ruperto* in Observat. in Synopsin Besoldi minorem p. 668. magno elogio mactatur, dum vir vocatur omnis historiæ peritissimus.

CIIX.

CIIX.

Io. SCHROEDERI Thronus regalis Chrifti, five de feffione Iefu Chrifti ad dextram Dei patris. Cum Præfatione theologicæ Facultatis giffenfis. Giffæ 1615. Germanice. Conftat V. Partibus, quarum prima in medium adducuntur atque explicantur præcipua dicta V. & N. Tti, in quibus continetur articulus de feffione ad dextram Dei: fecunda docetur de dextra Dei patris omnipotentis: tertia de feffione Chrifti ad dextram Dei: quarta de natura, fecundum quam Chriftus collocatus fuit ad dextram Dei: quinta adferuntur & folvuntur potiora adverfæ partis argumenta. D. Balth. *Mentzerus* fenior in exegefi Auguftanæ confeff. art. III. num. V. §. 4. librum hunc adpellat nervofiffimum Schroederi fcriptum, Theologi *giffenfes* laudant eum a fumma diligentia & ακριβεια, qua fuerit compofitus, & D. Abr. *Calovius* eius lectionem *Crenio*, prout hic in Differtat. I. de Libris fcriptorum optimis p. 28. teftatur, quam maxime commendavit.

Io. *Schrœder*, natus Silicæ in ditione fuldenfi, Aeg. *Hunnii* difcipulus, primum lauterbacenfis ecclefiaftes, inde fuperintendens fvinfurtenfis, tandemque paftor noribergenfis ad S. Laurentii, vir doctus & difputator ftrenuus, tantique, cum ftudiorum cauffa Wittebergæ degeret, æftimatus a theologis illius academiæ, ut ei non modo permitterent collegia aperire, & iuventutem in theologicis privatim docere, fed etiam honores doctorales, quos tamen modefte deprecatus eft, ultro offerrent, condidit Aphorifmos e Compendio theologico Iac. *Heerbrandi*, Tractatum de principio theologiæ, Animadverfiones in difputationem primam M. Dan. *Crameri* de præcipuis Logicæ ariftotelicæ partibus, Tractatum de neftorianifmo & eutychifmo contra Io. *Grabium*, Sceptrum regale Chrifti five defenfionem Throni regalis Chrifti, Enchiridion theologicum, Solidam declarationem de fenfu verborum S. cœnæ contra Iodocum *Naum*, Refutationem XXIV. mendaciorum fugitivi alicuius papiftæ, Antithefin doctrinæ Auguftanæ confeffionis & erratici fpiritus *Schwenckfeldii* ac *Weigelii*, Iudicium de confeffione M. Barthol. *Meyeri*, & alia, fatisque ceffit anno 1619. ætatis 49. Mortuo parentavit D. Chriftianus *Matthiæ*: quæ oratio etiam exftat apud *Wittium* in Memor. theologor. p. 853. Eruditionem

nem eius laudant Io. *Gerhardus* L. de Deo p. 51. *Glassius* Philol. S. p. 582. & Ger. *Titius* Disp. de principio fidei §. 5.

CIX.

THEOLOGORVM SAXONICORVM Nothwendige Vertheidigung des euangelischen augapffels, Necessaria defensio pupillæ euangelicæ. Lipsiæ 1628. Per Pupillam euangelicam intelligitur Confessio augustana, adeoque probatur, neque Electores, Principes, ceterosque status euangelicos, neque eorum theologos ab augustana confessione recessisse, nulloque modo pacis religionis ius amisisse. Ad hunc librum scribendum Iesuitæ, ut in Præfatione refertur, ansam dederunt, dicentes, Imperium romano-germanicum non posse reduci ad pacem & concordiam, nisi euersione pacis religionis; hoc autem remedium in promtu esse, postquam Euangelici ab antiqua & invariata confessione recesserint, & plane novam doctrinam sequantur; atque hinc iure illius pacis ipsos excidisse. Accusationibus hisce opposita est præsens Defensio, ad quam quidem si non symbolas, tamen consilia sua contulerunt, auspiciis & iussu Electoris saxonici, theologi dresdenses, lipsienses, wittebergenses, ienenses, & alii, Matthias autem HOE, testibus *Placcio* de anonymis p. 439. & de pseudon. 559. *Lexico univ. histor.* T. III. 102. *Pippingio* Exercit. acad. 513. & D. *Loeschero* in Narrat. innoc. A. 1704. 512. verus est eius auctor. Hic etiam p. 24. ipsa Confessio augustana latine & germanice inseritur, & Instrumentum pacis religiosæ p. 272. Neque tamen defuit, qui Defensionem elidere conaretur: Laurentius enim *Forerus*, Societatis Iesu, Dillingæ eopse anno emisit scriptum, cum inscriptione: Wer hat das kalb ins aug geschlagen, Quis vituli percussit oculum? Eiusdem sunt Cataplasma pro læsa, atque a Prædicatoribus euangelicis male sanata pupilla: Id moveat vaccæ risum: Nihil conducit oculis: Ex nihilo nihil fit: Oleum nihili. Nostrates autem reposuerunt Medicum vitulorum dillinganum, & Novum oculistam, medicumque vitulorum. Pag. 310. proponuntur VII. obiectiones, ad quas deinde ordine & graviter respondetur.

Io. SAVBERTI Miracula augustanæ confessionis. Noribergæ 1631. Tabula illustrissimi illius confessus repræsentatur, refertur-

ferturque, quomodo ab euangelicis Electoribus, Principibus & Statibus Confessio ipsorum coram Cæsarea ac Regia Maiestate fuerit prælecta & tradita, narrantur etiam præcipuæ, quæ contigerunt, circumstantiæ, & miracula. Miracula autem sunt ista: 1. CAROLVM Imp. articulo augustanæ confessionis de iustificatione immortuum. 2. Imp. FERDINANDVM, contra fraudes adversariorum, pacem sectatum ad finem usque vitæ. 3. *Hermannum* Electorem coloniensem euangelicam instituisse reformationem, eiusque gratia toto archiepiscopatu cessisse. 4. Electorem Saxoniæ tam constantem fuisse in confitenda puriore doctrina. 5. *Fridericum* Comitem palatinum ad Rhenum, qui quasi os & cor erat Imp. CAROLI, postea ad euangelicam transiisse religionem. 6. *Ottonem Henricum* Comitem palatinum ad Rhenum, prælecta Euangelicorum confessione, non tantum mitiorem esse redditum, sed & ipsum illi accessisse. 7. *Wilhelmum* Ducem Bavariæ, audita confessione, humaniorem erga Protestantes se se exhibuisse. 8. *Georgium* Marchionem brandenburgicum obtulisse se ad defendendam, vel cum capitis periculo, puritatem doctrinæ. 9. *Henricum* Ducem brunsvicensem, audita confessione, rigorem suum deposuisse. 10. *Henricum* Ducem mecklenburgensem libere fassum esse, se religionem Protestantium pro vera habere. 11. *Ioachimum* Marchionem brandenburgicum ex prælecta confessione aliquot scintillas cognitionis puræ doctrinæ hausisse: unde factum, ut postea ecclesias sui territorii reformaverit.

EIVSDEM Cassander euangelicus. Noribergæ 1631. Quo excerpta e Cassandri Consultatione sive iudicio de Augustana confessione, exhibentur, quæ etiam germanice reddita sunt, ut pateat, egregium hunc doctorem in multis Augustanam confessionem adprobasse. Sed & adiungitur Cassander romano-catholicus, ut ostendatur, quænam illa sint, in quibus idem Ecclesiam romanam excusat. Ex eodem p. 4. afferuntur XII. notæ seu remedia, ad concordiam resarciendam utilia.

Io. *Saubertus*, altorfinus, fabri lignarii filius, in adolescentia ob facultatum inopiam per semestre ad molendinum hagenhusanum in Palatinatu superiore protrusus, mox autem Ioannis *Beringeri* patrini sui aliorumque favore & patrocinio inde retractus, & studiis consecratus, sub *Sonero*, *Piccarto*, *Queccio* & *Pratorio* Altorfii, sub-

fii, ſubque præclaris doctoribus tubingenſibus, gieſſenſibus ac ienenſibus in litteratura profana æque ac ſacra tantum profecit, ut in utraque alios poſtea quam optime informare, & ſpartas ſibi iniunctas cum honore ſuſtinere valeret: in patria enim conſtitutus fuit alumnorum Reip. noribergenſis inſpector, deinde catechiſta, mox diaconus Eccleſiæ, & theologiæ in gymnaſio profeſſor. Inde vocatus illuſtrem in urbem, quæ inter liberas S. rom. Imperii civitates caput effert, quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi, per diaconatum ægidianum, & paſtoratus marianum atque laurentianum aſcendit ad primarium, qui eſt ædis Sebaldinæ, pariterque curam ſuſcepit bibliothecæ publicæ. Ipſe vero bibliotheca erat viva & obambulans, multiſque ingenii monumentis reconditoria librorum auxit & locupletavit: eius enim ſunt Anti-*Smalcius*, ſive Vindiciæ pro Theſibus D. Iacobi *Schopperi* de SS. unitate divinæ eſſentiæ, & perſonarum trinitate, Prodromus philologiæ ſacræ, Epiſtola ſub nomine Iuſti *Barrai* ad Abr. *Scultetum* de maieſtate omnipræſentiæ, carni Chriſti communicata, Hiſtoria bibliothecæ Reip. noribergenſis, II. orationibus expreſſa, Schola crucis, Amica & ſolida declaratio atque defenſio Vinariam transmiſſæ, atque a Bartholdo *Nihuſio* impugnatæ ſchedæ, Præſervativum ſpirituale, Libellus diſciplinæ eccleſiæ euangelicæ, Pſychopharmacum, Iudicium de recto uſu librorum Io. *Hohburgii* & Bernhardi (qui unus idemque eſt) *Baumanni*, atque alia, quæ legi poſſunt in *Wittii* Memoriis theologorum p. 2156. Sicuti autem multa egit bona, ita & multa paſſus eſt, cum ab adverſariis, clam palamque ei obſtantibus, tum in primis a quotidiano tortore, tandemque truculento occiſore, calculo X. unciarum: eo enim inter exquiſitiſſimos dolores, ſed & Chriſto fotus, roboratus & armatus, occubuit anno 1646. ætatis fere 55. vir dilectus, magnique æſtimatus non tantum a litteratis ſui temporis, & viris illuſtribus, ſed a ſereniſſimis etiam ac piis Principibus, *Erneſto* ſaxonico, & *Auguſto* brunſvicenſi. Io. Val. *Andrea* in Vmbra Sauberti, apud *Wittium* Memor. theologor. 629. *Kœnig* 726. *Magirus* 728. & Chriſt. Adam. *Rupertus* Orat. hiſtor. p. 1112.

CX.

Pauli TARNOVII de SS. trinitate liber unus, oppoſitus

 Refuta-

Refutationi libelli Iacobi *Wieki* de Divinitate Filii Dei & Spiritus ſancti. Roſtochii 1625. Auctor Refutationis illius eſt Fauſtus *Socinus*, ipſaque Refutatio illa hic interſeritur: In quo facto auctor, ſicut in Præfatione ſcribit, exempla antiquitatis ſuique temporis ſecutus eſt. Ne autem contenta huius operis tibi lateant, ſcito, ſcriptorem noſtrum, quantum in ſe eſt, defendere capite I. ea, quæ Wiekus in ſua Præfatione antagoniſtis obiicit. 2. ea, quæ in IV. prioribus capitibus a *Wieko* ſunt ſcripta. 3. argumenta pro divinitate Filii Dei & Spiritus S. ex V. & N. Tto ducta. 4. argumenta ex ſolo V. T. 5. argumenta ex ſolo N. T. 6. argumenta ex nominibus veri Dei, Chriſto tributis. 7. argumenta ex proprietatibus ſive attributis Dei. 8. argumenta ex divinis operibus. 9. argumenta ab auctoritate Patrum, Doctorum & Conciliorum, teſtimoniis Sibyllarum, & viſionibus ac miraculis divinis. 10. argumenta pro perſonali Spiritus ſancti divinitate.

Paulus *Tarnovius*, natus Greviſmolæ in Ducatu mecklenburgico, Alb. *Loniceri*, Lucæ *Loßii*, Dav. *Chytræi* & Lucæ *Backmeiſteri* diſcipulus, primum rector ſcholæ in diœceſi parchimenſi, deinde theol. D. & profeſſor in academia roſtochienſi, hoc in munere non tantum legendo, ſed etiam ſcribendo prodeſſe voluit, atque ideo edidit Libros de coniugio, Orationem de vita & obitu D. Lucæ *Backmeiſteri*, Prælectionum de Sacramentis ἀποσκασματιων contra Bened. *Aretium*, Commonefactionem de S. miniſterio, Libros III. de eodem, &, ut Diſputationes, inter quas excellit illa de Novo euangelio, ſilentio prætercam, Commentarium in S. *Ioannis* euangelium, obiitque A. 1633. cum vixiſſet annos 71. vir ſolers ac bene meritus, cuiuſque vita & mores profeſſioni reſpondebant. *Witte* Memor. theologor. p. 361. *Von Seelen* Athen. lubec. P. II. 357. & *Spenerus* Præfat. in Io. *Henrici* Vindicias dicti Salvatoris noſtri *Luc.* 18, 8. qui eum theologis pietatis promovendæ ſtudioſis eximia cum laude adnumerat.

CXI.

Io. WIGANDI Oratio de doctrina & præcipuis certaminibus Lutheri. Ienæ 1571. Ex bibliotheca Io. Kaufmanni. Habita in academia ienenſi, in promotione trium doctorum theologiæ, Timothei *Kirchneri*, Ier. *Hombergeri*, & Caſp. *Meliſſandri*; quorum

quorum primus enodavit quæstionem, Qualisnam res sit fidei iustitia, quæ peccatori in conspectu Dei imputatur, & qua iustus apud Deum habetur; alter dictum *Iacobi* c. 2, 17. interpretatus est; & tertius gratias egit, atque colophonem actui huic imposuit.

EIVSDEM Oratio de caussis, cur Catechismus *Lutheri* in scholis & ecclesiis christianis fideliter sit retinendus ac tradendus, suppositicii autem atque impuri catechismi fugiendi. Ienæ 1571. Per hosce autem intelligit Catecheses Sacramentariorum, ut vocat, & Wittebergensem.

Disputatio grammatica de interpretatione græcorum verborum Act. 3, 21. (ιησουν χριστον) *ον δει ουρανον δεξασθαι*, complectens *απολογιας* Responsionis, qua Collegium theologicum academiæ wittebergensis uti posset ad Chartam de his verbis, superioribus diebus editam, cui nomen est præscriptum D. Nicolai *Selnecceri*. Wittebergæ 1571. Est & alia editio in 8. cum Refutatione Selnecceri. In Catechesi doctrinæ christianæ, edita Vitembergæ, probatur Christi ascensio etiam ex dicto *Actor. 3, 21. Oportet Christum cælo capi.* Hanc versionem adversarius carpit, atque sic reddendum ait: *Christus ut cælum exciperet oportet.* Sed contra eum versionem priorem ex grammatica defendit noster, isque, testibus Melch. *Adamo* in Vitis philosophor. p. 372. & *Placcio* de anonymis detectis p. 17. 109. est Esromus RVDINGER.

Esromus *Rudinger*, pabepergensis, philosophiæ magister, præfuit ludo cygnæano, nec non portensi, postque ea physicen docuit in academia vitembergensi, vir pietate vera, virtute insigni & eruditione rara: quibus etiam promeruit, ut Ioach. *Camerarius* filiam ei suam elocaret. Sed cum non vellet probare dogmata de carnis Christi omnipræsentia, de corpore in & sub pane latente, de manducatione indignorum, & alia, fieri aliter nequibat, quin cedere deberet, atque ita in exilio vixit apud Fratres in Moravia; neque tamen apud eos mortuus est, sed Norimbergæ, anno 1591. cum vixisset annos 68. Transtulit Hypotyposin astronomicarum positionum *Procli*, & *Synesii* cyrenæi Aegyptium, seu de providentia disputationem, cum eiusdem ad Orum Epistola, adnotationibus suis illustrata, edidit que soceri sui *Camerarii αριθμολογιας ηθικην*; & paullo ante finem vitæ suæ Commentationem mortis condidit, editam sub titulo Tunicæ funebris ex tela paradisi. Melch. *Ada-*

mus in Vitis philos. 372. G. *Ludovici* Hist. schol. P, III. 163. *Kœnig* 706. *Schurzfleisch* de meritis Germanor. in græc. litteras §. 5. *Crenius* Animadvers. P. II. 195.

Nicolai SELNECCERI Epistola ad Theologos academiæ witenbergensis 1571. Missa Io. Kaufmanno a *Melissandro*, sicut eius testatur manus. In qua suam erga illam academiam, ac præcipue ordinem theologicum, amicitiam & venerationem testatur, versionem autem loci Act. 3, 21. passivam, nec non Catechesin wittebergensem, & IIX. Positiones improbat. Atque ut curiositati tuæ, Lector, satisfaciam, non pigrabor eas huc transscribere: 1. Humana natura in Christo non potest esse, nisi tantum visibilis & comprehensibilis. 2. Exaltatio non de humana Christi natura, sed de tota persona est accipienda. 3. Ascensio Christi ad cœlos de corporali tantum locatione est intelligenda. 4 Christum cœlo capi oportet. 6. Humana Christi natura sive corpus Christi est & manet corporaliter in cœlo, & alibi nusquam esse potest. 7. Christi corpus non est alia qualitate ornatum, quam quali nostra corpora, in resurrectione, ipsius glorioso corpori conformia futura sunt. 8. Christus totus est in cœna, sed non totum.

Ministrorum ecclesiæ HALLENSIS Index cinglianorum quorundam errorum in Catechesi wittebergensi nova comprehensorum. 1571. Nimirum in articulis de Christo, baptismo, & cœna Domini.

Matth. FLACII Vera explicatio ascensionis Christi, & sententiæ Petri *Actor*. 3, 21. Vrsellis 1572. Opposita ei, qui hac in materia scripsit contra Nicol. Selneccerum; in eaque statuitur, verba illa Petri significare, quod *Christum oportuerit gloriose occupare & possidere cœleste regnum*, non autem contra, capi aut contineri a cœlo: contrariæ solvuntur rationes: atque ad 3. accusationes, quas auctor calumnias vocat, respondetur.

Ioach. MORLINI Disputatio de communicatione idiomatum. 1571. Cui adiuncta sunt de eadem communicatione illustria Testimonia S. scripturæ, collecta per Ioachimum WESTPHALVM.

Ioach. *Westphalus*, hamburgensis, distinguendus a tribus cognominibus, (quorum unus erat islebiensis, & pastor sangerhusanus,

sanus, alter superintendens rostochiensis, tertius, si *Kotnigio* p. 867. credendum, conditor Sylloges iuris feudalis) in patria urbe conrector fuit scholæ iohanneæ, deinde pastor ad S. Catharinæ, tandem superintendens, obiitque anno 1574. ætatis 64. Scripta eius fere sunt hæc: Epistolæ de religionis perniciosis mutationibus, Recta fides de cœna Domini, Farrago confusanearum & inter se dissidentium opinionum de cœna Domini, Collectanea sententiarum D. Aurelii *Augustini* de cœna Domini, Defensio adversus cuiusdam *sacramentarii* criminationem, Epistola, qua respondetur conviciis *Calvini*, Confutatio mendaciorum eiusdem, Apologia ad ultimam *eiusdem* Admonitionem, Responsio ad scriptum Ioannis *a Lasco*, & Iusta defensio adversus *eundem*, Explicatio verborum *Ioannis* cap. I, 11. Argumenta de operibus, & Tractatus, cur in ecclesiis Dei ritus processionum & circuitus abrogatus sit. Vnde patet, multa eum bella gessisse, nec invitum disputasse: flagrabat enim zelo, atque in prœliis æstuabat, & magna utebatur vehementia. Alii, præeunte Ioach. *Vagetio* in Præcidaneis de orbe habitabili p. 263. observant, celebrem quidem fuisse theologum, sed famam per magni nominis adversarios, quos scriptis provocabat, adeptum. *Lexicon univers. histor.* T. IV. 678. *Frisius* Epit. Biblioth. Gesner 397. *Wigandus* in Dedicatione Iudicii de propositione, *Bona opera retinent salutem*, Io. *Moller* Isag. ad Histor. cherson. cimbr. P. II. 579. & de scriptorib. homon. 730. ac *Micralius* Syntagm. histor. eccles. 790. qui eum vocat animosis scriptis contra Zvinglianos celeberrimum.

Christoph. PEZELII Apologia veræ doctrinæ de definitione Euangelii, opposita thrasonicis præstigiis & indignis theologo lusibus Ioannis *Wigandi*. Witebergæ 1571. *Wigandus* ediderat Collationem veteris & novæ antinomiæ, & Commonefactionem, Spongiæ D. Pauli *Crellii* oppositam, in qua Euangelio negat tribui prædicationem pœnitentiæ. Hoc autem iam defendere nititur Pezelius, seque pariter ipsum contra calumnias, ut vocat, quibus fuerit oneratus.

Tilem. HESHVSII Propositiones de iustificatione hominis peccatoris coram Deo: de quibus, pro consequendo gradu Doctorum in facultate theologica, responderunt M. Timoth. *Kirchner*,

M. Ierem.

M. Ierem. *Homberger*, & M. Casp. *Melissander*. Ienæ 1571. Hic etiam est inscriptio, a Melissandro ad Io. Kaufmannum facta.

Io. WIGANDI Iudicium de propositione, *Bona opera retinent salutem*. Ienæ 1571. Eam vero improbat ac damnat, utpote falsam & interimisticam: nam in libro *Interim* procusas esse istas propositiones, Bona opera sunt ad salutem necessaria, Impossibile est absque bonis operibus iustificari aut salvari, Nemo absque bonis operibus salvatus, aut iustificatus est unquam; atque ex hisce tandem natam esse præsentem, cum *Lutherus* docuerit, fide accipi & retineri salutem, ex gratia & potentia Dei: fidem autem fructus proferre, iisque Deum celebrare, & proximo prodesse.

Matth. FLACII Evidentissimæ demonstrationes, controversiam de essentia originalis peccati determinantes 1571. Vlterius etiam hoc legitur in fronte huius Dissertationis: Demonstratio invicta. Vera primariaque radix, fons aut origo in homine omnium pravorum motuum, cupiditatum, & omnino peccatorum actualium est ille vetus Adam, caro concupiscens contra spiritum, mens depravatissima, aut cor perversissimum, lapideumque, thesaurus omnis mali, teste Christo, & tota Scriptura. Peccatum originale est vera & primaria scaturigo, radix & origo omnium cupiditatum, motuum & omnino peccatorum actualium. *Rom.* 6, 7. Igitur peccatum originale est ipsemet ille vetus Adam, caro concupiscens, mens depravatissima, aut cor, pessimus thesaurus omnis mali.

Clara & perspicua testimonia *Augustini*, hippon. episcopi, quod peccatum originis non sit substantia, nec natura, sed accidens malum, collecta per Tilem. HESHVSIVM. Ienæ 1771. Inde & vult probare, Manichæos idem cum Flacio sensisse.

Matth. FLACIVS de Augustini & Manichæorum sententia in controversia peccati. 1572. Hoc scriptum oppositum est priori, & auctor cum manichæo furore quidquam se commune habere negat, siquidem neque duos creatores statuat, bonum & malum, neque dicat, malum creatorem condidisse peccatum originale, ita ut illud ante, quam naturæ humanæ tanquam venenum infunderet, fuerit quædam propria substantia, habens propriam materiam, & per se existens. Hæc talia recte ab Augustino improbari; cetera vero ipsum Augustinum a suis stare partibus. De

quo

quo tamen observat, eum 1. in descriptione originalis peccati multum omnino ursisse defectum boni, parum vero positionem contrarii mali. 2. loqui in genere seu in abstracto de peccato, non de solo originali, vel, quatenus est in ipso homine, considerato. 3. oppugnantem Manichæorum errorem respexisse in illorum verba & sententias, qui omnia peccata, etiam actualia, esse substantias contendebant. 4. non more Scripturæ, sed more vulgi vocabulum *peccatum* accepisse.

Spiritus sancti figuræ sive typi, originale peccatum depingentes, & Refutatio pelagianorum spectrorum, per Matth. FLACIUM. 1572. In prioris scripti initio solicite format statum controversiæ, deinde vero typos sive figuras XXXI. ex veteri partim, partim ex novo testamento enumerat & exponit, quibus Spiritus S. voluerit humano generi horrendam istam ruinam, lætamque restaurationem & vivificationem depingere. In Confutatione autem Spectrorum pelagianorum idem se defendit contra Io. *Wigandum*, qui VII. spectrorum Manichæorum recentium Discussionem formaverat atque emiserat. Et huic Confutationi annectitur eiusdem *Flacii* Brevis censura de libro, qui inscribitur Vnterricht, sive Instructio.

Themata, quibus vera ac simplex doctrina de peccato originali & actuali perspicue exponitur & demonstratur. Islebiæ 1572. Ex Præfatiuncula Cyr. *Spangenbergii* cognoscere licet, Propositiones istas collectas esse ab Henrico PETREO, neque eo invito iam edi in publicum, ne sæpius descriptæ errores, uti fit, contraherent. Traditur autem in illis, ad mentem *Flacii* & *Spangenbergii*, doctrina de peccato originali.

Henr. *Petreus*, herdessianus, scripsit librum de vita aulica & privata, edidit Fran. *Balduini* Commentarios in libros IV. Institutionum cum Præfatione sua, in qua editionis huius ratio exponitur, atque adhuc in vivis fuit anno 1582. Vide *Frisium* Epit. Biblioth. Gesner p. 331

Casp. MELISSANDRI Confessio de peccato originali, Ienæ 1572. Est oratio, recitata in academia ienensi, cum D. *Wigandus* de hac quæstione, *Sit ne peccatum originale substantia, an vero accidens vitium*? iussu Ducis Saxoniæ, publicam, anni 1572. mense Mar-

tio, instituisset disputationem. Quæ fuerit sollemnis illa de peccato originis contra Manichæos, respondente Conrado *Schlusselburgio*. Confitetur autem, sibi non amplius placere Flacii sententiam, utpote novam, & perplexam, verum toto se corde amplecti eam doctrinam, quæ in Propositionibus Wigandi præsentibus comprehendatur atque explicetur.

Tilem. HESHVSII Defensio veræ & piæ sententiæ Aurelii *Augustini*, quod peccatum originis non sit substantia, sed accidens vitium. Ienæ 1572. Constat hic tractatus II. Partibus, in quarum priore pertendit probare, Augustinum recte opponi Flacio; posteriore, Flacium esse manichæum. Meo exemplari, quod e bibliotheca Io. Kaufmanni ad Io. Saubertum, atque ab hoc ad me pervenit, quidam, qui imbutus erat sententia Flacii, annotavit: *Non est verum. Calumnia, Mendacium*: & alia.

Sim. MVSAEI Sententia de peccato originali. Ienæ 1572. Quod non sit substantia, sed extrema eius corruptio, tam iuxta materiam, quam formam: ut non minus pelagianismus, atque manichæismus excludatur & damnetur. Tilemannus *Heshusius* misit hoc exemplar Ioanni Pontano, Ioannis Wilhelmi Saxoniæ Ducis medico, sicut ex propria eius inscriptione patet.

Simon *Musaeus*, alias *Meussel*, Vetscha pago non procul ab urbe Cotwiz in Marchia oriundus, S. theol. D. & Io. *Musaei* doctoris ienensis proavus, pluribus in locis, sed in nullo ultra triennium docens, pastorem egit Furstenwaldiæ & Grossenæ, antistitem Wratislaviæ, Gothæ & Eisfeldiæ, & professorem theologum Ienæ. Postea concionatus est Bremæ, Sverini, Geræ, Thorunii, Susati, & Mansfeldiæ, ubi animam Deo reddidit A. 1576. ætatis 55. decemplici exilio nobilitatus dicam? an exercitus & afflictus. Quod ad scripta eius attinet, sciendum, edidisse Conciones de S. cœna, Postillam euangeliorum & epistolarum, Diabolum melancholicum, Examen catecheticum, & Tractatum contra Iconomachos. *Zeumer* in Vitis theologorum ienens. p. 40. & *Kindervater* Nordhusæ illustris p. 29. 293.

CXII.

CXII.

Alberti GRAVERI Anti-Lubinus, seu Refutatio Phosphori, hoc est, libri Eilhardi *Lubini* de prima causa & natura mali, eiusdemque Apologetici. Magdeburgi 1607. In eo occupatur auctor, ut ostendat, Lubinum, theologiæ in academia rostochiensi professorem, in scriptis suis calviniani dogmatis semina sparsisse, & paradoxa attulisse. Et ne solus ita sentire videatur, post Catalogum paradoxorum Lubini, testimonia producit aliorum theologorum, *Mylii*, *Hutteri*, *Schlusselburgii*, Pet. *Piscatoris*, Io. *Maioris*, Pauli *Wolfii*, & Nic. *Petrai*. Litis huius meminit etiam *Arnoldus* Hist. eccles. & hæret. P. II. 490.

Alb. *Grauerus*, natus Mesecoviæ in Marchia brandenburgica, rectorem scholæ egit primum Scepusii, postea Cassoviæ, demum Islebiæ. Inde Mansfeldiam ad Decanatum pervenit, mox in salana academia doctor & professor theologiæ audiit, tandemque Vinariæ ephorus & superattendens generalis constitutus, accurati theologi, & acuti philosophi nomen adeptus est. Obiit A. 1617. ætatis 43. cum ex suggestu imbecillus domum deductus esset. *Witte* Memor. theol. 849. *Spizelius* Templ. hon. reser. 39. *Zeumer* in Vitis theolog. ienens. p. 113. *Kœnig* 361. Multa eius exstant scripta, præcipue polemica, ut, Colloquium cum Wolfg. *Amelingo*, Dissertationes de satisfactione Christi contra Christ. *Ostorodum*, & Faustum *Socinum*, Dispp. anti-*iesuitica*, Illustres quæstiones de Deo & eius attributis adversus Conr. *Vorstium*, Examen sophisticationum Fr. *Davidis*, Fran. *Blandratæ*, & Fausti *Socini*, Expositio prophetæ Micheæ, & Prælectiones in Augustanam confessionem: de quibus tamen vide iudicium *Spizelii* l. c. p. 42. *Wendelinus* Christ. theol. lib. I. c. 6. p. 179. conqueritur, quod portentosum dogma de Deo peccati auctore Ecclesiis reformatis impingat, & XV. illis argumenta, quibus utantur, affingat.

EIVSDEM Harmonia præcipuorum Calvinianorum & Photinianorum. Ienæ 1613. Propositum ipsi est in hoc scripto demonstrare, recentiores Photinianos, salvis multis C. *Vorstii* & aliorum Calvinianorum hypothesibus & S. Scripturæ interpretationibus, solide & sufficienter refutari non posse.

GRAVERI Antiparæanum propugnaculum. Ienæ 1611. Est defensio argumentorum de proprio sensu verborum S. cœnæ, contra metonymiam Dav. *Parei*, quam ille iis tribuit in Libris V. de litera & sententia verborum Domini in S. eucharistia.

EIVSDEM Absurda absurdorum absurdissima calvinistica absurda. Ienæ 1618. Editio tertia. Sunt autem 1) Demonstratio logica & theologica horrendorum, ut auctor vocat, paradoxorum *calviniani* dogmatis in articulis de Persona Christi, Cœna Domini, Baptismo, & Prædestinatione. 2) Bellum *Calvini* & Christi. 3. Analysis quæstionum theologico-physicarum de localitate & illocalitate corporis Christi, adversus Barthol. *Keckermannum*.

EIVSDEM Libellus de unica veritate. Ienæ 1619. Editio nova, eaque emaculatior & auctior. Accesserunt enim 1) Epistola Corn. *Martini* ad Henricum Iulium, Ducem brunsvic. ac luneburg. 2) Eiusdem *Martini* Refutatio scripti Io. Mulleri de statibus controversiæ primis & accessoriis. 3) Excerptum ex epistola Duncani *Liddelii* scoti, Med. doctoris. 4) Declaratio D. Dan. *Hofmanni*, ex decreto Principis publice facta, qua errorem agnoscit suum, & abusum philosophiæ duntaxat, non usum in theologia, improbat & condemnat. De modo autem disputandi illis temporibus, quibus auctor & alii eius similes vivebant, usitato legi meretur egregius & moderatior theologus, D. Christ. Matth. *Pfaff* Theol. dogmat. & mor. p. 394.

CXIII.

Io. HIMMELII Collegium antienthusiasticum. Ienæ 1627. Quo matæologia enthusiastica X. disputationibus ex scripturis Enthusiastarum singulari studio (sunt verba auctoris) collecta proponitur, & succincte refutatur. Enthusiastas dividit in veteres & recentiores: e veteribus nominat Thomam *de Kempis*, Io. *Taulerum*, auctorem *Theologiæ germanicæ*, *Anabaptistas*, eorumque choragum Thomam *Munzerum*, Casp. *Schwenckfeldium*, Philippum Theophrastum *Paracelsum*, dictum Bombast ab Hohenheim, quibus etiam non nulli adnumerant D. Andr. *Osiandrum* seniorem; e recentioribus Valentinum *Weigelium*, Ezech. *Meth*, Fratres *Rosea crucis*, & Esa *Stifelium*.

Io.

Io. *Himmelius*, Stolpa-pomeranus, *Hunnii*, *Gesneri*, *Rungii*, *Hutteri* in academia leucorea, *Reudenii*, & Pet. *Piscatoris* in salana, ac *Mentzeri* patris in giessena discipulus, primum Gymnasii durlacensis, deinde spirensis rector, tum ibidem, impetratis prius Giessæ honoribus doctoralibus, ecclesiastes primarius, denique theologiæ professor in Lyceo ienensi, disputator acer ac perpetuus, superavit quidem, beneficio optimorum medicamentorum, catarrhum suffocativum; sed cum paralysis inferiorum partium, & marasmus eum infestarent, viresque omnes plane prostratæ essent, id, quod sibi prædixit verbis ad filii præceptorem emissis, placido obitu consecutus est, abiitque, & non exclusus est, anno 1642. ætatis 60. *Witte* Memor. theologor. p. 1462. *Spizelius* Templ. honor. reserat. 140. *Zeumer* in Vitis theolog. ienens. 134. *Micralius* Syntagm. histor. eccles. p. 758. Multa ei scripta debentur tam biblica, quam eristica, videlicet Oratio de fabula donationis CONSTANTINI M. Collegium augustanum theologicum, Memoriale biblicum, Passionale academicum, Postilla academica, Tractatus de scriptura sacra, IV. trigæ in prophetas minores, *Iesuita* pharisaizans, Tractatus de natura invocationis contra *Photinianos*, *Calvinianos*, *Pontificios*, & speciatim adversus Barth. *Nihusium*, Anti-Maierus; sive Dispp. contra Christoph. *Maierum*, Concordia concors papæo-calvinistica, opposita Io. Andr. *Coppenstelnio*, *Calvino-papismus*, Collegium anti-*photinianum*, Solutio argumentorum pontificiorum, quibus Helfricus Vlricus *Hunnius* involutus fuit, Anti-*Alstedius*, Apologia contra Io. *Bergium*. Laudatur ille a nostratibus ob zelum, quo flagravit in Disputationibus ac refutationibus suis; sed Guil. *Forbesius* in Considerat. controvers. nimii eum rigoris accusat. p. 14. 82. 128.

EIVSDEM Collegium irenicum seu pacificatorium. Ienæ 1634. Quo contra Ioan. *Duræum* legitimus ostenditur lutheranam cum ecclesia calviniana conciliandi modus, in eo consistens, ut orthodoxiam ab ipsis agnitam nobiscum retineant, & heterodoxiam, passim ab iisdem publice disseminatam, reiiciant. Et in hunc finem omnes percurrit Locos theologicos, ac primo thesin orthodoxam proponit, deinde ἀντίθεσιν heterodoxam subiungit, denique epanorthosin sive heterodoxiæ refutationem subiungit.

 Salomo-

Salomonis GLASSII Opuscula, iterum edita a Thoma *Crenio*. Lugduni Batavorum 1700. Sunt autem illa, 1) Christologia mosaica, e prioribus Geneseos capitibus. 2) Christologia davidica, e psalmo 110. conscripta. 3) Onomatologia Messiæ prophetica, qua nomina, Messiæ tributa, explicantur. 4) Explicatio capitis 63. *Esaiæ*. 5) Explicatio capitis 17. *Iohannis*. p. 649. 6) Dissertatio de scriptura S. p. 834. 7) Oratiuncula valedictoria, quum Iena Gotham migraret, p. 185. 8) Anniversaria D. Io. Gerhardi Memoria. p. 869. Quibus accedunt 9) D. Mich. *Waltheri* Threnologia de ortu, vita, studiis, scriptis, aliisque rebus gestis & obitu Glassii. In Prolegomenis p. 28. 10) Wolfg. *Franzii* Oratio de Immanuele. p. 511. 11) Matthiæ *Martinii* Oratio de nomine Iesu. p. 555. 12) Cœlestini *Mulenta* Programma de Happoretz e Mich. 2, 13. p. 542. 13) Christoph. *Cellarii* Programma (quod est n. XXI. eorum, quæ Lipsiæ prodierunt anno 1689. in 8. p. 128.) de nomine *Filii hominis*. p. 588. 14) D. Wilh. *Lyseri* Christi patientis *Esa. 63*. descriptio. p. 621. *Crenius* toti operi Præfationem satis longam præfixit, in qua, occasione dicti *Io*. 5, 39. argumentum tractat de Christo ex omnibus libris V. Tti cognoscibili.

Cœlestinus *Mulenta*, e nobili Polonorum genere, natus in vico Cutteno districtus angerburgensis, S. theol. doctor, atque, ut in Epitaphio dicitur, defensor orthodoxias acerrimus, theol. & hebr. linguæ professor, septies in academia regiomontana rector magnificus, assessor sambiensis Consistorii, & pastor cathredralis ecclesiæ, obiit A. 1653. ætatis 65. Mortuum laudarunt D. Abr. *Calovius*, & M. Christ. *Colbius*. Vide præterea Henn. *Wittium* in Memor. theologor. p. 1057. Præter multas disputationes, cum Regiomonti tum alibi locorum habitas, scripsit contra *Rathmannum*, *Movium*, *Bergium*, & Mich. *Behmium*, item Discussionem Disquisitionis M. Caroli *Sachsii* de communicatione idiomatum, Defensionem Demonstrationis de communicatione hypostaseos, naturæ & idiomatum, Dissertationem de statu religionis in Prussia, & Explicationem Manualis prutenici.

Wilh. *Lyser*, brunsvicensis, Polycarpi filius, *Mentzeri*, *Finckii*, *Osiandri*, atque in primis Io. *Gerhardi* discipulus, ingenio, iudicio, & theologica eruditione iuxta atque prudentia ut paucos habuit

buit pares, ſic de eccleſia & academicis ſtudiis, paternæ avitæque gloriæ veſtigiis inſiſtens, non ſine efficaciſſimæ induſtriæ exemplo illuſtri, optime clariſſimeque meritus eſt. Annorum 18. adoleſcens, philoſophiæ magiſter creatus, pleraſque Germaniæ academias adiit, præcipuas inſedit. Hinc Belgio, Gallia, Britanniaque luſtratis, cum nondum 30. annorum eſſet, ſummo theologiæ gradu ornatus, ſimulque torgenſi eccleſiæ datus eſt antiſtes. Ex ea provincia ſexto poſt anno in academiam wittebergenſem venit, interque profeſſores adſcriptus 25. annis ſacras litteras cum magna laude docuit publice, eccleſiæ miſenenſi ingenuæ inter Canonicos annum 1. decanus præfuit, diemque ſuum obiit A. 1649. ætatis 57. *Witte* Memor. theologor. 704. G. *Calixt.* in Refutat. Welleri, §. 2. 13. Inter ſcripta eius, ne quid de aliis dicamus, ſunt Diſputationum catholico-poſtillarium decas prima, Depulſio accuſationum *Ieſuitarum* contra Auguſtanam confeſſionem, Diſquiſitio de prædeſtinatione, Summarium locorum theologicorum, Aphoriſmi ex *epiſtola ad Hebraos*, Diſpp. exegeticæ in *euangelium Iohannis*, & Trifolium veræ religionis V. Ti, adamiticæ, abrahamiticæ & iſraëliticæ, iuxta unifolium religionis lutheranæ conſideratum.

Thomas *Crenius*, marchicus, qui & *Dorotheum Sicurum* aliquando ſe vocavit, poſt munus eccleſiaſticum, quod geſſerat, Gymnaſii eperienſis in Hungaria ſuperiore rector, iam vero diu ſine ſparta, ſed non ſine incredibili diligentia & ſtudio iuvandi bonas litteras vivens, (quis enim inter eruditos merita viri ignorat?) dedit Animadverſionum philologicarum & hiſtoricarum Partes XIX. Libellum de prudentia theologica, Exercitationes IV. de libris ſcriptorum optimis, Diſſertationem epiſtolicam de ſingularibus ſcriptorum, Diſſertationes III. de furibus librariis, & Conſiderationes paſſionis Chriſti. De aliorum ſcriptis, quorum bene multa edidit, variiſque illuſtravit anotationibus ac præfationibus ornavit, ne quid dicam. Io. Conr. *Zeltner* de Correctoribus eruditis p. 137. Laudatur paſſim ab auctoribus *Actorum eruditorum*, atque in *Narrationibus innocuis*. Quibus adde G. H. *Goetzium* diſp. inaugurali de Cornelii *a Lapide* commentariis p. 16. & *Informationem* de Ephemeridibus p. 14.

CXIV.

CXIV

Cornelii MARTINI Theologiæ Compendium, cum Henr. Iul. SCHEVRLII Theologia naturali. Welferbyti 1650. Non quidem ad finem perductum est isthoc Compendium, ita tamen se habet, iudice *Scheurlio*, ut eo res theologicæ non admodum paucæ ex solidissimis fundamentis, egregia methodo, facundia vero in hoc genere propemodum inusitata explicentur. Et editor hunc scripto titulum destinaverat, *Corn. Martini Epitome theologiæ quantum exstat, aut haberi potuit*; sed chalcographus, non explorata prius editoris voluntate, eum, qui iam in fronte libri cernitur, formavit & confecit. Subiungitur p. 310. gravis & elegans *Martini* Epistola de usuris, qua docet, licitum esse, ut ultra sortem aliquid accipias, si alter pecuniam tuam suum verterit in commodum; sed si publicis privatisve calamitatibus afflictus sit, pietatem & humanitatem in consilium adhibendam esse, illudque identidem tibi cogitandum: Si ego ea essem conditione, qua hic est, quid mihi fieri vellem? Ita fore, ut ab uno & altero, qui miser redditus est, urgendo abstineas, eique non tantum usuram, sed etiam debitum gratis remittas.

P. 92. Spiritus S. *corporali specie columbæ* descendit in Christum baptizatum.	Sicut columbæ celeri volatu ex alto descendunt, ita & ille ignis, in quo erat Spiritus sanctus, quique corpoream exhibebat speciem, *celeriter descendit*. Matth. 3, 16. Luc. 3, 22. *Amelius* Eroerterung P. I, 100.
P. 155. Ne hoc quidem ratione assequemur, animam nos habere rationalem, quia eius id effectus in nobis arguat, cum asina Bileam non tantum locuta sit, verum etiam *syllogismum fecerit*.	*Hoc sibi persuadere non potest* illustris Politicus, & eruditorum suo tempore facile princeps, qui auctor est dissertatiunculæ, quæ, inscribitur *Histoire de Bileam*. Quam vide p. 11.
205. Potest efficere Deus, ut *ex anima parentum emanet alia, quæ*	Animæ humanæ *creantur*, non autem producuntur per emanationem ex animabus parentum.

iisdem sit qualitatibus cum parentis anima.

Pag.235. Quia (peccantes in Spiritum S.) diabolice peccant, diabolice quoque perseverare solent, neque ad poenitentiam, nisi infrugiferam, Iudæ instar aut *Caini desperationem* videlicet, perveniunt.

tum. Melch. *Zeidler* tract. de Orig. animæ rationalis p. 168. Nisi *Cain magnitudinem tantum, atque atrocitatem peccati sui* indicare voluit. I. C. *Ortlob* disp. de Caino non desperante, eiusque Defens.

Corn. *Martini*, antverpiensis, philos. & theol. doctor, ac Logices in academia Iulia professor ordinarius, interfuit, a ser. Duce Iulio missus, colloquio ratisbonensi, A. 1601. atque Gretsero, ægre philosophi præsentiam ferenti, dicentique, *Quid Saul inter prophetas?* promte respondit: *Quærit asinam patris sui.* Quæ historia recte hic narratur a Scheurlio p. 309. Neque vero ad summam senectutem vixit; sed editis præclari ingenii monumentis hisce, Analysi logica, Commentario logico contra *Ramistas*, Commentario in librum περι ἑρμηνειας, Doctrina morali, Metaphysica, Responso ad Io. *Olearium*, Malleo impietatis *Hofmannianæ*, Responso ad vexatam quæstionem Balth. *Meisneri*, Scriptoque de statibus controversis inter D. Dan. *Hofmannum* & IV. Philosophos helmstadienses, ad plures abiit A. 1621. ætatis 54. *Kœnig* 514. *Witte* Diar. biograph. R 2. Ioach. *Hildebrand* Histor. concilior. 338. & vener. abbas I. A. *Schmidius* disp. de proverbio, Quid Saul inter prophetas? p. 20. A Georg. *Calixto* laudatur in Apparatu theol. p. 57. quod cum Io. Caselio fuerit optimarum litterarum & disciplinarum decus & columen, atque ornamentum non huius modo academiæ, sed universæ Germaniæ; & in Iterata ad colon. Academiam compellat. p. 351. salutatur vir summus, animi ingentis & plane heroici, cui præ studio pietatis, virtutis & eruditionis vilia fuerint, quæ splendore suo plerorumque oculos solent perstringere. Adde *Magirum* p. 571. *Conringiana* 101. & *Carpzovium* Theol. exeget. 57. 60.

Henr. Iul. *Scheurl*, latine *Scheurlius*, sive, ut alii scribunt, *Scheurelius*, helmstadiensis, theol. D. ac professoris, itemque Superintendentis generalis filius, Moralium professor in academia Iulia, philosophorum acutissimus, atque πολλων αντaξι☉ αλλων, &

G. *Calixto* disertus ille Scheurlius, prudentiæ fidus magister, & peritus abdita Stoæ & Lycei interpretari dogmata, dictus, præter Statuam mercurialem, ac Philosophiam & Bibliographiam moralem, variasque Disputationes, reliquit Dissertationum politicarum decadem, & supremum vitæ diem clausit A. 1651. cum Servatori in terrestri militia, plenus fidei & amoris, 52. annis servisset. *Witte* Memor. philos. T. II. 106. 109.

Henrici WIDEBVRGII Systema theologiæ positivæ. Helmestadii 1698. In quo universa christianæ fidei doctrina, certis thesibus proposita, ita pertractatur, ut singulis thesibus perspicua veræ doctrinæ explicatio, & solida eiusdem probatio subiiciatur. Opus post auctoris mortem editum ab eius fratre & successore, D. Christoph. Tobia *Wideburgio*: cuius etiam est Præfatio, qua dicitur, præsens opus non in doctorum, sed auditorum gratiam, & methodo quidem mathematica scriptum esse, ut perspicue & accurate res traderentur. *Acta erudit.* A. 1698. 509.

Pag. 155. Filius & Spiritus S. Deum Patrem non agnoscunt, *tanquam veram causam*.	In quantum causa proprie dicit influxum in aliud, nempe in effectum, & esse peculiare producit, idque alteri largitur. Alias *Græci*, vocabulum causæ *latius* sumentes, non dubitarunt Patrem vocare αἰτίαν sive αἴτιον, Filium autem, & Spiritum S. αἰτιατούς. Io. *Fabricius* Systema. theol. 131. *Curcellaeus* 838.
196. Quamvis hæc verba, *Filioque*, non extent in Symbolo Nicæno, extant tamen *in Constantinopolitano*.	Hoc non fuit additum in Concilio constantinopolitano, sed sequentibus temporibus, & quidem *multis post seculis* in Ecclesia latina Symbolo illi fuit insertum. *Carpzov.* Isag. in libros symbol. 64.
Ibid. *Athanasius* in Symbolo.	*Incertissimum*, an ipse Athanasius

ſius Symbolum hoc adornaverit. *Carpzov.* l. c. p. 73.

Henr. *Wideburgius*, goslarienſis, primum Logices, deinde S. theol. D. & profeſſor in academia Iulia, vir valde induſtrius, & in quo nihil fuci, nihil fellis, plurimum autem candoris, multas ſcripſit diſputationes & philoſophicas & theologicas, interque has de Lumine ſalutifero omnibus hominibus congenito, de Imperfecta renatorum & iuſtificatorum in hac vita perfectione, de Non renatis quoque & impiis Scripturam S. legentibus verum eiuſdem ſenſum aſſequentibus, atque inter plurima Programmata unum de Præcipuis fanaticorum characteribus ex hiſtoria ſæculi ſuperioris, alterum de Methodo diſputandi cum fanaticis, & ſubitanea morte, quam pectoris anguſtia generabat, exſtinctus eſt anno 1696. ætatis 55. cum dimidio. *Pipping* Memor. theolog. 646. & D. Io. Andr. *Schmidius* Program. altero de Primitivæ eccleſiæ Iectoribus illuſtribus.

Chriſtoph. Tob. *Wideburg*, halberſtadienſis, a Matheſeos profeſſione, quam in alma Iulia per plures annos ſuſtinuit, doctor renunciatus tranſivit ad theologicam, eamque cum honore geſſit uſque ad annum 1717. quo improviſa, ut frater eius, non tamen immatura morte abreptus eſt, cum vixiſſet annos 70. & menſes 4. Non laboravit multis famam ſcriptis extendere, ea tamen, quæ elucubravit, probæ ſunt notæ, videlicet Diſputationes de Obſervatione ſolis in paſſione dominica, & de Lumine lunari, de Tribus partibus hominis, corpore, anima & ſpiritu, de Peccato in Spiritum S. de Præguſtu vitæ æternæ, & binæ de Obligatione votorum monaſticorum. Vide *Programma* in funere eius poſitum A. 1717. d. 12. Decemb.

CXV.

Matthiæ Maximiliani à PARASIN Fels des heils, Petra ſalutis. Noribergæ 1639. Ex latino in germanicum translata. In qua diſputat contra primatum Papæ, cultum ſanctorum, adorationem imaginum, diſcrimen ciborum, cœlibatum ſacerdotum, meritum bonorum operum, indulgentias papales, ſubtractionem calicis, & multitudinem cærimoniarum, ac probare nititur, Papam eſſe antichriſtum.

Matthias Maximilianus *a Parasin*, antehac Prælatus & Provincialis Claremontii in Polonia, a romana ad lutheranam accessit ecclesiam, ac professionem suam edidit Noribergæ anno 1638. die 4. Martii.

ERNESTI Ausschreiben, Epistola invitatoria ad theologos in punctis religionis dissentientes. 1651. Commemorat dubia sua, quæ ipsum commoverint ad cogitationes de instituendo inter P. Valerianum *Magnum* & theologos quosdam diversarum religionum colloquio; refert excusationes tam Principum, quam theologorum quorundam, sequiturque tandem consilium G. *Calixti*, ut collatio privatim fiat, non ore, sed scriptis.

Ernestus, Landgravius Hassiæ, inferiorum Cattorum comitatum tenens, & Rheinfelsam incolens, anno 1652. religionem romanam cum reformata commutavit, Discretum catholicum scripsit, eiusque Extractum, nec non Tractatum de perpetua luce & visibilitate ecclesiæ, insignem inter eruditos Principes locum meritus, & anno 1693. obiit, ætatis 70. *Imhof* Notit. S. R. Imp. Procerum p. 179. & *Rosevviz*. Delineat. cathol. eccles. 745.

Io. Georgii DORSCHEI Bedencken, Iudicium de Landgravii Ernesti Invitatione ad colloquium de rebus religionis. Argentorati 1651. Est nihil aliud, quam refutatio illius Invitationis. Additur etiam *Capuccinorum* Responsio ad quæstiones serenissimi Principis.

THEOLOGORVM RINTELIENSIVM Kurzer tractat, Brevis tractatus, quo demonstratur, nullum christianum, qui in euangelica ecclesia educatus est, salva conscientia & sine peccato transire posse ad pontificiam. Rintelii 1652. Altera editio. Constat II. Partibus, quarum priore status occidentalis ecclesiæ a principio christianæ religionis usque ad præsens tempus describitur, atque ita inquiritur vera caussa, ob quam maiores nostri permoti fuerint ad reformationem ecclesiæ suspiciendam atque perficiendam; posteriore Papistarum argumenta aliquot, in se quidem vetera, a D. Elia *Schillero* autem & Io. *Von der Recke* repetita & recocta, diluuntur & confutantur.

Henrici Martini ECCARDI Grundliche widerlegung, Solida refutatio vanarum obiectionum, & falsarum accusationum, quas

quas Pet. *Wittfelt* S. I. in sua Reckianorum motivorum defensione Tractatui Rinteliensium opposuit. Rintelii 1653. Traditur in ea, 1. ecclesiam lutheranam esse partem catholicæ christianæ ecclesiæ, 2. Pontificiis iugum novorum aliquot articulorum fidei impositum a Concilio tridentino.

Gerhardi TITII Prüfung, Examen hildesheimensis pontificii Lapidis lydii veræ & falsæ ecclesiæ, qui sub nomine Conradi *Hennia* haud ita pridem editus. Helmstadii 1653. Hennies ille erat M. Otto *Sonnemann*. Negat vero auctor, ecclesiam lutheranam 1. in multis articulis fidei discrepare ab ecclesia primitiva & christiana. 2. multis adstipulari hæresibus antiquis. 3. veros non habere sacerdotes, adeoque nec veram cœnam sacram. 4. non esse partem ecclesiæ veræ catholicæ. Deinde examinantur IV. notæ, ex quibus antagonista veritatem ecclesiæ romanæ probare laborat, videlicet quod sit una, sancta, catholica, & apostolica. Additur etiam Appendix, comprehendens aliquot loca auctorum, quæ partim ad maiorem declarationem, partim ad confirmationem rerum propositarum facere possunt.

EIVSDEM Kurze heimsendung, Brevis refutatio M. Ottonis *Sonnemanni*, Helmstadii 1654. Nimirum *Sonnemannus* prætenderat, Titium in suo Examine multos insignes commisisse errores.

IOANNIS, Comitis nassoviensis, ad filium, qui se membrum fecit ecclesiæ romano-catholicæ, Epistola. 1654. In qua ei graviter exprobrat factum, hortaturque ut redeat ad priorem religionem, intercedens tamen, atque adfirmans, sibi neque in his, neque in prioribus litteris animum fuisse, Imperantes romanæ ecclesiæ addictos propter ipsorum religionem invadendi, traducendi, & sugillandi.

Disquisitio theologica inter M. Io. SOETEFLEISCH & P. HONORATVM de legitima vocatione & ordinatione pastorum lutheranorum. Hildesiæ 1654. Quam hic negavit, ille defendit. Et hæc disputatio habita est Hildesiæ anno 1646. Pag. 47. alleganti Capuccino *Optatum* milevitanum lib. I. contra Parmenianum, dicentem, Petrum *solum* accepisse claves, respondet Sœtefleisch, se Optatum non habere ad manus, & tamen cupere

 eius

eius videre verba. Verum de *solo* nihil habet Optatus, sed hæc eius sunt verba: *Bene revocasti claves ad Petrum.* Et pag. 290. exhibetur tractatus Matth. *Flacii* de electione Episcoporum, quod videlicet illa non ad solos ecclesiasticos, sed & ad laicos, ut vocant, pertineat.

Io. *Sateflei∫ch*, mundensis, philos. magister, pastor ecclesiæ S. Andreæ in urbe hildesiensi, quod mortale habebat, deposuit anno 1652. *Witte* Diar. biograph. T. II. 68.

Ioannis MVSAEI Vertheidigung des unbeweglichen grundes, Defensio immobilis fundamenti, quo augustanæ confessionis socii ad demonstrationem ecclesiæ suæ utuntur, præcipue contra Iodocum *Keddium*. Ienæ 1654. Primarius quidem scripti huius scopus est, ostendere verum fundamentum, e quo vera probetur ecclesia, & quam sophistice Keddius agat sub postulato singularis fundamenti, & per commixtionem diversarum quæstionum; sed, postquam D. Elias *Schiller* varia emisit schediasmata, & nostram de ecclesia catholica doctrinam oppugnavit, etiam hac de materia doctissimus auctor sibi agendum, ac præcipua adversariorum argumenta refutanda esse existimavit.

CXVI.

Georgii CALIXTI Epitome theologiæ, cum Declaratione Gerhardi *Titii*. Helmstadii 1661. Est novissima editio, prioribus, quarum prima anno prodiit 1619. longe accuratior. Præmittuntur Prolegomena, quæ maximam partem conveniunt cum contentis Apparatus theologici, p. 162. ita ut tractetur de studio theologico exquisite formando; & subiungitur Disputatio de principio theologico, demonstrans, Pontificios in probationibus suis theologicis circulum committere, & principium petere. Quam materiam etiam *Kortholtus* proponit in Tractatu de processu disputandi papistico. *Acta erudit.* A. 1687. p. 208. Quamquam & Protestantibus circuli vitium obiicere audeat *Becanus* in Appendice Manualis p. 812. De Epitome autem theologiæ sciendum, auctorem eam nec recognovisse, nec edidisse, (vide ipsum *Calixtum* in Refut. Buscheri P. II. 23. in Refutat. Welleri Dd. in Digress. de Arte nova §. 10. p. 130. & *Titium* in Declaratione p. 2, 12.) sed nec retra-

retractaſſe. De quo legendus Frid. Vlr. *Calixtus* in Reſponſ. ad Theſes antiſyncretiſt. p. 97. Et quamvis Balth. *Mentzerus* in epiſtola ad Henr. Wideburgium multorum eam errorum accuſet, (de quo agunt *Narrat. innoc.* A. 1708. 203. & *Hartnaccius* in Continuat. Syntagmatis Micræliani p. 978.) tamen non ſolum Ioach. *Hildebrandus* Syſtem. theol. p. 41. magno diſcentium fructu legi poſſe iudicat, ſed & *Hulſemannus* Methodi ſtudii theolog. p. 298. ſcribit, cum *Formula concordiæ*, *Hutteri* Compendio, & *Seberi* Hortulo biblico conferri a diſcentibus poſſe Locos *Hafenrefferi* & Epitomen Georgii *Calixti*; uti quidem legitur, ad quam I. M. *Langius* in Diſſertatione prooemiali in Clerici Concordiam euangelicam §. 22. provocat, in editione anni 1635. nam in editione quinta, Wittebergæ anno 1667. facta, ultima illa de Calixti Epitome verba neſcio quo ſpiritu inducta ſunt, & ſubſtituta hæc: *Et Epitome credendorum D. Nic. Hunnii.* Vt taceam, laudari etiam a *Boineburgio* Epp. p. 184.

Pag. 138. Iohannes *Scotus.*	Iohannes *Erigena. Leibnitius* Introduct. in Collect. ſcriptor. rerum brunſvic. 12.
Scotum excepit *Bertramus* temporibus CAROLI Calvi.	*Ratramnus.*
143. Nos, *omnes Chriſtianos*, qui panem edunt, mandato teneri, ut etiam e calice bibant, aſſeveramus; & quoniam noſtra eſt affirmativa, eam hoc argumento probamus: Quibus eſt aliquid a Chriſto mandatum, illi hoc facere debent. At *ipſis illis, qui panem edunt*, a Chriſto eſt mandatum, ut e calice bibant. Ergo ipſi illi, qui panem edunt, e calice bibere debent.	Eſt *petitio principii* apud nos; *nec concluſio*, quæ inferenda ſumebatur, *infertur*, ſed præſupponitur in Minore. *Nibuſius* Apologetici p. 80.
221. Omnino *perinde eſt*, quaſi argumentum ita conciperetur: Quicquid rom. Pontifex defi-	Quis *tibi perſuaſit*, *perinde eſſe*, ſi argumentum ita conciperetur? *Sic* autem, *quod ad formam attinet*,

nit, est infallibiliter verum. Sed roman. Pontifex definit, quod infallibiliter sit verum, quicquid rom. Pontifex definit. Ergo infallibiliter est verum, quicquid rom. Pontifex definit.

attinet, concludere debuisses: Q. a rom. Pontifice est definitum, est infallibiliter verum. Sed omne id, quod Pontifex ille definit esse infallibiliter verum, est a Rom. pontifice definitum. Ergo omne id, quod Pontifex ille definit esse infallibiliter verum, est infallibiliter verum. . Quamquam, *ratione materiæ, vilissime nugax* est ea argumentatio. Ceterum in altero illo argumento *conclusio infertur prorsus eadem cum Maiore.* Idem l.c. p. 28.

EIVSDEM Epitome Theologiæ moralis. Cum digressione de Arte nova, ad omnes Germaniæ academias, romano Pontifici deditas & subditas, in primis Coloniensem. Helmstadii 1662. Sed Epitome est imperfecta, differens tantum de fine, subiecto theologiæ moralis, principiis actionum hominis renati, & legibus: laudata tamen a *Conringio* de Orig. iuris german. 244. ut aureus libellus, & Lud. *Crocio* in Epp. Vossii p. 197. ut salivam movens, & spem faciens reparandæ doctrinæ, altercationibus ultimi seculi nimis labefactatæ & implicatæ. Bart. autem *Nihusius* scripserat librum hoc cum titulo: *Ars nova* dicto S. Scripturæ unico lucrandi e Pontificiis plurimos in partes Lutheranorum, detecta non nihil & suggesta Theologis helmstetensibus, Georgio *Calixto* præsertim, & Conr. *Hornejo:* qui monentur, immo etiam atque etiam rogantur, ne Compendium hoc negligant. A. 1632. in 4. Huic libro opposuit *Calixtus* anno 1634. Digressionem de Arte nova, *Digressionem* vocans, quod a Theologia morali ad refutandam Artem novam digrederetur: quam *Nihusius* excepit Apologetico pro Arte nova, Coloniæ Agrippinæ (potius Amstelodami) 1640. 8. & contra eandem Digressionem scripsit *Veronius* A. 1638. in fine I. Tomi Opusculorum. De eadem Digressione vide iudicia Lud. *Crocii* in Epistolis G. I. Vossii p. 197. & Hug. *Grotii* Epp. præstant. viror. p. 788. Ecquis vero unus ille, primario loco sedens, cuius

cuius mentio fit in §. 8. Digreſſionis p. 127? Videtur eſſe Baſilius *Satler*, ſi conferes Nihuſii Apologeticum p. 82. Primam Digreſſionis editionem inſcripſerat Calixtus ſereniſſimo Brunſvic. & Luneburg. Duci Friderico Vlrico, alteram filius inclytæ Reip. francofurtenſis ad Mœnum Ordini ſenatorio; in eaque patrem contra ſyncretiſmi, & indifferentiſmi notam defendit, pariterque integram illius ad celſiſſimum Principem epiſtolam dedicatoriam, in qua rationes incrementi papatus ex reconditis hiſtoriarum monumentis depromuntur, inſerit.

In Digreſſ. de Arte nova p. 124. Cavendum mihi eſſe ab homine (*Nihuſio*) quem aliquid monſtri alere, & de me in vincula coniiciendo vel deportando conſilia inire e non nullis *eius* de me in eodem ſcripto verbis *coniicerent.*	*Teſtimonium Lutheranorum*, & quidem *mere ſuſpicantium*, tanquam hi *maxum eius* conſpexiſſent. *Nihuſius* in Scholio, Apologetico ſubiuncto, L 2.
227. Emergit Nova ars, *per quam* ſcilicet, *qui affirmat, non teneatur orationi ſuæ fidem facere.*	*De reo ac reſpondente* dixi id ſolum in libello meo; de actore autem & opponente aſſerui ſemper apertiſſime contrarium. *Idem* in Apologetici corollario p. 121.
241. Summa (Veronii,) ut puto, huc redit: *Proteſtantibus non eſſe permittendum, ut conſequentiis utantur.*	Reiiciuntur conſequentiæ, *quæ vitiis laborant.* Vide ipſummet hic *Calixtum* p. 239.
374. Per *vere* mereri, (Patres tridentini) intelligunt ſine dubio *proprie & condigne.*	*Non ſunt idem*, Vere mereri & Condigne mereri. Sed nec *meritum digni* aliud eſt, quam *meritum ex promiſſo gratuito. Helvvich* in Rationib. ſelectis p. 181.
381. Quæſtiones ad moribundos, quæ exſtabant in Sacerdotali romano, *deleri iuſſerunt Indices*	Ob ambiguitatem verbi *Credere: non negantes* interim, nos meritis Redemtoris noſtri, &

expurgatorii, romanus & hispanicus. Sic & in Refutat. Buscheri P. II. 44.

Pag. 382. Hi sunt fructus *Tridentinæ Synodi*, & *Pontificiæ expurgationis* librorum, & *Sancti officii inquisitionis*.

399. §. CCLXII. Catalogus *credendorum* inter Pontificios. Et p. 416. *Vestra* sunt, & vestrorum. Sic & in Responso ad Moguntinos p. 180.

non propriis, ad gloriam pervenire. *Nihus*. Suscitabuli p. 45.

Non ut ostenderent, nolle se, ut animam agentes ista & similia (se Iesu Christi, non propriis meritis salvari, neque in hisce, sed in illis fiduciam ponendam) crederent, sed ut ambiguitatem tollerent. *Idem* p. 52.

Multa eorum non sunt Ecclesiæ rom. placita, sed opiniones & *doctrina Scholasticorum*, vel *Canonistarum*, aut aliorum *particularium Doctorum*, fatente ipso *Calixto* in Resp. ad Moguntinos p. 180. *Nihusius* Apologet. 93. 97. & in Weckker seu Suscitabulo p. 53. 58. 60. *De Rasevvitz* Delineat. cathol. Ecclesiæ 246. 251. *Andradius* Defens. fid. trid. 400.

EIVSDEM Summa capitum religionis christianæ, e Corpore doctrinæ Iulio excerpta, & disputanda proposita. Helmstadii 1661. Præfatio est Frid. Vlr. *Calixti*, filii, in qua de auctore & contentis Corporis doctrinæ Iulii differit, & summam eius a parentis auditoribus in latinum translatam esse coniicit.

EIVSDEM Responsum, Moguntinorum pro rom. Pontificis infallibilitate, præceptoque sub una Vindiciis oppositum. Helmstadii 1672. Recensitum, atque ex auctoris exemplari locupletatum a filio, F. V. *Calixto*. Et II. quidem constat Partibus, quarum prima de studio concordiæ ecclesiasticæ agitur, altera de infallibilitate romani Pontificis. Gerh. Io. *Vossius* Responsum hoc in Epp. p. 390. appellat doctissimum; sed *Hartnaccius* in Continuatione Syntagmatis histor. Micræliani p. 980. Theologos in eo plures

plures refert errores notasse; immo *Erbermannus* in Præfat. Animadversion. in Titii Ostensionem summariam p. 5. audet scribere: *Calixtum palmam calumniatoria maledicentia in Catholicos aliis præripuisse.*

CXVII.

Theologorum Helmstad. Grundliche widerlegung, Solida refutatio Statii *Buscheri* Crypto-papismi novæ theologiæ helmstadiensis. Luneburgi 1641. Refutatio hæc II. absolvitur Partibus, in quarum priore tractatur de norma christianæ doctrinæ, & quomodo præcipue ex SS. litteris, deinde etiam ex consensu veteris ecclesiæ contra Pontificios & alios solide sit disputandum; in posteriore de christiana ecclesia, de potestate & superioritate Papæ romani, de iustificatione & bonis operibus, de peccato originis, de cœna Domini & sacrificio missæ pontificio, de quæstionibus annatis, videlicet Causa peccati per accidens, Christiana libertate, Prædestinatione, Necessitate bonorum operum, Partibus fidei, Descriptione peccati originis, Modo præsentiæ Dei apud creaturas. Auctores huius operis sunt G. CALIXTVS, & Conr. HORNEIVS; qui non consilio & sponte sua, sed iussu & auctoritate serenissimorum Principum suorum manum ei admoverunt, ita inter se pensum distribuentes, ut *Horneius* capita tria elaboraret; nempe 1. de Auctoritate & usu antiquitatis ecclesiasticæ, 2. de studio bonorum operum. 3. de studio concordiæ seu tolerantia inter dissidentes in ecclesia; *Calixtus* duo reliqua, videlicet 4. de Mysterio sanctissimæ Trinitatis ex V. T. sequestrata Novi auctoritate non probando, & 5. de Apparationibus Dei in V. Tto. De quo legi potest *Calixtus* in Refutat. Welleri 𝔇iiij. 𝔜 3. A partibus autem Buscheri, utut mendacis ac fugitivi, stat *Hulsemannus* in Dialysi apologetica, atque ex ea clarissimo lubuit *Crenio* dare excerptum in Animadversion. Parte XIII. p. 19. Reperies quoque in I. Parte huius Refutationis p. 80. contenta Corporis doctrinæ Iulii, p. 81. Theologorum helmstadiensium iusiurandum professorium, p. 27. rationem docendi philosophiam in academia Iulia; in Parte II. p. 22. Catalogum primorum scriptorum G. *Calixti*, p. 30. doctrinam de Iure patriarchali, p. 22. doctrinam de antichristo, p. 236. rationem tractandi studia theologica in academia Iulia.

Georgii CALIXTI Widerlegung, seu Refutatio D. Iac. *Welleri*, & Apologia adversus ea, quæ ipsi in serenissimi *Electoris Saxoniæ*, eiusque ecclesiastæ supremi, D. *Welleri*, ad Duces Brunsvicenses litteris imputata erant. Cum Responsione ad D. Io. *Hulsemanni* Meisterliches muster, sive Specimen bonorum operum Calixtinorum. Helmstadii 1651. Accessit Appendix, continens 1) Expositionem septimi & sequentium versuum capitis XXXIX. Geneseos de Iosephi continentia. 2) Catholicæ ecclesiæ & œcumenicorum conciliorum Symbola & confessiones. 3) Desiderium & studium concordiæ ecclesiasticæ. Hæc scripta insigne elogium reportarunt a *Pruschenckio* in Actis literariis Struvii, Fasce V. p. 49. & tertium a *Conringio* in Conringianis p. 407. *Wellerus* autem opposuit Detersionem, Dresdæ 1652. & duplex Examen Apologiæ calixtinæ, ibidem anno eodem, & D. Io. *Scharfius* Protestationem adversus G. *Calixti* scandala, & fallacissima eius crimina, cavillationes & iniurias, Wittebergæ 1652. & Examen Epistolæ exegeticæ M. Oswaldi *Stumpfii*, ad D. Io. *Scharfium* scriptæ, A. 1651. In Refutatione quidem D. Welleri agitur de probatione mysterii Trinitatis ex V. T. §. 44. de fide Iudæorum in V. T. 87. de probatione divinitatis Christi ex V. T. 88. de apparationibus Filii Dei in V. T. 99. de Formula concordiæ. 124. de fabula Reversalium a Calixto datarum. 135. de dignitate abbatiæ Regiæ Luteræ. 136. Et quod ad Apologiam adversus imputationes tam Electorales quam Wellerianas attinet, scriptum hoc, sed non nullis additis, & aliquibus detractis, exstat in fine Refutationis Buscheri. In eaque defenditur *Grotius*, scribens, non omnem culpam homini adimere acceptum ius veniæ, statumque gratiæ apud Deum, sed illas tantum, quas describat S. Paulus 1. Cor. 6, 9. 10. Gal. 5, 19-21 1. Tim. 1, 9. 10. Porro agitur de necessitate bonorum operum ad salutem, unione hominis fidelis cum Christo secundum substantiæ suæ peculiarem adproximationem. Desiderium autem & studium concordiæ ecclesiasticæ est disputatio, scripta & publice habita anno 1650. respondente M. Ioach. *Hildebrando*, additaque Consultationi de Tolerantia Reformatorum. Oppugnatum quidem fuit hoc Desiderium sive Consilium a D. Io. *Hulsemanno*; sed de fundamentis eius legendus est D. Ger. *Titius* in Pleniore repræsentione consilii Calixtini de reducenda concordia §. 36. laudatur-

daturque a Lud. *Le Blanc* Thesium theolog. p. 814. & *Pruschenckio* qui & germanice illud reddidit, in Actis Struvii literariis, Fasce V. 46.

In Refutatione Welleri §. LVIII. H iiij. Ego puto, verba *Danielis* 9, 26. Et Christus exscindetur, & non ipsi, sic transferenda esse: *neque hoc ipsius caussa*, i. e. non propter suum ipsius delictum. | Hæc interpretatio nec *idiomati* hebræo, nec *Patribus* ecclesiæ, nec *aliis interpretibus* est consona. *Glassius* in Iudicio de controvers. Saxonicorum cum Helmstad. p. 136.

§. LXXI. K iij. Non potest negari, particulam את non tantum esse notam accusativi, sed etiam significare *cum*, *a*, *per*: sicut sane *omnes interpretes*, chaldæus Onkelos, Græci, latinus, & recentiores reddiderunt. | Contrarium patet e versione R. *Ionathan*, MSta quadam *syra*, & interpretatione *Clarii*, *Fagii*, *Forsteri*, *Schindleri*, *Osiandri*, & Lud. *de Dieu*. Abr. *Calovius* Disp. de fide veterum in Christum §. 30. (in Crenii Fasce V. p. 215)

In Apologia §. III. Dd. In Aug. Confessione art. VI. dictum aliquod tribuitur *Ambrosii commentario in Epp. Paulinas*, qui tamen non est eius. | *Tunc tamen habebatur pro Ambrosiano*. Io. Georg. *Dorscheus* Latronis theol. & Theologi latron. p. 285. Et *Mylius* Dispp. in Aug. Confession. p. 108. dictum illud Chrysostomo tribuit.

CXVIII.

EIUSDEM Apparatus theologicus, & fragmentum Historiæ ecclesiasticæ, ex autoris MSto aucta a F. V. *Calixto*. Helmstadii 1661. Editio altera. Apparatus ille est introductio ad studium theologicum, sed imperfecta, cum privatis curis, publicisque tumultibus, laborem operosiorem subinde interrumpentibus, (ut ipse auctor ad Vossium scribit in Epp. Vossii p. 134.) finem non viderit, in eoque agitur de variis acceptionibus vocabuli *Theologia*, p. 1. de theologo proprie dicto, eiusque officio. 6. de requisitis studiosi theologiæ. 12. de litterarum & disciplinarum existimatione apud priscos Ecclesiæ Patres. 35. de famulatu Philologiæ & Philo-

Philoſophiæ. 45. de diverſis mundi religionibus. 58. de ſtatu, ſtudiis, & doctoribus eccleſiæ. 112. de theologia ſcholaſtica. 139. de partitione ſtudiorum theologicorum. 162. de Imperatoribus romanis. 199. de Pontificibus romanis. 208. Fragmentum autem Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, de ſtatu rerum in eccleſia occidentali ſæculis IIX. IX. X. & deinceps, quando pontificius dominatus & corruptelæ invaluerunt. Atque hic tractatus hiſtoricus eo nobis gratior eſſe debet, quo excellentius auctoris in hiſtoria eccleſiaſtica & antiquitatibus ſtudium fuiſſe novimus: quod etiam laudibus celebratur a *Schurzfleiſchio* Epp. ſelectar. p. 356. & *Kriegkio* in Conſtitutione rei ſcholaſt. ilfeldenſis p. 254. De hoc Apparatu ludicrum quid profert *Nihuſius* Suſcitabuli p. 101. ſed nos malumus ſerium iſthoc petere ex *Morhoſio*, qui in Polyhiſt. Tomo III. p. 51. ſcribit: Calixtus vaſtius argumentum animo complexus erat: nec tantum de ſcriptoribus theologicis agere in animo habuit, ſed de omni apparatu theologico in univerſum. Magnam certe fecimus iacturam in huius libri defectu: paucula enim tantum attigit, ſed profecto erudititſſima, & profundam antiquitatis & hiſtoriæ, tam ſacræ, quam civilis, cognitionem ſpirantia.

Pag. 133. פרשכרתה	פרשנרתה Parſchandata.
Moſis Maimonidis inſigne exſtat opus, quod *Iad* vocant.	*Iad chaſaka*, *Wolfius* Biblioth. hebr. 839.
181. Nicolaus, oriundus Lira, oppido *Brabantiæ*.	Oppido *Normanniæ*. *Sainjore* Biblioth. crit. T. IV. 252. *Wolfius* Biblioth. hebr. 912.

EIVSDEM de tolerantia Reformatorum circa quæſtiones inter ipſos & Auguſtanam confeſſionem profeſſos Conſultatio. Helmſtadii 1697. In qua diſſeritur de diſcrimine errorum circa res fidei, de terminorum varia acceptione, prædeſtinatione, unione perſonali, ubiquitate, præſentia corporis & ſanguinis Chriſti in S. cœna, & modo tolerantiæ Reformatorum. Præmittitur 1) Frid. Vlrici *Calixti* Mutuæ Chriſtianorum in S. romano Imperio, publico & libero religionis exercitio gaudentium, citra omnem religionum miſcellam, preſſior declaratio. In qua agit de ſtatu controverſiæ præſentis, (quem ait hunc eſſe: An ſtantibus erroribus, cum Pontificiorum, tum Reformatorum, fundamentum fidei non everten-

evertentibus, nostra interim non cessante contradictione, illi nihilominus, ut christiani, tolerari possint ac debeant?) de symbolo apostolico, ut fidei fundamento, de *Calixto* patre, ultra tolerantiam non progresso, de communionis virtualis ab actuali differentia, de sanctitatis necessitate, de fidei fundamento in III. symbolis cardinalibus consistente, (vide *Conringiana* 289.) de auctoritate symbolorum, de distinctione errantium sive ex ignorantia & simplicitate, sive ex pervicacia, de coniugiis inter personas disparium religionum, & de applicatione dictorum ad Pontificios & Reformatos. 2) Catalogus operum G. *Calixti.* Consultationi autem subiungitur Desiderium & studium concordiae ecclesiasticae: de quo ante diximus.

EIUSDEM de praecipuis christianae religionis capitibus Disputationes XV. Helmstadii 1658. Et haec est tertia editio, prima autem anni 1611. quo & habitae fuerunt. Sed opus est iuvenile, fatente ipsomet *auctore* de Arte nova p. 127. 128. quidquid dicat *Nihusius* Apologet. p. 81.

Pag. 321. Eusebius *Emissenus.*	Eusebius *Emesenus.*
360. IOANNES Papa XXII. *erravit*, docens, animas beatorum non visuras Deum ante resurrectionem.	Sic erraverint, quotquot cum *Luthero* & *SS. Patribus* docent creduntque', animas hominum a corpore separatas esse in Scheol usque ad diem resurrectionis.

Gerh. TITII Disputatio de Gratuita iustificatione hominis peccatoris coram iudicio Dei. Helmstadii 1650. Erat disputatio inauguralis, pro consequendis summis in theologia honoribus praeside G. *Calixto.*

§. XXV. in fine: Illi, qui Biblia germanice interpretati sunt, excusa Norimbergae anno 1483. hoc modo exponunt: Wir wissen, dass der mensch *nicht* wird *gerechtfertiget aus* den wercken der Ehe (legis,) *nur* durch den Glauben *Iesu Christi.*	Proprie sic legitur: *Nit* wird *gerechtvertigt* aus den Wercken der *ee.* nur durch den *Glauben ihesu Christi.*

EIUS-

EIVSDEM Annotationes & Animadversiones in Confessionem Reformatorum, Thorunii in Colloquio anno 1645. oblatam. Wolferbyti 1655. Hæc editio post Batavam minus emendatam est correctior. Atque in Annotationibus & Animadversionibus hisce doctrina de peccato originis, auxiliis divinæ gratiæ & prædestinatione, ac præsentia corporis & sanguinis Christi in S. cœna, breviter quidem, sed, uti titulus promittit, nervose explicatur: capitaque ipsius *Confessionis* ad calcem adiecta sunt. De Colloquii istius apparatu agit *Comenius* in Duplici iudicio de Regula fidei p. 604. & Hieronymus *a S. Hyacintho* dedit Ideam Colloquii thoruniensis.

SCRIPTA facientia ad Colloquium thoruniense A. 1644. indictum, deinde autem usque in annum sequentem, diemque 28. Augusti dilatum. Cum Georgii CALIXTI Consideratione & epicrisi. Helmstadii 1645. Scripta illa hæc sunt: 1) VLADISLAI IV. Regis Polon. Edictum. de Colloquio fraterno, Torunii instituendo. 2) Aliud de prorogando colloquii termino in annum sequentem, videlicet 1645. 3) Synodi provincialis Poloniæ, anno 1643. Varsaviæ celebratæ, Epistola ad dissidentes in rebus fidei, ab Episcopo vilnensi, Abr. *Woyna*, viro aspero & insolente, proposita & publicata, cum Programmate, quod dissidentes iniuriosum interpretabantur. 4) *Euangelicorum vilnensium* Manifestum sive Protestatio contra iniuriosum illud Programma. 5) Excerpta ex informatione de negotio collocutionis Torunii indictæ, tradita delegatis, qui Romam missi fuere ad Pontificem. 5) Exemplum literarum, quibus *Curlandiæ Princeps* Regis polon. ad Colloquium caritativum invitatoriis respondet. 6) Responsoriæ *Regis Polon.* ad priores. 7) *Ordinum euangelicorum* ad Epistolam Synodi varsaviensis, & ad Regis Polon. Diploma Resonsio. 8) *Eorundem* ad invitationem Regis Polon. Ita quidem Rex serenissimus optimo, & nunquam satis laudando animo colloquium caritativum, Barthol. *Nigrini* consilio, concordiæque ecclesiasticæ sarciendæ caussa instituit; sed Pontificii (ut Lud. *Crocius* in Epistolis Vossianis p. 385. scribit) Reformatis parum caritatis, Lutheranis vero etiam minus ostenderunt; & ipse *Vossius* ibidem p. 390. ad Calixtum his utitur verbis: *Valde multis dolet, non plus effectum esse torunensi Colloquio. Cuius licet culpa imprimis sit penes adversarios, plus tamen sperare licuisset, si ex nostris*

nostris etiam cæteri eam animi moderationem attulissent, quam tum cum clarissimo Bergio. Vide Abbatem *Schmidium* Continuat. Introduct. Sagittarianæ in Hist. ecclesiast. p. 1592.

Io. HVLSEMANNI Refutatio Calvinianæ relationis de colloquio toruniensi. Germanice. Lipsiæ 1646. Relatio illa edita fuerat Lissæ, etiam germanice, A. 1645. Additur quoque euangelicorum in Polonia, Prussia & Lithuania Statuum Confessio, latine & germanice: & p. 57. annectuntur Articuli non nulli, qui Augustanæ confessionis Ecclesiis immerito a Romanocatholicis tribuebantur atque imponebantur.

CXIX.

Georgii CALIXTI Tractatus de Pactis, quæ Deus cum hominibus iniit. Helmstadii 1654. Publice fuit ad disputandum propositus, respondente Samuele *Voß*, nobili mekelnburgico.

EIVSDEM Tractatus de coniugio clericorum. Francofurti, (& quidem optime, secundum *Crenium* Exercit. I. de libris scriptor. opt. p. 31.) 1653. Prius Helmstadii A. 1631. Eo ostenditur, pontificiam legem, qua sacris ministris coniugium universim & simpliciter interdicitur, S. scripturæ, rectæ rationi, iustarumque legum naturæ, & ecclesiasticæ primævæ antiquitati prorsus adversari; inprimis autem *Baronii*, *Bellarmini* & *sociorum* sententiam (quod videlicet Apostoli eam sanciverint) absurdam novitatem esse. Sub finem agitur de hæresi Hildebrandina, & additur Appendix, qua continentur 1) B. *Vdalrici* augustani pro coniugio clericorum Epistola. 2. & 3) Georgii *Cassandri* & Georg. *Wicelii* de cœlibatu & coniugio clericorum Sententia. 4) *Supremæ Curiæ parisiensis* in librum Bellarmini (de summi Pontificis potestate in temporalibus, adversus Guil. *Barclaium*) Sententia. 5) *Facultatis theologicæ & Vniversitatis parisiensis* in librum Ant. *Sanctarelli* iesuitæ Censura & decretum. De coniugio clericorum scripserunt etiam Andr. *Hyperius* in Parte II. Opusculorum theologicorum, & Ioan. Christoph. *Koch*, de quo *Narrat. innoc.* A. 1714. 361. Tractatum hunc Calixti, optimum eius librum esse iudicat *Crenius* l. c. idemque Animadvers. P. I. 75. scribit, Calixtum *in luculento isto tractatu, in quo fracturi potius sint dentes, quam impressuri haeretici, optime* dispu-

disputasse. Neque silentio prætereundum, quod *Hildebrandus* de Nuptiis veterum Christianorum B 4. glorietur, eundem Tractatum ab adversariis quarumvis partium fere solum intactum permansisse. At tamen eum vellicant *Priorius* Annotat. in caput X. Tertulliani de Exhortatione castitatis. p. 522. & *Nihusius* in Arte nova, & Apologet. c. 15. p. 84.

Pag. 338. *Antiquissimus* sane (*Marianus* Scotus) est scriptorum omnium, apud quem hodie quidem Papissæ mentionem invenias.	*Antiquior est Anastasius.* I. H. *Bœcler.* Bibliograph. crit. p. 429. *Sagittarius* Introduct. in Hist. eccles. P. I. 676.
340. Anastasium *omisisse.*	Non ipse Anastasius omisit, *sed ii, qui eum excudendum curarunt*; neque in omnibus, sed *in plerusque exemplaribus.* *Bœcler* l. c.

Georgii CASSANDRI de Communione sub utraque specie Dialogus. Cum G. CALIXTI de hac ipsa controversia Disputatione, eaque recognita & aucta, & ad Academiam coloniensem Iterata compellatione, Helmstadii 1642. In Epistola ad sereniss. Ducem Augustum agit *Calixtus* de Cærimoniis ecclesiasticis, Articulis fidei, Sacramentis, Mandatis divinis, Papæ romani ambitione, Concilio tridentino, Modis sive mediis controversias religionis componendi, Pontificiorum Arte nova, modumque tandem triplicem disputandi offert Pontificiis. Adduntur & alia, sæculo XVI. scripta & acta, ad doctrinam de communione sub utraque specie facientia: nempe 1) FERDINANDI I. Imp. Edictum. 2) Oratio Legati bavarici (Augustini *Baumgartneri*) in Synodo tridentina. 3) Relatio de Bulla PAVLI III. P. R. qua Episcopis Germaniæ concessit potestatem admittendi populum ad communionem sub utraque specie. 4) Excerptum ex *Sleidano* de concessione calicis, ab *Alberto* Bavariæ Duce facta. 5) Excerptum ex Petri *Suavis* Polani Hist. concilii trid. 6) *Conditiones*, quibus usus calicis concedi posse videtur. 7) *Cassandri* Epistola de concessione calicis, subditis Imperatoris & Electorum ecclesiasticorum a Pontifice facta. 8) Alia *Cassandri* non trunca, ut in

Operi-

Operibus, ſed integra, contra communionem ſub una. 9) *Idem* contra Miſſas ſolitarias. 10) *Wicelius* contra eaſdem. 11) Formula Carolina *Interim* de communione ſub utraque. 12) Petitiones Oratoris cæſarei ad Concilium tridentinum. 13) Poſtulata Reginæ, gubernatricis Galliæ. 14) MAXIMILIANI II. Imper. litteræ ad Ducem meklenburg. de Dav. Chytræo. 15) Excerptum e Wilhelmi *Lindani* Panoplia euangelica de communione utriuſque ſpeciei. 16) PII IV. litteræ ad Henricum iuniorem, Ducem brunſv. ac luneburgenſem, pontificiarum partium tum temporis ſtudioſum, de uſu calicis, quem, tantopere urgente FERDINANDO I. Imperatore, ſub certis conditionibus conceſſerit. Confer cum hiſce eas, quas maxime venerabilis abbas *Schmidius* in dias luminis auras produxit Helmſtadii anno 1720. In Appendice ad Iteratam compellationem calamus ſtringitur contra *Nihuſii* Triumphum Catholicorum de Georg. Calixto, aut potius contra *Sierſtorpſium*, impreſſionis libri Nihuſiani adprobatorem.

CXX.

Georgii CALIXTI liber de Immortalitate animæ & reſurrectione carnis, ex autographo auctoris emendatus & auctus a Frid. Vlr. *Calixto*. Helmſtadii 1661. & antea A. 1627. ſcriptus in honorem ac memoriam Petri *Overbequii*, ad fratrem eius Matthiam, ſtudiorum pietatis & ſapientiæ cultorem & patronum eximium, ita, ut utraque doctrina ex Scriptura & Antiquitate illuſtretur.

EIVSDEM liber de Supremo iudicio. Helmſtadii A. 1635. Conſecratus memoriæ celſiſſimæ Dorotheæ anhaltinæ, ſereniſſimi Ducis Brunſvic. & Luneburg. Auguſti coniugis. Vide *Conringiana* p. 204.

EIVSDEM liber de Bono perfectæ ſummo, ſeu æterna beatitudine. Helmſtadii 1643. Glorioſæ memoriæ Georgii, Ducis Brunſv. ac Luneb. conſecratus.

Pag. 50. Peracto iudicio ſuos fines habebunt civitates duæ, una Chriſti, altera diaboli; una bonorum, altera malo-

Non admittit hanc expoſitionem evidens apud Auguſtinum voluntatis & facultatis oppoſitio; quæ vult, ſalvatos

rum. --- Istis voluntas, illis facultas non poterit ulla esse peccandi. Subintellige, *ita peccandi, ut Dei gloria tenebras offundant, vel beatis noxam inferant, eorumve felicitatem & gaudia turbent aut minuant.*

tos neque velle neque posse, damnatos autem velle quidem, sed *non posse ullo modo peccare.* Io. *Fecht* in Fasciculo Thesium selectar. P 4.

EIVSDEM Consideratio doctrinae pontificiae, iuxta ductum Concilii tridentini, & reformatae, iuxta ductum Confessionis, Thorunii A. 1645. exhibitae. Helmstadii 1659. F. V. *Calixtus* e MSStis eruit, & edidit; eandemque denuo publicavit D. Henr. *Muhlius*, cum Introductione. Consideratio haec proponit summam dissensus nos inter ac Pontificios & Reformatos; ita tamen, ut, ubi conciliationi aut tolerantiae locus esse possit, ubi non possit, subinde commonstret. Quod autem ad Pontificios attinet, de conciliatione desperandum esse asserit, nisi anathemata pontificia mitigentur, aut potius aboleantur. p. 5. Notandum etiam, verba haec p. 112. 113. *Modum autem inexplicabilem --- id est, passionis & mortis Domini*, in editione anni 1654. non legi.

Pag. 2. Schisma exortum irreconciliabile reddidit Concilium tridentinum, dum multa talia, hactenus indifferentia, *sub anathemate* determinavit.

Nos non condemnamus, ullum hominem, quicunque sit, sed doctrinas erroneas. Immo quamvis doctrinam erroneam condemnemus, non tamen illos condemnamus, qui talem profitentes doctrinam, dum modo christiana sit, & ab homine baptizato pro vera habeatur, moriuntur. Etsi enim doctrina in se sit erronea, fieri tamen potest, ut is, qui eam tenet, ex animo credat esse veram, dum de eius falsitate non est convictus. Talem hominem propter ipsius errorem non iudicamus aeternae

	næ damnationis reum, quin potius re ipsa membrum esse catholicæ ecclesiæ agnoscimus. Quirin. *Kunckel* in Lilio inter spinas p. 897. Cui addi pôtest *Le Protestant pacifique* p. 50. *Carpzov.* Isag. in libros symbol. p. 25. *Calovius* Procem. in August. confess. p. 44. Valerianus *Magnus* (in Actis inter seren. Ernestum & G. Calixtum 292.)
Pag. 6. 7. 8. Versionem latinam veterem sive vulgatam hebræo textui V. T. & græco Novi *æquare vel præferre:* Romanum Pontificem numerum credendorum vel dogmatum necessariorum *augere posse:* eundemque posse Reges & Impp. --- *dominatu privare*, subditos *a sacramento fidelitatis* absolvere, & *imperium ad alios* transferre.	Hæc dogmata non sunt Concilii tridentini, sive Ecclesiæ romanæ; sed *Doctorum particularium. I.C.Wagenseil* Confutat. Carminis Lipmanniani p.523. *Auctor Compendii* Regulæ fidei catholicæ Veronianæ p.14. 23. 131.
25. Confessio *vvittenbergica* Tridentinæ Synodo oblata.	Confessio *vvirtembergica.*

Acta inter serenissimum Hassiæ Landgravium ERNESTVM & Georg. CALIXTVM. Helmstadii 1681. Ex auctoris exemplari recognita & aucta a Frid. Vlr. *Calixto.* Suntque 1) seren. *Ernesti* litteræ ad theologos, D. Georg. *Calixtum*, D. Io. *Crocium*, & D. Pet. *Haberkornium*, ut veniant ad Collationem francofurtensem. p. 3. 2) *Eiusdem* litteræ ad Principes, sub quibus degunt Calixtus, Crocius & Haberkorn, ut eis ad Collationem francofurtensem cum P. Valeriano Magno, eiusque duobus sociis instituendam, eundi dent facultatem. p. 4. 3) *Eiusdem* Epistola latina ad G. Calixtum. p. 9. 4) Alia *eiusdem* ad Calixtum, in qua se

eum omnium protestantium theologorum doctissimum moderatissimumque habere confitetur. p. 21. 5) Responsio P. Valeriani *Magni*, eiusque sociorum, ad IV. quæstiones. p. 22. 6) G. *Calixti* Responsum. p. 25. eiusque Appendix duplex. p. 67. 87. 7) Ser. *Ernesti* litteræ ad G. Calixtum, ex germanico in latinum sermonem traductæ. p. 193. 8) Valeriani *Magni* eiusque sociorum Actio III. IV. V. VI. p. 205. 9) G. *Calixti* Responsum ad istas Actiones. p. 253. Hæc scripta laudat *Resevvizius*, quamvis romano-catholicus, in Delineatione ecclesiæ cathol. p. 748.

CXXI.

Conradi HORNEII Defensio disputationis suæ de summa fidei, non qualis libet, sed quæ per caritatem operatur, necessitate ad salutem. Helmstadii 1647. Adversus Programma, versu scriptum, eoque nec elegante, nec comto, & typis excusum ac publicatum a V. CL. in vicina academia, qui & Prælectionibus illam Disputationem oppugnavit. Vir ille clarissimus erat D. Io. *Maior*, theol. prof. in academia ienensi ipsumque Programma refutationi huic per partes interseritur, & adduntur Testimonia Io. *Arndii* ex Vero eius christianismo, itemque Io. *Gerhardi* ex Schola pietatis de summa necessitate christianæ ac piæ vitæ, si quis aliquando promissam salutem æternam per Christum & fidem in eo collocatam obtinere velit. Plura autem *Gerhardi* Testimonia reperies in Horneii Repetitione doctrinæ de Bonorum operum necessitate ad salutem, §. 6. De Horneii instituto meretur legi *Boineburgius* in litteris ad Pruschenckium, quæ exstant in *Struvii* Actis litterariis, Fasce V. p. 24. scribens, Horneium neutiquam statuisse merita operum, institutum autem eius sanum, ac, prout hodie mores sunt, necessarium fuisse.

TESTIMONIA recentiorum ecclesiæ Doctorum pro pietatis & bonorum operum necessitate ad salutem. Helmstadii 1648. Sunt autem *Lutheri*, *Melanchthonis*, *Mathesii*, *Brentii*, *Rhegi*, auctoris Brevis simplicis & necessariæ instructionis in Corpore doctrinæ Iulio, qui est Mart. *Chemnitius*, *Selnecceri*, Dav. *Chytraei*, Iac. *Andreæ*, Balth. *Meisneri*, *Stegmanni*, Conr. *Dieterici*, *Hoepfneri*, *Franzii*, *Thummii*, *H.* *&* Io. *Schmidii*.

EIVS-

EIVSDEM Refutatio Pasquilli, sub titulo: Breve extractum aliquot dictorum Lutheri, Corporis doctrinæ Iulii, & Articulorum luneburgicorum contra Testimonia Arndii & Gerhardi, atque sub larva M. Ioannis *Loeschmanni* evulgati. Germanice. Helmstadii 1648. Iam vero auctor noster doctrinam suam probat ex dictis Scripturæ, Patrum, & recentiorum Doctorum, atque ad obiectiones, ex Luthero, Corpore doctr. Iulio, & Articulis luneburgicis petitas, respondet.

EIVSDEM Iterata adsertio, qua fidem non qualemlibet, seu otiosam aut mortuam, sed vivam ac per caritatem operantem ad salutem necssariam esse ostenditur, adversus D. Io. *Rothmalerum*, mortuam & otiosam ad eam sufficere disputantem. Helmstadii 1648. *Rothmaleri* Disputatio de necessitate bonorum operum, non qualibet, sed quæ ad salutem esse dicitur, edita fuit Arnstadii, ac proposita in conventu Pastorum dioecesеos Rudelstadio--schwartzburgicæ ecclesiastico, A. 1648. Laudatur hoc scriptum Horneii a CL. *Strimesio* in Critica concionator. p. 82. & *Volusio* in Aurora pacis relig. p. 108. ita ut hic scribat, Horneium hoc tractatu utilem operam impendisse.

EIVSDEM Repetitio doctrinæ veræ de necessitate bonorum operum seu studii pietatis, si quis salvus per Christum esse velit, & novæ eius vindiciæ. Helmstadii 1649. Qua ad obiectiones adversariorum respondetur, & in fine producuntur testimonia Io. *Weberi*.

Io. MVSAEI Iudicium de controversia, An bona opera sint ad salutem necessaria. Germanice. 1650. Editum quidem inscio auctore; (vide Theologorum ienensium præfat. des grundlichen berichts contra Stengerum g 2.) ex eo tamen patet, *Musæum* statuisse, thesin istam non esse in se scandalosam.

Alethophili LIBERII Querela caussæ moralis & conditionis sine qua non, contra aliquem, qui ex duabus unam vult facere. Etiam germanice, sed sine nomine auctoris, loci, ubi impressio facta, & anni. Auctor eius, nisi memoria me fallit in eo, quod in adolescentia audivi, est Paulus *Slevogt*; pugnat autem ille contra D. Io. *Hülsemannum*. docens, ex Horneii sententia bonis operibus minime adscribendam esse causalitatem.

Geor-

Georgii CASSANDRI Tractatus de officio pii viri, in hoc ecclesiæ universæ, occidentalis in primis, dissidio, cum præfatione Io. *Latermanni*, eiusque ad Tractatum Notis. Regiomonti 1650. In Præfatione breviter ostenditur, quanti moderatum Cassandri de controversiis religionis iudicium, ac indefessum in restauranda concordia ecclesiastica studium & summi Imperatores, & magni Regum consiliarii, & theologi denique, tum protestantes, tum pontificii, fecerint.

Io. LATERMANNI Declaratio apologetica. Thorunii 1648. In qua gravissimæ quæstiones ventilantur 1) de conversione hominis. 2) de mitioribus modernorum Reformatorum sententiis. 3) de condemnatione Reformatorum. 4) de certitudine salutis. 5) de studio & consensu antiquitatis ecclesiasticæ. 6) de necessitate bonorum operum. Latermanno lis fuit facta a D. Cæl. *Mislenta* ob disputationem de æterna Dei prædestinatione sub D. Io. Behmio ante biennium ferme a Latermanno habitam. Et quamvis ille fateretur, huius Declarationem orthodoxam esse, non desiit tamen de verbis contendere: ideoque monstrat *Latermannus* in Præfatione, non quæstionem esse se inter & antogonistas de articulo aliquo fidei, sed de phrasibus in Disputatione sua, num tales ibi occurrant, quæ ad errorem sive Pelagianorum, sive Synergistarum, sive Pontificiorum, sive aliorum denique trahi possint? In Epistola vero dedicatoria loquitur de certamine *Staphyli* cum Gnapheo, *Wigandi* cum Heshusio, *Finckii* cum Behmio, varia talium certaminum utilitate, & *Mislenta* cum ipso contentione.

EIUSDEM Grundliche ablehnung, sive Solida depulsio errorum, a quibusdam pastoribus regiomontanis ex sua de prædestinatione Disputatione sibi imputatorum. Cum Iacobi *Andreæ* Iudicio, quo modo controversiæ, inter Euangelicos ortæ, componi queant. 1648.

Io. *Latermannus*, Coburgo-francus, *Calixti* & *Horneii* discipulus, theol. doctor, pastor fuit derenburgensis, & superintendens in Principatu halberstadii; sed postea ob castitatis violationem datamque inde offensionem a munere isto remotus, pastorem egit militarem, & infra Vindobonam Austriæ calculo exstinctus est anno circiter 1662. *Crenio* Animadvers. P. XIV. p. 45. dicitur vir forma,

forma, quam mente melior; at nobilissimus *Pruschenckius* in Struvii Actis literar. Fasciculo V. 50. doctum vocat, pium, & in mitigando religionis odio cordatum pariter ac moderatum, fidei denique fundamentalis assertorem maxime strenuum, sibique vel propterea carum, qui magno Calixto suo carum semper caput fuerit. Vide etiam Testimonia *Theologorum* pro eius orthodoxia.

Brevis epicrisis, qua quaestiones XXIV. inter theologos euangelicos controversae, ab *anonymo* discussae, auctori eidem domum remittuntur. Helmstadii 1680. Auctor Epicriseos est D. Frid. Vlr. CALIXTVS, anonymus autem D. Abr. *Calovius*.

Fridericus Vlricus *Calixtus*, Georgii filius, helmstadiensis, primum medicinae, deinde sacris addictus studiis, *Titii*, *patentia* & *Hornii* discipulus, peragratis bona Germaniae parte, Bohemia, Moravia, Hungariae tractu, Carinthia, Italia, Gallia & Belgio, S. theol. D. & professor in in academia Iulia, ad haec abbas Regiae Luterae, & Consistorii wolfenbuttelensis consiliarius, multis scriptis, iisque dogmaticis, polemicis contra *Calovium*, *Deutschmannum*, *Strauchium*, *Fellerum*, *Hartnaccium*, *Rechenbergium*, Pacificum *Verinum*, qui H. L. *Benthemius*, *Mülmannum* & *Chiliastas*, nec non irenicis (quorum omnium ultima erant Annotata ad Pacifici *Verini* de reuniendis Protestantibus consilii considerationem, & Via ad pacem, A. 1700.) inclytus, vir humanus, affabilis, veri, moderati, rectique amantissimus, & in meditatione mortis, quam vehemens & gravissimus morbus indicabat, renuncians, ut olim fecerat Io. Conr. *Durrius*, rixosis controversiis, ac simplicitate christiana, quae paucis absolvitur, contentus, ad metam vitae contendit, eamque assecutus est anno 1701. aetatis fere 79. Vide *Programma* eius funebre, & Memoriam, quam *ipse* condidi, quaeque etiam inserta est Memoriis theologorum CL. *Pippingii* p. 881. De eo intelligendum est, quod *Spenerus* Consilior. theol. latinor. p. 715. scribit: D. *Calixtus helmstadiensis inconsulto in Pietismum, quem vocant, zelo totus ardet, & senii sui omnes vires adversus illum impendere videtur.* Vide hic p. 314.

CXXII.

Frid. Vlrici CALIXTI Demonstratio liquidissima contra Consensum repetitum fidei vere lutheranae. Helmstadii 1667.

In ea, auctoritate publica conscripta, ostenditur, nec Consensum illum, quem D. A. *Calovius* superiore anno in vulgus sparsit, Consensus fidei vere lutheranæ nomen mereri, nec G. *Calixtum*, & Conr. *Horneium* fidei lutheranæ contraria docuisse. In Præfatione ait, parentem suum proposito concordiæ ecclesiasticæ, aut saltem tolerantiæ multos sibi hostes excitasse, eundemque nec nihil, nec omnia a G. *Cassandro* & M. Ant. *de Dominis* accepisse, ac per calumniam dici a libris ecclesiarum nostrarum symbolicis prorsus defecisse, adversarium autem technis usum esse, & symbolicorum librorum, immo etiam Præfationum & Appendicum verba nihil probantia corrasisse, iisque etiam sua (ne fraus pelluceret) eodem characterum genere infarsisse. Et inclyta Academia Iulia in Pietate p. 38. editionis germanicæ, laudat hoc scriptum Calixti, eo quod liquidissime evicerit contra Calovium, nec Consensum eius fidei lutheranæ consensum esse, nec bene meritos viros, Calixtum & Horneium, a consensu ecclesiarum recessisse. Cui encomio adde illud, quod adfert auctor Vindiciarum veritatis & innocentiæ, quæ in Speneri binis tractatibus (de libertate filiorum Dei ab auctoritate humana, & Victoria veritatis & innocentiæ) continetur, c. 5. §. 6. Qui autem p. 224. *celeberrimus* vocatur *theologus*, est D. Wilhelmus *Lyserus*.

EIVSDEM Responsiones ad D. Abr. *Calovii* Theses antisyncretisticas. Helmstadii 1668. Theses illæ agunt de Theologia in genere, Religione, Verbo Dei, Articulis fidei, DEO, Statu integritatis, Peccato, Christo, Conversione, Prædestinatione, Iustificatione, Fide, Bonis operibus, Pactis, Sacramentis, Pœnitentia, Ecclesia, & Novissimis. Huic libro Carolus Ludovicus *Stromeyer* opposuit Dialysin; *Academia* vero *Iulia* in Pietate sua eum vocat bene elaboratum librum, p. 34.

EIVSDEM Pietatis officium erga optime meritum parentem suum, contra D. Abr. *Calovii* portentosum Programma. Helmstadii 1675. Cum viri cuiusdam in scriptis calixtinis probe versati (is autem est D. Ger. *Titius*, teste F. V. *Calixto* in Refutatione Harmoniæ calovianæ p. 317. & Via ad pacem 101. *Placcio*que de Anonymis p. 86.) Pleniore repræsentatione Consilii calixtini de studio concordiæ ecclesiasticæ. Sicut iunior *Calixtus* in Præfatione,

ne, ita *Titius* in pleniore repræsentatione commemorat iniurias & sophisticas perversiones, quibus bonus ille vir, quem defensum eunt, ab hostibus suis oneratus fuit.

EIVSDEM Discussio nebularum, quibus *Calovius* iniquitatis mysteria, Officio pietatis erga patrem revelata, Disputatione nupera obumbrare tentavit. Helmstadii 1676. Adcalcem p. 79. adiecta est ipsa *Calovii* Disputatio.

EIVSDEM Refutatio Harmoniæ calixtino-hæreticæ *Caloviana*, opposita Hulderico *Gottfriedo* & Vlrico *Raiterr*. Helmstadii 1679. Hi unus idemque sunt *Calovius*. Præfatio auctoris, infausti certaminis, G. *Calixtum* eiusque filium inter & Abr. *Calovium* nati, & ultra XXX. annos agitati historiam complectitur, & conficto Hulderico *Gottfriedo* larvam detrahit. Appendix vero scurrilitatem & improbitatem libelli, quem Vlricus *Raitern* sive Abr. *Calovius*, cum inscriptione, Fides catholica omnium temporum V. & N. Tti, in sanguine Messiæ iustitiam & salutem quærens, in publicum emiserat, non nihil detegit, perstringit & reprimit. Quodsi etiam nosse cupis, de quibusnam rebus in Refutatione præsente agatur, eam tecum communicabo consignationem, quam in usus meos ipse formavi. Agitur nimirum de Meriti Christi sufficientia. p. 1. Fiducia in Christum, cum peccatis mortalibus consistente. 31. Iustificationis caussa formali & organica. 35. Necessitate bonorum operum ad salutem. 82. Naturali hominis mortalitate. 106. Corpore Christi, an fuerit natura mortale? 129. Promissionibus pacti mosaici. 146. Fine legis primario. 159. Conspiratione cum Papalibus circa transsubstantiationem. 162. Formali peccati originis, An sit mera privatio? 173. Promissionibus, Patriarchis factis. 192. Significatione vocis עלמ 202. Sensu verborum Psal. 139, 7. *Quo ibo a spiritu tuo?* 209. Permutato nomine *Zachariæ* cum Ieremiæ, Matth. 27, 9. p. 220. Significatione verborum Mosis, Gen. 4, 26. p. 236. Beatitudine, seu fine hominis supernaturali. 241. Multivolipræsentia. 249. Identitate numerica corporum resuscitandorum. 253. Merito & satisfactione Christi. 268. Modo adversus prævaricantes procedendi sub pacto euangelico V. & N. Tti. 272. Areæ, tentorii, & sacrificiorum præcipuo scopo. 281. An omne, quod dicit hæreticus,

sit hæreticum? 298 de Iniuriosa inscriptione *Harmonia Calixtino-hæretica.* 304. Atrocibus criminationibus Calovii. 315. Reformatos in Præfatione *Formula concordia* non condemnari hæreseos. 316. Neque Pontificios in Libris symbolicis Protestantium. 333.

CXXIII.

ACADEMIAE IVLIAE Schutzrede, Pietas, contra ipsius calumniatores, in primis D. Aegidium *Strauchium*, professorem wittebergensem. Helmstadii 1668. Qua G. *Calixti*, Conr. *Hornelii*, & F. V. *Calixti* innocentia & orthodoxia vindicatur. Auctor huius scripti est Herm. *Conringius*, interpres autem eius germanicus, Christoph. *Schrader*. Vide *Placcium* de pseudonymis p. 401.

Grundliche WIDERLEGVNG, sive solida Refutatio Abominationis calixtinæ (des Calixtinischen greuels) D. Aegid. *Strauchii.* Helmstadii 1688. Auctor quondam erat discipulus theologorum helmstadiensium, ut ipse indicat. p. 11. seque doctrinam apud eos longe aliam ait audivisse, quam a Strauchio describatur.

Frid. Vlr. CALIXTI Ablehnung, sive Depulsio aliquot noviter emissarum iniuriarum & calumniarum, cum Protestatione, se non amplius cum illo scriptis certaturum. Helmstadii 1669.

Viri in Calixtinis scriptis probe versati (D. Ger. TITII) Vorstellung des Bedenckens, Repræsentatio Consilii D. Georg. *Calixti* de concordia & tolerantia dissentientium Christianorum. Helmstadii 1677. Germanica hæc versio, docente *Placcio* de Anonymis p. 86. & 419. auctorem agnoscit Zach. *Pruschenckium*, consiliarium Saxo-vinariensem.

Timothei FRIEDLIEBII Erörterung der frage, Solutio quæstionis, cur non vis fieri romano-catholicus, ut erant maiores tui? A. 1669. Est Dialogus de hac quæstione: An euangelicus, sive Augustanæ confessioni addictus, salva conscientia, atque ita, ut Deum non offendat, eiusque gratia excidat, transire possit ad Ecclesiam romanam, eiusque doctrinam & cultum acceptare, quidque eum inde retrahere debeat? Auctor, etiamsi concedat, inter

inter Pontificios retineri fundamentum, dum V. partes habeant catechismi, respondet negando, quia talis homo contra meliorem agat scientiam. Partes huius colloquii sunt III. in quibus Professio fidei catholica, a PIO IV. praescripta, & Concilio tridentino inserta, per singulas partes examinatur & confutatur; & speciatim quidem in Parte I. disputatio est de sensu horum verborum: *In papatu mansisse fundamentum christianismi, atque in ecclesia romana etiam dari salutem*. p. 3. de laesione conscientiae eorum, qui ab Euangelicis transeant ad Romano-catholicos. 95. de traditionibus. 61. de sacramentis Confirmationis, Extremae unctionis, & Ordinationis clericorum. 82. de sacramento Coniugii. 104. de sacramento Poenitentiae, & peccato originis. 129. de peccato originis & iustificatione peccatoris coram Deo. 133. 182. de certitudine iustificationis nostrae. 211. In Parte II. de sacrificio missae, & transsubstantiatione. p. 3. de repositione, circumgestatione, & adoratione hostiae, item de communione sub una 25. de purgatorio 43. de invocatione Sanctorum. 64. de cultu reliquiarum, & imaginum. 80. de indulgentiis. 100. de ecclesia romana, An sit mater & magistra omnium christianarum, adeoque ecclesia catholica & universalis, extra quam non detur salus. 139. cur Romano-catholica ecclesia nostram pro vera non agnoscat? 162. de auctoritate ecclesiae, & notis verae ecclesiae, ac differentia inter visibilem & invisib. eccles. 210. de eminentia ac potestate Papae. 235. 264. 286. In III. Parte, de confuso statu ecclesiarum euangelicarum, quem P. *Sevenstern*, & P. *Kirchweg* nostratibus obiiciunt. p. 3. de iactata concordia Doctorum in ecclesia romano catholica, item de causa schismatis, quod est inter Pontificios & Euangelicos, deque quaestione: An ex multis particularibus ecclesiis nascatur universalis & catholica ecclesia? 23. de Lutheri & Euangelicorum excommunicatione, de duplici fundamento religionis, de impedimentis christianae religionis, & gravibus erroribus, qui iuxta fundamentalem doctrinam christianam introducti sunt. 36. de traditionibus. 65. 88. de interpretatione S. scripturae, ecclesia visibili & invisibili, & an, si omnes ecclesiae, quae V. partes Catechismi assumunt, pro ecclesia versicolor? partibus catholicae ecclesiae reputantur, inde exsurgat item de claritate & obscuritate S. scripturae. 127. de VII. sacramentis. 147. 160. de ordinatione clericorum, & an Euangelici ve-

ci veros habeant ſacerdotes? 160. de ſacramento Matrimonii. 180. de cœlibatu clericorum. 198. 220. de pœnitentia. 242. de aqua benedicta, placentulis, quæ *Agnus Dei* appellantur, de transſubſtantiatione, & num Euangelici eo, quod eam negant, receſſerint ab Auguſtana confeſſione? 266. de iuſtificatione, obſervatione præceptorum Dei, ac diſcrimine iuſtificationis & renovationis. 291. de imputatione iuſtitiæ ſeu meriti Chriſti, & fide, quod ſola iuſtificet. 313. de certitudine iuſtificationis, & bonis operibus. 333. ac tandem reſpondetur P. *Sevenſternio* ad V. exceptiones. p. 351. Ecquis autem latet ſub larva Friedliebii? Nemo alius, niſi Iuſtus GESENIUS, qui eo tempore hoc ſcriptum compoſuit, cum ſereniſſ. Dux *Io. Fridericus* ad ſacra Romanenſium acceſſiſſet dicam? an accedere meditaretur. Obſervare etiam licet ex multis huius operis locis, auctorem eius non conſveviſſe orare Vater unſer, ſed *Unſer Vater*.

P. I. p. 70. Omnes libros V. & N. Ti nec non traditiones ipſas (quamvis *humanas*) pari pietatis affectu ac reverentia ſuſcipit ac veneratur Concilium tridentinum Seſſ. IV. Decreto de Canonicis ſcripturis, pag. 8.	Traditiones, quæ *ipſius Chriſti* ore ab Apoſtolis acceptæ, aut *ab ipſis Apoſtolis*, Spiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ, ad nos uſque pervenerunt. Ibidem p. 7.
P. II. 46. Purgatorium, ut aiunt, adeo vehemens tamque horribiliter ardens *ignis eſt*, ut ignis infernalis. Pro animabus inde liberandis non tantum orare te debere, ſed etiam *ieiunare*, te ipſum *flagellare*, & *alia opera facere*.	*Non eſt de fide*, verum & proprium eſſe ignem purgatorii; nec certam gravitatem pœnarum ibi ſuſtinendarum; nec ſuffragia certa lege illis prodeſſe; nec remiſſionem, quæ fit, fieri per applicationem ſatisfactionum aliorum ad animas purgatorii; nec indulgentias animabus aliter prodeſſe, quam per modum ſuffragii. *Compendium* Regulæ fidei catholicæ veronianæ p. 38. 39.

Concil.

Pag. 86. Papa PIVS IV. & Concil. tridentinum non expresse & perspicue ordinant, *quo modo* imagines Christi & Sanctorum sint venerandæ.	Concil. tridentinum Sess. XXV. p. 507. sancit, imaginibus illis *debitum honorem & venerationem* impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa. *Walenburchii* T. II. 255. 257. *Compendium* Reg. fidei Veron. 64. & *Rasevviz* Delineat. 718.
304. Pontificii oderunt nos, quod eorum superaddita non acceptamus; quod non credimus, *Mariam sine peccato conceptam & natam esse*; quod non credimus, *Deum nobis peccata remittere ob opera nostra iustitiæ*.	*Neutrum est de fide.* *Compend.* Reg. fid. cathol. Veron. p. 27. & auctor *Præfat.* illius p. 11.
190. Vulgata versio *sine ulla exceptione* authentica declaratur a Concilio tridentino.	*Inter omnes latinas editiones*, quæ circumferuntur. *Sess.* IV. p. 8.
295. Cornelius Mussus, Episcopus *Bipontinus*.	Episcopus *bitontinus*.
334. Demonstravi, *nos scire posse* quod, dum sumus iustificati, simus in Dei gratia.	Non negant hoc adversarii, sed negant nos scire *certitudine fidei*, quæ nitatur sola Dei auctoritate, & excludat non solum omnem dubitationem, sed etiam formidinem & timorem de opposito, id est, in verbo Dei non esse revelatum, *mihi*, *tibi*, *illi* factam esse remissionem peccatorum. *Concil.*

	cil. trident. Seſſ. VI. c. 9. *Bellarmi* lib. 1. de Poenit. c. 2. p. 378. P. *Suavis* Hiſt. concilii trident. l. 2. p. 342.
337. Si univerſalis propoſitio a Deo formaliter & immediate revelata eſt, omnes ſub ea comprehenſæ particulares *pro virtualiter & mediate revelatis* habendæ ſunt.	Sed *certitudo fidei nititur expreſſo Dei verbo.* Mart. *Becanus* Operum p. 268.

Iuſtus *Geſenius*, natus Esbeckæ in Ducatu brunſvicenſi, Doctorum helmſtadienſium & ienenſium diſcipulus, eccleſiaſtes primum in urbe Brunſviga, deinde, cum prius via regia honores doctorales Helmſtadii obtinuiſſet, per Ducatum hanoveranum ſuperintendens eccleſiarum generaliſſimus, concionator aulicus primarius, & conſiliarius eccleſiaſticus, non ſolum aliis & voce & ſcriptis, (inter quæ, poſt Diſſertationem de igne purgatorio, eminent Parva ſchola catechetica, Quatuor hominis noviſſima, Libellus de reſurrectione mortuorum, Praxis devotionis, Biblia parva, & varii generis Homiliæ) viam monſtravit cœli, ſed & ipſe comitem ſe ac ducem præbuit. Hinc in orando ſedulus, vanitatum mundi contemtor, in proſperis moderatus, inque adverſis vere patiens exſtitit, in vita communi luxum fugere ac ſuperbiam, rixas cane peius & angue evitare, egenis ſuccurrere, tegenda reticere, a fuco abſtinere, ſinceritati ſtudere, iniurias perferre, cunctiſque prodeſſe mortalium allaboravit, ac vitæ ſatur, poſtquam perſonam ſuam in hoc mundi theatro 72. annos decenter ac laudabiliter egiſſet, Creatori, a quo acceperat, animam tradidit, atque inter mortales eſſe deſiit anno a Chriſti nativitate 1671. *Witte* Memor. theologorum p. 1721. A Gerhardo *Titio* vocatur vir magnus, nullis ſat loquendus vocibus, atque a *Conringio* vir magnus idem & optimus, nec non in Præfatione in Mulmannum de Purgatorio, vir & pietate & doctrina non minus, quam dignitate & munere ſanctiſſimo reverendus.

CCXIIII.

CXXIIII.

Frid. Vlrici CALIXTI Historia immaculatæ conceptionis B. Mariæ virginis. Helmstadii 1696. Accessit ALEXANDRI Papæ VII. Constitutionis Examen. Natus est hic liber ex colloquio, quod auctor habuit cum illustri viro, Ernesto Leopoldo *a Bockenvorde*, dicto *Schungel*, canonico hildesiensi, & decano ac satrapa peinensi, cumque ille affirmaret, Immaculatam B. Mariæ conceptionem esse articulum fidei in ecclesia romana hodierna, eumque a summo Pontifice iam definitum ac præscriptum, hic autem negaret, factum est, ut ille sponsione hunc provocaret, atque interim, simulata hominis pontificii persona, a Theologis coloniensis & herbipolensis academiæ informationem peteret. Quid autem illi, quasi arbitri? Responderunt non esse articulum fidei, neque ab ALEXANDRO VII. aut ullo alio Papa definitum; sanxisse solummodo ALEXANDRVM prædictum, ne quis piam de immaculata conceptione sententiam, eiusque cultum & festum in disputationem revocet, aut contra eam quoquo modo, directe vel indirecte, aut sub quovis prætextu seu occasione, scripto vel voce, loqui, concionari, tractare, & disputare audeat, nisi in gravissimas incurrere velit censuras. Vide pag. 148. & 154. Calixtus autem hæc etiam responsa, immo ipsam quoque Constitutionem ALEXANDRI VII. in favorem sententiæ suæ interpretans, non dubitavit manum operi admovere, atque hanc scribere Historiam, qua evincere se posse existimabat, doctrinam de immaculata B. Mariæ conceptione esse hodie articulum fidei apud Romano-catholicos, & singulos oportere eum profiteri. Vide *Acta erudit.* A. 1698. 285. ubi liber hic recensetur. Sed errare eum, nec id, quod demonstrandum erat, attulisse, quin potius testimoniis illis theologorum academicorum, propria cæcidisse vineta dicunt Pontificii: interque eos eruditus P. Balthasar *Alff*, Societatis Iesu in Collegio hildesiensi, ut ipse in Apologia pro Beata Maria virgine pag. 161. scribit, animum habuit refutandi. In Dedicatione auctor non pacem, ait, ipsam, sed præparatoria ad pacem se promere, neque huic exitiosius quid esse, quam inconsultam hæretificationem: cum hæreticis enim Christianis non licere pacisci aut concordiam inire, tolerantiamve exercere,

deinde Aulæ brandenburgicæ ſtudium & favorem erga pacem ecclesiaſticam inter Proteſtantes, multis effert laudibus. In Præfatione autem in Epicriſin agit de induciariis ſive Interimiſtis, de Schiſmatis inter Proteſtantes cauſſa efficiente, & conſervante, de motivis ad agnoſcendam realem in S. cœna Chriſti corporis præſentiam, de notis & nominibus religionum diſcretivis, & exercenda ad invicem, ceſſante actuali reconciliatione, tolerantia.

Pag. 41. In Auguſtini *libri* VII. de Natura & gratia cap. 36.	Eſt *liber* I. exſtans in Tomo VII. operum S. Auguſtini.
Inde enim ſcimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum.	*Vnde* enim ſcimus?
84. *Duratus* de Ritibus eccleſiaſticis.	Io. Steph. *Durantus.*

EIVSDEM Via ad pacem inter Proteſtantes præliminariter reſtaurandam, cum Epicriſi editoris. Helmſtadii 1700. Strata illa eſt per colloquia ſollemnia, atque alia pacificorum ſcripta, quæ hic collecta exhibentur, ſuntque 1) Colloquium marpurgenſe anni 1529. deſcriptum a Phil. *Melanchthone.* p. 2. 2) Formula concordiæ wittebergenſis A. 1536. p. 13. 3) Colloquium lipſienſe A. 1631. p. 17. 4) Idem latine. 49. 5) Decretum *Ordinum euangelicorum* in Conventu Imperii francofurtano. 73. 6) Ioan. *Matthia*, Epiſcopi ſtregnenſis, ad Regem Sueciæ Epiſtola. 78. 7) Iudicium *Synodi Gallo-belgicæ* de Io. Duræi Irenico. 87. 8) Timan. *Geſſelii* Catalogus irenicorum ſcriptorum. 92. 9) Collatio G. *Calixti* cum Io. *Duræo.* 97. 10) Calixtini conſilii de concordia eccleſiaſtica reducenda Preſſior repræſentatio, auctore Ger. *Titio.* 11) Thomæ *Smith* Henoticon. 157. 12) Bened. *Picteti* Differt. irenica. 191. In Epicriſi autem id agit Calixtus, ut oſtendat, Pontificios æque ac Reformatos non eſſe hæreticos, neque a Maioribus noſtris hæreſeos fuiſſe accuſatos, ſed iuxta errores ſatis graves, hiſque non obſtantibus retinere fundamentum fidei, Symbolo apoſtolico, aut V. partibus Catechiſmi chriſtiani contentum, theſinque iſtam non modo poſitive adſtruit, ſed etiam contra diſſentientium argumenta maſcule defendit. Et ex hoc, utpote omnium

ultimo

ultimo ſcripto, non autem ex Hiſtoria immaculatæ conceptionis B. Mariæ virginis, eiusque pag. 259. ubi in fervore diſputationis & confuſe ſcripſit, ſententia eius de negotio irenico haurienda & iudicanda eſt. Recenſionem autem huius libri invenies in *Actis erudit*. A. 1702. 175. *Extractis menſtruis* A. 1700. 743. iudiciumque de eo in *ICti christiani* Cogitationibus de pace eccleſiaſtica, §. 5.

Pag. 9. In Via ad pacem, Art. marpurg. X. Baptiſmus eſt ſignum & opus Dei, in quo fides noſtra *requiritur*, per quam regeneramur.	In quo fides noſtra *excitatur*. vel *requiritur & confirmatur*. Lutherus, qui germanice illos Articulos ſcripſit: Die Tauffe iſt ein werck Gottes, darin unſer glaube *gefodert*, durch welchen wir wiedergebohren werden. *Narrat. innoc.* A. 1707. 290.
157. Thomæ *Schmith* Ενωτικον.	Thomæ *Smith*.
248. Talis fuit etiam ſententia Chriſtophori *Donacenſi*.	*Donaueri*,
In Epicriſi, p. 250. P. Athanaſium *Kirgerum*.	*Kircherum*,
300. 301. Chriſtophorus *Danhavverus*.	*Donauerus*.
360. *Quare vero a negotio* (irenico) *mere theologico arcendi profeſſione Theologi*?	Non arcet eos Pictetus; certe non a conſiliis: ſed optandum eſſe ait, ut *res per Politicos potius*, quam Theologos tractaretur: nam modum tractandi melius illi, quam hi, noverint.

CXXV.

Gerhardi TITII Oſtenſio ſummaria. Helmſtadii A. 1663. Editio ſecunda, priori, quæ prodiit anno 1658. correctior, & inſertis paſſim teſtimoniis & argumentis auctior. Vocatur *Oſtenſio*, ad imitationem M. Ant. *de Dominis*, qui Oſtenſionem ſcripſit errorum Fran. *Suarezii*, adiiciturque vox *Summaria*, e foro petita, ut

 indice-

indicetur, compendio & in brevi quasi summa hic tradi rem proponendam. Scopus eius est ostendere, quod Pontificii dogmata sua sibi peculiaria non possint unanimi Scriptorum ecclesiasticorum, e V. prioribus post natum Servatorem seculis superstitum, consensu probare. Constat XVI. capitibus, in quibus agitur de S. sciptura, Pontifice romano, Transsubstantiatione, nec non adoratione & circumgestatione hostiæ, Sacrificio missæ, Communione sub una specie, Septenario sacramentorum numero, Sacramento confirmationis, Sacramento ordinationis, Sacramento matrimonii & coniugio clericorum, Sacramento pœnitentiæ, Enumeratione delictorum in confessione privata, Satisfactione, Igne purgatorio, Indulgentiis, Cultu & invocatione sanctorum, & Meritis operum. Et in Epilogo remittit auctor ad eos scriptores, qui de Cultu imaginum, Monachatu, Immaculata conceptione B. Mariæ virginis, Iubileis, & Discrimine episcoporum ac presbyterorum egerunt. Mox autem surrexit Vitus *Erbermannus*, iesuita, & contra hoc scriptum edidit Animadversionem: ut adeo auctori onus imponeretur, Castigatione eam excipere, sicut iam sequetur.

Pag. 24. Prohibetur *in Concilio tridentino* (*Sess.* XXII. *cap.* 8. & *can.* 9.) ne passim omnibus sine discrimine concedatur eiusmodi (Bibliorum in vernaculas conversorum) *lectio*, & ne in publico & communi usu ecclesiæ, scripturæ *legantur* vel canantur vulgaribus linguis.	Nihil ibi *de lectione* S. scripturæ in lingua vernacula, sed de hac sermo est *in Regulis* PII IV. quæ Concilio tridentino quidem additæ, non autem eius pars sunt. Autor *Compendii* Reg. fid. cathol. Veronianæ, p. 45.
83. Nihil utique de *adoratione & cultu latria ad symbola etiam panis & vini pertinente*.	*Non est de fide*, imo *falsum* est, duas adorationes poni a Tridentino: *falsissimum est*, Catholicos adorare, vel cultu latriæ, & eodem, quo ipse Christus colitur, colere species sacramentales, seu symbo-

Pag. 89. Matth. Galenus *Catech.* 143. | symbola eucharistiæ. *Idem* p. 97. *Catech.* 134.

EIVSDEM Castigatio Animadversionis Viti *Erbermanni* in Ostensionem summariam. Cum Herm. *Conringii* Epistola, qua ipsius ad Cassandrum Præfatio ab eiusdem *Erbermanni* obiectionibus vindicatur. Helmstadii 1660. Adiungitur ipsa *Erbermanni* Animadversio.

EIVSDEM Tractatus de Phrasibus sive locutionibus veterum ecclesiæ Doctorum, quibus pro fucandis novitatibus suis romano-pontificiæ ecclesiæ Doctores hodie abutuntur. Helmstadii 1676. *Molinaus* in Novitate papismi lib. I. c. 46. p. 173. videtur auctori occasionem dedisse scribendi hunc librum. Qui quidem agit de Traditionibus, Voce *canonicus*, Iudicis aut arbitri controversiarum fidei appellatione, Pontifice romano, Ecclesia romana, Concupiscentia, Legis impletione, Iustificatorum iustitia inhærente, Iustificatione solius fidei, Bonorum operum meritis, VII. sacramentis, Transsubstantiatione, Sacrificio missæ, Enumeratione peccatorum in confessione privata, Satisfactione, Indulgentiis, Purgatorio, Precibus pro defunctis, Invocatione sanctorum, Cultu reliquiarum, & Imagine crucis, ac signo crucis. In Præfatione autem docet, schisma inter Protestantes & Romano-catholicos ortum esse ex doctrinæ corruptelis & Pontificis excommunicatione ac sævitia, multum tamen boni christiani esse sub papatu, nec ibi ecclesiam desiisse: distinguendum esse inter Ecclesiam romanam & Curiam romanam: Reformationis scopum non fuisse, omne illud, quod Rom. ecclesia profitetur, procul abiicere, quasi in ea christianismus plane fuisset exstinctus, sed ut errores & corruptelæ abstergerentur: examen dogmatum fieri debere ad normam verbi divini, eique adiungendum testimonium antiquæ ecclesiæ christianæ: Ecclesiam ab initio habuisse regulam fidei, & inde Symbolum fluxisse apostolicum; nec subsecuta Symbola alia ab illo esse, sed illius tantum repetitionem & declarationem: Controversias aptiore medio non posse componi, quam iusta, seria, sedata, & veritati innixa disputatione; qualis fuerit Augustana illa, anno 1530. inter partes diffidentes instituta, qua ex XXI.

Articulis exiguo tempore conciliati fuerint XV. ex reliquis III. ad Concilium generale remissi, & soli III. in manifesto dissensu relicti: denique Helmstadienses nullius sibi conscios esse novitatis.

CXXVI.

Iusti VINDICII Severiani Telum defensivum pro Vincentio *Ambrisetto*. A. 1670. Vindicius idem est, qui Ambrisettus, & sub utroque latet D. Io. Wolfg. *Textor*, qui se defendit contra Io. Ioach. *Zentgrafii* Iteratam syncretismi detectionem & confutationem, pro defensione Disputationis Georg. Bartholdi *Schragmulleri*, sub titulo Syncretismi non neminis detecti & enecti, subque præsidio D. Seb. *Schmidii* A. 1669. Argentorati habitæ, scriptam, & ibidem evulgatam. Nimirum in disputatione illa refutatum ibant sententiam *Textoris*, in libro de Vera & varia ratione Status Germaniæ modernæ c. 21. de revocandis ad concordiam III. religionibus in Imperio romano-germanico receptis expressam.

Alicuius *Augustanæ Confessioni addicti* super Tractatu Adriani & Petri *de Walenburch* de Articulis fidei necessariis, essentialibus seu fundamentalibus Consideratio generalis, & specialis Wolfenbytelii 1666. Horum scriptorum auctor est Andreas OVERBECK, & prioris refutatio exstat T. I. operum Walenburchiorum p. 618. Overbeckius autem in rubro Considerationis specialis, quæ XVII. priora examinat capita, promittit Vindicias Considerationis generalis, a Walenburchiis iam impugnatæ.

Andr. *Overbeck*, Boenemia-hildesiensis, philos. magister, serenissimi Brunsvic. ac Luneburg. Ducis *Augusti* a concionibus aulicis & consiliis sacris, postea abbas amelunxbornensis, & superintendens in dioecesi weserana generalis, emisit Disputationem de spontaneo & invito, aliquot Conciones, & Scriptum germanicum de controversiis sui temporis, obiitque Holzmindæ A. 1686. *Witte* Diar. biograph. Tomo II. S

Petri MVSAEI de fugiendo syncretismo liber I. Kilonii 1670. Agitur in eo de Syncretismi voce, significatione, definitione, fundamento, subiecto & termino, principiis, mediis, fine, proprietate, fructibus, eiusque & Syncretistarum damnatione; item distinctio-

stinctionibus necessariorum ad salutem, & errorum. Non autem sponte, suoque concilio accessit auctor ad scribendum hunc librum, sed iussus a serenissimo suo Hero, quum doceret in academia kiloniensi, & invitus; nec tam disputatorem aut refutatorem vult agere, quam narratorem & recensitorem; immo, quamvis ex academia rinthelienſi in helmstadiensem transiens, ea, quae cum Reformatis transegerat Cassellis, retractaverit, ut aiunt, vel declarationem ediderit; non potuit tamen sive Declaratione ista, sive libro de fugiendo Syncretismo, omnem animi in heterodoxos iusto aequioris suspicionem (verba sunt Io. *Molleri* Introduct. in Historiam cimbricam P. II. 199) a se amovere. Superstitem subinde vellicarunt Mich. *Siricius*, Frid. *Rappoltus*, & alii superioris Germaniae theologi. Post excessum autem ipsius, librum de Syncretismo fugiendo censoria virgula notavit Ant. *Reiserus*, theologus hamburgensis, in peculiari, quam Conr. Tyburtii *Rangonis* Haereticorum & Syncretistarum obici, seu scripto de Libro concordiae vernaculo A. 1683. praefixit, Epistola, ac *de Syncretismo incrustando* potius inscribi debuisse pronunciavit. Haec Molleri verba repetit *Crenius* Animadversion. P. VII. 167. & inde occasionem sumit excurrendi in locum de retractationum paucitate, & candore in scriptis adhibendo. Quibus adde D. Albertum *Zum Felde*, in Analectis disquisitionum p. 219. qui, in cathedra successor, librum Musaei laudat, ut doctum nitideque scriptum, in quo tamen simul moderationem suam abunde testetur, prudentia duce ac comite, ut nihil in quemquam amari, nihil in fratres duri, nihil acerbi pronuntiaverit, sed pacis studio rem ipsam duxerit illustrandam.

Pag. 378. Vtrique (*Pontificii & Reformati*) de nobis persuasum habent, errare nos in fundamento fidei, si non ipsis verbis, tamen per consequentiam.	*Neque omnes* Pontificii, *neque omnes* Reformati. *Bossuet* Doctr. cathol. exposit. c. 2. *Crenius* l. c. p. 171.

Petrus *Musaeus*, cuius proavo Simoni cognomen erat *Meusel*, Langenwiesa - sive Longoprato - schwartzburgicus, Ioannis frater, *Stahlii*, *Dilherri* & G. *Calixti* discipulus, primum philosophiae, deinde & theologiae in academia rinthelienſi professor & doctor, anno 1663. in academiam Iuliam concessit, & post biennium in

in novam kilonienſem, ubi primus fuit proreſtor, primarius theologus, procancellarius perpetuus, & convictorii ducalis inſpector, vir multis animi ingeniique dotibus ornatus: fuit enim, ut χαριεστατος ac πολυμαθεστατος Io. Nic. *Pechlinus* in Programmate funebri apud *Wittium* in Memor. theologor. p. 1841. & 1845. eum deſcribit, theologus conſummatiſſimus & accuratiſſimus, philoſophus acutiſſimus, diſputator ſubtiliſſimus, orator diſertiſſimus, ac polyhiſtor ſcientiſſimus. Vide *Wittium* l. c. *Lexicon univ. hiſt.* P. III. 581. & *Mollerum* de Homonymis p. 797. atque Introduct. in Hiſt. cimbr. P. II. 198. E ſcriptis eius, quorum catalogus exhibetur a *Wittio* p. 1852. eminent Inſtitutiones metaphyſicæ, Introductio in theologiam, Tractatus de perſona Chriſti, Diſſert. contra Edoard. *Herbertum*, qua nova eius methodus de inveſtiganda veritate examinatur, Theſes theologicæ in univerſam theologiam, & Diſputat. de capite eccleſiæ, Pontificiis, & nominatim *Becano* oppoſita. Tandem vero, pluribus morbis, ut calculi, colicis, & podagricis defatigatus, nihilo tamen minus pridie ante letalem morbum (ut dicto ſuo, quo frequenter utebatur, *Profeſſorem oportere laborantem mori*, ſatis faceret) duas adhuc lectiones domi peragens, mundique depravati pertæſus, non miſerabili mortis genere abreptus eſt, ſed pie placideque, inter adſtantium preces, & ſolatiorum ſuggeſtiones, exſpiravit, ſanctamque Deo animam reddidit anno 1675. ætatis 55.

EIVSDEM de æterna beatitudine, damnatione, morte & reſurrectione Libellus. Kilonii 1675.

Melchioris ZEIDLERI Notæ & animadverſiones in Scrutatorem veritatis. Helmſtadii 1689. Opus poſt mortem auctoris editum, in quo veritas doctrinæ Eccleſiæ proteſtantium contra ſophiſticas technas auctoris illius (qui quidem onus probandi in nos vult devolvere, videlicet ut probemus, nos eſſe veram Chriſti eccleſiam, quique, ut in fronte legimus, Tubam pacis incentivam Matthæo *Prætorio* ſubminiſtraſſe creditur) egregie defenditur. Poſtea autem Scrutatorem iſtum compertum eſt ieſuitam eſſe Io. Fran. *Hackium*, Iod. *Keddii* Poſtulata leviter interpolata A. 1680. recoquentem; idemque oppoſitam *Schelgvigii* Detectionem veritatis, adſcito ſibi Lucæ *Marckievviczii* nomine, virulento excepit

ſcripto,

scripto, quod Trutinam vocavit, anno 1683. Ceterum in præsenti nostro libro præmissa est vita *Zeidleri*, eiusque operum catalogus, & III. ad eum datæ Epistolæ, nimirum Guern. *Rolfinckii*, Ioach. *Hildebrandi*, qui inter alia ita scribit: Garriant alii de Syncretismo, quicquid velint. Fraterna inter nos amicitia, sit syncretismus noster) & *Arsenii* metropolitæ Tiberiopolis, ac XII. Scrutatoris Postulata. Quæ quidem sunt Iod. *Keddii*, interpolata a Ioan. Fran. *Hackio* iesuita. Vide *Placcium* de Anon. 153, 171.

Melch. *Zeidler*, prussus, *Wichelmanni* & Lud. *Volbrechti*, præstantissimorum scholæ moderatorum, discipulus, in philosophia græca nec minus in theologia solidissime doctus, ac primum philosophiæ, deinde S. theol. professor & doctor in academia regiomontana, pariterque cathedralis ecclesiæ pastor, & Consistorii sambiensis assessor, antiquitatis ecclesiasticæ post Scripturam sacram (quarum hanc Mensæ aureæ, illam vero aureo Candelabro comparabat) studiosissimus, ad hæc devotus in orationibus & precibus, amore Dei & proximi flagrans, in officio solers, industrius, sedulus, schismatis inter partes christianas osor, idque pro virili tollere laborans, perpetuis lucubrationibus tabem sibi contraxit, cum multis aliis symptomatis coniunctam, ita ut umbræ videretur similis esse, quæ tandem, pia & elegantissima anima Christo reddita, a morte facile superari ac dispelli potuit; idque factum anno 1686. quum inter mortales versatus esset annos 56. Scripta eius bene multa sunt, varia, & probe elaborata omnia, eorumque IIX. classes numerantur, videlicet 1. adversus dissidentes a religione lutherana, 2. circa dissidia regiomontana. 3. circa agenda. 4. scholastica. 5. homiletica. 6. hermeneutica, sive explicationes dictorum Scripturæ. 7. miscellanea theologica. 8. miscellanea philosophica. Inter edita vero caput extollunt Disputatio inauguralis de Successione episcoporum, an sit nota ecclesiæ? & alia de Peccato actuali infantum, Rhetorica ecclesiastica, de definitione hæretici Exercitationes VII, *Keddius* refutatus, *Lutherus* defensus, & Refutatio Tubæ pacis. *Witte* Diar. biograph. Zzzz iij. & auctor *Programmatis* in funere Zeidleri positi. Neque reticendæ sunt laudes, quas Zeidlerus noster apud eruditos obtinuit: nam a *Ræschelio* ne, an *Schurzfleischio*, in Bibliothecæ Schraderianæ Parte II. c 3. præfertur Nunnesio, si quis philosophiam peri-

pateticam veterem voluerit cognoscere; ab *Helvvichio* Præfat. in Manuduct. regiomontanorum theol. professorum dicitur *Dreieri* vestigiis insistens, labore & diligentia sua id consecutus esse, ut præceptorem in cognitione philosophiæ superaret, in theologia feræ æquaret; & a D. Io. *Berent* vir appellatur eximia doctrina & pietate inter ætatis suæ theologos post Dn. *Dreierum* seniorem facile princeps.

EIVSDEM Tractatus de Polygamia, & Disquisitio de matrimonio cum sorore uxoris defunctæ. Helmstadii 1690. In illo docetur, polygamiam, qua unus vir simul habet plures uxores, non adversari iuri naturæ, nec a Deo proprie in V. T. prohibitam, prohibitam tamen esse sub novo testamento; in hac, matrimonium eiusmodi nec esse contra ius naturæ, nec contra leges divinas positivas, nos absolute obligantes, adeoque in eo, ob rationes prægnantes, dispensari posse. Et hic etiam reperitur p. 213. responsio ad III. quæstionem: An in matrimonio, cum defunctæ uxoris sorore contracto inter personas Principes, vinculoque amoris ita colligatas, ut sine gravissimo præsentissimoque periculo disiungi amplius nequeant, dispensationi locus sit, nec ne? Quæ in *Colloquio* seu Actis oettingensibus omissa est.

CXXVII.

Statii BVSCHERI Cryptopapismus novæ theologiæ helmstadiensis. Non additur quidem locus & annus, neque etiam nomen typographi; novimus autem, cum Francofurti ad Mœnum dissimulato auctoris nomine, famosus hic libellus hoc titulo, *Abominatio desolationis stans in loco sancto, Greuel in der Iulius Universitat zu Helmstedt, gesetzet an die heilige Stet der reinen evangelischen lehr*, typographum non invenisset, impressa esse Hamburgi apud Tobiam Gundermannum anno 1639. & quidem sub ficto nomine Christiani *Petri* 478. sub vero autem Buscheri, attamen sine huius præscitu & consensu, 900. exemplaria. Vide *Placcium* de pseudonymis p. 495. Pietatem *Academia Iulia*, & ea, quæ præmissa sunt *Helmstadiensium* Apologiæ seu refutationi scripti Buscheriani c. Interim favent huic libro *Dorscheus*, *Hulsemannus* & alii apud Crenium Animadversion. P. XIII. p. 198. & *Narrationum innoc.* auctores ad annum 1716. p. 991. Accusat vero *Buscherus* Helm-

Helmſtadienſes novitatum, & diſcrepantiarum, atque errorum adverſus Corpus doctrinæ Iulium, cui ſe iureiurando adſtrinxerint, ſpeciatim in doctrina de S. ſcriptura, 2. de peccato originis, 3. de iuſtificatione & bonis operibus, 4. de chriſtiana eccleſia. 5. de poteſtate & ſuperioritate Papæ romani. 6. de cœna Domini & ſacrificio miſſæ. Quibus addit alias, ut vocat, corruptelas.

Statius *Buſcherus*, paſtor hanoveranus ad S. Aegidii, huius libri cauſſa vocatus bis ad Conſiſtorium, non comparuit, ſed infirmitatem corporis ſimulans forum illud evitavit, cumque ſuis clam aufugit, ſcriptis ad Senatum hanoveranum litteris, paratum ſe eſſe ad agendum cauſſam ſuam coram iudice legitimo & incorrupto: quaſi Conſiſtorium illud principale non foret iuſtus, atque a Deo conſtitutus ipſius index, aut iam ſatis probatum, alteri illud parti favere, ac iuſtitiam violare. Quid? ne Iudicium hoc poſſet, vel per calumniam, iniquitatis ſuſpicionem incurrere, non tantum ex univerſo Senatu aulico pariter & eccleſiaſtico, ſed etiam ex Ordinum provincialium delectis, ipſoque adeo Hanoveræ urbis conſule primario & ſyndico, theologis item ex terris non nullis, optimus Dux *Georgius* illud formavit. Vbi autem, & quando obierit, non habeo dicere; neque etiam opus eſt: hoc poſſum dicere, eum paullo poſt captam fugam obiiſſe. Vide Pietatem *Academiæ Iuliæ* p. 3.

Chriſtiani DREIERI Grundliche Erœrterung, Solida deciſio aliquot difficilium quæſtionum theologicarum. Regiomonti 1651. Nimirum de Scriptura ſacra, Deo & S. Trinitate, Perſona Chriſti, Imagine Dei in homine, Peccato originis, Converſione hominis ad Deum, Iuſtificatione & bonis operibus, S. cœna, & Symbolo apoſtolico. Et huic ſcripto oppoſita eſt *Calovii* Harmonia Calixtino-hæretica, & Syncretiſmus calixtinus. In Dedicatione narrat Dreierus, quomodo per fidelem muneris ſui adminiſtrationem in invidiam, atque ex hac in calumnias & perſecutiones incidiſſet ideoque ſe ſe provocaſſe adverſarios ſuos (ſicut & G. *Calixtus* aliquando fecit verbis in dimidio folio, impreſſis) ad diſputationem publicam, omnique ad eam die paratum eſſe, illos autem pugnam declinaſſe. In Præfatione ait, non ſe ad defenſionem hanc deſcenſurum fuiſſe, niſi viri graves ſæpius id

 monu-

monuissent, & serenissimus iussisset Herus suus: optimos enim ac præstantissimos viros, e.g. Basilium, Gregorium nazianzenum, Hieronymum, iniuriarum, & calumniarum scopum fuisse: discrimen faciendum esse inter quæstiones, neque dissensum suum vel se debere a religionis sociis, vel illos ab ipso separare: eum, qui non habet spiritum caritatis & pacis, multo minus habere spiritum veritatis, quamvis per totum diem & ubique illam crepet: Tripolitanos in Africa fuisse schismaticos: D. *Mislentam* multos errores commisisse in Manuali prutenico, & Behmio ineptiente: & iuxta veritatem, etiam pacem ecclesiasticam sectandam esse.

Pag. 40. *Necesse est* interdum adhibere terminum caussæ per accidens, ad exponendas duriores locutiones sacrarum litterarum.

Scriptura adæquata norma est sacræ sapientiæ. Io. *Brunnemann.* Iuris eccles. l. 1. c. 6. p. 272.

Christianus *Dreier*, Stetino-pomeranus, theol. D. & profes. in academia regiomontana primarius, concionator aulicus, & Consistorii sambiensis assessor, totius academiæ senior, vir foecundi ingenii, nec minus iudicii accurati, philosophus aristotelicus insignis, ac in lectione SS. Patrum egregie versatus, pacisque & concordiæ ecclesiasticæ studiosissimus, edidit Sapientiam sive philosophiam primam, Vindicationem sanctitatis Dei, variasque Disputationes & Conciones, ac finem laborum utriusque cathedræ, in quibus per dimidium fere seculum docuerat, fecit anno 1688. ætatis 78. *Witte* Diar. biograph. T. II. p. 155. *Helvvich* Præfat. in Manuduct. regiomont. theologor. Ioach. *Hildebrand*, a quo in epist. ad Zeidlerum appellatur sæculi ornamentum, & *Berent* Regii Euangelicor. philadelphianismi p. 94. qui egregiis dotes ac merita eius extollit laudibus.

Gustavi ab ERSKHEIN Relatio de pasquillis. Germanice. 1680. Pasquillus sive famosus ille libellus erant Scholia aliquot in Præfationem Frid. Vlr. *Calixti*, Refutationi Harmoniæ calovianæ præfixam, sine auctoris, loci & typographi quidem nomine, anno 1679. quo & Calixti Refutatio prodiverat, ut postea patuit, Onoldi impressa, auctore D. Godofredo *Hasudelio*, Plavia-varisco, Ecclesiarum in

in inferiori Principatu brandenburgico superintendente generali, serenissimi Principis onoldini a consiliis ecclesiasticis & concionibus aulicis primariis, & confessionibus sacris, nec non ad S. *Gumberti* antistite. Et hæc scilicet cimelia, quod non duntaxat Calixtum iniuriis, conviciis & calumniis peterent, verum etiam *Calvinistis qua talibus* (sic enim Reformatos conviciabantur) maxime impias & summe blasphemas tribuerent doctrinas, eosque e numero Christianorum atque heredum regni cœlestis eiectum irent, meruerunt, ut Berolini in foro publico, sub patibulo, manu carnificis exurerentur, atque ad orcum, unde pervenerant, transmitterentur. Additur Appendix contra A. R. & mirum, ni ipse F. V. *Calixtus* huius Appendicis & Relationis est auctor; immo ausim dicere, ipsissimum esse: stilus enim, commotio animi ex offensione orta, & alia, prorsus eum sapiunt, & alium neminem.

CXXIIX.

Christiani & meritissimi doctoris Augustanæ confessionis Bedencken, sive Iudicium de controversiis inter Theologos electorales saxonicos & helmstadienses. 1662. Doctor ille erat Salomo GLASSIVS, tunc temporis superintendens Saxo-gothanus, testibus *Placcio* de Scriptoribus anonymis p. 423. & Io. Iac. *Mullero* de Vnione mystica 275. sed qui moderate de iis iudicans, apud rigidiores parum gratiæ scripto hoc est promeritus. Interim scripsit, quod conscientia ipsi dictabat, in nullius gratiam, iussu serenissimi Heri sui, qui de controversiis istis, earumque momento informari cupiebat, atque id oneris *Glassio* suo imposuerat. Neque etiam ipse auctor scriptum hoc publicavit; sed post eius obitum demum fuit editum, quum forte fortuna in M. Lucæ Frid. *Reinharti*, cum amico quodam, distributis inter se partibus, opus illud describentis, atque iccirco insomnem noctem ducentis, manus incidisset. Ex Iudicio autem hoc apparet, controversias illas non fuisse capitales & fidem evertentes, sed annatas, ac de talibus agentes rebus, in quibus salva fide licet dissentire, atque in utramque partem disputare. Vide iterum *Placcium* l. c. Et sic etiam iudicavit D. *Rebhan*, superintendens isenacensis, in litteris ad Ducem aliquem Saxoniæ, ut legimus in Io. Frid. *Felleri* Monumentis var. inedit. p. 370. & in *Narrationibus innoc.* A. 1716. 152. Ceterum de

 Saxo-

Saxonicorum & Helmstadiensium dissidio legatur *Spenerus* in Consiliis theologicis latinis P. III. 210. 220. 309. 366. 423. 540. 594. deque compositione & præcautione earundem illustris *Prüschenck* apud prædictum Fellerum p. 625. 627. & *Spenerus* l. c. p. 538.

Pag. 15. Vbi maneret dictum Petri Act. 15, 11. Per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus nos servatum iri, quemadmodum & *illos*; nempe *qui in V. T. salutem consecuti sunt?*	Nos, *qui ex Iudæis sumus*, servatum iri, quemadmodum & illos, *qui ex gentibus sunt*, nempe non per observationem legis cærimonialis, sed fide in Christum. Conr. *Horneius* in h. l. & *Glossa ordinaria*.
160. *Dogmata fidei* sunt duplicis generis, alia thetica sive affirmantia, alia *antithetica sive negantia*.	Multa *id probatione indiget*.

Henrici Mart. ECCARDI Bedencken, Iudicium de Colloquio cassellano anni 1661. Scopus auctoris est, evincere, quod per illud Colloquium neque augustanæ confessioni, neque unanimi Theologorum augustanorum consensui & doctrinæ sit præiudicatum.

Henr. Mart. *Eccardus*, S. theol. D. & professor in academia rintheliensi, postque ea in Episcopatus hildesiensis Consistorio Augustanæ confessionis assessor, & pastor alfeldensis primarius, vicinarumque ecclesiarum superintendens, edidit etiam Refutationem vanarum obiectionum falsarumque accusationum, quas P. Pet. *Wittfeld* S. I. pro defendendis IX. Motivis Reckianis Tractatui theologico rinteliensi opposuit, ac denatus est Alfeldiæ A. 1669. ætatis 54.

Christiani CHEMNITII Grund des Glaubens und der Seligkeit, Fundamentum fidei & salutis, sive Ostensio & responsio ad H. M. *Eccardi* Iudicium. Ienæ 1664. Qua auctori animus est ostendere, Calvinianorum doctrinam iuxta illud non posse consistere, nec religionis syncretismum, illæsa veritate divina, cum illis posse iniri: nam Christum ab ipsis non ita doceri, ut ab Apostolis. Atque hæc Refutatio mandato serenissimi Du-

cis Saxoniæ, Friderici Wilhelmi, iniuncta atque imposita fuit au-ctori, sicut ipse refert in Dedicatione, obscurius autem posuit in rubro.

Christianus *Chemnitius*, Kœnigsfelda-misnicus, *Dilherri*, *Stahlii*, Io. *Gerhardi*, *Himmelii* & *Glassii*, discipulus, scholæ ienensis primum rector, deinde diaconus vinariensis, porro coadiutor Io. Maioris theologi ienensis, simul &, impetratis honoribus doctoralibus professor theologiæ, & post biennium pastor illius ecclesiæ primarius, ac vicinarum superintendens, magna fide, dexteritate & diligentia spartas suas sustinens, multisque scriptis nominis celebritatem consecutus, atque ideo ab aliis Principibus & Civitatibus, quamquam frustra, solicitatus, ex hypochondriaci affectus symptomatis in hydropem ascitem, atque sic in manus mortis incidit A. 1666. ætatis 51. *Witte* in Memoriis theologor. p. 1553. qui etiam scripta eius enumerat, inter quæ sunt Oratio in memoriam Io. *Kromayeri*, pastoris & superindentis generalis vinariensis, Veritas religionis lutheranæ defensa, & duo alia germanica scripta contra Io. *Schefflerum*, Defensio Io. *Gerhardi* contra Io. *Vorstium*, Prælectiones in Locos theologicos *Huttero-Cundisianos*, Notæ in Conr. *Dieterici* Institutiones catecheticas, & Disputationes de vera & reali præsentia corporis & sanguinis Christi in S. cœna adversus *Wendelinum*, & de tentationibus spiritualibus. Apud *Crenium* in Præfat. in Fascem II. Exercitationum philologico-historicarum p. 27. hac ornatur laude, quod appellatur vir, ut indefessi laboris & studii, ita etiam sane doctissimus, &, quod caput erat, pietate nulli loci illius secundi.

Iac. TENZELII Kurzer bericht, Brevis ostensio de pace Lutheranorum ecclesiastica cum erroribus calvinianis, eorumque propugnatoribus. Wittebergæ 1665. Cum adprobatione Facultatis theologicæ wittebergensis. Etiam hoc scriptum *Eccardi* Iudicio est oppositum: idque auctor hortatu eximiorum virorum ait se composuisse; Eccardum autem accusat fundamenta sua hausisse ex Calvinianorum scriptis irenicis, aliorumque syncretisticis.

Iac. *Tenzelius*, natus Greussenæ in Thuringia, bonam indolem & stupendam memoriam adeptus, philosophiæ magister & adiunctus Facultati philosoph. wittebergensi, primum ad *diaconum* greuſ-

greussensem, deinde ad adsessum Consistorii ebelebiensis, inde ad inspe ctionem ecclesiasticam, porro ad pastoratum urbis greussensis, denique ad primarii antistitis ephorique arnstadiensis munus acci-tus, & doctoris theologi honoribus exornatus, scripsit etiam Apologiam Ostensionis suae contra eundem *Eccardum*, Fundamentalem defensionem, contra Licentiatum Andr. *Frommium*, Agenda schwartzburgica, variasque Disputationes, & continuis officii laboribus fractus in vitae discrimen incidit anno 1683, & quamvis prostratae corporis vires redire inciperent, nunquam tamen in integrum fuit restitutus, quin letalis eum morbus invasit, atque ex mortalium consortio abripuit anno 1685. cum annos vixisset fere 55. *Pipping* Memor. theologor. p. 63.

Abr. CALOVII Iudicium de D. Christiani *Dreieri* Oratione de syncretismo, eiusque Concione de una, visibili & afflicta ecclesia Christi. Wittebergae 1663. Germanice. Cum Leon. *Hutteri* & Bartholdi *de Krakevviz* Iudicio hac de quaestione: An theologus sit πολυπραγμων, si vel ore, vel scripto iudicium suum de falsis proferat prophetis, idque cum exteris communicet? Et hoc negant.

Bartholdus *de Krakevviz*, nobilis rugianus, S. theol. D. & professor ac pastor gryphiswaldensis, superintendens in anteriori Pomerania & Principatu rugiensi generalis, & Consistorii ecclesiastici praeses, tanta praeditus fuit memoria, ut quotannis, solemni parasceves die, passionem domini nostri Iesu Christi per IV. horas coetui ecclesiastico exponeret, cetera multis inclaruit scriptis, atque in primis Tractatione de coniugio contra *Bellarminum*, Illecebris *sacramentariis*, Consultatione theologica, (qua Principibus & Magistratibus lutheranis ministerium consiliariorum calvinianorum dissuadetur) & Commentario in Hoseam & Ionam, vitaeque & bellorum finem fecit A. 1642. aetatis 61. *Witte* Memor. theolog. 305. *Mitral.* Syntagm. histor. eccles. 762.

Ioach. HILDEBRAND de Variis apostolis & apostolicis traditionibus primitivae ecclesiae, contra Casp. *Sevenstern*. Cellis 1671. Ostenditur 1. varia acceptio vocabuli *Apostoli*. 2. quod modis Patres quid vocarint *apostolicum*, respectu verorum XII. Apostolorum.

3. quot

3. quot modis antiqui *apostolicum* quid appellarint, respectu ecclesiæ christianæ & apostolicæ. 4. Antiquitus id etiam dictum fuisse *apostolicum*, quod sub nomine Apostolorum venditabatur. 5. SS. Patribus etiam id esse *apostolicum*, cujus ansam & occasionem sumsere ex scriptis Apostolorum; nec immerito tale quid censeri posse apostolicum. 6. S. *Augustinum* Apostolis adscribere institutionem festorum dierum principalium, qui tamen ab illis non habeant originem. 7. Patres multis in rebus, quæ debeant esse apostolicæ, sibimet invicem contradixisse. 8. Eosdem multa abrogasse, quæ Apostoli in scriptis suis ordinaverint. 9. Statim post Apostolorum decessum quædam conficta, & Apostolis attributa fuisse, quæ tamen nunc pro manifeste falsis agnoscantur. Equidem hæc non est formalis & ipsa refutatio Sevensternii, sed assertio & confirmatio theseos Hildebrandinæ de hoc, quod SS. Patres id etiam vocarint *apostolicum*, ad quod aliquam, & sæpe parvam ex Apostolorum libris occasionem habuerint: quam ille in Continuatione colloquii sui contra Timotheum *Friedliebium* oppugnaverat, atque Hildebrandum acerbe & immodeste traduxerat.

Ioach. *Hildebrand*, natus in cœnobio walckenriethano, *Dilherri* & *Stablii* atque *ienensium* illius temporis *theologorum* discipulus, theologiæ doctor & professor helmstadiensis, ac tandem superintendens ecclesiarum cellensis Ducatus generalissimus, variis scriptis, iisque potissimum ad historiam & antiquitates ecclesiasticas pertinentibus celebris, vegeta quidem sanitate per multos annos usus est; sed per sequentes lucubrationes & gravissimas defatigationes decreverunt tandem corporis & animi vires, ita ut præcordiorum angustiis & frequentissimis obstructionibus infestaretur, donec tandem hemiplexia accessit, quæ fatalem ei horam acceleravit, idque anno Christi 1691 posteaquam hic in terris degerat 68. fere annos. E scriptis eius eminent Theologia dogmatica, Oratio de fundatione academiæ Iuliæ, Enchiridion de priscæ ecclesiæ sacris publicis, templis, & diebus festis, de Precibus veterum Christianorum, Ars bene moriendi, de Nuptiis & natalitiis veterum, & Offertorium pro defunctis. *Pipping* Memor. theologor. p. 398. Cui adde *Fechtium* disp. de præcipuis oratoris ecclesiastici virtutib. p. 16. & *Grabium* in Testimoniis & iudiciis de Vr-

bano Regio p. 40. quorum ille eum vocat doctissimum, cui multum antiqui ecclesiæ ritus debeant; hic, antiquitatis ecclesiasticæ scrutatorem solertissimum.

CXXIX.

Casp. Erasmi BROCHMANDI Vniversæ theologiæ Systema. Hafniæ 1633. II. volumina.. Prodiit etiam Lipsiæ 1638. Francofurti 1658. & 1696. Vlmæ 1664. sed omnibus hisce editionibus nostra eo, quod ab ipsomet correcta auctore, præferenda est. Ita autem omnes & singuli religionis christianæ articuli pertractantur, ut 1. vera sententia afferatur, & asseratur. 2. controversiæ priscæ ac recentes expediantur. 3. præcipui conscientiæ casus e verbo divino decidantur. Et ne ex novis inventis laudem videretur captare, secutus est auctor præstantissimos Confessionis augustanæ theologos, *Lutherum*, *Chemnitium*, *Hunnium*, *Mentzerum*, *Gerhardum*, *Hutterum*, *Balduinum*, *Meisnerum*, Nicol. *Hunnium*, Paul. *Tarnovium*, *Quistorpium*, *Cluverum*, & Christianum *Matthiæ*. Contraxerunt hoc Systema cum auctor ipse in Epitome, tum Phil. Henr. *Friedliebius* in Medulla theologica, & Ianus *Bircherodius* in Synopsi LL. theolog.

Tomo I. pag. 307. Adamum cognitissimam habuisse omnium animalium propriæque coniugis naturam, *verbis planis tradit Scriptura*, Gen. 2, 19.

Secundum versiones; sed *an in textu primigenio*, dubitant eruditi. *Abarbanel* & *Sal. Iarchi* apud Hardtium Epist. ad Noltenium p. 30. *Luther*, *Chytræus*, *Selneccer*, Polyc. *Lyserus* L. *Osiander*, *Brentius*, Io. *Olearius* in Comment. *Hunnius* T. III. 1450. Iacob. Frider. *Reimmann* Tentam. Introduct. in Histor. literar. antediluvian. 52. Io. Philip. *Heinius* (in Tomo II. Conlect. libror. rarior. 30. & in Præf. in Fasc. II. huius Tomi) *Heidegger* Comp. theolog. 230.

Integrau-

Tomo II. L. de Pœnitent. p 334. Pontificii volunt, Contritionem, Confessionem & Satisfactionem esse partes pœnitentiæ *essentiales*.	*Integrantes*, seu tres actus, ad integram & perfectam peccatorum remissionem peccatorum requisitos, ut *Concilium tridentinum* loquitur Sess. XIV. can. IV. de Pœnit. p. 163.
L. de Bonis operib. p. 586. *Periculosum est dicere*, Bona opera ad salutem sunt necessaria.	*Aiens sententia*, Scripturam S. omnia continere, quæ ad salutem creditu & factu sunt necessaria, *verissima est*. Ita ipse auctor noster Tomo I. 48.
Pag. 595. Maioristæ docuerunt, opera bona esse *ad salutem efficiendam* plane necessaria.	E verbis Georg. Maioris, quæ auctor attulit p. 591. id non patet, quippe qui facit bona opera *causam sine qua non* salutis, non autem causam proprie efficientem. Conr. *Horneius* Repetit. doctr. de necessitate bonorum operum, p. 187.

Casp. *Brochmand*, Erasmi filius, natus Coagii apud Danos, tantos iuvenis græca in lingua fecit profectus, ut Io. *Alanus*, professor in academia hafniensi, eum in laborum societatem assumeret. Sed Brochmandus maluit studiorum gratia Lugdunum Batavorum se conferre, & philosophiæ ac theologiæ perfectius discendæ operam dare, quam immatura defungi informatione. Redux autem in patriam non academicis tantum, verum ecclesiasticis etiam ornatus est honoribus, ita ut, quamvis invitus, episcopali in Seelandia dignitate condecoraretur: in qua ita se gessit, ut vere esset illustrissimum gregi exemplum. Atque in primis hoc laudem meretur, quod reditus episcopales pauperum atque egenorum necessitatibus sublevandis consecraverit, & bonæ indolis studiosorum inopiæ subsidiis ac beneficiis occurrerit. Scripsit Commentarium in epistolam Iacobi, λυχνον λογȣ πϱοφητικȣ oppositum Speculo veritatis christianæ, *Wilhelmi* March. brandenburgici, qui ad sacra ecclesiæ rom. transierat, auspiciis publicato, & Apologiæ Speculi veritatis Confutationem, Exercitationes V. de

 Scripto-

Scriptoribus ecclesiasticis, Controversias sacras, & alia, tandemque doloribus calculi, languore stomachi, & ἀτροφια attritus, placidæ morti succubuit A. 1652. ætatis 67. *Spizelius* Templ. honor. refer. 189. Alb. *Bartholinus* de Scriptis Danorum p. 21. & Io. *Moller* in Hypomnem. p. 177. Atque hic vir ultimus, non tamen ultimus inter eruditos, opere nos sublevat colligendi encomia Brochmandi, quippe quæ plena satura exhibet p. 179. silentio tamen præteriens ea, quæ *Scheraerus* in eo putavit animadvertenda. Quibus hoc duntaxat addo, Io. *Saubertum* patrem in Epist. dedicat. Epitomes Examinis Philippi, laudare Systema nostrum, ut elaboratissimum.

CXXX.

Iulii Conradi OTTONIS Gali Razia, seu Occultorum detectio, h. e. monstratio dogmatum, quæ omnes Rabbini recte sentientes, ante & post Christi nativitatem, de unitate essentiæ divinæ, Trinitate personarum, ac Messia posteritati reliquerunt. Noribergæ 1605. & Stetini 1613. Addita est Consignatio nominum Rabbinorum qui scriptis claruerunt, cum annotatione temporum, quibus vixere, & quid in Talmud, vel etiam extra illud quid scripserunt: quæ tamen, ut liber totus, insulsissima est.

Iul. Conr. *Otto*, iudæus, assumtione baptismi christianum præ se tulit, atque ut tali professio hebrææ linguæ in academia altorfina concredita fuit; sed post triennium eam deseruit atque aufugit, conscius nempe sibi mendaciorum & fraudum in Gali Razia nequiter commissarum: quem librum non alium in finem videtur scripsisse, quam ut christianam religionem Iudæis redderet contemtissimam. Cave igitur, ne mendaciis eius fidem præbeas. Si vero intimius hoc monstrum hominis nosse cupis, lege *Wagenseilium* in Sota, qui p. 704. sic eum describit: *Otto*, pseudoiudæus, pseudorabbinus, & pseudochristianus, atque sic *verus fur*, *trifur*, *trifurcifer*. Vide etiam eundem in Telis igneis Satanæ p. 196. *Kœnigium* 595. *Placcium* de Anonymis, 687. *Mayerum* Biblioth. bibl. 23. & *Omeisium* in Gloria academiæ Altorf. 12. 152.

Andreæ KESLERI Logicæ photinianæ Examen, seu principiorum logicorum, quæ in Photinianorum scriptis occurrunt, consideratio. Wittebergæ 1624. Cui præmissus est Tractatus de illegi-

illegitimo Photinianorum disputandi modo, & legitima ratione pie philosophandi. Hic liber refutatus est a Fran. *Iunio*.

Pag. 152. Ille respondendi modus, quo respondens ex sua thesi distinguit, (e. g. si thesis duo attributa continet, opponens vero non nisi alterum subiecto inesse pertendit; huic autem respondens reponit, distinguendum esse inter duo illa attributa) & *rationi conveniens* est, & in dicto casu *necessarius*, & in foro disputatorio *usitatus*.

Priora duo negantur, tertium admittitur, non quod probandum sit, sed quia per abusum sic introductum est. Daniel. *Zvvicker* in Appendice Speciminum infel. pugnæ D. Abr. *Calovii* contra Crellii librum de uno Deo Patre p. 20.

Andr. *Keslerus*, Coburgo-francus, humili loco natus, *Heiderti*, *Stablii*, *Reudenii*, *Graueri* & Ioannes *Gerhardi* discipulus, primumque professor in gymnasio patrio, deinde pastor eisfeldensis, post amissa omni supellectile libraria ac litteraria suinfurtensis, ac tandem superintendens coburgensis, philosophus atque theologus insignis, pariterque prudens, quem *Spizelius* in Templo honor. refer. p. 155. sacrati ordinis aureum florem, ocellum nostræ ecclesiæ, seculique illustre sidus appellat, A. 1642. e cathedra excessurus apoplexia correptus est; & quamvis corpore prostrato sanitas menti conservaretur, malum tamen ex imo erui fundamento non potuit: æger iccirco assiduis precibus cœlestiumque rerum meditationibus ad iter mortis se præparavit, eoque emenso ad beatas sedes pervenit, postquam annos 48. in hoc orbe exegisset. *Spizelius* l. c. *Witte* Memor. theol. 557. Nec pauca raræ doctrinæ reliquit monumenta, videlicet philosophica, theologica, moralia: & inter illa quidem Examen Physicæ & Metaphysicæ photinianæ, Tractatum de consequentia, & Fasciculum selectarum dispp. philosophicarum, quas publice Wittebergæ habuit; inter ista Methodum convertendi hæreticos, Responsionem ad Bellum ubiquisticum *Foreri*, & Defensionem Pupillæ euangelicæ contra eundem, item Bellum religiosum tam Petri & Papæ, quam Christi & Papæ, & Liberam vallem lutheranam contra Sim. *Schreinerum*; inter hæc

Casus conscientiæ, nec non Prudentiam, Patientiam, Pœnitentiam, & Cautelam christianam. Atque ad commendationem Casuum conscientiæ, ab ipso conscriptorum, facit elogium D. Io. *Fechtii*, laudantis eum in Disp. de præcipuis oratoris ecclesiastici virtutibus p. 32. ut virum magno pollentem in practicis iudicio.

Pauli SLEVOGTII Pervigilium de dissidio theologi & philosophi in utriusque principiis fundato. Gansanii 1623. Vbi duo pariter evolvuntur: 1. Sartis tectis perquam multis philosophiæ principiis, ut hodie in nostris docentur scholis, Pontificios, pro quibus ea faciunt, refutari non posse. 2. Cum veritas, plerisque opinantibus, una sit ac simplex, inter theologum autem & philosophum nunquam non detur, necessario, ipsorum saltem iudicio, vel non haberi veram theologiam, vel non veram philosophiam. Notari autem vult auctor in Peroratione p. 85. se non de philosophia simpliciter loqui, sed de ea, quæ hodie datur. Vbi & hoc addit, tutiores nos ab hoste futuros, philosophico agmine non stipatos; puriores a tenebris, philosophico lumine non illustratos; firmiores a lapsu, philosophico pedamento non suffultos. Et hoc voluisse *Lutherum*, quando puram theologiæ faciem coluit; eodemque collineasse theologorum seniores, qui philosophicos arietes abegerunt, dicendo: *Est argumentum philosophicum.* tandemque concludit: Horum exemplo sic nos debere θεολογεῖν seu de divinis disserere, ut magis simus pii, quam subtiles, magis theosophi, quam philosophi. Neque vero ipse auctor hoc edidit scriptum, sed is, cum quo illud communicaverat, & in cuius gratiam composuerat.

Paulus *Slevogt*, natus Possendorfii, non procul a Vinaria dissito pago, non minus philosophiæ, quam linguarum orientalium & aliarum liberalium artium excellentem cognitionem consecutus, atque ideo dignus habitus est, cui in academia ienensi professio linguæ hebrææ, ac postea logicæ primæque philosophiæ imponeretur. Et sicut utramque summa fide atque industria obiit, ita etiam ad theologicam cathedram vocatus fuisset, ni ipse hanc spartam pro insigni modestia sua declinasset, satis se beatum reputans, si linguarum & sobriæ philosophiæ doctrina viam auditoribus suis ad altiorem sterneret disciplinam. Ceterum eas habe-

habebat dotes, quæ plurimum ad amicitias conciliandas faciunt bonam mentem, pectus candidum, vultum gravem suavitate temperatum, sermonem gratum, mores compositos. Dum autem bene meretur de studiosa iuventute, reque litteraria & philosophica, dumque academica sua meletemata, quæ filius eius anno 1656. edidit, sub limam revocare incipit, post diutinos dolores ischiadicos insultu apoplectico correptus, fortiusque postea ab eodem oppugnatus, cedere, & vitæ, curisque & studiis colophonem imponere coactus est anno 1655. ætatis 55. *Spizelius* Templo hon. reser. 373. *Witte* Memor. Philosophor. P. II. 244. & *Magirus* 356. Cui adiungi potest Frid. Vlr. *Calixtus*, qui Demonstrat. liquidissimæ p. 62. *Slevogtium* nostrum vocat virum eruditione summa, & academiæ ienensis professorem celeberrimum.

Andr. KESLERI Quadriga discursuum theologico-philosophicorum. Wittebergæ 1624. Discursus hi scripti sunt pro defendenda philosophi ac theologi concordia in utriusque principiis, contra apparens eorum dissidium, atque adeo contra præcedens *Slevogtii* Pervigilium, circa IV. quæstiones: 1. An immortalitas hominis in statu integritatis fuerit naturalis, vel supernaturalis? 2. an fides, relate considerata, sit causa instrumentalis? 3. an aliquis de sua salute certus esse possit? 4. an Deus sit causa peccati per accidens? Disputat autem *Keslerus*, tunc temporis professor in Gymnasio casimiriano, modeste & veritatis eruendæ causa, agnoscens & laudans Slevogtium, ut virum doctissimum, cuius ingenium in theologicis pariter ac philosophicis versatum vel illud ipsum eius scriptum arguat, atque in fine ostendit, ipsum *Lutherum* theologiæ studiosis commendasse philosophicas disciplinas, earumque principiis contra adversarios usum, & theologum, peritum, sufficientique scientia instructum non quidem simpliciter, in cœtu plebeiorum, & antagonistæ pertinaci, ex abundanti tamen, coram cœtu literatorum, & in auditorio publico, antagonistæ moderato & veritatis amanti, ad argumentum philosophicum teneri respondere, neque illud, *Præstare pium esse, quam subtilem*, ita accipiendum, ut philosophicum acumen & officium disputandi a theologo removeatur: theologum enim considerandum, non tantum, ut christianum & ecclesiæ membrum, sed etiam ut doctorem & ecclesiæ mili-

militem; nec tantum in munere erga ecclesiæ membra exercendo, verum etiam sub officio adversus contradicentes: præsentemque quæstionem non esse de vita, sed de fide, adeoque de instituenda cum adversariis velitatione: cuius occasio si detur, theologum peritum ac πεπαιδευμένον non posse, nec debere se subducere.

EIVSDEM Fasciculus philosophicus exercitationum selectiorum. Wittebergæ 1623. Exercitationes istæ, numero VIII. conscriptæ, atque ad disputandum ab auctore sunt propositæ, cum Facultatis philosophicæ esset adiunctus, aguntque 1. de certitudine. 2. de magnanimitate. 3. de imagine. 4. de mundo. 5. de vita & morte hominis. 6. de norma. 7. & 8. de modo: atque in prima & sexta disputat contra *Bellarminum*, ut in secunda adversus ea, quæ ex *Aristotelica* doctrina christianismum videntur impugnare.

Theodori THVMMII Impietas Wigeliana. Tubingæ 1622. Est, ut auctor in rubro exprimit, necessaria admonitio de 120. erroribus novorum prophetarum cœlestium, quos a Valentino *Wigelio* appellant Wigelianos, in qua e Scriptura S. demonstratur, hypocritas istos & religionis christianæ principia, & ipsam fidem, & tres vitæ humanæ hierarchicos Status palam evertere, obtrudere autem doctrinam, e qua nec sincere promoveri gloria Dei, nec plantari pietas, nec ullum afflictis conscientiis accedere solidum solatium possit unquam. Atque illos errores ait hærere in doctrina Wigelii de SS. Trinitate, Deo Patre, Filio, Incarnatione, Carne Christi, Maria, Spiritu sancto, Creatione, Statu instituto, & destituto, Libero arbitrio, Statu restituto, Pœnitentia, Confessione & Absolutione privata, Sacramentis, Baptismo, S. cœna, Ecclesia, Extremo iudicio & Statu futuræ gloriæ, Scholis & universitatibus, Ministerio, Magistratu, Coniugio, & Aureo Spiritus sancti sæculo. De quibus tamen etiam consulendus est G. *Arnoldus* Hist. eccles. & hæret. T. II. 618. 638. Mirandum vero, M. Valent. *Weigelium*, qui non est confundendus cum Valent. *Vigelio* mansfeldiensi, frequenter ac fere semper, nisi quod p. 1. verum nomen exprimitur, Wigelium vocari.

Theo-

Theodorus *Thummius*, natus in pago agri wurtenbergici, Hausen dicto, miram Dei providentiam in pueritia expertus est; nam prope vehiculum onustum præteriens delapso nihil nocuit, quod rota super ipsius cranio decurrerit. Liberatus a pulvere scholastico, cui non neminis invidia ac malevolentia eum mancipatum ibat, primum diaconatus munere functus est in ecclesia stutgardiana, eo quidem tempore, quo pestis sæviebat, ita ut bono viro standum esset coram Domino inter vivos, & morientes, ac mortuos. Deinde promotus fuit ad pastoratum kirchemiensem, eodemque anno revocatus Stutgardiam, ut parochiæ hospitalis & vicinarum inspectioni ecclesiarum præesset; post quadriennium autem impositum ei fuit munus professionis theologicæ & pastoratus in urbe tubingensi, quorum utrumque, doctoris honoribus condecoratus, ita administravit, ut nemo maiorem fidem, zelum atque industriam potuerit desiderare. Excellebat in utraque cathedra, donumque habebat profundissima mysteria singulari verborum perspicuitate explanandi. Ceterum erat humanus, misericors, liberalis erga pauperes, & vel hoc uno peccabat, quod importunis vigiliis & lucubrationibus *αυπνιας* sive insomniam, & inde hydropem sibi contraxisset: qua factum, ut præmature ei ex hac vita abeundum esset, videlicet anno Christi 1630. quum nondum explevisset annum ætatis 44. Multa scripsit, & acriter disputavit contra Pontificios, Reformatos, Flacianos, Anabaptistas, Schwenckfeldianos, Enthusiastas & Photinianos. Hinc ab eo habemus *Μιζανθρωπιαν calvinisticam*, *Scultetum* iconoclastem, Idololatriam *Lechnerianam*, Apologiam contra iniustas criminationes Laur. *Fereri* & Casp. *Lechneri*, item Tractatus de bello, de bonis ecclesiæ, de hæreticis non occidendis, sed coërcendis, de usura licita & illicita, deque iuramentis & Iesuitarum æquivocationibus, Amicam admonitionem super quæstione de IV. inter August. confessionis theologos controversis capitibus de præsentia Christi *θεανθρωπε* ad creaturas, Repetitionem doctrinæ de exinanitione Christi, & Annotationes exegeticas in N. Ttum. *Witte* Memor. theologor. p. 968. & *Micrælius* Syntagm. hist. eccl. p. 786.

CXXXI.

Io. HVLSEMANNI Vindiciæ S. scripturæ per loca clas-

fica Systematis theologici, Prælectiones in Formulam concordiæ, Patrologia, Annotationes ad Breviarium theologicum, Animadvers. in *Bellarminum* de Verbo Dei, & Dissertatio de necessitate coniunctionis Euangelicorum cum Papatu romano. Omnia iunctim edita a Io. Ad. *Scherzero*. Lipsiæ 1678. Atque hic etiam præfatus est, ita, ut auctorem ab heterodoxia liberare nitatur, quæ aliis videbatur commissa in sequentibus sententiis, 1. effectum renovationis formalem esse bonos motus, sive bona opera. 2. Dei essentiam non esse individuam. 3. Deum non posse contradictoria, materialiter talia. Negat etiam, stilum esse obscurum, nisi illis, qui terminos ignorent scholasticos. Notandum vero, 1) Polyhistorem illum, cuius mentionem Scherzerus facit in Præfat. c 2, quique Hulsemannum carpsit, esse *Reinesium*, eiusque verba legi in Epp. ad Io. Vorstium p. 24. 2) Patrologiam esse catalogum Doctorum, qui Patres vocantur, a sæculo I. usque ad Bernhardum, qui vixit sæculo XIII. 3) Animadversiones in Bellarmini Tomum I. prout hic exhibentur, carere Præfatione: id quod etiam notavit *Crenius* Animadvers. philol. P. I. 2.

In Vindiciis pag. 191. *Ex nostris* Mollerus.	Henr. ille Mollerus erat unus *ex Cryptocalvinistis*, uti vocabant. *Moller* Isag. ad Hist. cherson. cimbr. 101.
In Patrologia p. 985. Apollinaris, laodicæus episcopus, *integro seculo* iunior est Apollinario, episcopo hierapolitano.	*Duobus seculis*. *Idem* de Homon. 418.
Pag. 1006. Rivetus l. 2. Crit. S. c. 16. *ad annum Christi* 166. (scil. refert Gregorium thaumaturgum)	Verba illa *non leguntur* apud Rivetum. Habeo autem editionem lipsiensem A. 1690. 8.
1014. Eusebii Præparationis euangelicæ *libri* XIII. hodie supersunt.	*Libri* XV.
1025. & 1090 Fatetur Vigilius *Tridentinus* l. 1. contra Eutychem.	Vigilius *Africanus*. Io. *Moller* de Homon. 638.

Pag. 1036. Catecheses illuminatorum & mystagogicæ, *non sunt Cyrilli hierosolymitani.*	*Sunt*, ex sententia Guil. *Cavii* P. I. 115. & I. A. *Fabricii* Biblioth. gr. vol. VII. 544. & seq.
1091. Bellarminus in Catal. scriptor. ecclesiast. *Remigio Antisiodorensi* ad A. C. 890. tribuit Explanationes in Epistolas Pauli, quas lib. 2. de Euchar. c. 31. Remigio Rhemensi ad A. C. 500. adscripserat.	In Remigio antissiodorensi *nihil huius legitur*, sed in Haymone ad A. 850. *Moller* de Homon. 617.
1101. Ado viennensis, *non* martyrologus, *qui est Ado trevirensis.*	Martyrologium non est Adonis (seu potius *Odonis*, vel *Vdonis*) trevirensis, sed *Adonis viennensis. Idem* 530.

CXXXII.

Breviarium HVLSEMANNI theologicum, a *Scherzero* enucleatum atque auctum. Lipsiæ 1687. Ita autem illud dispositum est, ut textus in singulis capitibus atque supplementis, seiunctus adhuc atque dispersus, uniatur & explicetur, dicta S. scripturæ, olim excitata tantum, in formales & manifestas probationes resolvantur, & errores adversariorum, qui duntaxat nominati fuerant, expresse adducantur. Val. *Alberti* ornavit hoc opus Præfatione, qua in laudes it *Hülsemanni* & *Scherzeri*, idemque singulis capitibus Tabulas præmisit, ut ex iis contenta eorum uno quasi intuitu cognosci queant.

Cap. XIV. §. 1. p. 904. *Substantia hominis fidelis unitur cum substantia totius SS. Trinitatis*, per iuncturam substantiæ ad substantiam.	*Nova hæc est doctrina.* Io. Iac. *Müller* de Vnione mystica p. 275.
Cap. XVII. §. 17. p. 1258. Adeo, ut *ne* Biblia quidem habere, *nedum* legere sit capitale.	Vult dicere, *capitale esse Biblia habere, aut legere.*
§. 34. p. 1319. Cochlæus scribit, Pontificem libros tantum Lu-	*Vtrumque factum* in ista Bulla: nam & hortatus est eum, ut

 ab

theri damnasse, auctorem vero librorum *ad resipiscendum paterne hortatum esse*. Quod falsum esse ipsa Bullæ inspectio docet. In ea enim *ipsa Martini persona hæreseos diserte damnata & excommunicata* legitur.	ab erroribus desisteret, conversionique terminum præfixit, & inobedientem in dicto termino hæreticum pronunciavit. *Cherubinus* in Compendio Bullarum p. 190.
Cap. XXII. §. 11. p. 1743. Si *Professio fidei, in conciliabulo trident.* præscripta, confertur cum Evangelio, Epistolis apostolicis, & Symbolis œcumenicis, nuspiam horum reperias, *solum rom. episcopum esse universalem iudicem omnium controversiarum fidei & morum.*	*Neque etiam id legitur* vel in Professione fidei romanæ, vel in Concilio tridentino. Card. *Perronius* apud Richerium in Hist. concil. lib. I. 835. *Calixtus* Epicr. in Colloq. thorun. §. 55. & *Consideratio nostra* controversiarum cum Pontificiis p. 151. 153.
Pag. 1744. Nuspiam: Etiam sanctorum imagines *adorandas esse.*	Nusquam id præcipitur, sed hoc: Eas, in templis præsertim, *habendas* & *retinendas*, eisque *debitum honorem & venerationem* impertiendam. *Concil. trid.* Sess. XXV. p. 507. & Sess. XXIV. c. 12. de Reformat. p. 452.

Io. Adam *Scherzer*, egranus, *Erdrichii*, *Stahlii*, *Slevogti*, *Frischmuthi*, Io. *Zeifoldi*, *Cundisii*, Io. *Musæi*, Io. Bened. *Carpzovii*, *Heinrici* & *Hülsemanni* discipulus, primum linguæ sanctæ, deinde theologiæ professor & doctor in academia lipsiensi primarius, Capituli ad D. Petri in urbe Budissa præpositus, Canonicorum ingenuæ misnensis, polonicæ item Nationis & Facultatis theol. senior, Synedrii electoralis & ducalis assessor, Maioris Principum collegii collegiatus, alumnorum electoralium inspector, atque academiæ decemvir, in publicum emisit Manuale philosophicum, scripta polemica contra *Koddium*, *Holterum*, *Schillerum*, *Dörffelium*, *Scheffierum*, Antibellarminum, Collegium contra *Calvinianos*, Volumen orationum & programmatum, & Disputationes plurimas, quantum famæ nactus est, tantum mœroris sensit ex liberorum

 suorum

suorum mortibus, indeque in morbum incidit, & ex morbo in manus mortis A. 1683. cum annos 55. & fere dimidium in his terris peregisset. *Witte* Memor. theol. 2127. *Baillet* P. I. d' Anti 89. *Biblioth. Schrader.* P. I. V 8. *Schurzfleisch* Epp. arcan. P. I. 136. 137. *Alberti* hic in Præfatione, qui eum vocat acrem ingenio disputatorem, iudicio validum, totum in Scripturis, inque Scholasticis, omniumque generum hæreticis versatissimum.

Valentinus *Alberti*, Lehna-silesius, in adolescentia paupertatem expertus, Dei providentia tamen & patronorum ope eluctatus, in litteris & scientiis sub præceptoribus, Iac. *Thomasio*, *Scherzero*, *Kromayero*, Io. Bened. *Carpzovio* & *Hülsemanno*, ita profecit, ut orator facundus, poëta in utraque lingua elegans, & theologus eximius fieret, & Dialecticæ atque Metaphysicæ ordinarius in lipsiensi acroaterio, theologiæ autem extraordinarius prof. eligeretur. Quibus in muneribus non tantum singularem fidem & industriam adhibuit, sed etiam multis variisque inter eruditos scriptis inclaruit, e quibus, præter Disputationes tam philosophicas, quam theologicas, Orationes, & Compendium iuris naturæ, sunt sequentia: Refutatio duorum *papisticorum* libellorum, quorum alter est Christiani *Conscientiosi*, i. e. Scheffleri, Apologia adversus *anonymum*, qui Silesiorum orthodoxiam fraudulenter & periculose oppugnaverat, Albertus defensus contra *calumniatorem viennensem*, Tractatus de ecclesia pressa, in quo larvatus ille *Conscientiosus* simul refutatur, Refutatio *Franzii* apostatæ, ut vocat, vratislaviensis, Responsio ad *Peilschmidium*, Expositio Aug. confessionis contra P. Io. *Dez*, Examen professionis fidei tridentinæ contra Iac. Benignum *Bossuetum*, *Antipufendorfiana*, Epistola apologetica contra Gerh. *Hagemannum*, Vindiciæ exegeticæ contra *Enthusiastas*, eorumque visiones & prophetias, & *Spenerus* idem atque alius. Tam strenuus autem & varius bellator nec arma nec vires habuit, quibus se ab interno hoste, chiragra videlicet & podagra, defenderet, ne dum ab ea se liberaret, sed doloribus eius tam diu vexatus & excruciatus est, donec A. 1697. ætatis 62. succumberet, mortique herbam porrigeret. *Pipping* Memor. theol. 669. In *Programmate funebri* p. 675. vocatur magnum academiæ decus, & ecclesiæ fulcrum. Cui adde *Quadium* in Bibliothecarii nulli parti addicti Iudiciis eruditorum p. 819.

CXXXIII.

Harmonia apoſtolica SS. *Pauli* & *Iacobi* de iuſtificatione, ab Hugonis *Grotii* corruptelis vindicata per Io. HVLSEMANNVM. Wittebergæ 1643. Eſt expoſitio verborum S. apoſtoli Iacobi a verſ. 14. capitis II. uſque ad verſ. 26. in qua fere per omnia Grotium refutat. Attamen fuit vir inſignis, qui titulo ſive fronti huius tractatus adſcripſit: *Diſperream, ſi tu Grotio, Mart. lib. X, epigr. XI.* Adnotavit etiam ſequentia:

Pag. 20. Difficilis eſt quæſtio, (de diſtinctione peccati mortalis & venialis) *non expedienda ſola denominatione illorum delictorum*, quæ Apoſtolus commemorat 1. Cor. 6, 9. 10. Gal. 5, 19-21. 1. Tim. 1, 9. 10.	*Cum Grotio conſentit Menzerus*, Repetitionis Chemnitianæ diſp. XIX.
22. Pleraque ex iis delictis, quæ apoſtolus Paulus vocat mortifera, *non ipſa ſui commiſſione*, ſed commiſſionis modo dicuntur fieri mortifera.	De ebrietate, crapula, luxu, otio, licentia, petulantia, & graſſationibus nocturnis ex ebrietate ortis, docet exemplum Sodomitarum. Sunt enim *hæc peccata talia, quæ gratiam Dei, fidem & Spiritum S. excutiunt*, & auctores ſuos æternæ damnationis periculo involvunt. Gal. 5, 21. 1. Cor. 6, 10. *Rungius* Prælect. in XIX. caput Geneſeos.
23. Iſta hoc ſaltem evincunt, --- non ipſam commiſſionem ſingulorum peccatorum illic enumeratorum id efficere, ſed ſpectandas eſſe circa delictum, & ſpeciem & cauſſas nodosque agendi, proæreſin, habitum, durationem, *illico vel tarde ſequentem pœnitentiam*, aliasque circumſtantias, antequam	*Eſt plane contingens*, delictum commiſſum illico, vel tarde ſubſecuta pœnitentia excipi.

Tertul-

quis censeatur pro excluso e regno gratiæ adoptantis.	
151. Saltem hoc obtineat pro Papistis, *Cyprianum*, Latinum Interpretem dictum illud ad Galatas V. Fides per charitatem operans, vertisse passive: Quæ per charitatem perficitur.	*Tertullianum.*
172. Neque *ισοδυναμουντα* sunt, Obedire, ne damneris, & Obedire, ut salvari possis, quia prius dicit solam *remotionem* & absentiam obicis: posterius dicit caussam positivam.	Prius dicit solam *non-positionem* & absentiam obicis.

Iacobi WELLERI Gottes heiligkeit, Sanctitas Dei. Brunsvigæ 1644. Librum hunc donavit Wellerus G. *Calixto*, & quanti eum tunc faceret, sua ipsius manu testatus est: Theologorum præclarissimo, optime merito, GEORGIO CALIXTO, Prof. in Acad. Iulia celeberrimo, Viro *θεοφιλεςατω*, cum plur. sal. offert Autor. Præterea in rubro dicitur, esse hunc librum solidam demonstrationem, quod sic dicti Reformati in scriptis privatis & publicis, veteribus & recentibus, ex Deo sanctissimo (invitus commemoro) reddant non sanctum & iniustum, in qua singulatim omnia, quæ *Massoniani* putent in sui defensionem afferre, eorumque inauditæ blasphemiæ pro eo, ac decet, confutentur. Scilicet Wellerus oppugnat absolutum decretum, & hoc vult evincere, etiamsi Reformati non dicant, Deum esse auctorem peccati, eos tamen eiusmodi uti phrasibus, unde colligi possit, Deum esse auctorem peccati.

Iacobus *Weller*, a Molsdorf, Neukircha-variscus, ex nobili & antiqua familia, sed pauper, in litteris & sacris studiis tantum profecit, ut non solum adiunctus Facultatis philosophicæ, & professor S. linguæ, atque extraordinarius fieret theologiæ in academia wittebergensi, verum etiam, post impetratos honores doctorales, coadiutor & superintendens brunsvicensis, tandemque Electoris Saxoniæ concionator aulicus supremus, & assessor Protosynedrii. Vir

Vir magnæ fuit auctoritatis apud summos, æquales & inferiores, adeo ut propter merita beneficium toparchiæ karsdorfiensis a munificentissimo Hero suo consequeretur; attamen defectus viribus atque exhaustus laboribus exspiravit anno 1664. ætatis 62. Mortuum laudarunt Io. Sebast. *Mitternacht* (cuius Oratio exhibetur a *Wittio* in Memor. theol. p. 1502) Geræ in Variscia, G. C. *Kirchmayero*, Wittebergæ, & Iacobus *Thomasius* Lipsiæ. His adde *Spizelium* Templo honor. reserato 276. G. *Calixtum* Refut. Welleri Zz & Yyy 2. *Bibliothecam Schraderianam* P. I. C 4. Christoph. *Cellarium* Orat. XVI. p. 349. *Narrat. innoc.* A. 1709. 626. & *Eccardum* Extract. menstr. A. 1700. m. Mart. p. 18. E pluribus eius scriptis, quorum catalogus exstat apud *Wittium* & *Spizelium*, sunt Spicilegium quæstionum ebræo-syrarum, Disputationes de linguæ hebrææ ambiguitate contra *Huntlaum*, de vera religione adamitica primi mundi usque ad Abrahami tempora, deque ritibus lugentium apud Hebræos antiquos, & quædam contra Mart. *Becanum*, Anatomiæ Christoph. *Massonii* Refutatio, Tractatus de idololatria Pontificiorum, Commentatio de nominibus divinis, Psalmi I. Capitis LIII. Esaiæ, & epistolæ ad Romanos Explicatio.

Daniel. HEINRICI Christ-Lutherische lehre, Christiano-lutherana doctrina de passione Christi. Dresdæ 1644. Qua contra *Bellarminum* traditur, Christum in passione sua pœnas dedisse & privativas & positivas damnatorum, sed positivas ratione materialis tantum, non formalis, h. e. non desperasse de gratia Dei, uti faciunt damnati in inferno. Vide pag. 26. & seqq. Contra *Bellarminum* autem disputat auctor p. 55. contra *Feuardentium* & *Gauterum* p. 70. contra Danielem *a S. Severo* p. 76. Occasionem ad scriptum hoc formandum atque edendum dedit concionator quidam pontificius, qui & in suggestu dixit, & in chartis per domos dispersis calumniatus est, Lutherum docuisse, quod Christus desperaverit.

Daniel *Heinrici*, sive *Heinrich*, Chemnitio-misnensis, theol. doctor & professor lipsiensis, canonicus cizensis, (isque primus, qui, post intervallum XXX. circiter annorum lite composita, stallum, ut loquuntur, in choro, & locum in Capitulo, Maiorum negligentia perditum, rursus obtinuit) & post misnensis,

nec

nec non decanus, alumnorum electoralium inspector, & Academiæ decemvir, Facultatis theologicæ & Misnicæ nationis senior, & Consistorii assessor, eius doctrinæ, quam a præceptoribus suis, *Scharfio, Sperlingio, Trostio* in wittebergensi, *Hæpfnero* in lipsiensi, & Io. *Gerhardo, Maiore, Himmelio* & *Glassio* in ienensi academia hauserat, uberrimos & suavissimos fructus discipulis suis fideliter impertivit, atque in scriptis suis erga quosvis dilucide explicavit. Scripsit autem Tractatum de inspiratione verborum S. scripturæ, Christologiam orthodoxam, Synopsin doctrinæ de Messia, e solis V. Tti libris apertissime demonstratæ, Librum de vitæ humanæ termino, Christianum delineatum secundum ductum S. scripturæ, Historiæ ecclesiasticæ & Augustanæ confessionis, & non nullas Disputationes. *Witte* Diar. biograph. XXX 2. & in Memoriis theologorum p. 1560.

CXXXIV.

Io. Adami SCHERZERI Collegium antisocinianum. Lipsiæ & Francofurti 1702. Editio tertia, prioribus emendatior & auctior. Sunt disputationes, in quibus agitur de ortu, progressu & nominibus hæreseos antitrinitariæ, de principio religionis socinianæ, de Deo secundum essentiam considerato, SS. Trinitate, Statu hominis ante lapsum, Lapsu primorum parentum & peccato originis, Libero arbitrio & viribus servandi legem, Lege divina, Persona & officio Christi, eiusque exinanitione & exaltatione, de Conversione, Regeneratione, Iustificatione, Electione, Bonis operibus, Pœnitentia, Sacramentis, Ecclesia, Ministerio, disciplina & ritibus ecclesiasticis, Magistratu politico, Coniugio, Morte, Resurrectione mortuorum, & Vita ac Morte æterna. Præmittuntur duæ Præfationes, vetus & nova; & in hac respondetur ad dubia quædam Christophori *Sandii*, filii. Lucubrationes hasce Collectores *Actorum erudit.* A. 1684. p. 54. vocant elaboratissimas, pariterque laudant Collegium eius anticalvinianum, Antibellarminum, Lectiones antisyncretisticas, & Tractatum de catholico.

Pag. 9. Mich. *Servetus* Genevæ agnitus, & ex Calvini consilio captus, *anno* 1557. exustus fuit.	*Anno* 1553.

Pag. 12. Ad Neo-Arianos a Calvinistis defecit Adamus Neuserus, ecclesiæ heidelbergensis Pastor, postea etiam *Turca factus*, quodque horrendo mugitu animam evomeret, Turcis Satam ogli, Satanæ filius, dictus.	Id haustum *ex aliorum relatione*, sed probatione destituta. *Ruarus* Epp. P. I. p. 225.
14. Petri *Moscorovii* Comment. in Epist. ad Thessalon.	Petri *Morscovii.*
Andreæ *Reuchlini* Notæ in lib. Smiglecii de Vocat. ministror.	Is est Valent. *Smalcius.*
Theophili *Nicolaida.*	Id est, Valent. *Smalcii*, cuius pater nomen gerebat Nicolai.
239. Polycarpus apud Eusebium lib. IV. Hist. eccl. c. 15. iam iam cremandus inter alia precatus fuit: Te Pater benedico, te glorifico per æternum Pontificem Iesum Christum *filium* tuum dilectum, per quem tibi una cum ipso & Spiritu sancto sit gloria nunc & in futuris seculorum sæculis, Amen.	Per *puerum* sive famulum & servum tuum dilectum, *in* Spiritu sancto. Εν πνευματι αγιω. Vide editionem Henr. *Valesii*, & *Zvvickeri* Iren. irenicor. 30.
269. Ignatius in Epistola ad Philippenses Christum *αγεννητον ingenitum* & *αναρχον sine principio* in oppositione ad humanam naturam appellat.	Αγεννητον ingenitum *deest in MS.* Et de *auctoritate Epistolæ* illius legendus est *Vsserius* in Annotat. (Tomi II. Patrum apostolicorum Cotelerii p. 117).

CXXXV.

Abrahami CALOVII Exegema Augustanæ conofessionis. Wittebergæ 1665. Liber hic, uti rubrum præ se fert, articulos fidei succincte exponit, & adversus varios, in primis modernos errores, statu controversiæ accurate constituto, cum expressis Scripturæ testimoniis, tum immotis consequentiis demonstrat, eademque ab

ab exceptionibus potioribus vindicat. Editio altera, additionibus diversis, maxime adversus novum *Walenburchiorum* de Iustificatione ac Meritis operum syncretismum locupletata.

EIVSDEM Criticus sacer biblicus. Wittebergæ 1673. Altera editio. Agitur in eo de S. scripturæ autoritate, canone, lingua originali, fontium puritate, ac versionibus præcipuis, in primis vero vulgata latina, & LXX. interpretum græca. Estque prodromus quasi Bibliorum illustratorum. Si autem diversæ sunt in Critico hoc & Bibliis illustratis sententiæ, illa, quæ in hisce continetur, ut posterior, alteri est præferenda. Simile fere argumentum tractarunt Humfredus *Hodius* in libris IV. de Bibliorum textibus originalibus, versionibus græcis & latina vulgata, de quibus vide *Acta erudit.* A. 1705. 507. & Lud. El. *Du Pin* in Dissertatione præliminari in Biblia.

CXXXVI.

EIVSDEM Harmonia Calixtino-hæretica. Witteberga 1655. Qua, ut in fronte libri scriptum, novatores moderni, maxime D. Georg. *Calixtus*, & D. Christian. *Dreierus* perniciosæ in plerisque fidei articulis cum Calvinianis, Pontificiis, Arminianis, & Socinistis, adversus Scripturam sacram & Ecclesiam catholicam collusionis ac conspirationis, adeoque pessimæ defectionis a vera fide, luculenter convincuntur, atque in primis Dreieri Fundamentalis decisio (Grundliche erœrterung) solide discutitur. At vide de horrendo hoc libro auctorem *Vindiciarum* veritatis & innocentiæ, in binis tractatibus Spenerianis contentæ, c. 5. §. 6. & Frid. Vlr. *Calixtum*, qui in Præfatione Calovii cum cretica Harmonia sua tertium confusi a 4. ita scribit: *Relicto Gedano, quum Theologicæ Facultati in vicina vvittebergensi Academia admotus, & propinquior Calixto factus esset Calovius, quæsita omni occasione virum violenter est adortus. Ad subvertendum autem eum, qui prior ne verbulo quidem læserat, non magis speciosam invenit calumniam, quam qua viri orthodoxiam in discrimen vocaret. Huic fini obtinendo nulli operæ pepercit, nihil eorum, quod ad Calixtum, qui luminibus eius obstruere videbatur, apud rerum non satis peritos, denigrandum faceret, insuper habuit. Efformato igitur propudioso* Syncretismi *monstro, & consuta e malo comparata cum hæresibus nescio quibus, non Calixti doctrina, insulsa quadam* Harmonia, *atque insuper, si hæreses ad perdendum non sufficerent, effictis in scriptis, non latinis solum, sed etiam*

Zz 2 *verna-*

vernaculis, ad plebem dementandam aptioribus, horribili & Samaritanismo *&* Atheismo, *rem suam agere & conficere tentavit. Illis tamen omnibus ex orco accersitis terribilibus machinis, peculiare & insta melius responsum, quo violentum invasorem repelleret, viro, nihil eorum, qua malitiose ei imputabantur, sibi conscio, extorquere nullatenus valuit. Tali igitur, quale iste litium sator expetebat, responso quum dignatus eum nunquam esset, sed, dum aliis criminatoribus occurrebat, incidenter & obiter duntaxat hunc quoque petulantem & prurientem assultorem acriori aceto quandoque perfuderit; generosus iste contemtus tam male habuit hominem, ut peius eum habere potuerit nihil. Interim dum exitio innocenti Calixto parando totus incubuit* Calovius, *& in his pravis conatibus insomnes duxit noctes, ille suis se involvit virtutibus, atque insuper habito hoc omni latratu in utramque aurem dormivit securus. Tandem divino iudicio relinquens desperatum conviciatorem, Christo e mortali hac vita se evocante, nihil vindicta meditantem, sed pacem ecclesia universa flagranter desiderantem, aeternamque anhelantem animam in Servatoris sui manus placide consignavit anno aetatis LXX. saeculi LVI, die XIX. Martii.*

Pag. 112. Traditionem esse *principium* non ad hominem tantum, sed etiam *ad rem.*	Principium, si vocabulum hoc sumas 1. *pro sede seu domicilio, ex quo probationes* desumimus, 2. pro principio cognoscendi complexo, sive propositione, ex qua aliae deducantur. Ad rem, *interdum.* F. V. *Calixtus* disp. de Vniversf. primitivae eccles. auctoritate §. 26.
1653. & 1645. In toto illo tam prolixo Calixti de Pactis divinis opere *ne semel quidem mentio facta est* apprehensionis satisfactionis & meriti Christi, nedum fides ita definita, aut sub hac notione proposita; sed *perpetuo* ut moralis quaedam conditio in nova lege.	*Non pugnant haec*, sed consistunt optime. *Neque ibi desunt loca*, ubi apprehensio satisfactionis Christi requiritur. *Idem* in Responsf. ad Theses antisyncretist. p. 106.

Abr.

Abr. CALOVII Syncretiſmus calixtinus. Wittebergæ 1655. In quo G. *Calixtus*, Io. *Latermannus*, & Chriſtian. *Dreierus* accuſantur ſyncretiſmi cum Calvinianis & Pontificiis initi; atque ita pertendit, neque Symbolum apoſtolicum, neque reliqua Symbola & confeſſiones Conciliorum antiquorum, omnia continere credenda, Calvinianosque & Pontificios errare in fundamento fidei, adeoque eſſe hæreticos. Et in fine additur Epimetron contra F. V. *Calixtum*, Iudæos & Turcas unum Deum credentes & invocantes, idololatras eſſe negantem. Horrenda autem ſunt, quæ Calovius Syncretiſmi nomine involvit, videlicet babeliſmus, ſamaritaniſmus, arianiſmus, ſamoſatenianiſmus, manichæiſmus, pelagianiſmus, papiſmus, calviniſmus, &, quod caput eſt, paganiſmus atque atheiſmus. Vide iterum F. V. *Calixtum* Præfat. in Calovium cum ſua Harmonia tertium confuſum b 3.

CXXXVII.

Balthaſaris MENTZERI Euangeliſche probe, Euangeliſcum examen cimelii Friſiæ orientalis Dan. Bernhardi *Eilshemii*. Gieſſæ 1618. Recuſum A. 1622. In quo controverſiæ inter Confeſſionem auguſtanam & Calviniſtas, breviter, at perſpicue tamen, atque in tantum explicantur, ut pura veritas inde cognoſci, & ab erroribus diſtingui poſſit. *Eilshemii* Cimelium eſt catechiſmus, qui & ipſe huic refutationi inſertus eſt.

Balthaſar *Mentzer*, Allendorfio-haſſus, cum magiſter philoſophiæ eſſet, atque aliis erudiendis præpoſitus, minime a ſe alienum putavit lectiones theologorum frequentare, memor illius Pliniani: *Legendi ſemper occaſio eſt, audiendi non ſemper: præterea multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox afficit.* Neque etiam tam ſuperbos geſſit ſpiritus, ut ſtatim ad alta contenderet, ſed vocationi ad paſcendam eccleſiolam Kirdorfenſem lubens & humillime paruit, omnique ei fide & induſtria præfuit. Nam, ut eruditio & dexteritas non ſolent negligi, haud multo poſt in lucem productus eſt collata ei profeſſione theologica in academia marpurgenſi, & ephoria ſtipendiariorum; quam, doctoris axiomate ornatus, & hic, & poſtea in gieſſena, ea vigilantia, eoque ſtudio obivit, ut & diſcentibus, & celſiſſimis Heris ſuis omni ex parte ſatisfaceret. Non fere erat virtus, quam non exerceret: nam & laborum patiens

tiens erat, & ardens in precibus, & temperans in cibo ac potu, & liberalis erga egenos: & quamvis vir esset multorum bellorum ac prœliorum (sæpissime enim pugnabat cum Pontificiis, Reformatis, & suæ religionis sociis, nominatim cum *Paderbornensi* quodam, Io. *Pistorio*, Io. *Sturmio*, Dan. *Angelocratore*, Georg. *Schœnfeldio*, *Sartorio*, Io. *Crocio*, Vrb. *Pierio*, Lud. *Crocio*, Paulo *Steinio*, Dav. *Pareo*, Io. *Piscatore*, Io. *Appelio*, *Osiandro*, *Thummio* & *Nicolai*, mansuetus tamen fuit, & conviciorum atque iniuriarum abstinens: sique alii conviciorum in eum plaustra inveherent, nihil is illis commotus dicere solebat: *De conviciis & maledictis constanter affirmo, scommata atque dicteria tam me non curare, quam corvorum aliarumque obscœnarum avium, per medium aërem volitantium, crocitationes atque garritus.* Quique assidue ac fideliter docuit, tandem ostendit, quomodo munus a theologo sit deponendum: recte enim ac pie ad mortem se præparans, atque in Christo Iesu fiduciam suam ponens, academiamque & ecclesiam divinæ providentiæ ardentissime commendans, compositis membris suaviter obdormivit, spiritumque ad beatorum spirituum mansionem emisit anno 1627. ætatis 62. *Witte* Memor. theolog. 224. *Spizelius* 68. *Lexicon univ. histor.* T. III. 513. *Schurzfleisch* in Biblioth. Schrader. P. I. H 4. & *Crenius* Animadvers. P. XV. 114. quorum ille Mentzerum iudicat esse unum ex optimis theologis, atque ob vim ingenii *Chemnitio*, *Hunnio*, *Dorscheo* & *Feurbornio* parem censeri; hic eum vocat laboriosum, atque diuturnum gloriæ divinæ veræque religionis militem.

EIVSDEM Kurzes urtheil, Breve iudicium de Longa censura calviniani cuiusdam pastoris bergensis infra Hanoviam, quam ambitiose exercuit contra Christianam ostensionem seu doctrinam de S. baptismo. Giessæ 1618. Mentzerus ediderat IV. Partes christianæ religionis, de Christo, Baptismo, S. cœna, & Prædestinatione, e quibus pastor bergensis secundam oppugnavit.

EIVSDEM Heimweisung, Informatio discipuli herbornensis. Giessæ 1617. Qui se opposuit Examini libri herbornensis, sive Necessario examini & defensioni veræ naturæ humanæ Christi contra fabulam ubiquitatis. Agitur hic de quæstione principali & titulo, de vera Christi humana natura, de dictis Scripturæ

ræ præsentiam Dei probantibus, de eo, quod Christo datum in tempore, de S. baptismo, de S. cœna.

EIUSDEM Wohlgemeinte erinnerung, Benevola admonitio de Pauli *Steinii* concione irenica, ex *Sir.* 25, 12. Concio ista habita fuit Cassellis in Capella serenissimi Landgravii Hassiæ, atque in ea, sicuti præ se fert titulus, inter alia demonstratur, Euangelicos utriusque partis, de persona Christi, S. cœna, & Prædestinatione filiorum Dei, in fundamento salutis consentire, nec ceteras paucas controversias tanti esse ponderis, ut earum caussa vinculum christianæ & fraternæ caritatis inter ipsos solvendum sit, atque disrumpendum.

CXXXIIX.

COLLEGII THEOLOG. WITTEBERGENSIS ad Rintelensem epistolam apologeticam Antapologia. Wittenbergæ 1666. Qua, ut in fronte libri dicitur, syncretismi cassellani fœditas, Anticriticorum autocatacrisis, erroresque gravissimi deteguntur, orthodoxia S. *Augustini*, B. *Lutheri* & aliorum ecclesiæ Doctorum adseritur, Calviniani autem hæreseos in præcipuis fidei articulis convincuntur. Wittebergenses enim vero Epicrisin ediderunt super Colloquio cassellano, quam Rintelenses Epistola germanica exceperunt ad Theologos invariatæ Confessionis augustanæ directa, in qua conqueruntur de durioribus imputationibus, sibi in Præfatione Epicriseos factis: & huic iam Wittebergenses opponunt Antapologiam. Quæ quidem constat Præfatione, Præloquio, & XXI. capitibus. In Præloquio verba faciunt de necessitate Antapologiæ, & syncretismi papistici atque calviniani fœditate ac periculo, litteræque communicatoriæ Collegii theologici wittebergensis annectuntur. In Præloquio producuntur parænetícæ trium Collegiorum saxonicorum ad Rintelenses, deque infelicibus Epistolæ apologeticæ Rintelensium consequentibus differitur, & caussæ finisque Antapologiæ aperiuntur. In Capitibus vero agitur 1. de præloquio, caussis, argumento, & scopo Epistolæ Rintelensium. 2. de occasione & caussa Colloquii cassellani. 3. de Colloquio cum Marpurgensibus admodum perfunctorie instituto. 4. de adpropinquatione Rintelensium ad heterodoxiam calvinianam. 5. de erroribus Calvinianorum fundamen-

damentalibus in articulo de Prædestinatione. 6. de *Lutheri* & *Philippi* circa prædestinationem sententia, an ne Calvino ὁμόψηφοι fuerint? 7. *Augustinum* falso constitui patronum calviniani dogmatis de absoluto prædestinationis decreto, ut hinc suadeatur eiusdem tolerantia. 8. *Prosperum* aquitanicum, *Fulgentium*, aliosque doctores, patrocinii vel tolerantiæ absoluti decreti temere postulari. 9. veterem ecclesiam damnasse errorem de absoluto prædestinationis decreto. 10. de caussa condemnati *Godeschalci*. 11. Non posse probari, toleratam in ecclesia fuisse sententiam de absoluto decreto per 1200. & amplius annos. 12. E tolerantia Doctorum veterum non posse evinci indemnitatem errorum, respectu salutis æternæ. 13. *Marpurgensium* in controversiis de prædestinatione declarationem, ab hæresi minime absolvi. 14. Reformatos directe fundamentum fidei evertere. 15. de necessitate dogmatis de reali præsentia Christi in S. eucharistia. 16. de erroribus Calvinianorum fundamentalibus in articulo de persona Christi. 17. de controversiis de sacramento baptismi. 18. de admissione Calvinianorum in fraternitatem spiritualem, & articulis fundamentalibus. 19. de probatione Rintelensium, quod Reformati non sint hæretici. 20. de analogica Rintelensium fraternitate cum Calvinianis. 21. de elenchi restrictione, studio syncretismi, scandalo infirmis dato, & facto dissentientibus præiudicio.

Abrahami CALOVII Δοκιμασία spiritus syncretistici nuperæ Dissertationis lugdunensis D. Io. *Hoornbeeckii* de Consociatione Reformatorum & Augustanæ confessionis. Wittebergæ 1667. In qua, post Parasceven de syncretismo, agitur de convictu *Lutheri* & *Philippi*, Colloquio marpurgensi, Concordia wittebergensi, Consensu sendomiriensi, Consensu bohemico, Colloquio lipsiensi A. 1631. Colloquio cassellano A. 1661. de sententia aliorum Reformatorum, de Belgarum sententia, de necessitate consociationis Euangelicorum & Reformatorum, erroribus Reformatorum circa personam Christi, fidem & euangelium, S. cœnam, & prædestinationem, de fundamentalibus ad fidem & salutem, modo & ordine in associandis utrinque ecclesiis, deque suffragiis *Hornei*, *Latermanni* & *Dreieri* in negotio henotico.

Pag. 129. Discussimus in Disput. | *Feyerabendii*, de Syncretismo *non meminit*. |

Andreæ

Andreæ KVHNII Disquisitio de puncto atque momento discrepantiæ inter Lutheranos & Calvinianos. Budissæ 1664. Cuius hæc sunt contenta: Lutheranos & Calvinianos non convenire in fundamento salutis, nec, si hoc ita esset, consensum talem ad pacem ecclesiasticam sufficere; neque etiam convenire in doctrina de persona Christi, gratia Dei, libero arbitrio, perseverantia, S. cœna, baptismo; denique Calvinianos non esse tolerandos, neque concordiam cum illis ineundam ecclesiasticam.

Bartholomæi FRANCI Dissertatio de articulis fidei. Lipsiæ 1666. In qua eorum tum veritas, tum credendi necessitas, ut ipse ponit, succincte & solide evincuntur. Per *articulum* autem *fidei* in genere intelligit partem doctrinæ cælestis de obiecto aliquo spirituali credendo, quatenus in scriptura canonica est revelatum. Lit. D 3. suum exhibet Symbolum, quo contineri arbitratur omnes articulos fundamentales, & Lit. K 2. negat cum Calvinianis fraternitatem posse iniri spiritualem, quia errores foveant fundamentales; ob quos tamen nec universim, nec simpliciter damnare velit omnes, qui sint in ipsorum ecclesia.

Bartholomæus *Francus*, Weida-variscus, eo tempore, quo hæc scribebat, erat studiosus sive cultor theologiæ.

CXXXIX.

THEOLOGORVM WVRTENBERGENSIVM Beständiger und gründlicher bericht, Constans & solidum iudicium de Libro staffortiano. Tubingæ 1601. Liber ille staffortianus est christianum, uti vocatur, iudicium contra Librum concordiæ, eique insertam Confessionem augustanam, Catechismum *Lutheri* maiorem, nec non Appendicem Formulæ concordiæ, nomine & auspiciis *Ernesti Friderici*, Principis & Marchionis badensis, cumque eius Confessione calviniana A. 1599. Stafforciæ in lucem editum. Ei igitur opponitur volumen hoc, & quidem auctoritate & iussu Ducis wurtenbergensis *Friderici*, in eoque id agunt theologi omnibus viribus, ut defendant Librum concordiæ, eique insertam Augustanam confessionem & maiorem Lutheri Catechismum, facta utriusque collatione, nec minus Appendicem illam formulæ concordiæ, in qua SS. Patrum testimonia adducta sunt,

ſunt, atque ut refutent adverſæ partis Confeſſionem, eiusque errores revelent & commonſtrent.

CXL.

Mart. CHEMNITII Iudicium de controverſiis quibusdam, quæ ſuperiori tempore circa quosdam Auguſtanæ confeſſionis articulos motæ & agitatæ ſunt. Ienæ 1676. Editum a Io. Guil. *Baiero*, olim vero a Polye. *Lyſero* Wittebergæ A. 1594. Præmiſſum eſt *Baieri* Programma, quo ſtudioſos ad diſputationes huius ſcripti invitat, Chemnitiumque ſtudii veritatis & caritatis obſervantiſſimum fuiſſe probat. Capita autem libelli ſunt iſta: de certo Corpore doctrinæ, de λογω, ſeu, cur Filius Dei λογος dicatur, de Libero arbitrio, Externa diſciplina ſeu iuſtitia carnis, Facultate liberi arbitrii non renati ad inchoandos & efficiendos motus ſpirituales in converſione ſeu renovatione, de Definitione euangelii, de Vſitata definitione quod *euangelium ſit prædicatio pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum*, Articulo iuſtificationis, Bonis operibus, & Adiaphoris. Atque de hoc libello ita iudicat *Baierus*, ut dicat, eum exiguum quidem & poſtumum eſſe, ſed nulli ex celebrioribus auctoris operibus poſtponendum; & *Lyſerus* ſcribit, auctorem eius non conviciorum plauſtris diſſentientes onerare, non fictis calumniis eos in aliorum odium inducere, non ſubdole eos perditioni involvere conari, ſed ſemotis perſonis opinionem ipſorum ſecundum verbum Dei examinare, & ſine omni acerbitate id, quod divinis oraculis conſonum eſt, & conforme, pronunciare ſolere.

Io. Adami SCHERZERI Syſtema theologiæ. Lipſiæ 1685. Editio ſecunda, auctior & correctior; cum prior A. 1680. in lucem prodiiſſet. Conſtat autem Syſtema iſthoc XXIV. Definitionibus, quarum ſingulis explicatio ſubiungitur. Brevitatem ſectatur auctor cum perſpicuitate coniunctam, & ordinem hunc tenet, ut cuilibet articulo definitionem præmittat, eamque in membra & viſcera ſingula diſſolvat, & antitheſin ſeu errores diſſentientium (ſub quibus non ſolam hæreſin, ſed omnia adverſa aliorum placita intelligit) ſubiungat.

Pag.

Pag. 223. *Christus homo etiam in statu exinanitionis apud omnes creaturas*, quibus ὁ λόγος præsens erat, *præsens fuit*, sed sine dominio.	Hæc sententia *refellitur* a Io. Iac. *Müllero* in Dissertatione, quæ eius Tractatui de Vnione mystica accessit. De quibus vide *Narrat. innoc.* A. 1704. 499.
241. Ioach. *Lutkemanni Dissertatio* de Vero homine *multas in academia rostochiensi turbas dedit.*	Non Dissertatio ipsa, sed *auctoris antagonista*. Phil. Iul. *Rehtmeyer* in Vita Lutkemanni, præmissa Dem himlischen Liebeskuss, A. 1719.
Ad cadaver *non solus anima discessus*, sed etiam corruptio requiritur.	Cadaver, ait *Hieronymus*, ab eo dicitur, *quod per mortem cadat.* Omne igitur corpus humanum mortuum potest cadaver appellari. Corruptio autem accedit per accidens: potest enim cadaver a corruptione præservari, aut comburi. Basil. *Faber* Thes. erudit. scholast. v. *Cado*, p. 346.
695. *Error Lightfooti* ad Matth. 16, 19. negantis, per Ligare ac Solvere intelligi potestatem remittendi ac retinendi peccata, alibi a Theologis ex professo refutatur.	Lightfootus a Io. Bened. *Carpzovio defenditur* in Ep. dedicatoria Horis Lightfooti hebr. & talmudic. in Euangelistas præfixa)b(3. Et confer auctorem *Iudicii* germanici, de quæstione, in quantum pastor erga Principem suum, qui pariter est summus Episcopus, clave ligante uti queat. A. 1706. 8.

Phil. Iac. SPENERI Tabulæ hodosophicæ. Francofurti 1690. Nihil aliud sunt, quam Hodosophia *Dannhaueri*, in tabulas contracta. Quod opus merito laudatur in *Actis eruditor.* A. 1690. 456. eiusque modi Tabularum confectores pauci sunt, ut iidem

clarissimi auctores adfirmant in Tomo VI. *Supplement.* illorum Actorum p. 352. Atque hisçe Tabulis accessit Præfatio de impedimentis studii theologici, (quæ pariter est fidelissima instructio ad recte utiliterque tractandum sacra studia) & Appendix aliquot epistolarum. Nota etiam, *virum doctissimum*, cuius mentionem facit d 4. esse Christoph. *Scheiblerum*, sententiamque, quam refutat, inveniri in eius Metaphysica, Parte I. 21.

Phil. Iac. *Spenerus*, Rappoltswila-alsatus, a puero, quod sacra aliquando tractare deberet, probæ vitæ studiosus, & diligens scripturæ sacræ, librorumque ad pietatem ducentium lector, Argentorato, ubi doctores in primis habuerat *Dannhauerum* & Sebast. *Schmidium*, sicut postea ibidem lauream accepit doctoralem, ivit Basileam, & hinc per Genevam ad urbem Lugdunensium, reversus autem Argentoratum oblatum concionandi munus humiliter suscepit. Sed mox ad sublimiora vocatus est, dum nobilissimus Senatus liberæ atque imperialis urbis francofurtensis eum constituit pastorem & seniorem Ministerii: quo in munere eam sibimet regulam præscripsit, ut Magistratui debitam exhiberet submissionem, Collegas non aliter tractaret, ac fratres & æquales, in sermonibus sacris, missa affectatione eruditionis, simplicitatem sectaretur, controversias parce moveret, adversarios magis humanitate, quam rigore convincere studeret, & vanam noxiamque de externo christianismo opinionem profligaret & expelleret. Vitam egit inculpatam, atque ut alios probos redderet, modis allaboravit omnibus; inque hunc finem instituit collegia pietatis, & crescente auditorum studio numeroque, cum consensu amplissimi Senatus transtulit ea in ædem sacram. Sed hoc institutum non diu fuit sine hostibus & osoribus: novitatis enim nomine traducebatur. Interea ille paruit tandem vocationi potentissimi Electoris Saxoniæ, & provinciam supremi concionatoris aulici in celeberrima urbe dresdensi imponi sibi passus est. Sed cum privatim examen catecheticum cum iuventute institueret, & praxin veri christianismi identidem urgeret & commendaret, eiusque consilium magistri quidam & candidati Ministerii, sub moderamine D. *Alberti*, sequentes, Lipsiæ collegia biblica aperirent, & magnus studiosorum accessus ad eos fieret, ecce, nata est invidia, & hæc novum atque inauditum nomen *Pietismi* effinxit, eiusque culpam in virum

rum

rum transtulit innocentem. Hoc autem telum ei non nocuisset, nisi alia fuisset caussa mutandæ ac deserendæ præsentis stationis. Vbi opportune intervenit serenissimus Elector brandenburgicus, qui fama Speneri, tanquam insignis theologi, motus, eum expetivit in præpositum & inspectorem ad D. Nicolai in inclyta urbe berolinensi, itemque consiliarium consistorialem: nec difficulter obtinuit. Novis hisce muneribus præfuit vir optimus more solito, egregio videlicet exemplo, & magna cum utilitate: quamquam non sine adversis; donec exhaustis viribus, ac debilitata visione, piam animam Deo reddidit anno 1705. ætatis 70. Hæc hactenus petivimus ex *ipsius* Curriculo vitæ, quod additum est *Blanckenbergii* concioni funebri, in memoriam Speneri habitæ Berolini. Cui addere, si libet, poteris Io. Henr. *Reitzii* Historiam regenitorum P. V. p. 307. Inter libros eius, quorum catalogus, cum elogiis celebrium Doctorum, *Carpzovii*, *Alberti*, *Pfeifferi*, *Mayeri*, & *Schelgvigii*, quibus Spenerum celebrarunt, subiunctus est eius Concionibus de tentationibus, eminent Euangelica doctrina fidei, Euangelica vitæ officia, Solatium fidei, Responsa theologica, tam latina, quam germanica, Conciones in Io. *Arndii* tres priores libros veri christianismi, & Genealogica atque Heraldica. Quid dicam de eius oppugnatoribus? Notiores illi sunt, quam ut opus sit nominatim recensere: neque tantum contra vivum omnem moverunt lapidem, sed & mortuo leoni insultarunt, atque insultare pergunt, ita tamen, ut non desint strenui eius defensores, & sinceræ pietatis, minime autem absurdi atque nefandi pietismi, fortes & imperterriti vindices. Alia etiam præstantis viri encomia desideras? A Sever. Walth. *Slutero* in Dedicat. Catechismo præmissa p. 9. vocatur sincera pietate & magna eruditione passim celebris; a *Schurzfleischio* Epp. arcan. T. I. 490. vir moderatus, & p. 498. is, qui Wittebergæ & in aula (dresdensi) summopere colitur, & cuius conciones quasi oracula æstimantur, passimque describuntur; a *Calovio* in Consilior. theolog. latinor. P. II. 171. nihil a Scriptura vel libris symbolicis alienum in scriptis suis habens; a *Tollio* Epp. itinerar. p. 68. vir admiranda eruditione pariter ac pietate excellens; atque a Collectoribus *Actorum erudiror.* A. 1685. 328. vir Dei; & A. 1690. 450. polyhistor æque, ac theologus consummatissimus. Quibus adiungi possunt *auctor. des abgefertigten*

fertigten Antispeneri, *Breithaupt* Præfat. Institut. theolog. *Acta hamburgensia* T. I. 314. C. *Schüz* Infel. laq. diab. 22. *Færtsch* de statu controv. circa notit. in irregen. 140. Nec prætereundum, quod *Schurzfleischius*, nec heterodoxus, nec impius, scribit in Epp. arcanis T. II. 61. *Speneri pietas nova secta nomen fecit. In circulu* (ita ille pergit) Pietistas *vocant homines, ut mihi affirmant, non rixosos, malos, sed doctrinæ meliorumque litterarum osores.* Videamus autem hac occasione, quo alii Pietistas modo definiant. Nimirum D. I. F. *Mayero* in Disp. de pietista per Status euangelicos accusato & damnato, A. 1700. Hamburgi habita, *pietista* dicitur *homo in externa ecclesia lutherana communione degens, fanaticis favens erroribus, pietatem callide simulans, illam autem per pharisaicum aliorum contemtum, & odium internecinum erga diversa sentientes exercens, atque libellis famosis pietatem suam vel defendens, vel, ut ita defendatur, cum impedire posset, permittens*: in Præf. in Præmonitionem (Warnung) contra M. Franckii Observationes biblicas):(4 est *fanaticus, qui sub specie pietatis animas seducit, aut se ipsum patitur seduci*: & in Narratione (Bericht) de pietistis (etiam apud *Dippelium* p. 1057.) est *fanaticus, qui sub pietatis schemate puram ac veram religionem christianam persequitur, sanctissimum eius fundamentum, & inde derivatas doctrinas, nec non laudabiles, verbo divino conformes, summeque necessarias constitutiones subvertit, in ecclesia cunctis hæreticis fores pandit, eorum partes suscipit ac defensionem agit, cuivis libertatem quidvis sentiendi permittit, sua autem hypocrisi pauperes animas incantat, ut in conspectu apertorum falsorum & fraudum, ad instar idolorum ethnicorum, oculos habeant, nec tamen videant, aureisque habeant, nec tamen audiant, seductorum autem suorum vestigia accurate premant, cum iisque ad æternam damnationem celeri pede properent*: D. Io. *Fechtio* Præfat. in Dorschei Comment. §. XII. est *talis, qui pietatem per media, fanaticis hominibus propria, spretis theologorum antiquiorum & orthodoxorum curis & laboribus, promovere satagit*: D. F. V. *Calixto* in Declar. libro paterno de Toler. Reform. præmissa, §. 62. *ille, qui pacem in fronte, & pietatem in ore gerit, qui extra quidem hominibus apparet iustus, intus autem plenus est hypocrisi & iniquitate*: D. Io. Henr. *Feustkingio* Præfat. in Narrationem Ministerii tripolitani, cum qua & D. Christoph. *Sonntagius* facit de Fanaticismo p. 14. & Coroll. IV. Disputationis de illicita librorum symbolicorum abrogatione, est *sectarius, qui præ se fert instaurationem prolapsi christianismi, & prome-*

tionem

tionem pietatis, & tamen omnis generis carolstadicas, anabaptisticas, schvvenckfeldicas, & vveigelianas doctrinas invehit, libertinismo viam sternit, & totam religionem christianam penitus evertit. Iam si hasce pietistæ definitiones ad doctissimum religiosissimumque Spenerum velis transferre, eique adplicare, quid aliud, quæso, ageres, quam

Humano capiti cervicem pictor equinam
 Iungere si velit, & varias inducere plumas,
Vndique collatis membris, ut turpiter atrum
 Desinat in piscem mulier formosa superne?

Ac bene habet, quod D. Io. *Fechtius* l. c. addit: *Non omnes* Pietistæ *sunt, qui hoc nomine traducuntur, nec omnes* Fanatici, *quibus fanaticæ obiectantur opiniones. Vera nonnunquam pietas isthoc nominis probro convellitur, & iubetur ire in exilium.* Si qui sunt pietistæ improbi atque absurdi, Spenerus certe talis non fuit. Henricus *Lysius* autem, S. theol. D. & professor regiomontanus, in Prooemio Synopseos controversiarum p. 29. qui pag. 1. Spenero laudem tribuerat magni ecclesiæ Christi theologi, cuius & cineres unusquisque γνήσιος lutheranus veneretur, quasi telum retorquens, hanc format definitionem: *Pietismus est nomen, quo homines improbi his temporibus studium sacrarum literarum & veræ pietatis, hominibus incautis & credulis suspectum reddunt, eosque sub sua auctoritate, tanquam novo papatu, captivos retinent.* Vel etiam hac ratione: *Pietismus est monstrum horrendum, informe, ingens, quod in phantasia hominum, vanam orthodoxiæ gloriam captantium, veram autem pietatem contemtui & odio habentium, oberrat, eosque ita infatuat, ut, quamprimum quidquam solidi de illuminatione, regeneratione, sanctificatione, conservatione in gratia divina, abnegatione sui, nova obedientia &c. vel audiunt, vel legunt, mox furibundorum instar exclamitent de hæresi, quam somniantes prævidere se credunt.* Sed nos quidem hanc disputationem non facimus nostram, atque instituti nostri ratione habita in recensendo pergimus.

CXLI.

Phil. Iac. SPENERI Aufrichtige Vbereinstimmung, Ingenuus consensus cum Augustana confessione. Francofurti ad Mœnum 1695. Quo se, sinceramque doctrinam suam defendit contra

contra vitembergensium Doctorum, Io. *Deutschmanni*, Casp. *Lascheri*, Phil. Lud. *Hanneckenii*, & Io. *Neumanni* Christiano-lutheranam ostensionem, quam vocant Christ-lutherische vorstellung, consensum cum omnibus articulis Augustanæ confessionis suum ostendit, atque in Præliminaribus de theologia in genere, auctore aliisque caussis veræ theologiæ, de ecclesia eiusque doctoribus & methodis docendi, de scriptura sacra, de libris symbolicis, atque in primis Aug. confessione, deque suis ipsius scriptis tractat. In Præfatione percurrit auctor Præfationem adversariorum suorum, ad capita accusationis respondet, propositum suum indicat, & de hostium iniquitate conqueritur. Consensui subiungitur Appendix contra D. Io. Bened. *Carpzovium*, lipsiensem, & D. Io. Frid. *Mayerum*, hamburgensem theologum, qua respondet ad illius ultima Programmata festalia, atque ad huius Antispenerum.

AMICI Spenerianæ innocentiæ (Eines freundes der Spenerischen unschuld) refutatus Antispenerus. Francofurti 1695. In quo eadem argumenta, quæ Spenerus in Appendice prædicta solverat, excutiuntur, ac præterea adduntur præstantium theologorum pro Spenero testimonia, videlicet ipsius Io. Bened. *Carpzovii*, Valent. *Alberti*, Aug. *Pfeifferi*, Io. Frid. *Meyeri*, & Samuel. *Schelguigii*.

Phil. Iac. SPENERI Freudiges gewissen, Læta conscientia contra D. Sam. *Schelgvigii* iniquas aggressiones. Berolini 1695. Exponit verba prophetæ Ieremiæ c. 15, 10. eaque, sicut & illa c. 20, 11. ad se adplicat, ac dolet, perversum morem cœpisse cum sæculo XVII. quo illi, qui pietatem sectati sunt & commendarunt, in suspicionem papismi & weigelianismi pertracti sint.

EIVSDEM Fructus lætæ conscientiæ. Berolini 1695. Contra eundem *Schelgvigium*, eiusque Brevem repetitionem veritatis euangelicæ, & Imperterritam conscientiam. In quo inter alia agitur de pietismo & pietistis, Commissione lipsiensi, de viva & mortua fide, de necessitate bonorum operum ad salutem, de perfectione, de euangelica *ἐπιείκεια*, de observatione præceptorum divinorum, de editione Iudicii lipsiensis, &c.

SPE-

SPENERI Gewiſſens-rüge, Suſcitabulum conſcientiæ ad D. Sam. *Schelgvigium* ſuper eius Itinerario antipietiſtico. Cum appendice contra D. Io. Bened. *Carpzovium*, & D. Phil. Lud. *Hannekenium.* Berolini, anno (qui quidem omiſſus eſt) 1696. Oſtendit, Schelgvigium in illo ſuo libro multa contra caritatem & iuſtitiam protuliſſe, viros chriſtianos nomine Pietiſtarum oneraſſe, ſibique, & *Scharſio, Zollero, Schadio, Zellero, Zeiſio, Breithaupto, Antonio* & *Franckio* iniuriam intuliſſe. In Appendice autem defendit ſe adverſus *Carpzovii* Diſputationem de iure decidendi controverſias theologicas, & *Hanneckenii* Epiſtolam, diſputationi de baptiſmo primarum chiliadum ad Chriſtum converſarum additam: & hac occaſione de duplici pœnitentia & contritione, ac de qualitate veræ contritionis diſputat.

EIVSDEM Duplica ad D. Val. *Alberti* Replicam. Francofurti 1696. In qua ſermo eſt de erroribus & ἀταξίαις, quæ ſic dictis Pietiſtis tribuuntur, maximeque de altioribus gradibus ſanctitatis.

EIVSDEM Eilfertige vorſtellung, Feſtinata oſtenſio contra D. Sam. *Schelgvigium.* Halæ 1696. Hoc agens: illum in Pietiſmo ſuo ſectario contra eos, quos eius poſtulaverit, nihil ſectarii protuliſſe, atque in aliis etiam accuſationibus turpiter ſuccumbere.

ANONYMI Lutherus redivivus. Halæ 1698. Oppoſitus *Wittebergenſium theologorum* Chriſtiano-lutheranæ oſtenſioni, ita ut omnes huius accuſationes XXX. dialogis refutentur, atque oſtendatur, Lutherum idem, quod Spenerus, docuiſſe. Præfationem concinnavit *Spenerus*, in eaque *Lutherum* laudat a VII. donis Spiritus ſancti, quæ in eo refulſerint, videlicet excellenti eruditione, præclara eloquentia, laborum tolerantia, eximio amore erga Deum & homines, vita inculpata, fide ſumma & extraordinaria, ac læta patientia. Præſtantiam vero reformationis, per ipſum tentatæ ac peractæ, vel exinde cognoſci, quod ſeptemgeminis papatus corrnptelis (quæ ſint nimia Papæ, ſub eoque ſacri ordinis poteſtas, prohibitio lectionis S. ſcripturæ aliorumque librorum ad laicos, chriſtianæ doctrinæ offuſcatio, cumque erroribus commixtio, uſus latinæ, atque adeo ignotæ linguæ in cultu divino, per-

perversio doctrinæ & usus sacramentorum, obstaculum practicæ pietatis, & veri nominis bonorum operum per ordinem ecclesiasticum) obviam iverit, easque correxerit, tandemque profitetur, se nemini, qui de novo ipsum aggreditur, responsurum, sed vices suas aliis commissurum esse. Simile huic scriptum, aliquo saltem modo, est Io. Vlr. *Schwenzelii* Lutherus Speneri præambulo, Berolini 1719. 4. de quo Collectores *Narrat. innoc.* A. 1719. 664.

CXLII.

Io. REINBOTHII Ausführlicher Beweiß, Solida demonstratio, Theodori *Bergii* sive Iodoci *Keddii* Civitatem solis, quam Ecclesiæ augustanæ confessionis opposuit, utopicam, e contrario hanc in verbo Dei & unanimi consensu Patrum fundatam esse. III. volumina. Slesvici 1652. Neque vero tantum Civitas solis hic refutatur, sed duplex etiam Tractatus latinus & germanicus, quem *Keddius* iesuita, Theodorum *Bergium* simulans, serenissimo obtulit *Friderico*, Duci Holsatiæ. Atque hoc opus scripsit *Reinbothius* non suo consilio, sed iussu & auctoritate celsissimi Domini sui, negans, sibi alias placere concertationes & disputationes. *Dannhauerus* autem, ægre ferens, in Parte II. p. 61. ab auctore statui, omnes articulos fidei necessarios contineri Symbolo apostolico, huius dogmatis causa refutare eum conatus est im Wohlverdienten Schulrechte. Primum volumen huius operis constat duabus Partibus, quarum priore agitur de nomine Civitatis a *Keddio* exstructæ, an nostra ecclesia sit accusatrix, & an non eum, qui in rebus fidei aliquid adfirmat, probare oporteat? de methodo disputandi in rebus fidei: de quieta possessione doctrinarum pontificiarum: & respondetur ad XII. propositiones, seu potius quæstiones; posteriore de sanctitate romanæ ecclesiæ, & Pontificis summi monarchica in universum Christianorum cœtum potestate. In secundo auctor argumentum hoc ulterius persequitur, & in tertio ostendendum sibi sumit, Pontificiorum dogmata specialia, quibus ab aliis Christianis distinguuntur, neque in SS. litteris, neque in antiquitate ecclesiastica fundata esse. Et sicut secundo volumini addita est Solida demonstratio, quod auctor Keddii Civitatem solis, & XII. Propositiones Speculi fidei vere & ordine confutaverit, *Keddius* autem falsis, fraudibus & loquacitate in sua oppugnatione

ne (in seinem Sturm) usus fuerit; ita tertio adiungitur Responsio ad XV. insignes quæstiones religionis, ab illustri quadam persona (instructa, ut videtur ab ipso P. Keddio: nam stilus, modus tractandi, & argumenta cum eius scriptis plane conveniunt) propositas. Slesvici 1656. Ne autem ignoretur, quænam sint, non pigrabor eas huc adscribere: 1. An talia dogmata, & talis ecclesia, qualis est Lutheranorum, tempore nativitatis Lutheri, fuerit in orbe. 2. Quonam speciali argumento probari possit, quod penes solos Lutheranos sit vera Christi ecclesia, vera ad ministerium ecclesiasticum vocatio, efficax administratio sacramentorum, & vera interpretatio Scripturæ. 3. Quomodo probent ubiquitatem corporis Christi. 4. An de controversiis theologorum helmstadiensium & saxonicorum possit ferri sententia, quæ omnem oppositi formidinem excludat. 5. de *Lutheri* vocatione. 6. Cur nostri sacerdotes non adeant terras infidelium, eosdem convertendi caussa. 7. Cur non revertamur ad ecclesiam romanam, quum tamen ei *Lutherus* veram Scripturam, verum baptismum, ministerium clavium, & cetera attribuerit. 8. De auctoritate Patrum ecclesiæ. 9. An communio sub utraque a Christo sit præcepta. 10. De cultu angelorum & imaginum. 11. De missa. 12. De præsentia corporis Christi in S. cœna. 14. De *Lutheri* inconstantia, violatione voti monastici, ac tentationibus satanicis. 15. Cur nostri Doctores Pontificiis tot affingant dogmata, quæ tamen ipsi non tradant?

Io. *Reinboth*, Altenburgo-misnicus, in salana *Stahlii*, *Slevogti*, & *Dilherri*, in rostochiensi Io. *Quistorpii*, in hafniensi Casp. Er. *Brochmandi* discipulus, quamvis ab hoc ultimo laudatus esset, ut in controversiis theologicis versatissimus, philosophus exercitatissimus, & a litteratura meliori instructissimus, plura tamen discendi desiderio adeo flagravit, ut in Bataviam & Angliam proficisceretur, & quæ sibi possent usui esse, probe observaret. Magna igitur eruditionis suppellectile instructus, & vera pietate, sine qua illa sordet ac fœtet, ornatus, quum rediisset, haud diu talentum eius sine lucro quievit: primum enim flensburgensis pastor, & vicinarum ecclesiarum præpositus, regiique Consistorii director, deinde ecclesiarum diœceseos hatterslebiensis superintendens atque ecclesiastes aulicus regius, tandem conscenso prius gradu docto-

 tali,

rali, ecclesiarum Ducatus slesvicensis superintendens generalis, concionator aulicus, & dioeceseos gottorpiensis ac husumensis constitutus est, omnibusque in muneribus fidem atque industriam, ut decebat, adhibens, ad cælestia abivit anno 1673. ætatis 64. E scriptis autem eius commemoranda nobis sunt sequentia: Disputatio inauguralis de Catechesi veterum, Commentarius in IV. priora capita *Hoseæ*, Apologia contra calumniam, ipsum facere cum Socinianis, & viam sternere ad atheismum, alia Apologia cum Refutatione Vermis disputatorii D. I. C. D. & Præfationes in Ad. *Olearii* Itinerarium persicum, atque in Andr. *Lenneri* Catechismum. *Witte* Memor. theol. 1781.

CXLIII.

Io. FABRICII Prælectiones, seu, ut alter titulus habet, Systema theologicum, editum cura & studio *filii* cognominis. Altorfii 1681. Enim vero tractantur hoc in opere loci de Scriptura S. Deo, creatione & providentia, libero arbitrio & conversione hominis ad Deum, peccato, lege & euangelio, iustificatione & bonis operibus, discrimine V. & N. T. ecclesia, sacramentis in genere, baptismo, S. cœna, pœnitentia, prædestinatione, cultu invocationis, magistratu civili, coniugio, & libertate christiana. Hic liber sæpius descriptus fuit, etiam ab eruditis viris; immo & ab ipso D. Georgio *Königio*, iam sene, & auctoris collega, antequam ederetur. Et laudat eum *Omeis* in Gloria acad. altorfinæ p. 33. ipse autem auctor, ut posteriores cogitationes sunt meliores, adversariis suis hæc inseruit verba: *Lectiones meæ altorfinæ, clarorum virorum testimonio haud destitutæ, meo iudicio pertinent ad egena & infirma elementa mundi.* Et ego quidem multos in eo errores observavi; attamen illum, respectu aliorum, bonum & laudabilem esse librum, negari nequit: proponit enim non tantum dogmata, sed etiam historica & controversias. Vt adeo inde theologus bene formari possit: & Io. Conr. *Durrius*, auctoris quondam discipulus, eo usus est ad instar locorum comunium, in eumque retulit, quidquid in theologicis legisset; ad eum quoque solebat, ut ipse mihi dixit, accurrere, quoties vel docendum, vel consilium aut iudicium dandum, vel disputatio conscribenda ipsi erat. Præmittitur etiam Memoria auctoris, a prædicto scripta *Durrio*.

EIVS-

EIVSDEM Commentatio de bonorum operum ad salutem necessitate. Helmstadii 1709. Quæ pars est Systematis, ac pertinet ad Locum de Iustificatione: omissa autem certis de caussis in editione altorfina. Auctor, constituto statu controversiæ, atque expositis subiecto & prædicato, ostendit, sententiam de B. O. necessitate ad salutem non esse improbabilem, quin immo veram & Scripturæ conformem, & auctoritate Nostratium confirmatam. Atque ego in Præfatione omnem sinistram interpretationem, aut pravam suspicionem removeo, dicens, me propositionem illam non ut pomum eridis proponere, & aliis obtrudere, aut ipsum ea uti, temereve utendam suadere, sed dextrum duntaxat eius sensum cum auctore monstrare velle, atque sic præeuntes sequi *Chemnitium*, *Glassium* & Io. *Musæum*.

Io. *Fabricius*, natus Noribergæ, Ioannis pastoris sebaldini filius, Io. Baptistæ pastoris fürthensis nepos, Ioannis pastoris apud Noribergenses laurentiani pronepos, adolescentibus præcocibus, atque in prima statim iuventute magnos litterarum profectus consecutis adnumerandus, fuit primum Altorfii ecclesiæ minister, & in academia professor theologiæ, deinde in urbe noribergensi pastor ad D. Mariæ, vir pius, integer, amator veri, moderatis addictus sententiis, solideque doctus, & passim a clarissimis theologis & philologis amatus, magnique, ut ex illorum litteris & scriptis patet, æstimatus, subitam tandem, sed honorificam sensit mortem, dum in concionis, quæ ipsi A. 1676. die 26. Aprilis habenda erat, tractatione apoplexia correptus, eopse die & dicere & inter mortales vivere desiit, anno ætatis 58. atque ita opere adimplevit, quod episcopo faciendum pronuntiavit *Iuellus*, celebris quondam Anglorum præsul, episcopum oportere concionando mori. Laudatur a *Durrio* in Memoria, & in Compend. theol. moral. 263. atque in Annot. ad libb. normal. Noriberg. 30. Conr. *Horneio* (*) in litteris ad L. F. Behaimium, A. 1648. Eid. Maii scri-

 ptis

(*) *Quodsi etiam Magnificentia tua patitur, valde oro, ut Dn. M. Johannem* Fabricium *sibi commendatum esse velit, & pro pietatis studiis adversus hostes nostros decertantem auctoritate sua, ubi opus est, tueri: est enim doctissimus & magna virtutis, cum talium*

ptis, Io. Hier. *Imhof* in Dialogis p. 27. M. S. *Grabe* in Vrb. Regii Form. c. l. p. 44. Phil. a *Limborch* (**) in litteris ad I. C. Feuerlinum, A. 1683. d. 27. Iul. datis, *Titio* Ostens. summar. 142. *Daumio* Epp. P. I. 104. I. A. *Fabricio* de clar. Fabriciis 48. & *Omeisio* in Glor. acad. altorf. 34. nec non in claris Norimbergensibus 38.

CXLIV.

Ioan. Conradi DÜRRII Compendium theologiæ moralis. Altdorfii 1698. Editio tertia, cum Annotationibus auctoris, post eius obitum collectis, D. Io. Mich. *Langii* Dissertatione prooemiali de origine & progressu theologiæ moralis systematicæ, & tractatuum, disputationum & aliorum opusculorum Dürrianorum Catalogo. Omissa tamen est, ut in multis fit editionibus iteratis, elegans, lectuque digna scriptoris Epistola dedicatoria ad Guntherum *a Grinheim*, Ducis Saxoniæ a consiliis aulicis & consistorialibus. Ipsum autem Compendium laudatur a Io. *Oleario* Introduct. in Theol. casist. p. 50. & vocatur libellus elegantissimus.

Pag.

talem semper deprehenderim. Cui *Bebaimius* respondit: *Dn. Ioh.* Fabricius *iam pridem mihi meisque Dominis Collegis ita suam probavit industriam, ut optemus, Professores omnes ei esse similes.*

(**) *Post discessum tuum a nobis illam mei apud te remansisse memoriam, ut me literis compellare, quin & munere splendidissimo, Ioh.* Fabricii *Praelectionibus theologicis honorare volueris, non potest non mihi esse gratissimum. Doctissimi* Fabricii *Praelectiones obiter percurri, intra paucos dies eas resumturus, & cum cura a capite ad calcem perlecturus. Vbique non tantum solida eruditionis documenta occurrunt, sed & benignioris ac mitioris de dissentientibus iudicii testimonia. Non insurgit in nos aliorum instar rigidiorum Theologorum: iudicium suum de nobis promit, sed sine acerbitate; quin & in plurimis admodum benigne. Loquendi formulis prater Scriptura phrasin in Ecclesia receptis neminem alligatum cupit, modo rem ipsam teneat. Qua aequitate utinam omnibus seculis Doctores usi fuissent: plurimi in Ecclesia motus & certamina, vel ipsis gentibus pudenda, pracaveri potuissent.*

P. 12. Fore compensationem bonorum operum in vita æterna, nempe gratuitam: non autem sequitur, *ipsam vitam æternam esse mercedem proprie sic dictam.*

Neque tamen negant, *ex gratia Dei* provenire illam mercedem. *Concil. trid.* Sess. VI. c. 16. & can. 32. item Sess. XIV. c. 8. *Walenburchii* Tomo II. 608. Gul. *Forbesius* 207.

20. In conciliis *Milevitano* & *Arausicano.*

Milevitano II. sæc. V. & *Arausicano* II. sæc. VI. Videatur *Cave* P. II. 92. 117.

27. Patres Concil. *Milevitani.*

Milevitani II.

48. Ipse etiam Vorstius in epistola ad Casaubonum fatetur, *obscurius interdum & intricatius* a se quædam de istis afferri.

Verba hæc sunt p. 288. in Epp. præstantium Virorum: Fateor, obscurius interdum & intricatius *in ipsa disquisitione*, sub persona *præsertim opponentis*, a me quædam de istis afferri; sed quæ prudenter a meis assertionibus *secerni*, & tandem *ex decisione finali*, iuxta canonem candoris ac charitatis, æstimari debebant.

60. Charitas erga Deum perfectissima est, si eius ratio formalis obiectiva sub qua sit *natura Dei*, in se diligibilis.

Consideratio naturæ divinæ efficiet quidem, ut homo tantam excellentiam ac perfectionem summopere admiretur, quin etiam eius formidabilem potentiam pertimescat, sed ut eum diligat, vix efficiet: diligitur enim Deus fere *propter ingentia beneficiorum suorum*, ac in specie creationis & conservationis, redemtionis per Christum, & sanctificationis flumina, atque ob spem vitæ æternæ.

61. Ille qui Homilias scripsit Augustino vulgo attributas, *homil.* IX. tomo X. p. 431.

Homilia IX. *de Tempore*: quæ creditur esse *Bernhardi*, p. 94. b.

Pag.

Pag. 69. Rittershusio Comment. ad Salvianum *pag.* 29.	*Pag.* 27.
70. Tertulliano lib. de Corona *militis.*	*De corona.* Nam etsi ab militis cuiusdam facinore Septimius occasionem scribendi sumserit, tamen haud solos milites, sed omnem omnino christianum ab coronæ gestamine depellit. *Rigaltius* in titulum huius libri, p. 100.
76. Naaman Syrus 2. Reg. 5, 15. *Regi* suo non dubitavit *consuetum ministerium in templo idololatrico Rimmon præstare*, etsi iam voto se obstrinxerat, se non ulli alteri, quam vero Deo Israëlis serviturum.	Alii non de futuro, sed *de præterito* exponunt, ut Io. *Saubertus* pater im Geistlichen præservativ p. 45. 53. & *Episcopius* T. I. Opp. b. 59.
93. Hackspan. *Disp.* de nomin. Dei.	*Disp. I.* de nominib. Dei.
95. Teste Tertulliano in apologet. *cap* 31.	*Cap.* 32.
107. Verior sententia esse videtur, *filiam a Iephtha mactatam*, & Domino sacrificatam esse.	Sententia ista *reiicitur a Sauberto* Operum postumorum p. 107.
125. Enthusiastæ sive Quakeri voluntatem Dei *non per externam prædicationem verbi*, sed per interius a Spiritu S. immissum alloquium addisci debere contendunt.	*Non sumus Scripturarum denegatores seu contemtores.* Rob. *Barclaius* Apol. theol. christianæ p. 3. 36.
130. *Autor lib.* de Rectitud. cathol. conversat.	*Eligius*, episcopus noviomensis. Vide *Cavium* Hist. lit. 174. & *Olearium* T. I. 219.
Autor libri de iis, qui mysteriis initiantur.	*In Tomo IV. Ambrosii.* Guil. *Cave* 150. *Du Pin* T. II. Biblioth. eccl. p. 269.
133. Id quod nec ipsi *Patres Tridentini* diffiteri potuerunt.	*Sess.* XXII. p. 245.

Pag. 143. Coniugium est honorabile *in omnibus* (non tantum *modis*, sed etiam *aetatibus*, & *omni tempore*)	Adde: *Denique inter omnes*. Quod quidem postremum, ait ibidem *Erasmus*, mihi maxime probatur.
145. *Nimia festorum multitudine* in Ecclesia pontificia animi simpliciorum distrahuntur & onerantur.	*Eandem improbat Erasmus* apud Colomesium p. 526.
161. Pontificii *infallibilitatem Papa Rom.* & alia *sub salutis periculo credenda* persuadere hominibus conantur.	Doctrina de infallibilitate Papæ *non est Eccl. rom. neque articulus fidei*. Vide *Compend. Regula fidei* cathol. Veronianæ p. 20. 25.
162. Apud Pontificios *Aqua lustralis* seu benedicta creditur habere *virtutem delendi peccata venialia*, & *Agnis Dei vis purgandi aque peccata*, ut Christi sanguis purgat, assignatur.	Non per se, sed *vi orationis & benedictionis* super ipsis pronunciatæ. Pet. *Witsfelt* Theol. catechet. lib. III. 52.
184. Casuale homicidium certis pœnis ecclesiasticis subiectum fuisse, discimus *ex Conciliis Ancyrano & Nycano*.	Ex Ancyrano quidem *A*. 314. *habito*, sed *in Nicano*, sive primo sive secundo, *nihil huius reperias*.
192. *Licite occidere etiam privatus potest* eum, a quo inique & animo occidendi invaditur.	Si id faciat *non animo occidendi*, sed dum sui defensionem intendit. Eximius autem patientiæ & amoris actus foret, si quis, *ut alterius saluti consulat*, sponte vitam sibi ab invasore adimi permittat: quem sicut damnare nolim, ita necessarium esse neutiquam credo. *Episcopius* Opp. T. I. b. 28. *A Limborch* Theol. christ. lib. V. c. 36. p. 505. G. P. *Rastenbeck* disput. de quæstione: Vtrum vir pius, ac de salute sua certus, in casu necessita-

tis, cædem ab iniusto invasore sibi intentatam, perpeti potius, quam inferre illi debeat.

Pag. 193. Lex divina sapienter distinguit inter furem nocturnum & *diuturnum*, Exod. 22, 2. Nam ille *iuste interemtus censetur, quia præsumitur eum telo venire.*

Inter furem nocturnum & *diurnum*. Neque tamen vel conceditur, vel permittitur, ne dum probatur, multo minus mandatur, ut occidatur talis, aut occidendi animo percutiatur; sed tantum pœnæ subducitur divina indulgentia is, qui animo abigendi, aut se suaque defendendi, & ex ira durius forte, quam vellet, atque ita invasorem percussit, ut inde moreretur. *Episcopius* T. I. a. 108.

99. 200. Licitum & legitimum bellum est, quod infertur barbaris, ius naturæ immaniter violantibus, puta, homicidia, furta, adulteria impune patrantibus, item humana carne vescentibus, in parentes iniuriis, non tantum quod *Deus ipse in V. T.* populos nefandorum criminum reos Israëlitis puniendos tradidit, sed & quia tales homines, omni rationis usu exuto, *in belluas degenerarunt.*

Rationes istæ non sunt sufficientes, quia Christiani a Deo non habent eiusmodi mandatum; immo inter ipsos, si verum fatendum est, multi in belluas degenerarunt. Neque bellum est iustum medium homines convertendi. *Erasmus* in Adagio, Dulce bellum inexpertis, & *Limborch* 589.

226. Furtum est ablatio *rei alienæ* occulta & fraudulenta, invito rationabiliter domino.

Rei alienæ *mobilis*. Immobilia enim alio quidem iniustitiæ genere, non autem furto homini eripi possunt. *Limborch.* 517.

Ipsa

Pag. 364. Inter fratrem & sororem vetantur nuptiæ *iure natura*, non absolute, sed *sub certa hypothesi obligante*, posita scilicet multiplicatione generis humani.	*Ipsa natura ordinatio*; qua unus tantum mas & una duntaxat femina ad propagandum genus humanum a Deo creatore constituti sunt, voluit, ut frater sibi copularet sororem. *Conringius* apud Brucknerum Decis. iur. matrimon. controv. P. I. 291.
365. Multiplicato genere humano, *repugnat eius propagationi, misceri cum eo sanguine, qui proxime ab eodem fonte fluens* eosdem natales agnoscit.	*Non semper, nec apud omnes. Conringius* ibidem.

Ioan. Conradus *Dürrius*, noribergensis, Io. *Gravii*, *Dilherri*, *Hackspanii*, *parentis mei*, Georg. *Kœnigii*, Io. *Musai*, Conr. *Horneii* & G. *Calixti* discipulus, *Conringioque*, *Scheurlio* & C. *Schradero* carus atque æstimatus, Moral. & Theol. in acad. altorf. prof. ordinarius, deque me etiam ac studiis meis (quod in honorem beati viri scribo, & cui in munere successi) optime meritus, poëta, orator, philosophus, & theologus percelebris, atque ideo *Titio* de Phrasibus scriptor. ecclesiast. p. 104. *Grabio* in Vita Vrb. Regii 21. Io. *Fechtio* in Fasc. selectar. ex univ. theol. thesium th. XII. laudatus, immo & a D. *Calovio* in Carmine quodam Orthodoxorum classi (qui tamen in plurimis cum Calixto faciebat) adscriptus, atque adeo præter meritum canonizatus, catarrho apoplectico obiit anno 1677. ætatis 52. Inter scripta, quæ edidit, eminent Institutiones ethicæ, Ethica paradigmatica, Notæ in Isagogen *Piccarti* in lectionem Aristotelis, Tractatus *Socinianis* oppositus, Oratio de recondita veterum sapientia, & alia de præpostera & impia libertate philosophandi, præsertim in religionis negotio, opposita auctori Tractatus theologico politici, Memoriæ Georg. *Kœnigii*, Iod. Christ. *Kressii* amplissimi Senatoris noribergensis, & Io. *Fabricii* patris mei, ac Disputationes de præiudiciis in rebus theologicis, de Hæreticis & Schismaticis, de Ethnicis, Iudæis & Muhammedanis inexcusabilibus. *Wittius* Memor. theol. p. 1955.

EIUSDEM Tractatus theologici tres, 1) Brevis commentatio historico-theologica de religione christiana, in Germaniam, & singulatim in Remp. Noribergensem introducta, & huc usque conservata. In Germaniae quasdam partes a viris apostolicis, in regionem vero noribergensem saeculo IIX. introductam videri. 2) Isagoge in libros normales seu symbolicos Ecclesiae noribergensis. 3) Observationes ad textum Augustanae confessionis. Norimbergae 1675.

Pag. 182. Chemnitius Loco de Peccato *originali* num. 4.	De Peccato *actuali*.
Actus tales indeliberatos, & mentis iudicium, voluntatisque consensum *animadvertentes*.	*Praevertentes*.
212. Fratres Walenburchii in Motivo IV. Ernesti Hassiae Landgravii c. 21. *videntur velle mitigare* asperiorem suorum antecessorum sententiam de opere operato.	Adferunt *sententiam Ecclesiae romano-catholicae*, quae fidem non excludit ab usu salutari sacramentorum, sed ab eorum virtute & efficientia. Vide etiam *Estium* in IV. Sentent. dist. I. Tomo IV. 7. & ipsum nostrum auctorem p. 251.
251. *Bellarminus* lib. II. de Missa c. 5. dicit, Manducationem eucharistiae, quae fit a sacerdote, ut est sacrificii consummatio, prodesse *illis omnibus*, pro quibus sacrificium est oblatum.	Omnibus, *qui recte sunt dispositi*. Vide *Bellarminum* l. c.

CXLV.

Io. PEARSONII Expositio Symboli apostolici, iuxta editionem anglicanam quintam in latinam linguam translata. Francofurti ad Viadrum 1691. Eruditissimus auctor, ut ipse ait in Praefatione, extra controversiam ponit, Symbolum hoc epitomen esse eorum, circa quae fides nostra christiana versatur; utrum vero omnia creditu necessaria complectatur, item an omnia veritatis capita,

capita, quæ proponit, eiusdem & immutabilis ac absolutæ sint necessitatis, non audet definire; neque etiam id sui esse officii arbitratur. Hæc autem est ratio instituti sui, ut 1. cuiuslibet articuli verba disponat, prout ipsorum antiquitas & generalis series, secundum quam in Symbolum recepta sunt, requirit. 2. ut voces quasque sive terminos explicet, & rectam eorum significationem adferat. 3. ut ostendat, quænam sint illa dogmata, quæ nativa sua proprietate in terminis ita expositis continentur, eaque firmissima esse concinnis argumentis & rationibus evincat. 4. ut indicet, quænam sit necessitas credendi hæc relevatæ veritatis capita, quamque efficaciam ac vim influendi habeant in animum ac vitam credentis. 5. ut summaria quadam repetitione instituta, breviter argumentum cuiusvis partis exponat, quo cuivis, Symboli verba ore proferenti, constare possit, in quid animum intendere debeat, quidque ea pronuncians profiteri intelligatur. Et textui subiectæ sunt eruditissimæ Annotationes. Omnia huius commentarii sunt lectu digna, in primis vero expositio articuli de descensu Christi ad inferos, quem non ad exaltationis, sed exinanitionis statum refert, & *Descendere ad inferos* idem esse ait, atque ex loco viventium abire, & venire in locum illum, quo detinentur animæ hominum, ob peccata mortuorum, quibus Satisfactor noster & vivens & mortuus æquari, similisve fieri voluerit. Qui, ad exemplum Matthæi *Noesii*, librum hunc in vernaculam suam transferentis, eundem latine reddidit, eo maiore dignus est laude, quo pluribus hac ratione profuit, & quo nobiliorem fœtum sibi elegit conservandum & circumferendum. Vide *Acta erud.* A. 1690. 541. Sique nomen Pearsonii, ut *Limborch* in posteriori Præf. in Epp. præstant. viror. scribit, vel solius huius doctissimi commentarii editione in Anglia est celeberrimum, quanto magis id iam dici potest de omnibus illis terris ac provinciis, ubi latine loquens & legi & intelligi potest? Librum hunc *Zephyrinus de Pace* sive *Rasevvizius* Præfat. in Antiquo-christianas cogitat. p. 2. laudat, eumque Catechismum vocat eruditorum, e quo etiam sexagenarii doctorum virorum multa possint discere. Similes libri sunt Historia Symboli apostolici, Lipsiæ 1706. 8. de qua *Clericus* T. XI. de la Bibliotheque choisie p. 420. & Apostolicum symbolum, Notis historicis ac criticis illustratum, anglice, Londini 1703. 8, de quo *Acta erud.* A. 1704. p. 53.

 Dis-

Dissertatio pro doctrina D. Mart. Lutheri de Missa, edente C. *Sagittario.* Ienæ 1687. Nimirum est confutatio calumniæ de colloquio Lutheri cum diabolo, quam abbas quidam in tractatu gallico A. 1684. Lutetiæ edito, qui latine versus hic simul exhibetur, recoxit. Abbas autem ille nomen habet *de Cordemory*, teste *Placcio* de anon. p. 293. Neque Sagittarius est auctor Confutationis, sed, ut ipse fatetur, vir non paucis in publicum, & speciatim in rem literariam meritis illustris. Et quis ille? nemo alius, quam Vitus Ludovicus *a Seckendorf*, (teste iterum *Placcio* l. c. & de pseudonymis p. 550) cui caussæ fuerunt, cur nomen præscribere nollet suum, sed scriptum *Sagittario* edendum traderet. Exstat etiam Frid. *Balduini* Tractatio theologica & scholastica de Lutheri disputatione cum diabolo, edita Lipsiæ A. 1605. 8. adversus Nicol. *Serrarium.* Et *Hospinianus* P. II. Hist. sacrament. p. 131. b. conqueritur de calumniis contra Oecolampadium sparsis.

Io. Phil. TREVNERI Primitiæ Augustanæ. Augustæ Vindelicorum 1708. In quibus agit de pœnitentia maximi gradus, eiusque caussas, signa & usum exponit. At væ capiti tuo, Treunere: nam *Relationum*, ut vocant, *innocuarum* auctores, scriptum hoc A. 1708. p. 626. recensentes, magnum in fine suspirium ducunt, hisce usi verbis: *Vtinam hac diligentius cum Libris Symbolicis contulisset!*

Io. Phil. *Treuner*, Schalcaviæ, Ducatus coburgici oppido, natus A. 1666. *Frischmuthii*; *Weigelii*, *Sagittarii*, *Schubarti*, *Velthemii*, *Baieri* & *Lynckeri* (nam & iuridica sibi audienda esse putavit) discipulus, philos. & theol. D. atque illius professor in academia salana, deinde Augustæ Vindelicorum pastor in templo Minoritarum, & Ministerii euangelici senior, iam vero Vinariæ concionator aulicus primarius, consiliarius consistorialis & ecclesiasticus, supetintendens ecclesiarum generalis, & Gymnasii inspector, præter alia dedit Prodromum Scrutinio ingeniorum præmissum, Theologiam *Luciani*, Dissertationem de locustis, Clericum ad limina Principis, ac Principem ad limina clerici, virtute ac eruditione vir clarissimus. P. *Amberger* disp. de Augusta litterata p. 69. *Struve* Biblioth. philos. 125. *Zeumer* in Vitis philosophor. ienens. p. 198.

XCLVI.

CXLVI.

Io. PEARSONII Commentatio & defensio LXX. interpretum versionis. Cum Epistola Phil. *Melanchthonis* eiusdem fere argumenti. Helmstadii 1694. M. (id est, Melchior) *Schmid* Præfationem addidit, in qua disserit de versionis illius hostibus ac defensoribus. Pearsonius autem in commentatione sua hisce utitur argumentis, quia utilis ac necessaria sit 1. ad hebraicam veritatem probe percipiendam. 2. ad auctoritatem testimoniorum apostolicorum confirmandam. 3. ad nativum N. Tti stilum recte intelligendum. 4. ad græcos latinosque Patres rite tractandos. 5. ad scientiam linguæ græcæ, ipsamque Criticen adornandam.

Christiani KORTHOLTI de variis Scripturæ editionibus Tractatus. Kilonii 1686. Qui prius editus fuerat A. 1668. nunc autem exhibetur auctior. In eo de textu divinarum litterarum originario, diversis eius translationibus, & celebrioribus operibus biblicis fuse agitur, quæque de Scripturarum fontibus, versione LXXvirali, Targumim, ac latina vulgata *Bellarminus*, huiusque propugnatores Iac. *Gretserus* & Vitus *Erbermannus* minus recte disputant, solide refelluntur. In Dedicatione serenissimum Brunsvicensium ac Luneburgensium Ducem *Rudolphum Augustum* ob amorem litteratorum auctor comparat cum Octaviano *Augusto*, *Philippo* Macedone, *Alexandro* M. *Iulio* Cæsare, *Hadriano* & *Antoninis*, immo illis ob divinam, quam tenet, sapientiam eum præfert, eiusdemque reverentiam, qua verbum Dei stans capiteque detecto audiat, & candorem, quo non nisi ex abundantia cordis loquatur, vehementer serioque laudat; in Præfatione autem rogat lectorem, ne iniquum se censorem præbeat, si forte, ubi de versionibus Bibliorum vulgaribus agitur, non semper acu rem tetigerit. Ac notandum, auctorem nostrum Disputationes suas, *Bellarmino* eiusque defensoribus, *Gretsero*, qui Defensionem Bellarmini, & *Erbermanno*, qui Bellarminum vindicatum edidit, oppositas tribus inclusisse Tractatibus, quorum primus est de Canone scripturæ S. Rostochii A. 1665. & Kilonii 1669. alter præsens, de quo iam diximus; tertius de Lectione Bibliorum in linguis vulgaribus, Kilonii 1670. & Plœnæ

1692.

1592. 4. solam autem primam Tomi I. bellarminiani de Verbo Dei controversiam, & ne quidem totam absolvisse, nec ad sequentes perrexisse. Quæ est *Molleri* observatio in Hypomnemat. ad lib. V. Tomi II. Polyhist. Morhof. p. 126.

Christianus *Kortholt*, natus Bergæ in insula Holsatiæ Femera, *Laurenbergii*, *Tscherningii*, *Dorschei*, *Mauritii*, *Quistorpii*, Ioan. Ern. *Gerhardi* discipulus, colloquiis cum *Ellernitzkio* & *Le Buisson*, rom. ecclesiæ filiis, habitis, sumtoque theologiæ gradu, primum græcarum literarum in academia rostochiensi, deinde in kiloniensi theol. professor, ac tandem primus, pariterque academiæ cancellarius, a multis Principibus, sed frustra, quia stationem in patria deserere nolebat, expetitus, *Seckendorfio*, *Maiori* & *Spenero*, immo & *Breithauptio* Præfat. in Institut. theol. Casp. *Sagittario* Introduct. in Hist. eccles. 317. & *Mollero* de Homon. p. 400. atque Isag. in Hist. cimbr. P. II. 366. laudatus, omnibusque bonis atque eruditis laudandus, obiit quidem A. 1694. ætatis 61. sed vivit, vivetque in scriptis, quorum LXXV. numerantur: & ex iis sunt Tractatus de origine & progressu philosophiæ barbaricæ, Tractatus de persecutionibus ecclesiæ primitivæ, veterumque martyrum cruciatibus, Tractatus de calumniis paganorum in veteres christianos, Aterrimus papismus contra T. L. (Timothei *Lauberbergeri*) Aterrimum lutheranismum, *Valerianus* confessor, huiusque Apologia contra Christian. *Fabrum*, Anti-*Frommius*, Disquisitiones contra *Baronium*, pseudadelphia *Heiniana*, Epistola contra calumnias Steph. *Fequete* de polygamia, quasi publice approbaretur in academia kiloniensi, & Historia ecclesiastica N. Ti: de qua tamen alii dubitant, immo *Niemanno* adscribunt. *Pipping* Memor. theolog. 571. *Zum Felde* Oration. p. 208. & *Syllabus* librorum Kortholti editorum, Disquisitionibus antibaronianis subiunctus, p. 452.

Io. Frid. MAYERI Historia versionis germanicæ Bibliorum D. M. Lutheri. Hamburgi 1701. In qua agit cap. 1. de initiis, progressu, & prima editione versionis Lutheri. 2. de fide & industria Lutheri in transferendis Bibliis. 3. de secunda editione sive recognitione versionis a Luthero curata. 4. de distinctionibus capitum versuumque, & glossis marginalibus. 5. de editionibus præcipuis post mortem Lutheri vulgatis. 6. de versione Lutheri

Lutheri in complures alias linguas transfusa. 7. de encomiastis huius versionis. 8. de eiusdem reprehensoribus. 9. de eius apud Lutheranos auctoritate. 10. de eius defensoribus. Mantissæ loco adduntur Io. *Reukii* Epistola de antiquis Bibliorum versionibus germanicis, & *Mayeri* IV. Dissertationes, videlicet 1. de antiquissima germanica S. scripturæ versione. 2. de versionibus germanicis librorum sacrorum ante Lutherum ineditis sive MSStis, in bibliothecis delitescentibus. 3. de codice biblico germanico, A. 1458. manu exarato. 4. de versionibus scripturæ S. ante Lutheri translationem impressis. Ita autem legenda est hæc Historia, ne M. Io. Melch. *Kraftii* Emendanda negligas, aut prætereas, impressa Slesvici A. 1705. 4. neque de iis tantum audias Collectores *Narrat. innoc.* A. 1706. 328. sed etiam Ioach. *Langii* Ingenuas narrat. vol. I. P. VI. 66.

MONVMENTA pietatis & literaria virorum in re publica & literaria illustrium selecta. Francofurti ad Mœnum 1701. Constant II. Partibus, in quarum priore continentur 1) Frid. *Sylburgii* Catalogus librorum MSS. græcorum Bibliothecæ electoralis palatinæ. 2) Henr. *Altingii* Historia ecclesiæ palatinæ. 3) Iac. *Beyrlini* Antiqq. quædam palatinæ. 4) Chronicon lutrense. 5) Huberti *Thomæ* epistola de monte Tauno. 6) Iac. *Sturmii* Ep. de emendanda academia heidelbergensi. 7) *Friderici* III. Electoris palat. litteræ ad varios Principes, aliosque. 8) Eiusdem colloquium cum HENRICO III. tunc Poloniæ rege. 9) Acta de Sylvano & Neusero. 10) *Neuseri* litteræ ad Turcarum Imperatorem. 11) Thomæ *Erasti* & Conr. *Schoppii* Epistolæ. In posteriore 1) Epistolæ Croti *Rubiani*, Casp. *Vrsini*, Eob. *Hessi*, Vlr. *Hutteni*, Georg. *Sauromanni*, Iul. *Pflugii*, Mart. *Lutheri*, Viti *Theodori*, LEONIS X. pontif. max. Mich. *Nostradami*, Christoph. *Herdesiani*, G. M. *Lingelshemii*, Io. *Prætorii*, Io. Iac. *Grynæi*, Cl. *Salmasii*, Io. *Dayka*, CYRILLI patriarchæ CPtani, *Rusdorfii*, Casp. *Scioppii*, Phil. *Parei*, I. I. *Vlrici*, & Iani *Gruteri*. 2) *Zvvinglii* Acta tigurina ipsummet inter & Episcopi constantiensis Suffraganeum. 3) Esrom. *Rudinger* de Anna Burgio & Christoph. *Herdesiano*. 4) Hippolyti *a Collibus* Oratio in Comitiis varsaviensibus, eiusdemque Memoria *Hochfelderiana*. 6) Memoria *Denaisiana*. Dolendum autem, de quo etiam collector con-

conqueritur, tam multas in hoc opus mendas typographi incuria irrepsisse.

Frid. *Sylburgius*, wetteranus hassus, agricolæ filius, sed qui sapiens ipse sibi fortunam scivit fingere, Laur. *Rhodomanni* discipulus, primum leichensis in Comitatu solmensi, deinde neuhusiani ad urbem Vangionum ludi magister, scholastico autem pulvere relicto partim Francofurti ad Mœnum in wecheliano, partim Heidelbergæ in commeliniano typographeo agens, ac veterum scriptis, maxime græcis, emendandis atque illustrandis operam novans, ideoque annuo a sereniss. Hassiæ Landgravio, miro plane exemplo, ex academia marpurgensi stipendio donatus, nimiis tandem vigiliis, ac typographicis laboribus consumtus, Heidelbergæ A. 1596. ætatis 60. exspiravit lue epidemica. Habemus ab eo *Herodotum*, *Aristotelem*, Dionem *Cassium*, *Saracenica*, *Etymologicon magnum*, *Iustinum* martyrem, *Clementem* alexandrinum, *Theodoretum*, legimusque, fuisse non tantum græcæ linguæ instauratorem accuratissimum, sed etiam virum eximium, humilem, industriæ incredibilis, candidumque & apertum. Melch. *Adamus* in Vitis philosoph. p. 416. *Pope-Blount* 813. Quibus adde *Thuanum* lib. CXVII. 770. *Schurzfleischium* de Meritis Germanorum circa linguam græcam §. 10. Io. Alb. *Fabricium* Biblioth. gr. l. 3. c. 6. p. 168. & *Fellerum* Monument. inedit. T. I. 572.

Henr. *Altingius*, emdanus, Io. *Piscatoris* discipulus, & Conr. *Vorstii* condiscipulus, informatione *Friderico*, Electoratus palatini heredi, postque ea infelici Bohemiæ regi, egregie ac fideliter præstita, in academia heidelbergensi constitutus fuit professor theologiæ, atque ornatus honoribus doctoralibus: & hoc munere præclare functus, cum Paulo *Tossano* ad Synodum missus est dordracenam. Sed, expugnata a Tillio urbe, quum solum cum familia vertere cogeretur, in würtenbergicam se recepit ditionem, indeque Emdam, donec Groningenses professionem ei conferrent theologicam: cui ita præfuit, ut a Magistratu æque ac studiosis laudem reportaret. Novæ etiam Bibliorum translationi, quod ad novum testamentum & libros apocryphos attinet, sedulam & accuratam operam navavit, hic tandem, in ipso die natali, denatus & locum quietis expertus anno 1644. ætatis 61. *Benthem.* de eccl.

& schol.

& schol. holland. P. II. 221. Casp. *Sagittarius* Introduct. in Histor. ecclesiast. T. I. 176. Opera eius post obitum prodierunt Amstelodami A. 1646.

Hippolytus *a Collibus*, e nobilissima Italiæ familia, Pauli, religionis euangelicæ amore ex Alexandria territorii mediolanensis in Rhætiam, indeque Tigurum profugi filius, Tiguri natus, & Frid. *Sylburgii* discipulus, præceptoris opinione maior evasit: adeo enim, post liberiorem & dissolutiorem vitam, se legum studio totum mancipavit, ut Doctor creatus non tantum Basileæ & Heidelbergæ in professorum numerum cooptaretur, sed & Basileenses postea syndici & consiliarii munus ei conferrent. Inde cancellarium egit apud *Christianum* Principem anhaltinum, atque ab hoc transiit ad Electorem palatinum FRIDERICVM IV. eique servivit, ut consiliarius, ac præses curiæ & dicasterii, nec diu post ut consiliarius intimus, & præfectus diœcesi heidelbergensi. Multas quoque & memorabiles legationes sustinuit in Angliam, Galliam, Poloniam, Belgium, atque ad præcipuos Imperii romano-germanici Ordines. Sed ecce, cum ad fastigium virtutum & dignitatum pervenisset, ut mortalia omnia sunt caduca, anno 1612. Heidelbergæ febri ardente & continua (medicis de venæ sectione, adhibenda ne esset, an non, disputantibus, ipso autem dicente: Dum vos deliberatis, ego secundum regulas Galeni & medicinæ morior) exstinctus est, ætatis 51. Fuit vir ingenio felici, eloquentia suavi, iudicio acri, linguarum plurium, nec solum iuris, sed humaniorum etiam litterarum & historiarum peritus, in dicendo iure prudens ac iustus, a donorum cupiditate alienus, taciturnus & secretorum custos fidelissimus, in quotidiano convictu urbanus & facetus, atque, ut paucis absolvam, plane talis, qualem munera imposita postulabant. In posteritatis usum ab eo edita sunt Commentarius ad titulum ff. de diversis regulis iuris antiqui, Princeps, Consiliarius, Palatinus, sive Aulicus, Nobilis, &, sine expressione nominis, Harpocrates sive de ratione silendi. Tantus quum esset Hippolytus, iure meritoque dicere potuit, quod eum sæpe dixisse ferunt, præceptori quondam suo: *Ecce, si tuo obtemperassem consilio, iam non essem, qui sum.* Tantumque abest, ut ex parentum suorum exilio & damno dolorem conciperet, aut querelis indulgeret, ut potius læto

 diceret

diceret ore: *Alii conqueruntur, se religionis caussa omnia perdidisse; ego vero nunquam eo dignitatis pervenissem, nisi mea reliquissem.* Melch. *Adamus* in Vitis ICtor. p. 451. *Crenius* Animadversion. P. XIX. 24. C. *Colerus* de Studio politico (Methodorum Crenii T. III. 375.)

CXLVII.

FACVLTATIS THEOLOGICAE IENENSIS Gründlicher bericht, Solida relatio de Io. Melch. *Stengeri* heterodoxia, quam ore & calamo aliquandiu propagare, atque nunc libro calumnioso, Palinodia Stengeriana dicto, defendere ausus est, Ienæ 1672. Et hic quidem Stengero attribuitur, eum corrupisse dogmata de salute hominum, differentia peccatorum, nec non legis Christi & Mosis, gloria propriæ iustitiæ, iteratione magnæ pœnitentiæ, contritione, exstirpatione mali propositi, fide, & similibus. In Præfatione ostendunt Theologi & Doctores illi, qui tunc erant Io. *Musaus*, Seb. *Niemannus*, & Fridemannus *Bechmannus*, suam ceterorumque theologorum protestantium doctrinam non imminuere verum, falsumque iuvare christianismum: sibi interdictum a Superioribus, ne se immisceant controversiis Helmstadiensium: duas principales Stengeri theses, easque a se ut falsas reiectas, has ipsas esse, 1. Qui in fine vitæ non habet testimonium vitæ sanctæ, & ad normam divinorum præceptorum peractæ, is ordinarie non moritur beatus. 2. Magna pœnitentia a veris Dei filiis non iteratur toties, ut multi sibimet persuadent; sed veri Dei filii ea vel nunquam indigent, vel non nisi semel.

EIVSDEM Ausfuhrliche Erklærung, Accurata explicatio 93. quæstionum religionis sive controversiarum contra famosum libellum, inscriptum Theologorum ienensium Errores, ex variis eorundem scriptis dilucide monstrati, 1676. Huius libri auctor maximam partem est Io. *Musaus*, ceterum suam quoque symbolam attulit Fridem. *Bechmannus*, in iis videlicet, quæ ipsi attribuebantur. In Dedicatione ad Principes serenissimos, almæ Salanæ nutritores, enumerat Musæus varias calumnias, quibus Ienenses theologi eo præcipue ævo fuerint proscissi, ac proscindantur. De famosi autem libelli origine & fomento legenda est Præfatio *Musai*, Quæstionibus theologicis de Syncretismo & scriptura S. præfixa, p. 13.

CXLIIX.

CXLIIX.

Ioannis MVSAEI Tractatus de ecclesia, Ienæ 1675. Editio secunda: prior est anni 1671. Duæ in eo antehac habitæ disputationes, una de natura & definitione ecclesiæ, altera de eiusdem distinctione in universalem & particulares, uberius diducuntur, & ab adversariorum, cum primis Viti *Erbermanni*, obiectionibus & exceptionibus vindicantur. Speciatim disputatur P. I. disp. VI. contra *Wagnereckium*, asserentem, Ecclesiam, quæ non est ex omni parte & puncto vera & pura, non posse fidelium esse matrem: disp. X. contra *Erbermannum*, negantem, Verbum Dei in aliis extra papatum ecclesiis esse efficax: & P. II. disp. IV. & VI. contra M. Antonium *de Dominis* de ecclesia catholica præsumtiva; nec non contra August. *Gibbonem* de Burgo, schismatis culpam in Protestantes transferentem. Et *Musæus* quidem, si *Rechenbergium* Hist. ecclesiast. p. 717. audimus, *Erbermannum* hic accurate confutavit. In dedicatione, quæ ampla est, commemorat Musæus originem sui cum *Erbermanno* conflictus, nimirum perillustrem Baronem *a Boineburg* excitasse Erbermannum ad oppugnandum disputationes suas de Ecclesia; hunc autem ait non candide caussam egisse, sed fraudibus, dolis, nugis, confusionibus, & falsis imputationibus.

CXLIX.

EIVSDEM Tractatus de Conversione hominis peccatoris ad Deum. Cum Præfatione, qua Biblia norimbergensia, vernacula lingua glossata, a Viti *Erbermanni* virulenta maledicentia vindicantur. Ienæ 1661. In Tractatu hoc de conversionis appellationibus, natura, actibus, & speciatim de actibus fidei, deque fidei obiecto formali (sunt verba rubri) contra Pontificios modernos fuse differitur, & discussis illorum argutiis, religionis pontificiæ fundamenta præcipua impugnantur.

EIVSDEM Bibliorum Lutheri, seren. Saxoniæ Ducis Ernesti iussu glossis ac interpretatibus illustratorum, & Noribergæ excusorum Vindiciæ, contra iteratam Viti *Erbermanni* maledicentiam. Ienæ 1663. Cum Præfatione, qua eiusdem Erbermanni Iustam expostulationem nihil minus, quam iustam esse, falsoque accusari Theologos ienenses, quod desideratæ concordiæ Prote-

ſtantium cum Catholicis in una fidei confeſſione præfracte obſiſtant, docetur atque oſtenditur.

CL.

EIVSDEM Quæſtiones theologicæ, inter noſtrates agitatæ de ſyncretiſmo & Scriptura ſacra. Ienæ 1679. Cum Epiſtola dedicatoria ad ſereniſſimos Academiæ illius Nutritores, & Præfatione, in quibus querelæ fiunt adverſus Continuatorem Syſtematis theologici, id eſt, D. Abr. *Calovium*, nec non auctorem Theſium orthodoxorum & antitheſium heterodoxorum: qui, ſi non ſit idem Calovius, earum tamen ſit inſtigator & auctor primarius, qui Ienenſes ſub odioſo Calixtiniſmi & Syncretiſmi nomine ſubinde laceſſat. Quæſtiones ſunt iſtæ: 1. de voce Syncretiſmi, quid denotet? 2. de concepta definitione Syncretiſmi. Quam ex magni nominis theologo, i.e. Conr. *Dannhauero*, adfert. 3. de diſſenſu in cauſa religionis, quotuplex ſit, & quinam veram eccleſiæ pacem impediat, vel non impediat? 4. de fundamento fidei, in quo conſiſtat? 5. de mutua eccleſiarum diſſidentium tolerantia, quam Syncretiſmus importat, an licita ſit? Pag. 133. additur Appendix, quæ nihil aliud eſt, quam Iudicium Facultatis theologicæ de (D. *Calovii*) Conſenſu repetito, datum iuſſu ſereniſſimorum Principum nutritorum. In Loco autem de Scriptura ſacra hæc tractantur: 1. de auctoritate S. ſcripturæ, unde dependeat? 2. de auctoritate Scripturæ canonicæ, unde nobis innoteſcat? 3. an, quæ in ſcriptura S. continentur, omnia ex divina revelatione conſcripta ſint? 4. an præter Scripturam detur aliud credendorum principium, nempe Conſenſus Patrum eccleſiæ veteris?

EIVSDEM Introductio in theologiam. Ienæ 1679. Agitur in ea de natura Theologiæ naturalis & revelatæ, & de huius principio cognoſcendi primo, Scriptura ſacra, eiuſque auctoritate, & efficacia, & ſubiungitur Diſputatio eiuſdem materiæ; vocatur enim Introductio in theologiam, de diſtinctione theologiæ in naturalem & revelatam, deque natura theologiæ revelatæ, A. 1664. habita. Speciatim autem ipſo in opere diſputatur contra *Carteſianos* p. 60. & 302. contra Matth. *Knuzen* p. 346. contra Edoardum, Baronem *Herbert* de Cherbury, p. 423. & contra Herm. *Rathmannum*.

num. In Dedicatione duo ait requiri a bono episcopo, & quovis Scripturæ sacræ ac theologiæ doctore, nimirum ut sit aptus ad docendum, & tenax fidelis, qui secundum doctrinam est, sermonis. De profectu autem Ecclesiæ notat, requiri ad eum 1) ut vere profectus sit. 2) ut analogiæ fidei conformis. 3) ut ad discentium profectum directæ declarationes doctrinæ, veræ solideque fundatæ sint: in sacris quidem litteris, si partem doctrinæ revelatæ, in naturæ vero & rationis indubitatis principiis, si quæstionem continent philosophicam. 4) ut declarationes illæ ad profectum in solidiori & accuratiori cognitione doctrinæ fidei vere aliquid conferant, & difficultatibus obscuritatibusque, quæ discentium progressum remorantur, discussis, faciliorem aperiant viam, facemque ad accuratiorem rerum intelligentiam quasi præferant.

CLI.

Fridemanni BECHMANNI Annotationes uberiores in Compendium theologicum Leonh. *Hutteri.* Longo-Salissæ 1690. Denuo autem editæ Francofurti & Lipsiæ A. 1696. Et illæ quidem natæ sunt auctori in Collegio privato, cum articulos fidei ex Compendio Hutteriano auditoribus explicaret, quo ipso id in primis sibi proposuit, ut auditores in via, quam ingressi essent, amplius deduceret, & ad libros ecclesiarum, unde *Hutterus* pleraque depromsit, paulatim eis præluceret. Ipsum quoque *Hutteri* Compendium huic libro insertum est.

L. V. qu. VII. §. 4. Statuit *vir magni nominis*, seculo demum VI. Dionysium areopagitam scriptis suis innotuisse.	Est Georg. *Calixtus*, de Igne purgatorio R 2.
L. XVII. qu. IX. Militans ecclesia complectitur *electos* adhuc in his terris, sub vexillo Christi, adversus diabolum, mundum & carnem militantes.	*Credentes.* Iac. *Rauppius* L. de ecclesia p. 168.
L. XIIX. qu. XIII. & L. XXXIII. qu. IV. In casu persecutionis & confessionis non licet nova	Ex hac doctrina *fluunt perniciosi motus, turbatio status, cades*, & alia periculis plena. Neque *locus*

adiaphora recipere, aut vetera *antiquare.* In epist. *ad Galatas* c. 2, 4.	*locus ille* rem probat. C. *Thomasius* Program. de II. Collegiis A. 1701.
L. XXIII. qu. II. *Scandalum duplex:* pharisaicum sive acceptum, & datum.	Hæc doctrina hic & alibi *confuse traditur*, & potius *ad doctrinam de decoro pertinet. Idem* p. 23.
Qu. IV. Scandalum datum *potest præcaveri.*	*Non potest semper*, ut sunt homines plerumque. *Idem* p. 24.

Fridemannus *Bechmann*, natus in pago Ellebio Comitatus Arnstadio-schwarzburgi, pastoris filius, a truci milite abreptus puer, & militiæ destinatus, nisi Dei providentia e periculo liberatus esset, studia coluit sub *Reyhero* in gymnasio, atque in academia ienensi sub *Stahlio*, *Zeisoldo*, *Slevogtio* & *Sagittario* in philosophia, ac præterea sub *Musæo*, *Chemnitio* & *Gerhardo* in theologia, idque tam feliciter, ut non modo lauream philosophicam & insignia doctoris theologi reportaret, sed & professor constitueretur primum logices & philosophiæ primæ, deinde vero ipsius S. theologiæ. Cumque adhuc esset in ordine philosophico, ab Ernesto pio vocatus est Gotham, ut æthiopicas ab homine abyssino litteras ibi disceret: quam serenissimi Ducis spem ille non implevit tantum, sed etiam, qua erat ingenii præstantia, superavit. Auditorum ipsius tanta fuit copia, ut reperti sint summi viri, qui eum *communem Germaniæ præceptorem* honorifice appellarent. Sed, quod omnium laudabilissimum, vitæ innocentia eruditam doctrinam ornavit: nemo enim illo mansuetior, nemo religiosior, aut qui ardentiores ad Deum funderet preces, unquam putatus est; nec dubium, qui pietatem erga Deum, & pacem erga homines, prænomini suo convenienter in vita sectatus est, eundem, spe discessus a peccatis, & liberationis ab ærumnis, hilari mortem vultu excepisse, quando illa fatalem ipsi horam annuntiavit: id quod contigit die IX. Martii A. 1703. cum militasset (quid enim est vita nostra, quam strepitosa & ærumnosa militia?) annos fere 75. Memoria eius conservatur adhuc, & conservabitur in posterum in scriptis; non multis, at præstantibus tamen, & universalem quasi adprobationem nactis: eaque sunt Systema physi-

physicum, Institutiones logicae, Institutiones theologicae, Theologia polemica, Annotationes ad D. Io. *Olearii* Tabulas theologiae moralis, variaeque Disputationes, inter quas sunt XII. inaugurales eorum, qui pro obtinendo gradu Doctoris more academico disputarunt. Henr. *Pipping* Memor. theologor. 980. *Zeumer* in Vitis theologor. ienens. p. 201.

EIVSDEM Theologia conscientiaria. Francofurti & Lipsiae 1694. Editio secunda: prior enim in lucem prodiit anno 1692. Estque tractatus de Casibus conscientiae, adornatus in primis in gratiam eorum, qui ad sacrum ministerium adspirant, vel ad illud noviter admoti sunt. Sciebat nimirum vir optimus, ministro ecclesiae & scientiam & conscientiam apprime necessariam esse; sicut igitur illam promotum ivit libris dogmaticis & polemicis, ita hanc adiuvare voluit morali & casuistica doctrina, utrinque planus & perspicuus, nec minus pius & religiosus.

CLII.

Io. MVSAEI Collegium controversiarum, *Becano*, *Wendelino*, *Crellioque*, & aliis Socinianis oppositum. Ienae 1701. Praefixum est Io. Andr. *Schmidii* Programma de variis controversias theologicas vel tollendi vel minuendi modis: ut, quando 1. Igne ferroque contra dissentientes saevitur. 2. Si lex praescribitur, ut altera pars a consequentiis abstineat, & omnia dogmata expressis probet Scripturae verbis. 3. Si ius praetendis praescriptionis, negasque, tibi incumbere probationem eorum, quae doces & affirmas. 4. Reformatores ecclesiae non habuisse missionem, sive ordinariam, sive extraordinariam. 5. Nolle ecclesiam inquiri ex Scriptura, sed potius ex notis obviis, sensusque simpliciorum magis ferientibus. 6. Capita, de quibus disceptatur, non attingere fundamentum fidei. 7. Vsus rationum, quae fidei certitudinem omnimodam promittant. 8. Solicita formatio status controversiae, & evolutio subiecti & praedicati quaestionis. 9. Collegium XII. theologorum, & totidem studiosorum adiunctorum. 10. Via colloquiorum. 11. Silentium. Post haec consilium dat, quomodo novis occurrendum sit litibus & controversiis.

Io. Andreas *Schmidius*, natus Wormatiae anno 1652. Erhardi *Weigelii*, *Frischmuthi*, *Bosii*, Casp. *Sagittarii*, *Baieri*, *Bechmanni* &

Io. *Musai* discipulus, primum in academia ienensi Logices & Philosophiæ primæ professor, & alumnorum ducalium saxonicorum ephorus, postea, impetratis prius honoribus doctoralibus, in alma Iulia theologiæ & sacrarum antiquitatum professor, & nunc ordinis sui senior, cœnobiique Mariævallensis abbas, vir de philosophicis, philologicis & sacris studiis præclare meritus, omniumque illorum generum scriptis, quæ in peculiari catalogo indicantur, amplissimam nominis celebritatem consecutus, adhuc vivit, &, qua est modestia, plura de se vetat dicere. Cui quidem nolumus refragari; vide tamen, si lubet, clarissimos Collectores *Actorum eruditorum* pluribus in locis, *Crenium* Animadverſ. P. XII. 22. & P. XV. 44. Io. *Mollerum* in T. I. Polyhist. Morhofii p. 205. & D. Io. Alb. *Fabricium* Biblioth. gr. lib. V. c. 3. p. 7. atque in Bibliotheca Bandurii nummaria p. 223.

Herm. CONRINGII Animadversio in libellum germanicum, tituloque hoc latino præfixo, *Novena S. Antonii de Padua*, Hanoveræ nuper editum. Helmstadii 1675. Addita est ipsa Novena, sive brevis narratio & instructio de devotione, qua illi, qui per VII. dies Martis in honorem S. Antonii peccata sua confitentur, & S. Antonii altare visitant, certo exaudiantur, sicut ille sanctus mulieri cuidam bononiensi anno 1617. revelarit. *Novia* facienda est ista devotio, in honorem IX. chororum angelicorum; & *die Martis*, quia hac die & ecclesia romana missam cantat de SS. angelis, & S. Antonius fuit sepultus, atque illico miraculis effulsit. Revelationes igitur Antonii & Brigittæ, de qua aliquid in fine Novenæ, eorumque apotheoses examinat Conringius, & vanitatum postulat.

EIVSDEM Discussio eorum, quæ Animadversioni opposuit *Dionysius Werlensis*, capucinus. Helmstadii 1677. Atque illa etiam ipsa, sub titulo *Philanthonis* sive Animadversionis in Animadversionem comprehensa, particulatim inserta sunt Discussioni, post caput 16. autem omissa capita XI. Pag. 329. annectitur Demonstratio de adoratione, eam nulli cœlestium, præterquam soli Deo deberi, idque per aliquot sæcula unanimi consensu meliores quosque universæ, & tandem saltim occidentalis ecclesiæ doctores docuisse.

F. Dio-

F. Dionysii WERLENSIS Philanthon vindicatus, sive Herm. *Conringius* ob Discussionem & Demonstrationem suam castigatus. Hannoveræ 1678. In Præfatione recenset convicia, quibus se suosque petiverit Conringius, seque eius vestigia lecturum negat quidem, fervore tamen disputationis abreptus, nec ipse ab asperioribus sibi temperat, adeo ut Nicolaus (*Steno*) episcopus titiopolitanus, & vicarius apostolicus, in Censura & Facultate id diffiteri nequeat. Ceterum multa habet, quæ ad controversiam hanc cognoscendam & dextre iudicandam utilitia esse possunt.

Epiphanii THEODVLI Examen Hyperduliæ Marianæ D. Io. Adami *Nieberlinii*. Cum ipsa huius Hypperdulia Mariana. (Altorfii) 1701. Examen IV. constat partibus: in prima ostenditur status controversiæ, quam D. *Langius* in Dissertatione de Fabulis mohhammædicis tetigit contra Lud. *Marraccium*: in secunda respondetur ad postulata Nieberlinii: in tertia Euangelicorum doctrina & publica praxis circa honorem Sanctorum, atque in primis B. Mariæ virginis ostenditur: & in quarta Nieberlinii lapides læves ad lydium lapidem examinantur. Epiphanius autem Theodulus nemo alius est, quam ipse D. Io. Mich. *Langius*, theol. tunc professor altorfinus, ecclesiæque ibidem minister. Et huius adversarius sæpius iam nominatus in Hyperdulia Mariana IV. hæc, quæ *Langius* protulerit, potissimum impugnanda sibi sumit, Papistas 1. peiores esse hæreticos Collyridianis. 2. eodem cultu prosequi Deum, Christum & Mariam. 3. atque ita committere idololatriam, & Turcis offendiculo esse. & 4. docere, Mariæ nomine baptizari posse.

Io. Adam *Nieberlein*, S. theol. doctor, Episcopi eystettensis consiliarius ecclesiasticus, & parochus berchingensis, orbi erudito innotuit initio sæculi XVIII.

CLIII.

Ioannis MVLLERI Iudaismus. Hamburgi 1644. Est, ut in inscriptione porro dicitur, solida instructio de populi iudaici *απιστια*, cæcitate & contumacia, qua vaticinia prophetica de adventu, persona & officio Messiæ, in primis veram Iesu nazareni divinitatem, nativitatem ex virgine, familiam & genealogiam,

doctrinam, miracula, vaticinia & vitam, item contra S. Trinitatem, & Novum Testamentum, magno cum zelo oppugnant. Eorum igitur obiectiones solvit auctor, & ita quidem, ut eius liber ab *Hottingero* Bibliothecar. p. 407. dicatur solidissimus, ab *Ostermanno* Disp. de consultationibus veterum §. 11. egregius liber, a *Walthero* Meditat. bibl. II. p. ult. praeclarum scriptum, a *Crenio* Exercit. V. de libris scriptor. optimis p. 8. potissimum eius scriptum, & a Io. *Mollero* de Homonymis p. 951. liber auctoris huius ἐξοχώτατ@, id est. excellentissimus. Per *Rabbi lusitanum*, cuius Colloquium Middelburgi habitum passim allegatur ac refutatur, I. A. *Fabricio* Biblioth. gr. vol. VII, 131. videtur intelligi *Menasseh Ben Israël*.

Pag. 689. *Nova est inventiuncula*, quod Iudaei postea proselytos fecerint ex gentibus, eosque circumcidi iusserint.	*Vetus* est ipsius Dei *praeceptum*, quod legitur Exodi XII, 48. *Lundius* p. 846.

Io. *Müller*, Vratislavia-silesius, theol. doctor, olim philos. practicae professor apud Vitembergenses, deinde pastor luneburgensis, tandemque hamburgensis theologus primarius, & venerabilis Ministerii senior, labores longe plurimos gravissimosque pertulit tam muneris sui partibus obeundis, quam scriptis libris non paucis, qui in luce publica versantur & leguntur, quales sunt Anti-Iansenius, Lutherus defensus, & Lutheri Defensio adversus iesuitam P. Carolum *Von Creutze*, Confutatio decreti absoluti *dordrechtani*, Defensio Relationis de novorum religione prophetarum, contra Nicol. *Teting*, Admonitio de cavendo pernicioso Eliae *Pratorii* libro de abusibus Ministerii, Probatio spiritus eiusdem Eliae *Pratorii*, Anabaptismus sive Refutatio Confessionis *Mennonistarum*, & Abominatio *Quakerorum*, mortuus est in statione A. 1672. aetatis 74. cum enim die festo S. Michaëlis suggestum hora constituta petiturus esset, tanta eum subiti morbi vis invasit, ut ambulare conantem prostravisset, nisi retractus assedisset; relatusque domum, frustra adhibitis medicamentis, inter preces adstantium animam Deo reddidit. *Witte* Memor. theol. 1769. *Baillet* in Anti p. 188. Orationem ei panegyricam dixit Wittebergae Sam. Bened. *Carpzovius*, prof. publ. eamque edidit ibidem A. 1673.

A *Cre-*

A *Crenio* Animadverſ. P. II. 185. laudatur, ut admodum vigilans pro ſalute hamburgenſis eccleſiæ theologus, cuique neſciat an urbs illa ſimilem unquam in doctrina, ſi a Philipo *Nicolai* forte, D. Io. Frid. *Mayero*, & Caſp. *Maurtio*, theologo profecto maiore ac doctiore, quam illuſtriore, diſceſſeris, habuerit; & Exercit. V. de libris ſcriptor. opt. p. 8. ut homo ad virtutem, dignitatem, & eccleſiæ utilitatem uſque adeo natus, ut, cum acerrimus veræ fidei propugnator contra adverſarios eſſet, ſatan ipſum devorare fere & deglutire voluerit.

CLIV.

Io. MVLLERI Atheiſmus devictus. Hamburgi 1685. Altera editio: prior autem eſt de anno 1672. Germanice. Eſt fidelis relatio de atheiſtis, contemtoribus Dei, corruptoribus S. ſcripturæ, irriſoribus religionis, Eceboliſtis, hoſtibus eccleſiarum & paſtorum, hominibus conſcientiam violantibus ac periuris, nec non perſecutoribus chriſtianorum fidelium: cum Solida refutatione omnium horribilium errorum, quibus illi ſunt immerſi. Pag. 39. recitatur hiſtoriola de D. P. Hic autem eſt D. Chriſtoph. *Pelargus*.

Pag. 52. Iulius Cæſar *Vannius*.	*Vaninus*.
Godefridus *a Valle* ſcripſit librum *de Arte nihil credendi*.	*Vallu* (Vallée) ſcripſit *librum deiſticum*. Vide *Hiſtor.* noſtræ *bib'iothecar.* Partem III. p. 140.
Bonaventura *de Perieres*.	Bonaventure *Des Perriers*.

Frid. Erneſti KETTNERI Grundliche unterſuchung, Solida excuſſio quæſtionis de coniugio cum defunctæ uxoris ſorore, an ſit licitum? Quedlinburgi 1707. In qua negatur eſſe licitum, & argumenta contraria, in *Wagenſeilii* & *Bruckneri* ſcriptis, item in *Actu Oettingenſibus* exſtantia, examinantur, aliorumque auctoris ſententiæ faventia iudicia & reſponſa adducuntur.

Io. Guſtavi REINBECKII de natura coniugii & improbando concubinatu. Berolini 1714. Contra illuſtrem virum, Chriſtianum *Thomaſium*, auguſtiſſimi Boruſſorum Regis a conſiliis ſanctioribus. Vide *Narrat. innoc.* A. 1715. 1044.

Io. Guſtav. *Reinbeck*, cellenſis, *Michaëlis* & *Buddei*, qui tunc in philoſophorum erant ordine, nec non *Breithauptii*, *Antonii* & *Franckii* diſcipulus, antehac paſtor eccleſiæ Fridericowerderanæ, & Dorotheaſtadianæ in regia urbe berolinenſi, nunc præpoſitus & inſpector, ac paſtor primarius ad S. Petri Coloniæ ad Spream, non minus ſanctitate, quæ præcipuum theologi ornamentum eſt, quam egregia eruditione clarus, emiſit etiam Tractatum de redemtione per lytron, oppoſitum Chriſtiani *Democriti* Hodegetæ, A. 1710. 8.

Io. LYSII Apologia contra falſas accuſationes, quibus D. Martinus *Chladenius* diſputationem ſuam de Inſpiratis ſine Spiritu replevit. Berolini 1715. Huic ſcripto oppoſuit Chriſt. Lud. *Stieglitz* Neceſſariam admonitionem, contra quam *Lyſius* ſe defendit Secunda apologia. Et hanc *Stieglitzius* excepit Demonſtratione, quam *Lyſius* ultima Apologia repellere ſtuduit. Vide *Relat. innoc.* A. 1716. 896.

Io. *Lyſius*, paſtor Berolinenſis ad S. Georgii, obiit A. 1716.

Ioachimi LANGII Nœthiger unterricht, Neceſſaria inſtructio de immediatis revelationibus. Halæ magdeburgicæ 1715. Primum in genere agit de revelationibus immediatis, deinde ſpeciatim de plane ſingularibus agitationibus, inſpirationibus & effatis, quæ ortæ ſunt in terra Galliæ cevennenſi, ac poſtea per aliquot Cevennenſes propagatæ in Anglia & Scotia, nec minus in Hollandia & Germania. Cum reſponſione ad epiſtolam quandam huius materiæ. Additur Appendix, III. conſtans capitibus, quorum primum reſponſiones ad varias obiectiones, ſecundum extractum ex Claudii *Brouſſonii* tractatu, tertium de I. *Tennhardi* ſcriptis iudicium complectitur. *Nova bibliotheca* T. V. 252.

Ioach. *Langius*, natus Gardelegiæ in Veteri Marchia A. 1670. Io. Benedicti *Carpzovii*, Io. *Olearii*, *Alberti*, *Rechenbergii* & *Speneri* diſcipulus, & H. A. *Franckio*, addictiſſimus, ex conrectore coslinenſi prius, quam officium adgrederetur, factus rector, (quia rector, vir probus, nec indoctus, ſed regendi dono deſtitutus, ſuadente quidem Magiſtratu, ſed exemplo non facile obvio, loco ceſſit, & primum ſecundo mutavit) deinde Berolinum revocatus ad

regimen

regimen Gymnasii Fridericiani, tum adiunctus Ordini theologico halensi, sed intercedente Magistratu, retentus Berolini apud munus scholasticum, ut tamen etiam in ecclesia doceret, donec tandem commissa ei fuit cathedra theologica in alma academia Fridericiana, quam ut voce & scriptis ornavit, ita modestiam suam monitis fautorum & amicorum expugnari tandem passus est, ut doctoris gradum assumeret. D. Ioach. Iust. *Breithaupt* Program. Lectionibus *Langii* candidati cursoriis & disputationi inaugurali praemisso. Scripta eius sunt ista: Grammatica linguae latinae, (omnibus aliis merito praeferenda) Medicina mentis, (qua mens a praeiudiciis liberatur, & ineptiae logicae ac metaphysicae removentur) Verae Relationes Relationibus innocuis sic dictis oppositae, Disputatio inauguralis de indulgentiis, qua D. Mart. *Lutheri* Theses XCV. de Indulgentiis, monitis isagogicis notisque illustrantur, Dispp. contra *Poiretum*, Antibarbarus orthodoxiae dogmatico-hermeneuticus, Epicrisis epistolica. ad D. Io. Henr. *Maium* de Dissertatione D. *Foertschii* in materia de notitia rerum divinarum in non renatis, Repetita solida demonstratio doctrinae euangelicae de vera illuminatione, solis regenitis propria, Iusta apologia pro D. *Spenero* aliisque sinceris theologis contra theologum quendam wittebergensem, Iusta via media inter errores ac devia, & Refutatio integri Timothei *Verini*.

CLV.

Ioachimi LANGII Antibarbarus orthoxiae dogmatico-hermeneuticus. Berolini 1709. Est, ut in rubro explicatur, Systema dogmatum euangelicorum solide demonstratorum, a Pseudeuangelicis autem temere impugnatorum, atque ita simul controversiarum, sub specie orthodoxiae, ex impietatis affectu adversus D. Phil. Iac. *Spenerum* aliosque γνησίως Orthodoxos, pseudorthodoxe motarum. Opus, quod Speneromastigum intemperiem atque errores per multas exemplorum centurias denudat, ostensisque naturae & gratiae confiniis, theologiam euangelicam a denuo inducta barbarie, in primis a fermento pseudorthodoxiae neopelagiano orthodoxe repurgat. Et constat IV. Tomis, quorum primus tractat doctrinam de illuminatione; secundus de fide & iustificatione; tertius de renovatione, ac speciatim falso credita operum pravorum

vorum ἀδιαφορία, & quartus de quæstionibus problematicis, in quibus liberior concedi possit dissensus, atque in primis ostendit, pietismum esse fabulam. Per Speneromastigas autem intelligit I. B. *Carpzovium*, I. Frid. *Mayerum*, *Deutschmannum*, *Hannekenium*, *Fechtium*, *Neumannum*, *Schelgvigium*, eorumque socios. Primo & tertio Tomo præmittit auctor Epistolas ad thelogos euangelicos, quarum altera exponit scribendi huius antibarbari occasionem & necessitatem, altera pietismum negat esse sectam, atque ad obiectiones Dan. Sev. *Sculteti*, & D. Val. Ern. *Læscheri* respondet. Ceterum vide hoc de opere *Bibliothecarium nulli parti addictum* T. I. 667. & nota, Ioannem Guil. *Iani* opposuisse ei Theosophiam orthodoxam, Sam. *Schelgvigium* Vindicias articuli de iustificatione, Io. Ioach. *Weidnerum* disputationem de sacramento altaris, & D. Io. *Fechtium* de vera rerum sacrarum notitia, qua, & quousque illa in hominem cadat irregenitum?

CLVI.

Censuræ THEOLOGORVM ORTHODOXORVM, quibus errores Io. *Latermanni* in Exercitatione de prædestinatione & aliis velitationibus examinantur & damnantur. Dantisci 1648. Collector earum, & auctor unius illarum erat Cœlestinus *Mulenta*, teste *Rollio* de nobilibus theologis p. 182. & Wolfg. *Latermanno* in rubro & præfat. in Iudicia ac testimonia celeberrim. theologorum pro innocentia filii sui, Ioannis. Censuræ autem illæ sunt, 1. Ministerii gedanensis, manum & stilum commodante Cœlest. *Mulenta*, Facultatis theol. vitembergensis, Facultatis theol. lipsiensis, Io. *Hulsemanni*, Ministerii hamburgensis, Mich. *Waltheri*, Facultatis theol. ienensis, rostochiensis, & argentoratensis; & singulorum theologorum: videlicet *Feurbornii*, *Røberi*, *Botsacci*, Wilh. *Lyseri*, *Hulsemanni*, Io. *Mulleri*, Iodoci *Capelli*, *Cundisii*, *Batti*, *Calovii*, Io. *Quistorpii*, *Cothmanni*, & *Dorschei*.

Celeberrimorum THEOLOGORVM Iudicia pro orthodoxia D. Io. *Latermanni*, collecta & edita ab eius *patre*, Wolfgango. Halberstadii 1648. Eaque sunt theologorum *regiomontanorum*, Ioan. *Cothmanni*, & *Rostochiensium*, Melch. *Nicolai*, Io. Valent. *Andreæ*, *Ienensium*, *Hulsemanni*, Ioach. *Lutkemanni*, Io. *Quistorpii*, G. *Calixti*, Conr. *Hornéii*, Io. *Reinbothii*, Io. *Henichii*, Io. *Kufneri*, & anonymi.

Frid.

Frid. Vlr. CALIXTI Quæstionis, quid de eorum, qui ſine baptiſmo e vivis excedunt, ſalute ſtatuendum ſit, ſolutio. Helmſtadii 1686. Sermo eſt de adultis præter culpam ſuam baptiſmo privatis, & infantibus fidelium parentum, de quibus auctor ſtatuit, Deum eos extra ordinem, & intuitu, in illis, deſiderii proprii, in hiſce, voluntatis ac ſerii parentum deſiderii de baptiſmo conferendo, pro immenſa benignitate ſua, ad ſalutem perducere.

EIVSDEM Spiritus, qui ex Deo eſt, a ſpiritu fanatico diſcretio, & in vicinia erumpentium manifeſtationum Examen. Helmſtadii 1693. Per viciniam intelligit urbem Halberſtadium, in quam ſpiritus pietiſticus & enthuſiaſticus, uti loquitur, irrepere cœperat. Producitur etiam *Lanæ* prophetia, ac diſſeritur de miraculis, & pœnis eccleſiaſticis.

EIVSDEM Tractatus de vario hominis ſtatu, eidemque connata legem exacte implendi impotentia. Helmſtadii 1693. Hic igitur verba facit de ſtatu purorum naturalium, integritatis, peccati, & reconciliationis, de homine vi gratiæ divinæ cooperante, de regeneratione in baptiſmo peccatum tollente, & peccatis venialibus, præterea philoſophiæ cauſſam agit ac philoſophorum, contra *Lanæ* patronum ſe defendit, atque in extremo oſtendit, omni ſæculo *ἀναμαρτησίας* dogmatis exſtitiſſe propugnatores.

Chriſtophori Friderici TIMAEI Commentatiuncula de picta & ficta perfectione. Helmſtadii 1692. Explodit ſummam, quæ in hac vita detur, perfectionem, revelationes item hodiernas, & regnum Chriſti millenarium his in terris. Præmittitur Friderici Vlrici *Calixti* ad auctorem Epiſtola ſatis verboſa, in qua illius premit veſtigia, adeoque & ipſe diſputat contra perfectionem abſolutam, diſſeritque de peccatis venialibus, manſione in gratia, revelationibus & apparitionibus modernis, regno millenario, dono prophetico, clandeſtinis conventiculis, & aliis. Et in principio ſtatim Epiſtolæ laudat hoc ſcriptum ob terſam & elegantem dictionem, & iocoſeriam tractationem.

Chriſtophorus Fridericus *Timæus*, natus Harbordiæ in Ducatu cellenſi, paſtor fuit hœtenslebienſis in Ducatu magdeburgico, vir antiqua virtute & fide, humanus etiam & affabilis, publici

iuris fecit Pastorem inculpatum, atque in honorem laboris scholastici, cui dediti erant *Gezius* & *Noltenius*, Mel in felle, oculosque clausit A. 1710. ætatis suæ 62.

Iac. Melch. STENGERI Collyrium, pro *Niehenckio*, & Io. *Vaakio*. 1704. In quo disserit de peccatis proæreticis, (ac speciatim, non omnia esse letifera) lapsu *Petri*, lege Christi, discrimine pœnitentiæ, ac formula solandi moribundos, atque assertorum seu propositionum suarum Syllabum adfert.

Ioan. Frid. BVTTNERI Scylla & charybdis theologica, Lipsiæ 1705. Multis rerum divinarum tractatoribus communis, qui philosophiæ & antiquitatum ecclesiasticarum vel ignorantia, vel abusu ecclesiam turbarunt. Et sic agit de philosophia in genere, dein de sectaria, & quidem pythagorica, epicurea, platonica, stoica, aristotelica & scholastica, atque cartesiana; nec non de partibus philosophiæ, tum theoreticæ, tum practicæ, & antiquitatibus ecclesiasticis, exempla producens eorum, qui, ut ipse putat, in singulis aberrarunt.

Io. Fridericus *Büttner*, philosophiæ magister, & pastor megalopardensis, hoc scripto imitatus est D. Casp. *Læscherum*, præceptorem suum, qui A. 1691. disputationem edidit de Scylla & Charybdi, postillatoribus æque ac interpretibus Scripturæ communi; agnoscit autem tenuitatem infirmitatemque suam, nec nisi pro levi delineatione opusculum hoc venditat. Eiusdem est Disputatio de deletione peccatorum, A. 1696. Wittebergæ sub gravissimi doctoris ac senis, D. Casp. *Læscheri* moderamine habita.

Caroli Friderici ROMANI Schediasma polemicum, an dentur spectra, magi & sagæ? Lipsiæ 1710. Auctor adfirmat, ex hoc principio, quod diabolus operari possit in materiam, & corpus assumere, pluribusque in locis refutat Io. *Reichium*, qui Disputationem Halæ proposuit de crimine magiæ, & historicam variarum hac de re opinionum recensionem instituit. Bene autem facit, quod modeste rem examinet, & sine tumultu, sine conviciis atque iniuriis, quibus multi sæpe disputatores indulgere solent.

Carolus

Carolus Fridericus *Romanus*, lipsiensis, doctissimi celeberrimique quondam consulis, qui infelicium litteratorum numerum adhuc auget, frater, inde ab aliquo tempore ipse etiam Senatui patrio adscriptus, sua pariter ac fratris eruditione clarum inter Musarum cultores nomen est.

Michaëlis FOERTSCHII Deductio brevis de statu controversiæ circa notitias rerum sacrarum in irregenitis, & de via solidæ pacis circa illas, inter orthodoxos. Ienæ 1712. Loco Apologiæ repetitæ pro Dissertatione epistolica & Commentatione: cum Compellatione ad Theologos directa. Ait igitur, non hic quæstionem esse de promtitudine, seu perfectione subiectiva, sive de habitu formaliter, sed de fundamento obiectivo, unde ministri ecclesiæ seu doctores vere & proprie Theologi dici possint, ipsorumque doctrina, theologia; ut adeo quæstio principalis huc redeat: An doctrina de Deo & mysteriis divinis, quæ in ecclesia floret, & a vocato ministro ecclesiæ e verbo Dei proponitur, iure dicatur theologia? seu, si mavis: Num in *obiecto* habitus doctrinalis sacri, id est, in ipsa doctrina sacra, quam vocatus minister ecclesiæ, vi officii sui, etiam impius, e S. scriptura proponit, *fundamentum* solidum contineatur, cuius intuitu illa reapse fit, & vere dicatur theologia; num vero philosophia tantum de rebus sacris? Et prius illud adfirmat, posterius negat auctor venerandus.

Michaël *Foertsch*, Werthemio-francus, natus anno 1654. *Feochtii*, *Zentgravii*, *Bebelii*, Seb. *Schmidii*, Io. *Musæi*, *Bechmanni*, *Baieri*, & *Scherzeri* discipulus, Durlaci munus ecclesiasticum gessit, & in Gymnasio theologiam docuit. Renunciatus autem doctor, in academia tubingensi professorem theologiæ publicum egit, & stipendiariorum ephorum, donec Ienam decederet, ubi iam primum inter Theologos locum tenet, &, sicut semper consueverat, mira perspicuitate & industria cælestem auditoribus viam commonstrat, eamque contra errantes defendere ac tueri nititur. Nec minus scriptis prodesse solet orbi erudito, e quibus sunt Meditatio de origine Scripturæ sacræ, Dissertatio de analogia fidei, De privata fidelium institutione ex officio ministri ecclesiæ, De rerum conditu, primo obligationis erga Deum indice, Decas selectarum dissertationum theologicarum, Breviarium controversiarum præ-

cipuarum ac modernarum, Discussio principalium punctorum theologicorum nostro tempore maxime controversorum, & Exercitatio de tribus controversiis circa peccatum originis. *Zenner* in Vitis theologor. ienens. 265. & *Richardus* p. 1. Apud clarissimos collectores *Actorum erudit.* ad A. 1709. p. 115. laudem habet viri celeberrimi, qui professionem theologicam summa cum laude ornet; & apud Ioach. *Langium* Antibarb. orthodox. dogmatico-hermeneut. T. II. 624. cordati moderatique theologi.

CLVII.

Tobiæ WAGNERI Inquisitio theologica in Acta henotica, nostro potissimum tempore inter theologos Augustanæ confessionis & Reformatæ ecclesiæ, a Reformatis resuscitata. Tubingæ 1666. Reformati autem illi theologi erant in primis Io. *Duraus*, & Io. *Mellet*, cum Sam. *Maresio*, qui enixissime ac per omnia sacra Wirtembergicos rogabant, ut henoticum negotium susciperent, &, si non concordiam, minimum tamen tolerantiam procurare laborarent. Ne igitur hi officio deesse suo viderentur, Tubingenses hic, stilo Wagneri, sententiam aperiunt suam, negantes, cum Reformatis iniri posse tolerantiam, nedum consensum & concordiam, nisi erroribus illi suis vale dicant, eosque deponant. Totus autem liber, post Præparatoria seu Prolegomena, VII. sectionibus absolvitur, quarum 1. agitur de quæstione: An cum Reformatis tolerantia pangi, & spiritualis in ecclesia consociatio fieri possit? 2. de consequentiis ad absurdum ducentibus; 3. de persona Christi. 4. de prædestinatione ac reprobatione, nec non gratia Dei, merito Christi & libero arbitrio. 5. de sacramentis in genere, & in specie de eucharistia. 6. de baptismo. 7. de quæstionibus, potissimum practicis, ut: An consultum sit, Colloquia & Synodos ad pacificendum inter theologos Augustanæ confessionis & Reformatæ ecclesiæ instituere? an Reformati in articulis fidei fundamentalibus nobiscum consentiant? Negat vero utramque.

Tobias *Wagner*, heidenheimensis, primum diaconus, deinde pastor eslingensis, mox sacræ theologiæ doctor, postea ecclesiæ tubingensis decanus, illustris Stipendii ephorus, theologiæ professor, demum præpositus ibidem, atque academiæ cancellarius,

cellarius, vir non tantum theologica ſcientia, verum etiam humanioribus litteris præclare excultus, ſanctus in vita, liberalis erga pauperes, maxime ſtudioſos & exules, humanus erga quosvis, facetus in conviviis, ſed & gravis, ubi opus erat, nec prodigus auctoritatis ſuæ, qua apud Superiores, æquales & inferiores valebat, in publicum emiſit Inſtitutiones hiſtoricas, Memorias Io. Vlr. *Pregitzeri*, Melch. *Nicolai*, & Dan. *Hitzleri*, Examen elencticum atheiſmi ſpeculativi, Deſtructionem aſtrologiæ genethliacæ, Cenſuram motivorum D. Chriſtoph. *Beſoldi*, ob quæ ad ſacra tranſivit romanæ eccleſiæ, eiuſque Defenſionem, Iudicium de Io. *Werneri* viſionibus, eiuſque Vindicias, & aliud de Iac. *Boehmii* ſcriptis, ac ſenectutis maraſmo oppreſſus defecit anno 1680. annos ætatis cum ſæculo numerans. *Witte* Memor. theolog. p. 2041. & *Sagittarius* Introd. in Hiſtor. eccleſiaſt. p. 209.

CLIIX.

STRAVCHIANA. Sic enim appellare lubet XLII. illa ſcripta, quæ de D. Aeg. *Strauchii* cauſſa dantiſcana loquentia, hoc in volumine compacta ſunt. Sunt autem 1) (*Senatus dantiſcani*) Wahrhaftiger bericht, Vera relatio de actis cum D. Aeg. *Strauchio*, eiuſque dimiſſione. Dantiſci 1674. Cauſſæ dimiſſionis plures erant, interque eas nimia erga Romano-catholicos acerbitas, & virulenta controverſiarum tractatio, qua toti civitati & exteris religionis ſociis maximum & irreparabile damnum procreari potuiſſet, tum & arrogantia, ac præſcriptorum a Senatu latorum contemtus. 2) Anhang, Appendix prioris Relationis. Oppoſita D. *Strauchii* ſic dictæ Correctæ Relationi, in qua multa ſint falſa, & calumniæ. 3) Verlauff deſſen, was nach der Entlaſſung, Relatio de iis, quæ poſt dimiſſionem D. Strauchii in tumultu A. 1674. die 4. Ianuarii geſta ſunt. 4) Beſtetigte wahrheit, Confirmata veritas Relationis a Senatu publicatæ de tumultu A. 1674. d. 4. Ian. facto. 1675. 5) *Irenici Germanici* Aufrichtige Gegenhaltung, Ingenua collatio Relationis a Senatu editæ, cum Vera, ut vocatur, narratione opificiorum. Huius auctoris ſcopus eſt oſtendere, hanc illi non contradicere, adeoque fruſtra D. *Strauchium* ea niti. 6) *Ioh. Marte ben Moſe* Gründliche widerlegung, Solida refutatio XVII. libellorum, conviciis & calumniis repletorum, quos Strauchius re-

 motio-

motionis suæ caussa adversus nobilissimum Senatum & S. Ministerium dantiscanum evulgavit. 7) Memento D. *Strauchii*, sive Colloquium Strauchii, Genii, pythonissæ & Orobæ de exitu litium strauchianarum, auctore Frid. *Strauchsonio*. In quo Strauchius cum suis vitiis graphice describitur. 8) Copia Mandati regii (a IOANNE III.) de dato Iavorowiæ d. 22. Iunii A. 1675. de colenda concordia & moderandis contributionibus. 9) *Ministerii* Aug. confessionis dantiscani Gegenbericht, Narratio & Apologia, Speciei facti, a D. *Strauchio* ad diversa Collegia theologica transmissæ, opposita. 1674. 10) *Eiusdem* Beweiss, Demonstratio, quod Liber concordiæ, latine Concordia dictus, iure possit Formula concordiæ vocari. 1675. Nimirum tanquam generale, respectu specialis, quod sub eo comprehenditur. Opposita Strauchio, qui toti Ministerio crassam ausus est imputare ignorantiam. 14) Erœrterung 2. fragen, Solutio II. quæstionum, 1. An christiana ecclesia per vim vindicare possit pastorem suum remotum, contra Magistratum, præsertim si eum non satis auditum, & sine prægnanti caussa remotum esse iudicat? 2. An is, qui Magistratui ob caussam prædictam resistit, tumultum excitat, & in consortio est rebellium, sanguinolentorum, & cædes ac rapinas sitientium, si in tali tumultu vitam amittit, beate mori possit, atque in cœlum transferri? Respondetur autem ad utramque quæstionem negando. 12) Abr. *Heysei* Christliche predigt, Christiana concio in 2. *Cor.* 11, 19-33. & c 12, 1-9. habita in dominica Sexagesima, die 28. Ian. A. 1674. Qua improbat tumultum excitatum. Annexa etiam sunt Iudicia Collegiorum theologicorum in universitate gryphiswaldensi & vitembergensi. 13) *Alitophili*, qui a Strauchio conviciis proscissus fuit, Præliminar vertheidigung, Defensio præliminaris. 1675. Qua defendit scriptionem nominis Alitophilus, (quam Strauchius magni insimulaverat erroris) ostendens, *η* varie olim pronunciatum fuisse, modo per e, modo per i, mutatum quoque th sæpe in t. Alitophilus autem ille, veluti D. *Strauchius* in Refutatione sua p. 3. prodit, est Bartholomæus *Franck*, iurium peritus. 14) Auszug, Extractum ex Responso *Lipsiensis Facultatis theologicæ* ad Ministerii dantiscani transmissas quæstiones in caussa D. *Strauchii*. Ad ostendendum, Lipsienses theologos in multis non adprobare actiones Strauchii, neque etiam tumultum

tum plebis. 15) Der fragende Alitophilus, Alitophilus interrogans, informatus a Consistorio wittebergensi. 1674. Quæstiones Consistorio XI. erant propositæ, ad quas illud respondit minime in favorem Strauchii. 16) *Facultatis theologicæ vvittebergensis* Responsum ad Ministerii dantiscani quæstiones. Quarum erant XV. 17) *Eiusdem* Vnterthænigste antwort, Humillima responsio ad serenissimum Electorem Saxoniæ contra D. *Strauchii* Memoriale, sive libellum famosum. 1675. Qua iniurias, convicia & falsa D. *Strauchii* a se obnixissime removent. 18) Theologicæ Facultatis *argentoratensis* Responsum ad Ministerii dantiscani Quæstiones in caussa Strauchii. 19) Alitophilus interrogans, informatus a theologica Facultate *academia Iulia*. Vbi tamen D. Frid. Vlr. *Calixtus* gravibus, nec ignotis de caussis abstinuit illo tempore a sessione & voto. 20) Responsum Facultatis theol. *kiloniensis*. 21) Responsum Ministerii sacri *noribergensis*. 22) Responsa iuridica de prætensa Retorsione aliquot hominum ex sutoribus, pistoribus, fabris & lanionibus, contra Facultatem theologicam wittebergensem. Quibus evincitur, scriptum illud non esse retorsionem, sed libellum conviciis & iniuriis differtum, famosum, & pasquillum, cuius auctor severa dignus sit pœna. 23) Aeg. *Strauchii* Die tage Purim, Dies Purim. Sunt III. conciones ab ipso habitæ Dantisci, in memoriam reformationis Lutheri, A. 1671. 1672. prima quidem in dominica XXIII. altera in dominica XXIV. tertia in dominica XXI. post Trinitatis. Inclytus autem Senatus iudicavit, Strauchium in illis excessisse modum elenchi, præcipue in urbe dantiscana. 24) *Eiusdem* Der Prophet Ieremias, Propheta Ieremias in suggesto, in fovea, & in atrio carceris, item remotus, iterumque admissus, & a patre familias cælesti conductus laborator in vinea. Quibus addita descriptio benedictorum Patris, quæ proposita fuit in dominica XXVI. post Trinitatis A. 1673. Cum censuris duarum Facultatum theologicarum, gryphiswaldensis & lipsiensis. Stetini 1674. 25) *Eiusdem* Beyspiel, Exemplum examinis scripturalis, cuius spiritus sis filius, & num degeneraveris in spinam. Est concio in dominica IIX. post Trinitatis recitata: Cum sciagraphia concionis in dominica XIII. post Trinitatis, & Epitome eorum, quæ Strauchio pro se ipso monenda sunt circa Senatus Relationem. 26) *Eiusdem* Verbesserter Bericht, Correcta relatio eorum, quæ contra

contra se Dantisci acta sint. 27) *Eiusdem* Abgenöhtigte rettung der wahrheit, Extorsa vindicatio veritatis, contra Appendicem Relationis publicæ. 28) Abdruck der schrifften, Exempla scriptorum, quæ ad veritatis illustrationem in puncto remotionis & restitutionis D. Strauchii facere possunt. Et illa quidem profecta sunt partim a Curatoribus ecclesiarum ad SS. Trinitatis, & S. Annæ, partim ab ipso Strauchio. 29) *Eiusdem* Scriptum contra Barthol. *Franckium*, Civitatis Syndicum: eum publicatione Præliminaris defensionis Alitophili crimen iniuriarum incurrisse, & secundum iura retorsione excipiendum esse. 1675. 30) *Eiusdem* Vnterthænigstes memorial, Libellus supplex ad serenissimum Electorem Saxoniæ in caussa Responsi theologicæ Facultatis wittebergensis contra ipsum dati. 1674. 31) *Eiusdem* Ablehnung, Depulsio novæ calumniæ, quam prædicta Facultas contra ipsum emiserit. 1675. Calumniam hanc ait inveniri in Præfatione in Responsa iuridica: de quibus supra locuti sumus ad numerum 21. 32) Der fragende Theophilus, *Theophilus* interrogans, a IV. Facultatibus theologicis informatus. 1674. Theophilus hic est Strauchius: Facultates autem, Gryphiswaldensis, Rostochiensis, Lipsiensis, & Ienensis. 33) *Eiusdem* Mene Tekel, sive Ostensio, Confirmatam veritatem in XLIV. punctis nimis levem repertam esse. 1675. 34) *Eiusdem* CXXXIII. Merckwürdige fragen, CXXXIII. Notabiles quæstiones, ex Præfatione Replicæ Ministerii ecclesiastici dantiscani excerptæ. Quas vocat den Vortrab, Anteambulonem. 1674. 35) CCCXLIII. Merckwürdige fragen, CCCXLIII. Notabiles quæstiones ex Replica prædicti Ministerii excerptæ. Quas vocat den Vorttrab, Progressum. 36) CCVII. Merckwürdige fragen, CCVII. Notabiles quæstiones ex Replica eiusdem Ministerii excerptæ, & in plenam defensionem emissæ. Et has vocat den Nachtrab, Postambulonem. 37) *Eiusdem* Erinnerung, Admonitio ad Euangelica collegia theologica & ministeria, quæ Ministerium dantiscanum falsa & calumniosa relatione occupare ausum sit. 1675. 38) Specialis admonitio ad Collegium theologicum kiloniense, & Ministerium noribergense. Cui annectitur Attestatum Facultatis philosophicæ vitembergensis, quod Strauchius neque ut collega internam eius quietem & concordiam turbare, aut litigiosum se præbere

præ-

præsumserit. 39) Gewisse und gewissenhaffte aussage, Certa & ingenua confessio Seniorum inter opifices dantiscanos ad certa puncta, quæ attinent ad D. Aeg. Strauchium. 40) *Opificiorum dantiscanorum* Rechtmässige retorsion, Legitima retorsio contra iniurias & calumnias Theologicæ facultatis wittebergensis. 1674. 41) *Eorundem* Grundveste, Stereoma brevi secuturæ refutationis Responsorum iuridicorum contra opificiorum illorum Retorsionem. 1675. 42) *Strauchii* Erklärung des titels, Declaratio tituli, qui in Defensione Repetiti consensus ponendus erat, nec non Apologia contra quosvis calumniatores. 1674. Nimirum ait, se non fecisse titulum Consensus repetiti, sed iam ita formatum accepisse, adeoque sibi non posse imputari, quod Formula concordiæ ibi pro Libro concordiæ posita sit: iis autem, qui futuris in sciptis convicia sibi dicant, & iniurias inferant, se se non responsurum, sed retorsionem, beneficio iuris, (humani quidem, sed an & divini?) semel pro semper, opponere.

Aegidius *Strauch*, wittebergensis, distinguendus a cognomini; patruo suo, superintendente dresdensi, *Buchneri*, *Franckenbergeri*, *Sperlingii*, *Nottnagelii*, *Hülsemanni*, *Gueri*, Io. Bened. *Carpzovii* discipulus, primum philosoph. magister & adiunctus Facultati philosph. wittebergensi, deinde ibidem professor historiarum, & mox mathematum inferiorum, post hæc doctor theologiæ & Facultatis theologicæ assessor, anno 1669. paruit vocationi Senatus dantiscani, & in locum D. *Maukischii* succedens, pastoris ad S. Trinitatis, itemque professoris & rectoris Gymnasii provinciam in se suscepit, eamque pro donis a Deo concessis egregie scrivit ornare: neque quidquam in eo desiderabatur, quam quod, ratione loci illius, quo pressa est ecclesia, iusto fervidior rigidiorque esset in concionibus & scriptis, & erga Senatum certo modo inobediens. Vnde factum, ut ab eo dimitteretur. Sed dimissio, quam ille lætus lubensque acceptavit, mox reddita fuit irrita. Cum enim quidam e populo tumultum facerent, & cædes atque incendia minarentur, ni Strauchius restitueretur in integrum, Senatus tanto furori cedendum esse ratus, nocte intempesta, quamquam ægre, assensum præbuit, ut ad munera rediret sua. Ita factum, ut Strauchius usque ad finem vitæ Dantisci permanserit, & functiones suas persecutus sit. E vita autem exiit, postquam pertinacissimis hypochondriorum ob-

ſtructionibus, unde ortæ vomitiones crebræ, febris, icterus, iſque ex flavo in atrum converſus, inſomnia, nauſea, & diarrhœa, infeſtatus eſſet, anno 1682. cum vixiſſet annos 50. menſes 9. Potiora eius ſcripta ſunt Breviarium chronologicum, Tabulæ per univerſam matheſin, Aſtrognoſia, Aphoriſmi de numerorum doctrina, Aphoriſmi aſtrologici, Continuatio *Sleidani* de IV. ſummis imperiis, Breviarium theologicum, Examen Pietatis *Academiæ Iuliæ*, Relatio, Apologia & Retorſio contra D. Frid. Vlr. *Calixtum*, atque Aſſertio opinionis de coniugio cum uxoris defunctæ ſorore, Levit. 18. illud eſſe prohibitum, contra Io. Chriſtoph. *Bucholzium*, multæque Diſputationes, inter quas eminent de priſcæ Eccleſiæ in accuſandis hæreticis æquitate, de iure tertii orthodoxi circa Cenſuram Ieſuitico-ianſenianam, de Pſeudo-Elia, de chriſtianiſmo *Seneca*, de *Monotheletarum* hæreſi, de Islandia, de Ordine militum templi, *Samuele* perſonato, & ænigmate *Simſonis*. Henning. *Witte* Memor. theologor. p. 2103. *Spener* Conſil. theolog. latin. P. III. 61. 82. 105. *Morhof* Polyh. T. II. 504. & T. III. 31. *Crenius* Methodor. T. II. 188. 425. 429. & I. B. *Berger* Diſſertat. academic. p. 101. 143.

CLIX.

Io. Conradi DANNHAVERI Gamaliel hebræo-teuto, ſanguiſtitii conciliator, ancipitii ſequeſter, pacis conſus. Argentorati 1665. Antea 1648. Quo ſub Gamalielis teutonis, hebræum illum pacificum imitantis, perſona diſſuadet vim & cædes, religionis cauſſa; ſuadet autem colloquia, in quibus, omiſſo infami *Hæreſeos* nomine, res religionis ſine ſophiſtica tractandæ, ac deinde Synodo ad arbitrandum committendæ. Neque tamen ſub finem diſſimulat, per Rationem ſtatus fieri non poſſe, ut condeſcendat Pontifex, & Tridentina ſanctio novum ſubeat examen: hac ratione ſubindicans, vanas eſſe ſpes de conciliatione religionum in S. R. Imperio receptarum.

Io. HVLSEMANNI Brevis inſtructio Studioſorum in univerſitate lipſienſi, quid de reſuſcitatione & excuſatione phraſeos *Maioriſtica*, Bona opera ſunt neceſſaria ad adipiſcendam ſalutem æternam, ſtatuere habeant. Lipſiæ 1650. *Maioriſticam* vocat illam phraſin, quia D. Georg. *Maior*, theologus quondam witte-

bergen-

bergensis, ea usus sit. Hæc autem eius est doctrina: 1. Propositionem, *Bona opera sunt necessaria ad salutem*, nec perfunctorie examinatam, nec temere exclusam esse A. 1530. in Artic. VI. confessionis, A. 1568. in Colloquio altenburgico, & A. 1576. in libro Concordiæ. 2. Examen non tantum sensu pontificio, respectu efficientiæ meritoriæ instrumentalis, sed etiam *maioristico* de caussa sine qua non salutis, a Maioribus nostris damnatam, tam in Aug. confess. quam in libro Concordiæ. 3. Propositionem, B. O. sunt necessaria *ad consequendum salutem*, vel *ad consequendam salutem*, minus colorari & excusari posse, quam alteram, B. O. sunt necessaria *ad salutem*; ideoque ab illa multo magis abstinendum. 4. Non licere invehere in ecclesiam ullam propositionem dogmaticam, in quam, iuxta vulgarem hominum conceptum, sensus heterodoxus cadat. 5. Et licere contradicere, & contradicendum esse isti Propositioni, etiamsi ex mente auctoris, vel cuiuscunque glossatoris, posset colorari, & commodo sensu exponi. 6. Non licere eam, semel explosam, & oblivione sepultam, in ecclesiam reducere, etiamsi probabili colore posset excusari. 7. Multoque minus attendendas pro illa esse excusationes, exceptiones & retorsiones hominum de heterodoxia dudum suspectorum, cum ne virorum quidem orthodoxorum pares excusationes quondam admissæ fuerint. Ad extremum in solvendis obiectionibus occupatur. Sicut autem hæ lectiones gratæ fuerint Studiosis, de bonorum operum exercitio non semper multum solicitis, ita refutationem earum reperies in G. *Calixti* Responso ad Hulsemanni Meisterliches muster F f f 3. & Appendice c 2. item in scriptis Conr. *Horneii*, & Frid. Vlr. *Calixti*. Vnde patebit, non de necessitate phraseos dimicari, dum res modo teneatur salva hæc, omnem fidelem, qui ad salutem velit pervenire, operum bonorum exercitio, si tempus & occasionem ad illud habet, vacare debere; sine illo autem neminem visurum Deum. Verbosam *Hülsemannus* præmisit Dedicationem, qua CONSTANTINVM Imp. imprudentis & immoderatæ in componenda Alexandri & Arii controversia festinationis accusat, indictum concertantibus de bonorum operum ad salutem consequendam necessitate silentium improbat, & sanam illius phraseos explicationem, commentum ambiguitatum, consilio factum, appellat.

posset. Id quod collocutor ille, pia anima, in qua nullus erat dolus, nullum commentum, mendacium nullum, sæpius postea, nec sine dolore, multis narravit. Hoc autem est certum, non omnia venerandæ Facultatis membra concurrisse ad onus defensionis Strauchio assessori imponendum: isque mutati animi habuerit rationes, nobis nec cognitas, nec rimandas. Legi tamen de illis ex parte potest *Dedicatio* ad summum & illustre, quod Dresdæ agit ac splendet, Synedrium; de phrasi autem hac in titulo expressa, *In Formula concordia*, pro, In libro Formulæ concordiæ, ipse *Strauchius* in Erlauterung, sive Declaratione huius tituli. Qua de re supra diximus, pag. 409. Interim notetur, potissimum Vindiciis hisce Strauchianis oppositum esse gravissimum scriptum, quod sub nomine Pietatis Academiæ Iuliæ, interprete Herm. *Conringio*, eodem anno 1668. prodiit. Nec prætereundem est iudicium celeberrimi D. *Speneri* de Consensu fidei vere lutheranæ, quod legitur in ipsius Consiliorum theolog. latin. P. III. 210. his verbis: *Consensum repetitum tanti apud aliquos esse, ut etiam confirmetur iuramentis, miratus sum, & dolui, cum hac legerem. Sed non omnes suffragatores inveniet, si qui obtrudere conarentur. Memini, consilia agitata fuisse de suffragiis Ecclesiasticorum colligendis; monui, ne tentaretur: nam metum esse, ut loco Consensus, apud plurimos dissensus in publicum prodiret, qui in θέσει & ἀντιθέσει concordes, in eo suam libertatem non passuri essent constringi, an* Calixtus, *vel complices, ita, vel aliter doceant, & qua illorum mens fuerit. Sed omni conatu ipsi studemus schisma in Ecclesia nostra efficere: quod certe non poterit caveri, si quando Consensus ille repetitus pro Symbolico libro obtruderetur; quod tamen futurum iam non reor, in primis, quia nec Witteberga omnino consentit, vel tota illius scripti in se suscipit defensionem.*

Dissensus *Theologorum ienensium* ab Orthodoxis electoralibus, e Ienensium Declaratione & D. Abr. *Calovii* Systemate theologico ad verbum descriptus. A. 1678. Ienenses theologi contra duos quaterniones scriptos, in quibus 93. errores ipsis imputabantur, Solida declaratione (quam vocant Ausfuhrliche Erklærung) se se vindicaverant. Hic autem iam opponitur Dissensus hic, a D. *Calovio*, uti creditum est, profectus, & 103. errores continens. De contentionibus hisce iuvat audire *Spenerum*, Consiliorum theol. latin. P. III. 239. pie scribentem: *Quæ* Wittebergensem *&* Ienen-

ſem academicas *collidunt contentiones, grave mihi videntur minari incendium. Ah ſi exemplis hiſce diſceremus, ad priſcam apoſtolicam ſimplicitatem, qua tota theologia recta in Chriſtum fide, haud adeo multis articulis definita, & iugi eius per caritatem exercitio abſolvebatur, redire, & eas vitare ſubtilitates ſcholaſticas, ex quibus tot mala, de quibus* I. *Tim.* 6, 4. 5.

Diſſenſus *Theologorum ienenſium* hodiernorum a ſuis maioribus & prædeceſſoribus. 1679. Ex eodem equo troiano, quo prior. Et hic tractatus conſtat XXII. Quæſtionibus ſive punctis, in quibus Ienenſes erraſſe accuſantur. Bene autem ſe habet, quod in plurimis, utpote in rebus non ad fidem, ſed ad theologiam ſcholaſticam, quæ tamen, ut inanis & matæologica ſtatim in initio improbatur, pertinentibus controverſia ſit, ac diſſenſus.

Abr. CALOVII Antibœhmius. Wittebergæ 1684. In quo docetur, quid habendum ſit de ſecta Iac. *Bœhmii*, ſutoris gœrlicenſis, & an quis, invariatæ Auguſtanæ confeſſioni addictus, ſine diſpendio ſalutis, ad eandem ſe conferre, vel in eadem perſeverare poſſit? Quæſtio hæc ab auctore negatur ex XIII. rationibus: eique ſub finem additur Coronis de admiranda & gratioſa converſione non paucorum ex illa ſecta. Ioach. *Langius* cum aliis miratur in Ingenuis relationibus T. V. 32. D. *Calovium*, cui merita ſua non invideat, nec debita moderatione, nec eo, quo alias polleat, iudicio hunc ſcripſiſſe librum, ſed bona malis, dulcia amaris, & lucem tenebris ex præcipitantia miſcuiſſe. Et Frid. *Brecklingius* oppoſuit ei Anticalovium, ſive Calovium cum aſſeclis ſuis proſtratum, & Iac. *Bœhmium* cum aliis teſtibus veritatis defenſum. De quo vide *Arnoldum* P. III. 146. & *Narrat. innoc.* A. 1705. 266.

Pag. 131. Inter autores Sectæ Bœhmianæ Georg Conrad *Dieſeld*, & Balthaſ. *Rebhan*, tanquam *complices Amersbachii.* | *Dilfeld* & *Rebhan* erant *adverſarii* tam Bœhmii, quam Ammersbachii in puncto ſententiæ de regno millenario. C. *Sagittarius* Introduct. in Hiſt. eccl. T. I. 921.

Præclariſſimi alicuius theologi lutherani Iudicium de *Calixtino* deſiderio & ſtudio ſarciendæ concordiæ eccleſiaſticæ. Freibergæ

bergæ (1651.) Auctor eius est D. Io. HVLSEMANNVS, sicut *Spizelius* Templo honor. refer. p. 266. & *Witte* Memor. theologor. p. 1385. indicant: isque Desiderium calixtinum ait esse erroneum, scandalosum, & noxium; immo etiam multa continere falsa & *ἀσύςατα*. Quæ tamen *filius* Georgii *Calixti* pluribus in locis vindicare allaboravit. Vide *Partis* huius pag. 300.

CLX.

Adami RECHENBERGII Deutlicher vortrag, Plana traditio prophetico-apostolico-euangelico-lutheranæ doctrinæ de termino gratiæ peremtorio. Lipsiæ 1700. Qua id repetit, quod in disputatione quadam de hoc argumento tradiderat; & nunc quidem germanice in gratiam eorum, qui latina non intelligunt: cum plurium obiectionum solutionibus. Ante omnia format statum huius controversiæ, dicens, non esse sermonem de eo, an Deus omnes homines velit salvos fieri, iisque omnia gratiæ media offerat & conferat; neque de hoc, an Deus apostatis, aliisque magnis peccatoribus, qui enormibus facinoribus fœdus baptismi fregerunt, & veram fidem Deique gratiam amiserunt, novam iterum gratiam ad conversionem ac veram pœnitentiam, ut salvi fiant, largiri velit; sed de refractariis, contumacibus, occœcatis, induratis, & propter ipsorum perpetua peccata, iusto Dei iudicio, in reprobum sensum datis peccatoribus: an hisce Deus gratiam suam identidem, & usque ad ipsorum obitum se daturum promiserit; aut, an non illis, consilio sapientissimo, secundum iustitiam suam, ex voluntate consequente iudiciaria, certum gratiæ terminum hac in vita posuerit, qui non semper ad finem naturalis vitæ talium hominum pertingat? Et hic priorem quæstionem negat, posteriorem affirmat. Obstitisse autem Rechenbergio hac in doctrina præcipue D. Thomam *Ittigium*, eius collegam, notius est, quam ut opus sit dici. Denique Appendicem annectit ex Theoph. *Grosgebaueri* Clamore vigilis de sera pœnitentia. Planam hanc Traditionem postea diversis temporibus secutæ sunt IIX. Appendices, videlicet I. de ortu huius certaminis, & quod ianua gratiæ divinæ non pateat prorsus obstinatis, usque ad finem ipsorum vitæ. II. Contra Disputationem & censuram quandam *vitembergensem*. III. Contra Alb. Ioach. *a Krakeviz* Disquisi-

quisitionem Scripturæ conformem. IV. Contra D. *Ittigii* Defensionem ac Responsionem ad I. Appendicem. V. Contra *eiusdem* Responsionem ad IV. Appendicem. VI. Contra I. G. *Neumanni* Errterung sive Explicationem, cum aliquibus testimoniis præclarissimorum *theologorum* adversus doctrinam Neumannianam. VII. Contra *Ittigii* Responsionem ad V. Appendicem, & 4. alios litis consortes. p. 102. 118. 122. 129. Cum testimoniis non nullorum *theologorum*. p. 138. IIX. Contra *Ittigii* Annotationes ad VII. Appendicem, cum testimoniis multorum theologorum. Neque desunt Additamenta & inserenda, & I. quidem ad VII. Appendicem, contra *Ittigii* Præfationem, VII. Additamento oppositam. II. contra *eiusdem* Additamentum ad ipsius Annotationes in VII. Appendicem. III. contra *eiusdem* Schediasma, II. Additamento oppositum: cum D. Io. *Olearii* Depulsione iniuriarum, adversus ipsum effusarum, & Baronis *Linckeri* Iudicio de caussis Pietistarum: præterea contra *Ittigii* Concionem festi natalitii.

Adamus *Rechenberg*, natus Augustoburgi in Misnia, d. 7. Septemb. A. 1642. S. theol. doctor & professor primarius, Collegii theologici & Nationis misnicæ senior, canonicus misnensis, Stipendiariorum ephorus, Academiæ decemvir, & Maioris Principum collegii collegiatus, de humanioribus & sacris litteris optime meritus, præstantissima & utilissima scripta edidit, inter quæ Liber memorialis prælectionum historicarum, Liber de studiis academicis, Summarium historiæ ecclesiasticæ, Dissertationes historico-politicæ, Volumen exercitationum in novum Testamentum, Historiamque ecclesiasticam, & literariam, varii argumenti, & Fundamenta veræ religionis prudentum. Apud *Crenium* Animadvers. philol. & histor. P. XIX. 43. laudem habet viri præstantissimæ civilitatis, variisque litteris & scientiis eruditi; & apud Laurentium *Norrmannum* Præfatione in Confessionem ecclesiæ oriental. cap. 8. amplissimi celeberrimique bonarum litterarum antistitis, της τε φιλοξενιας και φιλοφιλιας χαριν ubique laudatissimi.

Nic. Christoph. *De Lyncker*, marpurgensis, eruditione, virtute, dexteritate & meritis suis ea præmia tulit, ut maiora ne optare quidem potuisset: creatus enim doctor utriusque iuris, ius publicum & feudale docuit in academia giessensi, inde Isenaci munus

nus gessit consiliarii aulici & regiminis, postea Io. *Strauchio* suffectus professionem obtinuit primariam cum procancellariatu in academia ienensi. Neque hic terminus dignitatum. Nam & consiliarius factus est Aulæ ienensis, consiliarius intimus vinariensis, itemque præses non modo supremi, quod ibi est, consistorii, sed tandem etiam consilii secreti ducalis. Interea varias quoque ablegationes obivit, interque eas unam ad augustissimum litteratissimumque Imperatorem, LEOPOLDVM, huiusque tantam sibi acquisivit gratiam, ut ab eo Nobilis & Eques, deinde etiam Baro S. R. I. proprio motu declararetur, atque ad splendidissimum posteamunus consiliarii in romano Imperio aulici, in quo hodienum claret fulgetque, clementissime vocaretur. Quid præstare queat vir hic per illustris, ac generosissimus, non tantum collegia eius tam philosophica quam iuridica, nec non spartæ illæ, quas memoravimus, sed & scripta eius, partim Giessæ, partim Ienæ edita, loquuntur. De quibus, eorumque amplissimo auctore lege, si placet, *Zeumerum* in Vitis ICtorum ienensium p. 191. noster enim stilus obtusior est, quam ut ad prædicandas herois laudes sufficiat.

RECHENBERGII Animadversiones in *Wittebergensium theologorum* Responsum, Lipsiensi in caussa de termino gratiæ divinæ oppositum. 1700. Quod Responsum hic ipsum insertum est.

EIVSDEM Consensus orthodoxus, malevolorum novaturientium per calumniam conficto Dissensui oppositus. 1701.

EIVSDEM Parænesis ad studiosam Iuventutem lipsiensem super D. *Ittigii* Prælectionibus de statu induratorum publice dictatis, posteaque publicatis.

EIVSDEM Parænesis altera ad eandem Iuventutem super Epistola D. *Ittigii*, qua suas Prælectiones de statu induratorum vindicare molitus est.

Pauli Matthiæ ENGELII Epistola ad I. C. Rosteuscherum, qua sententia de gratiæ revocatricis termino adversus novaturientium importunas vellicationes defenditur. 1700.

Silesii alicuius PASTORIS EVANGELICI Kurzer entwurf, Brevis delineatio, quomodo nuper oppugnata doctrina,

de termino salutis humanæ peremtorio simpliciter intelligenda sit: cum PATRIS ad filium hac de re Epistola. 1700.

Duorum theologorum lutheranorum Iudicia de gratiæ revocatricis termino. Lipsiæ 1701. Qui sunt LVTCKEN & FISCHER.

Fran. Iulius *Lütken*, luneburgensis, ex rectore scholæ brandenburgicæ diaconus ecclesiæ S. Catharinæ magdeburgensis, inde præpositus stargardiensis, post hæc S. theol. D. & præpositus berolinensis, tandemque in urbe regia hafniensi ecclesiastes aulicus, assessor Consistorii, & sacræ professor theologiæ in academia Equitum, reliquit Conciones funebres & miscellaneas, Conciones pœnitentiales, Explicationem epistolæ S. Pauli ad Colossenses cum Annotationibus in Epistolam ad Titum, & Collegium biblicum, secundum Locos theologicos adornatum: quæ omnia post eius obitum conquisita & impressa sunt. Ipse autem hinc migravit anno Christi 1712.

Io. *Fischer*, lubecensis, *Bangerti* & Aug. *Varenii* discipulus, S. theol. doctor, & primum superintendens sulzbacensis, deinde superintendens per Livoniam generalis, supremi Consistorii regii præses, & Academiæ dorpetanæ procancellarius, tandemque præpositus cœnobio magdeburgensi ad D. Mariæ, de litteris æque ac pietatis studio præclare meritus, edidit Libellum Rich. *Baxteri* de abnegatione sui, in sermonem germanicum translatum, (ob quem laborem, quis non miretur? in fanaticismi suspicionem incidit) Versionem S. scripturæ V. & N. Tti letticam, Dogmatum fidei christianæ ex sacris litteris iuxta seriem Aug. confessionis repetitorum decades II. Preces & suspiria ad Io. *Arndii* libellum de genuino christianismo, Imaginem boni felicisque Monarchæ, & Responsionem, sub nomine Christiani *Alethophili*, ad Epistolam C. *Conscientiosi*, lucisque usura privatus est anno Christi 1705. ætatis 69. Io. Henr. *Von Seelen* Athen. lubecens. P. I. 310.

EXCERPTA e sermone quodam de termino gratiæ & salutis: in quibus status controversiæ dilucide proponitur, fundamentum disputationis ostenditur, res ipsa facilis redditur, & ad conciliandos diffidentes occasio porrigitur.

Vnmaſsgebliche gedancken, Modestæ cogitationes, quo utrumque modo dici queat, Gratiam Spiritus sancti operatricem,

& in

&in universum omnem gratiam habere, & non habere terminum. Auctorem habent Ferd. Helfr. LICHTSCHEIDIVM, tunc temporis ecclesiasten cicensem Misniæ.

Phil. Iac. SPENERI Concio pœnitentialis de iudicio indurationis, cum subiuncta Explicatione suæ doctrinæ de termino gratiæ omnibus præfixo hominibus, & vindiciis locorum, suis e scriptis a D. Io. Georg. *Neumanno* in II. disputationibus perversorum. Francofurti 1701.

Ad. RECHENBERGII Epistola ad Eusebium Pacianum super Paræmesi ad Theologos lipsienses, in qua D. El. *Veielii* Dissertatio ecclesiastica hic recusa pro merito simul commendatur. Lipsiæ 1701.

Br. MVLLERI Epistola de noviter quæsito consortio plurium oppugnatorum termini gratiæ revocatricis.

Teophili IRENAEI Iudicium de termino gratiæ divinæ peremtorio: in quo sententiam fert de Eusebii *Paciani*, (quod nomen assumere placuit M. Io. FRICKIO, ulmensi, nunc in patria summi templi pastori & professori theologiæ in Gymnasio) *Stolzii*, D. Io. Christiani *Adami*, & *thuringi* alicuius scriptis, terminum gratiæ negantibus; *Rechenbergio* autem suadet, ne finem controversiæ cum antagonistis, postquam satis se defendisset ac bonam caussam, trahere pergat.

Io. Conradi FEVERLINI Iudicium de controversia termini gratiæ, sive Præfatio ad ipsius Novissima novissimorum de statu damnatorum in beatitudinis experte æternitate infernali.

Io. Conradus *Feuerlein*, Eschenavia-noribergensis, *Rœtenbeccii*, *Omeisii*, *Sturmii*, *Wagenseilii*, *Reinharti* & *Sauberti* in academia altorfina, ubi & lauream accepit magisterialem, in ienensi autem potissimum *Baieri* discipulus, confecto itinere hollandico & anglicano constitutus est in urbe patria diaconus primum ad S. Aegidii, deinde ad S. Sebaldi, atque inde retractus ad priorem ædem, ut eius esset pastor atque antistes, pariterque inspector Gymnasii. Neque tamen fata voluere, ut præstantissimus vir in

patria sepeliretur terra: paruit enim novæ vocationi, & Nordlingam concessit, pari fide & vigilantia, ut Noribergæ fecerat, primarii pastoris, superintendentis & scholarchæ munera sequens, usque dum hemiplexia, nec longe post plena apoplexia corriperetur, atque ita finem laborum & vitæ facere a supremo rerum Moderatore iuberetur: id quod factum anno 1718. postquam annos transegerat 62. & 8. hebdomadas. Vide *ipsius* Curriculum vitæ, ubi & eius scripta recensentur, quæ consistunt in Disputatione philosophica de immaterialitate mentis humanæ, duplici Disquisitione de universali Dei gratia, & electionecontra Io. Dan. *Schmidtmannum*, Restauratione gymnasii ægidiani noribergensis, & variis Concionibus. A D. *Rechenbergio* magnum reportavit elogium, dum verus ab eo & præstans theologus fuit vocatus, in Præfat. in Lichtscheidii Vera pacis media in controversia de termino gratiæ b.

Io. Sigismundi BESSERITZII Spermologia Niehenckiana, sive Refutatio Georg. Frid. *Niehenckii*, qui pro defensione Concionis pœnitentialis Zach. *Grapii* se se opposuit Examini illius concionis, a *Besseritzio* instituti: cum Appendice de heterodoxia & matæologia antiterministica *Niehenckii* & D. *Dassovii*. Lipsiæ 1702.

Io. Sigism. *Besseritz*, Philosophiæ magister, erat tunc pastor alicuius ecclesiæ.

CLXI.

Iustini TOELLNERI Vnrechtmæssige absetzung, Illegitima depositio: in refutationem duorum scriptorum D. Valent. *Alberti*, quæ hic contra eum edidit, pariterque D. *Spenerum* suspectum reddere ausus est. Glauchæ 1697. Vbi etiam est refutatio eorum, quæ in Delictis Pietistarum contra ipsum publicata sunt, aliæque res memorabiles, ut de cerevisia pentecostali, vero pietismo, observatione mandatorum Dei, potatione, lusu, choreis, libris symbolicis, millenario Christi, pastorum ad auditores admonitionibus privatis, longis concionibus, remotione impœnitentium a loco confessionis, & reliqua.

Iustinus *Tœllner*, natus Geræ, pastor fuerat Planitschiæ, Somnerfeldæ & Althenæ, sub inspectione lipsiensi, & scripsit Instructionem, Scripturæ sacræ conformem, de mox futuro, splendido & bene-

benedicto regno Christi, eiusque fidelium millenario, editam in 4. Post remotionem vero inspector factus Orphanotrophii Glaucha-halensis, omnem in hoc munere fidem, operam atque vigilantiam præstitit, donec spiritum Deo redderet A. 1718. ætatis 63.

Prüfung, Examen iniquæ alicuius censuræ Anonymi cuiusdam super controversia de termino gratiæ divinæ. 1702. Auctore, ut nuper rescivi, Ferd. Helfr. LICHTSCHEIDIO.

Adami RECHENBERGII Gegenantwort, Replica ad D. Io. Dan. *Arcularii* Irregularem responsionem de datis contra eius Responsum in caussa terministica commonefactionibus: cum Præfatione contra D. Andr. *Kühnii* Vnterricht sive instructionem de controverso tempore gratiæ, in qua ostenditur, bonum virum a ianua status controversiæ aberrasse, & de cepis blaterasse, quum alii de allio loquerentur.

Ferd. Helfr. LICHTSCHEIDII Vera pacis media in controversia de termino gratiæ. Lipsiæ 1702. Occasionem ad hoc scriptum dedit rever. Ministerium lubecense Defensione sui in caussa terministica dati Responsi adversus D. Rechenbergii Examen. Præfationis autem auctor est ipse *Rechenbergius*, in qua ille disputat contra M. Thomam *Honstedtium*, pastorem & S. Ministerii lubecensis seniorem. Observat tamen *Lichtscheidius* statim in Principio, scriptum illud lubecense magis, quam alia, modestiam observasse, idque laudat ex merito. Et duo hic capita persequitur: 1. D. Rechenbergium propositis pacis mediis usurum, & usum esse, modo ab altera parte vacivas invenisset aures. 2. si quæ sint obstacula, quæ tam laudabilem scopum impediant adhuc, iis ab utraque parte occurrendum esse.

Ferdin. Helfricus *Lichtscheid*, natus Wermlingæ, pago Austriæ, V. lapidibus supra Viennam, in pueritia exul factus, & patre orbatus, discipulus Erh. *Weigelii*, & Fridem. *Bechmanni*, primum diaconus cizensis, postea S. theol. doctor, consiliarius consistorialis Regiæ Maiestatis borussicæ, pastor & præpositus ædis S. in Colonia ad Spream, Circuli ad eam pertinentis & Gymnasii inspector, commissarius Directorii pauperum, & Academiæ scientiarum regiæ socius, vir infirmæ quidem valitudinis, sed a

Deo mire confortatus, ita ut concionando, meditando & scribendo, (inter cuius scripta est etiam Interesse veritatis) aliisque laboribus multum præstare valeret, piam animam Deo reddidit A. 1707. cum vixisset annos 46. Suam ipse vitam descripsit, eaque annexa est sermoni sacro, quem in funere eius ad ecclesiam habuit Luc. Henr. *Theringius.* A D. *Rechenbergio* egregium nactus est elogium, quippe qui eum in Præfatione Veris pacis mediis præfixa a 3. vocat non solum fundamentaliter doctum philosophum, sed accuratum quoque & christianum theologum.

M. G. W. P. L. Grundlicher beweis, Fundamentalis demonstratio, Thomam *Honstedium* in sua Remonstratione veritatem & innocentiam violasse. Lipsiæ 1703. Cum Præfatione D. *Rechenbergii* ad Pastores lubecenses, & XX. Quæstionibus ad Ioan. *Wincklerum*, pastorem hamburgensem, super eius Epistola ad D. Io. *Fechtium*. Et Demonstratio & Quæstiones sunt LICHTSCHEIDII.

Ferd. Helfr. LICHTSCHEIDII Freundliche bitte, Amica petitio melioris explicationis doctrinæ de termino gratiæ, in quantum ille in fine vitæ corporalis, sive in temporali morte ponitur. 1703. Petitio hæc fit ad *Horstedium*, rev. Ministerii lubecensis seniorem, cui III. proponit quæstiones: 1. cur illud temporis intervallum, quod a petulante induratione incipit, & usque ad mortem durat, tantum eiusmodi sint actiones voluntatis Dei, quæ quidem divinam peccatorum pœnam, sed semper cum respectu ad pœnitentiam induratissimi etiam peccatoris, secum trahunt; nunquam vero pœnam, quæ sine intuitu pœnitentiæ hominis perpetuo obstinati est, in se pati ac tolerare possint; & quomodo hæc pœnitentis hominis pœna conciliari possit cum eo, qui peccatum commisit in Spiritum sanctum? 2. Cum in morte temporali concursus fiat diversarum actionum, quænam Deo, homini, & morti tribuendæ sint: & quænam ex illis, una ne, an plures, mortem proprie constituat vel constituant terminum gratiæ peremtorium, adeo ut gratia postea in æternum non possit offerri? 3. Quam connexionem mors habeat cum sequente æternitate, & an immutabilis semper status in æternitate initium faciat?

EIVSDEM Sendschreiben, Epistola ad D. Io. *Fechtium*, Lipsiæ 1703. A quo humanissime petit, ut de præcedentium quæstionum

stionum triga sententiam ferat, atque ostendat, cur finis vitæ naturalis finem faciat gratiæ divinæ?

Ierem. Henr. RICHTERI Itrigische Disputirkünste, Sophisticationes Ittigianæ. Lipsiæ 1703. Bene multas detegit auctor, atque ad eas respondet. Præfatio est *Rechenbergii*, qua Ittigii falsa, ut vocat, & iniurias repetit ac refutat.

Frid. Helfr. LICHTSCHEIDII Hertzliche Ermahnung, Pia admonitio ad D. Thomam *Ittigium*, ut ab usitatis sarcasmis in scriptis controversiarum desistat, & plus conscientiæ, moderationis & caritatis ostendat. Lipsiæ 1703.

Petri Sigism. PAPE Gebührende ablehnung, Iusta repulsio derisionum & conviciorum, quibus adversus ipsum usus est D. Thomas *Ittigius* in Præfatione in II. Partem suarum concionum funebrium. In hoc scripto defendit se auctor & graviter, & modeste, idque in forma epistolæ direxit ad D. Io. *Olearium*, Ordinis theologici illo tempore seniorem.

Petrus Sigismundus *Pape*, natus Freyenwaldæ ad Viadrum A. 1666. die 20. Aprilis, Doctorum lipsiensium Io. Benedicti *Carpzovii*, Io. *Olearii*, Val. *Alberti*, Aug. *Pfeifferi* & Lic. *Rivini* discipulus, primum diaconus substitutus ecclesiæ patriæ, pariterque modo conrector, modo rector scholæ, deinde ecclesiastes ad S. Petri Coloniæ ad Spream, & propter insignem eruditionem ac peritiam, præsertim in linguis orientalibus, in Societatem scientiarum receptus Regio-borussicam, multis variisque scriptis est celebris, tam latinis, quam germanicis. E germanicis sunt illa contra D. *Ittigium* & D. *Stolzium* in caussa terministica, Christianismus apostolicus, Catena catechetica, Explicatio epistolæ S. *Iudæ*, Discrimen doctrinæ socinianæ & euangelicæ, Error mortalium de externa communione christianæ ecclesiæ, Marchicæ & euangelicæ conciones iubilæi, Veritas pro termino gratiæ contra *Niebenckii* Terministam calvinizantem, *Zennerennam* ad Io. 3, 8. Lucubratiuncula de officio Christi mediatorio, & Lexicon onomato-phraseologicum N. Tti, cuius præcesserat Compendiolum, seu Specimen. Sat magnum est elogium, quo eum mactat tam veri, quam iusti amans D. *Rechenbergius* Præfat. in Richteri Sophisticationes Ittigianas B 3. scribens, esse doctum & verum theologum.

EIVS-

EIVSDEM Gewiſſens-rüge, Conſcientiæ vellicatio, ad D. Thomam *Ittigium*, & quidem adverſus eius animoſas exceptiones in Præfatione in Reineccii Boeſianiſmum per theologorum Reſponſa & teſtimonia condemnatum. Coloniæ ad Spream 1704. Bono ait Papius ſe id animo ſcripſiſſe, atque eum in finem, ut Ittigius converteretur. Addidit etiam Præfationem ſeu Epiſtolam ad D. Fran. Iul. *Lutken*, cui adhuc collegæ ſuo, iam vero in Daniam abituro ad capeſſendum munera conſiliarii conſiſtorialis, concionatoris aulici, & profeſſoris theologiæ, gratulatur de novis dignitatibus, & optima ei quæque adprecatur, in fine promens teſtimonium *Bugenhagii* de iis, qui peccatum committunt in Spiritum ſanctum, quod tales reſipiſcere deinde nequeant. Sicut ad calcem huius tractatus exhibet teſtimonia *Hulſemanni*, & Sal. *Gesneri*, adverſus Ittigii ſententiam.

Baſilii SCHMIDII Klarer beweis, Perſpicua demonſtratio contra D. Io. Georg. *Neumannum*, & D. Thom. *Ittigium*, quod nova falſi terminiſmi defenſione ſua, ab Huberianiſmo & Puccianiſmo minime ſe liberaverint. Francofurti & Lipſiæ 1704. Hic igitur ex profeſſo agit de *Huberianiſmo* & *Pucciamiſmo*, ac telum in aggreſſores retorquet, quo illi ipſum ferire intenderant.

Andreæ STVBELII Rede mit Gott, Colloquium cum Deo de eo, quod Spiritus antipietiſtici A. 1699. publice expoſuerunt. Francofurti 1700. Et nominatim quidem D. Sam. *Schrœer*, D. Iac. *Wechtler*, D. Sam. *Schelgvig*, M. Frid. Chriſt. *Bucher*, & A. M. Z. P. C. L. Cui infertæ ſunt Epiſtolæ ad D. Io. Georg. *Neumannum*, D. Io. Henr. *Feuſtkingium*, D. Io. Frid. *Mayerum*, D. Sam. *Schelgviginm*, M. *Bucherum*, & M. Albert. Chriſtianum *Rotthium*. Quorum omnium conſcientiam fodicat, & ne ex pietatis commendatione ſtudioque monſtrum pietiſmi facere, eumque in cultoribus ſuis perſequi pergant, hortatur. Agit etiam de D. Io. *Fechtio* p. 29. & *Mayero* p. 30.

Das befriedigte gewiſſen, Tranquillata conſcientia ſuper ſanctificatione ſabbati. A. 1703. Auctor eius eſt Io. WELMER, qui ex ſcriptura S. & primorum Chriſtianorum praxi oſtendit, præceptum de ſabbato, in quantum eſt ceremoniale, Chriſtianos

non

non obligare: interim bene fieri, ut die dominico, qui SS. Apostolis placuit, & inde ab eo tempore inter Christianos ad hoc negotium observatus fuit, synaxis fiat, & cultus divinus instituatur: curandum autem Magistratui christiano, & Ministris ecclesiæ, ut verum celebretur sabbatum, sine peccatorum perpetratione, sed & sine rigore iudaico. Scriptum hoc accurate est concinnatum, & lectione dignum.

Io. *Welmer*, Egelna-magdeburgicus, a regimine scholæ wanzlebiensis ad pastoratum schermekensem vocatus, per XXVI. annos singulari eum fide, industria ac diligentia obiit, & vel XX. tractatibus germanicis in publicum emissis vitam deposuit A. 1704. ætatis 53. cum dimidio. Inter illos autem sunt Vnitas spiritus, verum fundamentum conciliandi religiones diversas: Simplex instructio, quomodo Ecclesiæ Protestantium coniungendæ, atque ita reformandæ sint, ut apostolico cœtui vere comparari possint: Fontangiarum delectatio, in piis mulieribus & virginibus sedata & suppressa: & Mens cordis sui, sive magna & singularis devotio, quam nonnulli Christianorum hodie venditant, quando se ab Ecclesia Christi separantes, sine necessitate S. cœnam sive soli, sive cum secta sua celebrant.

SINCERI EVANGELICI Sendschreiben, ad Saxonicum aliquem theologum de vera, viva & activa fide. 1699. Verus huius Epistolæ auctor est D. Paulus ANTONIVS, docens in ea, fidem veram, vivam & activam requiri ad iustificationem, & vivam atque activam dici, non quia vitam & efficaciam suam a caritate accipiat, neque propter apprehensionem Christi, sed quia est vis & operatio Spiritus sancti, & iam viva est, cum Christum apprehendit. Et hanc doctrinam tuetur contra D. Io. Georg. *Neumannum*, & D. Sam. *Schelgvigium*.

Paulus *Antonius*, natus Hirschfeldæ prope Zittaviam in Lusatia A. 1661. serenissimi Friderici Augusti, heredis Electoratus saxonici, a concionibus in bienni per Galliam & Hispaniam itinere, deinde superintendens rochliziensis, ac tandem theol. doctor & professor in academia halensi, atque assessor Consistorii regii, vir religiosissimus, pacisque & concordiæ amans, exhibuit Concilii tridentini, adeoque & Pontificiorum doctrinam publicam, & plures

Diſſertationes, ut de Inſigni harmonia fidei, quæ iuſtificat, & fidei, quatenus iuſtificare dicitur, de Qualitate fundamentorum, ex quibus *Pontificii* Principibus perſuadere nituntur Profeſſionem fidei tridentinæ, contra *Anonymi* alicuius, cur ſereniſſimus N.N. romano-catholicæ ſe addixerit religioni, ſcriptum, de ἱλασμῷ ſive Propitiatione, ex 1. *Io.* 2, 2. de Vera & falſa doctrina recte dignoſcenda, de Diſcrimine praxeos philoſophicæ & theologicæ, de Libertate chriſtiana, ex *Luthero*, de Genuino principio actionum chriſtianarum, de Redemtione per λυτρον ſeu pretium: & alia.

Io. Adolphi FROHNII Gründlicher beweis, Solida demonſtratio ſpiritualis ſacerdotii omnium prudentum, Deoque devotorum Chriſtianorum. Muhlhuſii 1703. Contra P. Edmundi *Baumanni* Partem I. Vocationis apoſtolicæ romano-catholicorum Sacerdotum: Cuius etiam Excerpta hic dantur, ad quæ Frohnius ex ordine reſpondet. Spirituale autem ſacerdotium ita deſcribit, quod ſit dignitas & ius ſpirituale, quod Chriſtus fidelibus ſuis liberis in baptiſmo, & per unctionem Spiritus ſancti in converſione largitus eſt, in quo, virtute inhabitantis Spiritus, quotidie Deo grata offerunt ſacrificia, ſed & proximum ſuum ex verbo Dei ædificant, pro ſuo proximo deprecantur, eique benedicunt, in caſu neceſſitatis baptiſmum adminiſtrant, peccatorum abſolutionem annunciant, S. cœnam porrigunt, præterea doctrinas & opera hominum ex verbo Dei diiudicant, templi ſui ſpiritualis curam gerunt, ſancto in decore coram Deo ambulant, & ſanctum perpetuo celebrant ſabbatum.

Io. Adolphus *Frohnius*, primum rector ſcholæ lemgovienſis, deinde ibidem paſtor, poſtea S. theol. doctor, paſtor primarius, ſuperintendens, Conſiſtorii aſſeſſor, & ſcholarum inſpector in libera & imperiali urbe Muhlhuſio, laudatus a *Theologis rintelienſibus*, quod in theologicis eximie ſit doctus, & invariatæ Auguſtanæ confeſſioni ſincere addictus, quodque eius eruditionem non ſatis commendare poſſint, obiit A. 1713.

M. T. H. (M. Tobiæ HOEPFNERI) Vnterricht, Inſtructio, ſecundum quam ſtudioſus theologiæ biennii ſpatio tantum poteſt addiſcere, ut Deo & hominibus in munere ſuo recte & dextre

dextre servire valeat. Atque hoc opus suum duobus absolvit capitibus, quorum primo agit de initio studiorum in genere; secundo de modo tractandi studia theologica & philosophica, ac speciatim de theologia thetica, polemica, exegetica seu homiletica, morali; item de Logica, Oratoria, Physica, Historia, & Geographia. Nec diffitendum, utiles hic tradi doctrinas, & monita perquam utilia.

Tobias *Hæpfner*, philos. magister, eoque tempore, quo Instructionem edebat, legens Lipsiæ, sive privatus doctor, deinde pastor adiunctus Klein-Gaffranii in Silesia, adversarium eo expertus est D. Io. David. *Schvverdtnerum*, quod omitteret in concionibus exordia, & orationem dominicam, valvisque templi hymnos, qui cantari deberent, affigendos curaret. Sed non tantum ipse contra eum se defendit, verum etiam defensus est a Liebmanno Philippo *Zeisoldo*.

Constantini SCHVTZII Infelix laqueus diaboli, quo multi clerici captivi trahuntur ad tristissima fata Iudæ Ischarioth. Lipsiæ & Regiomonti 1702. Oppositus Censuræ I. C. S. adeoque est Apologia contra obiectiones ipsi factas.

Constantinus *Schützius*, wratislaviensis, Aegid. *Strauchii*, & Io. *Musæi* discipulus, primum ecclesiastes in insula Stublaviensi, patriæ suæ, deinde diaconus in æde catharinea, tandemque pastor ad S. Mariæ, edidit Disputationem de fundamentis hypothesium astronomiæ, Manes *Rathmanni* intempestive evocatos, Orationem *Chytræi* de Studio theol. recte instituendo, cum Annotationibus, Medicamen contra *Schelgvvigii* pomum eridos, Vindicias Informatorii biblici Io. *Arndii*, & alia, atque in munere sacro, fideliter serviendo, consumtus est A. 1712. ætatis 65. *Charitius* de viris eruditis gedanensibus p. 130.

Io. VINITORIS Specimen vindiciarum adversus Sebast. *Edzardi* Schediasma de termino gratiæ. Magdeburgi 1702. Censorem illum ait D. *Rechenbergio* affingere, quod præsidium suæ de termino gratiæ revocatricis sententiæ tantum in testimoniis theologorum quæsiverit, ipsum vero nec subiectum, nec prædicatum, nec nexum quæstionis intelligere; ceterum loca, si-

ve testimonia theologorum a *Rechenbergio* allata, sed quæ censor evertere laboraverit, pro virili vindicare ac tueri studet.

Io. *Vinitor*, (verum ne, an fictitium hoc sit nomen, in dubio relinquo) francus, & philos. magister, discipulus fuerat D. *Rechenbergii*, & quoniam hic in VII. Additamento p. 102. scripsit, se nolle cuivis assultori respondere, ideo ille eius in se partes suscepit, atque ita pietatis officium præstare se posse ac debere credidit.

EIVSDEM Refutatio Demonstrationis *Edzardianæ*. 1702. Nimirum Sebast. *Edzardus*, Log. & Metaph. professor in Gymnasio hamburgensi, ediderat Demonstrationem, ut vocat, manifestam contra D. Rechenbergii scripta de termino gratiæ divinæ. Eam hic iam examinat & confutat discipulus, ut diximus, Rechenbergianus. Alia contra eundem, quæ hic compacta sunt, certa de caussa prætereo.

Andreæ STVBELII Confessio spei certæ & indubitatæ, D. Io. Christoph. *Nungesseri* Spei desperatæ meliorum temporum opposita. Francofurti 1698. Hac in Refutatione auctor Nungesserum presso pede sequitur, atque, ut ulterius habet titulus, curiosa de reditu Christi, consummatione huius mundi, chiliasmo & antichiliasmo, conversione Iudæorum & Gentium, & exitu antichristi tractat dilucide.

EIVSDEM Novissima Antipietistarum. 1702. Contra doctores *Meyerum*, *Neumannum*, *Nungesserum*, & M. *Rotthium*. Inter alia declarat, quid pietismus sit genuinus, quid antipietismus, & antipietista.

Causa Dei & pietatis, Symmystis Io. Henr. *Feustkingii*, superintendentis iessinensis, versibus ostensa. (1698.) Occasionem ad scriptum hoc formandum sumsit auctor ex Epistola Feustkingii circulari ad Symmystas, eo quod illa esset, certe ipsi videretur, virulenta in Pietistas & Chiliastas. In fine exhibetur Summa hæresium Pietistarum, quas superintendens sibi fingat.

Sigism. BEERENSPRVNGII Collatio cum D. Thoma *Ittigio* de quæstione, An fidelibus & stantibus gratia divina & remissio peccatorum vere & iterato a ministro ecclesiæ conferri possit,

sit, & debeat? Halæ magdeburg. 1704. Auctor negat; *Ittigius* autem affirmaverat in disputatione A. 1703. die 28. Aug.

Siegmund *Beerensprung*, philos. magister pastor tudenhainensis, laudatur a Ioach. *Langio* Antibarbari orthodoxiæ Tomo I. 521. & T. II. 520. ab eodemque defenditur contra D. Val. Ern. *Læscherum* Tomo IV. Anticriticorum (der Aufrichtigen nachrichten) p. 32.

CLXII.

Eliæ VEIELII Defensio Exercitationis historico-theologicæ de ecclesia græcanica hodierna, adversus Refutationem Senischii, id est, Leonis *Allatii*. Francofurti 1666. Exercitatio historico-theologica erat disputatio, ab El. *Veielio* conscripta, Argentorati typis impressa, præsideque D. Io. Conr. *Dannhauero* ibidem in academia habita. Refutatio *Allatiana* hic etiam subiuncta cernitur. Capita autem, de quibus controvertitur, sunt XXXV. videlicet: Additio, *Filioque*, Aquæ calidæ admistio, Artolatria, Baptismatis immersio trina, Chrismatis in baptismo coniunctio, Clerogamia, Communio sub utraque, Confessio auricularis, Confirmationis sacramentum, Crucis lignum, Descensus Christi in eucharistia, Eucharistia infantibus præbita, Excommunicatio mutua, Fiducia propriæ iustitiæ, Hæreticorum supplicia, Idololatria, Ieiunium, Imaginum cultus, Infernalis mutabilitas, *Lutherus* de verbo Dei, Matrimonii insolubilitas, & sacramentum, *Muhammedanorum* testimonium, Operationes divinæ, Origo schismatis, Ordinis sacramentum, Panis enzymus, Papæ primatus, Polygamia successiva, Pœnitentiæ sacramentum, Præsanctificata, Processio Spiritus sancti ex Filio, Psychopannychia, Purgatorium, Sacramentorum numerus, Traditiones, Tubingense negotium, & Vnctio extrema. Præmissa est Epistola Christoph. *Arnoldi*, in qua occasione calogeri Ioasaphi *Logothetæ* multa narrat de rebus Græcorum, videlicet de pronunciatione diphthongorum & literæ ϑ, de derivatione vocis *Calogerus*, de Concilio florentino, de fictitia tam ablegatione *Gabrielis* patriarchæ alexandr. ad Papam romanum, quam concordia Græcorum & Armeniorum, de communione sub utraque, de triplici lingua græca, excommunicatione tympanitica, monte Athos, Templo Sophiæ & Mosis sepulcro.

Elias *Veiel*, ulmensis, *Baeclers*, *Schmidiorum*, *Dannhaueri*, Io. *Meisneri* & *Calovii* discipulus, philosophiae magister, ac postea theol. doctor, eiusque in patria urbe professor publicus, antistes Ministerii sacri, & Gymnasii director, A. 1706. pectoris angustia & catarrho suffocativo extinctus est, aetatis 70. Multis scriptis, tam latinis, quam germanicis inclaruit, e quibus sunt sequentia: Brevis institutio, quomodo euangelica veritas contra pontificiam falsitatem, secundum Catechismi ductum, modeste defendi possit, Observationes ecclesiasticae in *Ambrosii* de ecclesiis tradendis orationem, Excerpta Prognostici *Liechtenbergiani* de calamitatibus Germaniae per Regem aliquem Galliarum infligendis, Explicatio utriusque epistolae S. *Petri*, S. *Augustinus*, veri falsique in capitalioribus cum pontificiis Doctoribus controversiis fidelis index, Vrbani *Regii* Memoria & merita in ecclesiam Dei, Dissertatio de scriptoribus canonicis & apocryphis, contra Christoph. *Sandium*, Isagoge in Dissertationes Natalis *Alexandri*, Historia & necessitas reformationis euangelicae per Lutherum institutae, ex scriptis *Georgii* Principis anhaltini, & Praefationes in Aeg. *Hunnii* Tractatum de maiestate S. scripturae, in Io. *Frickii* Examen potiorum errorum Iac. *Boehmii*, in H. G. W. E. M. Demonstrationem, quod Gottfr. *Arnoldus* Valentinianum fragmentum Theodoti nec dextre, nec fideliter transtulerit, atque in Ingenuam ostensionem multarum falsitatum & pravarum defensionum Gottfr. *Arnoldi*; de concionibus, disputationibus, atque ineditis ut nihil dicam. Vide *Pippingii* Memorias theologorum p. 1665. & *Serpilii* Epitaphia theologor. suev. p. 75. Magnis eum elogiis legimus ornatum: a *Wilhenmaiero* enim apud Pippingium l. c. vocatur doctrina pariter & vita sanctissimus vir, & singularibus prorsus donis, quibus res christiana adiuvari poterat, a Deo instructus, qui verbum Domini summa praedicaverit efficacia, ac rarissima eloquentia & voce tonante contumaces Achabos, impiasque Izebeles, sancto correptus zelo, obiurgaverit, & tantum non impune grassantia ac crescentia scelera mascule reprehenderit; simul tamen pias afflictasque animas, dirissimis praesertim sub gallico-bavarico iugo temporibus, divino recreaverit solatio ac sustentaverit; a *Fechtio* in seculi XVI. Hist. ubertate & fructu D 3. summus theologus, & in antiquitatibus, cum primis ecclesiasticis, solide versatus; atque in *Seckendorfio* in Histor.

Histor. lutheranismi lib. III. sect. 30. magnæ eruditionis & pietatis theologus. Plura dabunt *Serpilius* l. c. & clarissimi auctores *Actorum erudit.* diversis in locis.

EIVSDEM Exercitatio theologico-ecclesiastica de variis œconomiæ sacræ, potissimum ecclesiasticæ, generibus. Vlmæ 1688. Qua ostenditur œconomiæ seu dispensationis ecclesiasticæ species esse IV. & primam quidem versari περι τα εξωθεν, seu circa mores, ritus & disciplinam ecclesiasticam; secundam περι τας λεξεις, seu circa varium & liberum de dogmatibus & rebus fidei loquendi modum; tertiam περι τα προσωπα circa personas, ut quando illi, qui ab aliquibus doctoribus & ecclesiis excommunicati sunt, ab aliis recipiuntur & in communionem admittuntur, fidei unitate & concordia utrinque integra manente; quartam περι τα επιτιμια seu criminum commissorum & canonicarum pœnarum relaxationem. Et hac occasione aliquot graves errores Andr. *Schotti* in Photii Eclogis vertendis commissi deteguntur & corriguntur: cumque *Eulogius* apud Photium potestatem dispensationum ecclesiasticarum in primis penes eos, qui thronis episcopalibus insident, esse doceat, ideo etiam de thronis episcopalibus sermo heic instituitur, & coronidis loco exempla aliquot plagiariorum adferuntur, ut *Schotti*, *Corderii*, *Maimburgii.* Vide *Acta Eruditorum* A. 1689. 123.

EIVSDEM Disquisitio theologica de sententia S. *Augustini*, an hæretici & schismatici vi ad fidem sint cogendi? Vlmæ 1689. In qua ex diversis locis probat, virum sanctum violentiam in conscientias minime adprobasse, additque, eandem omnibus piis ecclesiæ doctoribus mentem fuisse.

EIVSDEM Historia & necessitas reformationis euangelicæ per Lutherum feliciter institutæ. Vlmæ 1692. Ostensa ex scriptis serenissimi Principis anhaltini *Georgii*, 1. ob varias corruptelas in dogmatibus. 2. ob superstitiones plurimas in cultibus electitiis. 3. ob ακρισιαν in rebus adiaphoris & cærimoniis, vel obtrusis, vel impugnatis. 4. ob caussas malorum & abusuum; & tandem obiectiones proponuntur ac solvuntur. Mantissæ loco p. 456. accedit Narratio de illustris viri Ant. *Albizii*, Nobilis florentini, conversione, qui orbi litterato dedit Regum & Principum Stemma-

ta,

ta, Tractatum de principiis religionis christianæ, & Exercitationes theologicas, pieque obdormivit Campidoni A. 1626. ætatis 79. *Acta erudit.* A. 1693. 85.

EIVSDEM Romano-catholicus dubitantius in disputatione de conceptione B. Mariæ virginis. Francofurti & Lipsiæ 1697. Maxima præsentis opusculi pars aliena est, summam exhibens libri Petri *de Alva & Astorga*, ex ordine Minorum, sub titulo, Funiculi nodi indissolubilis de conceptu mentis & conceptu ventris, Bruxellis A. 1663. editi. Huius auctoris scopus eo tendit, ut iactatam doctrinæ *Thomæ* aquinatis ab omni errore defectuque immunitatem, & animæ *Mariæ* ab omni culpa & macula præservationem inter se conferat, & Dominicanis ostendat, ea, quæ ab ipsis dicantur de S. Thoma, eiusque doctrina, operibus, scriptis, scientia & sapientia ratione puritatis, gratiæ, prærogativarum, & privilegiorum, longe maiori iure & gradu de Mariæ virginis conceptione eiusdemque puritate ac immunitate a peccato dici concedique debere. Finitis autem Excerptis, Veielius epicrisin subiungit, litemque in romana ecclesia diu agitatam ostendit nunquam decisam fuisse, Minoritam interea Dominicanos, vi suarum hypothesium, in magnas coniecisse difficultates, nec facile pontificiis scriptoribus miracula, visiones ac revelationes crepantibus fidem adhibendam, Euangelicorum autem viam, qua sanctissimæ Christi genitrici debitum, nec iusto maiorem honorem exhibent, tutiorem dicendam & laudandam. *Acta erudit.* A. 1697. 483.

EIVSDEM Dissertatio de *Chrysostomi* dicto: *Millies peccasti millies pœnitentiam age.* Vlmæ 1701. Illud ex antiquis ecclesiæ græcæ & latinæ doctoribus illustratur, atque ad quæstionem de termino salutis & gratiæ revocatricis placide determinandam accommodatur. Nimirum auctor dispescuit Dissertatiunculam in III. Sectiones, quarum prima continet scita Patrum de ianua gratiæ, usque ad finem vitæ serio pœnitentibus semper patente; secunda eos locos, qui duriori sententiæ patrocinari videntur; tertia cohortationes & comminationes adversus eos, qui longanimitatem divinam cervicibus suis, tanquam pulvillum nequitiæ, substernere conantur. Stat itaque auctor a partibus D. *Ittigii*, D. autem *Rechenbergii* sententiam improbat.. Quamquam non eum intelligat

ligat per iuniorem theologum, sed *Boesium:* ita enim se se explicat in Epistola ad amicum, de qua statim dicturi sumus. Memorabile autem est, quod Aug. *Pfeifferus* in Antimelanchol. l. 2. c. 20. p. 1027. ad Chrysostomi verba annotat, quodque ex eo repetitur a *Rechenbergio* in Præfat. in Lichtschedii Vera pacis media a 4.

EIVSDEM Epistola ad amicum de iniquiore censura V. C. in Dissertationem chrysostomianam. 1702. In qua ad *Rechenbergii* Epistolam ad Eusebium Pacianum scriptam respondet, negans, se eum vocasse theologum iuniorem, aut contra ipsum disputare voluisse, ac dolens, disputatione de termino gratiæ peremtorio tempus perdi, quod melioribus & utilioribus rebus impendi posset. Notandum autem, *Rechenbergium* Veielio dicenti, serio pœnitentibus gratiæ ianuam semper patere, his respondere verbis: *Quis hoc negavit?* immo scribere, *se eius sententiam mente, ore, calamoque adprobare.*

Christophori SONNTAGII Animadversiones C. miscellæ in fanaticismum tam veterem, quam recentiorem. Altorfii 1701. Fanaticismum autem appellat fallacem & inanem pietismum, sive falsam pietatis veræ & illuminationis veræ persuasionem, cum portentosa eiusdem testificatione identidem coniunctam. Et in fine reiicit *Hoburgii* definitionem theologiæ mysticæ, & phrasin hanc, *Christus est novus Adam in nobis.*

Christoph. *Sonntag*, editus in lucem Weidæ-Variscorum, *Frischmuthi*, *Velthemii*, *Posneri*, Io. *Musæi*, *Niemanni* & *Bechmanni* discipulus, primum sacerdos oppurgensis, deinde superintendens, & gymnasii inspector schleusingensis, tandem theol. doctor, & professor primarius in academia altorfina, & ecclesiæ antistes, mira alacritate indefessoque bene merendi studio in rebus muneribusque suis expediendis versatus, non tantum labores utriusque cathedræ fideliter magnoque zelo obivit, sed multis etiam variisque scriptis consignandis atque edendis, inter quæ potissimum sunt conciones & disputationes, tam græcæ quam latinæ (nam & litteras græcas Altorfii docebat) tempus impendit, acriter dimicans contra *Papistas*, *Calvinistas*, *Chiliastas*, *Pietistas*, *Adiaphoristas*, *Gyonistas*, *Socinistas*, *Donatistas*, *Adamonistas*, *Atheistas*, & quos non? fatoque cessit anno 1717. ætatis 63. Vide *Programma*

academicum in funere eius positum, & CL. Io.Dav. *Kœleri* Fastos universitatis altorfinæ in rectoratu annuo D. Eucharii Gottlieb *Rinckii* p. 14. in quibus nec elogia, nec scripta defuncti reticentur. Adde *Lichtscheidium* in Epistola ad D. *Fechtium* in caussa controversiæ de Gratiæ revocatricis termino)(2.

Neues muster, Novum specimen impietatum pietisticarum. Est epistola alicuius clientis ad ipsius patronum perscripta, in defensionem D. *Sonntagii* contra libellum, ut vocatur, famosum, qui recensetur in Novis colloquiis mense Ianuario anni 1702. p. 14. atque in ea vindicantur Animadversiones in fanaticismum, quæ in illo salse perstrictæ erant. Quis autem vindiciarum istarum auctor sit, dicere non habeo: alii eas tribuebant ipsi celeberrimo doctori, alii uni ex eius familia.

Io. Iacobi MVLLERI Vnio mystica. Francofurti 1703. Quæ ipsi videtur consistere in fide & operationibus fidei propriis, per quas inter se aduniantur Deus & fideles, non inde exclusis, sed supposita omnino ex parte Dei gratiosa operatione, supposita item intima Dei ad fideles & in fidelibus præsentia, eo nimirum ipso, quod per verbi promissiones, quibus insistit, quasque amplectitur fides, Deum & Christum dominum suum faciat Deum & Dominum faventissimum redemtoremque æternum, eo, inquam, ipso, quod fides specialis gratiam Dei & meritum Christi ad se transferat, sibique applicet tam per assensum ex parte intellectus, quam per fiduciam ex parte voluntatis, ut adeo unio illa ex parte fidei & virtute fidei non sit realis ac physica ipsarum substantiarum unio, sed mystica, intentionalis, & unio in spiritu seu spiritalis, idque tam certo, vereque, quam verum est & indubium, quod ἐνέργειαι & operationes fidei, ceu actus per essentiam & rationem suam formalem immanentes, realiter non progrediantur foras & ad extra, & ut immanentes ne possint quidem, adeoque nullum habeant terminum realiter extra se productum: cuius modi sit ipsarum personarum & substantiarum realis unio. Præmittitur Præfatio, in qua auctor sententiam suam, & occasionem scribendi huius tractatus, eiusque contenta exponit: & subiungitur Auctarium, agens de Christo in statu exinanitionis secundum humanam naturam non necessario omnipræsente, idque con-

contra *Scherzeri* Systema theol. Loco IIX. de Christo §. 25. p. 225. Vide *Narrat. innoc.* A. 1704. 483. & A. 1706. 464.

Ioann. Iac. *Müller*, ulmensis, *Baecleri*, *Dannhaueri* & Ioannis *Musai* discipulus, senior rev. Ministerii augustani, elucubravit Syncrisin concilii nicaeni & tridentini, Dissertationes de veterum diebus festis, in quibus noctu lampades accendebantur, de cereis saturnalibus & igne lustrico, deque more, quo Persae olim sollemni formula aquam & terram poscebant ab iis, quos sibi erant subiugaturi, Iudicium de cometis, cum appendice contra Marcellum *Squarcialupum*, & Andr. *Dudithium*, Conciones passionales, Fundamentum fidei romano-catholicae, contra P. *Eisenhut*, & Vindicias tractatus de Vnione mystica, obiitque magna fide praeditus A. 1706. aetatis 68. *Serpilius* Epitaph. theologor. suev. 81. *Wendler* disp. de Augusta literata p. 38. & auctores *Narrat.* innoc. qui ad A. 1704. p. 483. Müllerum nostrum appellant virum in ecclesia percelebrem.

Io. PRAETORII Antichristus per gematriiam detectus, ad ductum *Apocal.* 13, 18. A. 1674. Quo ergo modo? Scribit ebraice *Papa romanus*, singulisque elementis subiicit numerum ipsis assignatum, qui omnes collecti faciunt 666. qui ibi dicitur esse numerus bestiae: & hinc pronunciat, Papam romanum esse antichristum. En schema revelatoris:

ס י נ ע מ ו ר   ע פ פ

60. 10. 50. 70. 40. 6. 200. 70. 80. 80.

Io. *Praetorius*, Zetlinga novo-marchicus, philos. magister, & poëta laureatus caesareus, condidit Thesaurum chiromantiae, Schediasma de bruma, de coscinomantia, de olla fortunae, Alectryomantiam, Hibernacula ciconiarum, Descriptionem Meliboci & specus *Baumanniani*, Librum de pollice, Saturnalia, Philosophiam futilem mulierum, Zodiacum mercurialem, Lusum chiromanticum, Daemonologiam *Rubenzahlii* silesii, & alia, atque speculari desiit anno 1680. *Witte* Diar. biograph. Qqqq 4.

CLXIII.

Christiani KORTHOLTI Disquisitiones Anti-Baronianae, Lipsiae & Hamburgi 1708. Auctoris manu ante fatalem

 diem

diem passim locupletatæ. Quarum I. agit de domo nazarethico-lauretana: II. de suffragiis pro defunctis. III. de purgatorio. IV. de confirmationis sacramento. V. de Ordinis sacramento. VI. de extrema unctione. VII. de traditionibus non scriptis. Accedunt huic editioni 1) Dissertatio antibaroniana IIX. de reliquiarum cultu. 2) In canonem VI. nicæni concilii, Cardinalibus *Baronio* & *Bellarmino* opposita Exercitatio. Occasionem condendi illius canonis ait dedisse *Meletium*, qui proxime ante coactam Nicææ Synodum adversus Præsulem suum alexandrinum insurrexerit, eiusque violatis iuribus passim in ipsius provincia Episcopos, presbyteros & diaconos ordinaverit; nicænos igitur Patres Metropolitis generatim antiqua sua iura canone illo ivisse stabilitum, in exemplar proposito Papa romano, Metropolitanorum primo & antiquissimo, ut, quemadmodum is unus subiectas sibi ecclesias regeret, nec ulli alii Episcopos ibi ordinare, similesve exercere functiones sacras integrum foret, sic ad eius typum alexandrino quoque Antistiti privilegia sua metropolitana, sine cuiusquam interpellatione, servari deberent illibata. 3) De pane ἐπιουσίῳ, quem in Oratione dominica petimus, Exercitatio antisalmasiana. *Salmasius* enim sub finem Dissertationis de fœnore trapezitico p. 794. statuerat, Christum esse panem illum, quippe qui alibi dicatur panis ζωοποιὸς· at Kortholtus de pane naturali, cunctisque ad vitam hanc homini necessariis interpretatur. 4) I. P. O. (id est, Ioannis Paulini *Olivekransii*) Pater noster, sive dominicæ orationis Explicatio compendiaria; una cum Epistola auctoris nostri ad Sam. *Reyherum*, ICtum & Mathematicum, a quo Explicationem istam acceperat. Fatetur autem in Epistola, se eam plane auream deprehendisse, perfectamque ab auctore pio, docto, ingenioso, & sacrarum scripturarum interprete peritissimo; unum duntaxat hoc sibi non probari, quod panem naturalem, quo ad vitæ nostræ sustentationem egemus, putet, non ea esse dignitate, ut in oratione Domini locum habeat. 5) Syllabus omnium librorum, quos scripsit ediditque *Kortholtus* noster. 6) Adami *Tribbechovii* Exercitationes V. ad Baronii Annales, inde ab eo loco, quo Isaacus *Casaubonus* desiit, continuatæ. De quibus vide *Sagittarium* Introduct. in Histor. ecclesiast. 316. *Acta erudit.* A. 1709. 306. Io. *Mollerum* in Hypomnem. ad Morhofii Polyhist. T. III.

lib.

lib. IV. 122. & *Clarmundi* Einleitung 204. In prima ſermo eſt de Hiſtoria ſacra ab aſcenſione Chriſti uſque ad Matthiæ electionem: in ſecunda de Actibus Apoſtolorum, antequam abirent Hieroſolymis ad varias gentes: in tertia de Horis canonicis: in quarta de Diaconis eccleſiæ primitivæ. Sebaſtianus *Kortholt*, filius Chriſtiani, auctor eſt Præfationis: in qua Adrianum *Bailletum* temeritatis accuſat, quod Diſquiſitiones parentis vocarit *Parvum Antibaronium*, iiſque nec viſis, nec lectis, exprobraverit exiguitatem: occupationum multitudinem parenti ſuo ait tantum otii non indulſiſſe, ut telam, quam laudabiliter texere cœperit, pertexeret feliciter, omneſque Annales convelleret: auctorem indicat Explicationis dominicæ orationis: fraudem detegit editi ſub parentis nomine opuſculi, quod auctor inſcripſerat, *Methodus & apparatus ſtudii theologici*, cum inſulſo & inepto hoc titulo, *Prodromus ingenui theologiæ cultoris academicus:* Tribbechovium in eodem cum patre ſuo pulvere deſudaſſe refert: & Pauli *Sarpii* atque Iſaaci *Caſauboni* de Baronii Annalibus, immo contra Baronium Epiſtolas, quas Præfationi ſubiunxit, a Marq. *Gudio* ad parentem ſuum perveniſſe teſtatur.

In altera Præfatione,)( )(3. Io. Henr. *Hottins.* — *Ottius.* Vide *Sagittarium* Introduct. in Hiſt. eccl. 318.

Pag. 99. Chryſoſtomus, non, ut ipſe (Baronius,) de Petro ſeorſum verba *facile* ſeſquipedalia. — *Facit.* In priori editione credendum eſt exſtitiſſe, *proiicit* ampullas & ſeſquipedalia verba; quia *Crenius* Animadverſion. P. XVI. 251. id carpit, oſtendens, *proiicere* in phraſi illa non ſignificare idem ac uſurpare, ſed omittere, abiicere.

115. Alibi, libro nempe V. cap. 6. *Sylveſtro* Papæ *diſtinctionem eccleſiaſticorum Ordinum adſcribit* (Polydorus Virgilius de Rerum invent.) — At hoc in Polydori loco citato *reperire non potui. Crenius* l. c.

Sebaſtianus *Kortholt*, natus Kilonii A. 1675. Philoſophiæ moralis & Poëſeos profeſſor in academia patria ordinarius, & Biblio-

thecæ academiæ præfectus, non tantum varios beati patris libros cum Præfationibus suis emisit, verum etiam multa ex erudita penu sua depromsit, eaque sunt sequentia: Dissertatio de enthusiasmo poëtico, Commentatio de 150. poëtis episcopis, Vita *Spinozæ*, Oratio de meritis veterum scriptorum contra Perraltum, Dissertatio de viris illustribus, qui tarde animum ad litteras appulerunt, (quod argumentum præter *Bailletum* tetigerat nemo) Ἀνδρεγπαις, sive de pueris doctis, a *Bailleto* omissis, Poëma de itinere suo belgico & anglicano, cum Programmate de Poëtis, qui itinera versibus complexi sunt, Defensio *Lotichii* vatis, obsidionem Magdeburgi prædicentis, contra Petrum *Bayle*, Vindiciæ veteris Poëticæ græcæ & latinæ, contra Io. *Clericum*, scriptorem Parrhasianorum, Dissertatio de bibliotheca academica kiloniensi, & alia de scriptoribus, quorum virtus singularibus in Philosophiam moralem meritis illustratur, Disquisitio poëtica, utrum de ea recte iudicare possit, qui non est poëta? Oratio de veteris corruptæ vitæ academicæ caussis, optimaque eandem emendandi ratione, & alia de Rectoribus academiarum durante hoc magistratu defunctis, iterumque alia numeris heroicis illigata, & anno Lutheranis iubilæo secundo habita, de *Lutheri* Principumque meritis in sacra cimbrica, ac denique alia de vita & meritis illustris G. G. *Leibnitii*. Edidit etiam Programmata plurima, & plura Poëmata, latina & germanica, publico & privato nomine. Iudicia de hisce scriptis deprehendes inter Poëmata *Brouckhusii* p. 31. 108. in *Francii* Posthumis 257. 312. & in Miscellaneis abbatis *Breithauptii* 54. 64. Confer *Nova litter. german.* A. 1703. m. Iul. p. 245. *Memoires de Trevoux* A. 1702. m. April. p. 318. *Bayle* T. I. edit. III. Operis histor. & crit. p. 640. 784. 786. & T. II. 616. 624. Pet. *Burmannum* in Dial. contra Clericum p. 23. *Gœtzium* de odio Pontif. in hymnos Lutheran. p. 5. *De la Roche* Memoirs of literature A. 1711. m. Octob. p. 332. Memoires par Mr. *Ancillon* p. 279. *Becmannum* sub exitum operis de natali academiæ francofurt. P. III. 139. Io. *Mollerum* passim in notis ad Morhofii Polyhist. *Gundlingiana* T. III. 142. & *Struvium* passim in Historia litteraria, aliosque.

Adamus *Tribbechovius*, lubecensis, *Dorschei*, *Varenii*, *Conringii*, *Schraderi*, Balth. *Cellarii*, G. *Calixti*, *Haberkornii*, *Misleri* & *Sirickii* discipu-

discipulus, primum apud Kilonienses Moralium & Historiarum professor, deinde consiliarius consistorialis & ecclesiasticus, supremusque antistes gothanus, edidit librum de Doctoribus scholasticis, Meditationes de vita æterna, Soliloquia de passione Christi, & inter varias disputationes inauguralem unam de Christo unica via, veritate & vita ex Ioh. XIV, 6. non exiguum in componendo Theologorum wittebergensium & ienensium dissidio studium posuit, in pacificationis & collocutionis cum Episcopo tinensi negotio fideliter *Fergio* adstitit, vir sanctus, doctus, specimen columenque reip. christianæ, in quo studium fuit uberrimum, cognitio sacrarum scripturarum exactissima, iudicium acre, & extersum, ingenium ad miraculum acutum, quique neminem offendit, nisi præpropero abitu: abiit enim ac decessit, insultibus apoplecticis, & convulsionibus epilepticis infestatus, anno Christi 1687. quum nondum compleviſſet annum ætatis 46. *Pipping* in Memor. theologor. p. 187. & *von Seelen* Athen. lubec. P. II. 363. Elogia eius desideras? En W. E. *Tenzelium*, qui in Exercitation. select. p. 228. eum vocat maximæ pietatis doctrinæque virum; Io. *Mollerum*, cui in Isag. ad Histor. cimbricam P. II. 370. audit theologus excellens, ac antiquitatum, in primis ecclesiasticarum, peritissimus; Gothofred. *Vockerodtium*, a quo in Præfat. in II. Partem Latinit. restit. Guntheri n. V. laudatur, ut litterarum fautor singularis & æstimator, sollertissimusque sacrorum antistes supremus; & Casp. *Sagittarium*, qui Introduct. in Histor. eccles. p. 317. scribit: Quanta variæ rariorisque doctrinæ seges in his Exercitationibus collecta sit, deprehendent omnes illi, quibus volupe est easdem cum cura legere: sic ut non immerito doleamus, auctorem tum per occupationes alias, tum nova illa in Thuringia munera, ab tam utili labore fuisse abstractum. Plura reperies in clarissimi *Von Seelen* libro prædicto.

Io. Paulinus *Olivekrans*, CHRISTINAE augustæ, Suecorum reginæ consiliarius, Dominiorumque gubernator generalis, dominus in Vlwehal & Hofmantorp, vir, cuius meritis, teste Sebast. *Kortholto* in Præfatione, exquisitissimæ laudes non sufficiunt, vixit, lumenque virtutum suarum sparsit sæculo XVII.

Io.

Io. Frid. KREBSII Schediasma de iure alienandi imperia, cum animadversionibus ad Cæs. *Baronii* Annalium ecclesiasticorum Tomum IX. A. 800. Lipsiæ & Hamburgi 1709. Editio secunda. Animadversiones istæ sunt politicæ, historicæ & theologicæ, iisque excutitur *Baronii* sententia de translatione Imperii romani ab Orientalibus ad CAROLVM Magnum per Papam, & constant IIX. Exercitationibus seu disputationibus, quarum I. agit de translatione Imperii. II. de Imperio a Græcis derelicto. III. & IV. de CAROLI M. patriciatu romano. V. de quæstione, An Imperator germanus esse debeat? VI. de Pontificis potestate transferendi Imperia. VIII. de quæstione, An Leo Papa rom. convenienter vel ob hæresin, vel iuris divini prætextu, Græcis Imperium abrogare potuerit? Et plures composuisset CL. auctor, nisi Io. Henr. *Ottius*, Histor. eccles. professor tigurinus, ad ipsum scripsisset, se iam absolvisse Examen perpetuum in Baronii Annales.

Io. Frid. *Krebs*, natus Baruthi A. 1651. *Frischmuthi*, *Weigelii*, *Bosii*, quid? polymathiæ studio etiam *Wedelii* medici, & Ioan. *Strauchii* ac G. W. *Struvii* ICtorum discipulus, eoque progressus, ut post impetratos magistri honores Philosophico ordini in academia ienensi adiungeretur, deinde per complures annos Gymnasii heilsbrunnensis rector, iam vero pastor ibidem, S. theologiæ professor, & serenissimor. Marchionum Brandenburg. consiliarius ecclesiasticus, Caspar. *Sagittario* Introduct. in Histor. ecclesiast. p. 319. agnitus, dictusque vir reconditæ doctrinæ, dedit etiam Scientiam morum & iuris, tam universalem, quam particularem, Commentationem de insigni discessione in ecclesia, ad Thessal. 2. Dissertationes de re litteraria, in scholis illustribus non ad ostentationem, sed ad usum vitæ, ipsumque hominis finem referenda, Commentarios metaphysicos & logicos, Introductionem ad scientias mathematicas, Disputationes de cometis, & coniunctionibus planetarum, de angulo contactus, de sectis philosophiæ gentilis, de latinitate, ad eamque pertinentibus scriptoribus, de poesi latina & germanica, Observationes ad Casp. *Sagittarii* Nucleum historiæ german. Annotata ad Iac. *Thomasii* Doctrinam Imperii, Conamina de lingua germanica & gothica, Historiam pragmaticam Regnorum & Rerumpublicarum, Historiam moralem cærimonia-

moniarum, pacis & belli temporibus, in ecclesia & republica, Orationem inauguralem de studiorum cyclopædia, & Opuscula theologica, de quibus vide *Relat. innoc.* A. 1719. 363. Parata etiam ad edendum habet Librum de obedientia Christi, Symbola ecclesiæ lutheranæ, Theologiam naturalem, Controversias cum Naturalistis, Arminianis, Socinianis, Pontificiis, Anabaptistis, Criticam biblicam V. & N. Tti, Iudaicarum vanitatum in ritibus, & falsitatum in doctrinis detectionem, Christianæ autem veritatis demonstrationem, Commentationem de concordia imperii civilis & potestatis spiritualis; & iam versatur in delineanda Franconia litterata & euangelica, cum Historia reformationis in Franconia, atque in erigendo Mausoleo brandenburgico, & recludendis aliarum illustrium, equestrium, nobilium & honestarum familiarum monumentis ad Salutis Fontem.

Christiani KORTHOLTI de tribus impostoribus magnis liber. Hamburgi 1701. Quinam illi? Eduardus *Herbert*, Thomas *Hobbes*, & Benedictus *Spinosa*: quos auctor noster fraudum & imposturarum, quibus omnem religionem sublatum eant, postulat, ideoque impostores vocat. Notum est, famam circumferri de impio libro, qui agat de Tribus impostoribus magnis, *Mose, Christo*, & *Mahummede*. *Quod exemplum secuti alii*, adfero verba celeberrimi *Struvii*, de doctis impostoribus p. 40) *qui sub eodem titulo impostores alios descripserunt. Exstat enim scriptum de tribus seculi XVII. famosis impostoribus & Turcarum seductoribus*, P. Ottomanno, Mahomed Bei, sive Io. Mich. Cigala, *&* Sabatai Sevi, *quod A.* 1666, *in Anglia prodiit, & non multo post in Germania publici iuris factum. Sic etiam comparuit Vincentii* Panurgi *Epistola de III. impostoribus ad CL. virum, Io. Bapt.* Morinum, *D. M. atque regium Matheseos professorem, Parisiis* 1654. *Quem ipsius* Morini *partum esse, testatur* Menagius *Anti-Bailleti T. I.* 267. *in quo triumviros istos,* Gassendum, Neureum *&* Bernierum *pro impostoribus habet.* Hactenus Struvius. Atque horum vestigia legens Kortholtus noster, librum & ipse composuit de tribus, uti diximus, impostoribus magnis. Præfatio huius libri est Sebast. *Kortholti*, filii, in qua ille disputat contra Bailletum pro Io. *Casa* & patre suo, auctores indicat, qui legi possint de vita ingeniique monumentis triumvirorum præsentium, multaque ipse verba facit de eorum ultimo, videlicet Spinosa.

CLXIV.

Casp. SAGITTARII Anmerkungen, Animadversiones in scriptum contumeliosum, quod inscribitur Ausfuhrliche beschreibung des unfugs, welchen die Pietisten zu Halberstadt gestiftet. 1693. In scripto illo dicitur, Sagittarium a Spenero missum esse ad Aulas & urbes, ut discipulos faceret pietisticos, distribuisse theses pietisticas in Iudiciis & Consistoriis, in conversatione aeque male, ac Spenerum se gessisse, exiguum vidisse successum in actionibus suis, atque ideo a Spenero exauctoratum esse. Sed haec omnia Sagittarius negat, pernegatque.

Casp. *Sagittarius*, luneburgensis, Casparis pastoris luneb. filius, *Bangerti*, *Sauberti*, *Rachelii*, *Schraderi*, *Vogleri*, *Conringii*, F. V. *Calixti*, *Titii* & *Cellarii* discipulus, primum rector scholae salfeldensis, deinde professor historiarum ienensis, & historicus saxonicus, multa edidit in historicis, & quaedam in theologicis, ut, Historiam urbis Bardewici, goslariensem, halberstadiensem, lubecensem, luneburgensem, thuringicam, gothanam, *Northerti* archiepiscopi magdeburgensis, *Eckardi* II. Misniae marchionis, IO. FRIDERICI Electoris Saxoniae, Episcoporum numburgensium, Marchionum atque Electorum brandenburgicorum, Origines urbis Brunsvici, nec non Ducum brunsvic. ac luneburgensium, Antiquitates alstetenses & Palatinatus saxonici, Antiquitates lacus Bodanici cum Specimine historiae lindaviensis, Origines & successiones Principum arausionensium, Notas in loca insigniora N. Tti, Tractatum de cruciatibus martyrum, Harmoniam passionis dominicae, Refutationes P. Marci *Schoenmanni* iesuitae, Theses de vero pietismo, Introductionem in Historiam ecclesiasticam, & alia, tantisque laboribus exhaustus, confectus & debilitatus spiritum Deo reddidit anno 1694. cum vixisset annos 49. Io. Andr. *Schmidius* in eius Vita, *Zeumer* in Vitis professorum ienensium P. IV. 157. *Calvoer* in Append. Saxoniae inferioris p. 573. Ab Henr. *Meibomio* iuniore laudatur in Tomi II. Rerum germanicarum p. 372. ut historiae patriae curiosissimus; a *Bandurio* Biblioth. nummar. p. 118. quod in Introductione in Histor. ecclesiast. de iis, qui veteris aevi historiam nummorum ope illustrare aut restituere aggressi sunt, accuratius multo disseruerit, quam ab ullo ante factum sit; atque a *Scharz-*

Schurzfleiſchio Epp. arcanar. T. I. 410. & 613. ob inſignem diligentiam in ſcribendis hiſtoriis præſtitam; ſed addit, humanitatis & pragmaticæ plura & ſelectiora ſubſidia debuiſſe ſibi comparare, & hinc neque iudicium, nec dictionem eius probari.

Gottfriedi ARNOLDI Erklærung, Declaratio de vulgari re ſectaria, & auditione concionum, atque uſu S. cœnæ. Cum *amici* (ſi non ipſe eſt *Arnoldus*) Animadverſionibus in Erneſti Salom. *Cypriani* Refutationem Hiſtoriæ eccleſiaſticæ & hæreticæ Arnoldinæ. Lipſiæ 1700. In priore oſtendit auctor, non ſufficere ad verum chriſtianiſmum, ſi nobis tribuamus nomen Lutheranorum, & templa frequentemus concionum auſcultandarum cauſa, ſtatiſque temporibus confeſſionem peccatorum edamus coram miniſtro eccleſiæ, atque ad S. cœnam accedamus, ſed debere nos eſſe novas in Chriſto creaturas, & fidem bonis demonſtrare operibus. Atque hoc demum veram eſſe notam eccleſiæ veræ ac chriſtianæ. Poſterioris ſcripti ſcopus, quem in fronte libri expreſſum eſſe legimus, hic eſt, ut demonſtretur, non *Arnoldum*, ſed *Cyprianum* ex præconceptis opinionibus ſectariis oportuiſſe in favorem partis ſuæ ſcribere, ſuas contra univerſalem, minime partialem & veram eccleſiam accuſationes infirmis fundamentis ſuperſtruere, tamque ſacras litteras, quam alios ſcriptores uſque adeo detorquere, ut verba Auguſtini, & Arnoldi, in favorem ſuarum accuſationum, ſophiſtice falſaverit.

EIVSDEM Endliche vorſtellung, Finalis oſtenſio doctrinæ & confeſſionis ſuæ, adverſus D. Eliæ *Veielii* & *Corvini* accuſationes: cum propoſito, nemini amplius reſpondendi, ſuoque Hiſtoriam eccleſiaſticam marte emendandi. Francofurti 1701.

Io. Wilh. PETERSENII Vnterſuchung, Inquiſitio, num *Arnoldus* (Tomo I. lib. IV. c. 8. ſ. 189.) in translatione verborum *Dannhaueri*, contra conſcientiam, manifeſtum commiſerit falſum, eoque Hiſtoriam ſuam eccleſiaſt. & hæreticam, ſeque ipſum arianiſmi ſuſpectum reddiderit? Id quod negat. Tractatus autem hic oppoſitus eſt *Corvino*, paſtori hornburgenſi in Principatu halberſtadienſi. Pag. 39. annectitur Iudicium illuſtris Chriſtiani *Thomaſii* de Arnoldi Hiſtoria eccleſiaſt. & hæretica: & huic ſubiungi-

iunguntur aliorum eruditorum, etiam contradicentium, Testimonia.

Io. Iof. WINCKLERI Arcanum regium. Cum defensa Vitemberga. 1703. Agit illud de concordia inter Euangelicos seu Protestantes facienda. Vitembergam autem strophis VII. germanicis defendit M. Christian. Mich. *Fischbeck*, S. theol. candidatus, & Facultati philosoph. vitembergensi adiunctus.

Io. Ioseph. *Winckler*, natus Luckæ, Altenburgum inter & Pegaviam, anno Christi 1670. a concionibus pomeridianis Magdeburgi in ecclesia S. Petri habendis, ad pastoratum militarem Chiliadis serenissimi Marchionis brandenburgici Ludovici promotus, atque sic occasionem nactus videndi Italiam & Belgium, vigilantia & fidelitate sua meruit, ut diaconus constitueretur in æde cathedrali prædictæ celebris urbis; nunc autem altius ascendit, atque ibidem est pastor primarius, inspector diœceseos in circulo silvatico Ducatus magdeburgensis, & consiliarius consistorialis.

EIVSDEM Aufrichtige entdeckung, Ingenua revelatio cordis sui erga omnes fideles Christianos, & in primis erga ecclesiam ædis cathedralis magdeburgensis, post exortas ex Arcano regio magnas turbas. Wernigerodæ (1704). Arcanum regium non esse suum scriptum ait, sed aliunde ad se transmissum, se autem id tantum addidisse, quod ad promotionem pietatis videretur utile, & hoc iam declaraturum: tradidisse quidem Arcanum illud augustissimo Regi, sed non eo animo, ut in aliorum veniret manus, multo minus, ut typis exscriberetur. Ceterum de Reformatis ita iudicat, eos in doctrina de S. cœna ita se declarare, ut realem manducationem corporis Christi agnoscant, absolutum decretum reiiciant, controversiam de persona Christi missam faciant, nec dubitent aperte confiteri gratiam Dei universalem.

Io. Adolphi FROHNII Das Recht des geistlichen priesters, Ius sacerdotis spiritualis ad opera ministerialia in quavis necessitate. Muhlhusii 1705. Disputaverat auctor cum P. *Baumanno*, & Lutheri doctrinam de sacerdotio spirituali vindicaverat. Sed quia aliquis Doctorum lutheranorum (ipsius symmysta, D. Ge-

D. Georg. Christian. *Eilmar*, pastor ad D. Mariæ eadem in urbe) emisit scriptum sub titulo (Grundlicher Erœrterung) Fundamentalis deductionis doctrinæ de spirituali sacerdotio, & auctoris proposita contumeliose attigit, ideo ille sibi incumbere putavit, ad argumenta eius ut responderet. Hoc autem ita facit, ut 1. ipsa *Lutheri* verba exhibeat. 2. falsum Lutheri sensum, quem adversarius sibi facit, redarguat. 3. extensionem sacerdotii spiritualis ad opera ministerialia, in casu necessitatis, probet. 4. falsa antagonistæ præsupposita convellat. 5. eius argumenta refutet, & 6. veram tradat definitionem seu descriptionem spiritualis sacerdotii, quæ hæc sit: Spirituale sacerdotium est opus admirabilis lucis, ad quod Christus homines a tenebris vocat, quod etiam producit, atque in iis operatur, dum eos lavat suo sanguine, quo fideles se, ut lapides exstruunt ad domum sanctam, sacrificia Deo placentia offerunt, virtutem Dei annunciant, Deique peculium sunt, per quod etiam laicus ius ac potestatem habet in casu necessitatis absolvendi, vicesque pastoris sive ministri ecclesiæ apud proximum suum obeundi.

Bedæchtliches antwortschreiben, Præmeditatum responsum ad amicum de rebus pietistarum in urbe argentoratensi. 1705. In eo narrat auctor rigorosum processum, qui contra sic dictos Pietistas ibi fuit susceptus, ita ut coram diversæ religionis Magistratu fuerint accusati, facultatibus eorum manus iniectæ, alii ab officiis suspensi, alii carceri inclusi, & cum ignominia ex urbe eiecti. Existimat vero auctor, in talibus rebus accusandis & diiudicandis maiori opus esse circumspectione & moderatione, atque ad ea, quæ contra illos obiici possunt, respondet, tandemque caussam aperit persecutorii zeli, ut vocat, perversi.

Petri Sigismundi PAPII Christliches Sendschreiben, christiana epistola ad Mart. *Hillium* de quæstione: An omnibus hominibus sine discrimine ianua gratiæ usque ad finem vitæ pateat? Berolini 1705. Auctor quidem amplectitur sententiam negantem, quia 1. Deus vult salvos facere homines in ordine ad pœnitentiam & fidem. 2. multi homines indurationis iugo colla subdunt, atque in eo permanent usque ad finem vitæ. 3. Aliqui volunt salvi fieri, nec tamen propria culpa possunt salvi fieri. 4. pertinacibus

nacibus gratiæ divinæ contemptoribus atque induratis gratia revocatrix ad pœnitentiam eſt denegata.

IRENOPHILI Antwort, Reſponſum ad D. Sam. *Strimesii* quæſtiones, concordiam Euangelicorum & Reformatorum ſpectantes. 1705. Auctor nemo alius eſt, quam Caſp. CALVOER, de quo dictum Parte II. p. 422. Quæſtiones autem ſunt hæ: 1. an diſcrimen ſit faciendum inter mere theologicas ſeu in ſcriptura ſacra fundatas veritates, & eas veritates, quæ peculiare ſecum pondus vehunt, cuius intuitu omnino ſint retinendæ: & num hoc diſcrimen faciendum reſpectu chriſtianæ, quæ nunc agitatur, concordiæ? 2. In quonam pondus harum veritatum errorumve conſiſtat, & quis ſit character, quo momentoſæ doctrinæ a non momentoſis diſtinguendæ?

Friedfertiges bedencken, Pacificum iudicium de controverſiis S. cœnæ, extractum ex Guil. FORBESII Conſiderationibus controverſiarum, atque in germanicam linguam translatum. Brunſvigæ 1705. Librum Forbeſii, alias rariſſimum, denuo edideram ego, iſque ob variam doctrinam & inſignem moderationem adeo placuit ſereniſſimo *Antonio Vlrico*, Duci Brunſvicenſium ac Luneburgenſium, ut particulam aliquam in germanicum idioma transferendam curaverit.

Guil. *Forbeſius*, aberdonienſis, a profeſſione Logices, quam in patrio collegio obiit, in exteras profectus eſt regiones, & quidem in Pruſſiam, Germaniam & Hollandiam; reverſus autem ad penates ſuos, atque a Conſule & Senatu aberdonienſi, honoris & benevolentiæ cauſſa, municeps creatus, primum Alfordiæ, deinde Aberdoniæ verbum Dei annunciavit. Cum vero corpuſculum eius infirmius atque imbecillius eſſet, quam ut præconis munus ſuſtinere poſſet, Aberdonienſes, optimi civis, & iam promoti doctoris theologiæ miſerti, eccleſiaſtico eum onere ſublevarunt, & Collegii mareſchalliani præfectum fecerunt. In qua nova & honorabiliore provincia ille ita meruit, ut non tantum iuventutem hebræam linguam & theologica fideliſſime doceret, ipſe vero ad decani Facultatis theologicæ & rectoris magnifici dignitates eveheretur, verum etiam publicorum ædificiorum, collegii videlicet, biblio-

bibliothecæ & fani S. Francisci sive exstructione sive instauratione, vigilantiam, pietatem ac prudentiam suam maiorem in modum demonstraret. Et quamvis in patria sua usque ad ultimum spiritus halitum permanere ipsi constitutum esset, edenburgenses tamen cives, eloquentem hunc & pium virum ut pastorem sibi redderent, nulli pepercerunt operæ, nullis precibus, ac pollicitationibus nullis, nec destiterunt, donec eum nolentem volentem ad se traherent. Sed cum doctrinam eius de primatu episcopali, quam etiam publice proponebat, verbi divini illum auctoritate, praxi apostolica & primitivæ ecclesiæ consuetudine niti asserens, ferre non possent, nec volerent, pristinamque benevolentiam atque æstimationem in odium & contemtum converterent, & sic metuendum esset, ne informationis suæ semen, velut in agro sterili satum, nullos fructus proferret, prætereaque tenue ac macilentum corpus perpetuo urbis fumo involutum periclitari inciperet, communicatis cum viris piis ac prudentibus consiliis ad Aberdonienses suos redire statuit, & vale dicens pertinacibus Presbyterianis hisce, Deo favente, rediit. Sed hæc felicitas, de qua Senatus, clerus, populusque aberdoniensis sibi gratulabantur, non erat diuturna: mox enim CAROLVS Stuartus Rex, in Scotiam veniens, cognita viri doctrina, sanctitate, & facundia ex aliqua eius concione, iussit eum creari Edenburgensium episcopum, & quidem primum. Ecce autem dum episcopus hic multa præclara parat, atque egregia molitur paci & reformationi diœceseos suæ apprime necessaria, morbo graviore corripitur, atque a summo vitæ Moderatore ovibus suis, per placidissimam mitissimamque mortem, qualem antiquitas viris sæpe maximis sanctissimisque obvenire observavit, subducitur, anno 1634. cum episcopatum tres tantum menses tenuisset, vitæ autem numerasset annos 49. Pauca scripsit, immo nihil edidit: Considerationes enim controversiarum, quas in lucem publicam reduxi a mendis plurimis repurgatas, summæ doctrinæ & pacati moderatique animi ingens specimen, post fata eius, amici cuiusdam cura, typis exscriptæ fuerunt. Si nosse autem cupis, cur pauca scripserit, sic habeto: Scire ac discere eum maluisse, quam scribere. Atque ideo scripturienti cuidam, & magnos labores ostentanti, suaviter & amice dixit: *Lege plura, quæso, & scribe panciora.* Ceterum Forbesius noster incredi-

bili

bili pollebat memoria, & iudicio præditus erat fublimi, vir vere apoftolicus, non pontificius, ut quidam calumniantur, antiquitatis catholicæ callentiffimus, qui nulli priorum ab ævo apoftolico doctrina, fanctitate, humilitate, temperantia, modeftia, gravitate, orationis & ieiunii tam publici, quam privati frequentia, bonorum operum praxi, induftria pauperum cura, clinicorum crebra vifitatione & confolatione, omnique virtute chriftiana erat fecundus. Eius igitur beatam memoriam nullum tempus delebit, nulla invidia corrumpet, nulla calumnia obliterabit. Vide eius *Vitam* ab anonymo defcriptam, & libro Confiderationum controverfiarum præmiffam, nec non alteram Georgii *Gardenii*, quæ exftat in Operibus Io. *Forbefii*, cuiufque mentionem faciunt Collectores *Actorum erudit.* A. 1705. 227. eadem *Acta erud.* A. 1686. 240. & A. 1704. 421. *Rollium* de nobilibus theologis p. 277. *Vietium* Biblioth. theolog. 635. & *Strimefium* Præfat. in Confenfum fendomirienfem §. 13.

Opus pofthumum. (Brunfvigæ) 1705. Quod conftat Meditationibus, Contemplationibus theologicis, & variis, perilluftris auctoris pietatem, variam eruditionem, prudentiam, & iuftitiæ bonique ordinis ftudium fatis fuperque comprobans. Auctor vero eius eft Afcan. Chriftoph. *a* MARENHOLZ.

Afcanius Chriftoph. Liber Baro *a Marenholz*, hereditarius in Swulper, Nienhagen, Sylda, e. r. fereniffimi Electoris Brunfvic. & Luneb. a confiliis fanctioribus, inter illuftres eruditiffimus, & inter eruditos illuftriffimus, tam præclare de publico meruit hifce commentationibus, ut exinde chriftianus ac verus aulicus dextre ac feliciter formari queat; ipfe autem æternum fui defiderium omnibus, queis de meliore luto finxit præcordia Titan, reliquit, decedens anno 1705. ætatis 61.

CLXV.

Cafp. CALVOERI Fiffuræ Sionis. Lipfiæ 1700. Eft tractatus theologico-hiftoricus de controverfiis, quæ ecclefiam Domini ab afcenfu eius ad decurfum fæculi XVII. ufque agitarunt. Primas ille lineas, uti auctor in Præfatione teftatur, debet bibliothecæ Theodori *Iordanu*, confiliarii, dum viveret, ecclefiaftici e-

lecto-

lectoralis brunsvicensis, & superintendentis in Hercynia generalis clausthaliensis; a cuius genero, Wilh. *Mechovio*, physico ac medico civitatum in Hercynia metallicarum ordinario, rogatus Calvœrius, in lucem ut emitteret, multaque in eo abesse, alia esse superflua, & quædam emendanda occurrere deprehendens, aliam ei formam adaptandam iudicavit. Atque ita factum, ut libellus satis antea exiguus in novum quasi opus, & iusti voluminis formam redigeretur. In primis hoc operam dedit celebris Calvœrius, ut præcipuam cuiusvis religionis seu sectæ thesin recenseret, indeque conclusiones & porismata deduceret. Magnum etiam laborem in historiam controversiarum nostri temporis impendit; atque ut operi universo Tabulam præmisit, qua orbis hodierni facies secundum sacra & religionem breviter delineatur, item Hermetem, varia sive Hæreticorum, sive Schismaticorum devia ad catecheseos regulam ex *Danao* monstrantem, ita duos subiunxit Tabulas, ostendentes, in quibus detur sive consensus, sive discrepantia tam inter Euangelicos & Pontificios, quam inter Euangelicos ipsos. In Historia, quæ quasi corpus est huius libri, ad sæculorum ordinem respexit, omniaque secundum calculos chronologicos, additis in margine Imperatoribus ac Pontificibus, sub quibus quævis religio aut secta nata est, disposuit, maxime, ne falsa cui sententia tribueretur. Vide *Præfationem* auctoris, & *Acta erudit.* A. 1700. 504. *Petersenium* Præfat. in Tomum Mysterii restit. omnium §. 16. & *Sonnemannum* Ablehnung p. 33.

CLXVI.

S. CAES. MAIESTATIS & S. R. Imp. ecclesiasticorum & politicorum STATVVM Recessus & Constitutiones, item Regum, Electorum & Principum Edicta adversus rebelles Anabaptistas, Fanaticos, Ioristas, Weigelianos, Rosæcrucios, Pansophistas, Bœhmistas, Chiliastas, Enthusiastas, Quackeros, Labadistas, Apocalypticos, Quietistas, & Somniatores. 1702.

Io. Theodori HEINSONII Bedencken, Iudicium de nova hac orationis formula: *Miserere, Domine, eorum, qui tua miseratione digni sunt.* Oldenburgi 1702. Quæ improbatur, quia homines non merentur, ut Deus ipsorum misereatur. Pag. 57.

appendicis loco proponitur quæstio: An homo renatus legem sive decalogum Dei penitus implere, seu perfecte observare possit? Ad quam auctor respondet: Christianum regenitum posse quidem ac debere per vires gratiæ initium facere servandæ in hac vita legis divinæ, non tamen eo usque in sanctitate pervenire posse, ut omnibus numeris perfectæ & absolutæ impletionis omnium & singulorum Dei præceptorum gloriam sibi tribuere valeat.

Io. Theodorus *Heinson*, natus Hanoveræ anno 1666. C.T. *Wideburgii*, *Werlhofii*, *Niemeieri*, *Busmanni*, *Heigeli*, *Meieri* & F. V. *Calixti* discipulus, tantos in mathematicis, atque in primis in Algebra, progressus fecit, ut inclyta Societas scientiarum regia Londinensis doctissimum hospitem, cum in Anglia degeret, in collegium suum recipere nulla dubitaret. Honore hoc ornatus cum in patriam rediisset, serenissimus Frisiæ orientalis Princeps vocavit eum ad generalem episcopiam ecclesiarum Augustanæ confessionis, sessionem in consistorio, & primarias Aulæ suæ conciones, atque ut maiori cum dignitate splendidis hisce muneribus præesset, eundem voluit creari doctorem theologiæ: quem quidem honorem, dexterrime præstitis præstandis, hic obtinuit me decano & promotore. Nunc autem in celeberrimo Germaniæ emporio, quod Hamburgi esse nemo negaverit, sanctitatis, eruditionis & facundiæ suæ dotes explicat, Pastor constitutus ecclesiæ SS. apostolorum Petri & Pauli, pariterque scholarcha. De scriptis eius prostant Disputatio inauguralis de paradiso, Refutatio monachi cuiusdam pontificii de origine lutheranismi, & reformatione lutherana; ut alia prætercam. Hoc autem minime reticendum, laborare eum in opere algebraico, quod erudito orbi utilissimum erit gratissimumque.

COLLABORATORIS in euangelio Fragen an einige Mænner, Quæstiones ad aliquos homines, qui propter certos scrupulos, a confessione peccatorum, usu S. cœnæ, & cultu divino publico se subducunt. 1704. Auctor est Casp. CALVOER, tunc cellerfeldensis superintendens, nunc pastor clausthalensis, & generalis superintendens ecclesiarum Ducatus grubenhagensis, & Consistorii hanoverani assessor: de quo diximus P. II. Hist. bibl. p. 422.

Aller-

Allerunterthænigste Adresse, Subiectissima instructio ad Regiam Maiestatem, nomine Euangelico-lutheranæ ecclesiæ, de concordia religionum: cum christiano consilio ad salutarem pacem ecclesiasticam. A. 1703. Auctor est D. Valentinus Ernestus LOESCHERVS, cui tam splendidum legationis munus simulare, & sua id auctoritate, sub specioso Lutheranæ ecclesiæ titulo, obire placuit. Præcipuas autem controversias inter nostram & Reformatorum ecclesiam ait esse de VI. capitibus, videlicet de prædestinatione, S. cœna, persona & proprietatibus Christi, mediis salutis, vocatione universali, & universali merito Christi. In singulis istorum duo considerat, 1. quid Reformati in eo cedant, 2. an Euangelici salva veritate quid cedere possint. Et hoc negat, mox adversarium nactus D. Io. Christoph. *Becmannum*, qui, sine nominis quidem sui expressione, opposuit exceptionem.

Valentinus Ernestus *Læscherus*, natus A. 1673. Sondershusæ in Thuringia, Casp. *Læscheri* filius, S. theol. D. primum pastor & superintendens iutterboccensis, deinde deliciensis, postea professor theologiæ vitembergensis, tandem superintendens dresdensis, summique adsessor Consistorii, vir plurimæ eruditionis, & in arena theologica luctator impiger, ac refutator perpetuus, sed & sæpissime ab aliis refutatus, multa edidit scripta, ac plura, uti stupendus edendorum ipsius catalogus promittit, editurus est. Auctor *Musei novi* Tom. III. 505. *Struve* Introduct. in notit. rei literar. 16. 291. & in Supplementis pag. 5. Ioachim. *Lange* Aufricht. nachricht. P. IIX. 74. Elogia eius passim exstant, eoque tendit elegans Commentatio M. Io. Christ. *Wendleri*, de Meritis D. Læscheri in ecclesiam & literas politiores, edita Ienæ A. 1720.

Gottlieb WERNSDORFII Entdeckung, Revelatio sic dicti Arcani regii. Wittebergæ 1705. In quo illius fundamenta & consilia de conciliandis Euangelicis, secundum Scripturam & sanam rationem examinantur, & offensiva, infirma, partimque periculosa iudicantur.

Gottlieb *Wernsdorf*, natus Schœnewaldæ, oppido Saxoniæ, A. 1668. *Schurzfleischii*, *Rœrenseei*, *Deutschmanni*, *Læscheri*, & *Neumanni* discipulus, S. theol. D. & professor princeps in academia vitembergensi, assessor Consistorii ecclesiastici, & superintendens

ecclesiarum in Circulo electorali saxonico generalis, vir in omnibus theologiæ partibus, præcipue autem in polemica historiaque ecclesiastica excellens: atque ut acri iudicio, ita & elegantissima, & admodum concinna facilique scribendi ratione instructus, tantoque erga Lutherum affectu & amore flagrans, ut nunquam cubitum eat, quin partem quandam ex eius Tomis legerit, multis variisque scriptis in orbe erudito se manifestavit. Eius enim sunt Dissertationes de censu, quem Cæsar OCTAVIUS Augustus tempore nativitatis Christi per orbem terrarum fecit, de confessione tetrapolitana, sive argentoratensi, de Henrico Pio Saxoniæ Duce, ac Misniæ Marchione, de henotico ZENONIS Imp. de Apollinari laodiceno, de fanaticis Silesiorum, de auctoritate librorum symbolicorum, de exploratione suæ ipsius fidei, de libro Sapientiæ & ecclesiastico, quod pro canonicis non sint habendi, contra *G. Arnoldum*, de termino vitæ non fatali, de libertinismo docendi, contra Io. *Merckerum*, de dissensu fundamentali inter socios Augustanæ confessionis & Reformatos in articulo de S. cœna, de spiritu teste fidelium interno, de Augustana confessione, contra *Strimesium*, *Becmannum*, maximeque G. *Arnoldum*, de contristatione Spiritus obsignatoris, de metamorphosi christiana, de prædestinatione & reprobatione, contra Paullum *Ember*, de Christo ceu fine exemplo homine, de perpetuitate ecclesiæ euangelicæ, de recentioribus circa baptisma controversiis, de origine baptismi Christianorum mere divina, de circumcisione, de peccatis semel remissis, an homini relapso denuo imputentur, de verbo Dei scripto, de fundamento fidei, contra *Strimesium*, de loco 2. Pet. I, 20. contra Herm. *Von der Hardt*, de recentioribus controversiis de S. cœna, de gratia Spiritus sancti docente, contra Io. *Olearium*, *Zieroldum*, *Langium*, de potestate Principis circa symbola civium in religione ab ipso dissentientium, de simplicitate in Christo, de analogia fidei, contra *Lichtscheidium* & *Medicum* quendam longo-salissanum, de communione fidelium cum Deo, contra G. *Arnoldum*, de theologia mystica, de libris Io. *Arndii* de vero christianismo, de textu euangelico dominicæ II. Adventus ex *Luca* 21. coll. *Matth.* 24. & *Marc.* 13. de adventu Christi ultimo accipiendo, contra *Kœnigsmannum* & *Zeltnerum*, de polygamia, contra *Wellenbergium*, de primo primi hominis statu, contra *Fanaticos*

naticos, & *Observatores halenses*, de absolutione ministri ecclesiæ non mere declarativa, de Osiandrismo in pietismo renato, de spiritu Brendeliano, contra Georg. Christoph. *Brendelium*, de primordiis emendatæ per Lutherum religionis, contra *Heumannum*, & de progressu emendatæ per Lutherum religionis. Longum foret omnia eius Programmata academica, Orationes, & Præfationes recensere. Libri autem, & tractatus, quos scripsit, non sunt a nobis prætereundi: ut, Breve iudicium de D. *Strimesii* Delineatione concordiæ Lutheranorum & Reformatorum in fundamento fidei, de Cabbala, contra D. *Buddeum*, de Oratione dominica, contra Novaturientes, atque in primis D. *Maium*, & denique de indifferentismo religionum, contra Ericum *Friedliebium*, hoc est, Iac. Frid. *Ludovici*. Vide Io. Christoph. *Celerum*, ordinis philosoph. vitembergensis assessorem, in Descriptione vitæ D. Gottlieb Wernsdorfii, qua ei novam dignitatem gratulatus est, editam Vitembergæ anno 1719. 4. qui & Professorum vitembergensium Vitas pollicetur, opus eruditis pergratum futurum.

Exception-Schrift, wider die allerunterthænigste Adresse, Exceptio contra Subiectissimum Iudicium, nomine Evangelico-lutheranæ ecclesiæ scriptum. Anno 1703. Auctor eius est D. Io. Christoph. BECMANNVS, theologus & professor in academia viadrina, qui presso pede sequitur dicta *Læscheri*, eaque ordine refutare laborat, in principio statim contra simulationem Ecclesiæ lutheranæ intercedens, ac dicens, sibimet nihil rei esse cum illa, sed cum ipso scriptore, qui, quasi mandatarius illius esset, in publico comparuerit.

Abhandlung etlicher fragen, Enodatio aliquot quæstionum de possibilitate, necessitate & utilitate christianæ concordiæ inter ecclesias euangelicas. 1703. Quæstiones sunt tres, & quidem de rebus modo dictis: & in fine expenduntur postulata Præpositi *Lutkenii*, atque ostenditur, minime ei gratum fuisse collegio interesse de præliminaribus faciendæ conciliationis deliberantium, operamque dedisse omnem, ut illud desereret.

Historie der ersten Religions-motuum, Historia primorum religionis motuum Lutheranos inter & Reformatos: cum Respon-

sione ad Exceptionem *Becmanni*. Lipsiæ 1704. Historia hæc profecta est a D. Val. Ern. LOESCHERO, atque in eo occupatur, ut dicta sua confirmet, & potissimum hoc probet, Lutheranos a Reformatis multis in locis male tractatos, eiectos atque expulsos esse. Sed *Becmannus* opposuit ei Christliche erwegung i. e. Christianum examen Historiæ primorum motuum religionis inter Lutheranos & Reformatos, de quo vide Dav. *Schultetum* de doctoratu theol. apud Reformatos non assumendo p. 5.

Christiani REINECCII Boesianismus per responsa & testimonia theologorum condemnatus. Lipsiæ (1704.) Quo id agitur, ut ostendatur, M. Io. Georgii *Boesii*, diaconi soraviensis, doctrinam de termino gratiæ peremtorio, sive tempore gratiæ sæpe diu ante mortem hominum finito & elapso, a Lutheranis theologis reiectam & improbatam esse. Et huic scripto præmittitur 1) D. Thomæ *Ittigii* Præfatio, in quo de *Puccio* & puccianismo pluribus agit, negatque se puccianum esse, quoniam nihil minus, quam hoc statuat, quoscunque homines, etiamsi de Christo nihil unquam audiverint, neque in eum crediderint, modo honestam duxerint vitam, salvari posse. Præterea disputat contra *Lichtscheidium*, & *Papium*. 2) Præfatio *Reineccii*, in qua institutum suum exponit, ne forte quis existimet, se iudiciis & testimoniis plus, quam fas est, tribuere. 3) Catalogus scriptorum, contra terminum gratiæ peremtorium editorum.

Christianus *Reineccius*, germanice *Reineke*, natus Mulingæ Saxonum A. 1668. *Schomeri*, Io. Nic. *Quistorpii* & *Fechtii* discipulus, philos. magister, sacræque theologiæ baccalaureus, variis eruditionem suam scriptis comprobavit, interque ea sunt Dispp. de nomine *Iehovah*, traditione *Eliana*, Terminorum philosoph. in theologia usu, & VII. dormientibus, Nucleus theologiæ positivæ, Epitome controversiæ de termino gratiæ, & Epitome Epitomes, Iusta animadversio in Monitoriam D. Phil. *Mülleri* pro libro Concordiæ, Biblia Lutheri germanica recognita, Alcoranus *Marraccii* cum Synopsi universæ theolog. muhammedicæ, Ianua hebrææ linguæ, & Biblia sacra quadrilingua, de quibus vide *Novum museum* T. III. 621. A Theologis rostochiensibus & uno lipsiensi præclara habet testimonia studiorum & vitæ.

Tobiæ

Tobiæ PFANNERI Iudicium de G. *Arnoldi* Historia eccles. & hæret. cum ipsius ARNOLDI Duplica, & *Pfanneri* Declaratione. Gothæ 1701. Vide *Eccardi* Monatl. Auszuge sive Extracta menstrua A. 1701. 39.

Tob. *Pfanner*, augustanus, consiliarius saxonicus, & Tabulario ducali gothano præfectus, vir celeberrimus, in publicum emisit Historiam pacis monasteriensis & osnabrugensis, Historiam comitiorum anno 1652. 1653. & 1654. celebratorum, ex archivo friedensteinensi depromtam, librum de catechumenis ecclesiæ antiquæ, Ecclesiasticarum observationum Partes II. Iudicium de Io. Georg. *Rosenbachio*, eiusque Defensionem, & scripta de fide archivorum adversus *Ludevvigium*, deque invisibilitate ecclesiæ ante Lutherum contra Io. Bapt. *Crophium*. Paul. *Amberger* disp. de Augusta litterata p. 70. *Crenius* de furib. librar. p. 281.

Ernesti Salom. CYPRIANI Allgemeine Anmerckungen, Vniversales observationes in Gottfriedi *Arnoldi* Historiam ecclesiasticam & hæreticam. Francofurti & Lipsiæ 1701. Editio tertia cuius contenta sunt hæc: 1) Præfatio ad tertiam editionem. 2) Præfatio ad primam editionem. 3) Proœmium de *Arnoldi* doctrinis. 4) Vniversales observationes. 5) Observationes de *Arnoldi* falsationibus. 6) Observationes de eiusdem erroribus. 7) Epistola ad Arnoldum. 8) Responsio ad eius Declarationem. 9) Responsio ad *Anonymi* Commonefactiones. Huc etiam pertinent Auctoris nostri Fernere proben, Vlteriora specimina de *Arnoldi* studio partium in Historia ecclesiastica.

Ernestus Salomo *Cyprianus*, Osthemio-francus, natus A. 1671. cuius maiores ex Italia in Poloniam, & inde in Germaniam delati sunt, primum professor philosophiæ extraordinarius in academia Iulia, deinde athenæi Casimiriani, quod Coburgi est, director & professor theologiæ primarius, iam doctor theologiæ, & consiliarius consistorialis, nec non præfectus bibliothecæ gothanus, vir variæ eruditionis laude celebris, laudatusque a D. Io. *Fechtio* in Epistola ad Manzelium, Criticæ in Gottfr. Arnoldi Criticam præfixa)(4. multis variisque scriptis remp. litterariam locupletavit: eius enim sunt, ne quid de Programmatibus, Præfationibus & Orationibus utriusque linguæ dicam, Dissertationes

de

de sudore Christi sanguineo, sudariis & fasciis Christi, mortibus primorum Socinianorum, pictura teste veritatis sub papatu, occisione furis nocturni, iure regio, & dicto *Tertulliani*: *Hæreticorum patriarchæ philosophi*: de fabrica crucis Christi, figlis omophorio Episcoporum græcorum, *Tertulliano* euangelico, *Clemente* romano euangelico, annulo Gygis, propagatione hæresium per cantilenas, (quæ recusa Londini, cum Conr. *Theodorici* Oratione de mixta hæreticorum prudentia, A. 1720. in 8. maiori) officio Principis circa subditorum felicitatem æternam, vitis Paparum adversus eorundem infallibilitatem, Cæsare MAXIMILIANO I. pontificatum maximum affectante, & tacitis iudiciis populi: item Animadversiones in Liberii *de S. Amore* Epistolas theologicas, Notæ in Hieronymi & Gennadii Catalogum scriptorum ecclesiasticorum, Vita Thomæ *Campanellæ*, Vindiciæ iustinianeæ pro *Iustini* martyris dialogo cum Tryphone, Centrum papatus, *Grotius* de V. R. C. cum Analectis, Io. Canutus *Lenæus* de V. R. C. cum Programmate de scriptoribus, qui christianæ religionis veritatem asseruerunt, Animadversiones in libellum pontificium, qui inscribitur Kurtz und gut, Breve & bonum, Programmata selecta cum Dissertationibus tribus de Regibus subdititiis, MARIA Stuarta Scotiæ regina, & vere sacro, Ethica CHRISTI, ex antiquis ecclesiæ doctoribus explicata, Historia pædobaptismi restituta adversus G. *Arnoldum* & Galenum *Abrahamsz*, Informatio de iure primogenitorum in illustribus familiis, Liber de ecclesia subterranea, Catalogus codicum MSS. bibliothecæ gothanæ cum Epistolis clarorum virorum, Hilaria evangelica, *Tenzelii* Historia reformationis, cui & altera pars accessit, *Myconii* Historia reformationis cum præfatione, *Spalatini* Annales Lutheri cum præfatione adversus Galenum *Abrahamsz* & D. *Schyn*, Convincens deductio de initio & progressu papatus, cum apologia pro reformatione, ac denique Epistola ad D. Christoph. Matth. Pfaffium de non facienda cum Reformatis concordia.

H. G. W. E. M. Augenscheinliche Erweisung, Clara demonstratio, Gottfriedum *Arnoldum* nec erudite, nec fideliter *Theodoti* Valentinianum fragmentum transtulisse, exiguamque eo notitiam græcæ linguæ prodidisse. Vlmæ 1701. Edita

ta a D. E. V. id eſt, Doctore Elia *Veiel:* qui & Epiſtolam ad Theologos euangelicos præmiſit, eis deliberandum proponens, an non Arnoldus pro apoſtata habendus, talis publice declarandus & condemnandus, & Præloquium, quo zelum ſuum contra Hiſtoriam Arnoldi hæreticam prodit, eamque *hæreticiſſimam* appellandum eſſe iudicat, ſe tuetur contra anonymum Arnoldi defenſorem, iudicium prodit ſuum de fragmento *Theodoti*, eiuſque verſione, nec non propoſitum ſuum de refutanda Arnoldi Hiſtoria, & diſquirit, utrum pietiſmus ſit ſecta. Demonſtrationis autem formator eſt G. WACHTER. Vide *Narrat. innoc.* A. 1701. 57. & *Serpilii* Epitaphia theol. ſuevor. p. 77.

Georgius *Wachter*, Eccleſiæ memmingenſis miniſter, de ſacris & elegantioribus litteris bene meritus, eum conſecutus eſt honorem, ut a D. Elia *Veielio*, viro laudatiſſimo, impenſe amaretur, nec parvi æſtimaretur.

EIVSDEM Aufrichtige Vorſtellung, Ingenua indicatio falſitatum *Arnoldi* erga veteres & recentes ſcriptores, & improbæ defenſionis hæreticorum & atheorum. Cum Confirmatione cenſuræ adverſus translationem Fragmenti valentiniani. Vlmæ 1702. In principio exſtat Epiſtola D. *Veielii* ad Wachterum, qua negat ſe pœnitere vel unius verbuli contra Arnoldum, eiuſque opus hiſtoricum prolati, neque etiam hac in cauſſa ſive Arnoldo, ſive alicui eius defenſori reſponſurum, adoptare autem præſens opuſculum, idque pro ſuo agnoſcere.

CLXVII.

Ausführliche beſchreibung des unfugs, Accurata deſcriptio turbarum, quam Pietiſtæ Halberſtadii fecerunt menſe Decembri A. 1692. Sine expreſſione loci, qui tamen videtur eſſe Lipſia, 1693. Vbi pariter de re pietiſtica in genere multa narrantur, aut, aliorum iudicio, finguntur. Auctor huius deſcriptionis fertur eſſe percelebris eo tempore apud Lipſienſes theologus & philologus, idque indicare videtur D. Ioach. *Langius* Antibarbari T. II. 570. Plures ei apologias oppoſuere, & ex ultimis etiam *Speneruſ*, quem vide in ipſius Conſiliis & iudiciis latinis P. III. 743. 750. & *Reitzium* Hiſtor. regenitorum P. V. 318.

Neues muster pietistischer gottlosigkeiten, Novum specimen pietisticarum impietatum, propositum in litteris clientis cuiusdam ad suum patronum. (1702.) Est Apologia pro D. Christoph. *Sonntagio* adversus ea, quae de illo relata fuerant in novis Colloquiis menstruis, & quidem mense Ianuario anni 1702. Et fama tunc temporis tulit, ipsum SONNTAGIUM eius auctorem esse.

Categorische antwort, Categorica responsio ad D. Christophori *Sonntagii* propositos articulos IX. concordiae, inter Fanaticos & Orthodoxos ineundae. Lipsiae & Francofurti 1705. Eorum autem, ut cum *Tertulliano* loquar, insufficientiam scriptor ostendere studet ex Verbo Dei, Compendiis theologicis, Io. *Arndii* Praefatione in Theologiam teutonicam, Agendis ecclesiasticis Civitatis noribergensis, & Minore *Lutheri* catechismo; atque e contrario unicum producit articulum, cuius beneficio ad sanctam & christianam concordiam pervenire liceat. Dic, quaeso, quis ille? Dicam: Finem faciendum esse quaestionum, disputationum, & logomachiarum, e quibus oriuntur invidia, contentio, convicia, bella scholastica, quae sint hominum corruptos sensus habentium, veritate privatorum, credentiumque, theologiam tantum esse opus oris, & lucri caussa faciendum; ex adverso autem instituendam sui abnegationem, Christi crucem in se suscipiendam, eumque presso pede atque indesinenter sequendum. Adiungitur etiam *Facultatis theol. lipsiensis* Responsum ad IV. quaestiones, datum A. 1705. de regeneratione, iustificatione, renovatione & fide viva.

Schuldige danck-pflicht, Officium gratitudinis in vindicanda doctoris bene meriti fama positum, & prurituì cuiusdam theologo-mastigis oppositum. 1707. Idque est refutatio prioris scripti, videlicet Categoricae responsionis, atque in eo D. *Sonntagii* Articuli concordiae X. defenduntur.

CAROLI XI. Regis Sueciae contra Io. *Matthiae* consilia irenica: cum Io. Andr. *Gabelii* in illud & Casp. *Calveri* Consultationem de pace ecclesiastica inter Protestantes ineunda Annotationibus. Hamburgi & Lipsiae 1709.

Carolus

Carolus XI. filius CAROLI GVSTAVI, Bremam obſidione cinxit, triplicis fœderis ſocius fuit, inquiſitionem in bona nobilium inſtituit, & donationes CHRISTINAE revocavit, abſolutam poteſtatem a Statibus obtinuit, ſtrenuus dux belli fuit, ſed & doluit, ſe in iuventute litteris non fuiſſe imbutum, in Lapponiam, terras illas ut cognoſceret, iter inſtituit, multiſque operibus præclare geſtis, quod mortale erat depoſuit anno 1697. ætatis 41. cum dimidio.

Io. Andr. *Gœbel*, tunc temporis erat ſtudioſus theologiæ: de quo in *Vnparthcyiſchen Gedancken* über Seb. Edzardi Refutation des Moderaminis inculp. tutelæ D. *Buddei* p. 4. & 9.

Erdmanni NEVMEISTERI freymüthige widerrede, Libera defenſio contra D. Io. Wilh. *Peterſenii* Liberam allocutionem. Gœrlicii 1709. Quæ recenſetur in *Narrat. innoc.* A. 1709.

Erdmannus *Neumeiſter*, natus A. 1671. in pago Vehteriz prope Weiſenfelſam, ſero, ſed tamen magna cum induſtria ac feliciter ad ſtudia litterarum ſe ſe adplicavit, ſolaque Dei providentia adiutus variis admotus eſt muneribus: primum enim fuit ſubſtitutus, deinde paſtor biebranus, & ephoriæ eckartsbergenſis adiunctus, poſtea diaconus, & mox concionator Aulæ weiſſenfelſenſis, præterea ſuperintendens, conſiſtorialis, primuſque concionator aulicus Soraviæ in Luſatia inferiore, & nunc paſtor hamburgenſis ad S. Iacobi, ſcriptis homileticis, poëticis & muſicis clarus, eiuſque eſt etiam Diſſertatio hiſtorico-critica de poëtis germanicis. Totus in lætitiam reſolvitur, quoties Dei admirabilem atque immenſam benignitatem, quam a puero expertus eſt, cogitat, atque ideo in Symbolum ſibi elegit verba Pſalmi 84, 12. *Sol & ſcutum eſt Iehova Deus.* Vide Io. Sam. *Magni* Hiſtoriam ſoravienſem.

SCHWALCHII Sermo introductionis profeſſoris theologiæ, 1709. Introducendus erat ad profeſſionem theologiæ in Gymnaſio ſtetinenſi D. Georg. Balthaſar *a Maſcovv.* Hoc igitur officium nomine regio ſuſtinuit excellentiſſimus Schwalchius, pia & gravi oratione theologos profeſſores adhortans ad veram & operibus fructuoſam theologiam. Huic ſimilis eſt oratio Iacobi *Facciolati*, Gymnaſii patavini præfecti, ad theologiam, dicta A.

Nnn 2 1717.

1717. & hic loci denuo excusa, qua neminem esse verum theologum, nisi pariter sit vir bonus, firmissimis argumentis evincit.

N. *a Schwalch*, tunc erat Regiæ Maiestatis Suecicæ minister Status, & Regiminis regii in urbe stetinensi cancellarius: eiusque memoria durabit, quamdiu erunt homines, qui practicam æstiment, colendamque statuant theologiam.

Gedancken, Cogitationes de doctrina Ioan. Iulii *Struvii*: cum D. Simonis Ioannis *Arnoldi* Epistola de eadem materia. 1711. Melius tamen ille instructus postea, atque admonitus, scrupulos suos abiecit, iisque nuncium misit. Erant autem illi de vocatione ministrorum ecclesiæ, subscriptione librorum symbolicorum, auctoritate Constitutionis ecclesiasticæ & Magistratus, baptismi efficientia, baptismo infantum, regeneratione per baptismum, confessione & absolutione, S. cœnæ administratione & fructu, iudiciis Facultatum theologicarum, & virorum piorum ex plebe, denique de inhabitatione Christi in Turcis, Ethnicis, & impiis hominibus.

Bartholdi FEINDII Züchtigung, Castigatio in dehortatione & correctione Christiani *Krumbholzii*, pastoris hamburgensis ad S. Petri. 1707. Acerbum est scriptum, quo huic delicta sua ob oculos ponit, & quantum erga se etiam elencho abusus sit ecclesiastico per integrum biennium, libere & confidenter ostendit atque obiicit.

Bartholdus *Feindius*, hamburgensis, natus A. 1678. Iuris utriusque licentiatus, parum, ut videtur, curavit ea, quæ contra se scripserunt Theologi saxonici in Apologia pro Krumbholzio, quæ post hæc a nobis recensebitur, p. 51. & 52. ac mira expertus est fata: si non ipse ea provocavit, suæque faber fuit fortunæ.

Aliquot candide sentientium THEOLOGORVM ET PASTORVM IN SAXONIA SVPERIORE Hœchstnothwendige anrede, Summe necessarium Alloquium ad omnes & singulos theologos & Pastores in & extra Germaniam, itemque omnes Christianos civitatis hamburgensis, & in primis sanctos S. Petri, de liberatione captivi D. Christiani *Krumbholzii*. Lipsiæ & Francofurti 1709. Cui etiam inserta est p. 55. Epistola *Lutheri*,

theri, qua iudicium fert de IV. civium deprecatione ad Comitem arnstadianum pro expulso pastore suo D. Ioach. *Mœrlino*. Rogant igitur & adhortantur omnes, quos alloquuntur, ut caussam Krumbholzianam faciant suam, eumque quovis modo e carcere liberare studeant, &, si viri diœceseos Petrinæ, cui captivus erat præpositus, libellum supplicem pro pastore suo forte non audeant offerre, ne rebelles videantur, id faciant piæ eorum uxores & matronæ; ceterum suadent, ut per amnestiam dissidium inter Magistratum & Krumbholzium sopiatur atque tollatur. Sed Hamburgo ad consulentes vox audita est hæc: *Quis hoc requisivit a manibus vestris?* Non enim defuere causæ huic iusti & æqui iudices, quorum sententia Krumbholzius ad perpetuam condemnatus est custodiam.

Nosce te ipsum, sive Relationes de Pietistis. Partes II. A. 1711. In priore XVI. producuntur notæ Pietistarum characteristicæ, & excerpta ex D. Io. Frid. *Mayeri* Brevi Relatione de Pietistis, & Hartwigi *Bambamii* Catechismo pietistico; in posteriore hoc negotium continuatur, & calumniæ calumniis, iniuriæ iniuriis cumulantur, Pietistæ in VI. classes distribuuntur, & variæ adferuntur quæstiones de Pietistis, cum suis responsionibus. Notandum autem, *Facultatem theologicam halensem* contra Mayeri scriptum Apologiam edidisse.

Ioan. Gottlob STOLZII Bedencken, Iudicium de absolutione, quando & quo in casu, sine Consistorii præscitu & constitutione, confitenti denegari possit. Dresdæ & Lipsiæ 1708. Putat, id fieri posse 1. erga eum, quem minister ecclesiæ ex certis indiciis impœnitentem esse iudicet. 2. qui iussus fuerit abstinere a loco confessionis sine prius peracta pœnitentia. 3. qui nolit correctionem vitæ promittere. 4. qui non doleat de peccato, quod diffiteri nequit. 5. si Superiores faveant confitenti. 6. ubi non sit formatum iudicium ecclesiasticum, nec commissarii caussæ sufficientem habeant instructionem, resque ecclesiasticæ non in consilio, sed in conclavi Principis, aut in cancellaria tractentur. 7. erga ipsum Principem, territorii dominum, & supremum episcopum, non in quantum denegatio habeat ignominiam & realem effectum in foro & vita civili, sed in quantum sit mera publica de-

 claratio,

claratio, qua coram ecclesia testimonium feratur, hominem talem non esse verum ecclesiæ membrum, quamdiu non egerit pœnitentiam. Atque in hisce sententiis sequitur vestigia Sam. *Edzardi*, Logices & Metaphys. professoris in Gymnasio hamburgensi; excitat tamen etiam illustrem *Thomasium* de clave ligante, aliter in re tam gravi docentem.

Io. Gottlob *Stolze*, natus Pirnæ in Misnia A. 1667. philos. & theol. doctor, & superintendens primum waldenburgensis, nunc lubbenensis, edidit, cum adhuc esset academicus, Dissertationes de *Eusebio*, *Theophilo* euangelico Luc. I. & Act. I. Silentio divino, Metaphysica falso pro lexico philosophico venditata, Amicitia inter pocula: & postea Propositionem de fide, quod non possit consistere cum proposito peccandi, Quid sit faciendum christiano, & quomodo se gerere debeat in controversiis religionis, Epistolas IV. videlicet 1. de charactere piorum motuum. 2. quo fundamento irregenitus dicatur *illuminatus*. 3. de influxu gratiæ in intellectum & voluntatem simultaneo. 4. de duplici unione Iustificationis & Renovationis, Verum pœnitentiæ ordinem, de Scriptis *Arndianis*, Tectas cogitationes sub nomine *Ingenui Germanici Symbolici*, earumque Continuationem, Dissertationem de præservatione massæ, ex qua Christus nasci debuit, Præiudicia puritati doctrinæ in vita christiana damnum inferre, Epistolarum pastoralium fasciculum, Responsionem ad quæstionem, an concubinatus sit tolerabilior polygamia? Iudicium de neutralitate in religione, & huius Defensionem, sub titulo: Neutralitas religionis iure reiecta.

COELESTINI Weissagung, Prognosticon de successione hispanica, turbis suevicis & bavaricis, & gestis Imperatoris eiusque Confœderatorum contra Regem Galliæ, ac felici & glorioso eorum exitu. 1707. Antea 1704. Sed in plurimis prophetia hæc, ab anno 1703. usque ad 1707. pertingens, a vero aberravit.

Cœlestinus, ordinis S. Benedicti, vir pius & religiosus, sed simplex, nec habens, sed affectans spiritum propheticum, Prognosticon illud edidit anno 1671.

CAROLI XII. Regis Suecorum Quotidianæ preces & cantiones, cum psalmo CI. 1707.

Carolus, filius CAROLI XI. Succorum, Gothorum & Vandalorum Rex, composita pace rysvicensi, glorioseque gesto bello cum Polonis & Russis, fortunam adversam expertus est ad Pultavam, ita ut in obsidione læsus in calce alterius pedis, & acie victus a Russis, cum paucis equitibus Benderam Sarmatiæ ad Niesterum fugere, & turcici Imperatoris favorem & protectionem implorare cogeretur. Absoluta autem hac catastrophe, cum suis, post aliquot annos, per Hungariam & Germaniam in regnum suum reversus a Danis vindictam sumere constituit, atque in Norwegiam hiberno tempore irrumpens, & Friderici Halam obsidione premens globo per caput traiecto interiit, & magnanimitatis, generositatis ac fortitudinis, qua per totum terrarum orbem cluebat, finem fecit anno 1718. die XI. Decembris, cum vixisset annos 36.

Io. Frid. MAYERI Kurze und einfæltige erklærung, Brevis & simplex explicatio cantionis, *Nun komm der heiden Heyland.* Gryphiswaldiæ.

Sigm. Christiani GMELINI Apologetische erklærung, Apologetica declaratio de lutherana ecclesia, eiusque doctrina, ministerio ecclesiastico, externo cultu divino, sacramentis, e. r. 1708. Cum Christiani Gottfriedi SCHMOLLERI & Polyc. Iac. BAVERI scriptis eadem de materia. Quæ omnia tradita sunt Consilio sanctiori serenissimi Ducis wurtembergici: & sunt speculum multarum corruptelarum, e quo tam studiosi theologiæ, quam pastores se emendare possint.

Christianus *Gmelin* erat diaconus herrenbergensis in illo Ducatu; *Schmoller*, repetens in collegio Stipendiariorum tubingensi; & *Bauer*, studiosus theologiæ.

S. K. Antwort, Responsio ad II. quæstiones, 1. quid indicandum de separatione malorum hominum a bonis? 2. ecquid de separatione bonorum a malis? Cum N. T. Replica. (1709.) S. K. est Samuel KOENIG, & N. T. Nicolaus TSCHERNIVS: atque hic Separatistarum partes tuetur.

Freye gedancken, Liberæ cogitationes de possibilitate & impossibilitate observandi Edictum saxonicum de vitandis duellis. 1708. Est dialogus inter Libertatem & Obedientiam, in quo Libertas,

tas varias proponit obiectiones contra illud Edictum, quasi servari nequeat; sed Obedientia eas dissolvit, & Constitutionem iustam, summe necessariam, utilemque esse pronunciat.

Casp. NEVMANNI Gutachten, Iudicium de pueris & puellabus in Silesia publice orantibus. 1708. Anno 1707. coeperunt isti liberi preces suas facere in aperto campo, extra pagos & oppida, hoc tamen discrimine, ut alii dicerent, se se orare pro restitutione ædium sacrarum, alii templa & scholas suas desererent. De hoc opere ita iudicat *Neumannus*, id esse mixtum, & habere quid divini, humani, & diabolici; maiores autem natu humillima adoratione prosequi debere Deum O. M. cuius iudicia sint inscrutabilia, & cuius viæ impervestigabiles, pœnitentiam agere, atque ardentius precari, simplicemque & rudem iuventutem recte informare, quod preces secundum primum & secundum præceptum ita sint faciendæ, ne obedientia erga tertium & quartum, per contemtum cultus divini in templis & scholis, & inobedientiam erga parentes ac Superiores, negligatur. Additur etiam Oratio, quam iuventus silesiaca, in primis glogoviensi in Principatu, tam in oppidis, quam in pagis, sponte ac sine parentum adhortatione, sub cœlo, cum devotis cantionibus, bonoque ac tranquillo ordine, quotidie dixit. De auctore inferius dicetur.

Augusti *Von* SCHOENFELD Aufrichtige erwegung der Erlauterung Fürstl. meklenburgischen kirchen-ordnung, Ingenua expensio illustratæ Constitutionis ecclesiasticæ in Principatu meklenburgico, quæ publicata fuit A. 1708. Hamburgi 1709. In qua laudabilia eius repetit & adprobat, sed & p. 67. ac seqq. ea proponit, quæ dubia & erronea videntur. Præcipue multus est in doctrina de sanctificatione sabbati, p. 16. & de mutatione confessionarii, p. 67.

Io. Adolphi FROHNII Nohtwendige ablehnung, Necessaria depulsio calumniarum apud exteros sparsarum, quasi recederet ab orthodoxia, atque chiliasmo & quibusvis novitatibus deditus esset. Mulhusii 1700.

H. B. Gespræch, Dialogus inter Orthodoxum & Alethophilum, de hæreticis. 1712.

Aaronis

Aaronis SINCERI Nothwendige Adresse und warnung, Necessaria supplicatio & dehoratio ad Germaniæ Rectores sive Magistratus de dura persecutione sic dictorum Pietistarum. Sine die & consule. Sub larva autem Sinceri latitat Ernestus Christophorus HOCHMANN ab Hochenau, qui lamentatur, illos, qui Pietistæ vocentur, quique Christi mandato se se a pravis separaverint, atque ad Christum, lucem æternam, intus divertant, illumque solum, ne in tenebris ambulent, sed ut lucem vitæ habeant, sequantur, persecutionem pati, in carcerem compingi, puniri, civitate ac bonis suis spoliari, eiici, atque in exilium propelli, eosque rogat, ut eiusmodi actus intermittant, atque innocentes, & Deo Christoque eius dicatos, suo quemque iure frui & gaudere sinant.

Species facti & quæstio, quid faciendum ratione confessionis peccatorum, & sumtionis S. cœnæ, postquam quis excommunicatus, & publice remotus est a participatione sacramenti altaris, & officio patrini. 1698. Auctore Christiano NEVBAVRIO, Cum variis appendicibus, videlicet Formula excommunicationis, Litteris I. M. *Lufteii*, *Alardi*, A. *Pfeifferi*, Delineatione ineundæ concordiæ, Iudicio *Giessensium theologorum*, & *Vltraiectensium*, aliisque.

Christianus *Neubaur*, Præfectus civitatis bremensis præsidio & Dux cohortis, (Commandant und Obrist-Lieutenant) illiteratus quidem vir, sed curiosus tamen rerum, etiam theologicarum, & liberior aliorum censor, atque ita odium & persecutionem incurrens, & publice in ecclesia, sine expresso quidem nomine, sed ea tamen descriptione, qua ab omnibus nosceretur, excommunicatus, atque ab officio patrini in posterum exclusus, quod ille postea iniuriam interpretatus est, obiit Bremæ A. 1717. ætatis 71.

EIVSDEM Echte und rechte wahl Gottes, Vera Dei electio ad hominum salutem. 1698. Proposita III. quæstionibus: 1. An Deus homines elegerit eo modo, quo Papæ romani eliguntur? 2. Aut, sicut eliguntur Reges Poloniæ? 3. Vtra harum electionum hominibus sit gratissima, ita ut optent, se se hac ratione electos esse? Primam negat, alteram adfirmat, statuens, secun-

dum pacta conventa electionem factam esse: ad tertiam autem respondet, electionem papalem, qua unus ex Cardinalibus, dum nihil agit, & laute tractatur, ad tantum fastigium pluralitate votorum exaltatur, hominibus suaviorem atque optabiliorem esse altera, qua secundum Dei ordinem atque praescriptum debeat vivere.

EIVSDEM Glaubensbekentnis, Confessio de satana. 1699. In qua de existentia, attributis, & operationibus mali spiritus disseritur, omniaque dictis Scripturae comprobantur.

EIVSDEM Erœrterung etlicher fragen, Solutio quaestionum aliquot. 1699. Earum sunt III. 1. Soline in primitiva ecclesia Apostoli & consecrati Episcopi baptizaverint, absolverint & S. cœnam administraverint, an laici? 2. Iustum ne & verbo ac voluntati Dei conforme fuerit, quod hac in re vetus ecclesia libertatem permitteret, an hoc ipso peccaverit, impieque egerit? 3. Vtrum hodierni sic dicti Christiani, eo quod talem laicis libertatem non amplius permittunt, sed omnia illa Statui ecclesiastico sive clericis, qui Spirituales vocantur, tanquam propria vindicant, hoc modo melius, aut peius, quam veteres Christiani faciant? Ad primam respondet, etiam laicos interdum illos actus obivisse: ad secundam, iustum id fuisse: ad tertiam, non facere melius. Interim sollemniter testatur tam hic, quam in Praefatione, non esse sibi mentem, quod Ministerium sacrum tolli, suoque privari iure debeat, sed tantum ostendere voluisse, certis in casibus illos actus etiam a laicis exerceri posse.

C. N. B. id est, Christiani NEVBAVRII Grundliche vorstellung, Solida ostensio, binos pastores Principi suo absolutionem & accessum ad S. cœnam denegantes iniuste egisse. 1706. In qua eorum rationes proponit, atque ad eas respondet.

EIVSDEM IV. Epistolae ad Sebast. *Edzardum*, 1707. 1708. In prima earum simulat, se eius scripta de benedictione toti cœtui ecclesiastico impertienda, deque concordia, Lutheranos inter & Calvinianos minime ineunda, magna cum delectatione, nec minore fructu legisse, cupere tamen hac de re ulterius cum eo agere. In reliquis adversarium agit, ac disputatorem, supponens, Reformatos non errare in fundamento, ideoque concordiam cum iis

iis iniri posse. Ad primam respondit *Edzardus* in Appendice ad Refutationem D. *Breithaupti*, atque ad secundam in Excussione quæstionis, An Calvinistæ, sive ita dicti Reformati, id ex animo credant, quod credendum simplici est homini, seu idiotæ.

EIUSDEM Antwort, Responsio ad M. Magni *Gartneri* libellum famosum, quem inscripsit Neubaursche Læsterungen, Convicia neubauriana. 1707. Primo adfert rationes, cur non statim responderit: deinde vero ad singulas eius obiectiones respondet.

Vnpartheyische gedancken, Mediæ cogitationes de Sebast. *Edzardi* Refutatione Moderaminis inculpatæ tutelæ D. *Buddei*, 1708. Auctor est quidam ex discipulis Professorum halensium, sicut ipse prodit p. 7. & 9. Sed scriptum non magni est momenti; neque etiam rubro sive titulo respondet.

CLXIIX.

Io. Melchioris STENGERI Buch, Liber pro iis, qui christianismum suum melius discere, veramque ad salutem a deviis bene & accurate discernere cupiunt. Erfurti 1669. Quo usitata hodie magna pœnitentia multorum errorum accusatur, & fidei fructibus carenti larva detrahitur, simulque bonorum operum summa necessitas, salva tamen fidei, respectu salutis, operatione, efficacius urgetur. In Præfatione aperit auctor, quid ipsum impulerit ad librum hunc scribendum atque edendum; detonat contra vitia & scandala Pastorum quorundam, quodque non omnes illorum recte distinguant inter objecta terrenda & solanda; docet, salvam rem esse in homine tentato & de misericordia Dei quasi desperante, si 1. animum habeat non peccandi voluntarie, & 2. serio expetat sitiatque gratiam Iesu Christi; denique solvit obiectiones, quæ sibi fiant: videlicet 1) An velit accusare Ecclesiam Dei, quasi non recte hac de re docuerit? 2) Cur non maneat in usitatis loquendi formulis? 3) Doctrinam ipsius esse terribilem, & facile quem posse in desperationem conicere: aut 4) ansam dare ad spiritualem superbiam, ita ut putent homines, se esse magnos sanctos, se bene observare præcepta Christi, &c.

Io. Melch. *Stenger*, erfurtensis, transactis in V. universitatibus, ienensi, lipsiensi, wittebergensi, erfurtensi, & argentinensi

XII. annis, primum diaconus ædis Prædicatorum in patria, & post remotionem ab officio inspector storckoviensis ad fines Lusatiæ, tandemque pastor primarius, & inspector wittstockiensis, vir præsentis ac fortis animi, pœnitentiæ assertor, & pietatis christianæ promovendæ studiosus, sed correctionum impatiens, & quod excedere videretur, multos nactus adversarios, interque eos *Hartnaccium*, *Herzium*, *Pertschium*, *Rangonem*, Io. Frid. *Mayerum*, ne quid de integris Collegiis dicam, præter ea, quæ hic iam recensentur, scripsit Quæstiones & responsiones pro iis, qui ad S. cœnam se conferre volunt, A. 1667. Legitimum & christianum zelum adversus impudentem *Hartnaccium:* Formulam absolutionis militibus a Ioanne datæ, 1688. Responsionem ad *Hartnaccii* Nova Parnassi, 1689. Vindicias Responsionis contra *Hartnacci* Retorsionem, 1689. Contra Iudicium wohnsidelense (M. Io. Georg. *Pertschii*) de observantia præceptorum Dei, 1691. Iesum, unicum nostrum dominum & legislatorem, 1693. Deliquia *ienensium*, & Dedekenno insertarum censurarum, 1693. Provocationem Io. Frid. *Mayeri* & Conr. Tiburtii *Rangonis* ad pugnam, 1694. Iteratam & Tertiam provocationem *Mayeri*, 1694. *eiusdemque*, ut equitis hastati, post multam in campo martio olympico spumantis equi agitationem, tandem tentatum, sed vanum impetum atque assaltum, 1694. & finitis tot pugnis, totque duellis, eo ivit A. 1710. ubi nullæ sunt commotiones, nullæ contentiones, & disputationes nullæ, postquam in tumultuoso hoc mundo vixisset annos 71. menses 5. G. *Arnold* Hist. eccles. & hæret. P. III. c. 14. p. 135. *Hartnaccius* in Continuat. Syntagmatis Micræliani p. 1078. *Spener* Consil. theol. latin. P. I. 265. P. III. 46. 482. 496. 539. 551. & ipse *Stenger* de Hartnaccismo c. 2. C 3.

EIUSDEM Einschærfung, Inculcatio duorum utilium, atque ad verum christianismum pertinentium dogmatum. Erfurti 1670. Quænam illa? 1. Qui in fine vitæ non habet testimonium sanctæ, & ad normam præceptorum Christi transactæ vitæ, is non moritur beate, nec venit (puta, ordinarie) in regnum Dei. 2. Magna pœnitentia non toties, ut multi arbitrantur, a veris Dei filiis repetitur; sed ea vel non opus habent, vel certe non secunda, multo minus tertia, decima, aut centesima vice. Scopus autem huius scripti est, veros Christianos in cursu pieta-

tis confirmare, eos vero, qui ſibi videntur eſſe chriſtiani, dehortari, & ex ſecuritatis ſomno excitare. Additur Summaria recenſio eorum dogmatum, quæ ab ipſo de pœnitentia & vero chriſtianiſmo propoſita, in contentioſo autem & perverſo hoc ſæculo cenſita, improbata & condemnata ſunt, & Dan. *Seileri*, ſuperintendentis ichtershuſani, Iudicium de Stengeri doctrina, quam ſcripturæ ſacræ conformem agnoſcit.

EIVSDEM Reſponſio ad Dan. *Hartnaccii* librum invectivum & maledicum. 1670.

EIVSDEM Apologia & Reſponſio ad *Ienenſium theologorum* Relationem, in qua eam erroneæ accuſarunt doctrinæ. Francofurti ad Viadrum 1672. Pariter ea defenduntur, quæ Ienenſium Cenſuris, operi Conſiliorum Dedekenniano additis, anno ſuperiore oppoſuit: cum brevi Refutatione Stengeriſmi enervati, ab *Hartnaccio* editi.

CLXIX.

Ioannis Matthæi MEYFARTI Chriſtliche erinnerung, Chriſtiana admonitio de exulantibus, apud Academias euangelicas, bonis conſtitutionibus, & intruſa in earum locum barbarie. Schleiſſingæ 1636. & poſtea 1641. Eaque IV. abſolvitur libris; quorum primo agitur de turpi atque horribili barbarie, quæ in euangelicas irrepſit academias: ſecundo de iis, quæ ſecuta ſunt poſt expulſionem diſciplinæ & honeſtatis, & introductionem pravorum & barbarorum morum: tertio de cauſſis, propter quas reformatio academiarum noſtrarum ſuſcipienda: quarto de mediis neceſſariis, quibus inhiberi poteſt introducta in academias euangelicas impia & barbarica vita. Hiſce præmittitur longum Prooemium, V. conſtans capitibus; quorum primo oſtenditur, qui fiat interdum, ut eiuſmodi incidant tempora, in quibus martyres & confeſſores ſunt rariſſimi: ſecundo tractatur de ſtudioſis theologiæ, quorum multi non perpendant ſcopum ſuum, quid ſacro in ſtatu ſint acturi, & quas ipſis dotes Deus conceſſerit: tertio, ſolatio eriguntur ſtudioſi, qui in academiis vexantur, & cum egeſtate contemtuque conflictari neceſſe habent: quarto reſpondetur ad obiectiones, quæ contra hos libros formari poſſent: quinto conſilium datur de barbarie ex academiis expellenda, ſi

nempe in illis seminaria sive collegia erigerentur, in quibus veri & pii educarentur studiosi sacrarum litterarum. Hisce subiungitur epilogus de scopo huius operis: qui quidem hic fuit, ut auctor pro virili tolleret magnum illud malum, & perniciosissima illa zizania, quibus maiestas universitatum euangelicarum læditur, earumque honor, gloria & fama magnum patitur detrimentum. Sancte etiam testatur, non esse suum propositum, euangelicis ecclesiis & academiis maculam affricare, easque odiosas aliis, & famosas reddere, neque etiam piorum, & nomen suum implentium studiosorum se esse hostem, sed vitia eorum taxatum atque abolitum ire, in primis studiosorum theologiæ, quorum (turpe dictu) maxima pars improbi sint, multisque & magnis vitiis dediti. Certe proficuum, si non necessarium, foret, ut omnes & professores & discipuli academici diligenter sæpiusque hoc legerent opus, atque officium inde suum cognoscerent, & quidquid indecens, quidquid inhonestum, deponerent, atque ita se se gererent, ut vere dici posset, academias nostras esse fodinas puræ veritatis, templa virtutis, sacraria pietatis, & morum palæstras optimorum atque sanctissimorum, quibus litterati a plebe humi repente, vitiisque sæculi immersa, distinguantur. Multa etiam alia præclara habet hic auctor, ut, Pontificios scriptores & theologos in aliquot punctis multo se melius explicasse, quam tempore reformationis, p. 92. Euangelicorum sectas duas pessimarum se hæresium mutuo postulasse, & non obstante Concordia marpurgensi controversias mirum in modum auxisse; observasse tamen se, omnes illos theologos, qui conciliationi Euangelicorum obstiterunt, aut iusto citius hinc abreptos, aut in ipsorum filiis atque nepotibus horribiliter punitos esse, p. 98. male etiam cessisse illis, qui de effuso in Gallia & Belgio sanguine Christianorum tripudiarunt, p. 99. nec satis doleri posse, quod etiam iuvenes atque imperiti theologastri, qui ne per momentum quidem ad portam mortis fuere, neque in ulla angustia, tentatione & periculo versati, quique nihil nisi syllogizare, declamare, ac deblaterare sciunt, de maxime arduis ac sublimibus rebus loqui, scribere & iudicare audeant. p. 99. Hæc & similia alia ulcus academiarum euangelicarum & multorum pseudotheologorum tangentia, non poterant sane grata & suavia illis esse, qui mali affecti erant: inde factum, ut bonus vir pluri-

plurimorum invidiam & odium incurreret, pessimeque audiret, quasi qui academiis convicium dixisset, easque eversum ac sublatum iret, honorem ordinis theologici læsisset, papista & calvinista esset, aut certe indifferentista, & religionum commixtor, librique venditio severe prohiberetur. De quo legi potest G. *Arnold* P. IV. 468. Sed omnes hæ accusationes in fumum abeunt, si quis librum ipsum legerit, & abusum rei ab eius usu distinxerit: imo cognoscet, *Bœclerum* Bibliographiæ criticæ p. 818. bene ac recte sic iudicasse: *De reformatione Academiarum Meyfartus scripsit librum germanicum multa libertate, qua odium auctori apud multos conciliavit. Sed fatendum est, vera dici.* Qui quidem addit: *Licet forte consultius fuisset, latina lingua scribi ea, qua homines imperitos facile movere possent, ut studia & scholas odio prosequerentur.* Sed si Academici non verentur peccare coram imperitis & plebe, quin potius magnum illis offendiculum præbent, cur vernaculo idiomate non taxentur, præsertim ab eo, qui probis ac laudabilibus academiis debitum exhibet honorem, & studia, tamquam rem utilissimam, etiam atque etiam commendat?

Io. Matth. *Meyfartus*, natus Ienæ in Thuringia, primum Coburgi in Gymnasio casimiriano linguarum, philosophiæ & theologiæ professor, tandemque ipsius Gymnasii director, deinde, cum doctoris honores impetrasset, professor theologiæ in vetustissima universitate erfurtensi, ac postremo S. Ministerii senior & pastor in æde Prædicatorum, vir pius, veri amans, moderatus, multis tentationibus exercitus, inter eos, qui ecclesiæ nostræ tam vitæ innocentia, quam doctrinæ gloria insigne decus attulerunt, iure meritoque numerandus, multisque scriptis, in primis vero Mellificio oratorio, Anti-*Becano*, Dissertatione de pace inter Euangelicas per Germaniam ecclesias concilianda, Meletematis theologicis, Imagine veri studiosi SS. litterarum, & Solida instructione de pastorum & præceptorum scholasticorum salariis celeberrimus, pie placideque ex ingrato mundo migravit A. 1642. ætatis fere 53. postquam ante obitum paternis summi Numinis oculis manibus usque totam patriam, venerabile ministerium, antiquissimam ex academicis scholam, civium honestissimam communionem, omnemque studiosorum coronam toto se pectore iam dudum commendasse fassus esset. *Witte* Memor theol. 1007. *Micraelius* Syntagm. histor.

histor. eccles. 768. & *Spener* Consil. theolog. latin. P. III. 140. ac Præfat. in Io. Henrici Vindicias dicti Salvatoris nostri Luc. 18, 8. §. 15.

Palinodia Stengeriana. 1671. In qua 1) traditur historia controversiæ stengerianæ. 2) apologia fit contra Censuras wittebergensem & ienensem. 3) differitur de discrimine legis Christi & Mosis. 4) harmonia indicatur, bella scilicet, ipsarum Censurarum. Titulus autem libri est ironicus, quo caussam suam, si *Speneri* iudicium in Consil. theol. lat. P. III. 496. admittimus, auctor corrupit, seque plane alium, quam de eo sperabatur, demonstravit.

Io. Melch. STENGERI Secta cervicodurorum, seu de Hartnaccismo. 1681. In qua auctor se purgat contra ea, quæ *Hartnaccius* in Continuatione Syntagmatis Micræliani p. 1077. & seqq. adversus se effutiverat. *Ingenue fateor* (scribit *Spenerus* Consilior. theol. latin. P. III. 46) *Hartnaccio, quam Stengero, etiamsi hic se reduci, non ita, uti decebat, passus sit, magis me indignari: cum apud illum pleraque malitioso animo suscepta fere constet.*

EIVSDEM Deutliche Furstellung, Perspicua ostensio, quam improbi contemtores verbi divini & doctrinæ Christi sint illi pastores & professores, qui fidelem veritatis confessorem, Io. Melch. *Stengerum* oderunt, aut etiam condemnant. 1685. In Proœmio solvit auctor dubia, quæ alii contra ipsius tractatus, ad restaurationem christianismi editos, moverunt; ipsius autem libri capita agunt 1. de discrimine peccatorum: aliud enim esse ait peccata voluntaria, aliud humanos lapsus. 2. de vera contritione. 3. de necessitate bonorum operum. 4. de officio renatorum. 5. de lege Christi. 6. de perseverantia christiana. 7. de possibilitate novæ obedientiæ 8. de necessitate incrementi in studio pietatis. 9. de perfectione renatorum. 10. de gloratione licita. 11. de duplici certitudine: quarum videlicet alia sit impetratæ iam remissionis peccatorum, alia futuræ in bono perseverantiæ. 12. de discrimine pœnitentiæ: aliam enim esse piorum, sive quotidianam, aliam lapsorum, sive maiorem & solemnem. 13. de voluntate Dei iudiciali. 14. de sera pœnitentia: eam esse dubiam

CLXX.

Bewæhrung, Evictio, S. apostolum Petrum non venisse Romam, nec ibi passum esse; adeoque Romanum pontificem non posse se venditare illius successorem. Sine expressione loci, & anni. Ex typis autem & ratione scribendi apparet, opusculum isthoc statim in principio reformationis impressum esse. Et habet II. Partes, quarum prior continet XVIII. argumenta, quibus probatur, S. Petrum nunquam venisse Romam; posterior VII. obiectiones Romanensium, cum earum solutionibus.

Gabriel REEHAANII Kleiner Peter-Calender, Parvum calendarium Petrinum. Wittebergæ 1622. Est chronologia peregrinationis Petri & Pauli, secundum annos passionis Christi, & eius temporis Imperatorum romanorum: in qua monstratur, pontificatum Petri antiochensem & romanum meram esse fabulam.

Io. HIMMELII Calvinischer Schafspelz, Calviniana pellis ovina Relatoris berolinensis, qui Confessionis augustanæ III. editiones germanicas simul edidit Francofurti ad Viadrum, atque ita ostendere voluit, etiam Reformatos adhærere Augustanæ confessioni, nec nisi verbalem pugnam esse de variata & invariata Augustana confessione. Ienæ 1639. Quatuor hic ventilantur quæstiones: 1. An inter invariatam & variatam Confessionem august. reale sit discrimen? 2. An reale hoc discrimen Calvinianos a pace religionis excludat? 3. An quis salva conscientia utrique possit adstipulari Confessioni? 4. An Calviniani genuini sint socii Augustanæ confessionis. Auctor quidem adfirmat duas priores, duas posteriores autem negat. Et p. 31. agit etiam de differentia inter Electorum confessionem, & confessionem IV. Civitatum. In Dedicatione loquitur de officio Principis seu Magistratus erga ecclesiam christianam, dicens, præstare ei debere commodam habitationem, legitimam defensionem, sufficientem alimoniam, & artificiosam institutionem; eundemque sibi providere pios, christianos & incorruptos consiliarios atque ministros, & iuxta cum iis vivæ religionis praxi operam dare sedulam atque perpetuam. Neque in Præfatione tegit iram ac zelum suum adversus Calvi-

nianos, scribens, eos modo vi usos esse contra Lutheranos, modo fraude: & ad hanc refert præsens negotium de exhibitione trium exemplarium Augustanæ confessionis.

Io. MVLLER de quæstione, An quis unquam, laici præsertim in V. T. ad salutem pervenerint sine Christi cognitione? Hamburgi 1628. Hæc quæstio reducitur ad III. capita, quorum primo asseritur, neminem unquam æque in veteri, ac novo fœdere, sine Christi cognitione salvatum esse: secundo respondetur ad argumenta contraria: & tertio ea proponuntur, quæ christiano ad salutem scitu de Christo sunt necessaria.

EIVSDEM Nothwendige vertheidigung, Necessaria defensio accuratæ relationis de novorum prophetarum, qui se vocant illuminatos doctores & Theosophos, religione, doctrina, & fide. Hamburgi 1636. Opposita, Ministerii lubecensis & luneburgensis nomine, Nicolai *Tetingi* Apologiæ. Et constat X. capitibus: 1. Tetingum ad nullum principalem ipsorum libri articulum respondisse. 2. Eundem multa recoxisse, quæ iam ante fuerint refutata. 3. de illius erroribus, & quidem in doctrina de incarnatione Christi. 4. de regeneratione. 5. de vocatione ad sacrum ministerium. 6. de auditu interno. 7. de iudiciis politicis, iuribus iurandis, & iure gerendi bellum. 8. de confessione coram ministro ecclesiæ, & S. cœna. 9. de contradictionibus Tetingi. 10. de personalibus, quæ ille immisceat. Hisce subiungitur Io. *Gerhardi* Iudicium de usuris.

Io. Georgii SELDII Bericht, Instructio de Iesu Christi regno gratiæ. Hamburgi 1661. Contra Chiliastas. Tractatur igitur cap. 1. de nomine, origine & progressu Chiliastarum. 2. de fundamentis, quibus secta hæc refutari possit. 3. de quibusdam insignibus quæstionibus, quæ ex chiliasmo sequuntur. 4. de confutatione obiectionum Chiliastarum. 5. de officio piorum Christianorum erga Chiliastas. Quibus additur Appendix de loco Apocalypseos *Ioannis* cap. 20, 1. seqq.

Io. Georg. *Seldius*, philos. magister, primum scholæ primislaviensis conrector, deinde variis in locis pastor, tandem ecclesiæ havelbergensis pastor & inspector, medio sec. XVII. & ultra floruit, mor-

mortuus A. 1671. suumque hunc tractatum censendum obtulit Ordini theologorum vitembergensium, qui & eum adprobarunt. In Præfatione meminit, plures etiam lucubrationes in parato se habere ad imprimendum, videlicet Theoriam nominis *Iesu*, eiusque Praxin, Annotationes theoreticas & practicas in Epistolam S. apostoli *Iuda Thaddei* cum casibus conscientiæ, Speculum boni & mali patroni ecclesiastici, Manuale seu Vade mecum, & alia: publicæ autem luci commisit Concionem de incendio A. 1658. & Cogitationes pœnitentiæ, propter 2. porcellos monstrosos, A. 1663. natos.

Kommet her, und leset mit verwunderung, Venite huc & legite obstupefacti, quomodo Ioseph, B. Mariæ maritus, a Papistis vocetur. 1665. Oppositum Io. *Scheffleri* Idolo rationis Lutheranorum. Vocatur autem omnipotens Protector, Tertia persona Trinitatis creatæ, optimus Auxiliator contra Turcas, unicus pueri Iesu Angelus tutelaris, Opitulator in omni periculo, S. Trinitatis necessarius, Cui omnes angelos servire debeant trisagio, Qui partes suas habuerit in redemtione mundi, Salvator, qui salutem nostram operatus sit, Communis consalvator mundi, Generalis protector ducatus Bavariæ, Qui in omnibus angustiis opem possit ferre, qui omni tempore, cunctis in locis, in quibusvis casibus, omnia valeat efficere, omnia, omnia: Cui totus mundus cum omnibus creaturis subiectus esse debeat, Qui Christo imperet, & toti mundo imperare possit, Ad cuius mandatum Christus sol subsistat, Cui Iesus obedienter serviat, ita ut ipsa etiam Maiestas divina maiori non colatur servitio, quam Ioseph: Esse, quod Iesus iuret, dicendo: Ita me Deus amet, nisi essem Christus, ego vellem Ioseph esse. Præterea vocatur Substitutus Deo Patri & Spiritui sancto, qui Spiritus sancti, ut sponsi, vices peregerit apud virginem Mariam, Incarnatus Spiritus sanctus, eiusque consponsus apud B. Virginem, Qui in persona & nomine Spiritus sancti concurrerit in magno mysterio incarnationis Verbi: Omnium dominus creaturarum, qui sit supra omnes cœlites, supra ipsum cœlum, Qui habeat clavem paradisi, qui Christo portas cœli aperuerit, & salutarem eius sanguinem sudore commiscuerit suo: Bavariam non potuisse meliorem contra Turcas protectorem invenire, quam Iosephum, atque hunc a tota Bavaria inclinato capite, toto corde,

magnaque fiducia, ut defensorem omnipotentem, adorandum esse. Hæc sunt excerpta ex P. F. Andreæ *a S. Theresia*, discalceati carmelitæ & ordinarii concionatoris monacensis, concione, habita & cum adprobatione Superiorum impressa Monaci A. 1664. Excerpsit autem ea, preloque commisit *Studiosus quidam*.

Kommet her, und entsetzet euch noch mehr, Venite huc, magisque obstupescite, quomodo erga Iosephum & Sanctos idololatria committatur in papatu, id est, Refutatio Defensionis homiliæ Patris carmelitani Andreæ a S. Theresia de Iosepho. 1665. Defensio illa, sub titulo *Bescheids* sive Declarationis, in lucem emissa fuit Neyssæ anno prædicto. Præsenti autem Refutationi subiungitur Specimen & narratio, quomodo apud Pontificios de invocatione Sanctorum & imaginum publice doceatur. Ad quam tamen controversiam peritia, iudicio & æquitate opus est, ne plura dicas, quam probare possis.

Ausführlicher beweis, Accurata demonstratio, quod doctrina de intercessione, invocatione & adoratione Sanctorum falsa sit, & idololatrica. Brunsvici 1666. Est colloquium trium hominum de concione P. Andreæ *a S. Theresia*, quæ & ipsa in fine addita: atque auctor Demonstrationis ostendere studet, doctrinam de invocatione & adoratione Sanctorum defunctorum esse fabulam & somnium humanum, de qua neque S. scriptura, neque antiqua Ecclesia christiana quidquam sciat. Ecquis vero auctor, qui Præfatiunculæ litteras hasce A. H. B. S. B. subscribit? Est Andr. Henricus BVCHOLZ, superintendens brunsvicensis.

Andr. Henr. *Bucholz*, Schœninga-brunsvicensis, philosoph. magister, in schola hamelensi conrector, Gymnasii lemgoviensis rector, in academia rinteliensi philosophiæ practicæ & poëseos professor, nec non ibidem theologiæ extraordinarius, inde coadiutor, tandemque superintendens brunsvicensis, vir industrius, affabilis ac prudens, ideoque amorem ac venerationem cunctorum expertus, concinnavit Ethicam, Notas in *Lucianum*, Poëmata sacra germanica, Meditationes sabbaticas, Herculem & Herculiscum, (quibus tecte historia proponitur tricennalis belli germanici, & tota traditur philosophia ac theologia) Tractatum de indulgentiis, & Caussam præcipuam, cur prudens christianus euangelicus

cus non fieri velit debeatve romano-catholicus, nimirum quia unicum sit verbum Dei, Scriptura sacra, viribusque exhaustus decessit A. 1671. aetatis 63. *Witte* Diar. biograph. E e e e 2. ac *Rehtmeyer* Hist. eccles. brunsvic. P. IV. 596. 670.

Io. Conr. ZELLERI Wiederholte bekentnis, Repetita confessio verae euangelicae ecclesiae in Ducatu wurtembergensi de sabbato hebdomadali in Novo testamento. Tubingae 1672. Aliquot quaestionibus proposita, auspiciisque serenissimi Ducis edita. Et quaestiones quidem sunt sequentes: 1. An christiana & N. Tti ecclesia etiam habeat sabbatum, ad cuius sanctificationem sit obligata? 2. Quodnam illud sit? 3. Quomodo sanctificandum? Vbi & de tolerantia mercatuum vicinorum, & recreatione in diebus dominicis. 4. Quis debeat sanctificare? 5. Quamdiu sanctificatio durare debeat? 6. Cur, & quem in finem?

Io. Conr. *Zeller*, Heidenheima-wurtenbergicus, philos. magister, primum diaconus, deinde pastor wildbergensis, porro theol. doctor, abbas bebenhusanus, consiliarius ecclesiasticus, & superintendens ecclesiarum generalis, elaboravit Explicationem summariam librorum Mosis, nec non historicorum, & reliquorum usque ad Canticum canticorum, item totius N. Tti, Institutiones catecheticas, Commentationem in Augustanam confessionem, & Exegesin in Postillam Lutheri ecclesiasticam, oculosque clausit A. 1683. cum aetate esset satis provecta, hoc est, octogenarius. *Witte* Diar. biograph. T. II. 129.

Ioannis MVSAEI Ablehnung, Depulsio sparsae horrendae calumniae, quasi Ienae in sede principali & academia saxonica sit secta *Conscientiariorum*, (der Gewissener) eique magno numero addicti tam cives, quam studiosi. Ienae 1675. Editio altera. Cum accurata narratione de impiis & seditiosis A. 1674. sparsis chartulis, unde calumnia ista suam traxit originem: cumque Defensione S. scripturae contra blasphemias in impiis illis chartulis contentas. De Conscientiariis illis rumor vagabatur, eos reiicere S. coenam, nilque credere, nisi quod eorum conscientia ipsis suggereret. Chartulae autem, sive impia diaboli folia continebant bina colloquia, unum quidem inter hospitem & tres peregrinos diver-

ſarum religionum Altonaæ, alterum inter D. Henr. *Brummerum* paſtorem bellicum & latinum ſcribam militarem, videturque earum auctor eſſe Matthias *Cnuzen*, Eiderſtedta-holſatus, qui ſomniis deceptus David-Georgianis ad Naturaliſtas ſe converterit, & inde lapſus ſit in atheiſmum. Suntque Conſcientiarii hi Naturaliſtis peiores, quia hos eructarunt articulos: Non eſſe neque Deum, neque diabolum, Magiſtratum nihili æſtimandum, templa contemnenda, ſacerdotes reiiciendos, coniugium a ſcortatione nihil differre, & unicam eſſe vitam, poſt quam nec præmium detur, nec pœna.

Henrici BVNTINGII Deſcriptio monetarum & menſurarum S. ſcripturæ. Helmſtadii 1583. In qua omnes monetæ argenteæ & aureæ, & omnes menſuræ ſiccorum & liquidorum, quibus Ebræi, Græci & Latini uſi ſunt, quarumque in V. & N. T. mentio fit, explicantur, & cum noſtris monetis ac menſuris conferuntur.

Pauli EGARDI Auslegung, Explicatio admirandi, pretioſi & artificioſi cornu CHRISTIANI V. Daniæ & Norwegiæ e. r. electi Principis. Luneburgi 1642. Quæ abſolvitur IV. capitibus: nam 1. diſquiritur, quando & ubi inventum fuerit? nimirum ab ancilla quadam nomine Chriſtina, quam alii Catharinam vocant, filia Svenonis, A. 1639. 20. Iulii, in Iutlandia, in via, quæ Oſterbya ducit ad oppidum Tundriam. 2. quæ ſit eius materia & forma? Materia eſt aurum obryzum; forma poteſt cognoſci ex figura in lignum inciſa. 3. quid ſignificent variæ illæ figuræ & imagines hominum, draconum & ſerpentum, in cornu expreſſæ. 4. unde nam veniat, & quid ſignificet. Auctor quidem putat, non ab ethnico, ſed a chriſtiano Principe aut Dynaſta illud paratum eſſe, eiusque figuris & imaginibus ſignificari, res præclaras, præcipue in religione, geſtum iri ſub CHRISTIANO V. eiusque Patre glorioſiſſimo. De hoc cornu primus ſcripſit Olaus *Wormius*, quem ſecutus eſt *Egardus*, & hunc exceperunt Enewald. Nicol. *Randulphus*, Thom. *Bartholinus*, Pet. *Winſtrupius* & Trogillius *Arnkiel*: de quibus lege, ſi placet, *Sibbernii* Bibliothecam hiſtoricam Dano-norvegicam c. 12. p. 337.

Paulus

Paulus *Egard*, paſtor nortdorpianus in Holſatia, vir religioſiſſimus, & utiliſſimis ſcriptis, quæ A. 1679. a Spenero edi cœperunt, celebris, vixit A. 1622. Ne tamen nihil de illis dicamus, hoc addam, ab eo nos habere Medullam theologiæ, *Salomonem* eccleſiaſten, Hominem microcoſmum ſecundum naturam & gratiam, Vindicias *Arndianas*, Chriſtianiſmum *Ioannis*, Divinum ſanctuarium in heredibus Ieſu Chriſti, Mundum immundum, Tubam divinæ gratiæ & lucis in *Apoc.* 20. Myſterium regni Dei in homine, Theſaurum ſapientiæ ex epiſtola ad Romanos, Informatorium chriſtianum, & reliqua. *Micralius* Synt. hiſt. eccleſ. 749. *Spenerus* Conſilior. latin. P. II. 128. Atque hic plurimum ſe fatetur delectari eius ſcriptis, virumque l. c. vocat pientiſſimum, ſicut Io. *Mollerus* Introduct. in Hiſtor. cimbr. P. II. 170. incomparabilem ſtudii pietatis, & veræ chriſtianiſmi praxeos *ἐργοδιώκτην*.

Iſraëlita revertens armatus, verus ne, an fictus? ſive, Vera narratio de X. tribubus Iſraëlis, a Salmanaſſare captivi in Aſſyriam abducti, 2. *Reg.* 17. A. 1666. Inquiritur, quorſum venerint? an adhuc ſuperſint, & redituri ſint, Palæſtinam ut recuperent & regnum reſtaurent iſraëliticum? Docetur autem, translatos fuiſſe in Mediam, nec niſi conditionate ipſis promiſſum reditum in patriam, fruſtra vero alium exſpectari Meſſiam.

Claudii Franciſci MENETRERII Grundliche widerlegung, Solida refutatio venditatæ ab Arnoldo *Wion* pro *Malachiæ*, epiſcopi hibernici, opuſculo, prophetia de romanis Pontificibus, ab A. 1143. uſque ad finem mundi regnaturis, e gallico in germanicum translata a Chriſtiano *Wagnero*. Lipſiæ 1691. Et Menetrerio quidem prophetia videtur eſſe partus alicuius clientis Cardinalis SIMONCELLI, qui in Conclavi A. 1590. ſenior fuit Collegii. Samuel autem *Andreæ* illam Malachiæ vindicare nititur.

Claud. Fran. *Menêtrier*, gallus, Soc. Ieſu, emblematicis, heraldicis, aliisque ſcriptis clarus, diem ſupremum obiit A. 1705. *Acta eruditorum* paſſim, & *Narrat. innoc.* A. 1705. 502.

Malachias, hibernus, abbas bangorenſis, deinde epiſcopus comerenſis, tandem archiepiſcopus armachanus, S. Bernardi familiaris, cum aliquot annis ſedi illi præfuiſſet, modeſtiæ cauſſa ſponte eam reliquit, & dunenſi inſpectione functus eſt uſque ad

finem

finem vitæ, qui incidit in annum Christi 1148. cum esset in cœnobio claravallensi, Romam denuo profecturus, & annum ætatis agens 54. postque mortem in Sanctorum numerum relatus est. *Menêtrier* hic C 4. *Cave* de scriptorib. eccles. 461. Kœnig 497. *Olearius* Biblioth. scriptor. eccles. T. I. 457. *Placcius* de pseudon. 178. *Tableau* de la cour de Rome 476. & *Lexicon univ. histor.* T. III. 423.

Arnoldus *Wion*, duacensis, natus A. 1554. monachus S. Benedicti de Mantua, ordinis D. Benedicti Nigrorum, Congregationis cassinensis, alias S. Iustinæ de Padua, scripsit Vitam S. Gerhardi, & duos libros, unum de antiquissima familia romana *Anicia*, e qua S. Benedictum & Austriæ Duces derivare conatur, alterum de claris Benedictinis, atque hos duos libros compegit in unum opus, idque, eo quod ex stirpibus constaret, & arboribus genealogicis, vocavit Lignum vitæ. *Menêtrier* h. l. C 3. *Kœnig* 871. & *Lexicon univ. histor.* T. IV. 698.

Christianus *Wagner* inter eruditos notus est, ut philos. magister, & pastor lipsiensis ad S. Ioannis.

CLXXI.

Io. Wilhelmi PETERSENII Nubes testium veritatis de regno Christi glorioso. Francofurti ad Mœnum 1696. In Dedicatione sententiam de regno Christi glorioso seu millenario ait se didicisse ex verbo Dei, & credidisse nostratium relationi, quod Patres primitivæ ecclesiæ ab ea alieni fuerint, sed cognoscentem, quam iniuste sibimet ea, quæ ne in mentem quidem suam unquam venerint, ab adversariis imposita sint, ipsos adiisse Patres, eosque studiose evolvisse, & alia omnia invenisse. Ipsum autem opus tribus constat libris, quorum primo testes ex veteri testamento usque ad Christum, secundo ex novo, a Christo usque ad Bernardum & Aelredum seculo XII. & tertio e temporibus reformationis, a Waldensibus ad auctoris usque ætatem, producuntur, & in fine narrat auctor, quid sibi & uxori suæ Iohannæ Eleonoræ, natæ ex nobili familia ab & in Merlau, circa lectionem Apocalypseos S. Ioannis contigerit, & catalogum promit scriptorum, quæ de regno Christi glorioso testantia vulgaverit. Minime autem crasso chiliasmo addictus est auctor, teste *Spenero* in Consil. theol. lat. T. III. 730. 740.

EIUSDEM Regnum Chrifti defenfum. Francofurti 1698. Contra D. Io. Georg. *Neumannum*, aliofque *αντιχειμενας*, videlicet, Frid. Vlr. *Calixtum*, Geb. Theod. *Meierum*, Io. Bened. *Carpzovium*, Godofred. *Weifium*, Herm. *Von der Hardt*, & Barthol. *Niemeierum*. In quo fimul (ut verba rubri habent) demonftratur, tantum abeffe, ut doctrina hæc de Regno Chrifti gloriofo, e cœlis venturo, atque in terris erigendo, fit contra fidei articulos, ut nullus eorum abfque huius cognitione, fecundum totam extenfionem & latitudinem fuam, digne intelligi poffit.

Henningi HVTHMANI Prodromus Novi fœderis, *Ier.* 31, 31, ad confenfum in articulo de Iuftificatione Chriftianis reftituendum expofiti. Cum II. libris ipfius Novi fœderis, A. 1696. Quorum primo præmittuntur univerfalia: collectio enim fit plerorumque, quæ ad Novum fœdus pertinent, & demonftratur, quid rationis in Novo fœdere quidlibet eorum obtineat: fecundo oftenditur, quid rationis fides, & quid fpontanea obedientia in Novo fœdere obtineat. Sed & duos alios fcribere fibi propofuerat, tertium nempe, quo exactiffima exhiberetur declaratio, & conciliatio: & quartum, quo examinarentur ii, qui in Scripturis notati exftant, vel a fœdere novo plane aberrantes, vel eidem non convenienter fe fe gerentes. Sed hi duo ultimi libri in lucem non prodierunt; dubiumque eft, an affecti fuerint unquam. Interim ex editis illis conftat, auctoris fcopum fuiffe, probare, quod non minus fpontanea obedientia, quam fides, ad iuftificationem fit neceffaria.

Henningus *Huthman*, philofophiæ magifter, per XV. annos rector fcholæ ilfeldenfis, abdicato hoc munere fcripfit ediditque Fœdus novum ad confenfum in articulo de iuftificatione hominis coram Deo Chriftianis reftituendum, de quo fupra, nec non Cogitationes grammaticas de L. C. *Sturmii* Demonftratione mathematica de S. cœna A. 1715. & poftea Caffellis Mathefeos ftudiis atque excercitiis operam navavit. *Lenckfeld* Antiqq. ilfeldenf. p. 206.

Io. Philippi ODELEMII Differtationes II. de diftinctione legum mofaicarum in Morales, Forenfes, & Ceremoniales. (Helmftadii) A. 1702. In priore varia continentur paradoxa, ut, Omnes

leges mosaicas esse politicas: Legem moralem nunquam in rerum natura fuisse: Decalogum non solum sua natura Deo esse mutabilem, sed & quemlibet Principem posse eundem reiicere, si salvum hoc modo eius imperium esse possit: Legum cærimonialium non esse significationem typicam & umbratilem. Posteriore autem illa corriguntur, immo auctor ea ex aliorum mente se attulisse declarat. Hinc quum unum illorum de Principe *Narrat. innoc.* A. 1717. p 342. perstringeretur, *auctor* ad illud respondit in Annotat. ad Kochii Indifferentistam p. 114.

Io. Phil. *Odelem*, brunsvicensis, natus A. 1678. philos. & utriusque Iuris doctor, & antehac Eccles. collegiatæ magdeburg. S. Nicolai canonicus, regiique Regiminis advocatus ordinarius, iam vero in urbe patria advocatus percelebris, olim *theologorum* huius & salanæ academiæ, deinde, mutato studiorum genere, *Thomasii*, *Stryckii* iunioris, ceterorumque *ICtorum halensium* discipulus, liberioris vir ingenii, quam ut traditionum iugo collum facile submittat, non tamen pertinax, si meliora doceatur, edidit, ut potiora commemoremus, disputationes de Re monetali Ebræorum, de Diaconissis primitivæ ecclesiæ, de Lingua hebræa, (primum enim sacris addictus erat studiis) & inauguralem A. 1704. de Reliquiis sacramenti in matrimonialibus; item Vindicias Tractatus wolfenb. de quæstione, An, qui a lutherana ad romano-catholicam transit religionem, propterea salutem amittat? contra D. Val. Ern. *Læscheri* Iudicia secreta adversus Papatum, 1706. Responsionem ad *Tolandum* de Aula regia berolinensi, & elect. hanov. 1706. Tractatum iuridicum de successione coniugum brunsvicensium statutaria, 1707. Expositionem panegyricam numismatis argentei in memoriam ducalis palatii Salzthalensis, A. 1708. Iudicium de hac quæstione, An Princeps lutheranus, impetrandi muneris ecclesiastici gratia, sine læsione conscientiæ suæ & salutis, religionem suam cum romano-catholica permutare queat? 1710. & Catecheticam defensionem huius Iudicii, 1712. contra Michaëlem *Treugo*, A. 1712. Iudicium de Io. *Rempenii* argumentis in actibus publicis academiæ Iuliæ propositis, 1711. Epistolam ad I. F. contra novellistam londinensem, 1709. Alteram ad eundem de utendo contra sycophantam iure retorsionis, A. 1711. Tertiam ad eundem contra theologos tub. 1712. Epistolam ad Christ. Rittmeierum

de

de Statuum Imperii iure reformandi, & quasvis religiones A. 1624. in suis territoriis non usitatas recipiendi, 1709. Dissertationem de Reliquiis consistoriorum Protestantium romano-catholicis, 1704. & 1713. Responsionem ad D. Chr. Frid. *Plathnerum* de pacto inter coniuges, quo maritus suo imperio in uxorem renunciat, an sit validum? A. 1714. Iudicium de Doctorum *Sonntagii* & *Stolzii* reiecta Neutralitate religionis theologica & politica, 1715. Apologiam pro disputatione inaugurali de Reliquiis sacramenti in matrimonialibus, contra D. Val. Ern. *Læscherum*, & D. Mich. Henr. *Gribnerum*, A. 1716. Responsio ad Zephyrinum de Pace adversus D. *Læscheri* Censuram Cogitationum palæo-christianarum, 1718. Sub Christiani *Anonymi* nomine, Annotationes ad IV. controversiam de lectione Scripturæ sacræ, in D. *Læscheri* Refutato Dema, A. 1716. Annotationes ad I. C. *Kochii* Refutatum indifferentistam, & D. *Læscheri* Narrationes innocuas, A. 1719. Præfationem in D. *Petersenii* Piam Chloën corinth. 1719. & Vlteriorem responsionem ad D. Io. Gottlob *Stolzii* Reiectam neutralitatem religionis.

CLXXII.

Christiani DEMOCRITI Eroeffneter weg zum frieden mit Gott und allen creaturen, Aperta via ad pacem cum Deo & omnibus creaturis, sive omnia eius opera theologica. Amstelodami 1709. Auctoris enim, ut in Præfatione dicitur, intentio hæc erat, confusos in Babele animos a sectaria lue, & furore zeli intempestivi liberare, e contrario autem immotam in communione fidei cum Christo salutem iisdem vel maxime commendare. Atque, ut cetera prædictæ Præfationis persequamur, adversariorum impetu expressa in meliorem flecti partem rogat: quædam etiam mutari iam potuisse fatetur, quæ in hac vel illa sententia per accidens irrepserunt, aut quæ zelus adversus ἀταξίας regni antichristiani ipsi suggessit, omnes scilicet congregationes externas deserendas esse; sed consultius visum fuisse, omnia ita relinquere, uti antea scripta erant, lucique exposita. Sunt autem horum operum partes XX. 1) Orcodoxia orthodoxorum, sive vera mendacia, & mendax veritas imprudentium zelotarum (cogor loqui cum auctore) in secta lutherana. Contra *Lænizeri*, pastoris weitershusani, Defensionem, & simul Detectionem hodiernæ novæ

formæ docendi pietisticæ. Fatetur autem in Vitæ suæ curriculo p. 337. se in hoc libello, quamvis non nulla liberius scripserit, contra conscientiæ suæ convictionem adhæsisse traditionibus Seniorum, ne forte promotioni suæ in patria futuræ remoram iniiceret. *Narrat. innoc.* A. 1712. 929. 2) Papismus Protestantium vapulans, sive castigatus papismus in cæcis defensoribus egenarum traditionum humanarum in ecclesia Protestantium. Cum librum hunc scriberet ac publicaret, spes erat, ipsum ad tertiam professionem theologicam in academia gissena vocatum iri: at ille nihilo minus libertatem muneri & honoribus anteferre maluit; prout ipse refert p. 338. Vide etiam *Narrat. innoc.* A. 1701. 64. & Ioach. *Langii* Ingenuas narrationes T. I. 11. 3) Vinum & oleum in vulnera castigati papismi Protestantium, sive declaratio, confirmatio & defensio præcedentis libri: in qua speciatim D. *Schvvarzenauii* marpurgensis Apologia, & *Lænizeri* Defensio examinantur. Annectitur Babelis Epicedium p. 313. & Curriculum vitæ auctoris p. 315. Vide etiam *Narrat. innoc.* A. 1701. 306. 4) Principium, medium & finis orthodoxiæ & heterodoxiæ, sive Narratio, quibus ex caussis intricatæ controversiæ religionis ortæ sint, quibus mediis propagatæ, & quo tandem modo dirui queant. *Narrat. innoc.* A. 1712. 931. 5) Axioma Adami veteris perperam theologizantis, detectum in hypomnemate D. Phil. Lud. *Hanneckenii*, prof. wittebergensis, de gradibus sanctitatis viatoris christiani. Sunt Theses XVI. in quibus præcipue docetur, Christum æque mediatorem esse ratione officii prophetici & regii, atque sacerdotalis: fidem salvificam non tantum dicere relationem ad Christum mediatorem, qua est sacerdos, sed etiam, qua propheta est, & rex; eamque denotare talem cordis assensum & plerophoriam, quæ nixa verbo veritatis, Christo restauratori, abdicata voluntate propria, & captivata sub obedientiam fidei ratione, se tradit, & ex eius plenitudine omnem salutem exspectat: fidem hanc salvificam admittere gradus, & pro ratione graduum fidei variare quoque gradus sanctitatis in fideli; interim quemvis fidelem anniti debere, ut mortificatione & depositione hominis veteris in dies proficiat in sanctitate, & perfectior reddatur. 6) Coram Veritatis tribunali accusatus, auditus, & condemnatus confessionarius. Proponitur hæc res sub forma dialogi, & auditio confessionis peccatorum,

rum, facta a ministro ecclesiæ, inutilis, minimeque necessaria declaratur. 7) Christiani *Democriti* Confessio fidei. Qua omnia eius dogmata uno quasi fasce comprehenduntur: nimirum de S. scriptura & verbo Dei, essentia divina eiusque triplici manifestatione, officio mediatorio I. Christi, fide salvifica in Christum redemtorem, iustitia fidei, electione in Christo, gradibus, incremento & consummatione novæ in Christo creaturæ, baptismo, S. cœna, confessione peccatorum & absolutione, officio Spiritus novo in fœdere, Magistratu sæculari, statu œconomico & laboribus, ac vera christiana religione. 8) Civitas Christi in terris sine usitato statu ecclesiastico, politico & œconomico. Prætendit nimirum, hos ordines sive status ex regno naturæ ortos, & ira Dei, inter homines babelicos, qui Christi nomen gerunt, stabilitos esse: cum examine in hisce ordinibus fundati, contaminati & irrationalis cultus per preces, deprecationes & gratiarum actiones. Additur appendix, in qua iudicium fertur de D. *Speneri* libello, inscripto: Querelarum de corruptio christianismo abusus, & rectus usus. 9) Detecta falsa mensura Examinis *Neuffiani*. Qua auctor se purgat contra quorundam calumniatorum accusationes, doctrinamque repetit euangelii. 10) Delineatio theologiæ academicæ, contra D. Io. Ernest. *Gerhardi* Programma, publice affixum Giessæ A. 1703. quo studiosos invitat ad collegium disputatorium. Egestati externi hominis in vita civili & œconomica opem ait ferre Medicinam sive Physicam, cum Astrologia & Pyrotechnia sive Chemia, tanquam sociabus suis: deinde Mathesin cum omnibus suis disciplinis, ut Arithmetica, Geometria, Vranometria sive Astronomia, Architectonica, Optica, Statica & similibus; quibus addi possint Ars musica, Poësis, Geographia & Historia; omnia tamen hæc mortem, venenum & tenebras esse sine regimine divinæ sapientiæ. Veram autem theologiam in eo ait occupatam esse, ut homo interior, sive spiritus, liber redeat ad amissam imaginem divinam, & locum suum post brevem hanc vitam reperiat in terra viventium. 11) Illuminata delineatio theologiæ academicæ, sive Replica ad eiusdem *Gerhardi* Responsionem, seu, ut vocat, Brevem confutationem. 12) Verus baptismus Christianorum. Est historica recapitulatio omnium S. scripturæ N. T. dictorum, in quibus mentio fit baptismi aquæ. Ceterum negat, sacra-

ſacramenta eſſe ſigilla gratiæ aut verbum viſibile, in iiſque dari e[...]nerat. remiſſ. peccatorum, confortationem fidei, ſalutem ac beatitudinem. Pag. 601. Appendix exhibetur, qua auctor ad *Cronii*, paſtoris treburienſis, Clavem ligantem reſpondet, eamque, cum non ſoleamus clave aliqua ligare & obſerare, irridet, & Græcos prius, quam Latinos, ritum confitendi & abſolvendi habuiſſe negat. 13) Hodegeta ad amiſſam lucem & perfectionem, cum Præfatione, in qua Io. *Merckeri* duo tractatus, videlicet Chriſtiana inſtructio 1. de libertate docendi, & ſenſu clavis ligantis ac ſolventis, 2. de communione ſanctorum, ſummarie repetuntur. Ipſe autem Hodegeta II. conſtat Partibus, quarum priore, quæ reſpicit theologiam, agitur 1. de differentia veteris & novi fœderis, ſecundum internam œconomiam, in opere regenerationis. 2. de eorundem differentia, ſecundum externam œconomiam, in ſeparatione ſanctæ eccleſiæ. 3. de falſo iudaiſmo & gentiliſmo, atque irrepente apoſtaſia a Chriſto & iuſtitia regni eius; deque hæretico, quis ſit, & quo modo ſecundum Scripturam cognoſcendus. 4. de doctrina hæretica, e IV. ſcaturiginibus profluente, quippe quæ ſint (a) gratiæ divinæ detorſio ad impietatem. (b) iugum legis. (c) fraus rationis, Chriſtum in regno gratiæ poſſe in interiori homine opus ſuum peragere, & novam promovere creaturam, etiamſi externus homo in regnante ſua vita ſe ſe in omnibus conformet filiis huius ſæculi. (d) converſio Chriſti in miniſtrum peccati. 5. de exemplis impurorum ſpirituum ex quarta modo dicta ſpecie; poſteriore, quæ reſpicit externam, 1. de origine corporum naturalium. 2. de origine lapſus & maledictionis in naturalibus corporibus, deque magia prava. 3. de origine benedictionis, & correctione, erga maledictionem in exteriore natura, ſive de bona magia, in natura, & ſupra naturam. 4. de morbo naturalium creaturarum, earumque medico, & medicina in genere. 5. de œconomia ſpiritus naturæ in corpore viſibili, ad eius ſuſtentationem, incrementum, & propagationem, deque termino vitæ humanæ. 6. de duobus in medico requiſitis, videlicet medicaminis inventione ac præparatione. 7. de igne, aqua, terra, aëre; & quid ſub nomine Lucis & Perfectionis ſit in natura intelligendum. Quid ergo? Lux, inquit, & perfectio externæ naturæ eſt extracta pura lucis & ignis ſpecies, ſi ad perfectam ſuam durationem

tionem in igne sublimata & evecta est. Ceterum sicut in Praefatione secundae Partis, Fata sua chemica communicat auctor, ita in fine tractatus duplicem exhibet Appendicem, unam de choreis & artificiosis saltationibus, eas statui ab amico, (puta Io. Christoph. *Langio*, prof. giessensi) & recte quidem, non tantum spiritui Iesu Christi & regulis christianismi, sed etiam rationali honestati & sanae moralitati e diametro adversari; alteram de substituto D. *Gerhardi*, professoris giessensis, magistrum suum defendere, atque ostendere curante, eum non usum esse sophistica, sed recte statum controversiae formasse: quem confutat *Lutheri* iudiciis de academiis. Ad extremum notandum, Hodegetae huic Io. Gustavum *Reinbeckium* A. 1719. opposuisse tractatum de Redemtione per lytron. 14) Vnus pastor & unus grex, sive infallibilis via, omnes sectas & religiones ad unicam veram ecclesiam & religionem reducendi, & sine ullo syncretismo constanter coniungendi. Ecquaenam illa via? Vno verbo, pax cum Deo in pura conscientia, & usus caritatis erga proximum. 15) Tres epistolae ad Conradum *Bruskium*, concionatorem aulicum offenbacensem, adversarium suum, qui sub nomine Heracliti *Philadelphi* latitare se posse credidit. 16) Examen & adnotationes ad *Bruskii* Epistolam de veteri & bona, item de nova & mala religione. 17) Clypeus veritatis, quo tractatus de uno pastore & uno grege, contra D. Alb. Ioach. *von Krakevitz* defenditur. Cui tamen hic reposuit Recensionem (einen Vortrag) praecipuorum articulorum fidei lutheranae. Vide *Novam biblioth.* T. V. 42. & *Narrat. innoc.* A. 1712. 901. 18) Cogitationes, super alicuius theologi suecici (Io. Frid. *Mayeri*) Brevi relatione de Pietistis. Cum Relatione ipsa. Cogitationes hasce M. Iustus Wessel. *Rumpaus* excepit Responsione. 19) Fatum fatuum, i. e. stulta necessitas, sive evidens Demonstratio, omnes, qui in theologia & doctrina morali libertatem voluntatis creaturae rationali denegant, per manifestas consequentias obstrictos esse ad evertendam in essentia divina libertatem, aut ad confirmandum *Spinosae* atheismum: simul etiam revelantur mysteria philosophiae *Cartesianae*, atque ostenditur, quam putide vanitates hae atque praestigiae se se ipsas evertant, & quantum damni publicae inde rei accedat.

Christia-

Christianus *Democritus*, sive, ut ipse indicat p. 1231. Io. Conradus *Dippel*, natus Franckensteinii in Hassia A. 1673. studiis tam medicinæ quam theologiæ deditus, olim unus ex asperrimis antipietistis, deinde vero lectione libri *Speneriani* de iustitia fidei, & informatione Godofredi *Arnoldi* mitior redditus, ita ut nec sic dictorum Pietistarum, nec Orthodoxorum omnia probaret, sed eorum dogmata ad examen revocaret, & liberius vel licentiosius contra receptas sententias scriberet, multos sibi adversarios excitavit, quorum non nulli superius sunt indicati; sed illis addi debent D. Val. Ern. *Læscher* cum suis sociis in Narrationibus innocuis, D. Christ. Gottlieb *Koch* pastor apenrodensis, Io. Gustavus *Reinbeck*, Sam. *Schrœer*, D. Io. *Fecht*, Io. Andr. *Gœbel*, Crispinus *Welse*, Fran. Alb. *Aepinus*, pluresque alii. Ipse præterea edidit, ut homo transscendentalis, quum honores in philosophia peteret, Disputationem de nihilo, & aliam de conversione relapsorum; scripsitque etiam Hodiernum corruptum christianismum, & Vitæ animalis morbum ac medicinam, &, postquam consecutus erat honores magisteriales, Disputationem de creatis spiritibus, quod secundum essentiam suam certo respectu sint materiales, eiusque ipse volebat esse moderator; sed Philosophi argentoratenses petenti repulsam dederunt, atque ita mansit inedita. Felici ac præcoci gaudebat ingenio, atque ideo a condiscipulis scholasticis dicebatur habere spiritum familiarem. In academiis aliquandiu dissolute vixit, ut hoc scilicet egregio documento comprobaret, se non esse pietistam: tandem vero in se descendit, & leges christianismi ad animum revocavit. Et quoniam scriptis suis theologicis multos offenderat, idemque prope erat, ut Berolini capiendus esset, e Germania celeri pede aufugit in Hollandiam, Leidæ honores doctoris medici consecutus est, & Amstelodami, impetrato iure civitatis, medicinam & chemiam exercuit. Sed reversus in Germaniam, & gratia, qua apud sacratissimum Regem florebat, præcipue cum ad consiliarii dignitatem evectus esset, confisus, Altonaæ prope Hamburgum in Scyllam incidit: cum enim nescio quid contra illustrissim. aliquem Ministrum scripsisset, hic autem iniuriam sibi vindicandam putaret, atque iustitiam imploraret, commissarii prædicto in loco constituti, iussique sunt rem cognoscere & iudicare. Facta igitur caussæ cognitione, reus iussus est di-

gnita-

gnitatem consiliarii deponere, cum lictore in forum descendere, & famosorum cremationem scriptorum, a carnifice faciendam, suis intueri oculis. Inde reductus ad tribunal, traditus est Centurioni cuidam, qui eum vinculis constrictum sub militum custodia Havniam duceret; postquam illuc adpulerat, Bornholmiam translatus fuit, & perpetuo carceri mancipatus. Atque hæc contigerunt A. 1719. sub finem mensis Septembris. Vide *Narrat. innoc.* huiusdem anni p. 879. Novum hic habemus exemplum litterati infelicis, & ingenii sui dotibus, communi iudicio, abutentis. Ipse autem sibi hoc quasi fatum prædixit Operum suorum p. 580. ubi satis animose quemvis, quantuscunque sit, qui manum sibi vellet immittere, provocat, usque dum veniat hora, atque a Deo permissa potestas tenebrarum. An vero in præsente statu, sicut ibidem sibi promittit, hora libertatis atque solatii ipsi oritura sit, dies docebit. Quod ad aliorum de eo iudicia attinet, *Spenerus* P. III. Consilior. latinor. p. 780. scribit, eum inter zelotas antipietisticos eminuisse, postea vero animum ita mutasse, ut ab uno extremo ad aliud transiliret, media, quæ sola optima, via neglecta. Ioach. *Lange* P. I. Censuræ Narrationum innoc. (Aufricht. Nachricht) p. 11. non quidem in se vult Democriti suscipere defensionem, in multis tamen ei falsa & aliena tribui observat. Et Burcard. Gotth. *Struvius* Introduct. in notit. rei literar. p. 461. inter Mysticos ait reperiri, qui spiritu naturæ ducti ad devia quævis dilabantur, quos si non alia, certe scribendi ratio tam acerba prodat. Ex hac etiam diiudicat Dippelium, in cuius scriptis ebulliens naturæ spiritus satis adverti atque observari possit. Hoc unum addimus de Dippelio, eum p. 179. promittere Systema acroamaticum contra Orthodoxos. Sed illud, quantum constat, lucem non vidit, & manebit forte tenebris sepultum. *Democritum* autem ille se vocavit, non respectu perpetuo ridentis Democriti, sed derivationis nominis, & alterius philosophi, qui oculos sibi eruit, ut eo commodius veritatem in rebus divinis cognoscere, & considerare posset.

CLXXIII.

Theophili ALETHEI Polygamia triumphatrix, sive Discursus politicus, cum notis Athanasii *Vincentii.* Londini Scano-

rum (seu potius Amstelodami. *Placcius* de pseudon. 88.) 1682. Librum hunc debeo liberalitati illustris viri, Georg. Christoph. Ferdin. *a Resewiz*, hereditarii in Mogelhof. Athanasium autem *Vincentium* non esse alium, (quamquam ita simulet in Præfatione) sed ipsum Theophilum *Aletheum*, hoc est, Ioannem *Lyserum*, indicat *Placcius* l. c. Atque eius ἔργον hoc est, ut polygamiam, sive libertatem plures simul habendi uxores, tanquam rem maxime naturalem, divinam atque catholicam commendet, immo viam vitæ prædicet, quam qui probent, vere sint illuminati. Atque ut eam facilius persuadere possit, in Præfatione id agit, ut libertatem, tanquam maximum inter humana bonum, multis laudibus efferat, eamque potissimum in polygamia ait consistere, nullum autem peius ac detestabilius servitutis genus esse, quam servitutem domesticam, quæ cum coniugio unius uxoris perpetuo coniuncta sit. Idem postea edidit Das kœnigliche Marck aller lænder, i. e. Regiam medullam omnium terrarum: in qua idem agit negotium, & polygamiam, quam potest maxime, commendat. Polygamiæ autem huic triumphatici Ioannes *Brunsmannus* opposuit Monogamiam victricem, Francofurti 1679. 8.

Theophilus *Aletheus*, sive Ioannes *Lyserus*, libro suo lucratus hoc est præmium, ut non tantum liber publico edicto in Dania sub CHRISTIANO V. prohiberetur, sed ipse etiam pastoris castrensis munere privaretur, atque e terris danicis omnibus proscriberetur. Secessit igitur in Hollandiam, atque Amstelodami postea non dulces libertatis fructus gustavit, sed misere vixit, miseriusque obiit. Vide *Struvium* Introduct. in notit. rei literar. p. 459.

CLXXIV.

Campegii VITRINGA Ἀνάκρισις Apocalypsios Iohannis apostoli. Franequeræ 1705. Qua in veras interpretandæ eius hypotheses diligenter inquiritur, & ex iisdem interpretatio facta certis historiarum monumentis confirmatur atque illustratur. Ad inveniendas autem iustas hypotheses, sicut ex *Præfatione* discimus, triplici utitur principio, Ratione videlicet, Characteribus expressioribus, & Collatione tum affinium V. Tti prophetiarum, ad quas hoc in libro alluditur, tum variarum ipsius prophetiæ partium parallelarum. Præsentem autem prophetiam non ad proxima,

xima, sed remotiora tempora refert, ita tamen, ut bestiam geminam, capite XIII. depictam, credat typum esse Imperii romani, non papalis, sed, ex mente etiam *Bossueti*, gentilis; idemque de millenario Sanctorum & Martyrum regno cap. XX. deque sponsa Christi, nova Hierosolyma, cap. XXI. XXII. sentit. *Acta erudit.* A. 1706. 27. & *Clericus* Biblioth. choisie T. VI. 334.

Campegius *Vitringa*, frisius, *Coccеii*, quem tamen non in omnibus sequitur, discipulus, S. theologiæ & Histor. in academia franequerana professor, in linguis orientalibus, & scriptis Rabbinorum versatissimus, auditus defectum assiduo compensans labore ac studio, noctu quippe diuque libris sive legendis, sive scribendis deditus, (unde est, quod ab eo habeamus Observationum sacrarum libros VI. Archisynagogum, & libros III. de Synagoga veteri) laudem habet non tantum viri excellenter eruditi, verum etiam valde mitis ac moderati, tam in refellendis aliorum sententiis, quam in suis defendendis: idque disputationibus cum *Rhenferdio* de X. otiosis, *Roëllio* de generatione Filii Dei, & Ioan. Henr. *Coccеio* de templo Ezechielis demonstratum dedit. *Benthem.* de Statu eccles. & schol. holland. P. II. 307. Cui adde *Clericum* in Exod. 21, 8. & I. C. *Wolfium* de Karæis, 108. quorum ille auctorem nostrum vocat virum diligentem & eruditum; hic antiquitatis hebraicæ callentissimum.

CLXXV.

R. Mosis MAIMONIDIS Tractatus duo, 1. de doctrina legis, sive educatione puerorum. 2. de natura & ratione pœnitentiæ apud Hebræos: ex versione, cumque notis Roberti *Claveringii.* Oxonii 1705. Præmittitur Dissertatio de Maimonide, eiusque operibus. Auctor quidem credebat, se primum esse, qui utrumque tractatum latinitate donasset; postea vero intellexit, posteriorem cum ab anonymo quodam, tum a Io. *Hilperto* traductum exstare. Interim ille non pœnitendam præstitit operam, quia amborum illorum labor non tam lætum successum habuit, ut claveringiano præferri mereretur. Et sicut in Animadversionibus rationes interpretandi ostendit & vindicat, voces Maimonidis difficiliores explanat, & obscuriores loquendi formulas illustrat, argumentorumque, si quæ futilia sunt, levitatem demonstrat; ita in Dissertatione præliminari, quæcunque de persona

Maimonidis, eiusque operibus, tam deperditis, promiſſis, ſuppoſititiis, quam exſtantibus dici poſſunt, docte & accurate exponit. Vide Tomum IV. *Supplementorum* Actorum erudit. p. 234.

Robertus *Clavering*, Artium magiſter, & Collegii univerſitatis oxonienſis ſocius, in ſæculi XVIII. initio clarus, ſatis hoc opere oſtendit, quantos in litteratura rabbinica fecerit progreſſus.

Campegii VITRINGA Obſervationum ſacrarum libri VI. Franequeræ 1700-1708. Volumina duo. Primus nunc tertio, ſecundus & tertius iterum prodeunt, novis curis recenſiti, cum quibuſdam acceſſionibus. Datur etiam editio anni 1712. In iis autem de rebus varii argumenti, & utiliſſimæ inveſtigationis, critice ac theologice diſſeritur; ſacrorum in primis librorum loca obſcuriora nova vel clariore luce perfunduntur. Vide *Acta erudit.* A. 1684. 514. A. 1689. 588. 609. A. 1701. 79. A. 1706. 264. *Narrat. innoc.* A. 1712. 39. & *Iournal des Sçavans* A. 1714. 40.

Gottfridi OLEARII Obſervationes ſacræ ad euangelium *Matthæi*. Lipſiæ 1713. Cœptæ ab auctore, cum eſſet profeſſor græcæ linguæ, & continuatæ ab eodem, cum ei etiam theologiæ docendæ munus collatum eſſet. Neque vero ſolius Matthæi effata hic exponuntur, ſed & reliquorum Euangeliſtarum loca, atque Epiſtolarum etiam non pauca ex inſtituto videmus tangi: tum vero Moſis præterea, ac Prophetarum difficiliora, eadem, hoc eſt, exquiſita arte excutiuntur. Vide *Acta erudit.* A. 1713. 325. & *Clerici* Bibliotheque ancienne & moderne Tomo II. 318. In Præfatione ſtudium & ſcrutinium ſcripturarum commendat, philologiæ utilitatem ſtudioſis theologiæ commonſtrat, & contra eos diſputat, qui divinitatem ſcripturis detrahunt.

Gottfridus *Olearius*, Ioannis, theologi lipſienſis filius, natus Lipſiæ, & in patria academia, poſt reditum ex Belgio & Anglia, primum græcæ & latinæ linguæ, deinde theologiæ doctor & profeſſor, & Conſiſtorii lipſienſis adſeſſor, præclara ſummæ eruditionis ſpecimina edidit, publicatis Demonſtratione vernacula, *Ieſum eſſe Chriſtum ſeu Meſſiam*, Verſione latina Hiſtoriæ philoſophicæ Thomæ *Stanleii*, *Philoſtratorum* operibus, & Diſſertationibus aliquot academicis, pluraque edere potuiſſet, niſi ille in vultu vigor,

ille

ille totius corporis habitus, qui valetudinem firmam, longamque & vegetam senectutem polliceri videbatur, a morbo latente hectico, tanquam a verme, arrosus & corrosus morti dedisset locum, eaque insecuta esset A. 1715. cum excellens vir annos ætatis numeraret 43. *Acta erudit.* A. 1716. 235. & Auctor *Musei novi* T. II. 78. Laudes eius passim exstant: nobis autem sufficiant nobiles duo testes, Io. Alb. *Fabricius*, & Lamb. *Bos*, quorum ille Volum. VI. Biblioth. gr. p. 621. eum vocat præstantissimum virum, cui integra relicta sit palma interpretationis *Genesis*; hic Exercitat. philologicar. p. 120. Notas eius in Philostratos eruditas.

CLXXVI.

Salomonis DEYLINGII Observationes sacræ. Lipsiæ 1708. 1711. 1715. Earum sunt Partes III. in quibus multa Scripturæ veteris ac novi testamenti dubia vexata solvuntur, loca difficiliora ex antiquitate, & variæ doctrinæ apparatu illustrantur, atque ab audaci (sic habet titulus) recentiorum Criticorum depravatione solide vindicantur. Recentiores illi Critici sunt *Grotius*, Rich. *Simon*, *Huetius*, *Lightfoot*, Balth. *Bekker*, Iac. *Basnagius*, Io. *Harduinus*, Th. *Burnetius*, *Clericus*, *Von der Hardt*, pluresque alii. Primæ Parti appendicis loco accessit Oratio de ingenio Israëlitarum ægyptiacorum, contra Atheos ac nonnullos in Anglia Theoristas; Tertiæ autem adiiciuntur III. Dissertationes in academia vitembergensi, ubi & huius operis prima iacta sunt fundamenta, olim conscriptæ, nimirum de fletu super Thammuz, ad *Ezech.* 8, 14. de ascetis veterum, & de voce δικαιοῦν. Observationum hoc volumen recensetur & laudatur in *Actis erudit.* A. 1709. 55. A. 1711. 405. & A. 1715. 430. *Nova bibliotheca* T. V. 344. atque in *Narrationib. innoc.* A. 1709. p. 257. A. 1711. 735. & A. 1715. 1037.

Salomon *Deyling*, Weida-variscus, A. 1677. in lucem editus, philos. & theol. D. in omnibus scriptis suis, inter quæ etiam est *Irenaus* euangelicæ veritatis testis, elegantem & variam manifestat eruditionem, non neglecturus, uti credimus, propositum ac promissum suum de concinnanda atque edenda Christologia mosaica & prophetica, qua typi & oracula Prophetarum, quæ de Christo agunt, enucleentur, & contra quosvis dissentientes orthodoxe, pro more suo, vindicentur. Ex archidiacono ecclesiæ plaviensis

factus est superintendens pegaviensis, & postea vocatus Islebiam, ut ibi esset generalis superintendens & Consistorii præses. Sed Lipsienses eum iam sibi vindicant, ut splendidum apud se munus obeat pastoris, superintendentis & consistorialis. Quæ promotio & Ecclesiæ & Reip. litterariæ sine dubio utilis erit & proficua, sicut auctori eiusque meritis decus adfert atque ornamentum.

CLXXVII.

THEOLOGORVM ET PASTORVM IN PALATINATV AD RHENVM Admonitio de libro Concordiæ nuper edito. E latino in germanicum translata & aliquibus in locis aucta. Neustadii ad Hardtam, sive Neapoli Nemetum 1581. Illorum autem nomine librum hunc scripsit Zach. VRSINVS, teste *Placcio* de pseudon. p. 459. In quo tractatur de persona Christi, S. cœna, falsis accusationibus, quibus Reformati in libro Concordiæ graventur, de auctoritate Augustanæ confessionis, eiusque vero sensu, de auctoritate *Lutheri*, & iniusta condemnatione doctrinæ Reformatorum, de erroribus & contradictionibus, de processu Theologorum bergensium, & difficultatibus, quas liber pariat Concordiæ. In Epilogo autem tentat auctor monstrare viam ad christianam concordiam, eaque ei videtur libera & christiana Synodus, aut, si hæc obtineri nequeat, mutua partium tolerantia. Neustadiana hæc Admonitio etiam belgice versa est, eique opposita Erfurtensis apologia; hanc autem sub nomine Defensionis, quasi a *Studiosis theologia neustadianis* scriptæ, aggressus est repulitque Marcus *Beumlerus*. Vide, si lubet, *Placcium* de pseudon. p. 460. & Partem III. huius operis p. 384.

Zachar. *Vrsinus*, cuius avus vocabatur *Beer*, wratislaviensis, Phil. *Melanchthonis* discipulus, ac postea amicus, eiusdem commendatione instructus iter fecit in Helvetiam & Galliam, reversusque scholæ præfuit in urbe patria, deinde sumtis laureæ doctoralis honoribus locos communes prælegit in Collegio sapientiæ heidelbergensi, dimissusque ab Electore palatino lutherano docuit Neustadii, donec inter labores occideret anno 1583. ætatis undequinquagesimo, vir neque sui amans, neque avarus, neque arrogans & ambitiosus, neque inhumanus, sed pius, probus, gravis,

vis, teres ac rotundus, sibique semper similis & constans; nisi quod pronus ac velox esset ad iram. Inter libros eius, qui iunctim editi sunt Heidelbergæ A. 1613. tribus tomis in folio, comparent Catechesis heidelbergensis sive palatina, Exegesis veræ doctrinæ de sacramentis & S. cœna, Confessio fidei de Deo, persona Christi, & cœna Domini, FRIDERICI Electoris mandato scripta, Consideratio Commonefactionis *Chytrai*, & Refutationes *Iesuitarum*, *Samosatenianorum*, *Schvvenckfeldianorum*, & Consultationis *Cassandri*. Interfuit etiam Colloquio maulbrunnensi, cum *Brentio* & *Smidlino* (cuius verum nomen est Iacobus *Andrea*) de ubiquitate disputans, variaque, Electoris FRIDERICI auspiciis, pædagogea seu scholas illustres instituit, & ubique prudentiæ atque dexteritatis suæ vestigia reliquit. Neque hoc prætereundum, studiis eum tam fuisse deditum, ut museo suo sequentia inscripserit verba: *Amice, quisquis huc venis, aut agito paucis, aut abi, aut me laborantem adiuva.* Melchior *Adamus* in Vitis theologorum p. 529. *Ancillon* Tomo II. des Melanges critiques 502. *Clericus* Animadvers. P. XV. 137. & *Remonstrantes* in Remonstrantia p. 6.

CLXXIIX.

THEOLOGORVM ANHALTINORVM Bekentnis, Confessio de præcipuis articulis doctrinæ christianæ. Servestæ 1589. Cum Iudicio de præfatione Libri concordiæ, & Apologia contra Refutationem adversæ partis: item Brevi recensione abominandarum quarundam phrasium in Formula concordiæ, & Testimoniis *Lutheri* & *Georgii* Principis anhaltini. Hæc Confessio non est Lutheranorum, ut quidam putavit, sed Reformatorum, sicut *Holzfusius* testatur in Monito ad lectorem de Tractatu de prædestinatione B. Intercedunt autem in Præfatione, se se non novam condere confessionem, sed de præcipuis articulis suam tantum aperire sententiam, &, sicut alios nolint exosos reddere, aut condemnare, ita sibi velle relinqui sentiendi libertatem, subscribere etiam Augustanæ confessioni, prout illa augustissimo Imperatori CAROLO V. tradita, & sequente anno una cum Apologia Vitembergæ edita, anno 40. repetita, anno 1551. declarata, ut nomine Saxonicarum ecclesiarum Concilio exhiberetur tridentino,

no, & anno 1561. Naumburgi a Statibus euangelicis subscriptione confirmata fuerit: quæ etiam sine omni dubio comprehensa in Pacificatione passaviensi, quia hæc sola tunc temporis typis publicis exscripta, nec alia manibus hominum trita & usurpata.

Abdruck etlicher schriften, Exemplum aliquot scriptorum, e quibus genuinus Formulæ concordiæ intellectus apparet. 1597. Sunt autem illa 1) D. Aegidii HVNNII Epistola latina, Wittebergensium, Lipsiensium & Ienensium quorundam theologorum nomine conscripta, qua Scholæ helmstadianæ professorem primarium, D. Danielem *Hoffmannum*, ut in eundem cum ipsis & Wirtembergicis, in fidei negotio, descendat sententiam, interposita excommunicationis comminatione hortatur. 2) D. Dan. HOFFMANNI Apologia & Defensio germanica contra istam Epistolam. 3) Relatio de Colloquio quedlinburgico super articulo de ubiquitate corporis Christi; in qua inter alia narratur, triplicem statui ubiquitatem: cum D. Tilem. HESHVSII Iudicio de Apologia Formulæ concordiæ.

ANHALTINORVM PASTORVM Scriptum, quod ipsorum XLII. contra ubiquitatem argumenta adhuc stent firmiter, sive Refutatio capitis IV. Apologiæ Formulæ concordiæ, a Timoth. *Kirchnero*, Nicol. *Selneccero*, & Martin. *Chemnitio* fabrefactæ. Servestæ 1584. Primo narrant somnia, ut vocant, Vbiquitistarum; deinde argumenta sua vindicare allaborant.

CLXXIX.

Ambrosii WOLFII Historia augustanæ confessionis. Germanice. Neustadii 1581. Emendata & aucta; eiusque partes sunt 1) De origine controversiæ super Cœna Domini. 2) De Augustana confessione, quid circa illam ab anno 1530. usque ad 1561. in publicis S. rom. Imperii conventibus actum, quibusque dolis Patres bergenses (per quos auctores Formulæ concordiæ intelliguntur) usi sint. 3) Acta concordiæ inter Lutherum & Ecclesias Helvetiorum euangelicas super Concordia wittebergensi de articulo S. cœnæ. 4) Argumenta contra oralem & corporalem comestionem corporis Christi in S. cœna. 5) Aliquot Epistolæ Phil. *Me-*

lanchtho-

lanchthonis, & Casp. *Crucigeri*, e quibus constat, quæ eorum hoc de articulo sententia fuerit post Concordiam wittebergensem. 6) Relatio de pace religiosa. 7. Refutatio epistolæ Frid. *Myconii*, quam de Concordia scripserit wittebergensi. In Præfatione improbatur *Patrum bergensium* factum de obtrusione Formulæ concordiæ, *Lutherus* inconstantiæ accusatur, ostenditur, quid sit ubiquitas ex illorum sensu, diciturque, Reformatos, agnoscere, quod in Concordia wittebergensi vera & sana proponatur doctrina de S. cœna; Opus hoc historicum non ideo esse consignatum, ut Augustana confessio eiusque receptores reddantur zvingliani: verumque caussæ statum in hoc consistere, quod, sicut Ecclesiæ superioris Germaniæ in Concordia wittebergensi, cum sua doctrina, etiamsi orali manducationi indignorum contradicerent, toleratæ, & pro sociis Augustanæ confessionis agnitæ sunt; ita etiam illos, qui eandem tenent doctrinam, in pari statu societatis Augustanæ confessionis reputandos & habendos esse. Si autem scire velis, quis Ambrosius ille sit Wolfius, consulendus tibi est *Placcius*, qui de Pseudonymis p. 617. docebit, esse Christophorum *Herdesianum*. Et huic opposuerunt aliquot Theologi (*Kirchner* videlicet, *Selneccer* & Mart. *Chemnitius*) Fundamentalem & veram historiam Augustanæ confessionis: de qua egimus Parte II. pag. 341.

EIUSDEM Supplementum Historiæ augustanæ confessionis, contra Nic. *Selnecceri* & Io. *Magiri* calumnias. Neustadii 1584. Sicut Liber hic oppugnat illum aliquot Theologorum, cuius modo meminimus, ita Præfatio eius Præfationi D. *Selnecceri* opposita est; atque in ea iterum verus controversiæ status, uti auctor prætendit, proponitur, falsus autem *Selnecceri* refutatur.

Augustanæ confessionis, eiusque Apologiæ & Repetitionis, ac Recessus francofurtensis ipsa verba & doctrina de sacramentis, atque in primis de S. cœna: Cum testimoniis *Lutheri*. Neustadii 1582. Ad retundendam calumniam non nullorum, qui dicunt, in terris *Io. Casimiri*, Comitis palatini ad Rhenum, aliter, quam in Augustana confessione, doceri. Videtur & huius scripti auctor esse *Herdesianus*.

Germani BEYERI Fundamentalis Demonstratio & convictio, D. Nicol. *Selneccerum* X. argumenta de cœna Domini, in

Provocatione sua aperte pervertisse, nihilque solidi ad ea respondisse. Item de vera adoratione humanitatis Christi in unitate personæ. Neustadii 1583. Scriptum hoc oppositum est Selneceri & sociorum eius Apologiæ erfurticæ: eiusque auctor non est Iosua *Lagus* pomeranus, sed Christophorus *Herdesianus*. Vide *Placcium* de pseudon. 113.

CLXXX.

Mart. BVCERI Gulden brief, Aurea epistola, e latino in belgicum conversa a Io. *Vienbogarto*. Hagæ Comitis 1616. Scripta Argentorati d. 20. Martii 1530. ad Academiam marpurgensem, ut esset Præfatio sive Dedicatio Explicationis Euangelistarum. In qua auctor docet, quid sit hæresis, quinam hæretici, (nimirum non illi, qui in aliquo aut aliquibus punctis doctrinæ errant, sed qui a talibus errantibus, interim in Christum credentibus & caritatem exercentibus christianam, se se separant, iisque fraternitatem denegant) & quomodo cum errantibus christiana communio sit colenda. Interpres Dedicationem præfixit ad Magistratum hagiensem, in eaque loquitur de *Buceri* fatis, præstantia ac meritis, comparat præsentem Belgii statum cum illo, quo Lutherus Zwinglio eiusque sociis in colloquio marpurgensi fraternitatem denegavit, testatur, se pacem & concordiam ecclesiarum non sui, sed ipsarum amore quærere, docetque, cur Buceri Dedicationem appellaverit Auream epistolam, videlicet, ob præstantiam & excellentiam.

Martinus *Bucerus*, argentoratensis, ordinis Dominicanorum, docuit Heidelbergæ, atque e Belgio, ubi ei insidiæ struebantur, reversus, aliquandiu apud Franciscum *a Sickingen* Equitem in arce nanstallensi delituit, postque ea Wormatiæ cum Luthero conversatus, sententiam eius amplexus & aperte confessus est. Ipse una cum *Oecolampadio* ecclesiam Vlmensium reformavit, Concordiæ vitembergensi subscripsit, quamvis sequente tempore quædam in sententia sua de cœna Domini retractaret, animos Tigurinorum a se abalienavit, quod ambiguis formis loquendi uti videretur, interfuit smalcaldiensi conventui variisque Colloquiis, ut hagenoënsi, spirensi, ratisbonensi, professorem egit in nova schola argentoratensi, Formulam emendationis ecclesiarum Electoris coloniensis cum Philippo *Melanchthone* conscripsit, atque in Angliam

a Re-

a Rege EDVARDO VI. invitatus, ſtipendio 160. coronatorum anglicorum, hoc eſt, longe maiore, quam ceteris theologis numerabatur, Cantabrigiæ docuit, ſed vix per biennium: anno enim Chriſti 1551. inteſtinorum dolore, calculo, faſtidio ciborum, alvi ſiccitate & catarrhis copioſis capitis proſtratus & confectus, inter pia vota, ac monenti ſacerdoti, ut ſe armaret contra diaboli impetum, *Nihil habeo*, reſpondens, *cum diabolo commune: in Chriſto ſolummodo ſum*, placide mortuus eſt, cum haberet annos unum & ſexaginta. Magna eius in docendo fuit auctoritas, doctrina excellens, integritas vitæ, eximia prudentia, vox grandis & canora, cum orationis forma congruens. Accedebat quoque in notandis hominum moribus modeſta libertas, in diſputando humanitas ac lenitas, & diligentia tanta, ut dubium, utrum magis ornandus ac laudandus ſit, quod ipſe ſemper occupatus eſſe voluerit, aut quod alios otioſos eſſe non permiſerit. Cumque cardinalis *Contarenus* e conventu ratisbonenſi rediens a Petro Martyre, in Germaniam proficiſcente, de doctis Germanorum viris interrogatus eſſet, reſpondit: *De* Philippo, *qui notus, nihil attinet dicere: habent autem Germani & Mart.* Bucerum, *qui ea ubertate doctrina theologica & philoſophica, ea etiam in diſputando ſubtilitate felicitateque eſt inſtructus, ut unus ille omnibus noſtris doctoribus poſſit opponi.* Hinc & Cantabrigienſes tanto præclariſſimi viri obitum dolore proſecuti ſunt, ut frequentiſſimo omnium Ordinum funere, ad tria fere millia hominum, magnaque adeo pompa corpus defuncti extulerint; & quamquam illud, tanquam hæretici, ſub MARIAE regimine effoſſum ſit, & cum libris ab ipſo editis publice crematum, tamen ſub ELISABETA in integrum ille una cum *Fagio*, paria fata experto, reſtitutus, omnis generis laudibus celebratus, & martyribus annumeratus fuit. Melch. *Adamus* in Vitis theologorum p. 211. *Narrat. innoc.* A. 1712. 830. *Lexicon univ. hiſtor.* T. I. 460. *Pope-Blount* 575. *Melanchthon* Epp. P. I. 271. *Camerarius* in Vita Melanchthon. 310. *Calvinus* apud Crenium de Singularibus Scriptorum 56. Ioſ. *Hall* Pax terris 29. *Davenantius* apud Geſſelium Hiſtor. S. P. II. 632. *Goldaſtus* Prolegom. in Petronium 263. *Caſſander* 853. *Boineburg.* Epp. p. 230.

Ioannes *Vtenbogartus*, alias, ut ipſe etiam ſcribit, *Vytenbogardus*, ultraiectinus, *Bezæ* diſcipulus, eccleſiaſtes primum in patria, dein-

deinde Hagæ Comitis, vir fuit summæ doctrinæ, stupendæ tam in gallico, quam belgico sermone eloquentiæ, maximæ prudentiæ, & singularis erga pacem & concordiam ecclesiasticam studii atque amoris: sed, quod *Arminii* partes sequeretur, atque unus ex Remonstrantibus esset, adeo acerba passus est, ut Antverpiam, atque inde in Galliam fugere cogeretur. Interea bona eius fisco addicta sunt. Et quamvis reversus ad defendendam caussam suam se offerret, non tamen hoc fuit concessum; neque aliam potuit obtinere gratiam, quam ut more patrio unam ex domibus amissis suo sibi ære redimeret. Scripsit de autoritate Magistratus circa sacra, ac libertate conscientiarum, Epistolam apologeticam, Responsionem ad ea, quæ ipsi Festus *Hommius* impegit de controversiis belgicis, item contra Triglandium, suamque ipsius Vitam, & Historiam ecclesiasticam, in qua de actis Synodi dordracensis plenam narrationem adfert, & obiit, A. 1644. cum ingressus iam esset annum ætatis octogesimum octavum. *Lexicon univ. histor.* T. IV. 707. *Epp. virorum præstant.* p. 827. A præfatoribus prædictarum Epistolarum, Christiano *Hartsoekero* & Phil. *a Limborch*, viris religiosis ac piis, hoc ornatur elogio: *D. Iohannes* Vytenbogardus, *fidissimus* Arminii *Achates, qui stylo & lingua ad miraculum usque promptus, auditores sæpe suos in stuporem egit, omniumque calculo omnibus eloquentiæ studiosis longe palmam præripuit. Huius enim incomparabilem facundiam multi Principes viri eximie prædicabant, reconditam eruditionem docti extollebant, insignem pietatem boni colebant, summam auxilii erga quosvis promptitudinem cives & exteri grato animo agnoscebant, ingenuam morum comitatem amici exosculabantur, ineffabilem denique in consiliis rebusque agendis prudentiam patriæ Proceres aliique viri summi suspiciebant; adeo, ut quidem his exquisitissimis naturæ ornamentis omnis generis mortales in sui amorem & admirationem pertraxerit, non tantum indigenas, sed & exteros, imo & longissime dissitos; usque adeo, ut fama tanti herois Constantinopolin usque se diffuderit, magnumque illum* CYRILLVM *Alexandriæ Patriarcham, qui tum forte Constantinopoli commorabatur, excitaverit, ut amicitiæ ac fraternitatis dexteras cum* D. Vytenbogardo *per literas iunxerit. Sed uti plerumque invidia virtutis est comes, & ex invidia quævis mala optimos quosque comitantur, ita & noster heros, apud exteros suspectus & honoratus, præmia tantis meritis indigna in patria sua tulit.* Plura vide in opere *Epp.*

Mart. BVCERI Wahrhaftiger bericht, Vera relatio de colloquio ratisbonensi anni 1546. Argentorati 1546. In qua refert, se disputasse cum *Malvenda* de vera & viva fide, eam non consistere cum peccatis mortalibus, neque se ac socios suos voluisse locum dare iuriiurando de non publicando colloquio; atque adeo falsum esse, quod D. Eberhardus *Billick* carmelitanus scripsit, Bucerum in hoc colloquio tum Malvenda habito succubuisse, & herbam porrexisse.

EIVSDEM Christliche erinnerung, Christiana commonefactio ad Maiestates Cæsaream & Regiam, Electores, Principes & Ordines S. rom. Imperii Nationis germanicæ, eorum officium, ac summe necessarium esse, ut concordiam & reformationem ecclesiarum in Germania tentent atque instituant, quibusque mediis illa possit fieri. 1545. V. sunt capita, quæ hic tractantur: 1. Tantum abesse, ut soli Papæ romano eiusque Clero competat opus religionis & reforma. dæ ecclesiæ, ut minima eius pars illis permitti & concredi queat. 2. Cæsareæ & Regiæ Maiestatibus, Electoribus, Principibus & Statibus Imperii non solum competere, sed vel maxime ipsorum officium esse, Nationale concilium convocare, & pacem ac reformationem ecclesiarum quærere, sectari, & adornare. 3. Idque facile fieri posse. 4. Quænam huius tam præclare operis sint impedimenta, & quomodo illa removenda sint. 5. Offert se auctor ad probationem omnium eorum, quæ hic dicuntur, & fortasse non nullis non ita clara & perspicua appareant.

EIVSDEM Christlich bedencken, Christianum iudicium, quomodo tolerabile initium concordiæ ecclesiasticæ in rebus religionis faciendum sit. 1545. Lipsiæ compositum A. 1539. a viris romano-catholicis & lutheranis. Vbi & Georg. *Wicelius* præsens fuit, omniaque adprobavit. Cum annexa Relatione *Buceri*, quo sensu & modo in præcedentes articulos, aliquibus Principibus ad faciendum concordiæ periculum tradendos, consenserit. G

EIVSDEM Pastorale. Heidelbergæ 1574. De vera animarum cura, & vero pastoratu, quomodo ille in Christi ecclesia constituendus sit & obeundus. Et hic inveniuntur vera media, quibus a pernicioso religionis schismate ad veram pacem & concordiam ecclesiasticam, eiusque aptam constitutionem pervenire possu-

possumus. Capita huiui libri sunt, ut sequitur: 1 de Ecclesia, quid sit? 2. de regimine Christi in ecclesia sua. 3. de pastoratu Christi, & opere salutis nostræ, quod ille per ministros suos ordinarios peragit. 4. De variis ministris, quibus Dominus in ecclesia sua utitur. Item de ministerio verbi & disciplinæ spiritualis, nec non de ministerio procurationis necessariorum ad vitam naturalem sustentandam. 5. de electione & constitutione seniorum & ministrorum ecclesiæ. 6. de potioribus ministrorum ecclesiæ operibus erga universum gregem, & singula eius membra. 7. de ovibus Christi, quod videlicet deperditæ quærendæ, aberrantes in viam reducendæ, læsæ obligandæ & sanandæ, infirmæ confortandæ, sanæ & robustæ servandæ atque in pascua ducendæ, item de satisfactione & remotione eorum a S. cœna, qui enormibus se peccatis contaminarunt, immo & exclusione seu excommunicatione eorum, qui ecclesiæ offendiculo fuerunt, eamque recusant audire. 8. denique de obedientia ovium Christi. Ex omnibus hisce *Buceri* scriptis clarissime perspicitur, eum virum fuisse moderatissimum, pacisque & concordiæ ecclesiasticæ studiosissimum; sed qui, obnitentibus sub orthodoxiæ larva rigidioribus, surdis cecinit, atque in vanum laboravit.

C. Q. D. A. Mittel und wege, Ratio ineundæ inter ecclesias euangelicas concordiæ, 1579. Auctor hic 1. dolet ac deplorat statum ecclesiarum christianarum, ac demonstrat, earum discordias non aliunde trahere originem, quam a rixis ac litibus theologorum tumultuantium, qui puram euangelicam doctrinam se tenere existimant, eaque se se efferunt. 2. Summos Magistratus suppliciter rogat, ut legitimam & a partium studio alienam controversiarum cognitionem instituant, quo illa puncta, quæ salutem nostram æternam non attingunt, nec necessaria sunt, a necessariis & salutem nostram promoventibus articulis distinguantur & separentur. 3. consulit in medium, ac media quædam proponit, eaque facilia, apta, & omni tempore obvia, quibus præsentes dissensiones tolli, & christiana concordia iniri posset. 4. ostendit, aliquot huc usque impacatos theologos suis venenatis conviciis, contumeliis, & clamoribus, ex mera superbia, ambitione, acerbitate, invidia & odio, christianas ecclesias turbasse, cursumque

que rectæ ac veræ religionis impedivisse: nec deesse, qui operam dent, ut semina discordiæ spargant inter Principes euangelicos, quo dissoluti ab invicem, ab hostibus ecclesiæ facilius supprimi atque everti possint.

Quid hominis sit C. Q. D. A. cum ignarissimis scio: theologum autem non fuisse, sed politicum, ex eo patet, quod *Nobilis* appellatur ac *Strenuus*, sicut ex lectione huius consilii, eum reformatæ religioni addictum fuisse.

Casp. OLEVIANI Kurzer bericht, Brevis instructio, quomodo christianus quam simplicissime ex controversia de S. cœna se erigere possit. Herbornæ 1589. Nempe ex ipsis verbis institutionis, ut credat. 1. verba institutionis non esse verba creationis, sed promissionis. 2. neque loqui de corpore figurato, quod nudum sit signum. 3. panem & vinum non esse simplicem panem & vinum, sed panem & vinum, verbo mandati & promissionis comprehensum.

Casp. *Olevianus*, trevirensis, iurium & theologiæ doctor, docuit Treviris, Heidelbergæ in Collegio sapientiæ, Berleburgi apud Comitem witgenstenium, & Herbornæ, & sicut ex voto, in aquis, cum iam iam suffocandus esset, concepto, a iurium tractatione ad sacra studia transiit, ita morti proximus amœnissimo, & cælestia præsagiente viso IV. horis recreatus, atque ineffabili gaudio perfusus est, adeo ut mortem non horreret, sed invitaret, ac sæpe hæc verba repeteret: *Ego velim iter meum ad Dominum non diu differri, cupio dissolvi ac esse cum Christo.* Dissolutus autem est, atque ad illum migravit anno 1587. ætatis 51. relictis Ecclesiæ commodo aliquibus scriptis, Concionibus videlicet, Expositione symboli apostolici, Epitome Institutionis religionis christianæ Io. *Calvini*, & Notis in Euangelia, atque in Epistolam ad Galatas. Melch. *Adamus* in Vitis theologorum p. 596.

BELGICARVM ET GALLICARVM ECCLESIARVM Gemeine antwort, Communis responsio ad D. Lucæ *Osiandri*, ecclesiastæ aulici stutgardiani, Commonefactionem, adversus ipsas germanice & latine editam. Neustadii ad Hardtam 1581. Tractatur autem 1. de initio ecclesiarum in Gallia & Belgio. 2. de S. cœna. 3. de S. baptismo. 4. de providentia & prædesti-

natione

natione Dei. 5. de abrogatione idolorum, & reformatione externi cultus in prædictis ecclesiis. In hisce Osiandrum aiunt vel imperitum esse, vel male docere, vel perversum ipsis sensum affingere, vel inconstanter docere, vel hæsitare, & male interpretari. In Præfatione aiunt, Osiandrum sophisticen exercere, & per amici fallere nomen: ipsum enim illum esse, qui Io. *Sturmium* pro exteris ecclesiis & Synodo scribentem magnis prosciderit conviciis, qui Conciones dehortatorias & alios libros ediderit, in quibus ipsarum doctrina de Sacramentis Alcorano turcico, doctores & pastores lupis, ipsæ autem aberrantibus & seductis ovibus comparantur, qui ex primis fuerit, qui Libro bergensi subscriberet, quique perspicacior fuerit Patribus bergensibus: nam cum hi in duobus duntaxat punctis ecclesias suas errorum accusarent, ipsum scivisse quatuor exsculpere, in doctrina videlicet de S. cœna, baptismo, prædestinatione, & imaginibus; sed & iam refutatum esse a Lamberto *Danæo*.

(BREMENSIVM PASTORVM) Christliche und aufrichtige erklærung, Christiana & ingenua declaratio ad Pastorum naumburgensium Confessionem de S. cœna, adiectasque ei adhortationes. Bremæ 1590. Scripta nomine omnium Ecclesiarum reformatarum. In qua loquuntur de X. articulo Augustanæ confessionis, Articulis smalcaldicis, loco Catechismi *Lutheri*, verbis Phil. *Melanchthonis* in Ordinatione ecclesiastica, Civitatum venedarum Mandato adversus Anabaptistas & Sacramentarios, & Pastorum hamburgensium Adhortationibus ac dehortationibus, Confessioni ipsorum partim præfixis, partim suffixis, dicentes, Articulum X. bene se habere sensu analogiæ fidei conformi: verba Articulorum smalcaldicorum indigere commoda declaratione: locum Catechismi *Lutheri* non esse sibi adversum: neque etiam ingrata *Philippi* verba. Civitatum mandatum loqui de palam convictis calumniarum & contumeliarum adversus Sacramenta: & Pastores hamburgenses potestatem alios, sine prævia cognitione, aut convictione de erroribus, condemnandi sibimet arrogare. Cum vero hi ipsi in locum præcessorum suorum successerint, adeoque obstricti sint, sicut illi in se receperunt, ad meliorem informationem desiderantibus impertiendam, ideo XX. iis Propositiones exhi-

exhibent, & declarationem earum ex Verbo Dei, atque indubitatis Historiis, & Actis publicis amice & humaniter petunt.

EORVNDEM Christliche erinnerung, Christiana commonefactio ad Pastores hamburgenses. Bremæ 1590. De formula precum, quam in ecclesia prælegendam curarunt, & publicis typis ediderunt. Conqueruntur itaque, quod Ecclesiæ euangelicæ, in & extra Germaniam, sub odioso *Calvinistarum* nomine, apertis & convictis Euangelii hostibus æquiparentur, precesque contra eas instituantur, quasi falsæ doctrinæ & diabolicorum errorum mendaciorumque convictæ essent. Atque ita narrant, 1. quinam hodie Calvinistæ vocentur. 2. de M. Ioachimo *Wermero*, Hamburgi pastore ad S. Petri, a munere suo remoto, quod in precibus publicis a vocabulo Calvinistarum abstinuerit, plane sibi persuadens, eos non esse Sacramentarios, qui credant, panem & vinum benedictum non esse nuda signa, sed talia, quibus ipse Christus cum pane & vino sumentibus offeratur, cetera vero nolint disputare, quo id modo fieri queat. 3. rogant, ut seposito erga personas odio, ad controversiam oculi & animi convertantur, & sic in timore Dei perpendatur, a) quænam sit doctrina eorum, qui ex odio atque ad fastidium *Calvinistæ* appellantur: b) quid olim contigerit in disputatione de Sacramentis, cum sopienda esset: c) quomodo postea fuerit renovata, & post *Lutheri* obitum aucta & inflammata: d) usque eo, ut hodie nomine exteri doctoris, Io. *Calvini*, atque ab eo immerito dictorum Calvinistarum ludatur, sicut pueri pila aut trocho: e) cumque Status Confessionis augustanæ nolint commoveri ad condemnandas ecclesias reformatas, ex qua caussa nonnulli, re non iudicata, privatas audeant cudere condemnationes? f) qua id ratione coram Deo defendi & excusari possit, quod euangelicæ ecclesiæ, quæ a papatu recesserunt, & coniunctæ inter se esse deberent, sectariis *Lutheranorum* & *Calvinistarum* nominibus in dies magis magisque divelluntur?

PALATINORVM PASTORVM Bericht, Relatio, non esse verum, sed grande mendacium, quod de electorali reformatione palatina & Ordinatione ecclesiastica in vulgus est sparsum. Heidelbergæ 1590. Calumnia, ut vocant, in hoc consistit:

A. 1586. omnibus superintendentibus, eo vocatis, Catechismum fuisse propositum, in quo X. præcepta, & omnes præcipui articuli, de ascensione Christi, atque in primis de S. cœna, longe aliter sint reddita germanice, quam apud *Carolstadium, Zvvinglium*, *Oecolampadium*, *Calvinum*, & *Petrum Martyrem* a *Riozo* reperiatur. Et hunc Catechismum omnes acceptasse, eique, in præsentia Electoris *Casimiri*, subscripsisse, & inde formatam A. 1587. Casimirianam Ordinationem ecclesiasticam. Hæc autem omnia Palatini negant, atque ad XXI. puncta, quæ Renovatæ ordinationi ecclesiasticæ palatinæ inserta esse finguntur, ordine respondent.

ANHALTINORVM Tauffbuchlein, Liber baptismalis, pro Ecclesiis palatinis. 1590. Cum declaratione, cur exorcismus in ecclesiis anhaltinis abrogatus sit: & solatio pro parentibus, quorum liberi ante baptismum moriuntur, eos propterea non esse perditos & damnatos, neque fœtum in utero materno pro satanæ mancipio, sed membro christianæ ecclesiæ, habendum.

CLXXXI.

PASTORVM BREMENSIVM Abfertigung, Refutatio iactatæ confutationis Theologorum wurtembergicorum, quam Bremensium Apologiæ opposuerunt. Bremæ 1583. Quæ debebat esse præambulo amplioris & diffusioris responsionis. Auctorem vero Confutationis illius solum suspicantur esse Iacobum *Andreæ*, neque eam vel D. *Heerbrandum*, vel D. *Schnepfium* suam facere.

IO. CASIMIRI Mandatum de omittendis condemnationibus dissentientium in suggestu & scholis. Heidelbergæ 1584.

Ioannes Casimirus, Comes palatinus Rheni, *Friderici* III. Electoris filius, magni princeps animi, & consilio promtus, sed successu plerumque infelix, ditionem palatinam, atque adeo Septemviratum, post LVDOVICI fratris obitum, per minorem eius filii *Friderici* ætatem, administravit, reformatæ addictus religioni, satisque concessit anno 1592. *Thuanus* lib. CIV. p. 485.

HEIDELBERGENSIVM PASTORVM Gegenwarnung, Dehortatio ad D. Lucam *Osiandrum*. Neustadii ad Hardtam

tam 1584. *Osiander* hic, Andreæ Osiandri filius, erat tunc temporis ecclesiastes aulicus wurtenbergensis. Dehortatio autem hoc vult, ne ille potestatem in ecclesia affectet antichristianam, exterosque ministros & subditos contra christianos ipsorum Magistratus, eorumque pia & pacifica mandata excitet atque inflammet. Immo in ipso tractatu accusant eum spiritus antichristiani, qui in eo se prodat 1. affectatione potestatis super universas ecclesias in Gallia, Belgio, & Palatinatu. 2. maledictis & conviciis contra Magistratus secum non facientes, atque instigatione aliorum contra eos Principum. 3. mendaciis & calumniis. Atque omnino illi respiciunt Mandatum Palatini, *Io. Casimiri*, de quo pag. 506. diximus, & indicare volunt, ingratum id Osiandro fuisse, & eius caussa motus ipsum & fluctus excitasse.

EORVNDEM Wahrhafftiger bericht, Vera narratio de instituta reformatione sive correctione in ecclesiis & scholis Palatinatus electoralis, & prope Heidelbergam habita Disputatione de S. cœna, Neustadii 1584. Omnia ex Actis excerpta, atque ad depellendas inquietorum hominum calumnias publici iuris facta. Et hæc sunt Apologia pro Mandato illo *Io. Casimiri*. Præsidem illius disputationis egit D. Io. Iac. *Grynæus*, professor basiliensis, hunc ad actum inde vocatus, & finis sive scopus disputationis erat, ut Lutherani probarent, corpus Christi realiter esse in pane benedicto, & sumi tam ab impœnitentibus, quam a pœnitentibus, aut a conviciis & condemnationibus contra Reformatos abstinerent.

NEAGOREORVM PASTORVM Dehortatio ad Io. *Matthæum*. Neustadii 1584. Qua id agunt, ut ostendant, eum, iam, ut antea, de S. cœna non edere confessionem ingenuam, adeoque iis, quos Calvinianos vocat & Sacramentarios, in primis autem Io. *Calvino*, in allegatione explicationis eius aliquorum verborum S. scripturæ de æterna deitate, & processione Filii Dei a Patre, magnam facere iniuriam. In Præfatione exponunt, cur tandem voluerint oppugnare D. *Matthæi* scriptum, & quam vitæ rationem ille tenuerit, quodque ob suspicionem arianismi, Amberga pulsus sit, vereque vertumnum egerit, a Lutheranis transiens ad Reformatos, atque ab his iterum ad Lutheranos.

ANHALTINORVM THEOLOGORVM Antwort, Responsio ad D. Nic. *Selnecceri* libellum conviciis & obtrectationibus repletum. Servestæ 1584. Libellus ille hunc habebat titulum: Brevis christiana adhortatio ac dehortatio. Responsio autem hæc multa continet, quæ D. Selnecceri personam tangunt, & librum Concordiæ, a Iacobo *Andrea* fabrefactum.

EORVNDEM Dehortatio & adhortatio, strenæ loco ad D. Nic. *Selneccerum* missa, ut Theologos anhaltinos tandem cum sociis suis conviciari desinat. Servestæ 1585. In qua defendunt *Amlingium*, qui cum Selneccero interfuit colloquio herzbergico, Gymnasium serverstanum, & D. *Freyhubium*, fastidium doctrinæ de ubiquitate corporis Christi profitentur, rogant, ne alienæ sibi tribuantur sententiæ, & D. Tilem. *Heshusii* doctrinam, qua ubiquitatem corporis Christi negat, quamque sequi putant ex articulo de sessione ad dextram Dei, ex eius dictatis helmstadiensibus excerptam producunt & communicant.

ERNESTI FRIDERICI, Marchionis badensis, Wohlgegründete und satte ableinung, Bene fundata & sufficiens confutatio Summariæ relationis *Theologorum Consistorii stutgartiensis* wurtenbergici. Neustadii ad Hardtam 1601. Summaria ista relatio, quæ & ipsa Confutationi præmittitur, opposita est Marchionis Iudicio & motivis, quæ ipsum a subscriptione Formulæ concordiæ retrahunt, eiusdemque Confessioni de præcipuis quibusdam articulis, qui hodie inter Euangelicos controversi sunt. De illis igitur articulis sententiam suam repetit atque ulterius declarat, & sub finem annectit Declarationem Concordiæ wittebergensis, ex Relatione *Capitonis* & *Buceri* ad Dietam basiliensem.

Ernestus Fridericus, Marchio badensis & hochbergensis, Landgravius susenbergensis, Dynasta rœtelensis & badenweileranus, filius *Caroli* II. fundavit Gymnasium durlacense, edidit Epistolam ad RVDOLPHVM II. Imp. in qua caussam indicat, ob quam defuncti *Eduardi Fortunati* agnati sui terras occupaverit & huc usque rexerit, nec non Veram relationem de occupatione prædictarum terrarum, mortuo fratre *Iacobo* filii eius, *Ernesti Iacobi*, tutelam gessit, Catholicos, quos frater desertis sacris avitis introduxerat, dimisit, religionem summo studio restituit, reique publicæ pertur-

perturbatæ consuluit. Cum vero postea ad Reformatorum partes transiisset, cuperetque idem fieri a ditionis suæ populo, mors nec opinantem abstulit, & consilium eius reddidit irritum. Id quod factum anno 1604. cum inter vivos fuisset annis 44. *Imhof.* Notit. S. R. Imperii Procerum p. 188. *Schurzfleisch* de Reb. badens. 96. & *Lexicon univ. histor.* T. II. 60.

EIVSDEM Glaubensbekentnis, Confessio, secundum quam, ut normam, ecclesiarum pastores & scholarum magistri in Marchionatu badensi docere debent. Heidelbergæ 1601. De novo revisa, ac præcipue in allegatione dictorum ex Patribus petitorum correcta & emendata: cum Brevi demonstratione, Confessionem hanc a magno Libro tubingensi, haut ita pridem edito, minime refutatam esse. Articuli autem, quos Confessio continet, sunt de Libero arbitrio, Providentia Dei, Prædestinatione, Persona Christi, S. baptismo, & Cœna Domini.

IOANNIS SIGISMVNDI, Electoris brandenburgici, Bekentnis und Edict, Confessio de controversis in præsenti inter Euangelicos punctis, & Edictum ad suos Pastores, ut a litibus non necessariis, conviciis item adversus alias ecclesias, earumque condemnationibus in posterum abstineant. 1614. Quibus adiunctæ sunt variæ Epistolæ, & quidem 1) Statuum provincialium Electoratus brandenburgici ad D. Christoph. *Pelargum*, hortantium, ut resistat Salom. *Finckio*, concionatori aulico, qui calvinismum introducere laboret. 2) *Pelargi* Responsoria, qua significat, se officium suum dehortatione iam fecisse. 3) D. Sim. *Gedicci*, ecclesiastæ aulici ad Io. Georgium, Electoris brandenburgici Gubernatorem summum, conquerentis, quod *Ernestus*, Marchio brandenburgicus, peregrinum ecclesiasten, & quidem ex Principatu anhaltino, loco propter religionem suspecto, in aulam vocaverit, concioni eius auscultaverit, & sacram ab eo cœnam sumserit, cum secundum antiquos canones non liceat proprium pastorem spernere, & peregrino uti. 4) *Io. Georgii*, Gubernatoris summi, Responsoria, qua monstrat, reformationem non esse illicitam: ecclesiam Christi *clerum* vocari, quia ex toto mundi corpore, ut certa portio, cuique heredi per sortem obtingat: distributionem & assignationem ecclesiarum non ideo factam, ut sacerdotes dominatum affectare

debeant super cœtum suum: Constitutiones & canones ex ipsa materia subiecta iudicandos: petitionem sacramentorum recte fieri apud pastorem ordinarium, sed non esse iuris divini: superintendentem servestanum non in ecclesia, sed in camera Marchionis Ernesti, consentiente Electore, sermonem habuisse, & sacramentum cœnæ dominicæ administrasse: pastorum non esse, Electori eiusque fratribus certam normam religionis præscribere: fratrem suum sacris quidem Lutheranorum olim addictum fuisse, sed in peregrinatione observasse, longe aliter se habere religionem Reformatarum ecclesiarum, quam dissentientes soleant proponere; itaque in conscientia sua convictum, Deo gloriam dedisse, atque animum mutasse, præcipue cum iuxta verbum Dei Symbola antiqua & Confessiones communia habeant cum ceteris Protestantibus: neque propterea ab eo datum scandalum, sed, si quod secutum, illud non esse nisi acceptum. 5) *Gedicci* ad D. Matth. *Hoë*: in qua lamentatur de subintroductis Sal. *Finckio* & Mart. *Fusselio*, ministris peregrinis & reformatis, petitque, ut fortiter taxet errores & blasphemias (sunt eius verba) Calvinistarum, & procuret etiam, quo Elector Saxoniæ in promovenda religione lutherana, calvinistica vero ex Aula & tota Marchia eiicienda omnem moveat lapidem. 6) Statuum provincialium brandenburgicorum ad Electorem Io. Sigismundum Libellus supplex, quo rogant, ut Elector Finckium dimittat, omne scandalum ac schisma in ecclesiis & scholis avertat, pacemque & quietem in terris suis conservet. 7) *Eorundem* ad Electricem: qua petunt, operam det apud serenissimum Maritum suum, ut & subditis suis exercitium lutheranæ religionis relinquat integrum & inviolatum, & ipse in eo perseveret. 8) IOANNIS SIGISMVNDI, Electoris Responsoria: in qua dicit, se mora responsionis non contempsisse Status provinciales, caussas mutatæ in doctrinis quibusdam sententiæ habuisse satis graves, dogma de ubiquitate corporis Christi evertere eius essentiam, nihil se præscribere conscientiis suorum subditorum, sed & suam sibi velle retineri libertatem sentiendi & credendi, Lutherum se agnoscere pro Dei instrumento, sed cum densis papatus tenebris involutus fuerit, mirum non esse, eum non omnia, quæ reformanda erant, perspexisse, ac in meliorem statum redegisse.

Io. Sigismundus, præcedentis frater, parenti in Electoratu successit, reformatam religionem, quam A. 1614. amplexus est, introduxit, vitaque defunctus est A. 1629. *Imhof* Notit. Proc. Imp. 146.

Ioannes Georgius, Marchio brandenburgicus, IOACHIMI FRIDERICI Electoris filius, Dux iægerndorfensis, & Magister Ordinis Equitum iohanniticorum in Marchia brandenburgica, A. 1613. a Lutheranis ad Reformatam accessit ecclesiam, atque ab Imperatore FERDINANDO II. quod FRIDERICO palatino a Bohemis in regem electo opem tulisset, proscriptus, Ducatuque suo privatus obiit Leutschæ in Transilvania A. 1624. ætatis 70. *Lexicon univ. histor*, T. III. 212. *Imhof* l. c.

STVDIOSI S. THEOLOGIAE Thronus regalis Iesu Christi θεανθρώπου. Francofurti 1616. In quo doctrina Ecclesiarum reformatarum de sessione Christi ad dexteram Dei patris repetitur, & Io. *Schrœderi* liber eiusdem tituli modeste expenditur, &, ubi opus est, refutatur. In Præfatione indicantur contenta libri Schrœderiani, ostenditur controversiam esse de ubiquitate corporis Christi, quam Schrœderus probatum eat hoc argumento: Dextera Dei est ubique. At Christus secundum humanam naturam sedet ad dexteram Dei. Humana ergo Christi natura est ubique. At hoc non magis sequi ait auctor, quam si ita argumenteris: Dextera Dei est infinita. Ideo etiam humana Christi natura, sedens ad dexteram Dei, est infinita. Ceterum ille repetit duras & horrendas locutiones, quibus doctores quidam de ubiquitate, & Reformatorum doctrinis usi sint; *Schrœderum* vero laudat, quod ita librum suum formarit, ut modestiam & mansuetudinem non possis iure meritoque in eo desiderare.

CLXXXII.

Antonii BENBELLONAE de Godentiis Vng Resveille matin, sive Tempestivum suscitabulum pro Principibus, h. e. Commentarius ad Edictum Imp. DIOCLETIANI de malefic. & Manichæis in Codice Hermogeniano. Servestæ anno DoMInICo, hoc est, 1602. In quo vita DIOCLETIANI augusti, & res sub eodem, item ante & post eum, potissimum adversus Ecclesiam Dei, atque pro ea gestæ proponuntur, pro defensione

sione S. R. Imperii, autonomiam & eunomiam, conscientiarumque libertatem non tam concedentis, quam statuentis: & pro his, qui ex omni genere odiis iniquis, & violentæ vexationi, sacræ fidei caussa, sunt obnoxii. Vt autem distinctius libri contenta enarremus, sciendum, in Parte I. agi de statu populi Dei ab orbe condito usque ad IV. Monarchias, de eiusdem populi Dei conditione sub IV. Monarchiis, de ecclesia christiana nascente circa finem Cæsarum indigenarum, & sub dominatu externorum Cæsarum, de rebus ecclesiæ Dei a tempore CONSTANTINI M. usque ad ultimum patientiæ seculum, de DIOCLETIANO eiusque Edicto, de primo antichristo ANTIOCHO Epiphane, de Nerone & Domitiano, TRAIANI Edicto, L. Septimio SEVERO & MAXIMINO thrace, de antichristo in templo Dei sedente: in Parte II. de abdicatione imperii per Diocletianum facta, Edictis duorum MAXIMINORVM, autonomiæ bono, NERVA & reliquis Imperatoribus, initiis & progressu pacis religiosæ, Confessione augustana, Transactione passaviensi, Edicto Regis Galliæ pacificatorio, Mandatis pacificatoriis quorundam Regum, Electorum, aliorumque Magistratuum ecclesias orthodoxas habentium, & iurisdictione ecclesiastica. Auctor vero huius libri est Barthol. GOERIZ, testibus *Placcio* de Pseudonymis p. 117. & *Crenio* Animadversion. P. V. 180.

Bartholomæus *Gœricius*, ICtus, floruit in fine sæculi XVI. atque a *Meyfarto* de Academiis euangelicis p. 81. insignis vocatur doctor.

Rob. *Bellarmini* Philosophiæ eucharisticæ de potentia & voluntate Dei Expositio seu Refutatio per Ioannem ANGELVM POLITIANVM. Ambergæ 1604. *Eiusdem* Pars altera, de ratione & modo præsentiæ, seu transsubstantiatione. Ibidem 1606. Ecquis autem Io. *Angelus* hic Politianus? Est Io. INGOLSTETERVS: Ex hoc enim composito nomine duo illa Angeli & Politiani facta sunt. Id quod Germani, & germanicæ linguæ periti facile intelligunt. Vide *Placcium* de pseudonymis p. 515.

Io. *Ingolsteter*, noribergensis, & philos. magister, ex inspectore alumnorum noribergensium rector electoralis pædagogei ambergensis factus, XIV. annis muneri huic multa cum laude præfuit; deinde autem doctoris medici insignibus ac privilegiis ornatus

artem ibi salutarem feliciter exercuit. Scripsit Isagogen in Rhethoricam Aristotelis, Responsionem de aureo dente pueri silesii ad iudicium Mart. *Rulandi*, & Dissertationem de natura occultorum & prodigiosorum ad Iac. *Horstium*, cum *Rulando* illo aurei dentis fabulæ fidem adhibentem, & varia theologica; atque adeo ostendit, se non minus præstantem esse theologum, quam medicum & philosophum. Sed triplex hoc æs, quod ei circa pectus erat, non potuit inhibere vim mortis & fatalem moriendi necessitatem: vehemens enim morbus eum corripuit & abripuit anno 1619. cum vixisset annos 56. In Epitaphio laudatur, ut medicus præstantissimus, philosophus acutissimus, theologus sincerus. Melch. *Adamus* de Vitis medicorum p. 447. *Witte* Diar. biograph. P 2, & *Omeis* de claris Noribergensibus p. 68.

CLXXXIII.

Io. PISCATORIS Vertheidigung der Herbornischen Bibel, Apologia pro Bibliis herbornensibus, contra Paulum *Ræderum*. Herbornæ 1608. Qua argumenta pro reformatæ Ecclesiæ dogmatibus producuntur, multa sacræ scripturæ loca explicantur, & horum utrorumque index Præfationi subiungitur. In Præfatione autem respondet Piscator ad Præfationes, quæ in libro Ræderiano exstant, Ioannis *Fladungi*, superintendentis orlamundensis, & ipsius *Ræderi*.

Acta colloquii, inter Steph. *Lasurum*, Regiæ Maiestatis britannicæ Legatum, & D. Matthiam *Hoë* ab Hoënegg A. 1613. dominica Quasimodogeniti Dresdæ in aula habiti, a Paulo TOSSANO edita. Oppenheimii A. 1615. Occasionem ad illud dederat Hoë sermone suo antemeridiano, in quo coram ecclesia docebat, Christum resuscitatum per clausas ianuas ad discipulos suos introivisse. Quod cum dubium videretur Lasuro, percontatus est oratorem, quo id argumento probare sustineret; cumque hic ad seriem textus provocaret, particulæque *διὰ*, quæ latine reddatur *per*, significationem urgeret, ille tantisper acquievit, donec domum reversus, & consulto ipso fonte *Ioannis* 20, 19. prædictam particulam ibi non legi certior redditus est. Hæc omnia perscribit Lasurus in epistola responsoria, rogatus a Wellero, ut de col-

loquio illo teſtimonium ferat. Toſſanus autem utriusque epiſtolam publicavit, ut vindicaret ſe contra Wellerum, qui in Defenſione ſua (in ſeiner Ableinung) id negaverat. In fine adduntur varia Mandata Ordinum quorundam S. Rom. Imperii (ut Electorum palatini, ſaxonici, brandenburgici, Ducum brunſvic. ac luneburg. Ducum lignicienſ. & briegenſ. ac Reip. noribergenſis) de abrogandis conviciis, calumniis & condemnationibus pro ſuggeſtu.

Paulus *Toſſanus*, montargirienſis gallus, Danielis filius, theol. doctor heidelbergenſis, & Palatinatu afflicto paſtor hanovienſis, biblicæ Lutheri translationi Notas adiecit, *Winckelmanno*, *Menzero* & *Walthero* minime probatas, vulgavit etiam Enchiridion Locorum theologiæ, & Indicem in SS. Biblia, tandemque Hanoviæ deceſſit A. 1629. ætatis 57. Io. Frid. *Mayer* Biblioth. bibl. 143.

Theophili MOSANI Vindiciæ concionis D. Abrah. *Sculteti* de ſtatuis & imaginibus idololatricis. Hanoviæ 1620. Habita fuit illa concio A. 1619. die $\frac{12}{22}$ Decembris Pragæ in templo aulico, atque ad obiectiones, a dialogiſta quodam pontificio, Balthaſ. *Hagero* ieſuita, D. Frid. *Baldnino*, & Licentiato Io. *Hœpfnero* lutheranis poſtea factas, & partim ex *Luthero* aliiſque doctoribus witteberg. productas, reſpondetur.

Theophilus *Moſanus*, esbacenſis, vixit floruitque anno 1620.

CLXXXIV.

Abrahami SCVLTETI Hiſtoriſcher bericht, Hiſtorica Relatio de origine Reformationis eccleſiaſticæ in Germania ante annos centum, ex latino in germanicum translata a Reinhardo *Guelfio*. Heidelbergæ A. 1618. Partes II. quarum priori annexæ ſunt *Sculteti* conciones in novo anno, & iobeleo lutherano, habitæ anno 1617. Ipſa autem Relatio incipit ab anno 1517. & definit in 1535.

Io. SALMVTHI II. Conciones in iobeleo euangelico, habitæ Ambergæ A. 1617. Ambergæ 1619. Secunda editio. Prior concio agit de amiſſo, ſed IOSIAE regis tempore iterum reperto libro legis, 2. *Reg.* 23, 1. poſterior de ordinatione iobelei, ex *Levit.* 25, 1.

Io.

Io. *Salmuth*, minister verbi divini apud Ambergenses, floruit in initio & progressu sæculi XVII.

Matthiæ HOE Treuherzige warnung, Fidelis dehortatio a *Sculteti* concione iobelea. Lipsiæ 1618. In qua Scultetus accusatur falsæ doctrinæ de sacramentis, transformationis zwinglianorum dogmatum in purum euangelium, maledicentiæ contra Augustanam confessionem & librum Christianæ concordiæ, neglecti erga laudatissimum Electorem Saxoniæ Christianum I. honoris, atque ob amplam celeremque propagationem immerito laudatæ ac prædicatæ calvinianæ religionis.

Ioannis CRATII Iubilum continuatum, siue Defensio trium concionum iobelicarum, Heidelbergæ & Ambergæ habitarum. Hanoviæ 1619. Vna illarum est *Sculteti*, oppugnata a D. Hoë, & duæ reliquæ Io. *Salmuthi*, cui aliquis theologorum lutheranorum opposuit Ableinung siue Refutationem. In Præfatione agit de controversiis Euangelicorum & Reformatorum, easque cum Laur. *Lalio* reducit ad IV. capita, de Christi persona, baptismo, S. cœna, & prædestinatione, ostendens ex ipsis nostratibus, eos non in integris illis capitibus, sed tantum particulis eorum ab invicem discrepare. Iubili istius continuati II. sunt partes, quarum priore *Sculteti* concio, posteriore *Salmuthi* binæ conciones vindicantur.

Io. *Cratius*, Dan. Bor. Academiæ francofurtensis studiosus anno 1619. libro hoc innotuit, atque in eo componendo adiutum se ait libris D. Iac. *Fabricii* & Theophili *Mosani*.

Ausfuhrliche BEHAVPTVNG, Solida demonstratio emendatæ Confessionis augustanæ, & non nullorum eo pertinentium materiarum. 1621. Auctor prætendit ostendere, correctam Confessionem augustanam, nec tempore Lutheri, nec aliquot ab eius obitu annis suspectam fuisse Statibus protestantibus, sed tam ipsi Luthero, quam Statibus protestantibus, eorumque theologis, nullo excepto, gratam acceptamque; porro Io. *Calvinum*, & sic dictos Calvinistas, tam a Luthero, omnibusque Theologis protestantibus, quam a Principibus & Statibus euangelicis socios illius Confessionis agnitos habitosque, & Pace etiam religiosa comprehensos fuisse. 1621. Scriptum hoc II. constat Epistolis, quarum

 altera

altera de primo agit membro, altera de ceteris. Cum Appendice, qua verum exemplar litterarum Electorum ac Principum protestantium de correcta Confessione augustana ad FERDINANDUM I. anno 1561. datarum, continetur, quarum potiora capita expenduntur. A. 1624. In Demonstratione illa producitur p. 173. Iudicium *Scholæ lovaniensis* contra Apologiam erfurtensem pro libro Formulæ concordiæ, p. 180. Rhythmi adversus Patres bergenses, qui auctores fuerunt Formulæ concordiæ, & p. 189. Confessio Fratrum Bohemiæ & Moraviæ, qui Picardi & Waldenses appellantur. In Appendice autem p. 31. & seqq. collector ostendere laborat, etiam Formulam concordiæ sæpius mutatam esse.

CLXXXV.

Ioannis BERGII Dass die worte Christi noch vest stehen, Quod verba Christi (institutionis S. cœnæ) adhuc stent firmiter, cum refutatione Collegii testamentarii Io. *Himmelii*. Vesaliæ 1646. Agitur hoc in libro de vera & salutari communione corporis & sanguinis Christi in S. cœna, & quidem promovendæ Euangelicorum concordiæ caussa, contra corporalem præsentiam invisibilis corporis Christi in pane, & oralem eius manducationem. Suam vero, sive Reformatorum sententiam probatum it ex verbis institutionis, & apostoli *Pauli*. In Præfatione ostendit, controversiam hanc neque per conciliationem, neque per cessionem seu relaxationem, neque per cothurnos ambiguarum phrasium, sed hoc duntaxat modo componi posse, ut una pars alteri libertatem sentiendi permittat, nec tamen ei fraternitatem deneget. Cumque D. *Himmelius* priori huius tractatuli editioni, quæ A. 1624. prodiit, X. Disputationes, quas Collegium vocat testamentarium, opposuisset, *Bergius* iam ei respondendum esse ratus est, eum in finem, ut tolerantia inter dissentientes partes promoveretur; hanc vero locum non inventuram, quamdiu Lutherani sententiam de corporali præsentia & orali manducatione suam pro tali fidei articulo habeant, qui ad impetrandam salutem sit necessarius, & sine quo non possimus esse christiani. Nec minus *Calovius*, tunc temporis adhuc magister philosophiæ, Stereomate, ut vocat, suo, Wittebergæ postea repetito, atque adaucto, Bergii librum impugnavit. Vide I. C. *Becmanni* Notitiam universitatis francofurtanæ p. 148. & *Pipping*. Memor. theologor. p. 130.

Io.

Io. *Bergius*, natus Stetini Pomeranorum, Dav. *Parei*, *Reuteri* & *Coppenii* discipulus, in Collegio Trinitatis cantabrigiensi ultro, & sine ipsius ambitione atque expensis, gradu magisterii donatus, Francofurti ad Viadrum theologiæ professoribus adiunctus, mox etiam creatus doctor, & professor ordinarius constitutus, sequente autem anno ad munus ecclesiastæ aulici vocatus, nec inde postea, etiamsi id peteret, ad functiones academicas remissus, quin superintendentura seu inspectione generali, nisi modeste recusasset, ornandus, atque inter consiliarios receptus consistoriales, duobus interfuit colloquiis, lipsiensi videlicet A. 1631. & thoruniensi A. 1645. disputavit cum Io. *Behmio*, ac Cælestino *Mislenta*, composuit Analysin controversiæ de persona Christi, Tractatum de quæstione, an euangelicæ per Germaniam ecclesiæ dissentiant in fundamento fidei, Antapocrisin ad Dan. *Crameri* responsum, Regulam apostolicam de formandis in religione iudiciis, Discrimen & comparationem Euangelicorum in doctrina & cærimoniis, Libellum de voluntate Dei omnes homines salvandi, variasque conciones, anno autem 1658. doloribus ventriculi ac febri continua correptus, ad beatum ex hac vita exitum se præparavit, votoque pro pace & concordia ecclesiæ euangelicæ concepto placide obdormivit, annos natus fere 72. Io. Christoph. *Becmannus* in Notitia universitatis francofurt. 133. *Witte* Diar. biograph. Mmm 4.

CLXXXVI.

Sam. MARESII Iudicium & Responsum ad quæstionem sibi propositam de Canonicis ultraiectinis, qui reformatam religionem profitentur. Groningæ 1657. Editio secunda, priori auctior, cum refutatione eorum, quæ illi opposita fuere a Gisberto *Voetio* in præfatione Primæ philosophiæ reformatæ, & Appendice Dissertationis de Vsu iuris civilis & canonici in Belgio, item ab auctore libri vulgaris idiomate prodeuntis, sub titulo, *Canonici convicti*. Quæstio hæc erat: An Vir pius & reformatus, ceteroquin munere ecclesiastico aut academico fungens, possit bona & illæsa conscientia uti frui bonis illis, quæ *ecclesiastica* in Provincia ultraiectina appellantur, etiam sub titulis Præpositi, Archidiaconi, Decani, Sacristæ, Scholastici, Thesaurarii, Præbendarii, Canonici, Collegiati, Capitularis, Vicarii & similibus, absque ullo

tamen exercitio directo vel indirecto superstitionis romanæ; atque sic accenseri primo illius membro, quod constituunt homines illa bona sub eiusmodi titulis possidentes, ex ordine ibi publico & lege fundamentali, iuxta quam, post tempora reformationis & recuperatæ libertatis, nemo ad illa bona possidenda & ὑπεροχὴν illis annexam ab ordinibus admittitur, de quo non constet, eum reformatam orthodoxamque religionem profiteri? Ad eam respondet auctor affirmative. In Præfatione autem profitetur, se neminem hic expresse impugnare, nec potuisse sibi a responso, quod postulabatur, temperare, officii enim esse theologici ad dubia proposita respondere: ceterum querelas contra *Voetium* adversarium, ac tres criminationes solvit.

Sam. *Maresius*, (*des Marets*) Aesimonto-picardus, *Gomari* & Lud. *Cappelli* discipulus, cum in Gallia, tum in Hollandia minister verbi divini, immo S. theol. D. & professor in acad. sedanensi, tandemque groningensi, occulta quadam antipathia carnem elixam, ius, herbas, poma, pira, cerasa & fraga aversatus, atque a mystica & poësi maxime alienus, scriptis autem eristicis deditus, obiit A. 1675. ætatis 76. Exstant duo eius tomi variarum Disputationum. Scripsit etiam contra *Volckelium*, *Comenium*, *Labadie*, Pet. *Serarium*, Hug. *Grotium*, *Altingium*, *Dallaeum*, *Wittichium*, Dav. *Blondellum*, maxime autem diuque contra *Voetium*, donec hi ambo, syncretismo facto, arma contra Cocceianos iungerent. Systema theol. cum notis, Notas in veterem Bibliorum gallicam versionem, & alia. Hugoni *Grotio* dicitur *Borborita*, i. e. cœnosus, seu indicat Iac. *Laurentius* in præfat. H. *Grotii* Papizantis. Vide & *Sorberiana* 131. *Mayeri* Biblioth. bibl. 130. Biblioth. *Schrader*. P. I. E 8. *Kœnig* 508. *Lexicon univ. histor.* T. III. 447. *Benthem.* de Statu ecclef. & schol. holland. P. II. 243. *Labbe* de Scriptor. ecclef. T. II. 276. *Crenium* Animadverf. P. XIII. 108. 161. 166. XIV. 17. XIX. 86. & Irenæum *Philalethen* (qui est *Rhenferdus*) in Eersten oorspr. der Brœdertwisten p. 6. Atque hic pseudonymus p. 101. refert, Hermannum *Giffernicht*, Maresii discipulum & asseclam singularem, *Maresiolum* inde cognominatum, ex æmulatione editionis operum Coccei, simili modo edere voluisse opera Maresii, sed non potuisse.

Andr.

Andr. *Essenii* Defensio Consilii theol. ultraiectini de canonicatibus, vicariatibus &c. Vltraiecti, 1658. Contra *Maresii* praecedens Iudicium.

Andr. *Essenius*, Bommelia-belga, S. theol. D. & prof. ac pastor ultraiectinus, struxit Templum crucis contra Ioan. *Crellium*, Differt. de decalogo & die Sabbathi contra Abr. *Heydanum*, Systema theol. & alia, quae memorantur a *Wittio* in Diar. biograph. Nnnn, obiitque A. 1677. aetat. 59.

Samuel. *Maresii* Ioanna papissa restituta. Groningae 1658. Sunt Animadversiones & Annotationes historicae ad Dav. *Blondelli* de Ioanna papissa Ανακρισιν, quae & integra inserta est. Additur Refutatio Praefationis apologeticae, quam Anacrisi praefixit Stephan. *Curcellaeus*, & Dissertatio theol. pro SS. Trinitate, eidem Curcellaeo opposita. Nec minus Praefatio apologetica hic inserta est. Sed & exstat Iudicium viri docti de Maresii Papissa restituta, primo quidem subiunctum Quaternioni Dissertationum theolog. Curcellaei p. 435. deinde autem seorsum editum; sique aves scire, quis ille sit, recurre ad Partem III. huius operis, ubi p. 154. invenies, esse Dan. *Zvvickerum*.

EIVSDEM Diatribae tres de auro, thure, & myrrha, quae Magi ex Oriente, apertis suis thesauris, Christo obtulerunt. Groningae 1648. In Praefatione etymologiam & homonymiam vocabuli *Thesauri* evolvit.

EIVSDEM Munimen orthodoxiae & perseverantiae euangelicae. Groningae 1652. Contra tentationes & scandalum defectionis illius ad papismum: cuius lugubre exemplum, (sunt etiam verba scriptoris) parario Valeriano *Magno* capuccino, non ita pridem in Principe magni nominis Germania vidit. Munimen hoc continet IV. disputationes academicas, quarum prima proponit praecipuos praetextus, quibus suam defectionem colorant, qui relicta Euangelicorum ac Protestantium communione transeunt ad papismum: secunda Reflexiones theologicas ad 4. erotemata per Germaniam non ita pridem disseminata, & eorum solutionem, factam a Valeriano *Magno*: tertia litteras, quas serenissimus Hassiae Landgravius, scripsit ad G. *Calixtum*, postquam papismum publice professus est, una cum considerationibus theologicis (*Maresii*)

resii) ad illas: quarta Legitimas caussas desertæ a prædecessoribus nostris, ac porro deserendæ ab omni homine, pietatis & salutis suæ studioso, communionis papisticæ. Adiungitur etiam Epistola, quam Princeps scripsit ad Pontificem, obedientiam ei præstiturus, & sanctam, ut vocant, benedictionem impetraturus.

EIVSDEM Compendiosa papismi refutatio. Groningæ 1658. Editio secunda, recognita & aucta. Refutatio autem in hoc consistit, quod per modum Stricturarum & Animadversionum ad Propositiones doctrinæ catholicæ Præsulum & Theologorum communionis romanæ in Conventu thoruniensi anni 1645. respondetur. Adduntur & ipsæ *Propositiones* doctrinæ catholicæ.

EIVSDEM Dissertatio de usu & honore S. Ministerii in Ecclesiis reformatis. Groningæ 1658. Editio altera, auctiorque. Opposita est hæc Dissertatio anonymi cuiusdam (qui, ex indicio C. *Sandii* in Biblioth. Antitrinit. p. 144. est Adam *Boreel*) periculoso libello, qui inscribitur *Ad legem & testimonium*.

Pag. 39. in Mantissa: Author libelli inscripti Ad legem & testimonium, *enthusiastam egit*, cum turbas daret, authoritate Regis *in vincula fuit coniectus*: incidit in imaginationem, *se a Deo delectum extra ordinem*, cuius ministerio Iudæi ad Christi fidem essent revocandi; atque circa illud consilium multa quidem movit, *sed nihil promovit*: ipse cor suum edens, *hominum vitavit vestigia*, tandemque Amstelodamum concessit, *inter novorum prophetarum turbam nomen aliquod consecuturus*.	Hæc *omnia falsa esse* perhibentur ab auctore *Protreptici* ad Maresium.

EIVSDEM Videntes, sive Dissertatio de prophetia & prophetis. Groningæ 1659. In ea non assurgit auctor (quæ sunt verba in Præfat.) quibusdam novellis prophetiis, quæ hoc tempore

pore magni fiunt a viris etiam magnis, puta, *Comenio*, *Serario* & aliis.

EIVSDEM Dissertatio de Waldensibus. Groningæ 1660. Satis auctori fuit, summa huius historiæ capita delibasse.

ANIMADVERSIONES CHRONOLOGICAE in Iohannam Papissam Sam. *Maresii*, contra Anacrisin Davidis *Blondelli*, restitutam. 1661. In iis ostenditur, Maresium quidem, si historica respicias, satis plausibiliter rem suam contra Blondellum egisse, sed in chronologicis oneri isti imparem esse.

Ad Sam. *Maresium*, autorem Mantissæ libelli, cui titulus: Dissertatio de usu & honore S. Ministerii in ecclesiis reformatis, Protrepticon. Amstelodami, 1662. Auctor huius scripti est Adam *Borel*.

Adam *Borel*, zeelandus, denatus est A. 1663. ætatis 63. Eiusdem est Veritas historiæ euangelicæ, Concatentatio aurea christiana, & Tractatio de fraterna religione. Vide *Sandium* l. c.

Sam. *Maresii* Chiliasmus enervatus. 1604. Contra Petrum Serrarium. Continet hic libellus disputationem de coniunctione omnium planetarum in Sagittario, facta, ut ferunt, 1. vel 2. Dec. anni 1662. & iis, quæ per illam portendi dicuntur, & Vindicias: quarum pars prior agit de conversione universali Iudæorum, & populi iudaici restitutione in Palæstina, posterior de abolitione antichristi. Auctor adversarium suum in præfatione vocat bonum & pium virum, ac ceteroquin amicum, eumque tandem sensu suo abundare permittit.

CLXXXVII.

Nicolai ARNOLDI Religio sociniana, sive Refutatio Catecheseos racovianæ. Franequeræ 1654. Effigies auctoris, Præfationi præfigitur. In Præfatione autem recenset auctor priores doctrinæ & Catecheseos socinianæ refutatores, fateturque, nihil a se novi hic allatum, seque adversæ doctrinæ integra verba suæ Refutationi præmittere nullum dubitasse. Quid Io. Lud. *Fabricius*, theologus heidelbergensis, hoc de libro iudicaverit, retuli in Amœnitatibus theolog. p. 765. & in Considerat. variarum controversiarum p. 208. quum enim eum inviserem anno 1670. deque

que variis rebus colloquium institueremus, dicebat vir non minore iudicio, quam doctrina praeditus, *Placaum* de divinitate Christi omnium optime scripsisse adversus Socinianos, eique addi posse *Cocceium*, *Cloppenburgium*, *Heidanum*: *Maresium* autem, *Comenium*, *Arnoldum*, aliosque, in hoc argumento tanti non esse aestimandos.

Nicol. *Arnoldus*, plesnensis polonus, *Comenii*, *Orminii*, *Maccovii* & *Coccii* discipulus, primum rector scholae iablonoviensis in Polonia, tandemque professor theologiae in academia franequerana, in lucem quoque edidit Dissertiunculam de theologiae supra philosophiam dominio, Commentarium in epistolam ad Hebraeos, Lucem in tenebris, scripta contra *Bidellum*, *Echardum*, & *Brevingum*, itemque Defensionem Amesii contra *Erbermannum*, & Discursum theologicum contra *Comenium*, virum de se quondam optime meritum, armaque & vitam deposuit A. 1680. aetatis 62. Vide *Lexicon univ. histor.* T. I. 206. & *Heideggeri* Historiam vitae & obitus Io. Lud. *Fabricii* p. 64.

Io. Lud. FABRICII Opera omnia: cum Io. Henr. *Heideggeri* Historia vitae & obitus illius. Tiguri 1698. Illorum autem partes sunt sequentes: 1) de Theologia, eiusque principio. Disputatio sub Frid. *Spanhemii* praesidio Heidelbergae, praesente ipso serenissimo Electore, CAROLO LVDOVICO habita, qua & eius gratiam meruit. 2) de Amicitia, aliisque variis philosophiae capitibus. 3) de Natura & usu primae philosophiae. Qua inter alia adversus *Amesium* disciplinae illius usus disceptatur. 4) de Omnium scientiarum hypothesi universali. Puta, abstractione: quippe qua disciplinae constituuntur, distinguuntur, & dividuntur. De qua multa subtiliter, & quae non publici saporis sunt, disserit, concludens ad extremum, abstractionem esse actionem intellectus, repraesentantem unum quid, non repraesentando alterum, quod cum priori est; ita tamen, ut ab illa adaequate, vel inadaequate, intrinsecus vel extrinsecus distinctum sit, nemine cogitante. 5) de Variis fidei capitibus. 6) de Immortalitate animarum. Est oratio, qua demandatam sibi professionem theologiae auspicatus est. 7) Scrupuli ex venerabilis sacramenti miserabili casu, quod aliquoties furto ablatum praeda factum est, moti,

sed nondum remoti. 8) de Meditatione. Meditatio autem ei dicitur actio, qua mens ex se ipsa depromtas, vel sensuum servitio subministratas, vel divinitus revelatas rerum ideas, accurato, ac proinde lento ex certis principiis examine deducto, perpendit. 9) de Typo omnium disciplinarum. 10) de Methodo ad veritatem. 11) de Viis Dei, an & quo usque sint similes viis hominum. 12) Apologia generis humani, contra calumniam atheismi. Qua demonstratur, nullam omnino gentem adeo efferatam esse, quin Numen aliquod agnoscat, & colat. *Acta erud.* A. 1683. 176. 13) de Symbolica visione Dei. Exponit, qua ratione Deus visus sit Abrahamo, aliisque; nimirum non in se & essentia sua, sed in symbolo, seu assumta specie. 14) de Baptismo, infantibus heterodoxorum conferendo. Si videlicet Magistratus praecipiat illos etiam infantes baptizari, qui a parentibus heterodoxis, vi legis civilis, offeruntur, & in heterodoxis sententiis informandi sunt. 15) de Ludis scenicis. Quos a Collegii sapientiae alumnis honeste, & exercitii caussa repraesentatos, sed ab aliis, qui promiscue comoedias oderant, reprehensos, modeste defendit. 16) Meditatio de controversia circa personam Christi, inter Euangelicos cogitata. Qua ostendit, Reformatos non dissentire a doctrina Io. *Gerhardi*, qui a cunctis Lutheranis agnoscatur orthodoxus. Et Gerh. Woltherus *Molanus*, illustris iam abbas loccumensis, in disp. inaugurali sub celeberrimo D. Henichio habita, testatur, *Meditationem illam talem esse, ut enunciare vix possis, quantopere sibi probetur, seque confidere, eam plerúque probatum iri, qui rem ἄνευ πάθων ponderare potius, quam suspicionibus nequicquam indulgere praeoptent.* Eandem laudat D. Io. Iust. *Küker*, theologus rinteliensis, in Disp. XI. in Bechmanni Theologiam polemicam; nec audent reiicere Collectores *Narrationum innocuarum* ad A. 1712. p. 32. nisi quod auctorem, sine allatis rationibus, suspectum habeant; improbatur autem Sebast. *Edzardo* Manichaeismi Reformatorum p. 104. 17) Epistola de libello Anonymi, quem praecedenti opposuit Meditationi. 18) Euclides catholicus, ad Fratres *Walenburchios*, sub nomine Iani Alexandri *Ferrarii.* Genere scriptionis utitur singulari, & de quo dubium, ad mimesin ne, an sarcasmum vel mycterismum referri debeat: simulat enim, quasi cum promachis papatus in constituenda & protegenda hierarchia faceret, atque ita iis illu-

illudit. 19) de Enthusiastis. Est iudicium de visionibus & vaticiniis *Cotteri*, *Poniatovia*, & *Drabicii*, quæ *Comenius* ei transmiserat, in eo consistens, dictis, prædictis, & visis illis nil supra naturam & imaginationis morbum, tot adversis & calamitatibus, quas a persecutoribus boni illi homines passi sint, natum & auctum, inesse. Vide *Balium* de Scriptis adespotis p. 63. & *Spenerum* Consil. theol. lat. P. III. 456. 20) de Hominis ad æternam salutem adducendi a Deo sanctificatore dependentia. Hac in dissertatione docet, hominem creatum esse rectum, sed mutabilem, neque tamen indifferentem; peccato autem mutatum restitui, nisi Dei virtute, non posse: immo & restitutum ex parte, nisi dependentem ab eadem Dei vi omnipotente, permanere, & penitus sanctificari non posse. 21) de Limitibus obsequii erga homines. Limites autem illos hæc tibi ponit Regula: Si certo scias, quidpiam ab humana potestate præceptum esse, at non æque certo & evidenter scias, id ipsum esse a Deo prohibitum, humanæ potestati obtemperare debes; neque licet ista excusatione uti, *Deo potius obediendum esse, quam hominibus*: alias certum Dei mandatum incertæ prohibitioni præferres. Verum si quid a creata potestate mandatum esse certo nosti, & vel certius, vel evidentius, vel saltem æque certo & evidenter cognoveris, id ipsum a Deo prohiberi, clarum est, tibi exceptione ista utendum, & divinæ potius prohibitioni, quam humanæ præceptioni parendum esse. Vide Fabricii Vitam ab *Heideggero* descriptam, p. 93. & 57. 22) de Fide infantulorum. In hac διαλέξει, collatis theologorum reformatorum & lutheranorum sententiis, ostenditur, controversiam de fide infantulorum inter Euangelicos huc usque agitatam, nullam esse: utrosque enim infantibus Spiritum S. fidei auctorem, eiusdemque operationem & actionem aliquam, quia nusquam otiosus est, tribuere; sed modum, quo Spiritus S. fidem in iis operatur, & qua credunt, neutros definire, satis habentes dicere, non eodem eos modo fidem acquirere, & exercere, quo adultos. 23) de Baptismo per mulierem vel hominem privatum administrato. Controversiam hanc ait non ad capita fidei, sed ad quæstiones de εὐταξίᾳ pertinere: divina enim lege sanciri, ut omnia ordine fiant; ordinis autem rationem maxime in eo consistere, ut suo quisque fungatur officio. Dum igitur in ecclesiis non cuivis viro commissum est,

mul-

multo minus mulieri, sacramenta ut administret, fas iis non esse, ut munus isthoc ad se rapiant. Si quis autem laicus, in casu necessitatis, ab Ecclesia ad hunc actum peragendum constituatur, & quasi delegetur, iam illum, si eum peragat, nihil præter officium facere, neque bonum ordinem, nedum fidem turbare. 24) de solemni novorum inter Christianos templorum dedicatione & inauguratione. Quum sereniss. Elector, CAROLVS LVDOVICVS, templum concordiæ fundaret Manhemii. Dicit autem auctor noster, templorum inter Christianos dedicationem nihil aliud esse debere, quam publicam & solemnem, tum verbis, tum actu ipso institutam declarationem, qua omnibus patescat, ædificium istud, quod vulgo Ecclesiam nominant, destinatum esse agendis publicis conventibus, quibus verbum Dei doceatur, sacramenta administrentur, Deus coniunctis precibus atque laudibus concelebretur, & mutua fidelium caritas atque communio foveatur. 25) Διαλεξις de Quæstione 80. Catechismi heidelbergensis. In qua cum convincendis Politicis quibusdam, tum leniendæ invidiæ, fuse probatum it, neque solos, neque primos Palatinos fuisse, qui triplex illud inter sacram cœnam, & missæ hodiernæ sacrificium discrimen tradiderint, sed illud exstare in *Lutheri*, *Melanchthonis*, ac *Brentii* scriptis, & Electoris OTHONIS HENRICI Ordinatione ecclesiastica. Atque huic Διαλεξει opposuit D. Io. Fridr. *Mayer* disputationem, inscriptam Nova Reformatorum heidelbergensium methodus. 26) de Fastis. In hac Dissertatione asseritur, si Princeps romano-gregorianum Calendarium, antiquato romano-iuliano, subditis suis euangelicis, ex caussis mere civilibus, & absque ullo erga Pontificem romanum, ut universalem Christi vicarium, obsequio, præscribat servandum, subditos, non pœnæ solum metu, sed & propter conscientiam teneri, potestati ut obediant supereminenti. Vide etiam *Heideggerum* in Vita Fabricii p. 104. 27) Theses miscellaneæ. 28) Programmata academica. Notabis quoque, in Vita Fabricii p. 101. per Hierophantam intelligi *Langhansium*.

In Vita Fabricii p. 56. *Woltherus* | *Gerhardus Woltherus* Molanus. Molanus. |
105. Catech. heidelberg. Quæst. | Qua dicitur, *in Missa negari*, vi-

LXXX. *qua Missa fundamentum* nihil aliud esse, *quam abnegationem* unici sacrificii & passionis I. Christi, & execrandam idololatriam, statuitur.

vos & mortuos habere remissionem peccatorum propter unicam Christi passionem, nisi etiam nunc quotidie Christus pro ipsis a sacrificulis offeratur: Tum etiam missæ fundamentum. &c. Atque ideo in eadem pag. *Heideggerus* scribit, *triplex* esse discrimen inter S. cœnam & hodiernæ Missæ sacrificium.

140. De Casaubono, prius *Heltoni* nomine insigni.

Hortiboni, Nam Casau apud Delphinates significat hortum. *Critopolus* in Censura Eclogarum Mayeri 68.

In Fabricii opere p. 340. Consequitur, *religionem christianam*, quam Apostoli tradiderunt, *ex se & principiorum suorum* (pontificiorum) *natura, ad salutem comparandam esse ineptissimam*.

Nunquam a me impetrare possum, ut hanc thesin Pontificiis cum personato Ferrario imputem: *a qua sine dubio ipsi abhorrent*, & omnes Christiani, cuiuscunque sectæ fuerint. Iust. Hen. *Boehmer* Iur. ecclesiast. Protestant. p. 21.

Io. Ludov. *Fabricius*, Scaphusio-helvetius, bis Lutetiam Parisiorum profectus, ordinatus ad Ministerium ecclesiasticum, non tamen ad certam Ecclesiam, Heidelbergæ primum græcam linguam & philosophiam, deinde post reditum e Britannia, & sumtis prius honoribus doctoralibus, theologiam professus, serenissimique Electoris a consiliis ecclesiasticis, vir doctissimus, probus, bonis moribus conspicuus, sapiens, prudens, urbanus, moderatus, pacificus, non perversus, magnus tamen politicus, (quæ laudes ei tribuuntur, non ab adulatore, sed, rumpantur ut ilia calumniæ, a sereniss. Principe Landgravio *Ernesto* in Mantissa Historiæ heideggerianæ de Vita Fabricii p. 150. & *Leibnitius* in literis A. 1698. d. 10. Ian. ad me datis eum vocat virum doctrina & iudicio valentem, & Electori suo carum) in colloquio cum Episcopo tinensi, aliisque gravissimis negotiis a serenissimis Heris suis, quamvis ultimus eorum diversæ addictus esset religioni, citra conscien-

conscientiæ eius læsionem feliciter adhibitus, ab exteris sæpius, etiam cum amplissimi salarii oblatione, sed frustra, expetitus, in senectute autem, propter gallicam urbis exustionem ac direptionem, magnam bibliothecæ, aliarumque facultatum iacturam passus, nec alios, quam contentiosos & rixosos adversarios expertus, Francofurti ad Mœnum, quo exul cum suis se receperat, pie placideque exspiravit anno Christi 1697. ætatis 63. cum dimidio. I. H. *Heidegger* in Historia vitæ & obitus Io. Lud. *Fabricii*, & L. *Wolf* de Restitutione omnium creaturarum.

CLXXXIIX.

Melchioris LEYDEKKERI Fax veritatis. Lugduni Batavorum 1677. Sunt Exercitationes ad nonnullas controversias, quæ hodie in Belgio potissimum moventur, & quidem de S. theologia, S. scriptura, Deo, & attributis eius, Trinitate, Decretis & æterna Dei providentia, Creatione, & speciatim creatione angelorum, hominum, brutorum, Providentia Dei actuali, Statu hominis ante lapsum, Peccato primo & statu hominis post lapsum. Præfixa est Præfatio de statu belgicæ ecclesiæ, & suffixa Dissertatio de providentia Dei. Et in Præfatione quidem auctor lamentatur de litibus & controversiis, quæ Belgium in præsenti conturbant, de gravissimis articulis fidem & Theologorum veteranam prætendit se defendere, de scopo & stilo suo quædam præmonet, criminationes Fratrum proponit cum responsionibus suis, & ipse querelas contra eos movet. Criminationes illorum sunt istæ: 1. Adversam partem theologiam scholasticam, nec satis scripturariam docere. 2. Omnem in cognitione veritatis profectum perverso zelo impedire. 3. Theologiam docere nullius rationibus suffultam, ἀλόγως Fratrum opiniones oppugnare, seque solo brachio seculari tueri. 4. Theologos esse desides, & studiosos in academiis negligentes, & hisce, uti credant, satis esse, in locis communibus esse exercitatos, posthabitis aliis studiis, quæ ad eruditionem theologicam pertinent. 5. Controversiarum momentum exaggerare. 6. Mala fide accusationes instituere. 7. Maturando schismati vires, consilia, animosque advertere. Ex adverso auctor indignatur, & conqueritur de altera parte, eam 1. omnigenarum novitatum farraginem in Ecclesias reformatas introducere. 2. Dogma-

Dogmata tradere, quæ cum Libris ſymbolicis non congruant. 3. Cocceianiſmi & Carteſianiſmi confœderatione multa mala in eccleſias invehere. 4. In erroribus progreſſum facere, eorumque numerum augere. 5. Diſſidiorum ac turbarum auctores eſſe. 6. Licentioſam prophetandi libertatem aſſumere, ubi ſacræ litteræ ſunt interpretandæ. 7. In decreta & auctoritatem ſynodorum hominum reformatorum impotenter involare, deque ſuis actionibus nolle in Synodis fieri iudicium.

Melchior *Leydekker*, Medioburgo-zelandus, S. theol. D. & antehac V. D. miniſter, nunc theologiæ profeſſor in academia ultraiectina, varia eruditione ornatus, atque in linguis orientalibus probe exercitatus, a Collectoribus *Actorum eruditorum* A. 1705. 97. & *Supplementorum* Tomo V. 244. laudatus, & Gisberto *Voetio* hic in Præfat.* 2. Orthodoxiæ zelotes dictus, ſcripſit etiam Conſilium pacis, & Commentarium de Rep. Hebræorum, placidaque ſenectute, nec minore auctoritate adhuc fruitur.

EIVSDEM Vis veritatis. Traiecti ad Rhenum 1679. Sunt diſquiſitiones ad nonnullas controverſias, quæ hodie in Belgio potiſſimum moventur, de œconomia fœderum Dei: ubi tractatur de fœdere gratiæ & teſtamento Dei, de ſponſore & ſponſione fœderis gratiæ, de natura veteris teſtamenti, de lege Dei, deque ſtatu Patrum ſub veteri teſtamento, atque in ſingulis pæne controverſiis refellitur *Coccejus*. In Præfatione iterum auctor querelas movet de miſero Belgii ſtatu, quippe in quo tanta vigeat Fratrum contradictio, & ſententiarum diſſonantia, hiſque utitur verbis: *Dico confidenter, ſi cadat noſtra de Prædeſtinatione fides, vicit* Arminius, *vicere* Ieſuitæ, *Angliæ peſtes. Imo, labente Hipponenſi Epiſcopo, triumphat* Pelagius. *Quid? ni ſtet noſtra de Prædeſtinatione ſententia, reviviſcat* Epicurus. Addita ſunt duo ab auctore: 1) Eius Oratio inauguralis de ſectanda veritate in amore; ut videat lector, quo conſilio ad munus academicum acceſſerit. 2) Ioan. *Voetii* Apologeticus; ut oſtenderet, quam ægre ferat, Collegas omni laude digniſſimos contumeliis proſcindi in Præfationibus librorum: nam Petrus *Allinga* in Præfatione Erotematibus præmiſſa Voetium aggreſſus erat. Apologeticus autem eius eſt Epiſtola ad amicum.

Ioan-

Ioannes *Voet*, Pauli filius, Gisberti nepos, Iurium doctor & professor in academia ultraiectina, de familia hercifcunda commentatus est, & avitam paternamque gloriam suis meritis non tantum conservavit, sed etiam auxit atque amplificavit.

CLXXXIX.

Sam. STRIMESII Systema gratiæ divinæ. Francofurti ad Viadrum 1712. Quo tentat conciliationem gratiæ Dei salutiferæ universalis & particularis. Præmissa est Dissertatio procemialis de cautelis huius tentaminis, deque schismate Euangelicorum. Inter dissidentes CL. Auctor sibi observasse videtur duo extrema, adeo ut ab una parte gratia universalis plus æquo extendatur, naturæque commisceatur, particularis autem infenso animo reiiciatur; ab altera, dictorum Scripturæ de gratia particulari agentium abusu gratia nimis coarctetur, & maior hominum pars inevitabili, sive ante, sive post lapsum, communium omnibus parentum exitio addicatur, omnique gratia salutifera orbetur, Scripturæ vero dicta, gratiam universalem confirmantia, contra expressam eorum litteram, citra necessitatem, in particularis gratiæ argumenta commutentur. Hinc ad gratiam universalem & particularem conciliandam animum appulit. Et in hoc quidem opere ita procedit, ut sibi persuadeat, se pelagianismum & semipelagianismum, arminianismum & synergismum, immo & socinismum, papismum & pharisaismum caute evitasse. *Acta erudit.* A. 1710. 340. At in eo tamen varia esse carpenda existimarunt auctores *Narrationum innoc.* eaque indicarunt ad A. 1710. 531. & A. 1713. 764.

Sam. *Strimesius*, natus Regiomonti in Borussia A. 1648. olim philosophiæ, nunc theol. D. & professor in academia viadrina senior, primusque apud Reformatos ecclesiastes, irenicis & polemicis scriptis percelebris, utroque in munere optime meritus est, ac meretur, subtilis ac moderati theologi laudem adeptus. I. C. *Becmann* Notit. Vniversit. francofurt. pag. 59. *Iablonski* Præfat. in Tractatum Burneti de Prædestinat. §. 13.

Barth. HOLZFVSII Monitum de suo Tractatu theologico de prædestinatione, electione & reprobatione. Francofurti

ad Viadrum 1714. Quo sententia ab ipso proposita hic repetitur, & contra censores quosvis asseritur ac defenditur. Natum est A. 1705. sed unico constans quaternione: præsens igitur editio longe est auctior.

Bartholdus *Holzfus*, Rugenwalda-pomeranus, magisterii gradu ornatus Oxonii in Anglia, & ad eundem postea gradum, qui ei post sollemne examen antea decretus fuerat, receptus Francofurti ad Viadrum, primumque ecclesiastes aulicus apud Stolpenses in Pomerania, inde professor physices ordinarius, & extraordinarius theologiæ in academia francofurtana, ac postea, impetratis doctoris honoribus & privilegiis, theologiæ ordinarius, vir de studiis philosophicis & sacris præclare meritus, nec rigidis & contentiosis; sed moderatis & pacificis theologis annumerandus, vitæ suæ cursum breviter absolvit, decedens anno Christi 1717. ætatis 58. Vivit tamen adhuc in scriptis suis, quæ sunt Dissertationes academicæ de perfectione christiana, descensu Christi ad inferos, necessitate bonorum operum, baptismo iudaico-christiano, sacramentis in genere, SS. Trinitate, Deo & attributis divinis, creatione, providentia Dei, lapsu primorum hominum, libero hominis arbitrio, fœdere gratiæ, euangelio, munere Christi prophetico, regeneratione, sanctificatione, conversione, & pœnitentia. I. C. *Becman.* Notit. Vniversit. francofurt. p. 59.

IN

INDEX AVCTORVM

Quorum libri recenſentur, aut de quibus memorabilia afferuntur.

A

B

Clichto-

Glassius

Hono-

Laba-

Nin-

Vogel

IN-

INDEX

Anonymorum & Pseudonymorum.

CORRIGENDA ET ADDENDA IN IV. PARTE.

PAg. 10. lin. 1. homini. 44. 4 Athen lubec. 90. 35 Delineat. eccl. cathol. 809. & Præfat. in Cogitationes antiquo-christianas 17. 77. 5 abbati *Renaudot*, qui postea ei adversatus est, 81. 14 1672. 101. 7 quæ 137. 21 ille 168. 5 *Richteri* — 8 inclytæque 169. 19 commendatur 176. 20 (cuius culpam 179. 3 filius 185. 11 administraret 237. 29 comminati 253. 17 OSIANDRI

IN PARTE II.

19. 13 Chronicorum (civitatis lubecensis) libros III. — 32. 34 obiitque anno 1685. Vitam eius scripsit *Witichius*. 85. 30 genitus, concionator Arminianorum prope Roterodamum, edidit — 32 &, cum forte herbas colligeret, totamque in eas mentem defixam habens, iusto propius ad molam accederet pneumaticam, ab una alarum eius correptus & circumactus misere periit: idque contigit in infantia sæculi XIIX. 143. 32 deleantur verba sequentia: Latine reddita a Phil. *Marbachio*, 145. 17 secunda ibidem A. 1584. & quarta Brunsvici 151. 35 halberstadiensis 152. 5 Marquardus 154. 36 Io. *Pistorius* eum 158 15 hoc Dicasterii — 16 illo initio 191. 19 *Reiserus* 197. 8 vratislaviensis — 9 philosophicæ in academia vitembergensi, 202. 15 Ioan. Ioach. *Wolfius* 208. 37 coemeterio 214. 33 *Vossius*, in diœcesi heidelbergensi in lucem editus 234. 15 per Christoph. *Pezelium* & Abraham. Vlrici *Kranachium*, 244. 32 Georg. *Werner* 248. 12 inter Iac. Dav. *Perronium* 282. 33 iterata editio A. 1719. II. tomis in fol. cura Io. Herm. *Schminckii* prodiit Francofurti ad Mœnum: qua de vide, sis, *Acta erudit.* A. 1719. 441. 314. 19 deleantur hæc verba: Atque hæc epistola continet mentionem antiquissimam numeri Electorum 318 17 110. 421. 23 sæc. XV. 423. 21 & Io. Hayus in Sixti senensis 453. 13 Bartholdo *Botsacco* 479. 34 *Bosius* 500. 17 Laur. *Surio* 508. 29 Apuliæ 517. 17 Bembum Paulus *Paruta*, Parutam Andr. 521. 13 *Holzfusii* — 14 cum Sebast. *Kortholti* Carmine gratulatorio,

In Indice Auctorum.

IN PARTE III.

PAg. 12. lin. 16 ferenus, germanice Hellberg; — 20 Marienbornensis: — 22 Et de prioribus vide CL. *Leuckfeldium* in Vita Henr. *Meibomii* senioris p. 9. 27. 31 leges 44. 5 A. 1602 Genealogia Nobilium a Schwanring, Plesse & Mahlspurg, Mülhusii 1587. 4 Historia Caroli M. Hildeshemii 1602. 4 — 7. deleantur hæc verba: nobilium a Schwanring & Plesse, Genealogia 46. 14 Florilegium 86. 24 Propheta 89. 4 *Marliani* 135. 21 a *Vejelius* 138. 9 Altorfii 151. 22 cunctos 163 16 Ioan. Conrad. *Dippelius* 166. 10 Melissantes, M. Io. Godofr. GREGORII — 11 *Hunold*, Halæ Magdeb. I. V. D. 167. 20 Ethicam dedit, Rodolphus RODOLPHI. *Nova Bibliotheca* T. II. 160 & *Heumann* in Consilio faciendæ pacis 25. 168. 24 Theodorus CRVSIVS. 175. 1 A. 1712. ætatis suæ 62. 186. 1 T. XXIIX. 248. 11 nec non epist. latina 285. 21 contradictionum apparentium 300. 7 b *vestium, collarium*, aliarumque rerum. A germ. *Spizzen*. 302. 16 imminutione 309. 24 b Klacker 313. 10 b Academiæ scientiarum 315. 5 patibulis 319. 7 *Neumanni* 335. 1 p. 222. at nobili, si G. I. *Vossio* Præfat. in libros de Historicis latinis, — 8 prope Heidelbergam, deinde in academia heidelbergensi, 342. 22 Longinum 350 35 b maxima quidem pars theologorum 360. 33 ex utraque cathedra 371. 5 *Kœnigio*, & *Wittee* in Diar. biograph. X 3, anno 1625. 396. 19 obiitque 397. 8 vener. abbat. 398. 21 & patronum caussarum egit in Curia amstelodamensi, professorem autem Iuris in Gymnasio: hinc ab Henrico 400. 18 Quum 423. 30 Radulphus 439. 31 ætatis 61. 441. 31 æt. 71. 462. 37 Danielem *Eremitam* 464. 22 *Goesius* 465. 6 *Van der Does* 471. 19 in Apibus urban. 342. — 23 deleantur hæc verba: Leo *Allatius* in Apib. urban. 342. 472. 1. de Campanella, huic autem 487. 12 ragioni 488. 24 involvit

FINIS.

